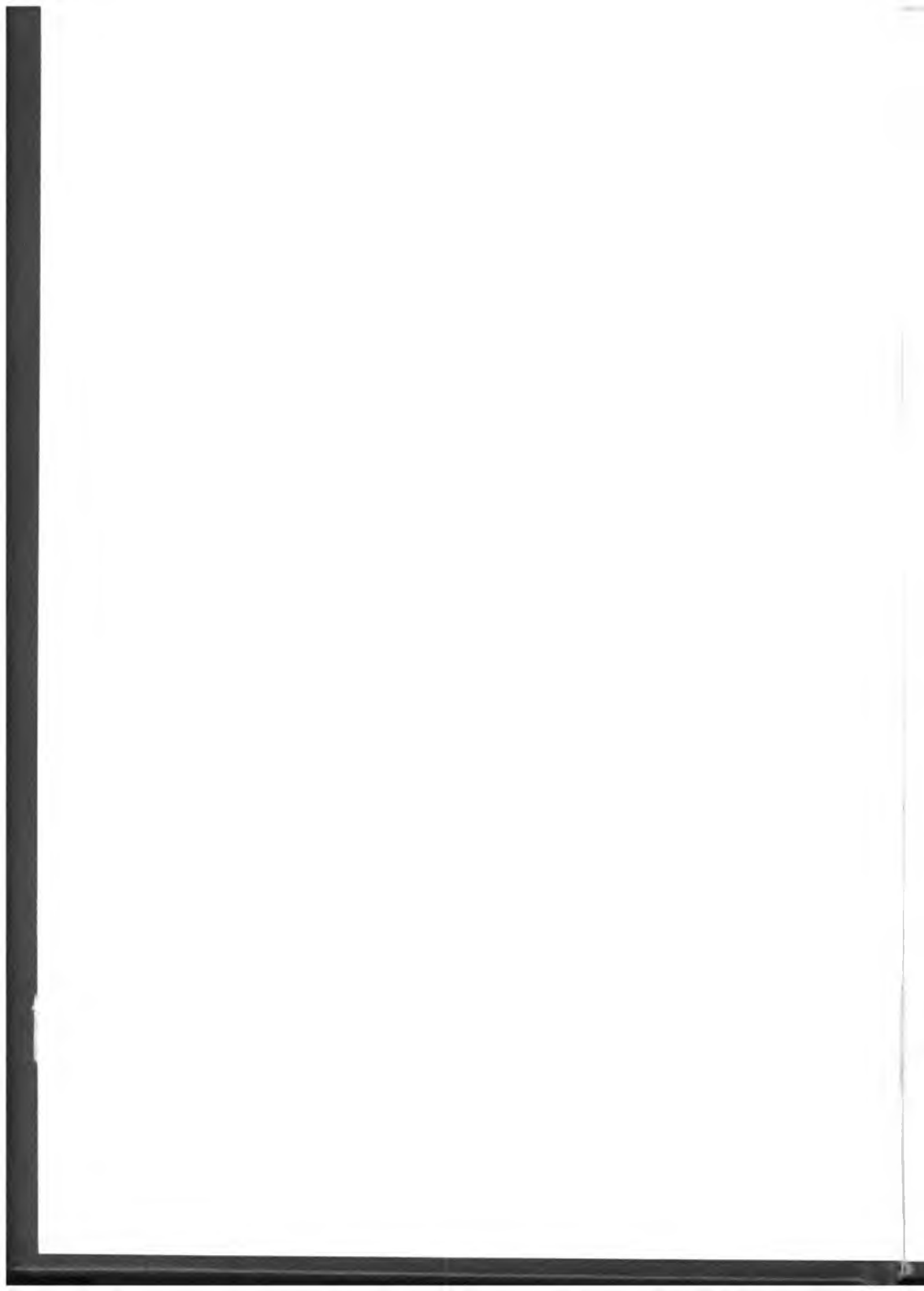

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA
ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ

OPERE COMPLETE VII

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ Ζ΄

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA
ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ

OPERE COMPLETE VII

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ Ζ΄

EPISTOLE
8-14
TRATATE APOLOGETICE
1-4

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
Η΄-ΙΔ΄
ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ
Α΄-Δ΄

Introducere, traducere și note de
Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu

Coordonator: Cristian Chivu

Editura Gândul Aprins 2019

Tehnoredactare: Larisa Barbu
Corectură: Caliope Papacioc

© Cristian Chivu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GRIGORIE PALAMAS, sfânt

Opere complete / Grigorie Palama. - București : Gândul aprins,
2013-

15 vol.

ISBN 978-606-93430-1-2

Vol. 7. : Epistole ; Tratatate apologetice. - 2019. - Conține bibliografie.
- ISBN 978-606-94178-5-0

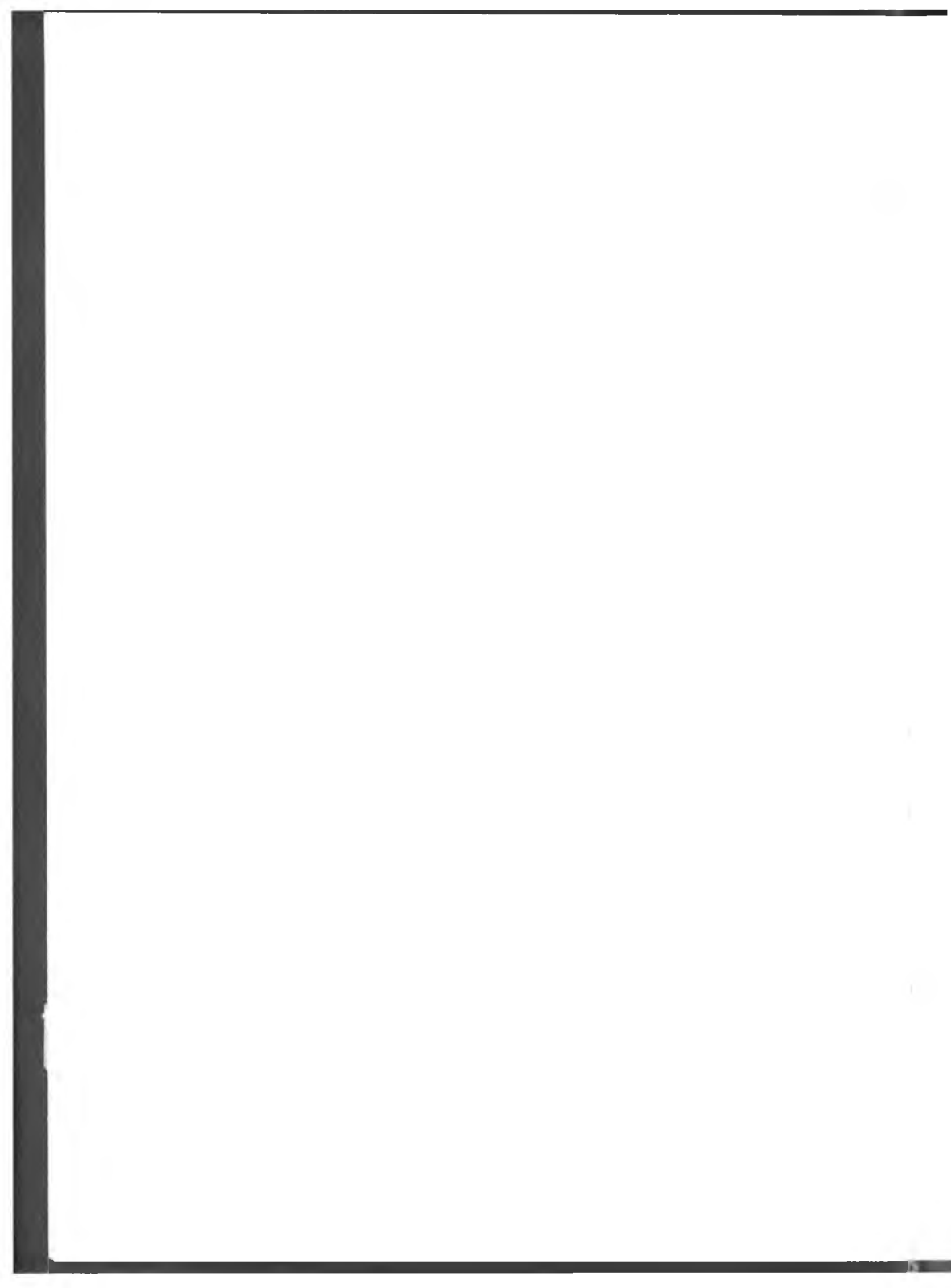
I. Coman, Cornel trad. (trad. ; pref. ; note)

II. Tănăsescu, Adrian (trad. ; pref. ; note)

III. Chivu, Cristian (trad. ; pref. ; note ; coord.)

2

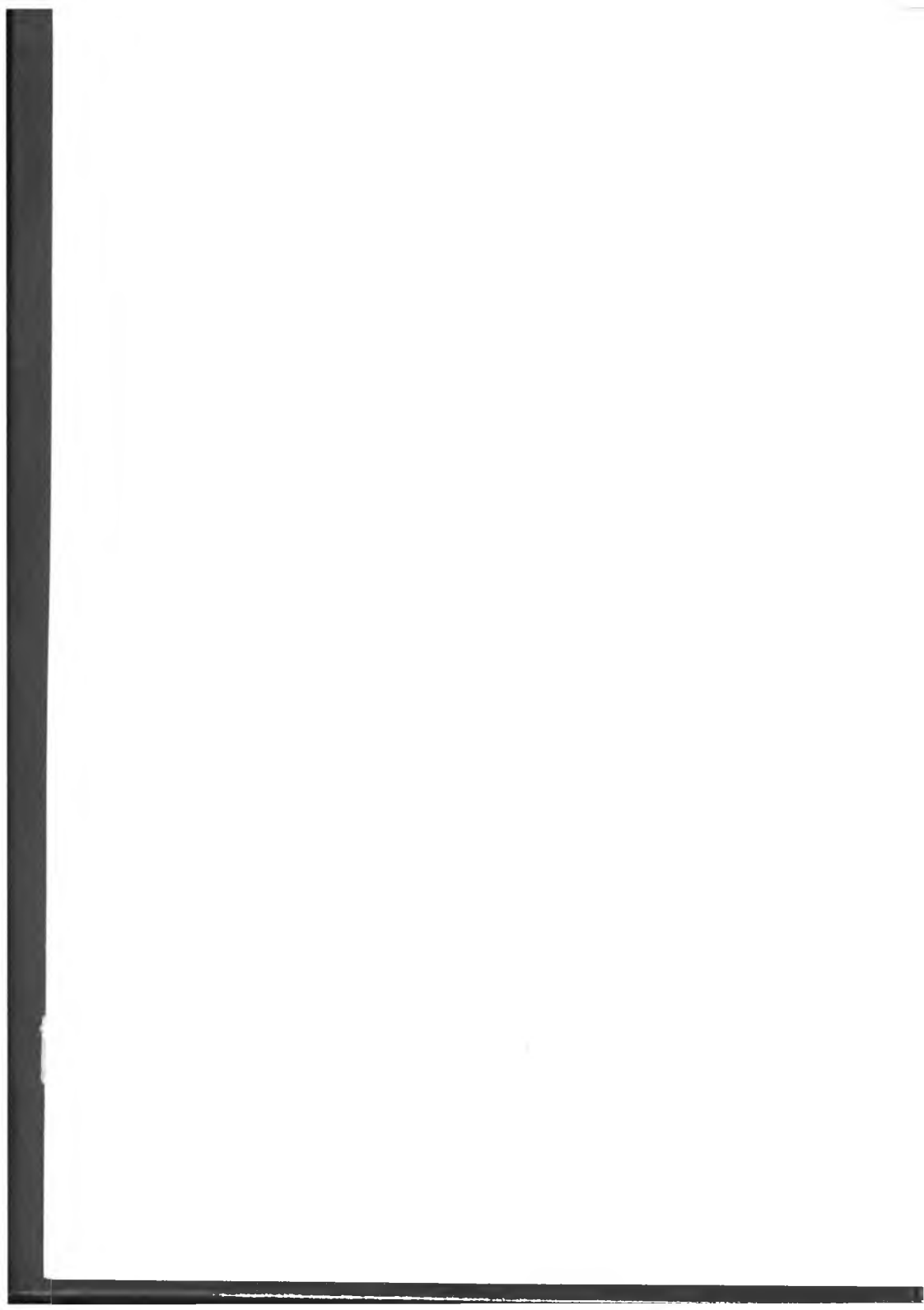
Mulțumim d-lui Vasilios Hristou,
fiul profesorului Panaiotis Hristou,
realizatorul ediției critice a *Opereilor*
sfântului Grigorie Palama,
pentru permisiunea de a folosi
și de a publica textul ediției critice
a tatălui său.

Motto:

«Iar al treilea fel de atheism este a refuza să pomenești ceva din cele hotărâte în privința lui Dumnezeu și, din ne-evlavioasă evlavie, nicidecum să voiești a-L lăuda pe El pornind de la cele ce sînt mai presus de cugetul celor mulți și theologisirile sfințiților părinți a nu fi tâlcuite neștiutorilor, ci a fi lepădate și nescotite, pretextând prea marea noimă din ele și înălțimea grăirii și că anevoie de înțeles sînt celor mulți».

(Către Dionisie 5)

ABREVIERI

AG	Acta Graeca
Byz	Byzantion
BZ	Byzantinische Zeitschrift
CSHB	Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae
DOP	Dumbarton Oaks Papers
ΕΠΕ	Ἑλληνας Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας
Ε.Θ.Σ.Π.Θ	Ἐπετηρίς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
CCG	Corpus Christianorum Graecorum
CSHB	Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae
CFHB	Corpus Fontium Historiae Byzantinae
GA	Editura Gândul Aprins
FR	Filocalia Românească
KBE	Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν
Mansi	T. D. Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio
PG	J. P. Migne, Patrologia Graeca
SC	Sources Chrétiennes
ΘΗΕ	Θρησκευτική καί Ἱθική Ἐγκυκλοπαίδεια

Notă asupra volumului

Volumul de față cuprinde ultimele șapte din cele paisprezece *Epistole* ale sfântului Grigorie Palama și primele patru din cele cinci *Tratate Apologetice* ale sale. Textul grecesc este luat din volumul al doilea al ediției Hristou, îndreptându-i-se, tacit, greșelile gramaticale ori de punctuație. Scrierile cuprinse în prezentul volum sînt pentru prima dată traduse în românește, cu excepția *Tomosului Aghioritic*, tradus de pururea-pomenitul părinte Dumitru Stăniloae.

EPISTOLE
8-14

8

CĂTRE DIONISIE

Scurtă introducere

Din cele două denumiri sub care s-a păstrat epistola de față, și anume «Către preaevlaviosul între monahi Kyr Dionisie» și «Preacucernicului și mie în Domnul preadragului Kyr Dionisie», inițială este probabil cea de a doua, căci Dionisie pare să fi fost unul dintre cei foarte apropiați ai lui Palama. Acesta este poate unul și același cu nobilul ce l-a însoțit pe David Disypatos din Paroria la Constantinopole în primăvara lui 1341¹.

Începutul brusc al scrisorii arată că cei doi erau în directă legătură. Sînt pomenite aici «cărțile către ei», adică *Antireticele către Achindin* (4), ceea ce, coroborat cu lipsa oricărei referiri la evenimentele din toamna lui 1344, sugerează că vremea scrierii este primăvara ori toamna acestui an.

Epistola se împarte în două părți. În partea întâi se învederează că, prin propovăduirea unui dumnezeu inexistent, datorată dogmelor eretice pe care le îmbrățișau, Achindiniștii profesează trei genuri de 'atheism', propriu-zis: de lipsire-de-Dumnezeu (1-15). Primul este «cea cu-multe-chipuri rătăcire a elenizanților». Aflându-se între susținătorii renașterii duhului filosofiei antice eline, firește că Varlaam și Achindin sînt numărați de Palama între cei influențați de 'rătăcirea elină'. De la înțelepții elinilor aveau aceștia teza identității dintre ființă (οὐσία) și lucrare (ἐνέργεια), a cărei consecință – conchide Palama – este aceea că Dumnezeu e lipsit de lucrare, așadar inexistent (1-2). Al doilea fel de 'atheism' este multiforma erezie care tăgăduiește dumnezeirea persoanei Fiului, cum fac Sabelie, Arie, Eunomiu. Varlaam și Achindin contopesc ființa cu lucrarea precum cei ce contopesc pe Tatăl cu Fiul (Sabelienii) și, pe de altă parte, rup dumnezeirea într-o dumnezeire nezidită și una zidită, precum Arieni aduceau

¹ Filothei, *Viața...*, PG 151, 597 ș.urm.

ruptură între neziditul Tată și ziditul Fiu și Duh (3-4). Al treilea fel de 'atheism' e însă unul insolit, și anume «a refuza să pome-nești ceva din cele hotărâte în privința lui Dumnezeu și, din ne-evlavioasă evlavie, nicidecum să voiești a-L lauda pe El [pornind] de la cele ce sînt mai presus de cugetul celor mulți» (5). În continuare, scriitorul reia unele din obișnuitele sale subiecte. Cum că a fi ceva mai presus de altceva nu înseamnă că acest altceva este neapărat zidit; pentru că, de ar fi așa, s-ar ajunge la teze absur-de. Dumnezeu – de pildă – după ființa este mai presus de voia Sa; așadar, dacă – după pomenita opinie eretică – voia ar fi ceva zidit, atunci reiese că a fost o vreme pe când voirea nu exista și, deci, Dumnezeu nu voia. Prin urmare, nezidită dumnezeire este și ființa lui Dumnezeu, și cele theologisite a fi împrejurul lui Dumnezeu: «'dumnezeire' este numită nu doar dumnezeiasca fire, ci și strălucirea dumnezeieștii firi, după care Dumnezeu Se arată celor vrednici» (9).

Mărturisirea de credință. Partea a doua (16 și mărturisirea) începe cu constatarea faptului că inițiala cumpătată dispoziție a înainte-stătătorilor Bisericii și ai împărăției, și anume cea dinaintea războiului civil, s-a schimbat odată cu acesta. Autorul epistolei notează aceasta lui Dionisie fiindcă, de bună seamă, cel din urmă îi ceruse să risipească orice neînțelegere pricinuitoare de răstălmăcire. Spre a-i împlini cererea, Palama adaugă scrisorii mărturisirea sa de credință. Mărturisirea este cuprinsă – în afară de epistola de față – și în câteva colecții de tomosuri sino-dale, datorită faptului că la sinodul din 1351, citită fiind înaintea tuturor, a fost considerată expresie autentică a învățăturii lui Palama, a fost validată sinodal și, de atunci, este considerată text oficial al Ortodoxiei; pentru aceasta și poartă numele de «Mărturisire a mitropolitului Grigorie al Thessalonicului la dumnezeiescul și sfințitul sinod, în auzul tuturor citită și – ca prin toate

preacinstitoare – de către toți îmbrățișată și cinstită». Datorită însemnătății ce i s-a dat, s-a păstrat și ca lucrare aparte.

Cum am văzut în volumul anterior, și prima parte a tratatului *Că Varlaam și Achindin sînt cei ce despică...* constituie o mărturisire de credință, alcătuită în primăvara lui 1342, spre a fi adusă, probabil, înaintea unuia din sinoadele necanonice întrunite pe atunci. Pe de altă parte, există și scrieri ale lui Achindin prin care acesta demontează o mărturisire a lui Palama diferită și de aceea, și de cea de acum, alcătuită, pare-se, prin juxtapunerea unor părți din lucrările lui Palama. Mărturisirea de față se prezintă a fi scrisă cu prilejul alcătuirii scrisorii către Dionisie: «De dragul tău, însă, toată pricina tăindu-o celor ce caută pricină, am pus laolaltă și acestea de mai jos, cât se poate de conglăsuitoare dumnezeieștilor părinților noștri» (16). Cel mai probabil fusese alcătuită de curând în scopul ca, de se va întruni sinod la care să fie chemat acesta, mărturisirea să poată fi pusă înaintea sinodului. Dar, conștient că astfel de sinod nu se poate întruni, a adăugat-o pe aceasta scrisorii. Totuși, când Palama răspunde că, cerându-i-se să depună mărturisire de credință a refuzat să facă aceasta, pe nici unul din textele de mai sus nu îl numește 'mărturisire', ci mărturisire a sa consideră a fi *Tomosul Aghioritic* și *Tomosul sinodal* din 1341.

Mărturisirea din epistola de față este un simbol de credință extins și cu atenție formulat pe baza simbolului de credință în vigoare și cu amănunțiri din ulterioare horos-uri și doctrine ale Părinților și ale lui Palama însuși. Cum s-a observat la sinodul din 1341, în mărturisirea aceasta Palama se exprimă cu mare acrivie dogmatică, în vreme ce în epistolele sale exprimarea este mai degajată.

Despre Dumnezeu se spune că este «Unime în Treime și Treime în Unime, neamestecat unită și ne[îm]părțit despărțită». Singura pricină a dumnezeirii este Tatăl, Carele – din unghiul acesta

al pricinii – este mai mare decât Fiul și Duhul, iar din unghiul tuturor celorlalte același [cu Aceia] și de-o-cinste [cu Aceia] (1). Fiul nu este fără-de-obârșie, fiindcă are obârșie pe Tatăl. S-a înomenit «unind neamestecat și neschimbat cele două firi și voiri și lucrări» (2). Asemenea, nici Duhul nu este fără-de-obârșie, fiindcă are aceeași obârșie, purcezându-Se din Tatăl, dar trimițându-Se de către Fiul, adică arătându-Se – de fapt, trimițându-Se deopotrivă de către Cei trei, adică de către Tatăl, de către Fiul și de către El Însuși (3). Celor trei Substări¹ le sînt obștești² atât ființa cea mai-presus-de-ființă, cât și harul/darul, puterea, lucrarea, strălucirea, împărăția³, nesticarea și toate acelea prin care Dumnezeu Se împărtășește și Se unește cu oamenii și cu îngerii (4).

Mai apoi este mărturisită închinarea sfintei icoane a Fiului înomenit – închinare de bună seamă suită la chipul-cel-dintâi⁴ –, a chipului crucii, a sfintelor biserici, a sfintelor locuri și a sfintelor vase; în sfârșit, închinarea icoanelor sfinților, suită, așijderea, la ei înșiși (5).

Răul este abatere de la bine a fapturilor cuvântătoare: «rău după ființă nimic nu știm, nici a fi obârșie a răului alta decât abaterea celor cuvântătoare, rău folosind ele de-sine-stăpânirea cea de la Dumnezeu dată» (6).

În continuare este mărturisită primirea tuturor predaniilor bisericesti, scrise și nescrise, și – mai presus de toate – a «preatainicei săvârșiri și cuminecări», adică a dumnezeieștii euharistii; se învederează că alcătuitorul mărturisirii supune anathemei pe cei ce nu mărturisesc așa cum Duhul mai-înainte-a-vestit, Domnul – arătându-Se – a poruncit, Apostolii au propovăduit, Părinții – și urmașii acelora – ne-au învățat (7).

¹ Adică: ipostasuri.

² Comune, adică.

³ Adică: faptul de a împărăți.

⁴ Altfel zis: la prototip.

Este mărturisită primirea celor șapte sinoade a-toată-lumea (8) și a tuturor sinoadelor celor în felurite vremi adunate spre adevărarea binecinstirii și a evangheliceștii petreceri, precum sînt cele strânse în biserica sfintei Înțelepciuni.

Textul se încheie cu mărturisirea așteptării sculării morților și a vieții veacului ce va să vie.

<ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ>

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΛΑΒΕΣΤΑΤΟΝ ΕΝ ΜΟΝΑΧΟΙΣ
ΚΥΡ ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ

- 1 Τριῶν ὄντων τῶν τῆς ἀθεΐας ὡς εἰπεῖν γενῶν, ἴδοις ἂν ἐξετάσας, ᾧ καλὸν κἀγαθὸν Διονύσιε, μηδενὸς ἀπολελειφθαι τούτων ἐσπουδακότας τοὺς ἡμῖν ἀντικεῖσθαι διὰ τέλους προελομένους. Ἐν μὲν δὴ γένος ἀθεΐας ἐστὶν ἡ πολυειδῆς πλάνη τῶν ἐλληνίζόντων, ὧν οἱ μὲν μηδαμῆ μηδαμῶς εἶναι θεὸν ἐνόμισαν, οἷος Ἐπίκουρος ἦν, πάντα τὸν βίον ταῖς κατ' αἰσθησιν ἐφείς ἡδοναῖς καὶ μηδὲν τῶν αὐτῆν τερπόντων ἐννενοηκῶς ὑψηλότερον· οἱ δὲ τῆς τετρακτύος ἐνὶ τῷ τῶν τοῦ κόσμου στοιχείων, ἄλλος ἄλλῳ τὸ τῶν ἄλλων ἔδωκαν κράτος, ὧν εἰσιν Ἐμπεδοκλεῖς καὶ Ἡράκλειτοι καὶ Ἀναξιμέναι τινὲς καὶ Δημόκριτοι καὶ ὅσοι κατ' αὐτοὺς οὐδ' οὗτοι τῶν ἐμφαινομένων τοῖς ὀρωμένοις σφίσιν αὐτοῖς ἀναδῦναι δόντες κατὰ διάνοιαν· οἱ δέ, καὶ τῶν ὄντων πάντων ἀκαταληψίαν ἐδογματίσαν εἶναι πᾶσι παντελεῆ, καθάπερ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος εἰπὼν, «οὐδεὶς οὐδὲν οἶδε, δόκος δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται».

¹ Termenul grecesc «ἀθεΐα (atheism)» nu trebuie înțeles aici în accepțiunea modernă, ci în sensul mai larg, ca 'lipsire-de-[dumne]zeu adevărat'.

² Altfel zis: 'până în pânzele albe'.

³ Adică: plăcerilor din unghiul simțurilor trupești; altfel zis: plăcerilor senzuale.

⁴ Este un topos al apologeticii creștine, care însă nu corespunde întru totul doctrinei hedoniste a filosofului antic.

<A LUI GRIGORIE PALAMA>

CĂTRE PRAEVLAVIOSUL ÎNTRE MONAHI
KYR DIONISIE

1 Trei fiind – așa zicând – felurile lipsirii-de-Dumnezeu¹, vedea-vei de vei cerceta, o, destoinice Dionisie, că de nici unul dintr-însele se sârguiesc a nu se lipsi cei ce au ales a ni se împotrivi până în sfârșit². Ei bine, un fel de lipsire-de-Dumnezeu este cea cu-multe-chipuri rătăcire a elenizanților; dintre care unii au fost de părere că nicidecum nu există zei, precum a fost Epícur, cel ce toată viața s-a lăsat plăcerilor celor după simțire³ și nu a socotit [a fi] nimic mai înalt decât cele ce o îndulcesc pe aceasta⁴; alții au dat stăpânire⁵ uneia – asupra celorlalte – din pătrimea de stihii ale lumii, fiecare alteia, precum alde Empedocle și Heraclit și Anaximene și Democrit⁶ și câți [mai sînt] ca ei, nici aceștia neîngăduindu-și lor înșiși a ieși – cu cugetul, prin cele văzute – deasupra celor ce se arată⁷; alții au dogmatizat cum că desăvârșită – tuturora – este necuprinderea [cu mintea] a tuturor celor ce sînt, precum Xenofan Kolofoneul, care a zis [că] «nimeni nimic nu știe; [doar] părere stă asupra tuturora»⁸; și sînt unii care găsesc

⁵ Altfel zis: înțaietate, supremație.

⁶ Aristotel, *Μετὰ τὰ φυσικά (Metafizica)* 1, 3-4.

⁷ Adică: deasupra fenomenelor.

⁸ H. Diels, *Fragmente der Vorsokratiker* vol. I, p. 137. Diogenes Laertios 9, 2.

Εἰσὶ δ' οἱ καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν ἀξιοῦσιν ἀντιλέγειν ἀεὶ, Σέξτοι καὶ Πύρρωνες οὗτοι καὶ πάντες οἱ ἐφεκτικοὶ καλούμενοι. Σωκράτης δὲ καὶ Πλάτων καὶ οἱ φοιτήσαντες αὐτοῖς ἐφαντάσθησαν μὲν θεόν, ἀλλὰ λίαν ἀμυδρῶς, παντάπασιν ἀσυστάτους δόξας περὶ αὐτοῦ συγγραψάμενοί τε καὶ προθέμενοι καὶ παρὰ τοῦτο τῆς ἐλληνικῆς ἀθειᾶς οὐκ ἔξω κείμενοι.

- 2 Παρὰ τούτων ἔχει λαβῶν καὶ τῷ Ἀκινδύνῳ μεταδοῦς ὁ Βαρλαάμ ἐκεῖνος τὸ μηδὲν διαφέρειν τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ τὴν ἐνέργειαν. Ὅτι δὲ τοῦτο δόγματός ἐστιν ἐλληνικοῦ, καὶ ὁ ἐν μάρτυσι φιλόσοφος Ἰουστίνος ἐν τῷ *Πρὸς Ἑλληνας* ἐξενηνεγμένῳ λόγῳ παρίστησιν, ὅτι γε μὴν ὁ τοῦτο λέγων ἀναιρεῖ τὸ εἶναι θεόν, ἐκεῖνός τε ὁ σοφὸς μάρτυς ἐν ἐκείνῳ τῷ λόγῳ καὶ οἱ ἄλλοι θεοφόροι πατέρες ἐν διαφόροις λόγοις ἀποδεικνύουσι. Τὸ γὰρ μηδαμῆ διαφέρον πάντῃ τε καὶ πάντως ἔν ἐστι καὶ μονώτατον, ἐτέρου παντός παντάπασιν ἄμοιρον. Εἰ τοίνυν ἐπὶ θεοῦ διαφέρει μηδὲν ἢ ἐνέργεια τῆς οὐσίας, ἢ τοῦ θεοῦ οὐσία κατ' αὐτοὺς ἐνεργείας ἐστὶ πάμπαν ἄμοιρος· ὁ δὲ τοῦτο λέγων φανερώς μηδαμῶς εἶναι θεὸν ἀποφαίνεται· «τὸ γὰρ μηδεμίαν ἐνέργειαν ἔχον οὔτε ἔστιν οὔτε τί ἐστιν, οὔτε ἔστι παντελῶς αὐτοῦ θέσις οὐδὲ ἀφαίρεσις» κατὰ τοὺς ἀληθεῖς θεολόγους. Καὶ ὡσπερ οὐδεὶς ποτε ἔφη τὸν θεὸν οὐσίαν καὶ φύσιν ἔχειν – ἀδιαφόρων γὰρ ὄντων

¹ Vezi Palama VI, *Epistole* 2, 2, p. 98-99, nota 5.

² Sau: L-au reprezentat [mental].

³ Literal: lipsite de consistență.

⁴ PG 6, 241-256.

⁵ Adică: desființează existența lui Dumnezeu.

⁶ Altfel zis: ceea ce nu prezintă – în sine – nici o deosebire, nici o distincție, nici o diferențiere; în care nu se distinge nimic.

⁷ După Varlaam și Achindin.

⁸ Altfel zis: că Dumnezeu nu există nicidecum.

⁹ La Areopagitul: «μηδεμίαν δύναμιν [nici o putere]».

cu cale a grăi și împotriva părerii, pururea, aceștia fiind alde Sextus și Pyrron și toți cei numiți 'efectici'¹. Iar Socrate și Platon și ucenicii lor și L-au închipuit² pe [Dumne]zeu, dar foarte nedeslușit, scriind despre El – și pro-punând – păreri cu totul neîntemeiate³ și, prin aceasta, nestând în afara elineștii lipsiri-de-Dumnezeu.

2 De la aceștia luând, are Varlaam acela – și a [pre]dat și lui Achindin – nedeosebirea întru nimic a lucrării lui Dumnezeu de ființă. Iar că lucrul acesta ține de dogma elinească o înfățișează și cel între mucenici filosoful Iustin în cuvântul scos [de el] *Către Elini*⁴; iar [cum] că cel ce spune lucrul acesta desființează, neîndoielnic, [faptul de] a fi Dumnezeu⁵ – și acel filosof Mucenic în cuvântul acela, și ceilalți de-Dumnezeu-purtători părinți în felurite cuvinte o dovedesc. Că *ceea ce întru nimic nu diferă*⁶ este cu totul și cu totul [un] *unu* și [e] singu[la]r la culme, cu totul nepărtaș de orice altceva. Așadar, dacă în [cazul lui] Dumnezeu lucrarea nu diferă întru nimic de ființă, [atunci] ființa lui Dumnezeu – după aceștia⁷ – este întru totul nepărtașă de lucrare; iar cel ce spune aceasta declară, vădit, că nicidecum nu este Dumnezeu⁸; «că ceea ce nu are nici o lucrare⁹, [aceea] nici nu este, nici ceva nu este, nici nu îi este [aceluia] – câtuși de puțin – punere [de nume]», nici scoatere¹⁰ [de nume]¹¹, după adevărații cuvântători-de-Dumnezeu¹². Și după cum nimeni nu a spus vreodată că Dumnezeu are *ființă* și *fire* (că nedeosebite fiind acestea la El, de ajuns ne este unul singur

¹⁰ Adică: privare.

¹¹ «punere ori scoatere»: afirmare ori negare; sau: punere de față, prin dare de nume (nume ce numește o putere/lucrare care ajunge la cel ce numește), și scoatere afară, prin negarea numelui.

¹² Vezi Dionisie Areopagitul, *Despre dumnezeieștile numiri* 8, 5, PG 3, 893A; vezi și *Epistola a III-a către Achindin* 3 (Palama II, GA, p. 290-291) și *Epistole* 2 (Palama VI, GA, p. 96 și urm.)

τούτων ἐπ' αὐτοῦ, θατέρῳ τῶν ὀνομάτων ἀρκούμεθα – τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδ' ὁ Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνος καὶ ὅσοι φρονουῖσι κατ' αὐτούς, ἀκολουθῶς ἂν φαίεν ἑαυτοῖς οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν ἔχειν τὸν θεόν, ὡς διακένου ψόφου παρ' αὐτοῖς ὄντος τοῦ τῆς ἐνεργείας ὀνόματος καὶ μηδὲν παρ' ἑαυτοῦ τῆ προσθήκη διαφέρων δεικνύντος. Ἄλλ' οὐδ' ἂν τις φαίη τὴν τοῦ θεοῦ οὐσίαν ἔχειν καὶ φύσιν ἢ τῆς οὐσίας εἶναι τὴν φύσιν, ἐπειδήπερ ἀλλήλων οὐδὲν διεννηόχασιν. Οὕτω τοίνυν οὐδὲ Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνος τὴν τοῦ θεοῦ οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν ἔχειν ἐροῦσιν, οὐδὲ τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας τὴν ἐνέργειαν εἶναι, ἐπεὶ μηδ' αὐταὶ κατ' αὐτούς δι-αφέρουσιν ἀλλήλων. Τὸ δὲ μηδεμίαν ἐνέργειαν ἔχον ἀνύπαρκτον ὡς οἱ θεόσοφοι πατέρες ἐδίδαξαν. Ἐν μὲν οὖν τοῦτ' εἶδος ἢ γένος ἀθεΐας καὶ πρῶτον. Διὸ καὶ ὁ μέγας Παῦλος πάντας τοὺς μὴ τοῦ διὰ Μωσέως δοθέντος νόμου μετειληχότας ἀθέους προσαγορεύει γράφων πρὸς Ἐφεσίους: «μνημονεύετε ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη ἐν τῇ σαρκί, οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία, ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκὶ χειροποιήτου, ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ τῆς διαθήκης, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ».

- 3 Δεύτερον δὲ γένος ἀθεΐας ἐστὶν ἡ πολυσχεδῆς καὶ πολύμορφος ἀπάτη τῶν αἰρετικῶν, ὧν οἱ μὲν πατέρα λέγουσιν ἄπαιδα τὸν θεόν, ὡς καὶ οἱ μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν

¹ Adică: dacă sînt consecvenți cu ei înșiși.

² 'cetățenie': apartenență la cetate – și purtare/petrecere în ea – prin prisma legilor cetățiii.

³ Literal: de testament.

⁴ Citând întreg pasajul paulin, sfântul Grigorie ne propune – ca definitorii pentru Varlaam și Achindin – ultimele cuvinte, și anume: «nădejde neavând și fără-de-Dumnezeu în lume [petrecând]». Se înțelege și că a avea parte de lege înseamnă a avea nădejde, și anume în răsplată și într-un Dumnezeu Care să poată lucra înlăuntrul zidirii, spre a da acea răsplată. Varlaam

din cele două nume), tot așa nici Varlaam și Achindin și câți cugetă ca aceștia nu vor putea zice – în chip următor lor înșile¹ – că Dumnezeu are *ființă și lucrare*, întrucât – la ei – sunet gol este numele ‘lucrare’ și de la sine nimic diferit nu arată prin adaos. Dar nici nu poate zice cineva că ființa lui Dumnezeu [mai] are și fire ori că a ființei este firea, de vreme ce nu se deosebesc întreolaltă întru nimic; tot așa, deci, nici Varlaam și Achindin nu vor putea zice că ființa lui Dumnezeu *are și lucrare*, nici că a *ființei* lui Dumnezeu este lucrarea, de vreme ce nici acestea – după ei – nu se deosebesc întreolaltă. Dar ceea ce nu are nici o lucrare este inexistent, după cum de-Dumnezeu-înțelepțiții părinți [ne-] au învățat. Iată, prin urmare, unul din felurile sau genurile lipsirii-de-Dumnezeu, și [anume] primul. [Fapt] pentru care și marele Pavel pe toți cei ce nu au avut parte de legea cea prin Moisi dată îi numește ‘fără-de-Dumnezeu’, scriind către Efeseni: «amintiți-vă că voi, cei [ce erați] odinioară ‘neamuri’ în trupul [vostru], cei numiți ‘netăiere-împrejur’ de către [așa] numita ‘tăiere-împrejur’ în trup, cea de-mână[-omenească]-făcută, [amintiți-vă] că erați în vremea aceea fără Hristos, înstrăinați de cetățenia lui Israil² și străini de făgăduințe și de moștenire³, nădejde neavând și fără-de-Dumnezeu în lume [petrecând]^{4»}⁵.

3 Al doilea gen de lipsire-de-Dumnezeu este stufoasa și cea cu-multe-chipuri⁶ înșelare a ereticilor; dintre care unii *tată fără-de-fiu*⁷ Îl spun [a fi] pe Dumnezeu – ca unii ce și

și Achindin, tăgăduind lucrarea dumnezeiască – așadar nezidită –, sînt inevitabil fără-de-nădejde și petrec într-o lume fără-de-Dumnezeu. Prin urmare ‘lipsirea de Dumnezeu’ (adică viziunea ateistă, dar și varlaamită) este sinonimă cu ‘lipsirea de nădejde’.

⁵ *Efeseni* 2, 11 și urm.

⁶ Literal: cu-multe-forme.

⁷ Literal: fără-de-fecior.

τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τῆ σκιᾶ τοῦ πάλαι νόμου δουλεύειν ἔτι ποθοῦντες καὶ παρακαθῆσθαι φιλονεικοῦντες τῷ γράμματι, οἱ δὲ υἱοπάτορα τὸν αὐτόν, ὡς οἱ περὶ τὸν λίβυν Σαβέλλιον, οἱ δὲ κτιστοῦ υἱοῦ καὶ πνεύματος ἄκτιστον πατέρα, ὡς Ἄρειοι καὶ Εὐνόμοιοι καὶ Μακεδόνιοι. Πάντες δὲ οὗτοι καὶ οἱ τοιοῦτοι οὐδὲν τῶν ἀθέων διενηνόχασιν, ἅτε μηδὲ τὸν πατέρα τιμῶντες κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένον, «ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντα αὐτόν». Διὸ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, «ἄθεός ἐστι», φησίν, «ὁ διαιρῶν τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ εἰς κτίσμα κατασπῶν». Τὸν αὐτόν δὲ δήπου τρόπον καὶ ὁ συνάπτων κακῶς· ἀναιρεῖ γὰρ δι' ἀλλήλων ἑκάτερα.

- 4 Τούτους δ' αὖ πολυτρόπως Βαρλαᾶμ καὶ Ἀκίνδυνος ἐζηλώκασιν· ἀναιροῦσι γὰρ καὶ οὗτοι δι' ἀλλήλων τὴν θεῖαν οὐσίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ τρισυπόστατον αὐτοῖς ἐπὶ θεοῦ φυλαχθήσεται, κοινήν καὶ τὴν αὐτὴν δύναμιν τε καὶ ἐνέργειαν μὴ τιθεμένοις πατρὸς, υἱοῦ καὶ πνεύματος· καὶ καθάπερ Ἄρειος τῆ τοῦ θεοῦ ἀπλότητι συνιστάμενος ἀφρόνως κτίσμα τὸν υἱὸν ἐτίθετο, καὶ τοὺς μὴ οὕτω φρονοῦντας πολυθέους ἔλεγεν, ὡς πολλὰ ἄκτιστα δοξάζοντας — ἀγνοῶν ὁ τάλας ὡς αὐτὸς ἄθεος καὶ πολυθεός γίνεται, κατατέμνων εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὸν ἓνα θεὸν καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τὸν πατέρα πρὸς κτίσμα κατασπῶν ἢ καὶ συντιθεῖς τὸ θεῖον ἐξ ἀκτίστου καὶ κτιστῶν —, οὕτω καὶ οὗτοι προφάσει τῆς ἀπλότητος κτίσμα ποιοῦσι πᾶν τὸ διαφέρον ὅπως οὖν τῆς θείας φύσεως, ταῦτό δ' εἰπεῖν τὴν θεῖαν καὶ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, καὶ τοὺς ἄκτιστον κατ' οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν τὸν θεὸν

¹ *Ioan* 5, 23.

² *Epistola I către Serapion* 30, 2, PG 26, 597C.

³ Adică: greșit, confundându-I.

⁴ Adică: întreit-substatul lui Dumnezeu.

după arătarea [pe lume] a Fiului lui Dumnezeu poftesc încă umbrei legii vechi a robi și se încrâncenează a se oști de partea literei –, alții *fiu-tată* pe [unul și] Același, precum cei ai lui Sabelie libianul, iar alții nezidit tată a ziditului fiu și duh, ca alde Arie și Eunomiu și Macedoniu. Iar toți aceștia și cei de teapa lor întru nimic nu se deosebesc de cei fără-de-[Dumne]zeu, că nici pe Tatăl nu Îl cinstesc, [aceasta] după spusa cea de către Domnul: «cel ce nu cinstește pe Fiul nu cinstește pe Tatăl Cel ce L-a trimis»¹; [fapt] pentru care și marele Athanasie zice [că] fără-de-[Dumne]zeu este cel ce desparte pe Fiul de Tatăl și pe Duhul Cel sfânt pe treapta zidirii Îl aruncă²; tot așa și cel ce Îi unește în chip rău³, că pe Fiecare Îl desființează prin Celălalt.

- 4 Acestora, iarăși [zic], în multe chipuri Varlaam și Achindin le-au râvnit; că și ei desființează – una prin cealaltă – dumnezeiasca ființă și lucrare; dar nici tri-ipostat[n]icul lui Dumnezeu⁴ nu îl mai țin, nemaisocotind [ei] obștească⁵ și [una și] aceeași [a fi] puterea și lucrarea Tatălui și Fiului și Duhului; și precum Arie de simplitatea lui Dumnezeu agățându-se necugetat ziditură Îl făcea pe Fiul, iar pe cei ce nu așa cugetau ‘politeiști’ îi numea, cum că ar socoti/slăvi mai multe nezidite – neștiind, nenorocitul, că el însuși fără-de-Dumnezeu și cu-mulți-dumnezei/politheist se face, ciopârțind în zidite și nezidite pe unul Dumnezeu și, prin Fiul, și pe Tatăl pe treapta zidirii aruncând sau chiar compunând Dumnezeiescul din nezidit și zidite –, tot așa și aceștia, sub pretextul simplității, ziditură fac tot ce diferă întrucumva de dumnezeiasca fire, adică și dumnezeiasca putere⁶, și dumnezeiasca lucrare, iar pe cei ce nezidit și după ființă, și după lucrare Îl propovăduiesc [a fi] pe Dumnezeu

⁵ Comună, adică.

⁶ Aici ‘putere’ are îndeosebi înțelesul de ‘facultate’.

πρεσβεύοντας πολυθέους όνομάζουσιν, άγνοοῦντες ὡς αὐτοὶ συντιθέασιν ἀφρόνως καὶ αὐτοὶ γίνονται πολυθεοὶ τε καὶ ἄθεοι, κατατέμνοντες εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὸν ἓνα θεόν, καὶ διὰ τῆς θείας ἐνεργείας εἰς κτίσμα τοῦτον κατασπῶντες. Ἀπὸ γὰρ τῆς ἐκάστου ἐνεργείας, κατὰ τοὺς θεοφόρους πατέρας, ἡ ἐκάστου φύσις χαρακτηρίζεται, τῆς μὲν ἀκτίστου ἐνεργείας ἄκτιστον δεικνύσης φύσιν, κτιστὴν δὲ τῆς κτιστῆς. Τὸ δὲ χαρακτηρίζον τοῦ χαρακτηριζομένου διενήνοχεν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν καὶ τὰς ἄλλας τῶν Βαρλααμιτῶν ἐρεσχελίας ἐν τοῖς πρὸς αὐτοὺς βιβλίοις διευκρινήσαμεν, ἐν οἷς καὶ περὶ τῆς ἀπλότητος τῆς θείας κατὰ τὸ ἐγχωροῦν εἴρηται ἡμῖν.

- 5 Τρίτον δὲ ἔστιν εἶδος, οὐ πόρρω τῆς ἀνωτέρω ποιηρᾶς ξυνωρίδος, τὸ παραιτεῖσθαι τι λέγειν τῶν δεδογμένων περὶ θεοῦ καὶ μηδαμῶς ἐθέλειν ὑπ' ἀνευλαβοῦς εὐλαβείας ἐκ τῶν ὑπερβαινόντων τὴν τῶν πολλῶν διάνοιαν

¹ Pe care o socoteau zidită.

² Maxim Mărturisitorul, *Dialog cu Pyrros*, PG 91, 341A.

³ *Vezi Tratatate dogmatice 3: Despre dumnezeiasca și îndumnezeitoarea împărtășire sau Despre dumnezeiasca și mai-presus-de-fire simplitate*, Palama V, GA, p. 50-111.

⁴ Literal: să zici.

⁵ Expresia e de sorginte areopagită, marele Dionisie fiind pomenit imediat mai jos; oarecum în descendență platonică (vezi imnul către Eros din dialogul *Phaidros*), Dionisie folosește nu termenul *a teologhisi*, ci *a cânta [în imne]* pe Dumnezeu (*ὕμνειν*), sugerând, astfel, că teologhisirea autentică nu este atât informație despre Dumnezeu, cât mai degrabă mișcare doxologică – a minții – spre El; vezi, de pildă, *Despre dumnezeieștile nume* 1, 7: «[ἡ θεαρχική ὑπερουσιότης] πάντα δὲ ἀπλῶς καὶ ἀπεριορίστως ἐν ἑαυτῇ τὰ ὄντα προεἶληφε ταῖς παντελέσι τῆς μιᾶς αὐτῆς καὶ παναιτίου προνοίας ἀγαθότησι καὶ ἐκ τῶν ὄντων ἀπάντων ἐναρμονίως ὑμνεῖται καὶ όνομάζεται»; *ibidem* 1, 5: «ἐπειδὴ κατὰ πάσης νοερᾶς ἐνεργείας ἀπόπαυσιν ἢ τοιάδε γίγνεται τῶν ἐκθεουμένων νοῶν πρὸς τὸ ὑπέρθρον φῶς ἔνωσις, ὑμνοῦσιν αὐτὸ κυριώτατα διὰ τῆς πάντων τῶν ὄντων

'cu-mulți-dumnezei/politeiști' îi numesc, neștiind că ei înșiși compun necugetat și ei înșiși se fac și cu-mulți-dumnezei, și fără-de-Dumnezeu, ciopârțind în zidite și nezidite pe unul Dumnezeu și, prin dumnezeiasca lucrare¹, pe treapta zidirii aruncându-L pe Acesta. Că [nu altcum decât pornind] de la lucrarea fiecăruia – după de-Dumnezeu-purtătorii părinți – este caracterizată firea fiecăruia, nezidita lucrare nezidită fire arătând, iar cea zidită zidită². Iar ceea ce caracterizează [ceva] se deosebește de ceea ce este caracterizat. Însă acestea și celelalte flecăreli ale Varlaamiților le-am lămurit în cărțile cele către ei, în care și despre simplitatea cea dumnezeiască am vorbit, pe cât s-a putut³.

5

Iar al treilea fel [de lipsire-de-Dumnezeu], nu departe [fiind el] de vicleana pereche de mai sus, este a refuza să pomenești ceva⁴ din cele hotărâte în privința lui Dumnezeu și, din ne-evlavioasă evlavie, nicidecum să voiești [pornind] de la cele ce sînt mai presus de cugetul celor mulți a-L lăuda pe El⁵ ([așadar să alegi a-L lăuda]

ἀφαιρέσεως»; *ibidem* 1, 5: «Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἀγαθότητος ὑπαρξίς αὐτῷ τῷ εἶναι πάντων ἐστὶ τῶν ὄντων αἰτία, τὴν ἀγαθορικήν τῆς θεαρχίας πρόνοιαν ἐκ πάντων τῶν αἰτιατῶν ὑμνητέον»; *ibidem* 1, 4: «Καὶ πᾶσαν, ὡς εἶπεν, τὴν ἱεράν τῶν θεολόγων ὑμνολογίαν εὐρήσεις πρὸς τὰς ἀγαθουργοὺς τῆς θεαρχίας προόδους ἐκφαντορικῶς καὶ ὑμνητικῶς τὰς θεωνυμίας διασκευάζουσαν». Relevant pentru teza palamită de față considerăm pasajul *Despre dumnezeieștile nume* 4, 7: «Τολμήσει δὲ καὶ τοῦτο εἶπεν ὁ λόγος, ὅτι καὶ τὸ μὴ ὄν μετέχει τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, τότε γὰρ καὶ αὐτὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν, ὅταν ἐν θεῷ κατὰ τὴν πάντων ἀφαιρέσιν ὑπερουσίως ὑμνεῖται (Și cuteza-va și aceasta a o spune logosul: [cum] că [până] și [ceea] ce-nu-este participă la frumos și la bine; că ... și aceasta [și anume: ce-nu-este] este [ceva] frumos și bun, [și anume] când, în [cazul lui] Dumnezeu, din unghiul scoaterii tuturor [numelor puse Lui], [în chip] mai-presus-de-ființă, este lăudat/cântat [adică: este folosit în cântare, ca 'nume' pentru Dumnezeu])».

αὐτὸν ὑμνεῖν, οὐκ ἐν κρίσει τοὺς λόγους οἰκονομοῦντα καὶ διὰ τῆς δοκούσης πρὸς καιρὸν μετρίας ὑφέσεως ἑαυτῶ συνανουσοῦντα τοὺς ταπεινοὺς τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ συγκατασπῶμενον τοῖς χαμαιζήλοις τὸν νοῦν καὶ κατασμικρύνειν ἀνεχόμενον τὴν ὑπὲρ πάντα νοῦν μεγαλειότητα ἐκείνην, ἴσως φέροντά τισι χάριν ἄχαριν καὶ τὸ τὰς τῶν ἱερῶν πατέρων θεολογίας μὴ τοῖς οὐκ εἰδόσιν ἐξηγεῖσθαι, ἀλλ' ἀποσεῖσθαι καὶ ἀθετεῖν, προφασίζόμενον τὸ μέγα-λόνον καὶ ὑψηγόρον καὶ μὴ τοῖς πολλοῖς εὐληπτον, μηδ' ἀπόνως καὶ μετὰ ῥαστώνης τοῖς πᾶσιν ἐφικτόν· καὶ ταῦτα Διονυσίου τοῦ μεγάλου, παρ' οὗ σχεδὸν πρώτου καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀσφαλοῦς θεορρημοσύνης ἢ ἐκκλησία μεμύηται, καὶ τοῦ τὴν ἀρετὴν οὐδὲν ἥττονος Ἀθανασίου, ὃς ἀνείλε καὶ τὰς πρὸ αὐτοῦ φυεῖσας κακονοίας καὶ τὰς μετ' αὐτὸν μελλούσας, ἐπιπνοία θεοῦ πνεύματος κεκινημέ-νος, Βασιλείου τε τοῦ μόνῳ τῷ χρόνῳ τούτων ὑστερίζον-τος καὶ Γρηγορίου τοῦ τῆς θεολογίας ἐπωνύμου καὶ ὅσοι κατ' αὐτούς. Ἐπεὶ καὶ ὁ «ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ», φησὶν ὁ κύριος, «ὃ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με». Τοιγαροῦν τοῦτ' ἔστιν ἀληθῆς εὐσέβεια, τὸ μὴ πρὸς τοὺς θεοφόρους πατέρας ἀμφισβητεῖν. Καὶ γὰρ τῶν προειρημέ-νων ἀγίων αἱ θεολογίαι ὅρος εἰσὶ θεοσεβείας ἀληθοῦς καὶ χάραξ, ὥσπερ ἐκάστη τὸν οἶονεὶ φραγμὸν καὶ τὸ περιτεί-χισμα τῆς εὐσεβείας συμπληροῦσα, κὰν περιέλη τις μίαν

¹ Adică: cu chibzuință, înțelepțește.

² Este vorba de termeni precum 'mai-mare' și 'mai-presus-așezat' (vezi începutul paragrafului 7), folosiți de părinți – în chip binecinstitor-de-Dumnezeu – atât în cazul raportului dintre Tatăl și Cei doi dintru El ieșiți, cât și în cazul raportului dintre dumnezeiasca ființă și dumnezeiasca lucrare.

³ Adică: a micșora.

⁴ Sau, ca să zicem așa, 'grație dizgrațioasă'.

⁵ Subiectul este aici cel de mai sus: al treilea *fel* de lipsire-de-Dumnezeu.

⁶ Adică: accesibile.

⁷ Literal: a fost inițiată în.

nu pe Cela ce cu judecată¹ iconomisește cuvintele² și, prin păruta vremelnică [și] măsurată coborâre, laolaltă cu Sine Însuși îi înalță pe cei smeriți la cuget, ci pe un [dumnezeu] tras în jos laolaltă cu cei pământești la minte și care rabdă a-și micí³ cu totul măreția aceea cea mai presus de toată mintea, aducând poate unora [și un] har fără-de-har⁴) și teologhisirile sfințiților părinți a nu fi tâlcuite neștiutorilor, ci a fi lepădate și nesocotite, pretextând⁵ [prea]marea noimă [din ele] și înălțimea grăirii și [că] anevoie de înțeles [sînt] celor mulți, nici tuturora [cu puțință a fi] pătrunse cu ușurință⁶ și fără de osteneală; și acestea [le zic ei] tocmai [despre] ale lui Dionisie celui mare [teologhisiri], de la carele – de la el cel dintâi, am zice – a deprins Biserica⁷ înseși elementele negreșitei grăiri-de-Dumnezeu, și [despre] ale lui Athanasie celui întru nimic mai prejos cu virtutea, carele a desființat și relele-socotințe cele odrăslite mai înainte de el, și pe cele ce aveau să vie după el, de suflarea [asupra lui a] dumnezeiescului Duh mișcat fiind, și ale lui Vasilie celui ce doar din unghiul vremii este în urma acestora, și ale lui Grigorie celui numit cu numele cuvântării-de-Dumnezeu, și ale câtora [sînt] ca ei. De vreme ce și Domnul zice «cel ce vă nesocotește pe voi pe Mine Mă nesocotește, iar cel ce Mă nesocotește pe Mine Îl nesocotește pe Cel ce M-a trimis pe Mine»⁸, prin urmare adevărată bine-cinstire[-de-Dumnezeu] aceasta este, [și anume:] a nu fi în răspăr cu de-Dumnezeu-purtătorii părinți; că teologhisirile sfinților mai sus pomeniți hotar – și împrejmuire – sînt binecinstirii celei adevărate, încât fiecare [din teologhisirile lor] întregește⁹, așa zicând, îngrăditura și zidul-împrejur ale binecinstirii, iar de va scoate cineva

⁸ Luca 10, 16; Ioan 12, 48.

⁹ Adică: completează, alcătuiește laolaltă cu celelalte.

γούν αὐτῶν, ἐκείθεν ὁ τῆς κακονοίας τῶν αἰρετικῶν ἔσμός εἰσρνήσεται πολὺς.

- 6 Διὰ τοῦτο δεῖ θαρρεῖν αὐταῖς καὶ ἀδεῶς κατὰ τῶν δυσσεβοφρόνων χρῆσθαι καὶ τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσον ἐκείνοι μᾶλλον ἀπαρέσκονται· καὶ δεδίττεσθαι μᾶλλον αὐτοὺς ἐκ τούτων, ἀλλ' οὐκ εὐλαβεῖσθαι προβάλλεσθαι κατὰ τούτων αὐτάς. Καὶ τοῦτο συνεῖς ὁ διὰ περιουσίαν σοφίας τοὺς τῆς Κυρήνης ἀρχιερατικοὺς οἰάκας ἐγκεχειρισμένος Συνέσιος, φησὶ πᾶσι καλῶς εἰσηγούμενος· «ἐγὼ δὲ τὴν δεισιδαιμονίαν ἀξιῶ διαστέλλειν ἀπὸ τῆς εὐσεβείας· κακία γάρ ἐστιν ἀρετῆς προσωπεῖον περικειμένη». Ἦν φιλοσοφία τὸ τρίτον οὐσαν τῆς ἀθεΐας εἶδος ἐφώρασε, τί λέγων τρίτον ἀθεΐας εἶδος ἕτερον ἢ τὸ δι' ἀλόγιστον δέος παραιτεῖσθαι τι λέγειν ἢ πράττειν, καὶ ταῦτα χρεῖας ἀναγκαίας καλούσης τῶν δεδογμένων περὶ θεοῦ; Πρῶτον γὰρ καὶ δευτέρον, ὥσπερ εἴρηται, τό τε μηδαμῶς εἶναι θεὸν νομίζειν, καὶ τὸ νομίζειν μὲν, οὐκ ἀσφαλῶς δέ. Καὶ τί λέγω τὸ ἀλόγιστον δέος, ὅπου γε καὶ τῇ ἀσθενείᾳ τῶν ἀκρωμένων συγκαταβαίνειν, οὐ πάντῃ καὶ διηνεκῶς ἀσφαλές; Διὸ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἐπέτειον τοῦ εὐαγγελισμοῦ πανήγυριν κηρυκτικὸν λόγον συντιθεῖς, τοιοῦτῳ χρῆται τῷ προοιμίῳ· «τοὺς θεῖους ἱεροκήρυκας οὐ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀκροάσεως δεῖ ἀποβλέπειν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν καὶ ὑπόθεσιν καὶ αἰτίαν, ἣν ἐπιθεωροῦντες, προσῆκε καταστοχάζεσθαι τοῦ κηρύγματος».

¹ Întru teologhisirile părinților; adică: să avem îndrăznire, întrarmați cu acestea.

² *Epistole 66* în Synésios de Cyrène, Correspondance: Lettres I-CLVI, Paris: Les Belles Lettres, 2000.

³ Amintim că epistola este scrisă în timpul interdicției date de patriarh de-a se vorbi sau scrie pe temele acestea.

⁴ Că Dumnezeu nu există nicidecum, adică.

⁵ Că există, adică.

⁶ Literal: neputința auditoriului.

una din ele, pe acolo se va vărsa înlăuntru roiul cel mult al relelor-socotințe ale ereticilor.

6 Pentru aceasta trebuie să îndrăznim întru acestea¹ și fără-de-teamă să le folosim împotriva cugetătorilor de cele rău-cinstitoare, și cu atât mai mult cu cât aceloră nu le place [aceasta]; și mai degrabă să se teamă ei de acestea, iar nu să ne sfiim a le aduce pe acestea de față împotriva lor. Și aceasta pricepându-o cel căruia, pentru bogăția înțelepciunii, i s-au încredințat arhiereshile cârme ale Kyrinei, [și anume] Synesie, zice tuturoră, bine tâlcuind: «eu, dară, [vă] rog a deosebi superstiția de binecinstire[a-de-Dumnezeu]; că [superstiția] răutate este, ce poartă obrăzarul virtuții»²; pe careă iubirea-de-înțelepciune a dat-o în vileag a fi al treilea fel de lipsire-de-Dumnezeu; [că] ce altceva zic [a fi] ‘al treilea fel de lipsire-de-Dumnezeu’ dacă nu a refuza – dintr-o frică nesocotită – să făptuiești ori să pomenești ceva din cele hotărâte în privința lui Dumnezeu, și aceasta tocmai când neapărata trebuință o cere³? Că primul și al doilea [fel de lipsire-de-Dumnezeu au fost], precum s-a zis, [faptul de] a socoti că nu este cătuși de puțin Dumnezeu⁴ și [faptul de] a socoti [că este⁵], dar [a] nu [o socoti] în chip nealunecat. Și ce zic [eu] ‘frică nesocotită’, când și [faptul de] a face pogorământ neputinței ascultătorilor nu e întru totul – și întotdeauna – fără alunecare? Drept aceasta și marele Athanasie, alcătuind cuvânt propovăduitor la praznicul de peste an al Binevestirii, folosește un proimion ca acesta: «dumnezeieștii sfințiți-propovăduitori nu la neputința celor ce [îi] ascultă⁶ trebuie să caute, ci la ceruta noimă și chestiune și pricină, pe care socotindu-o⁷, [așa] se cade a-și alcătui cuvântul⁸»⁹.

⁷ Altfel zis: considerându-o.

⁸ Literal: predica.

⁹ *La Binevestire 1*, PG 28, 917A.

7 Ἡμῖν δὲ οὐ πρὸς ἀκρωμένους ἀπλῶς, θεοφιλέστατε πάτερ, ἀλλὰ πρὸς ἐναντιούμενους ὁ λόγος ἦν· καὶ ἐναντιούμενους αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ τῆς εὐσεβείας καὶ τῇ τῆς μίας θεότητος εὐσεβεῖ διακρίσει καινότερον τρόπον πάλιν ἐπηρεάζοντας. Οἵτινες, ἐπειδήπερ ἐν ταῖς θεοπρεπέσι διακρίσεσιν αὐτῆς, τὸ μείζον εὐσεβῶς αἰεὶ ὁράται καὶ τὸ ὑπερκεείμενον ὑπὸ τῶν πατέρων ἀπάντων θεολογούμενον, οὐ κατὰ τὸ χειρόν οὐδὲ κατὰ τὸ ἀρχαιότερον—ἀσεβῆς γὰρ τοῦτο πρόσφατον ἢ χειρόν λέγειν τι τῶν προσόντων τῷ θεῷ—, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὸ αἴτιον, καὶ ἀπλῶς ὅσα τῷ μὲν ἀκτίστῳ λυμαίνεται μηδέν, μίαν δὲ ὑποφαίνει τῶν διακεκριμένων τὴν ἀρχὴν, πρὸς ἣν πάλιν ἀναφερομένων, εἰς θεὸς καὶ μία δείκνυται θεότης, αὐτοῖς πᾶν τὸ ὑποβεβηκὸς καὶ δευτερεύον ὅπωςδήποτε τοῖς προσφάτοις καὶ κτιστοῖς συνέταξαν ἀφρόνως, οὐδὲ τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ Κυριλλοῦ τοῦ θείου διδασκόντων ἀκηκοότες, «ὅτι δευτερεύειν μὲν τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τῇ τάξει τὸν υἱὸν ὑποβέβηκεν, ἀλλ’ οὐ τῇ φύσει», οὐδὲ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐν τῷ *Κατὰ Ἀρειανῶν* δευτέρῳ γράφοντος, «εἰ τὰ ἔκτος καὶ μὴ ὄντα πρότερον βουλόμενος αὐτὰ εἶναι ὁ θεὸς δημιουργεῖ, πολλῶ πρότερον εἶη ἂν πατῆρ· εἰ γὰρ τὸ βούλεσθαι

¹ Adică: nu către un auditoriu pasiv.

² Adică: distincții ale Ei, ale Dumnezeirii; este vorba de distincțiile cu care operează teologia, adică de-Dumnezeu-cuvântarea; în genere: distincția făcută în cazul ipostasurilor Treimii și distincția dintre ființă și lucrări.

³ Adică: termenul de ‘mai-mare’ (vezi *Ioan* 14, 28) și de ‘mai-presus-așezat’ (altfel zis: superior).

⁴ «theologhisit»: spus în privința lui Dumnezeu, adică în cazul Treimii.

⁵ Adică: nu din perspectiva că Unul (sau ceva) ar fi *mai-bun* sau *anterior* iar Altul (sau altceva) *mai-rău* sau *posterior*; așadar nu din unghiul unor ierarhii calitative ori temporale.

⁶ Din însușirile Lui, adică; din atributele Lui.

⁷ Este termenul din *Psalmi* 80, 10: «Nu va fi întru tine dumnezeu *de-curând*[-ivit], nici te vei închina la dumnezeu străin».

⁸ Altfel zis: din perspectiva ordinii și a cauzalității.

7

Iar nouă, preaiubitorule-de-Dumnezeu părinte, nu – simplu – către ascultători¹, ci către potrivnici ne era cuvântul; și potrivnici însuși adevărului binecinstirii și ocărători – în chip nou – tot asupra binecinstitoare deosebiri [ce]a [proprie] Dumnezeirii celei una; carii, fiindcă în lui-Dumnezeu-cuvenitele deosebiri ale Ei² pururea se vede *mai-mare-le* și *mai-presus-așezat-ul*³ de către toți părinții theologhisit⁴ [în chip] binecinstitor – [adică] nu din unghiul *mai-rău-lui*⁵, nici din unghiul *mai-vechiu-lui*, că [lucru] necinstitor[-de-Dumnezeu] este acesta, [și anume] a spune că ceva din cele ce Îi sînt lui Dumnezeu⁶ este *de-curând*[-ivit]⁷ ori *mai-rău*, ci din unghiul rânduiei și al pricinii⁸ – și, într-un cuvânt, [toate] câte nu vatămă cu nimic nezidit-ul, ci dau la iveală úna [a fi] obârșia celor deosebire⁹, la carea iarăși fiind ridicate¹⁰ [acestea], arată [a fi¹¹] ún Dumnezeu și ó dumnezeire, [ei bine,] aceștia¹² tot ceea ce este întrucumva *mai-prejos* și *de-al-doilea*¹³ [l-]au pus în rândul celor *de-curând* și *zidite*, [în chip] nechibzuit, nici pe marele Vasilie și pe Chiril dumnezeiescul auzind, carii [ne] învață «că *de-al-doilea* față de Tatăl este Fiul»¹⁴ și [că] Duhul *prin rânduială*¹⁵ este subordonat Fiului, iar nu *prin fire*, nici pe marele Athanasie în a doua [carte] *Împotriva Arienilor* scriind [că] «dacă pe cele dinafara [Sa] și nefiinde – *mai întâi* voind ca acestea să fie – [abia mai apoi] Dumnezeu le făurește, cu mult mai mult este *mai*

⁹ Adică: arată că cele distinse au o singură obârșie.

¹⁰ Adică: raportate, 'aduse', 'trimise'.

¹¹ Adică: a exista.

¹² Aici se reia fraza, începută cu «carii».

¹³ Adică: tot ce este inferior și secundar.

¹⁴ Vasilie cel Mare, *Împotriva lui Eunomiu* 3, 1, PG 29, 656A; *Vistierii* 19, PG 75, 316ABC.

¹⁵ Adică: din unghiul ordinii, «ca Unul dat lumii prin Fiul» (vezi *Epistola a III^a către Achindin* 8 în Palama II, GA, p. 299).

περὶ τῶν μὴ ὄντων διδῶσι τῷ θεῷ, διατί τὸ ὑπερκείμενον τῆς βουλήσεως οὐκ ἐπιγινώσκουσι τοῦ θεοῦ; Ὑπερναβέβηκε δὲ τῆς βουλήσεως τὸ πεφυκέναι καὶ εἶναι αὐτὸν πατέρα τοῦ ἰδίου λόγου». Τί οὖν, ἐπειδήπερ ὑπερναβέβηκε τὸ πεφυκέναι εἶναι πατέρα τὸν θεὸν τοῦ βούλεσθαι περὶ τῶν μὴ πρότερον ὄντων, δηλονότι τῶν κτιστῶν, ἄρ' αὐτὸ τὸ βούλεσθαι τοῦ θεοῦ κτιστόν ἐστι; Καὶ πῶς ἂν βούλοιτο περὶ τῶν μὴ ὄντων, εἰ καὶ αὐτὸ τὸ βούλεσθαι μὴ ὄν; Ὁ αὐτὸς δὲ καὶ μικρὸν ἐκεῖ προῖων, «δεύτερόν ἐστι», φησί, «καθὰ προεῖπον τὸ δημιουργεῖν τοῦ γεννᾶν τὸν θεόν. Ἄρ' οὖν ὅτι τὸ δημιουργεῖν τοῦ γεννᾶν δεύτερον παρὰ τοῦτο τὸ δημιουργεῖν κτιστῶς ἔχει ὁ θεός»; Κἂν τῷ τρίτῳ κατὰ τῶν αὐτῶν ὁ αὐτὸς φησι πάλιν· «ὅτι τὸ μὲν ἀντικείμενον τῇ βουλήσει ἐωράκασιν οἱ Ἀρειανοί, τὸ δὲ μεῖζον καὶ ὑπερκείμενον οὐ τεθεωρήκασιν· ὥσπερ γὰρ ἀντίκειται τῇ βουλήσει τὸ παρὰ γνώμην, οὕτως ὑπέρεκειται τῆς βουλήσεως τὸ κατὰ φύσιν». Καὶ προῖων κάκει πάλιν ὁ αὐτὸς, «ὅσω γοῦν τοῦ κτίσματος ὁ υἱὸς ὑπέρεκειται, τοσούτῳ καὶ τῆς βουλήσεως τὸ κατὰ φύσιν».

8 Ὁρᾶς ὡς ἡ βούλησις οὐκ ἐστὶ κτίσμα καὶ ὁπόσον τῆς ἀκτίστου βουλήσεως — ταῦτ' οὖν εἰπεῖν ἐνεργείας· ἐνεργεία γὰρ φύσεως ἢ βούλησις —, ὁπόσον οὖν ὑπερέχει

¹ Ereticii, adică.

² În original avem aici nu un verb, ci două, dintre care unul înseamnă 'a fi în mod natural', iar celălalt pur și simplu 'a fi'.

³ Athanasie cel Mare, *Al doilea cuvânt împotriva arienilor* 2, 4, PG 26, 149C.

⁴ Adică: secund, de ordinul al doilea.

⁵ *Ibidem*, 152B. ⁶ Decât voirea, adică. ⁷ Voirii, adică.

⁸ Cu privire la termenul gnomă vezi Ioan Damaschinul, *Dogmaticile* [Capete] 36.

⁹ Athanasie cel Mare, *Al treilea cuvânt împotriva arienilor*, 62.2, în *Athanasius: Werke, Band I. Die dogmatischen Schriften, Erster Teil, 3. Lieferung*, Berlin–New York: De Gruyter, 2000.

¹⁰ Pentru o mai bună înțelegere, dăm aici tot pasajul: «căci casă [sau: gospodărie] își alcătuiește cineva [nu altcum decât] *voind*, pe când fiu [își]

întâi Tată; că dacă [faptul de] a voi cu privire la cele ce nu sînt [aceștia¹] I-l îngăduie lui Dumnezeu, pentru ce ceea ce este deasupra-ășezat voirii [Lui] nu o recunosc la Dumnezeu? Iar [faptul de] a fi² El Tată al propriului Cuvânt e mai presus decît voirea»³. Cum așa, fiindcă [faptul că] 'firește Îi este lui Dumnezeu a fi Tată' este mai presus de [faptul de] 'a voi [El] cu privire la cele ce mai întâi nu erau (adică la cele zidite)', asta înseamnă că însuși [faptul de] 'a voi Dumnezeu' este [ceva] zidit? Păi cum ar mai fi voit cu privire la cele ce nu erau, dacă nici însuși [faptul de] 'a voi [El]' nu era? Și tot el zice puțin mai departe: «*de-al doilea este*⁴ – după cum am spus mai sus – [faptul de] *a făuri* [Dumnezeu lumea] față de *a naște* Dumnezeu [pe Fiul]»⁵. Așadar, [fiind]că a făuri este *de-al doilea* față de a naște, oare, pe motivul acesta, [în chip] zidit are Dumnezeu [faptul de] a făuri? Și în cea de a treia [carte] împotriva aceluiași tot el zice, iarăși, că «ceea ce e opus voirii o au văzut» Arieni, «dar ceea ce e mai mare [decît ea⁶] și deasupra-ășezat [acesteia⁷] nu au văzut-o; că precum este opus voirii ceea ce-i împotriva gnomei⁸, [tot] așa e deasupra-ășezat [voirii] ceea ce-i după fire»⁹; și puțin mai departe, tot el spune și acolo: «pe cât stă fiul mai presus de ziditură, pe atît și ceea-ce-este-după-fire față de voire»¹⁰.

8 Vezi cum [că] voirea nu este ziditură și [vezi] cu cât e mai presus de nezidita voire – adică de [dumnezeiasca] lucrare, căci lucrare a firii este voirea – așadar, cu cât este mai presus de aceasta dumnezeiasca fire? Că zice și

naște *după fire*; iar lucrul cel prin voire alcătuit [acesta] a început a se face și este înafara celui ce îl face, pe când fiul este naștere/rod al înseși ființei tatălui și nu este înafara lui, [fapt] pentru care nici nu voiește despre el, ca nu cumva să pară că și în/despre sine însuși voiește; așadar, pe cât stă fiul mai presus de ziditură, pe atît și ceea-ce-este-după-fire față de voire».

ταύτης ἢ θεία φύσις; Φησὶ γὰρ καὶ ὁ ἐκ Δαμασκοῦ θεῖος Ἰωάννης ἐν ὀγδόῳ τῶν δογματικῶν· «ἔργον μὲν θείας φύσεως ἢ προαιώνιος καὶ αἰδιος γέννησις, ἔργον δὲ θείας θελήσεως ἢ κτίσις». Ἄρ' οὖν κτιστὴ παρὰ τοῦτο ἢ τοῦ θεοῦ θεία θέλησις, ὅτι τε ἕτερα φανερῶς παρὰ τὴν θείαν φύσιν ὁράται; Καὶ γὰρ ἑκατέρας ἕτερον ἔργον, ὡς καὶ ὁ θεῖος Κύριλλός φησιν, «ὅτι τῆς μὲν ἐνεργείας ἐστὶ τὸ ποιεῖν, τῆς δὲ φύσεως τὸ γεννᾶν». Καὶ ὅτι τὰ τῆς φύσεως τοσοῦτον ὑπερναβέβηκεν αὐτῆς, ὡς καὶ τὸν θεῖον Μάξιμον ἀπειρον φάναι τὴν ὑπεροχὴν. Καὶ πῶς ἔσται κτιστὸν, οὐ ἢ κτίσις ἔργον, καὶ οὐ τὸ τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ γινόμενα ποιεῖν τε καὶ δημιουργεῖν;

- 9 Ἀλλὰ Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνος παρ' οὐδὲν θέμενοι τὰς τῶν ἀγίων πατέρων θεολογίας, κτιστὸν φασιν ἅπαν, οὐ ἢ φύσις τοῦ θεοῦ ὑπέγκειται. Καὶ τῶν μὴ πειθομένων σφίσι τοὺς ἀκεραιότερους κατὰ μίμησιν Ἀρείου τῆ δῆθεν πολυθεΐα μορμολύττονται, ἵν' ἐντεῦθεν καὶ τὴν θεοποιὸν τοῦ θεοῦ δύναμιν καὶ χάριν καὶ ἐνεργεῖαν ἀποδειξῶσι κτιστήν. Ἡμεῖς δὲ δεικνύντες, ὡς οὐκ ἔξω τοῦ πληρώματος τῆς θεότητος ἢ θεία καὶ θεοποιὸς δύναμις καὶ χάρις καὶ ἐνεργεῖα ἐστὶ, μετὰ τῶν ἄλλων πατερικῶν φωνῶν προηνέγκαμεν καὶ τοὺς θεαρχίαν καὶ ἀγαθαρχίαν καὶ θεότητα καὶ ταύτην προσαγορεύσαντας ἀγίους καὶ ταύτης ὑπερκεῖσθαι τὸν θεὸν κατ' οὐσίαν εἰρηκότας. Εἰ μὲν οὖν αὐτολεξεῖ μὴ τοιαῦτα πολλοὶ τῶν ἀγίων ἔγραψαν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐκείνων λόγων συναγόμενον ἦν, οὐδ' οὕτως ἂν ἡμεῖς

¹ *Dogmaticale [capete]* I, 8.

² *Vistierii* 18, PG 75, 312C.

³ «de ea»: de lucrare, adică de lucrarea dumnezeiască nezidită; iar expresia «cele ale firii» desemnează nenașterea, nașterea și purcederea.

⁴ Așadar deosebirea.

⁵ Sau: plinul, 'plinitura', plinătatea; vezi *Coloseni* 2, 9.

⁶ «părintești glasuri»: ziceri al Părinților.

⁷ Vezi *Dionisie Areopagitul, Epistole* 2.

dumnezeiescul Ioan cel din Damasc, într-al optulea [cap] din cele dogmatice: «lucru al dumnezeieștii firi [este] nașterea cea mai-înainte-de-veci și veșnică, iar lucru al voii dumnezeiești [este] zidirea»¹. Așadar, oare – din pricina aceasta – zidită [va fi] a lui Dumnezeu dumnezeiască voie, [și anume din pricină] că se vede limpede [a fi] alta decât dumnezeiasca fire? – că și este altul lucrul fiecăreia, cum și dumnezeiescul Chiril zice, «că al lucrării este [faptul de] a face, iar al firii [este faptul de] a naște»²; și că cele ale firii într-atât de mult sînt mai presus de ea³, încât și dumnezeiescul Maxim nesfârșită zice că este superioritatea⁴. Și cum să fie zidit [tocmai] ceea ce are drept lucru zidirea și ceea ce are [propriu tocmai faptul de] a face și a făuri cele ce de la Dumnezeu se fac?

9 Dar Varlaam și Achindin de nimic socotind [a fi] de-Dumnezeu-cuvântările sfinților părinți, zidit spun [a fi] tot [lucrul] față de care firea lui Dumnezeu este mai presus; și, după pilda lui Arie, pe cei mai simpli din cei ce nu le dau crezare îi sperie cu – chipurile – politeismul, ca, astfel, și a lui Dumnezeu de-dumnezei-făcătoare putere și dar/har și lucrare să o dovedească [a fi] zidită. Pe când noi, arătând că nu afară de plinirea dumnezeirii⁵ este dumnezeiasca și de-dumnezei-făcătoarea putere și dar/har și lucrare, împreună cu celelalte părintești glasuri⁶ i-am adus de față și pe sfinții care și pe aceasta au numit-o 'thearhie'/'obârșie-a-[în]dumnezeirii' și 'agatharhie'/'obârșie-a-[în]-bunării' și 'dumnezeire' și [carii] au spus și că față de aceasta Dumnezeu este mai presus-așezat după ființă⁷. Iar dacă nu cuvânt cu cuvânt mulți sfinți ar fi scris unele ca acestea, ci era [doar] ceva conchis⁸ din cuvintele lor, nici așa noi nu ne-am fi dat

⁸Sau dedus.

χρείας τηλικαύτης καλούσης, εἰπεῖν παρητησάμεθα τοῦ τῆς θεολογίας ἐπωνύμου Γρηγορίου λέγοντος ἀκούοντες· «ὡς καθάπερ εἰ ἐκ τῶν δις πέντε τὰ δέκα συνῆγον ἢ ἐκ τοῦ ζῶον λογικὸν θνητὸν τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἂν ληρεῖν ἐνομίσθην, οὕτως οὐδ' εἴ τι ἄλλο τῶν μὴ λεγομένων ἢ μὴ σαφῶς, ἐκ τῆς γραφῆς δὲ νοούμενον εὕρισκον, ἔφυγον ἂν τὴν ἐκφώνησιν, φοβούμενος σὲ τὸν συκοφάντην τῶν ὀνομάτων». Ἐπεὶ δὲ μὴ μόνον συναγόμενον εὕρομεν, ἀλλὰ καὶ λεγόμενον φανερώς, πῶς οὐκ ἂν προηνέγκαμεν, ὅτι θεότης οὐ μόνον ἢ θεία φύσις, ἀλλὰ καὶ ἡ λαμπρότης τῆς θείας φύσεως λέγεται, καθ' ἣν ἐπιφαίνεται τοῖς ἀξίοις ὁ θεός, καὶ τῆς οὕτω λεγομένης θεότητος ὡς ἀρχῆς τῶν θεουμένων καὶ λαμπρότητα θεοῦ ἰδόντων καὶ παθόντων κατὰ τοὺς θεοφόρους, ὁ πάσης ἀρχῆς ὑπεράρχιος ὑπέρεκειται; Βαρλαάμ δὲ καὶ Ἀκίνδυνος μὴδ' ἐντεῦθεν ἐντραπέντες κτίσμα πάλιν λέγουσι τὴν λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως, ὅτι φύσις οὐκ ἔστι, μὴ πρὸς τὴν λέξιν δυσχεραίνοντες ἀπλῶς. Οὐ γὰρ ἂν ἡμεῖς πολὺν πρὸς αὐτοὺς λόγον πεποιήμεθα λέξεων ἕνεκεν· ὀνομάτων γὰρ καὶ ῥημάτων μικροῦ πᾶσι πάντων τοῖς βουλομένοις ῥαδίως παραχωρήσωμεν. Νῦν δὲ οὐ περὶ συλλαβῶν ἀπλῶς ἢ τοιαῦσδε φωνῆς ὁ λόγος ἡμῖν πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ περὶ πραγμάτων ἐν δυνάμει καὶ ἀληθείᾳ μεγίστην ἐχόντων διαφορὰν. Οἱ δὲ κακῶς φρονούντες πρώην

¹ Adică: dedus.

² Altfel zis: nu aş evita să spun lucrul acela, cel dedus din Scriptură.

³ V. Grigorie Theologul, *Cuvântul 31 (Theologic 5)*, 23-24, în *Gregor von Nazianz. Die fünf theologischen Reden*, Düsseldorf: Patmos-Verlag, 1963; citatul nu este literal; vezi și *Epistole 5*, 13.

⁴ Adică: prin care, din unghiul căreia, pe 'calea' căreia.

⁵ Vezi Dionisie Areopagitul, *Epistole 2*.

⁶ Theologul, *Cuvântul 28 (Theologic 2)*.

⁷ Theologul și Areopagitul, adică.

⁸ Dionisie, *idem*.

⁹ Adică: nici de cuvintele Theologului și ale Areopagitului.

înapoi (așa mare nevoie cerându-o) a spune – pe Grigorie cel cu numele cuvântării-de-Dumnezeu numit auzindu-l zicând cum [că] «așa cum, dacă din ‘doi de cinci’ aş deduce [un] zece sau din ‘vietate cuvântătoare muritoare’ [aş deduce] omul, nu s-ar crede despre mine că aiurez, [tot] așa nici dacă aş afla vreun alt lucru din cele nespuse sau nelimpede [spuse în Scriptură], dar din Scriptură înțeles¹, nu aş ocoli rostirea [lucrului aceluia]² de frica ta, pârătorule mincinos al numirilor»³ – [ei bine,] fiindcă nu doar [ca] lucru conchis l-am găsit, ci și spus în chip vădit, cum să nu fi adus de față [faptul] că ‘dumnezeire’ este numită nu doar dumnezeiasca fire, ci și strălucirea dumnezeieștii firi, [strălucire] după care⁴ Se arată celor vrednici Dumnezeu și [că] «față de așa numita ‘dumnezeire’, [și anume] ca obârșie a celor care se îndumnezeiesc»⁵ și care «strălucirea lui Dumnezeu o văd și o pătimesc»⁶ – după [cum spun] de-Dumnezeu-purtătorii părinți⁷ – «este mai presus-așezat Cel mai presus de toată obârșia»⁸? Iar Varlaam și Achindin nici de aici rușinându-se⁹, tot ziditură zic [a fi] strălucirea dumnezeieștii firi, [pe motiv] că [strălucirea] nu este fire, [așadar] nu doar cuvântul supărându-i¹⁰; că [doară] noi nu am fi scris atât de mult către ei [doar] din pricina cuvintelor¹¹; că mai toate numirile și vorbele le îngăduim – lesne – tuturor celor ce voiesc. Dar așa [stând lucrurile¹²], nu despre silabe și atât – sau [despre] cutare glas¹³ – este cuvântul nostru către ei, ci despre lucruri¹⁴ care – din unghiul puterii/înțelesului și adevărului – au preamare

¹⁰ Adică: problema lor fiind nu una de terminologie, ci una de doctrină.

¹¹ Adică: dacă problema era doar una de preferințe terminologice.

¹² Cu Varlaam și Achindin, adică; adică: dat fiind că problema lor e una doctrinară.

¹³ «cutare glas»: cutare zicere.

¹⁴ Altfel zis: despre realități, despre ceea ce numesc acele cuvinte.

ἐξελεγχθέντες συνοδικῶς ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, νῦν κακούργως ἄγαν ὑπέρχεσθαι πειρῶνται τοὺς ἀπλουστέρους, ὡς ὑπὲρ τῆς μιᾶς θεότητος τὸ δύο λέγεσθαι τισι παραιτούμενοι, καίτοι πρῶτοι τοῦτ' εἰπόντες αὐτοὶ καὶ κακῶς καὶ δυσσεβῶς εἰπόντες. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς τὸ παρ' ἡμῶν ἀναιρούμενον, καὶ δι' ὃ πρὸς αὐτοὺς ἐνιστάμεθα διὰ τέλους. Ἀλλὰ τοῦτο δολίως αὐτοὶ νῦν προβάλλονται πάλιν, ἵν' ἐντεῦθεν κλέψαντες τοὺς πολλοὺς, εὐθὺς παραστήσωσι μόνην ἄκτιστον εἶναι θεότητα τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ, κάντεῦθεν πάλιν καὶ αὐτὴν οἱ τάλανες κατασπάσωσιν εἰς κτίσμα, ὡς οὐκ οὔσαν φύσιν τὴν αὐτῆς λαμπρότητα λέγοντες θεότητα κτιστήν.

10

Τῷ δὲ φυλαττομένῳ τὴν δεινὴν ταύτην ἐκείνων βλασφημίαν δεῖ σκοπεῖν, ὡς μίαν θεότητα πατρός, υἱοῦ καὶ πνεύματος οἱ ἅγιοι πατέρες, οὐ τὴν οὐσίαν λέγουσι μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν καὶ ἅπλῶς πᾶν τὸ πλήρωμα καὶ τὸ ἄθροισμα τῆς θεότητος, ὡς καὶ ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος, ὥσθ' ὅταν λέγῃ τις ἄκτιστον θεότητα τὴν θείαν μόνην οὐσίαν οὐκ ἀσφαλῆ προῖεται λόγον· οὐ μόνη γὰρ αὕτη ἢ ἄκτιστός ἐστι θεότης, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀξία καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν μέγαν Βασιλείον· καὶ ἡ ἐποπτικὴ καὶ θεατικὴ δύναμις τοῦ πνεύματος, ὧν ὑπέρεκείται ἡ θεία φύσις κατὰ τὸ ὑπερῶνυμόν τε καὶ παντάπασιν

¹ Adică: lucrul/realitatea dindărătul cuvintelor noastre diferită total de lucrul/realitatea dindărătul cuvintelor lor.

² Adică: cei ce *cugetă* rău, nu cei ce *denumesc* greșit/rău cele ce le-ar cugeta bine.

³ Adică: nu în privința termenilor folosiți de ei, ci în privința înseși lucrurilor susținute de ei.

⁴ Propriu-zis: «[faptul că] unica divinitate necreată este esența lui Dumnezeu».

⁵ Și pe această unică divinitate necreată, adică.

⁶ Propriu-zis: «divinitate creată».

⁷ Adică: adeptul lor.

deosebire [întreolaltă]¹. Iar cei ce rău *cugetă*², [după ce] deunăzi [au fost] osândiți sobornicește în privința lucrurilor lor³, acum, în chip foarte viclean, încearcă a-i îmbrobodi pe cei mai simpli, cum [că îi] imploră [ca] nu [cumva] vreunii în loc de 'dumnezeirea *cea una*' să zică *două* – deși [tocmai] ei au fost cei dintâi care au spus aceasta, și în chip greșit și rău-cinstitor[-de-Dumnezeu] au spus-o; că lucrul acesta este cu adevărat cel desființat de către noi, cel pentru care ne împotrivism lor până în sfârșit; dar lucrul acesta, cu viclenie, ei iarăși îl pun acum de față, ca astfel, păcălindu-i pe cei mulți, numaidecât să [ne] înfățișeze că singura dumnezeire nezidită este ființa lui Dumnezeu⁴; și, astfel, iarăși, și pe aceasta⁵ – nenorociții – să o arunce pe treapta ziditurii, 'dumnezeire zidită'⁶ numind strălucirea ei, ca pe una ce nu este fire.

10

Iar cel ce ține cumplită hula aceasta a lor⁷ trebuie să vadă cum [că] sfinții părinți numesc 'o dumnezeire⁸ a Tatălui, a Fiului și a Duhului' nu doar ființa, ci și puterea și lucrarea și – într-un cuvânt – toată plinirea și 'suma' dumnezeirii, [după] cum și marele Athanasie zice⁹, încât, [atunci] când cineva zice 'dumnezeire nezidită' [a fi] singură dumnezeiasca ființă, nu fără alunecare îi este cuvântul; că nu singură aceasta este nezidita dumnezeire; ci și vrednicia și stăpânia lui Dumnezeu¹⁰, după marele Vasilie¹¹; și puterea asupra-privitoare¹² și văzătoare a Duhului, față de care este mai presus-așezată dumnezeiasca fire, [și anume] după *mai-presus-de-nume*

⁸ «o dumnezeire»: o singură dumnezeire.

⁹ *Cuvânt la Bunavestire* 2, PG 28, 920B.

¹⁰ Altfel zis: 'rangul' de Dumnezeu și 'autoritatea' de Dumnezeu; vezi și *Tratate dogmatice* 5. *Theofan* 10 în Palama V, GA, p. 281.

¹¹ *Epistola* 234. *Către Amfilohie* 1, Deferrari 3, 372; PG 32, 869AB.

¹² Altfel zis: epoptică.

ἄφραστον, ὡς αὐτός τε καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος ἀμφότερὰ φασιν, ἢ τε θεοποιὸς δύναμις καὶ λαμπρότης τοῦ θεοῦ, ὡς ὁ θεολόγος Γρηγόριος καὶ ὁ μέγας Διονύσιος γράφει πολλαχοῦ. Ὅταν δέ τις λέγῃ μόνην ἄκτιστον θεότητα τὸ ἄθροισμα καὶ πλήρωμα τῆς θεότητος, ταῦτα πάντα συμπεριεληφώς κατὰ τοὺς θεοφόρους θεολόγους, τουτέστι τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν καὶ πάντα τὰ περὶ τὴν οὐσίαν θεωρούμενα καὶ θεολογούμενα, λίαν ἀσφαλῶς φησι· μόνη γὰρ αὕτη ἄκτιστός ἐστι θεότης. Διὰ τοῦτο γὰρ κακείνων ἕκαστον θεολογούμενόν ἐστι καὶ ὑμνούμενον, ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος ἐστι τῆς θεότητος καὶ διὰ τοῦτο ἄκτιστον, ὅτι ταύτης οὐ διώρισται· τῆς γὰρ μιᾶς ἀκτίστου θεότητος ἐκτὸς ἄκτιστον οὐδέν· «πάντα γὰρ ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμά ἐστι καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς», ὁ κύριός φησιν. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος, «οὐχ ἔνεκεν κτιστῶν πραγμάτων εἶπεν ὁ σωτὴρ πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμά ἐστι». Γρηγόριος δὲ ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμός φησι· «πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ ἐστι, πλὴν τῆς ἀγεννησίας· καὶ πάντα ὅσα ὁ υἱός, τοῦ πνεύματος, πλὴν τῆς γεννήσεως».

11 Τοιγαροῦν οὐχ ἡ οὐσία μόνη ἢ ἄκτιστός ἐστι θεότης, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ τῷ θεῷ προσόντα φυσικῶς, ὧν ἕκαστον

¹ Adică: din unghiul însușirii dumnezeieștii firi de a fi mai-presus-de-nume și cu totul de-negrăit.

² Vasilie cel Mare, adică.

³ *Despre dumnezeirea Fiului*, PG 46, 573B-576A.

⁴ *Omilia 40*, PG 36, 365A. *Despre dumnezeieștile nume*, PG 3, 645AB.

⁵ Aici expresia «theologhisit» pare a însemna 'denumit cu numele de *dumnezeire*'; vezi *Cuvânt la Bunavestire 2*, PG 28, 920B, atribuit lui Athanasie cel Mare.

⁶ «de aceasta»: de plinirea – sau adunarea/suma – dumnezeirii.

⁷ *Ioan 16*, 15.

⁸ *Ioan 17*, 10; formula 'întru acestea' [adică: întru însușirile acestea] este impusă de teza (considerată) athanasiană, preluată aici de sfântul Grigorie: «Ale Mele toate – ale Tale sînt; și ale Tale – ale Mele; și M'am slăvit întru acestea'; că întru

și cu totul *de-negrăit*¹, [după] cum și același², și al Nyssei dumnezeiesc Grigorie zic amândouă [lucrurile acestea]³; și de-dumnezei-făcătoarea putere și strălucire a lui Dumnezeu, cum de-Dumnezeu-cuvântătorul Grigorie – și marele Dionisie – scrie în multe locuri⁴. Iar când cineva zice singură nezidită dumnezeire [a fi] ‘suma’ și plinirea dumnezeirii, pe acestea toate împreună-cuprinzându-le după [cum învață] de-Dumnezeu-purtătorii părinți, adică ființa lui Dumnezeu și puterea [Lui] și lucrarea și toate câte se văd [cu mintea] – și se theologhiesc – [a fi] împrejurul ființei, [acesta] foarte nealunecat grăiește; că aceasta este singura dumnezeire nezidită; că [nu pentru altceva decât] pentru aceasta și fiecare dintre acestea este theologhisit⁵ și este lăudat [în imne], [și anume] pentru că este din plinirea dumnezeirii; și [nu pentru altceva decât] pentru aceasta este nezidit, [și anume] pentru că nu stă despărțit de aceasta⁶; că nimic nu este nezidit afară de una nezidită dumnezeire; «că ‘toate câte are Tatăl, [acestea] ale Mele sînt’⁷ și [...] ‘sînt slăvit întru acestea’⁸»,⁹ zice Domnul; iar marele Athanasie: «nu din unghiul lucrurilor zidite a zis Mântuitorul toate ‘câte are Tatăl – ale Mele sînt’¹⁰»,¹¹; iar Grigorie cel de-un-nume cu cuvântarea-de-Dumnezeu zice: «toate câte are Tatăl – ale Fiului sînt, afară de naștere; și toate câte [le are] Fiul – ale Duhului [sînt], afară de naștere»¹².

11 Așadar, nu singură ființa este dumnezeirea cea nezidită, ci și toate cele ce îi sînt lui Dumnezeu firește¹³,

toate în care – theologhisit fiind – Se slăvește Tatăl, întru aceleași Se slăvește și Fiul, și Duhul Cel sfânt» (*Cuvânt la Bunavestire*, PG 28, 920, r. 42-45).

⁹ *Cuvânt la Bunavestire* 2, PG 28, 920B, atribuit lui Athanasie cel Mare.

¹⁰ *Ioan* 17, 10.

¹¹ *Cuvânt la Bunavestire* 2, PG 28, 920C.

¹² *Către cei veniți din Egipt*, PG 36, 252A.

¹³ Altfel zis: atributele naturale.

κατὰ τὸν μέγαν πάλιν Ἀθανάσιον, οὐκ οὐσία λέγεται, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν, ἃ καὶ ἄθροισμα καὶ πλήρωμα θεότητος λέγεται κατὰ τὴν γραφὴν, καθ' ἑκάστην τῶν ἀγίων τριῶν ὑποστάσεων ἐπίσης θεωρούμενα καὶ θεολογούμενα, ἐπεὶ καὶ ὁ Δαμασκηνός φησι θεολόγος, «ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, τῷ μὲν ὑφεστάναι διήρηται πρὸς ἐκεῖνον παρ' οὗ τὴν γέννησιν ἔχει, τῷ δὲ ταῦτα δεικνύειν ἐν ἑαυτῷ, ἃ περὶ τὸν θεὸν θεωρεῖται, ἐν ἔστι πρὸς αὐτὸν κατὰ φύσιν, οὕτω πατρὸς καὶ υἱοῦ μία ἡ θεότης». Οὐ δὴ περὶ μόνης τῆς θεοποιοῦ χάριτος ἡμῖν ἡ ἔνστασις πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντάς ἐστιν, ἀλλὰ περὶ πάσης δυνάμεως καὶ ἐνεργείας θείας· πάσας γὰρ ἐκεῖνοι ταύτας εἰς κτίσμα κατασπῶσιν, ὥστε κἂν τις ταράττηται τινὰς οὕτω θεωνυμουμένας παρὰ τῶν τοῖς ἁγίοις τεθεολογημένων ἀκούων ἐνεργείας, οὐκ ἀρνησόμεθα τὴν θεοπρεπεστάτην διάκρισιν τῆς μιᾶς θεότητος, ἀλλὰ πληροφορήσομεν αὐτὸν ἐκεῖνά τε τοῖς πατράσι καλῶς εἰρησθαι καὶ ἡμῖν καλῶς προβεβλήσθαι καὶ κατὰ καιρὸν ὡς συντείνοντα μᾶλλον, ἀλλ' οὐκ ἐμποδίζοντα πρὸς τὸ μίαν εἶναι τὴν ἄκτιστον θεότητα. Ὁ δὲ τοῦτο μὴ συνορῶν πῶς οὐ συναπαχθήσεται τοῖς φρενοβλαβῶς κηρύττουσιν ὅτι μόνη ἄκτιστός ἐστι θεότης ἡ φύσις τοῦ θεοῦ, πᾶν δ' ὁ μὴ φύσις, κτίσμα, κἂν θεαρχία κἂν θεότης ὀνομάζηται; Πῶς δ' οὐκ ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ, τῶν ἐκεῖνα λεγόντων ἀγίων δηλαδή, καὶ δι' αὐτοὺς ἡμῶν τῶν αὐτοῖς

¹ Adică: sau adunare.

² Coloseni 2, 9.

³ Vezi *Cuvânt la Bunavestire*, PG 28, 920, r. 17-51.

⁴ În originalul lui Damaschin: «Își are substarea/ipostasul».

⁵ [Capetele] *Dogmatica* 6 (I 6), Damaschin II, GA, p. 32-33; citarea este literală.

⁶ Adică: în înțelesul acesta.

⁷ Adică: cu privire la toate puterile/facultățile și lucrările lui Dumnezeu.

⁸ Adică: în teologhisirile sfinților.

⁹ Adică: în accepțiunea corectă, în înțeles binecinstitor-de-Dumnezeu.

¹⁰ Este vorba de lucrările numite 'dumnezeire'.

«dintre care fiecare» – tot după marele Athanasie – «nu ‘ființă’ se numește, ci ‘[ceva] împrejurul ființei’, carii și *sumă*¹ și *plinire* a dumnezeirii se numesc după Scriptură², văzute [cu mintea] și theologisite la Fiecare din cele trei Ipostasuri deopotrivă»³; fiindcă și Damaschinul de-Dumnezeu-cuvântător spune: «Cuvântul lui Dumnezeu, prin [faptul de] a substa de sine, este deosebit de Acela de la Care Își are nașterea⁴, iar, prin [faptul de] a arăta în Sine cele ce împrejurul lui Dumnezeu [cu mintea] se văd [a fi], una este cu Acesta, după fire»⁵; așa⁶ [este] una singură dumnezeirea Tatălui și a Fiului. Și nu doar cu privire la harul de-dumnezei-făcător ne este nouă împotrivirea față de cei ce contrazic, ci și cu privire la toată puterea și lucrarea dumnezeiască⁷; că pe toate acestea aceia le aruncă pe treapta ziditurii; încât, și de se tulbură cineva auzind – în cele de către sfinți theologisite⁸ – [de] lucrări [ale lui Dumnezeu] așa⁹ numite-cu-numele-dumnezeirii¹⁰, nu vom lepăda lui-Dumnezeu-cuvenita deosebire [ce]a [proprie] dumnezeirii celei una, ci îl vom încredința pe acesta că bine s-au spus acelea de către părinți, și bine – și la vreme¹¹ – au fost aduse de față de către noi, ca unele ce sprijină¹² – iar nu împiedică – [faptul de] a fi una singură dumnezeirea cea nezidită. Iar cel ce nu pricepe aceasta, cum nu va fi împreună-răzlețit cu cei ce nebunește propovăduiesc [cum] că singura dumnezeire nezidită este firea lui Dumnezeu, iar tot ceea ce nu este fire este [neapărat] ziditură, și ‘thearchie/obârșie-a-[în]dumnezeirii’ și ‘dumnezeire’ de s-ar numi? Și cum nu îi va pârî pe aleșii lui Dumnezeu¹³ – adică pe sfinții ce spun [lucrurile] acelea – și, din pricina lor¹⁴, [și] pe noi, cei ce conglăsuim cu aceia și – cu mare râvnă – îi

¹¹ Adică: la vreme potrivită, oportun.

¹² Literal: contribuie.

¹³ Adică: nu îi va reclama.

¹⁴ A celor ce spun acelea; adică a sfinților.

ὁμολογούντων, καὶ τούτων ὑπεραπολογουμένων πρὸς δύναμιν ἐκθύμως; Ἐγὼ γὰρ αὐτὸς λέγω τοῦμόν, ὡς καὶ ὑπὲρ τούτων ἑνός, μὴ ὅτι γε τῆς ἀπάντων συμφωνίας, παθεῖν ἔτοιμότητος. «Ὁ γὰρ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται», φησὶν ὁ κύριος, οὐχ ὁμοῦ δηλονότι πάντα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἕνα πάντων. Τίς δὲ καὶ διασχίσει τοὺς ἐν ὄντας κατὰ τὴν δεσποτικὴν εὐχὴν καὶ διὰ τοῦ ἑνός λόγου ἐν ἐνὶ πνεύματι τῷ ἐνὶ θεῷ συναφθέντας; Πῶς δ' οὐ πάντας ὁ τοιοῦτος ἀναιρήσει δι' ἀλλήλων τοὺς ὄντως ῥήματα ζωῆς αἰωνίου γεγραφότας; Εἰ γὰρ ὑψηγεῖται τις τούτων καὶ ταῦτά τι τῶν καιριωτάτων, ὁ διατελεῖ τοῖς ἄλλοις ἀπηγορευμένον, πῶς οὐκ ἀναιροῦνται δι' ἀλλήλων;

12

Ἀλλὰ καὶ τὸ λέγειν ἔστιν ἅ τούτων, ὡς ἐκεῖ κείσθω καὶ μηδεὶς αὐτοῖς χρῆσθω, τῶν φανερώς ἀθετούντων ἔστιν ἐκεῖνα καὶ τοὺς τῶν ἀγίων κατηγοροὺς μηδαμῶς ἐπιστομίζεσθαι βουλομένων, οὐκ ἀπαῖδον δ' εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῶν συμπραττόντων καὶ συνεπιψηφιζομένων αὐτοῖς· ἐκείνων γὰρ ἐπὶ διαβολῇ προφερόντων, αὐτὸς αὐτὰ κατορύττεσθαι δικαιοί, σιγῆς καὶ λήθης, ἴν' οὕτως εἴπω, χῶματι, ὡς οὐκ ἄμεμπτα δήπου. Δεῖ δὲ, προσφιλέστατε πάτερ, τοῦτο πείθειν πάντα ἐγχειρεῖν, ὡς οὐ προσίσταται, μᾶλλον δὲ καὶ συνίσταται τὸ διακεκριμένον τῷ ἐνιαίῳ τῆς θεότητος, ἀλλὰ μὴ γωνίας ἄξια νομίζειν καὶ παραρριπτεῖν ἐπιχειρεῖν

¹ Adică: nu doar pentru toată ceata lor cea conglăsuitoare, în apărarea conglăsuirii lor, ci și în apărarea fiecăruia sfânt în parte, a scrierilor și 'formulelor' proprii lui.

² Matei 10, 40.

³ «Ca toți să fie una».

⁴ Adică: cu Dumnezeu Cel unul.

⁵ Altfel zis: vitale.

⁶ Adică: dacă unul dintre sfinți ne învață un lucru neîngăduit de ceilalți sfinți, un lucru contrar celor spuse de ceilalți.

⁷ Dintre spusele părinților, adică; altfel zis: teze ori formule patristice.

⁸ «acelea»: acele spuse ale părinților.

⁹ Adică: să reducă la tăcere.

¹⁰ Părtași pârâșilor sfinților, adică.

¹¹ Literal: votează în acord cu ei.

¹² Varlaam și Achindin, pare-se.

apărăm pe aceștia în cuvânt, după putere? Că însumi zic, în ce mă privește, cum [că] sînt cu totul gata a pătimi – nu [doar] pentru conglăsuirea tuturor [sfinților] – [ci] și pentru unul dintre aceștia¹; că «cel ce vă primește *pe voi*, pe Mine Mă primește» zice Domnul², [aceasta însemnând] de bună seamă nu [doar] *pe toți laolaltă*, ci și *pe unul dintre toți*. Și, apoi, cine îi va rupe unul de altul pe cei care una sînt – după Stăpâneasca rugăciune³ – și care, prin Cuvântul Cel unul și întru Duhul Cel unul, s-au unit Dumnezeului Celui unul⁴? Și cum nu îi va desființa unul ca acesta – pe unii prin alții – pe toți care cu adevărat cuvinte ale vieții celei veșnice au scris? Că dacă unul dintre aceștia îndeamnă – și aceasta în lucrurile de căpătâi⁵ – la ceea ce alții opresc⁶, cum nu se vor desființa unii pe ceilalți?

12 Dar și a zice ‘sînt unele dintre acestea⁷ care șadă acolo și nimeni [să] nu le folosească’ [ei bine, și faptul acesta] este propriu [tot] celor care le nesocotesc pe acelea⁸ și care nu vor cătuși de puțin să închidă gura⁹ pârâșilor sfinților și – nu-i nepotrivit a zice – care se fac împreună-lucrători acestora¹⁰ și pecetluiesc cele ale lor¹¹; că aceia¹² [nu altcum decât] defăimător aducându-le de față, acesta¹³ găsește cu cale a fi îngropate – ca să zic așa – sub țărâna tăcerii și uitării, ca unele ce nu sînt fără prihană¹⁴, de bună seamă. Cade-se, de bună seamă, preaiubite părinte, de lucrul acesta a încerca a-i încredința pe toți, [și anume] cum [că] deosebitul dumnezeirii nu împiedică uni[mi]cul ei¹⁵, ci mai vârtos îl și întărește, iar nu a socoti vrednice de [azvârlit

¹³ Patriarhul Caleca, pare-se.

¹⁴ Adică nu sînt ireproșabile.

¹⁵ Altfel zis: existența distincțiilor în cazul dumnezeirii (distingerea între ființa dumnezeiască și lucrările dumnezeiești, și ele distincte; sau distincția între substările/ipostasurile dumnezeiești, adică între Tatăl și Fiul și Duhul) nu anulează caracterul unitar al dumnezeirii, unicitatea ei, faptul că dumnezeirea rămâne una singură.

ἀφασία παραπέμποντας, καὶ ταῦτα διὰ τῶν βιβλίων προ-
 κείμενα τοῖς πᾶσι τὰ τοῖς θείοις πατράσι τεθεολογημένα
 θείως, παραινεῖν γε μὴν τοὺς ἐπιόντας καὶ ἀκούοντας
 χρεῶν, μὴ τῷ γράμματι δουλεῦειν, ἀλλὰ τὸν ἐγκείμενον
 θηρεῦειν νοῦν καὶ τὴν εὐσεβῆ διάνοιαν ἀσπάζεσθαι καὶ
 μετὰ τοῦ θείου Κυρίλλου καὶ Δαμασκηνοῦ πατρὸς λέ-
 γειν πρὸς αὐτοὺς, «ὡς εἴωθεν ἐξ ἀρχῆς οὐ μόνον ἡ θεία
 γραφῆ, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλοι περὶ τὰς
 λέξεις ἀδιαφορεῖν, εἰδότες ὅτι οὐδὲν ἀδικοῦσιν αἱ λέξεις,
 ὅταν ἄλλως ἔχη τὰ πράγματα», καὶ τὸ τοῦ θείου Μαξίμου,
 «λέξεως», γράφοντος, «κίνδυνον μηδένα εἶναι, ἂν μὴ περὶ
 τὴν ἔννοιαν ἡ ἁμαρτία γένηται», καὶ τὸ τοῦ μεγάλου Βα-
 σιλείου λέγοντος, «οὐ χρῆ προσέχειν λέξεσιν, ἀλλὰ τῇ τοῦ
 σκοποῦ δυνάμει», καὶ τὸ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου προ-
 σιτιθῆναι τοῖς φιλονεικότερον ἐνισταμένοις, «ὅτι οὐκ ἐν
 ῥήμασιν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν πράγμασιν ἡ εὐσεβεία», καὶ πάλιν,
 «οὐ περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχήσομεν, ἕως ἂν εἰς τὴν
 αὐτὴν ἔννοιαν αἱ συλλαβαὶ φέρωσι», καὶ πάλιν, «οὐδὲ γὰρ
 περὶ ταῦτα ζυγομαχοῦντες ἀσχημονήσομεν, ὥσπερ ἐν ὀνό-
 μασι κειμένης ἡμῖν τῆς εὐσεβείας, ἀλλ' οὐκ ἐν πράγμασι»,
 καὶ πρὸς τούτοις τὸ τοῦ Χρυσοστόμου πατρὸς, «οὐ δεῖ τὴν
 λέξιν καθ' ἑαυτὴν βασανίζειν, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ προσέχειν
 τοῦ γράφοντος· ἂν γὰρ μὴ τὴν γνώμην τοῦ γράφοντος
 ἐξετάζωμεν, πολλὰς ὑποστησόμεθα τὰς ἀπεχθείας καὶ
 πάντα ἀνατραπήσεται». Οὐ ταῦτά ἐστιν ἀντικρὺς τὰ νῦν

¹ Altfel zis: a nu face discriminare între cuvinte.

² Adică: nu fac nedreptate, nu încalcă legea.

³ Vezi *Thesaurus de sancta consubstantiali trinitate* PG 75.360.21-50 și *Doctrina patrum* 141.3-143.2; vezi și Palama, *Epistole* V, 1.

⁴ Loc neidentificat; vezi și *Epistole* V, 1.

⁵ «la puterea scopului»: la noima avută în vedere de scriitor; 'unde bate' el.

⁶ Loc neidentificat.

⁷ Adică: în realitățile numite de respectivele cuvinte.

⁸ Diferite, se înțelege.

prin] unghere și a încerca – punând sub tăcere – a arunca cele dumnezeiește teologhisite de către dumnezeieștii părinți, și aceasta când ele, în cărți, stau tuturora de față; și trebuie dară a-i îndemna – pe cei ce se apleacă asupra-le și le aud – să nu robească literei, ci să vâneze înțelesul ce stă înlăuntru [ei] și binecinstitoarea noimă să o îmbrățișeze și, dimpreună cu dumnezeiescul Chiril și cu Damaschinul părinte a zice către aceștia cum [că] «este obicei, dintru început, nu numai dumnezeieștii Scripturi, ci și învățătorilor Bisericii, a nu face osebite între cuvinte¹, știind că cuvintele întru nimic nu nedreptățesc² când altfel stau lucrurile»³; și [spus]a dumnezeiescului Maxim, celui ce scrie [că] «din partea cuvântului nu e nici o primejdie, dacă nu se greșește în privința înțelesului»⁴; și a marelui Vasilie, celui ce zice «nu trebuie a lua seama la cuvinte, ci la puterea scopului»⁵⁶; și a marelui Grigorie să o pună împotriva celor ce din ambiție se împotrivesc, [cum] «că nu în cuvinte, ci în lucruri⁷ ne este binecinstirea»; și [că], iarăși, «nu cu privire la numiri ne vom bate, câtă vreme silabele⁸ duc la același înțeles»; și, iarăși, «că doară nu ne vom bate pentru acestea, făcându-ne de râs, ca și cum în numiri ne-ar sta binecinstirea, iar nu în lucruri»⁹; și, pe lângă acestea, [spusa] cea a părintelui cu gura de aur: «nu trebuie să puricăm cuvântul ca atare, ci să luăm aminte la gândirea celui ce a scris; că de nu cercetăm gândul celui ce a scris, multă vrajbă vom isca și toate se vor da peste cap»¹⁰. Nu întocmai aceasta se întâmplă acum? Și să îl mai auzim și pe marele Dionisie zicând cum [că] «necuvântător¹¹ [lucru] este și strâmb – și propriu celor ce

⁹ Vezi Grigorie Theologul, *Cuvântul* 39, PG 36, 345C, *Cuvântul* 42, PG 36, 477A; *Cuvântul* 31, 3, rr. 2-5, în *Gregor von Nazianz. Die fünf theologischen Reden*, Düsseldorf: Patmos-Verlag, 1963. Vezi și *Epistole* 5, 1.

¹⁰ Ioan Hrisostom, *Tâlcuirea la Galateni*, PG 61, 629A.

¹¹ Sau: dobitocesc; sau: irațional, ilogic.

τελούμενα; Προσακουστέον δὴ καὶ τοῦ μεγάλου Διονυσίου φάσκοντος, «ὡς ἔστιν ἄλογον καὶ σκαιὸν καὶ τῶν μὴ τὰ θεῖα νοεῖν ἐθελόντων ἴδιον, τὸ μὴ τῇ δυνάμει τοῦ σκοποῦ προσέχειν, ἀλλὰ ταῖς λέξεσι». Καὶ ὄντως ἀποτυγχάνουσι τῆς ἐφικτῆς θεογνωσίας οἱ μὴ πρὸς τὸν ἐντεθησαυρισμένον τοῖς ῥήμασι νοῦν διαβιβάζειν σπεύδοντες, τὸ τῆς ψυχῆς λογιζόμενον καὶ οὕτω τὴν παρ' ἑαυτῶν ἐκφέροντες ψῆφον καὶ πρὸς τὴν ἐναποκειμένην διάνοιαν τὰς συλλαβάς ἢ στέργοντες ἢ ἀποστέργοντες, ἀλλὰ περιέποντες ἤχους ῥημάτων καὶ διδόντες χώραν ἐντεῦθεν, καὶ ταῦτα μήπω πεπαυμένοις τοῖς πρὸς τὴν εὐσεβῆ διάνοιαν ἀντιλέγουσι, πρὸς οὓς χρὴ τὸ θεολογικὸν ἐκεῖνο πάλιν εἰπεῖν· «οἱ σφόδρα προπολεμοῦντες τοῦ γράμματος, ἴστωσαν ἐκεῖ φοβούμενοι φόβον, οὐ μὴ ἔστι φόβος, καὶ σαφῶς γινωσκέτωσαν, ὡς ἔνδυμα τῆς ἀσεβείας αὐτοῖς ἔστιν ἡ δειλία τοῦ γράμματος».

13

Ἄλλ' οὗτοι μὲν ὑπὲρ αὐτῶν τῶν πατερικῶν λόγων τῶν πατέρων οἱ λόγοι προκεισθωσαν. Ἐμοὶ δ' ὑπὲρ ἑμαυτοῦ νῦν πρὸς ἄνδρα φίλον ποιουμένῳ τὴν ἀπολογία, οὐκ ἀποχρήσει μόνον, ἀλλὰ καὶ πλεονάσει τὸ τοῦ θεοῦ Κυρίλλου προκομισθέν· Νεστόριον γὰρ οὗτος ἤσχυνε παρρησία καὶ κατὰ κράτος ἐπὶ συνόδου μεγίστης τὸ κατ' ἐκεῖνου καὶ τῶν ὑπ' ἐκεῖνου βλασφήμῳ κατὰ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως

¹ Literal: la 'puterea' /înțelesul scopului; mai neaș: 'unde bate [cuvântul]'.
² *Despre dumnezeieștile lucrări* 4, 11, PG 3, 708C.

³ Literal: ratează posibilita cunoașterea a lui Dumnezeu.

⁴ Altfel zis: nu se silesc să își mute mintea de la sunetele cuvintelor la înțelesurile lor.

⁵ «ca [abia] așa»: ca abia mai apoi, în cunoștință de cauză.

⁶ Literal: să își dea verdictul.

⁷ Adică: termenii, cuvintele.

⁸ Cei ce grăiesc împotriva dogmelor drept-slăvitoare, adică.

⁹ Adică: spusa aceea a Theologului, a lui Grigorie de-Dumnezeu-cuvântătorul.

¹⁰ *Vezi Psalmii* 52, 6; *vezi și Psalmii* 13, 5.

nu voiesc a înțelege cele dumnezeiești – a nu lua aminte la scop¹, ci la cuvinte»². Și cu adevărat dau greș în privința cunoașterii-de-Dumnezeu³ – a celei [câtă e] cu puțință – cei ce nu la înțelesul învisterit în vorbe se silesc să [își] treacă puterea socotitoare a sufletului⁴ – ca [abia] așa⁵ să își spună părerea⁶, îmbrățișând [așadar] sau lepădând silabele⁷ [alese spre a purta] spre înlăuntru-așezatul gând – ci caută [doar] la sunetele vorbelor și, astfel, dau loc celor ce grăiesc împotriva noimei binecinstitoare (și asta când [aceia⁸ nici] nu conteniseră), către carii iarăși trebuie să spunem theologhicescul acela [cuvânt]⁹: «cei ce foarte se luptă pentru literă să știe că 'acolo se tem cu frică – unde nu este frică'¹⁰ și să cunoască limpede că haină a necinstirii[-de-Dumnezeu] le este lor teama de literă»¹¹.

13 Șadă dar – în apărarea înșelor cuvintelor părintești – cuvintele acestea ale părinților. Iar mie, celui ce pentru mine însumi către bărbat prieten fac acum cuvânt de apărare, nu doar că [îmi] va fi de ajuns, ci și prisositor îmi va fi a dumnezeiescului Chiril [spusă/pățanie] cea [puțin] mai înainte adusă [de față]. Căci cu îndrăznire¹² l-a rușinat acesta pe Nestorie și, cu putere, în sinod preamare, asupra aceluia și a celor de către acela [în chip] hulitor împotriva dumnezeieștii înomeniri născocite a dobândit biruința; [ei bine,] aceasta înfige în [inima lui] Theodorit al Kyrului bold¹³ de nesuferit al pizmei (precum și acum lui Achindin înfrângerea lui Varlaam și cea de rușine

¹¹ Vezi Grigorie Theologul, *Cuvântul* 39, PG 36, 345C, *Cuvântul* 42, PG 36, 477A; *Cuvântul* 31, 3, rr. 2-5, în Gregor von Nazianz. *Die fünf theologischen Reden*, Düsseldorf: Patmos-Verlag, 1963. Semanlăm, iarăși, că acolo unde Palama spune «teama de literă» (ca în Psalmul tocmai pomenit), în originalul Nazianzineanului avem «iubirea de literă».

¹² Adică, aici: public, pe față.

¹³ Adică suliță.

ἐξευρημένων ἀνεδήσατο κράτος. Τοῦτο φθόνου κέντρον οὐχ οἶον φέρειν, ἐνίησι τῷ Κύρου Θεοδωρήτῳ, καθάπερ καὶ τῷ Ἀκινδύνῳ νῦν ἢ Βαρλαάμ ἦττα, καὶ ἢ τούτου δι' αἰσχύνην τῆς ἦττης ἀειφυγία, χωρεῖ πρὸς ἄμυναν ἀναιδῆ κατὰ τοῦ θείου Κυρίλλου ὁ Θεοδώρητος καὶ καταλογογραφεῖ πικρῶς τῶν κατὰ Νεστορίου τῷ ἀγίῳ συγγεγραμμένων, ὡς καὶ ὁ Ἀκίνδυνος ἀρτίως τῶν ἡμετέρων πρὸς τὸν Βαρλαάμ συγγραμμάτων. Ἄλλ' ὁ μὲν Θεοδώρητος πανταχόθεν ἐφοδεύων καὶ κύκλῳ περιβαλλόμενος καὶ πάντα κάλων τὸ τοῦ λόγου κινῶν οὐδὲν ἴσχυσε πλέον ἢ συχναῖς συκοφαντίαις τὰ τοῦ φθονουμένου περιβαλεῖν καὶ πρὸς αὐτὰς μόνας τὰς λέξεις κακοβούλως ἐρεσχελεῖν. Αὐτὸς μέντοι πρὸς τῇ Νεστορίου κακοδοξία καὶ πᾶσαν ἄλλην δυσσέβειαν ἱκανῶς ἐφυλάξατο. Τῷ δ' Ἀκινδύνῳ τὴν τοῦ Βαρλαάμ κακοδοξίαν ἐπεκδικοῦντι σαφῶς, πολλῶ πλείοσι καὶ μακρῶ δεινότεραις περιπεσεῖν ἐξεγένετο δυσσεβείαις ἢ ὅποσας αὐτὸς τῶν ἡμετέρων καταψεύδεται συγγραμμάτων καὶ τὸν καθηγησάμενον αὐτῷ τῆς πλάνης ἐκείνον, κατὰ ταύτας παρενεγκῶν, παραπλήσιόν τι δράσας, μᾶλλον δὲ παθῶν, ὥσπερ ἂν εἴ τις αὐτὸς ἐπίτηδες ἐγεγόνει σαπρία καὶ κόπρος ἀντικρυσ ἢ πολὺν περιεβάλλετο καὶ δυσωδέστατον βόρβορον, μόνον ἵνα σχῆ λυπῆσαι πρὸς ὄραν τῶν μεμισημένων μάτην παρ' αὐτοῦ τὴν ὄσφρησιν, ἀγνοῶν ὡς οἱ μὲν ἐπιθέντες τὴν χεῖρα τῇ ῥίνι τοῦτον παραμείψουσιν ἀσινεῖς, ὁ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅποσοις ῥίνεσι βδελυκτὸς μενεῖ καὶ παντάπασιν ἀποτρόπαιος.

14 Ἄλλ' ὁ Θεοδώρητος ἐκεῖνος πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπιλαμβάνεται Κυρίλλου καὶ ὡς πρώτου πάντων εἰρηκότος τὴν τοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, «ἔνα

¹ «reaua-slăvire»: opusul dreptei-săviri, adică ortodoxiei.

² Despre 'a răs-buna' vezi nota noastră de la *Tratate dogmatice 4. Dialogul Ortodoxului cu Varlaamitul 1*, Palama V, GA, p. 119.

³ Adică: simțului olfactiv.

⁴ Sfântul Chiril, adică.

fugă a acestuia pentru totdeauna), Theodorit trece la nerușinată luptă împotriva dumnezeiescului Chiril și scrie amarnic contra celor alcătuite de către sfântul împotriva lui Nestorie, precum și Achindin, acum, [împotriva] scrierilor noastre celor către Varlaam. Theodorit, însă, din toate părțile năpustindu-se și roată împresurându-l și trăgând – cum se zice – toate sforile, nu a izbutit nimic mai mult decât să îl împresoare cu multe pâri mincinoase pe cel pizmuit și să bârfească – mișelește – doar asupra cuvintelor înșelor; acesta, de bună seamă, pe lângă reaua-slăvire a lui Nestorie¹, a ținut dindestul și toată cealaltă rea-cinstire[-de-Dumnezeu]. Și lui Achindin, celui ce [e] limpede [că] răs-bună² reaua-slăvire a lui Varlaam, i-a fost a cădea în mult mai multe și mult mai cumplite rele-cinstiri[-de-Dumnezeu] decât cele de câte în chip mincinos învinuiește el scrierile noastre, prin acestea și pe dascălul său întru rătăcire întrecându-l, făcând (mai bine zis: pățind) ca unul care înadins s-ar fi făcut el însuși putrejun și de-a dreptul scârnă – sau cu mulțime de nămol [în chip] mult și preaîmpuțit s-a acoperit – doar ca să poată face supărare o clipă mirosului³ celor pe care zadarnic îi urăște, neștiind cum [că] aceia, ținându-se de nas, vor trece pe alături nevătămați, pe când el urâciune va rămâne și atâtor altor nări și îl vor ocoli cu toții.

14

Theodorit acela, însă, pe lângă altele, se ia de Chiril și că *el*⁴ ar fi vorbit – cel dintâi dintre toți – despre ‘unirea cea după ipostas’ a Cuvântului cu trupul, scriind⁵ [cum că, da,] «*unul*⁶ mărturisim [a fi] Hristosul și, datorită unirii, pe [unul și] Același [Îl numim⁷] și Dumnezeu, și om; dar de ‘unirea cea după ipostas’ nu știm⁸, ca [de una ce e] străină

⁵ Theodorit, adică. ⁶ Adică: unul singur.

⁷ Paranteza aceasta este în originalul lui Theodorit; vezi PG 76, 400A, r. 9.

⁸ Adică: nu vrem să auzim de ea, nu o primim.

μέν», γράφων, «ὁμολογοῦμεν Χριστὸν καὶ τὸν αὐτὸν διὰ τὴν ἔνωσιν, θεὸν τε καὶ ἄνθρωπον, τὴν δὲ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν ἀγνοοῦμεν, ὡς ξένην καὶ ἀλλόφυλον τῶν θείων γραφῶν καὶ τῶν ταύτας ἠρμηνευκῶτων πατέρων», εἶτα καὶ ὡς κρᾶσιν δῆθεν εἰσάγοντι καὶ σύγχυσιν εἰργασμένω τῶν φύσεων δι' αὐτὴν τῷ ἀγίῳ συκοφαντικῶς ἐπιτίθεται. Τί δὴ πρὸς ταῦθ' οὗτος ὁ πρὸς ἀλήθειαν τὴν εὐσεβειαν οὐκ ἄληπτος μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐπαίνων ἐπάξιος; Ἴδου δὴ πάλιν ὁ γεννάδας οὐτοσί φησι, πρόφασιν τῆς καθ' ἡμῶν ἀθυροστομίας τὸ παρατυχὸν ποιεῖσθαι σπουδάζων, διασύρει τὴν λέξιν, τὴν καθ' ὑπόστασιν λέγω, καθυβρίζει τε τὸ ἀσυνήθες αὐτῆς καὶ δὴ καὶ ξένως αὐτὴν πεποιῆσθαι δισχυρίζεται, οὐκ ἐννοήσας ὅτι ταῖς τῶν ἀνοσιῶν αἰρέσεων εὐρεσιλογίαις ἢ τῶν λέξεων δύναμις τὸ ἀληθὲς ἀντεξάγουσα παραλύειν ἐπιχειρεῖ τὸ ἀντιτετάχθαι δοκοῦν. Ὁρᾷς ὅτι καὶ ἀσυνήθεις ἐπινοεῖν λέξεις τοῖς ἀντικειμένοις πρὸς τὰς εὐρεσιλογίας τῶν πονηρῶν αἰρέσεων ἔξεστιν; Οὕτω γὰρ καὶ φυσικὴν εὐρήσεις εἰπόντα τοῦτον ἐκεῖ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, διὰ τὸν ἀθετοῦντα ταύτην Νεστόριον, ἴν' ἐναργῶς παραστήσῃ τὸ ἀληθὲς τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, οὗ πάλιν ἐπιλαβόμενος Θεοδώρητος κατανεανιεύεται τῶν ἀήθως μὲν, εὐσεβῶς δ' εἰρημένων, ὡς δῆθεν δυσσεβῶς γεγραμμένων.

15 Ἀλλ' ἀκούει πάλιν αὐτὸς παρὰ τοῦ θείου Κυρίλλου, μεθύων καὶ κάρῳ κάτοχος, ὡς μὴ τὸ σημαίνόμενον ἔστιν ὅτε διαβλέπων τῆς λέξεως — καὶ γὰρ ἔσθ' ὅπου τὸ φυσικὸν

¹ Theodorit, *Răsturnarea celei de-a doua anathemisiri a lui Chiril*, PG 76, 400.

² Sfântul, adică.

³ Altfel zis: fără cusur.

⁴ Literal: nobilul [domn].

⁵ Adică: din orice îi pică în mână din zicerile noastre.

⁶ În înțelesul de «pretext».

⁷ În originalul sfântului Chiril: «și stabilește cu exactitate...».

și de-alt-neam decât dumnezeieștile Scripturi și decât părinții, tâlcuitorii acestora»¹; iar apoi, din pricina acesteia, se năpustește cu pâră mincinoasă asupra sfântului, carele² ar introduce – chipurile – amestecare a firilor și [carele] ar fi lucrat confudare a lor. Ce [răspunde], dar, la acestea cel cu adevărat în privința bine-cinstirii nu doar de ne-învinuit³, ci și vrednic de multe și mari laude? Zice: «iată, dar, că iarăși viteazul acesta⁴, din orice se nimerește⁵ silindu-se a face prilej⁶ [de-a da frâu slobod] neîngrădirii gurii lui, și batjocorește cuvântul – [spusa] ‘după ipostas’ adică – și ocărăște⁷ neobișnuitul lui, ba stăruie și că străin sună acesta, nepricepând că puterea/înțelesul cuvintelor – [tocmai lucrul] ce-este-adevărat aducându-l împotriva la găselnițele necuvioaselor eresuri – destramă ceea ce pare a-i sta împotriva». Vezi că și neobișnuite cuvinte⁸ a născoci [le] stă în putere celor ce se împotrivesc găselnițelor relilor eresuri? Că așa⁹ și ‘firească’¹⁰ îl vei afla pe acesta¹¹ spunând acolo [a fi] ‘unirea cea după ipostas’ – din pricina lui Nestorie, celui ce o nesocotea pe aceasta – ca vădit să înfățișeze adevărul dumnezeieștii înomeniri; lucru de care iarăși luându-se Theodorit, ca un necopt se sumeștește împotriva celor [în chip] neobișnuit – dar binecinstitor – spuse [de dumnezeiescul Chiril], cum că ar fi scrise [în chip] rău-cinstitor.

15 Ci iarăși aude acesta, beat și prins de amețală, de la dumnezeiescul Chiril cum [că] uneori [pur și simplu] nu vede înțelesul cuvântului (căci sînt locuri în care pe ‘firesc’ îl aflăm a însemna ‘adevărat’) și este și mai mult luat în

⁸ Aici mai degrabă în sensul de *expresii, formule*.

⁹ «așa»: așa stînd lucrurile, din perspectiva aceasta.

¹⁰ Adică: naturală.

¹¹ Pe dumnezeiescul Chiril, adică.

εὗρηται σημαῖνον τὸ ἀληθές — καὶ σκώπτεται μᾶλλον δικαίως ἔτι, ὡς ἐπισημνυόμενος ψεύδει καὶ τῷ εἰδέναι συκοφαντεῖν εὖ μάλα καταρωθῶκώς, ἄτε μὴ τῷ σκοπῷ τοῦ συγγεγραφότος προσέχων, ἀλλὰ ταῖς λέξεσιν. Ἰδοὺς δ' ἂν ἐκεῖ τὸν σεπτὸν Κύριλλον καὶ τῷ τῆς ὑποστάσεως ὀνόματι χρώμενον ἀντὶ τῆς φύσεως· διόπερ ἐκεῖ μὴδὲ τιθέντα τὴν ὑπόστασιν ἐπὶ Χριστοῦ ἐνικῶς, οὕτω τοῖς κακῶς φρονοῦσι καὶ συκοφαντοῦσιν ἀντιλέγων ἐκεῖνος, τῆς περὶ τὰς λέξεις σμικρολογίας ἀλογῶν, πρὸς μόνην ὁρᾷ τὴν εὐσεβῆ διάνοιαν. Πόσα δ' ὁμως πέπονθε παρὰ τῶν ἀπειθούντων, καίτοι παγκάλως ὑπεραπολελογημένος καὶ διὰ γραμμάτων πάλιν οἰκείων οὐδὲν ἄλλοῖον φρονήσας, οὐδὲ τὰς λέξεις μετασκευάσας, ἀλλ' ἐρμηνεύσας τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ ἀποδυσάμενος τὰ ἐγκλήματα, καθάπερ ἀρτίως πᾶσιν ἀνωμολόγηται, συνεισι τῶν ἀήθων τοῖς ἀπείροις δοκούντων ῥημάτων τὸ εὐσεβές; Ὅσας δ' αὖθις ὑπέστησαν δυσφημίας παρὰ τῶν ἀντικειμένων τηνικαῦτα τῇ εὐσεβείᾳ οἱ τῷ σεπτῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως ἐγγεγραφότες τὸ ὁμοούσιον, σχεδὸν οὐδ' ἀπαριθμήσασθαι δυνατόν. Τὸ γὰρ μᾶλλον αὐτοῖς ἀντιτεταγμένον, καὶ διαβαλεῖν μᾶλλον οἱ τῶν πονηρῶν αἰρέσεων ἀντεχόμενοι σπεύδουσι· τὸ δὲ δι' ἑκάστους ἰδία προτεταγμένον, ἐκεῖνο καὶ μᾶλλον ἀντιτεταγμένον αὐτοῖς ἐστίν. Ἡμεῖς δὲ οὐ καινὰς ἐξεύρομεν λέξεις, καίτοι καινῆς ἀρτίως ὑπ' Ἀκινδύνου καὶ Βαρλαάμ κεκινημένης αἰρέσεως, ἀλλὰ ταῖς εἰρημέναις τοῖς ἀγίοις πατράσιν ὑπὲρ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος ἐχρησάμεθα, μᾶλλον δὲ παρ' ἐκείνων

¹ În originalul actelor sinodului, în *Apologia celui de al treilea cap*, se și face trimitere la cuvântul *Psalmului* 51, 3.

² *Ibidem*, 409A.

³ Adică termenul 'ipostas'.

⁴ Adică: denaturat, alienat.

⁵ Literal: enumerate.

⁶ Adică: nu am descoperit — și nu am introdus în discuție — cuvinte noi, nu am recurs la folosirea de noi termeni în apărarea binecinstirii.

batjocură – și pe drept [cuvânt] – cum [că] «se fălește întru minciună¹ și e mare meșter în știința defăimării»², ca unul ce nu la scopul celui ce a scris ia aminte, ci la cuvinte. Și îl poți vedea acolo pe cinstitul Chiril folosind și numele de 'ipostas' în locul celui de 'fire', [fapt] pentru care acolo, vorbind despre Hristos, nici nu pune ipostasul³ la [numărul] singular; astfel, grăind acela împotriva celor care [în chip] rău cugetau și defăimau, necăutând [el] la puricările cuvintelor, doar la cugetul cel binecinstitor privește. Și câte n-a pățimit de la cei ce nu [îi] dădeau crezare, măcar că preabine s-a apărat [în cuvânt] și [măcar că] prin scrisorile sale – iarăși – nimic străin⁴ n-a cugetat, nici cuvintele [și] le-a preschimbato, ci [doar] le-a tâlcuit celor ce nu știau și s-a scuturat de toate pârile, precum este mărturisit acum de către toți care pricep bine-cinstitorul [cuget] al vorbelor ce neobișnuite le păreau necercaților? Și, iarăși, câte defăimări nu au răbdato de la cei care într-atâta se împotriveau binecinstirii cei ce au scris în cinstitul simbol al credinței [cuvântul] 'de-o-ființă' mai că nici nu este cu puțință a fi numărate⁵. Că [tocmai] ce le stă mai mult împotriva [ei bine, tocmai aceea] se și grăbesc să defaimo mai mult cei ce se țin de relele eresuri; și ceea ce de fiecare în parte este pus înainte [spre pricire], [ei bine] tocmai aceea le și stă mai mult împotriva. Pe când noi nu am aflat cuvinte noi⁶, măcar că nouă este erezia tocmai izvodită de către Achindin și Varlaam, ci [tot] de zicerile sfinților părinți ne-am folosit în apărarea darului/harului lui Dumnezeu; ba tocmai de către aceia⁷ fiind [ele⁸] mai întâi puse în față în chip rău [și] spre pâră⁹, noi, apărându-i

⁷ De către Varlaam și Achindin.

⁸ Zicerile părinților.

⁹ «în chip rău și spre pâră»: greșit înțelese și, astfel, citate spre a fi denunțate.

πρώτων ἐπὶ διαβολῇ προβεβλημέναις κακῶς, ἡμεῖς ὑπεραπολογούμενοι τῶν πατέρων, ἐξ ἀνάγκης αὐταῖς κεχρημέθα καὶ ταύταις ἐν οἷς πρὸς τοὺς ἀντιφθεγγομένους τῇ ἀληθείᾳ τοὺς λόγους ποιούμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἂν εὖροι τις ἡμέτερον σύγγραμμα μὴ πρὸς αὐτοὺς τείνον, ὃ τοιαύτας φέρει φωνάς, καὶ ταῦτ' ἀνεύθυνον ὄν, εἴπερ οἱ προειρηκότες πατέρες ἀνεύθυνοι.

- 16 Τὸ δὲ νῦν ἡμᾶς λέγειν ἕνεκά τινος τῶν τοιούτων παρὰ τῶν ἐπ' ἐξουσίας ἐπηρεάζεσθαι, συκοφαντία περιφανῆς καὶ τοῖς ὀρθῶς ὀρώσιν οὐκ ἀφανῆς. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὡς πρὸ τῆς ἐμφυλίου στάσεως καὶ συγχύσεως καὶ παρὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ παρὰ τῆς βασιλείας πολλή τις ἡμῖν ὑπῆρχε φιλοφροσύνη καὶ σχεδὸν ἡμέρας ἐκάστης εὐκλεεῖς ἀναρρήσεις, ὡς ἀντιστᾶσι γενναίως καὶ κεκρατηκόσι τελείως τῶν οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις ἐπαναστάντων ἀληθείᾳ τῇ κατ' εὐσέβειαν. Ὅτι μέντοι καὶ ἡ τῆς καινῆς αἰρέσεως συμμορία νῦν ἐπηρεαζομένοις ἡμῖν συνεπέθεντο, συνηγόρους σχόντες τοὺς τὰς γνώμας συμμεταβάλλοντας ταῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς, καὶ τοῦτο καταφανές. Σὴν δ' ὅμως μάλιστα χάριν πᾶσαν περιαιροῦντες ἀφορμὴν τῶν ζητούντων ἀφορμὴν, καὶ τὰ ὑποτεταγμένα ταῦτα τοῖς θείοις ἡμῶν ὁμολόγως ὅτι μάλιστα πατράσι συνετάξαμεν.

<ΟΜΟΛΟΓΙΑ>

- 1 Εἰς θεὸς ὁ πρὸ πάντων καὶ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἀγίῳ πνεύματι παρ' ἡμῶν πιστευόμενός τε καὶ προσκυνούμενος, μονὰς ἐν

¹ «nu nearătată»: sesizată.

² Înainte de războiul civil, adică.

³ Literal: ovații.

⁴ Sau: cu noblețe.

⁵ «lucrurile»: configurația politică.

⁶ «toată pricina»: orice motiv, orice pretext.

⁷ Adică: neconfundat.

pe părinți, de bună seamă că pe aceleași le-am folosit și [tot] din acestea [ne] alcătuim cuvintele către cei ce grăiesc împotriva adevărului. Că nimeni nu ar [putea] afla [vreo] scriere de-a noastră care țintind la aceștia să nu poarte astfel de ziceri și, astfel, fiind de neînvinuit, de [vreme ce de] neînvinuit sînt părinții cei ce mai întâi [decât noi] au spus [acelea].

- 16 Iar a spune acum despre noi [cum] că am fi ocărăți de către cei de la putere din pricina vreuneia din [scrierile] acestea – [aceasta] vădită defăimare este, și nu nearătată¹ celor ce văd drept. Că cine nu știe că mai înainte de dihonă și turburarea cea dintre noi² și de la Biserică, și de la împărăție aveam [parte de] multă prietenie și, aproape zilnic, de strălucite strigăte-de-laudă³, întrucât ne-am împotrivit cu vitejie⁴ și i-am biruit cu desăvârșire pe cei ce nu o dată, ci și de două ori s-au sculat asupra adevărului binecinstirii. Iar că, de bunăseamă, și ceata [tâlharească al] eresului celui nou, ocărăți fiind noi, dimpreună s-au năpustit asupra noastră, conglăsuitoari [și într-ajutor] avându-i pe cei ce își schimbă părerile după cum se schimbă lucrurile⁵ – și aceasta este cu totul limpede. De dragul tău, însă, toată pricina⁶ tăindu-o celor ce caută pricină, am pus laolaltă și acestea de mai jos, cât se poate de conglăsuitoare dumnezeieștilor părinților noștri.

<MĂRTURISIRE>

- 1 Unul [e] Dumnezeu Cel mai înainte de toate și asupra a toate și în toate și mai presus de tot, în Tată[l] și în Fiu[l] și sfânt[ul] Duh de către noi și crezut [a fi], și închinat, Unime în Treime, și Treime în Unime, neamestecat unită⁷ și

τριάδι καὶ τριάς ἐν μονάδι, ἀσυγχύτως ἐνουμένη καὶ ἀμερίστως διαιρουμένη, μονὰς ἢ αὐτὴ καὶ τριάς παντοδύναμος· πατὴρ ἀναρχος οὐ μόνον ὡς ἄχρονος, ἀλλὰ καὶ ὡς κατὰ πάντα τρόπον ἀναίτιος, μόνος αἰτία καὶ ῥίζα καὶ πηγὴ τῆς ἐν υἱῷ καὶ ἀγίῳ πνεύματι θεωρουμένης θεότητος, μόνος αἰτία προκαταρκτικῆ τῶν γεγονότων, οὐ μόνος δημιουργός, ἀλλὰ μόνος ἐνὸς υἱοῦ πατὴρ καὶ πνεύματος ἐνὸς ἀγίου προβολεὺς αἰεὶ ὧν, καὶ αἰεὶ ὧν πατὴρ, καὶ αἰεὶ ὧν μόνος πατὴρ τε καὶ προβολεὺς, μείζων υἱοῦ καὶ πνεύματος, τοῦτο μόνον ὡς αἴτιος, τᾶλλα δὲ πάντα ὁ αὐτὸς αὐτοῖς καὶ ὁμότιμος.

2 Οὗ υἱὸς εἶς, ἀναρχος μὲν ὡς ἄχρονος, οὐκ ἀναρχος δὲ ὡς ἀρχὴν καὶ ῥίζαν καὶ πηγὴν ἔχων τὸν πατέρα, ἐξ οὗ μόνου πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀσωμάτως, ἀρρεύστως, ἀπαθῶς, γεννητῶς προῆλθεν, ἀλλ' οὐ διηρέθη, θεὸς ὧν ἐκ

¹ În sensul că Cele trei Substări (adică Ipostasuri) Se disting fără ca în Treime să fie fărâmițare.

² Amintim că sfântul Grigorie folosește termenul «a-tot-puternică», nu atât în perspectiva 'cantitativă' ('puternic foarte'), cât în cea calitativă, așadar cu înțelesul de 'având toate puterile/facultățile' (bunătatea, sfințenia, dinainte-cunoașterea etc.).

³ Am lăsat în text ambele variante siliți de începutul paragrafului al doilea.

⁴ «aceasta»: însușirea de a fi *fără-de-început/fără-de-obârșie*.

⁵ Literal: netemporal.

⁶ Adică: în tot modul, în tot felul.

⁷ Altfel zis: necauzat.

⁸ Altfel zis: cauză preliminară, pre-mergătoare; termen tehnic în gândirea filosofică și teologică grecească; vezi și Palama, *Capete naturale, teologice, morale și practice* 112, *Tratate dogmatice* 1, 21 (Palama IV, GA, p. 284-5) și 2, 20 (*tot acolo*, p. 356-7) și *Epistole* 2, 32 (Palama VI, GA, p. 188-9).

⁹ Aici «purcezător» înseamnă 'Care Îl purcede pe Duhul', înțelesul fiind activ, tranzitiv.

¹⁰ Sau: 'și singurul tată, și singurul purcezător'.

¹¹ «aceasta»: *mai-mare-le*, 'însușirea' de a fi mai mare.

¹² Adică: doar din unghiul faptului că este Pricinuitoar al Celorlaltți Doi din Treime.

¹³ Adică: în celelalte privințe, unghiuri, însușiri.

ne[îm]părțit despărțită¹, Unime – [una și] aceeași – și Treime a-tot-puternică²: Tată fără-de-început/fără-de-obârșie³, [aceasta⁴] nu doar ca fără-de-ani⁵, ci și ca în tot chipul⁶ nepricinuit⁷, singur pricină și rădăcină și izvor al dumnezeirii ce în Fiu și sfânt Duh se vede [cu mintea], singur pricină pre-începătoare⁸ a celor făcute, nu singur faur, ci singur fiind – pururea – tată al unui singur Fiu și purcezător⁹ al unui singur Duh sfânt, și pururea fiind tată, și pururea fiind – singur – și tată, și purcezător¹⁰, mai mare decât Fiu[l] și Duh[ul] – aceasta¹¹ doar ca pricinuitor¹², iar în celelalte¹³ același cu Aceștia¹⁴ și de-o-cinste [cu Aceștia];

2

Al Cărui Fiu unul [este]¹⁵, fără-de-început/fără-de-obârșie, [aceasta¹⁶] ca [un] fără-de-ani¹⁷, și [totodată] nu fără-de-început/fără-de-obârșie, ca unul ce [Și-L] are început/obârșie și rădăcină și izvor pe Tatăl, din Carele, din singurul¹⁸, mai înainte de toți vecii – netrupește, necurgător¹⁹, nepătimitor – în

¹⁴ «același cu Aceștia»: identic cu Fiul și cu Duhul (din unghiul puterilor și lucrărilor).

¹⁵ Adică: unul singur este.

¹⁶ «aceasta»: însușirea de a fi *fără-de-început/fără-de-obârșie*.

¹⁷ Adică: ca netemporal, mai presus de vremei.

¹⁸ Aici cuvintele «Carele» și «singurul» îl desemnează pe Tatăl, desigur.

¹⁹ A se vedea concepția antică grecească ilustrată de dictonul 'πάντα ρέει (toate curg)' despre curgerea tuturor dintr-un ἀρχή (început/obârșie) și, astfel, fluctuarea lor inerentă, adică schimbarea lor, decăderea, alterarea, stricarea. Punând adverbul ἀρρενύστως ('necurgător') lângă nașterea Fiului din Tatăl, Părinții (Athanasie, Grigorie Theologul, Chiril al Alexandriei, Fotie, Grigorie Palama, Marcu Evghenicul, Simeon al Thessalonicului, Iosif Vryennios) afirmă faptul că nașterea aceasta – ca și purcederea Duhului – nu duce la vreo 'fluctuare' a Dumnezeirii, la vreo schimbare a Ei, la alterarea Ei, la denaturarea Ei. Vezi, de pildă, Ioan Gură-de-aur, *La Nașterea lui Hristos Dumnezeu*, PG 56, 387: «Tatăl [în chip] necurgător a născut (ἐγέννησε), și fecioara [în chip] nesticăcios a născut (ἔτεκε); că nici Tatăl nu a suferit fluctuare/curgere (ρεῦσιν) născând (γεννήσας), că în chip lui-Dumnezeu-cuvenit a născut (ἐγέννησε), nici Fecioara stricare [a fecioriei] a suferit născând (τεκοῦσα), că Duhovnicește a născut (ἔτεκε)». Vezi și

θεοῦ, οὐκ ἄλλος μὲν καθὸ θεός, ἄλλος δὲ καθὸ υἱός, ἀεὶ ὧν καὶ ἀεὶ ὧν υἱός καὶ μόνον υἱός καὶ ἀεὶ πρὸς τὸν θεὸν ἀσυγχύτως ὧν, οὐκ αἰτία καὶ ἀρχὴ τῆς ἐν τριάδι νοουμένης θεότητος, ὡς ἐξ αἰτίας καὶ ἀρχῆς ὑπάρχων τοῦ πατρὸς, ἀλλ' αἰτία καὶ ἀρχὴ τῶν γεγονότων πάντων, ὡς δι' αὐτοῦ πάντων γεγονότων, «ὅς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῶ», ἀλλ' ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν τὴν καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς λαβὼν καὶ ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, εὐδοκία τοῦ πατρὸς καὶ συνεργία τοῦ ἁγίου πνεύματος, κηθεὶς τε νόμῳ φύσεως καὶ γεννηθεὶς θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος καὶ ὡς ἀληθῶς ἐνανθρωπήσας, γέγονεν ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας, μείνας ὅπερ ἦν θεὸς ἀληθινός, ἐνώσας ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως τὰς δύο φύσεις καὶ θελήσεις καὶ ἐνεργείας καὶ μείνας εἰς υἱὸς ἐν μιᾷ ὑποστάσει καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἐνεργῶν τὰ θεῖα πάντα ὡς θεὸς καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάντα ὡς ἄνθρωπος καὶ τοῖς ἀδιαβλήτοις ἀνθρωπίνοις ὑποκείμενος πάθεισιν, ἀπαθὴς μὲν καὶ ἀθάνατος ὧν καὶ διαμένων ὡς θεός, ἐκῶν δὲ σαρκὶ παθῶν ὡς

Catavasia a III^a a Crăciunului, a sfântului Ioan Damaschin: «Fiului mai înainte de veci dintru Tatăl născut [în chip] *necurgător/fără-de-curgere*, iar în urmă din Fecioară întrupat *fără-de-sămânță...*». De asemenea, în traducerea *Capetelor* sfântului Grigorie Palama, părintele Stăniloae redă adverbul *ἀρρενωπος* prin locuțiunea '*fără să curgă*'; vezi *Capete* 37, FR VII, p. 448.

¹ Expresia «în chip născut» este o locuțiune adverbială, însemnând 'prin naștere'.

² Adică: «fiind Dumnezeu din Dumnezeu».

³ Formula «nu *altul* ca [vreun *alt*] Dumnezeu, ci *altul* ca Fiu» indică existența nu a unei alterități între dumnezei – și, astfel, existența a doi dumnezei, deci politeism –, ci a unei alterități între persoane, și anume între Tatăl și Fiul. Altfel zis: '*altul* (decât Dumnezeu-Tatăl) nu întrucât Fiul – ca Dumnezeu din Dumnezeu – ar fi vreun *alt* Dumnezeu, ci *altul* întrucât este fiu'.

⁴ Vezi *Ioan* 1, 1-2.

⁵ Adică: pururea fiind în chip neconfundat cu Dumnezeu-Tatăl.

⁶ «sub-obârșind din»: existând din, stând sub semnul unei obârșii.

⁷ Adică: stau făcute toate.

*chip născut*¹ a ieșit, iar nu S-a despărțit, Dumnezeu fiind din Dumnezeu², nu *altul* ca [un *alt*] Dumnezeu, ci *altul* ca Fiu³, pururea fiind și pururea fiind fiu și doar fiu, și pururea către Dumnezeu⁴ [în chip] neamestecat fiind⁵, nu *pricină și început/obârșie* a Dumnezeirii Celei în Treime înțeleasă [a fi], de vreme ce Se află sub-obârșindu-Se din⁶ pricina și începutul/obârșia cea care este Tatăl, ci *pricină și început/obârșie* a tuturor celor făcute, de vreme ce prin El sînt făcute toate⁷, «Carele în chip de Dumnezeu fiind⁸, nu [lucru de] răpire⁹ a socotit [faptul de] a fi [El] deopotrivă cu Dumnezeu»¹⁰, ci la sfârșitul¹¹ veacurilor «S-a golit pe Sine»¹², chipul cel ca noi pentru noi luându-l și din pururea-fecioara Maria, prin bună-voirea Tatălui și împreună-lucrarea sfântului Duh, purtat-în-pântece după legea firii și născându-Se – Dumnezeu și om [fiind], totdeodată – și cu adevărat înomenindu-Se, S-a făcut asemenea nouă întru toate – afară de păcat – rămânând ceea ce era, [adică] Dumnezeu adevărat, unind neamestecat și neschimbat cele două firi și voiri și lucrări, și rămânând ún fiu¹³ întru ún ipostas¹⁴ și după înomenire, lucrând cele dumnezeiești – toate – ca Dumnezeu și cele omenești – toate – ca om, și supunându-Se omeneștilor patimi celor de-nedefăimat, fără-de-patimă și fără-de-moarte fiind – și rămânând – ca Dumnezeu, dar de voie cu trupul¹⁵ pătimind

⁸ Literal: «în chip/formă de dumnezeu sub-obârșindu-Se», cum tocmai s-a spus; altfel zis: prin fire Dumnezeu fiind.

⁹ «[lucru de] răpire» (sau: lucru de răpit): statut ce nu se poate însuși altfel decât prin răpire; așa l-au socotit diavolul cel de demult și, prin el, Adam cel dintâi. Dumnezeu-Cuvântul, însă, nu are trebuință să caute a ajunge deopotrivă cu Dumnezeu, Însuși fiind Dumnezeu prin fire, și anume prin nașterea din Tatăl. Dimpotrivă, diavolul și Adam, nefiind dumnezei, au căutat să dobândească egalitatea cu Dumnezeu, și anume prin răpire.

¹⁰ *Filipeni* 2, 6. ¹¹ Literal: [de]săvârșitul.

¹² *Filipeni* 2, 7. ¹³ Adică: un singur fiu.

¹⁴ Adică: într-o singură stare.

¹⁵ Literal: cu carnea.

ἄνθρωπος καὶ σταυρωθεὶς καὶ θανὼν καὶ ταφείς καὶ τῆ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς, ὃς καὶ τοῖς μαθηταῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιφανείς καὶ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν ἐπαγγειλάμενος καὶ παραγγείλας, «μαθητεύειν πάντα τὰ ἔθνη καὶ βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τηρεῖν διδάσκειν ὅσα ἐνετείλατο», αὐτὸς ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, ὁμότιμον καὶ ὁμόθρονον ὡς ὁμόθεον ποιήσας τὸ ἡμέτερον φύραμα, μεθ' οὗ πάλιν φυράματος ἤξειν μετὰ δόξης μέλλει κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

- 3 Τότε δὲ πρὸς τὸν πατέρα ἀνελθὼν, ἔπεμψεν ἐπὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, συνάναρχον μὲν ὄν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ ὡς ἄχρονον, οὐκ ἄναρχον δὲ ὡς καὶ αὐτὸ ρίζαν καὶ πηγὴν καὶ αἰτίαν ἔχον τὸν πατέρα, οὐχ ὡς γεννητόν, ἀλλ' ὡς ἐκπορευτόν, ἐκ πατρὸς γὰρ καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ἀρρεύστως καὶ ἀπαθῶς, οὐ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς προήλθεν, ἀδιαίρετον ὄν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ὡς ἐκ τοῦ πατρὸς προερχόμενον καὶ ἐν υἱῷ ἀναπαύομενον, ἀσύγχυτον καὶ τὴν ἔνωσιν ἔχον καὶ ἀμέριστον τὴν διαίρεσιν, θεὸς ὄν καὶ αὐτὸ ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἄλλος μὲν καθὼ θεός, ἄλλος δὲ παράκλητος καθὼ πνεῦμα ἅγιον, αὐθυπόστατον, ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ δί'

¹ Matei 28, 19; Marcu 16, 15.

² Aici «S-a înălțat» este un pasiv; înseamnă, deci, «a fost înălțat».

³ «deopotrivă-cu-Dumnezeu»: sau «deopotrivă-dumnezeu»; vezi Epistole 6, 33.

⁴ Aici verbul este activ.

⁵ Sau: împreună-fără-de-obârșie; deopotrivă-necauzat.

⁶ «aceasta»: însușirea de a fi fără-de-început/fără-de-obârșie.

⁷ Adică: ca Unul ce este netemporal, mai presus de vreme.

⁸ Sau: 'nu [în chip] născător, ci [în chip] purcezător'; adică: nu prin naștere, ci prin purcedere.

⁹ Adică: «și El fiind Dumnezeu din Dumnezeu»; ca și Fiul.

ca om și răstignindu-Se și murind și îngropându-Se și a treia zi sculându-Se, Carele și ucenicilor după scularea [din morți] arătându-Se și puterea cea din înălțime vestindu-le și poruncindu-le, «a învăța toate neamurile și a [le] boteza în numele Tatălui și al Fiului și al sfântului Duh și a[-i] învăța să țină [toate] câte a poruncit»¹, El S-a înălțat² la cer și a șezut de-a dreapta Tatălui, de-o-cinste și de-un-scaun – ca [ajunsă] deopotrivă-cu-Dumnezeu³ – făcând frământătura noastră, cu carea frământătură iarăși are să vină, cu slavă, să judece pe vii și pe morți și să răsplătească fiecăruia după lucrurile lui.

3 Atunci, dar, la Tatăl suindu-Se⁴, a trimis peste sfinții Săi ucenici și apostoli Duhul Cel sfânt, Cela ce de la Tatăl Se purcede, împreună-fără-de-început⁵ fiind cu Tatăl și cu Fiul, [aceasta⁶] ca [un] fără-de-ani⁷, și [totodată] *nu* fără-de-început/fără-de-obârșie, ca unul ce și El [Îl] are rădăcină și izvor și pricină pe Tatăl, nu ca născut, ci ca purces, căci din Tatăl și El mai înainte de toți vecii – [în chip] necurgător și nepătimitor – nu [în chip] născut, ci [în chip] purces a ieșit⁸, [de-]nedespărțit fiind de Tatăl și de Fiul, ca [unul] din Tatăl [pro]venind și în Fiul odihnindu-Se, și neamestecată având unirea, și ne[îm]părțită deosebirea, *Dumnezeu* fiind – și El – *din Dumnezeu*⁹, nu *altul* ca [vreun *alt*] *Dumnezeu*, ci *alt* Mângâietor ca Duh sfânt¹⁰, de-sine-substător, din Tatăl purces și prin Fiul trimis [lumii] (adică arătat [lumii]), pricină – și El – a tuturor celor făcute, de vreme ce întru El se desăvârșesc, același

¹⁰ Formula «nu *altul* ca [vreun *alt*] *Dumnezeu*, ci *alt* Mângâietor ca Duh sfânt» indică, iarăși, existența nu a unei alterități între dumnezei – și, astfel, existența a doi dumnezei, deci politeism –, ci a unei alterități între persoane, și anume între Tatăl (mai propriu zis: între Purcezătorul) și Duhul Cel purces. Altfel zis: '*altul* (decât *Dumnezeu-Purcezătorul*) nu întrucât Duhul – ca *Dumnezeu* din *Dumnezeu* – ar fi vreun *alt* *Dumnezeu*, ci *altul* întrucât este Duh purces'.

υίου πεμπόμενον, τουτέστι φανερούμενον, αἴτιον καὶ αὐτὸ τῶν γεγονότων πάντων, ὡς ἐν αὐτῷ τελεσιουργουμένων, τὸ αὐτὸ καὶ ὁμότιμον πατρὶ τε καὶ υἱῷ, χωρὶς τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως· ἐπέμφθη δὲ παρὰ τοῦ υἱοῦ πρὸς τοὺς οικείους μαθητάς, τουτέστι πεφανέρωται. Πῶς γὰρ ἂν ἄλλως παρ' αὐτοῦ πεμφθεῖ τὸ μὴ χωριζόμενον αὐτοῦ; Πῶς δ' ἂν ἄλλως ἔλθοι ποι τὸ ὑπάρχον πανταχοῦ; Διὸ μὴ μόνον παρὰ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ πέμπεται καὶ παρ' ἑαυτοῦ ἔρχεται φανερούμενον. Κοινὸν γὰρ ἔργον ἢ ἀποστολή, δηλονότι ἢ φανέρωσις πατρὸς, υἱοῦ καὶ πνεύματος.

- 4 Φανεροῦται δὲ οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν—οὐδεὶς γὰρ ποτε θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσεν—ἀλλὰ κατὰ τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἣτις κοινὴ ἐστὶ πατρὸς, υἱοῦ καὶ πνεύματος· ἴδιον μὲν γὰρ ἐκάστῳ τούτων ἢ ἐκάστου ὑπόστασις καὶ ὅσα τείνει πρὸς αὐτήν, κοινὰ δὲ οὐχ ἢ ὑπερούσιος οὐσία μόνον, ἢ παντάπασιν ἀνώνυμος καὶ ἀνέκφαντος καὶ ἀμέθεκτος, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν ἐπωνυμίαν οὔσα καὶ ἔκφανσιν καὶ μετοχήν, ἀλλὰ καὶ ἡ χάρις καὶ δύναμις καὶ ἐνέργεια καὶ ἡ λαμπρότης καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀφθαρσία καὶ πάνθ' ἀπλῶς, καθ' ἃ κοινωνεῖ καὶ κατὰ χάριν ἐνοῦται τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις ὁ θεός, μήτε διὰ τὸ μεριστὸν καὶ διάφορον τῶν ὑποστάσεων μήτε διὰ τὸ μεριστὸν καὶ ποικίλον τῶν δυνάμεων τε καὶ ἐνεργειῶν τῆς ἀπλότητος ἐκπίπτων. Οὕτως ἡμῖν εἰς ἐστὶ

¹ Adică: totuna cu Tatăl și cu Fiul, cu excepția însușirii de a fi nenăscut – însușire ce este doar a Tatălui – și a însușirii de a fi născut, însușire proprie doar Fiului.

² De la Fiul, adică.

³ Adică: lucrare comună (a Persoanelor Treimii).

⁴ Adică: Duhul Se arată nu din unghiul ființei Lui, nu ființa Și-o arată.

⁵ Comună, adică; literal: «obștești [Le] sînt nu doar ființa [...], ci și darul/harul și puterea și lucrarea [...]».

și de-o-cinste și cu Tatăl, și cu Fiul, afară de nenaștere și naștere¹. Iar [aceea că] *S-a trimis* de la Fiul la ucenicii Săi [nu înseamnă alta decât că,] adică, *S-a arătat* [acelora] (căci, altfel, cum să fie trimis de la El² [tocmai] Cel nedespărțit de El și, altfel, cum să vină undeva [tocmai] Cel ce este pretutindenea?); [fapt] pentru care nu doar 'de la Fiul', ci 'și de la Tatăl, și prin Fiul' Se trimite, [și] și de la Sine Însuși vine, arătându-Se; că obștesc/comun lucru³ este trimiterea – adică arătarea [Duhului] – [și anume] al Tatălui, Fiului și Duhului.

4 Iar [de arătat] Se arată nu după ființă⁴ – că nimeni nu a văzut ori a vestit vreodată firea lui Dumnezeu –, ci după darul/harul și puterea și lucrarea [Lui], care obștească/comună este Tatălui, Fiului și Duhului; că aparte Fiecăruia din Aceștia [Îi] este ipostasul [adică substarea] Fiecăruia și [toate] câte țin de acesta, iar obștească⁵ [Le] este nu doar ființa cea mai-presus-de-ființă, cea cu totul fără-de-nume și nearătată și neîmpărțășită ([nu altcum decât] ca [ceea ce este] mai presupus de toată numirea și arătarea și împărțășirea), ci [obștești sînt] și darul/harul și puterea și lucrarea și strălucirea și împărăți[re]a și nesticăciunea și, într-un cuvânt, toate cele din unghiul cărora Dumnezeu Se obștește/Se cuminecă⁶ – și, după dar/har, Se unește – sfinților, [adică] și [sfinților] îngeri, și [sfinților] oameni, nici datorită împărțirii și deosebirii ipostasurilor/substărilor, nici datorită împărțirii și feluririi puterilor și lucrărilor [El] necăzând din simplitate; [nu altfel decât] așa⁷ ne este nouă atotputernic⁸ Ūnul Dumnezeu [Cel]

⁶ Adică Se împărțășește.

⁷ «așa»: în acest înțeles, al unicității din unghiul firii și totodată al multiplicității din unghiul atât al ipostasurilor, cât și al lucrărilor.

⁸ «a-tot-puternic»: 'înzestrat' cu toate facultățile.

παντοδύναμος θεὸς ἐν μιᾷ θεότητι· οὔτε γὰρ ἐξ ὑποστάσεων τελείων γένοιτ' ἂν ποτε σύνθεσις οὔτε τὸ δυνάμενον ὅτι δύναμιν ἢ δυνάμεως ἔχει, δι' αὐτὸ τὸ δύνασθαι σύνθετον ἀληθῶς ποτε λεχθεῖν ἂν.

- 5 Πρὸς τούτοις προσκυνοῦμεν σχετικῶς τὴν ἁγίαν εἰκόνα τοῦ περιγραφέντος, ὡς δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος υἱοῦ τοῦ θεοῦ, πρὸς τὸ πρωτότυπον ἀναφέροντες εὐσεβῶς τὴν προσκύνησιν, καὶ τὸ τίμιον τοῦ σταυροῦ ξύλον καὶ τὰ σύμβολα πάντα τῶν αὐτοῦ παθημάτων, ὡς ὄντα τρόπαια θεῖα κατὰ τοῦ κοινοῦ πολεμίου τοῦ γένους ἡμῶν. Πρὸς δὲ καὶ τὸν τύπον τοῦ τιμίου σταυροῦ, ὡς ὄπλον σωτήριον, καὶ τοὺς θεῖους ναοὺς καὶ τόπους καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ θεοπαράδοτα λόγια, διὰ τὸν ἐν αὐτοῖς ἐνοικοῦντα θεόν. Ὡσαύτως προσκυνοῦμεν καὶ τὰς τῶν ἁγίων πάντων εἰκόνας διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην καὶ τὸν θεόν, ὃν οὔτοι ἀληθῶς καὶ τελείως ἠγάπησάν τε καὶ ἐθεράπευσαν, ἐν τῇ προσκυνήσει πρὸς τὰς ἐκείνων μορφὰς ἀναφέροντες τὴν διάνοιαν. Προσκυνοῦμεν καὶ τὰς αὐτῶν ἁγίας σορούς, ὡς τῆς ἁγιαστικῆς χάριτος τῶν αὐτῶν οὐκ ἀποπτάσης ἱερωτάτων ὄστων, ὥσπερ οὐδὲ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος ἐν τῷ τριημέρῳ ἢ θεότης διηρέθη θανάτῳ.

- 6 Κακὸν κατ' οὐσίαν ἴσμεν οὐδέν, οὐδ' εἶναι τοῦ κακοῦ ἀρχὴν ἑτέραν ἢ τὴν ἐκτροπὴν τῶν λογικῶν, κεχρημένων τῇ παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομένῃ αὐτεξουσιότητι κακῶς.

¹ În original la neutru.

² «din unghiul legăturii»: relațional.

³ Sau: «sfântului chip».

⁴ Altfel zis: 'S-a circumscris'.

⁵ «dintâiul-chip»: prototip.

⁶ În antichitatea păgână greco-romană, termenul *tropaion* desemna monumentul comemorativ al unei victorii militare și avea – caracteristic – forma unei cruci, pe care era atârnată o panoplie luată pradă de la dușmanii căzuți, înfipte pe locul în care adversarii fuseseră puși pe fugă.

⁷ Sau «izvodului»; adică: tipului, modelului.

⁸ «pentru Dumnezeu Cel ce sălășluiește în aceștia»: datorită lui Dumnezeu Cel ce sălășluiește în dumnezeieștile biserici, în dumnezeieștile locuri, în sfintele vase și în sfintele scripturi.

întru ó dumnezeire; că nici din desăvârșite ipostasuri nu se poate face vreodată compunere, nici cel putincios¹ datorită faptului că are putere sau că îi stă ceva în putință – [așadar,] datorită însuși faptului de a putea – s-ar numi vreodată compus cu adevărat.

5 Pe lângă acestea, [nu altcum decât] din unghiul legăturii² ne închinăm sfintei icoane³ a Fiului lui Dumnezeu Celui ce S-a scris-împrejur⁴, ca [Unul ce] pentru noi S-a înomenit, la dintâiul-chip⁵ ridicând binecinstitor închinarea, și cinstitului lemn al Crucii și tuturor simboalelor pătimirilor Lui, ca unora ce sînt dumnezeiești semne-de-biruință⁶ asupra obștescului vrăjmaș al neamului nostru; și, pe lângă [acestea], și chipului⁷ cinstitei Crucii, ca [unuia ce este] armă mântuitoare, și dumnezeieștilor biserici și locuri și sfintelor vase și de-[la]-Dumnezeu-[pre]datelor vorbe, pentru Dumnezeu Cel ce sălășluiește în acestea⁸. Așijderea, ne închinăm și tuturor icoanelor sfinților, pentru⁹ dragostea cea către ei și pentru Dumnezeu pe Care aceștia cu adevărat și cu desăvârșire L-au iubit și L-au slujit, întru închinare la chipurile¹⁰ aceloră ridicându-ne cugetul. Ne închinăm și sfintelor racle ale acestora¹¹, sfințitorul dar/har nedepărtându-se de ale lor preasfințite oase, după cum nici dumnezeirea nu s-a despărțit de Stăpânescul trup întru moartea cea de-trei-zile.

6 Rău după ființă nimic nu știm [a fi], nici a fi obârșie a răului alta decât abaterea [făpturilor] celor cuvântătoare¹², rău folosind [ele] de-sine-stăpânirea¹³ cea de la Dumnezeu dată [lor].

⁹ «pentru»: 'datorită'; la fel ca mai sus.

¹⁰ Literal: formele; altfel zis: înfățișările.

¹¹ Adică: raclelor cu moaștele sfinților.

¹² Sau: raționale, socotitoare [cu mintea]. ¹³ Adică: voia slobodă.

7 Στέργομεν πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους καὶ πρὸ πάντων τὴν μυστικωτάτην τε καὶ πανίερρον τελετὴν καὶ κοινωνίαν καὶ σύναξιν, παρ' ἧς καὶ ταῖς ἄλλαις τελεταῖς ἢ τελειώσις, καθ' ἣν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ κενώσαντος ἑαυτὸν ἀκενώτως καὶ σάρκα λαβόντος καὶ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ τὴν θεσπεσίαν ἐκείνου παραγγελίαν καὶ αὐτουργίαν, τὰ θειότατα ἱερουργεῖται καὶ θεουργεῖται, ὁ ἄρτος καὶ τὸ ποτήριον, καὶ αὐτὸ τὸ ζωαρχικὸν ἐκεῖνο τελεῖται σῶμα καὶ αἷμα, καὶ τὴν ἀπόρρητον Ἰησοῦ μετουσίαν καὶ κοινωνίαν τοῖς εὐαγῶς προσιοῦσι χαρίζεται. Πάντας δὲ τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας καὶ πιστεύοντας ὡς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον προεμήνυσε διὰ τῶν προφητῶν, ὡς ὁ κύριος ἐθέσπισε διὰ σαρκὸς ἡμῖν ἐπιφανεῖς, ὡς οἱ ἀπόστολοι ἐκήρυξαν πεμφθέντες ὑπ' αὐτοῦ, ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ διάδοχοι αὐτῶν ἐδίδαξαν ἡμᾶς, ἀλλ' αἰρέσεως ἰδίας ἢ ἄρξαντας ἢ τοῖς κακῶς ἄρξασιν εἰς τέλος ἐπηκολουθηκότας, ἀποβαλλόμεθα καὶ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν.

8 Δεχόμεθα δὲ καὶ ἀσπαζόμεθα τὰς ἀγίας καὶ οἰκουμενικὰς συνόδους, τὴν ἐν Νικαίᾳ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ θεοφόρων πατέρων κατὰ τοῦ θεομάχου Ἀρείου, κατασπῶντος ἀσεβῶς εἰς κτίσμα τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ κατατέμνοντος εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ

¹ Sau: iubim.

² Adică: datine, tradiții.

³ Sau slujbă, rânduială; este denumirea purtată inițial de ritualurile misterice și preluată apoi de slujbele Bisericii.

⁴ Adică: comuniune.

⁵ Adică: în mod.

⁶ Termenul grecesc *αντουργία* (însemnând atât 'lucrare făcută de însuși cineva, cu înseși mâinile lui', cât și 'omorâre de sine') pare a trimite în contextul de față la două înțelesuri: atât la acela că Hristos Însuși este săvârșitorul tainei Euharistiei (vezi cina cea de taină), cât și la acela că El însuși Se jertfește, Însuși Își ia sufletul (vezi *Ioan* 10, 17: «nimeni nu ia sufletul Meu de la Mine, ci Eu îl pun pe el [pentru oile Mele], de la Mine Însuși; putere am să îl pun pe el, și putere am – iarăși – să îl iau pe el»).

7 Îmbrățișăm¹ toate bisericеștile predanii² – și scrise, și nescrise – și, întâi de toate, preatainica și preasfințita săvârșire³ și cuminecare⁴ și adunare – [cea] de la carea și celorlalte săvârșiri [le vine] desăvârșirea – [cea] la care, întru pomenirea Celui ce S-a deșertat pe Sine [în chip⁵] nedeșertat și trup a luat și a pătimit pentru noi, după dumnezeiasca Sa poruncă și însuși-lucrare⁶, cele preadumnezeiești sfințit-se-lucează și dumnezeiește-se-lucează, [și anume] pâinea și potirul, și însuși de-viață-începătorul acela trup și sânge se săvârșește, și cea de-negrăit împărtășire cu Hristos și cuminecare⁷ celor ce [în chip] fără-de-întinare se apropie se dăruiește. Iar pe cei ce nu mărturisesc și nu cred [așa] cum Duhul Cel sfânt mai-înainte-a-vestit prin proroci, cum Domnul ne-a poruncit prin trup arătându-Se, cum Apostolii au propovăduit trimiși de către El, cum părinții noștri – și urmașii acelora⁸ – ne-au învățat pe noi, ci propriu eres⁹ au izvodit ori celor ce în chip rău¹⁰ au izvodit [astfel de eres] până în sfârșit le-au urmat, [pe aceștia] îi lepădăm și anathemei cu-totul-îi-supunem.

8 Și primim și îmbrățișăm sfintele și a-toată-lumea soboare¹¹: [1] pe cel din Nikea¹², al celor trei sute opt-sprezece [de-]Dumnezeu-purtători părinți împotriva de-Dumnezeu-luptătorului Arie, a celui ce, [în chip] necinstitor[-de-Dumnezeu], arunca în rândul zidirilor

Vezi și Maxim Mărturisitorul, *Către Thalassie* 60: «taina aceasta cunoscutu-s'a mai înainte de toți vecii numai Tatălui și Fiului și sfântului Duh: unuia din unghiul binevoirii, altuia dintr'al însuși-lucrării, altuia dintr'al împreună-lucrării».

⁷ În înțelesul de comuniune.

⁸ Literal: succesori.

⁹ Amintim că, inițial, termenul *αἵρεσις* însemna *opțiune, alegere*.

¹⁰ Adică: greșit.

¹¹ Adică sinoade.

¹² Altfel zis: Niceea.

καὶ ἀγίῳ πνεύματι προσκυνουμένην μίαν θεότητα, τὴν μετ' αὐτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἑκατὸν πενήκοντα πατέρων κατὰ Μακεδονίου Κωνσταντινουπόλεως, ἀσεβῶς εἰς κτίσμα κατασπῶντος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ κατατέμνοντος μηδὲν ἦττον καὶ τούτου εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα, τὴν μετὰ ταύτην ἐν Ἐφέσῳ τῶν διακοσίων πατέρων κατὰ Νεστορίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν ἀθετοῦντος ἐπὶ Χριστοῦ τῆς αὐτοῦ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ τὴν ὡς ἀληθῶς τεκοῦσαν τὸν θεὸν παρθένον θεοτόκον καλεῖν μηδαμῶς βουλομένου, καὶ τὴν τετάρτην ἐν Χαλκηδόνι τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα πατέρων κατὰ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου, μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ δογματιζόντων κακῶς, καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε πατέρων κατὰ Θεοδώρου τινός καὶ Διοδώρου, τὰ αὐτὰ τῶν Νεστορίῳ φρονούντων καὶ διὰ συγγραμμάτων τὰ ἐκείνου συνιστάντων, Ωριγένους τε καὶ Διδύμου καὶ Εὐαγγρίου τινός, τῶν παλαιῶν μὲν ὄντων, μυθώδη δὲ τινα ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ παρεισάγειν ἐπιχειρούντων, καὶ τὴν μετὰ ταύτην ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῶν ἑκατὸν ἑβδομήκοντα πατέρων κατὰ Σεργίου, Πύρρου καὶ Παύλου Κωνσταντινουπόλεως ἀρξάντων, ἀθετούντων ἐπὶ Χριστοῦ τὰς καταλλήλους ταῖς δύο φύσεσι δύο ἐνεργείας καὶ δύο θελήματα, καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ πάλιν τῶν τριακοσίων ἑξήκοντα ἑπτὰ πατέρων κατὰ τῶν εἰκονομάχων.

- 9 Ἀσπαζόμεθα καὶ πάσας τὰς κατὰ θεοῦ χάριν κατὰ καιρὸν ἢ τόπον πρὸς βεβαίωσιν εὐσεβείας καὶ εὐαγγελικῆς πολιτείας συναθροισθείσας ἀγίας συνόδους, ὧν εἰσι καὶ αἱ

¹ Adică: una singură.

² Spre deosebire de dumnezeiescul Chiril, care bine dogmatisea – adică folosea corect expresia – ‘o singură fire întrupată a lui Dumnezeu-Cuvântul’.

³ Adică: întrunite.

pe Fiul lui Dumnezeu și ciopârțea în zidite și nezidite dumnezeirea cea úna¹ în Tată[1] și Fiu[1] și sfânt[ul] Duh închinată; [2] pe cel de după acela în Constantinopole [adunat], al celor o sută cincizeci de părinți, împotriva lui Macedoniu al Constantinopolei, a celui ce [în chip] necinstitor[-de-Dumnezeu] în rândul zidirilor arunca pe Duhul Cel sfânt și ciopârțea – și el, nu mai puțin [decât Arie] – în zidite și nezidite dumnezeirea cea una; [3] pe cel după acesta în Efes [adunat], al celor două sute de părinți, împotriva lui Nestorie, patriarhul Constantinopolei, a celui ce nesocotea la Hristos unirea cea după ipostas a dumnezeirii și omenirii Lui, și pe fecioara ce cu adevărat [pe] Dumnezeu a născut nicidecum nu voia a o numi [de-]Dumnezeu-Născătoare; [4] și pe al patrulea, cel în Halchidon, al celor șase sute treizeci de părinți, împotriva lui Evtîh și Dioscor, a celor care rău dogmatizau o singură fire în Hristos²; [5] și pe cel de după acesta în Constantinopole al celor o sută șazeci și cinci de părinți, împotriva oarecărui Theodor și a lui Diodor, a celor ce cugetau întocmai aceleași [lucruri] cu Nestorie și, prin scrieri, pe acelea le susțineau, și împotriva lui Origen și a lui Didim și a unuia, Evagrie, dintre cei vechi fiind aceștia, dar oarece [lucruri] băsmuielnice încercând a strecura în Biserica lui Dumnezeu; [6] și pe cel de după acesta, cel întru aceeași cetate, al celor o sută și șapte zeci de părinți, împotriva lui Serghie, Pyrros și Pavel, întâistătorii Constantinopolei, care nesocoteau la Hristos cele două lucrări și două voi, cele potrivite celor două firi [ale Lui]; [7] și pe cel în Nikea iarăși [adunat], al celor trei sute șazeci și șapte de părinți, împotriva iconomahilor.

9

Îmbrățișăm și toate sfintele sinoade cele, după darul/harul lui Dumnezeu, în felurite vremi și locuri adunate³ spre adevărarea binecinstirii și a evangheliceștii petreceri,

συγκροτηθεῖσαι κατὰ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην ἐν τῷ περι-
 βοήτῳ ναῷ τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ σοφίας κατὰ τοῦ Καλαβροῦ
 Βαρλαάμ καὶ τοῦ μετ' ἐκεῖνον τὰ κείνου φρονοῦντος καὶ
 δόλῳ σπεύδοντος ἐπεκδικεῖν Ἀκινδύνου, οἱ τὴν κοινὴν χά-
 ριν πατρὸς, υἱοῦ καὶ πνεύματος καὶ τὸ φῶς τοῦ μέλλοντος
 αἰῶνος, καθ' ὃ καὶ οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος, ὡς καὶ ὁ
 Χριστὸς προῦπέδειξεν ἐπ' ὄρους λάμπας, καὶ ἀπλῶς πᾶσαν
 δύναμιν τε καὶ ἐνέργειαν τῆς τρισυποστάτου θεότητος καὶ
 πᾶν τὸ διαφέρον ὅπως οὖν τῆς θείας φύσεως κτιστὸν εἶναι
 δογματίζουσι καὶ κατατέμνουσι καὶ οὗτοι δυσσεβῶς εἰς
 κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα καὶ τοὺς εὐσεβῶς
 ἄκτιστον τὸ θεϊότατον ἐκεῖνο φῶς καὶ πᾶσαν δύναμιν καὶ
 ἐνέργειαν πρεσβεύοντας θείαν, ὡς μηδενὸς ὄντος προσφά-
 του τῶν τῷ θεῷ προσόντων φυσικῶς, διθεΐτας ὀνομάζουσι
 καὶ πολυθεούς, ὡς καὶ Ἰουδαῖοι, σαβελλιανοὶ τε καὶ ἀρει-
 ανοὶ ὀνομάζουσιν ἡμᾶς. Ἀλλ' ἡμεῖς τούτους τε κάκεινους
 ὡς ὄντας ἀθεούς τε καὶ πολυθεούς ἀποβαλλόμεθα καὶ τοῦ
 πληρώματος τῶν εὐσεβούντων, ὡς καὶ ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ
 καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία διὰ τοῦ Συνοδικοῦ καὶ
 Ἀγιορειτικοῦ τόμου, τελέως ἐκκόπτομεν, πιστεύοντες εἰς
 μίαν θεότητα, τρισυπόστατον καὶ παντοδύναμον, οὐδαμῶς

¹ «Înțelepciunea lui Dumnezeu» este formulă analogă formulei «Sfânta Înțelepciune (Ἁγία Σοφία)», ambele numindu-L pe 'Înțelepciunea și Cuvântul lui Dumnezeu' (*I Corintheni* 1, 22), așadar pe Dumnezeu-Fiul, Căruia elinii, cei ce 'căutau înțelepciune' (*I Corintheni* 1, 22), I-au înălțat cea mai mare biserică a epocii. Formula încetățenită la noi, și anume «Sfânta Sofia», reprezintă o insolită traducere – doar pe jumătate! – a formulei grecești «Ἁγία Σοφία (Sfânta Înțelepciune)» și, astfel, în românește, nu se mai înțelege că este o denumire dată Fiului, mai ales că a dispărut și genitivul din expresia «biserică Sfintei Înțelepciuni (ναὸς τῆς ἁγίας σοφίας)», ajungându-Se la de-neînțeles-ul nume «biserică 'Sfânta Sofia'». Este și acesta – peste veacuri – un caz de opacizare a termenilor bizantini, de preluare mecanică a lor, de traducere ce împiedică aducerea și mișcarea minții pe făgașul lor, mișcare ce a generat, de fapt, înțelesul acelor termeni pe tărâmul limbii grecești.

[sinoade] între care sînt și cele strânse în cetatea aceasta, cea mare, în pretutindenea-vestita biserică a sfintei Înțelepciunii lui Dumnezeu¹ împotriva lui Varlaam Calabrezul și a lui Achindin celui ce, după acela², pe ale aceluia le cugetă și cu viclenie se silește a le răs-buna³, carii⁴ obștescul dar/har al Tatălui și Fiului și Duhului și lumina veacului venitor – cea după care⁵ dreptii vor și străluci ca soarele, cum și Hristos mai-înainte-a-arătat strălucind pe munte⁶ – și, într-un cuvânt, toată puterea și lucrarea triipostatei Dumnezeiri și tot ce se deosebește întrucumva de dumnezeiasca fire [lucru] zidit⁷ a fi [îl] dogmatizează și ciopârțesc [în chip] necinstitor – și aceștia – în zidite și nezidite Dumnezeirea cea una, iar pe cei ce [în chip] binecinstitor nezidită propovăduiesc [a fi] preadumnezeiască lumina aceea și toată dumnezeiasca putere și lucrare (de vreme ce nimic [ivit] de-curând⁸ nu este între cele ce firește Îi sînt lui Dumnezeu⁹) ‘dithei[ști]’ îi numesc, și ‘politei[ști]’, cum și Iudeii, sabelienii și arienii ne numesc pe noi. Noi, însă, și pe aceștia și pe aceia, ca [fiind ei] și atheiști și politeiști, îi și lepădăm și cu desăvârșire îi tăiem din plinirea celor ce binecinstesc [pe Dumnezeu]¹⁰, cum și sfânta lui Hristos sobornicească și apostolească Biserică [a făcut] prin *Tomosul Sinodal* și *Aghioritic*, crezând [noi] întru ó Dumnezeire, triipostată și

² Aici «după acela» este spus în sens temporal.

³ Vezi mai sus p. 56, nota 2.

⁴ Varlaam și Achindin, adică.

⁵ Adică: prin care, din unghiul căreia, datorită căreia.

⁶ Vezi Theologul, *Cuvântul 40 (La sfântul Botez)*, PG 36, 365B.

⁷ Altfel zis: creat.

⁸ Altfel zis: nimic nou. Vezi *Psalmii* 80, 10: «οὐκ ἔσται ἐν σοὶ θεὸς πρόσφατος (nu va fi în tine dumnezeu de-curând)».

⁹ Altfel: între atributele naturale [adică însușirile firești] ale Lui.

¹⁰ Adică din pliroama Bisericii.

τοῦ ἐνιαίου καὶ τῆς ἀπλότητος ἐκπίπτουσιν διὰ τὰς δυνάμεις ἢ τὰς ὑποστάσεις.

10 Ἐπὶ τούτοις πᾶσι προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν ἄληκτον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἀμήν.

¹ «a-tot-puternică»: având, adică, toate puterile/facultățile (bunătațe, sfințenie, înainte-știință etc.).

² «din însușirea unitarului»: din faptul de a fi unitară, de a fi una.

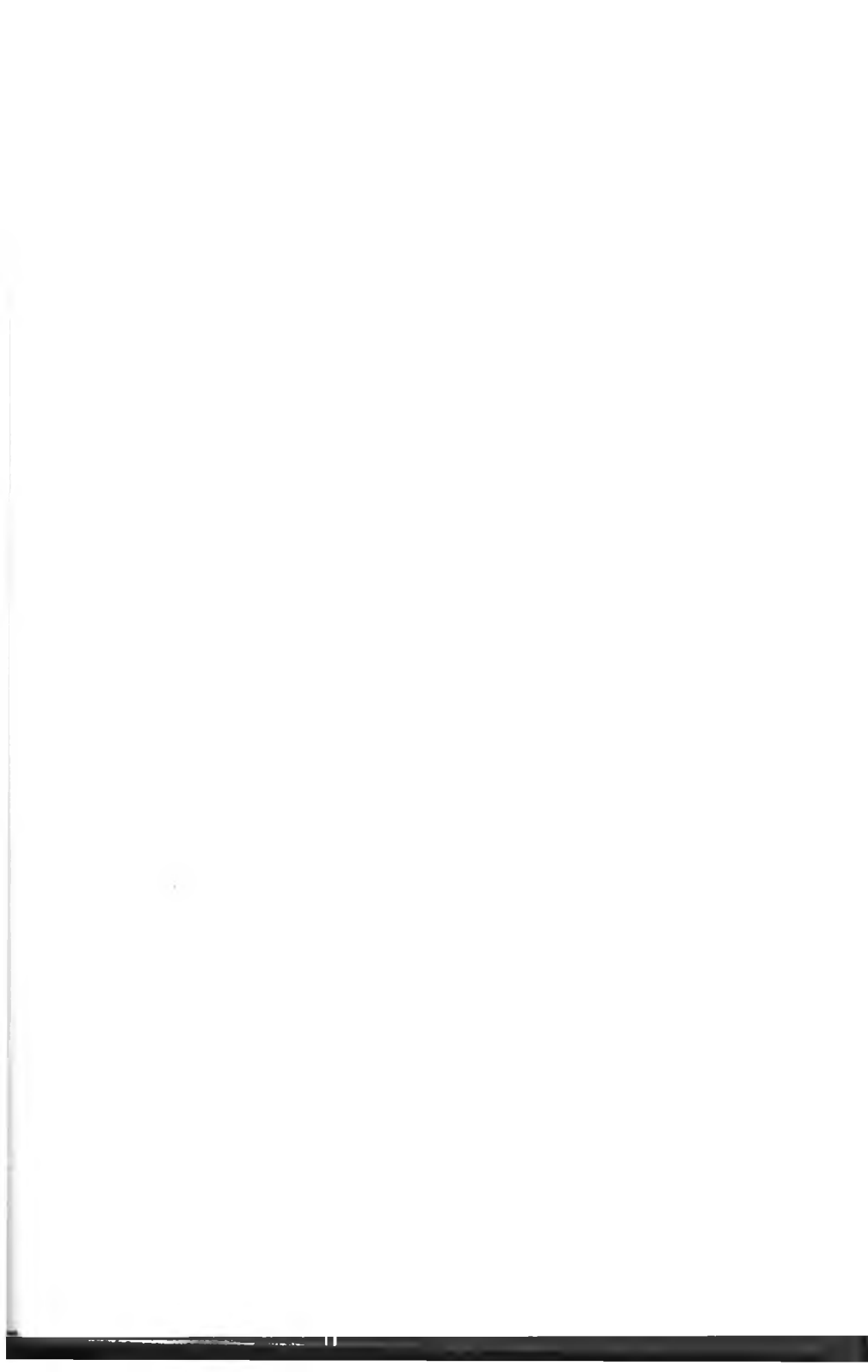
³ Adică: existența pluralității puterilor și a ipostasurilor nedesființând unicitatea și simplitatea Dumnezeirii.

a-tot-puternică¹, nicidecum căzând [Ea] din însușirea unitarului² și din simplitate datorită puterilor ori ipostasurilor³.

- 10 Peste acestea toate, așteptăm învierea morților și viața cea fără-de-sfârșit a veacului venitor; amin.

9

CĂTRE VISSARION

Scurtă introducere

«Preacinstiului între monahi și preanevoitorului kyr Vissarion». Vissarion, monah al Marii Lavre din sfântul Munte și prieten al sfântului Grigorie, își exprimase – pare-se – într-o scrisoare nedumerirea față de întemnițarea prietenului său, căruia îi va fi urat slobozire, spunându-i, pe cât se vede, și că folosul luptei pe care acesta o luase asupra-și va covârși chinul răbdat acum.

În răspunsul său, Palama își expune opinia că doar puțini sînt cei ce înțeleg acum adevărul, dar va veni vremea când îl vor afla cu toții (3). Necazurile sale sînt cumplite, dar nu cu neputință de purtat. Spune că bărbații nevrednici – precum el însuși – merită să sufere asemenea încercări cumplite, de vreme ce astfel de necazuri au suferit până și minunații eroi ai credinței, cei din vechime (2). Este mulțumit că a pățimit: la început pentru adevăr, iar acum pentru neamul a cărui împăcare și unire întreolaltă le-a urmărit (4). De altfel, nici roadele luptei sale nu sînt tocmai mici, de vreme ce deja dintru început a izbutit a zdrobi capul eresului, adică pe Varlaam (2).

În final Palama adresează salutări către Filothei, noul egumen al Lavrei – în locul lui Macarie, hirotonit mitropolit al Thessalonicului –, către fratele său, Macarie, către Marcu Vlatís și către Moisi monahul. Față de Filothei are unele nemulțumiri (4); cunoaște, pe de o parte, prețuirea și dragostea ce i-o poartă și care s-a manifestat și deunăzi prin epistola trimisă omului de vază aflat în Constantinopole, probabil lui Alexios Apókafkos, dar socoate că spijinul său nu este într-unu totul fierbinte. Adică, deși era de datoria sa să se arunce și el însuși în luptă, Filothei își recheamă monahi din Constantinopole în sfântul Munte și nu face câte ar putea face.

Din toate acestea se vede limpede că epistola de față, deși una personală, intenționează mobilizarea din nou a taberei isihaiștilor, în clipe grele pentru Palama. În tradiția manuscrisă este atașată celorlalte epistole trimise în sfântul Munte, dar le precedă, pentru că nu pomenește nimic din cele întâmplăte în Noiembrie 1344. A fost scrisă, probabil, în vara lui 1344, a ațâțat spiritele în sfântul Munte și a provocat intervenția celor de acolo, ale cărei urmări au fost pomenele întâmplări.

<ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ>

ΤΩΙ ΤΙΜΙΩΤΑΤΩΙ ΕΝ ΜΟΝΑΧΟΙΣ
ΤΩΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΤΑΤΩ ΚΥΡ ΒΗΣΑΡΙΩΝΙ

- 1 Εὐλογημένε τῷ θεῷ καὶ ἐμοὶ ἐκ ψυχῆς ἠγαπημένε κῦρ Βησαρίων, τὰ μὲν τῆς παρούσης γενεᾶς οὕτως ἔχει, ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος προεῖπε καὶ ἡ ἀγιωσύνη σου ἔγραψε καὶ ἡμεῖς ὀρῶμεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ διάβολος εὐθետον ἑαυτῷ τὸν καιρὸν ἰδὼν, ἐπεχείρησε καταστρέψαι καὶ αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς εὐσεβείας· καὶ οὕτω δολίως, ὡς τάχ' ἂν εἰς τέλος ἦγαγε τὴν πονηρὰν ἐγχείρησιν, μὴδὲ τῶν δοκούντων τῆς συμφορᾶς ἐπαισθανομένων, εἰ μὴ ὁ θεὸς ὡς ἠθέλησε δι' ἡμῶν τῶν ἐσχάτων κατάφωρον ἐποίησε καὶ διεσκέδασε τὴν αὐτοῦ πονηρίαν. Τί οὖν ἡμᾶς ἔδει ποιεῖν ἐπαισθανομένους ὑφέρποντος καὶ διασαλεύειν πειρωμένοι τὰ βάθρα τῆς εὐσεβείας; Ἀναχωρεῖν καὶ ἡσυχάζειν καὶ σιωπᾶν, ἀναλογιζομένους τὴν τῶν πολλῶν νῦν ἐπὶ τὰ χεῖρω ῥοπήν καὶ τὰς ἐκ τούτων ἐπιγενησομένας μέμψεις καὶ τὰς παρὰ τῶν ἀντικειμένων ἐπαγωγὰς ἢ προαγωνίζεσθαι καὶ ὑπεραπολογεῖσθαι καὶ προκινδυνεύειν τῆς εὐσεβείας, πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας ὀρῶντας θεὸν καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀποδοχῆν, μᾶλλον δὲ τὸ πρὸς ἐκεῖνον ἀπαραίτητον χρέος; Τὸ δεύτερον πάντως· τοῦτο γὰρ τοῖς πᾶσι λυσιτελέστερον. Τοῦ γὰρ

¹ Adică: cu generația aceasta.

² Adică: temeliile binecinstirii.

<A LUI GRIGORIE PALAMA>

PREACINSTITULUI ÎNTRE MONAHI
PREANEVOITORULUI KYR VISARION

- 1 Binecuvântatul lui Dumnezeu și mie din suflet iubitele kyr Visarion, cu neamul de față¹ lucrurile așa stau, cum și Apostolul a prezis, și sfinția ta a scris, și noi vedem; dar și diavolul, prielnică luiși văzând vremea [de acum], s-a apucat a dărâma și înseși temeliile binecinstirii; și așa de viclenește [a lucrat], încât mai că [și-]ar fi dus până la capăt reaua întreprindere – nici cei ce păreau a simți nebăgând de seamă năpasta – dacă Dumnezeu, [pre]cum a voit, prin noi, cei mai de pe urmă [dintre toți], nu l-ar fi vădit și nu i-ar fi risipit viclenia. Ce, dar, ni se cădea a face, simțindu-l noi pe cel ce se strecoară și se străduiește a zdruncina temeuriile binecinstirii? ‘Să ne îndepărtăm și să ne liniștim și să tăcem’³, socotind noi aplecarea de acum spre rele a celor mulți și învinuirile ce [ni] se vor face de aceștia și năpustirile [asupra-ne] de la cei potrivnici? Ori să ne luptăm și să apărăm [în cuvânt] și să ne primejduim pentru binecinstire, la Dumnezeul binecinstirii cătând [noi] și la cea într-acolo primire [sau], mai bine zis, la neapărata datorie către Acela? Negreșit că [lucrul] al doilea; că tuturora acesta le este mai aducător de

³ Aluzie – poate – la glasul făcut către avvá Arsenie: «fugi, taci, liniștește-te (φεῦγε, σιώπα, ἡσυχάζε)»; vezi Patericul, *Despre avva Arsenie* 2.

θεμελίου τῆς εὐσεβείας ἰσταμένου καλῶς, οὐκ ἔνι μὴ καί τινας ἐποικοδομεῖν τὰ ἔργα τῶν ἀρετῶν· ἀλλὰ καὶ τοῖς ῥαθυμότερον βιοῦσιν ἀεὶ μένει μετανοίας ἐλπίς. Ἐκείνου δὲ κατασπασθέντος, συγκατασπᾶται πᾶν ἀγαθόν.

2 Διὰ τοῦτο θεοῦ συνεργοῦντος καὶ πολυειδῶς ἐπιρρωννύντος, τῆς εὐσεβείας ἐπηρεαζομένης προέστημεν, καὶ τὸν ἐπηρεαστὴν κατησχύναμεν, μᾶλλον δὲ καὶ τελέως ἀνείλομεν, τὴν αὐτοῦ περιελόντες κεφαλὴν. Ἡ δὲ ἦν ὁ Βαβυλών, πανταχόθεν ἔχων τὸ δύνασθαι· καὶ γὰρ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ μέγας ἐδόκει καὶ τῇ πολιτεία, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐν τέλει πολλῆς ἐτύγχανε τῆς ὑποδοχῆς. Ἀλλ' ἐπὶ πάντων ἐξελεγχθεῖς, ὡς τῆς εὐσεβείας ἀντίθετος, πρὸς φυγὴν ὑπ' αἰσχύνης ἔδωκεν ἑαυτόν, ἐπειδὴ πρὸς μετάνοιαν οὐκ ἠθέλησε. Τῆς οὖν ἀρχῆς καὶ τῆς κεφαλῆς οὕτως ἀφαιρεθείσης, ἡ προσφύς τὸν ὄλκον ὁ ἀρχέκακος ὄφις κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐχώρησε, τί θαυμαστόν, εἰ σπαίρων ἔτι τῷ οὐραίῳ τὸν κονιορτὸν ἡμῖν ἐπεγεῖρει τῶν πειρασμῶν; Ἀνάγνωθι τὰ παλαιὰ διηγήματα, καὶ πάντας εὐρήσεις τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀντιλεγομένης ἠγωνισμένους, μετὰ τὴν ἐπὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων συνόδων νίκην, ὕστερον τὰ τῶν καταδίκων αὐτοὺς ὑποστάντας. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνοι οὕτως, οἱ καὶ δι' ἑαυτοὺς ἀξιότατοι παρὰ πάντων προσκυνεῖσθαι καὶ ζῶντες, πόσω μᾶλλον ἡμεῖς, οἱ καὶ διὰ τὸ ἀχρεῖον τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου μαστίγων ἄξιοι καὶ

¹ Adică: rămânând nemișcată, neclătinată.

² Adică: nădejdea căinței și a răzgândirii, a întoarcerii la lucrarea virtuților.

³ Temelia binecinstirii, adică.

⁴ Adică: dispărea posibilitatea de a lucra cele bune.

⁵ Mai neaș: «ajutând Dumnezeu».

⁶ Altfel zis: și puterii bisericesti, și puterii lumești.

⁷ Sau: «obârșia și căpățâna»; numirile îl desemnează pe Varlaam, 'tăiat' – sobornicește – de trupul eresului și fugit la romano-catolici.

⁸ Sau: întru carele punându-și, lipindu-și.

⁹ Literal: fiind contrazisă.

folos; că stând bine temelia binecinstirii¹, nu se poate să nu fie și unii care să zidească peste [ea] lucrurile virtuților – și chiar și celor ce trăiesc mai trândav, [și acestora] le rămâne pururea nădejde de pocăință² –; dar surpându-se aceasta³, laolaltă [cu ea] se surpă tot lucrul bun⁴.

2 Pentru aceasta, Dumnezeu împreună-lucrând⁵ și în-multe-chipuri întărind[u-ne], ne-am pus pieptul pentru binecinstire – ocărâtă fiind ea – și pe ocărător l-am rușinat cu totul, mai bine zis l-am și răpus cu desăvârșire, capul zdrobindu-i-l. Iar [capul] acesta era Varlaam, carele de pretutindenea avea împuternicire; că și Bisericii îi părea mare [om a fi], și cetății⁶, și la împărat și la cei în dregătorii avea parte de multă trecere; dar în fața tuturor dat în vileag [de către noi], ca potrivit binecinstirii, fuga – de rușine – și-a ales-o, că pocăința nu a voit-o. Astfel tăindu-se, așadar, începutul și capul⁷ – pe carele altoindu-și⁸ nada șarpele cel începător-al-răutății, se pornise asupra binecinstirii –, ce-i de mirare că, zbatându-se, aruncă asupra-ne, cu coada, praful ispitelor? Citește vechile povestiri, și vei vedea că toți luptătorii în apărarea binecinstirii, pusă la îndoială fiind aceasta⁹, după biruința [lor] la acele mari sinoade, mai apoi ei înșiși au răbdat cele ale osândiților¹⁰. Așadar, dacă astfel [stau lucrurile cu] aceia¹¹, cei și pentru ei înșiși¹² preavrednici a li se închina toți [încă] și vii [fiind], cu cât mai mult noi, cei ce, pentru netrebnicia vieț[uir]ii, și sîntem vrednici de bic[iuir]e, și avem trebuință de certare¹³? Și cum nu ar fi semn al faptului că nu asemănătoare luptelor celor pentru binecinstire ale părinților este alergarea noastră cea

¹⁰ Adică: paradoxal, tocmai sfinții binecinstitori au răbdat cele ce ar fi trebuit să le rabde osândiții eretici, și anume prigoană, defăimare, strâmtorări.

¹¹ Cu sfinții biruitori – în sinoade – asupra ereticilor.

¹² Nu doar pentru lucrarea lui Dumnezeu cea întru ei, adică.

¹³ În sens pedagogic.

παιδείας δεόμενοι; Πῶς δ' οὐκ ἂν ἦν σημεῖον τοῦ ἀνόμοιον εἶναι τοῖς τῶν πατέρων ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν δρόμον, εἰ ἐκτὸς ἤμεν τῆς ἐπακολουθούσης παιδείας, ἧς ἐκεῖνοι γεγόνασι μέτοχοι; Πῶς δ' οὐκ ἂν εἶχεν ὁ διαβάλλων λέγειν, ὅτι διὰ δόξαν ἐδράμομεν, εἰ μὴ καὶ τὰ τῆς ἀτιμίας ὑπομείναντες οἱ αὐτοὶ διεμείναμεν; Διὰ τοῦτο μὴ ξενίζου, ἀγαπητὲ ἀδελφέ, «τῇ ἐν ἡμῖν πυρῶσει πρὸς πειρασμὸν ἡμῖν γινομένη ὡς ξένου ἡμῖν συμβαίνοντος», ἀλλ' ἀποδέχου, ὅτι κοινωνίας ἐτι φέρομεν ἴχνος τῶν 'κοινωνησάντων τοῖς παθήμασι τοῦ Χριστοῦ', «ὅς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν, καὶ ταῦτα ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ»· μηδὲ ζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐπεύχου τὴν καρτερίαν· μηδὲ διάκρινε καλὸν εἶναι τοὺς δι' ἑαυτῶν τοῦ θεοῦ συναιρομένου σβεννύντας τὴν τοῦ πονηροῦ πυρὰν ἀποστῆναι ταύτης καὶ ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀλέας καὶ τοῦ καπνοῦ πρὸ τοῦ τελέως αὐτὴν σβεσθῆναι· μηδὲ λίαν δυσχέραινε πρὸς τοὺς μὴ λίαν συναινοῦντας ἢ καὶ μεμφομένους· ἐνθυμήθητι τί τὸ λεγόμενον σημεῖον, πῶς ὁ θεμέλιος καὶ ἀκρογωνιαίος σκανδάλου πέτρα, πῶς ἢ τοῦ Χριστοῦ εὐωδία «οἷς μὲν ὁσμὴ ζωῆς εἰς ζωὴν, οἷς δὲ θανάτου εἰς θάνατον».

- 3 Δοκεῖ δέ μοι νομίζειν τινὰς τοιοῦτον εἶναι τὸ νῦν κεννημένον, οἷα τὰ ἀμφιλεγόμενα τοῖς παρακύπτουσιν ἢ παρακύπτειν δοκοῦσι πρὸς τὰ ἄδυτα τῆς κατὰ νοῦν ἡσυχίας· ὕστερον δέ ποτε γνόντες, ὡς ὑπὲρ τοῦ στηριχθῆναι σαλευομένην τὴν κοινὴν ἀπάντων εὐσέβειαν ἐνέβαλον αὐτὸς ἑμαυτὸν εἰς τὰς μέμψεις καὶ θλίψεις ταύτας, μὴ

¹ Adică: măsurarea puterilor – în cuvânt – cu ereticii, lupta noastră cea de acum.

² I Petru 4, 12.

³ Adică: acceptă-o, încuviințează-o.

⁴ Vezi I Petru 4, 13.

⁵ I Petru 2, 21.

⁶ De la autoritățile, adică; sau de la Dumnezeu.

de acum¹, cea pentru credință, dacă am fi acum înafara certării următoare [sinoadelor], de carea aceia s-au făcut părtași? Și cum nu ar avea [pricină] a zice – cel ce [ne] defaimă – [cum] că pentru slavă [deșartă] am alergat, dacă, și pe cele de necinste răbdându-le nu rămâneam aceiași? Pentru aceasta «nu te nedumeri», iubite frate, «de cea întru noi aprindere spre ispitire făcută nouă, ca și cum ni s-ar întâmpla ceva străin»², ci primește-o³, [socotind] că încă purtăm [și] urmă de părtășie cu cei ce s-au făcut ‘părtași patimilor lui Hristos’⁴, «Carele a pățimit pentru noi, nouă lăsându-ne pildă – și asta ca să urmăm urmelor Lui»⁵; nici cere[-ne] slobozire⁶, ci urează-ne răbdare; nici socoti bun [lucru] ca cei ce prin ei înșiși, ajutând Dumnezeu, sting aprinderea vicleanului, să se depărteze de acesta și să se izbăvească de văpaie și de fum mai înainte de-a fi ea stinsă⁷ cu desăvârșire; nici nu te necăji foarte de cei ce nu foarte încuviințează cu tine ori te și învinuiesc; amintește-ți ce este pomenitul semn [și] cum [că piatra] cea de temelie și din vârful unghiului e piatră de poticnire [și] cum [că] bună-mireasma lui Hristos «unora le este miros de viață, spre viață, iar altora de moarte, spre moarte»⁸.

3

Și îmi pare că unii socot [ceea] ce s-a stârnit acum a fi ca pricirile [noastre]⁹ cu cei ce se aplecau (sau li se părea că se apleacă) asupra nepătrunselor [taine] ale liniștirii după minte¹⁰; dar cunoscând [ei] mai apoi [cum] că pentru a sprijini binecinstirea cea obștească tuturor, cea zdruncinată [de vrăjmașul], m-am supus pe mine însumi

⁷ Aprinderea, adică.

⁸ *II Corintheni 2*, 15-16.

⁹ Este vorba de controversa isihastă și scrierile sfântului Grigorie în apărarea isihaiștilor, adică în apărarea doar a unui segment al Bisericii, nu a Bisericii în ansamblul ei.

¹⁰ Adică: ale liniștirii celei cu mintea, ale isihiei minții.

λογισάμενος τὴν ψυχὴν μου τιμίαν ἑμαυτῶ, πάντως εὐχαριστήσουσι καὶ ἀποδέξονται, κἀν μὴ νῦν πάντες, ἀλλ' ἐν τῇ ἡμέρᾳ κυρίου, καθ' ἣν ἀποκαλυφθήσονται πάντα, καὶ τὰ τοιαῦτα μάλιστα. Γίνωσκε δέ, πλήν ὀλίγων, τοὺς ἄλλους μήπω καταλαβόντας τὴν νῦν κεκινήμενην περὶ τῆς εὐσεβείας ὑπόθεσιν. Κεκίνηται δὲ οὐ παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον ἡμᾶς κέκίνηκε καὶ κατέσχε πρὸς ἔνστασιν, τὸ πολλὴν μὲν ὄραν, εἰ προχωρήσει, τὴν ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως ταύτης βλάβην. Τὸ γὰρ μυστήριον ἅπαν ἀνατρέπει τῆς πίστεως, μηδὲ τοῦ λωβᾶσθαι τῇ κατὰ θεὸν πολιτείᾳ τῶν ἀνθρώπων ἀποσχομένη, τῶν ἐπὶ λύμη παντὸς καλοῦ κεκινήμενων ἐξ αἰῶνος αἰρέσεων ἀνακεφαλαίωσις οὔσα καὶ οἷον ἐπίλογος ἐφευρημένος νῦν, ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις τοῦ ἐσχάτου αἰῶνος, τῷ ἀρχηγῷ καὶ τελειωτῇ τῆς ἀπάτης, διὰ τὴν πρὸς πᾶν ἀγαθὸν τε καὶ ἀληθὲς ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἀντίθεσιν. Οὕτω δὲ λανθάνουσιν ἔχει τὴν εἴσοδον, ὡς δυσφώρατον εἶναι τοῖς πλείοσι διὰ τοῦτο καὶ δυσδιάφυκτον.

- 4 Τῷ ἐν ἱερομονάχοις ὀσιωτάτῳ καὶ προηγουμένῳ κῦρ Φιλοθέῳ μετάνοιαν ποιῶ, γράφων πρὸς αὐτόν, ὅτι φασὶν οἱ πατέρες «ἐκ ταπεινώσεως διάκρισις». σὺ δὲ τὰ μὲν τῆς ταπεινώσεως ἔδειξας ἐν οἷς περὶ ἡμῶν ἔγραψας, δι' ὧν καὶ σοφῶς ὑπέμνησας ὁποίους εἶναι ἡμᾶς ἐχρῆν· τὰ δὲ τῆς διακρίσεως οὐκ ἐπέδειξας· καὶ σεαυτὸν γὰρ προσοφείλων ἀποδοῦναι πρὸς συνεργίαν τοῖς πρότερον μὲν ὑπὲρ τῆς ἐν θεῷ ἀληθείας, νῦν δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ γένους πάσχουσι· σὺ δὲ καὶ τοὺς συμπράττοντας καὶ συμπάσχοντας

¹ *Fapte* 20, 24.

² Adică: [mă] vor accepta.

³ Altfel zis: chestiunea cea pusă pe tapet.

⁴ «toată taina credinței»: tot ceea ce 'face obiectul' inițierii creștine, toată mistagogia Bisericii.

⁵ Sau: «și așa de ascunsă își are intrarea, încât este anevoie de băgat în seamă celor mulți și, pentru aceasta, anevoie de ocolit».

înviniuirilor și strâmtorărilor acestora, nesocotindu-mi sufletul de preț mie însumi¹, negreșit că [îmi] vor mulțumi și [mă] vor primi², măcar că nu toți acum, ci în ziua Domnului, în carea se vor descoperi toate, și mai ales cele ca acestea. Și află că, afară de câțiva, ceilalți încă nu înțeleg pricina cea stârnită acum³ în privința binecinstirii. Și nu de noi a fost stârnită, ci – mai degrabă – aceasta ne-a stârnit și ne-a îmboldit la împotrivire, [și anume faptul de] a vedea [noi] multa vătămare cea datorită pricinii acesteia, de va propăși; că răstoarnă toată taina credinței⁴, nedându-se înapoi nici de la a defăima cea după Dumnezeu petrecere a oamenilor, fiind [așadar] o recapitulare a eresurilor celor din veac, [celor] stârnite spre pieirea a tot binele, și ca un epilog scornit acum, în cele de pe urmă zile ale celui de pe urmă veac, de începătorul și desăvârșitorul înșelării, [aceasta] datorită împotrivirii – de la început până la sfârșit – la tot ce e bun și adevărat; și așa, ascunsă își are intrarea, ca, astfel, să fie anevoie de băgat în seamă celor mulți, și anevoie de ocolit⁵.

4 Preacuviosului între ieromonahi – și întâi-stătătorului – kyr Filothei metanie fac, scriind către el că – zic părinții – ‘dintru smerenie [vine] deosebire^{6/7}; iar tu cele ale smereniei [ni] le-ai arătat în cele ce le-ai scris despre noi, [scrieri] prin care și înțelepțește ne-ai amintit în ce fel trebuie să fim; dar cele ale deosebirii⁸ nu [ni] le-ai mai arătat; că și tu însuși dator erai a împreună-lucra cu noi, cei ce pătimim mai întâi, pe de o parte, pentru adevărul lui Dumnezeu și acum, pe de alta, pentru obștescul neam⁹; pe când tu și pe cei ce împreună-făptuiau și împreună-pățimeau cu noi

⁶ Adică: discernământ.

⁷ Ioan al Scării, *Scara* 4, PG 88, 717, r. 27.

⁸ Așadar: ale discernământului.

⁹ Expresia «obștescul neam», la modul cel mai general, era folosită cu privire la omenire; aici poate însemna poporul împărăției.

ἐπικεχειρήκας ἀποστῆσαι καὶ μεταστῆσαι πρὸς ἑαυτόν·
σαντόν οὖν τούτου χάριν εὐθύνας, ποθεινότατε πάτερ,
πρόσθεσ ταῖς ὑπὲρ ἡμῶν εὐχαῖς.

Τῷ τιμιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις καὶ μὴ κατὰ πνεῦμα μό-
νον ἡμετέρῳ ἀδελφῷ κῦρ Μακαρίῳ, μετάνοιαν· καὶ εἶπε
πρὸς αὐτόν, ἐμποδισθεῖς καὶ πρὸ ὀλίγου, μὴ λυπού· οὐπω
γάρ ἦν εὐκαιρος ἢ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημία.

Τοῖς ἐμοῖς κατὰ πάντα ἐν Χριστῷ, τῷ κῦρ Μάρκῳ
τῷ Βλατῆ καὶ τῷ κῦρ Μωυσεῖ, μετάνοιαν· καὶ εἶπε πρὸς
τὸν κῦρ Μᾶρκον, μὴ προφασίζου τὰ περιστοιχίζοντα καὶ
ταυτ' ἐπὶ τοῦ ὄρους ὧν καὶ μετὰ Μωσέως, μᾶλλον δ' ὁ καὶ
θαυμασιώτερον καὶ τοῦ Μωσέως προάγων· ἀλλ' ἐτοι-
μάζου σύμβολά μοι παρέξειν τῆς ἐπὶ τοῦ ἁγίου ὄρους
διατριβῆς· ἐλπίζω γάρ σε ὄψεσθαι καὶ τὸν μετὰ σοῦ Μω-
υσῆν, εἰ μὴδὲν ἄλλο, τὰς γοῦν πλάκας τῆς καρδίας συν-
τετριμμένας ἔχοντα, οὐκ ἀπὸ τοῦ μὴ ἐνεγκεῖν ἐξυβρίσαντα
δῆμον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μετὰ λόγου φέρειν τὰ ὡς εἰκὸς ἐκ
τῆς πολυανθρώπου ταύτης συνοδίας ἐπαγόμενα τούτῳ
σκώμματα· πάντως ἀνέξεσθε καὶ δεσμίῳ ἐλευθεριάζον-
τος. Πᾶσι τοῖς κατὰ θεὸν πατράσι καὶ ἀδελφοῖς μου, μετάνοιαν.
Εἴησ μοι ὑγιαίνων καὶ ἀναβάσεις ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀεὶ
διατιθέμενος ἐν καρδίᾳ χάριτι Χριστοῦ καὶ τὸ κατὰ σαντόν
μετὰ πάντων εἰρηνεύων, μάλιστα δὲ ἐν σεαυτῷ, ὁ καὶ ἡμῶν
ὑπερευχόμενος μὴ διαλίπης.

¹ Este o corelare – de sorginte imnografică – a două imagini ce au drept element comun binomul *munte-Moisí*, una 'istorică', iar cealaltă noutestamentară: 1) sfântul Munte cu oarecare monah Moisi, aflat pe el, și 2) muntele Tavorului cu Moisi prorocul, la dumnezeiasca schimbare-la-față; tacit, parametrii imaginii scripturistice sînt transferați asupra celeilalte.

² Adică: semnele, dovezile.

te-ai apucat a-i depărta [de la noi] și a-i muta la tine însuși; pentru aceasta, pe sine însuși îndreptându-te, preadorite părinte, adaugă rugăciuni[le cele] pentru noi.

Preacinstiului între ieromonahi și nu doar după duh fratelui nostru kyr Macarie, metanie; și zi către el: împiedicat fiind [tu] și deunăzi, nu te întrista; că încă nu era cu-bună-vreme cea către noi plecare.

Celor întru toate ai mei în Hristos, lui kyr Marcu Vlatís și lui kyr Moisi, metanie; și zi către kyr Marcu: nu da vina pe cele ce te împresoară (și asta [tocmai] pe Munte fiind [tu], și dimpreună cu Moisi¹; ba, mai mult, și înainte-apucând lui Moisi), ci gătește-te a-mi înfățișa simboalele² petrecerii tale în munte; că nădăjduiesc a te vedea și, dimpreună cu tine, și pe Moisi, de nu altceva măcar tablele inimii³ avându-le zdrobite, [dar] nu de la⁴ a nu putea răbda norod ocărător⁵, ci de la a purta⁶ [în chip] cuvântător⁷ zeflemelele venite – cum era de așteptat, de la această mult numeroasă obște – asupra acestuia; negreșit că o să răbdați și [un] legat ce se poartă ca un slobod. Tuturor părinților și fraților mei celor după Dumnezeu, metanie. Să-mi fii sănătos și suișuri la ce e mai bun pururea punând în inimă cu darul lui Hristos și, din parte-ți, cu toți fiind împăcat, iar mai întâi de toate întru tine însuși; ceea ce nu conteni a o cere și pentru noi.

³ Încă un transfer imnografic: binomul *munte~Moisi* îi alătură – pe de altă parte – imaginii nouetestamentare *Tavor~Moisi* imaginea vechitestamentară *Sinai~Moisi*, proiectând, astfel, asupra monahilor cu pricina, aflați în sfântul Munte, imaginea tablelor zdrobite.

⁴ «de la»: din pricină de.

⁵ Altfel zis: norod hulitor.

⁶ Adică: a suporta, a răbda.

⁷ Adică: nu în chip necuvântător, nu dobitocește; ci ca o făptură cuvântătoare, gânditoare, 'rațională'.

10

I^a CĂTRE MACARIE

Scurtă introducere

«Către fratele său¹, preacinstitul ieromonah kyr Macarie». Fratele acesta, pe care Grigorie dintru început îl adusese cu sine însuși în Munte, era acum ieromonah în Marea Lavră.

Din Septembrie 1344, din pricina eșuării tratatelor dintre Paleologi și Cantacuzino, starea celor întemnițați s-a înrăutățit, între aceștia aflându-se și Grigorie Palama. Aceasta aflându-o prietenii săi cei din sfântul Munte – și din proprie pornire, și împinși de Palama prin epistole, cum vedem în *Epistola către Vissarion* (deși Palama scrie fratelui său «nici [măcar] cerându-le-o noi») – au hotărât să intervină mai hotărât în favoarea lui. Au scris, deci, împăraților din Constantinopole, patriarhului și dregătorilor, însă epistolele lor au provocat o reacție virulentă, cum am văzut mai sus, în istorisirea evenimentelor. Împărații au trimis aghiorților răspunsuri severe, la cererea – și sub influența – patriarhului, iar împotriva lui Palama s-au luat măsuri și mai aspre.

Faptele acestea au provocat alcătuirea a trei epistole ale lui Grigorie către cei din sfântul Munte, și anume *I^a către Macarie*, *Către stareții din sfântul Munte* și *Către Filothei*.

Scurta *Epistolă I^a către Macarie* începe prin semnalarea situației critice în care se află statul bizantin: «îmi păreți încă a nu înțelege că foc arde și că se întărește para» (1). Este vorba despre războiul civil, pentru înăbușirea căruia doar Palama singur lucrase, pe când unii ațâțau focul, alții le dădeau ajutor, iar altora nu le păsa; de ar fi avut colaboratori, ar fi putut să îl oprească; neavând însă, flacăra l-a cuprins – s-ar zice – mai întâi pe el însuși. Face cunoscut fratelui său relele urmări ce le-au avut, pe de o parte, trimiterea scrisorii de către stareți și, pe de alta, întoarcerea lucrurilor în favoarea lui Cantacuzino; în loc de-a

¹ Literal: «către propriul frate».

fi eliberat, întemnițarea îi este și mai aspră; își exprimă, totuși, bucuria pricinuită de gestul stareților și de împiedicarea făcută lui Macarie de-a veni în capitală, lângă greu încercatul său frate. Palama este – în rest – destul de plin de neîncredere în privința întreprinderilor omenești, în Dumnezeu punându-și nădejdele slobozirii sale.

În epistolă sînt pomenite doar primele urmări ale scrisorii aghioriților, neamintindu-se celelalte reacții, cuprinse în celelalte două epistole trimise atunci către sfântul Munte și în cea de a doua către Macarie; astfel că, de bună seamă, a fost scrisă cu câteva zile înaintea celorlalte două, în Octombrie 1344. Era firesc să scrie, cu acest prilej, mai întâi fratelui său.

<ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ>

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ,
ΤΟΝ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΝ ΚΥΡ
ΜΑΚΑΡΙΟΝ

1 Οὕτω μοι δοκεῖτε καταλαβεῖν, ὅτι πῦρ καίεται καὶ κατισχύει φλόξ, οὐχ οἷα μετρίῳ φύσῃματι σβεσθῆναι κατὰ τὰς θρυαλλίδας, ἀλλὰ κἂν ἄνεμος ἐπιπνεύσῃ λάβρος, ἀρθῆναι μᾶλλον ἐπὶ τὸ μεῖζον· ταύτην ἐντεῦθεν ὑποτυφομένην τὴν ἀρχὴν καὶ κατὰ παντός τοῦ γένους, ὥσπερ ἔκ τινων αἰτναιῶν κρατῆρων ἀναρρήγνυσθαι μέλλουσιν, τὴν πυρᾶν δηλαδὴ τῆς ἐμφυλίου στάσεως, ἐπέχειν ὡς εἶχον ἐπεχειροῦν αὐτὸς παρῶν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἐντολὴν καὶ τὴν ὀφειλομένην πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ἀγάπην, καὶ τάχ' ἂν ἦνυσσιν καὶ τὸ πᾶν ἢ τὸ πλεῖστον τῆς πανωλεθρίας ἐπέσχον, εἰ τοὺς συμπράττοντας εἶχον, ἀλλὰ μὴ σχεδὸν πάντες, οἱ μὲν, φεῦ, συνῆπτον τὴν οὕτω πονηρὰν πυρᾶν, οἱ δὲ τοὺς συνάπτοντας ἐπήνουν, οἱ δὲ μετριώτερόν τι δοκοῦντες πράττειν, ὀρῶντες ἡσυχίαν ἦγον, ἀναλγήτως ἔχοντες ἐπὶ τῇ συμφορᾷ καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον καὶ παρὰ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου πρὸς ὀνειδισμόν εἰρημένον, «μηδὲν πάσχοντες ἐπὶ τῇ συντριβῇ τοῦ Ἰωσήφ». Οὐκ ἠγνόουν δὲ ὡς ἐπταπλασίως κατ' ἐμοῦ τὴν κάμινον ἐκκαύσουσιν οἱ προστάται τῆς πυρᾶς,

¹ Literal: cu o suflare măsurată, potrivit.

² În capitală, adică.

⁴ Sau vicleană.

⁵ Amos 6, 6.

³ Sau: să o țin în frâu.

⁶ Vezi Daniil 3, 19 și 22.

<A LUI GRIGORIE PALAMA>

CĂTRE FRATELE SĂU,
PREACINSTIUL IEROMONAH KYR MACARIE

- 1 Îmi păreți încă a nu înțelege că foc arde și [că] se întărește para, [și] nu [foc dintr-acela] ca să-l stingi cu o suflare¹, ca la fitile, ci [dintr-acela care], și vânt turbat de-ar bate asupra-i, și mai mult se întetește; pe aceasta – aici² mocnind [ea] întru început și asupra a tot neamul, ca din niște guri de vulcan, având a irumpe – adică [pe] flacăra dihoniei celei dintre noi, am încercat, pe cât am putut, însumi fiind de față, să o opresc³, pentru porunca lui Dumnezeu și [pentru] datorata dragoste către cei de un neam; și mai că aș fi izbutit și aș fi ținut în frâu și tot prăpădul – sau cea mai mare parte [a lui] – de aș fi avut împreună-lucrători; dar – dacă nu [cumva] aproape toți [îmi vor fi fost potrivnici] – unii, vai, aprindeau așa de rea⁴ flacăra aceasta, alții îi laudau pe cei ce o aprindeau, iar alții, părându-li-se a face ceva mai cumpătat, priveau în liniște, neîndurerați de nenorocirea [din jur] și – după cum este scris și zis de la Dumnezeu prin prorocul, spre mustrare – «nimic pătimind [ei] pentru zdrobirea lui Iosif»⁵. Și nu necunoscut îmi era [faptul] că de-șapte-ori asupra mea cuptorul îl vor arde⁶ întâistătorii flăcării⁷, ci mi-am zis

¹ Adică cei ce erau nu întâi-stătători (sau ocrotitori, cârmuitori) ai neamului, ci ai flăcării pierzătoare a neamului, celei din sânul neamului.

ἀλλ' αὐτὸς ἔλεγον ἐπ' ἑμαυτοῦ· δυνατὸς ἐστὶν ὁ θεὸς ἐξελέσθαι πάσης κακώσεως τοὺς ὑπεραλγοῦντας τῆς ἐκείνου κληρονομίας, καὶ πάντα λέγειν καὶ πράττειν ὑπὲρ αὐτῆς αἰρουμένους κὰν ἐξελέσθαι μὴ βούληται, κρίμασιν οἷς οἶδεν αὐτὸς, ἀλλ' ἡμῖν συμπράττειν ἢ συναινεῖν παροῦσι ταῖς κοιναῖς ἐπηρειαῖς ἀλυσιτελεῖς καὶ ἐνώπιον θεοῦ οὐκ ἀνεύθυνον. Διὰ ταῦτα περιχεθεῖσα περιέσχεν ἡ πυρὰ σχεδὸν ἡμᾶς πρῶτους. Ἀλλ' ἴσθι μὴδὲ τῶν ἐπὶ τοὺς ἀβραμιαίους ἐν πυρὶ παῖδας ἀγεύστους ἡμᾶς θαυμάτων· ἵνα γὰρ μικρὸν ὑπαλλάξας εἶπω τὸ ψαλμικόν· «ὥσει ἄνθρωπος ἀβοήθητος» ὦν, «ἐν καθειργμένοις ἐλεύθερός» εἰμι. Τοῖς δὲ καθειργνῦσι καὶ γειτονοῦσιν οὐ δῆλον· ἐκμήναι γὰρ ἂν αὐτοὺς μᾶλλον, ἀλλ' οὐδὲ – κατὰ τοὺς Χαλδαίους ἐκείνους – δυσωπήσειε γνόντας.

- 2 Διὸ καὶ τὰ παρακλητικὰ πρὸς αὐτοὺς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν σεβασμίων γερόντων γράμματα μᾶλλον αὐτοὺς ἐπέπληξεν ἢ ἐπέστρεψε· πᾶς γὰρ λόγος ὑπὲρ ἡμῶν βέλος ἐστὶν αὐτοῖς, ἐπ' αὐτὴν μέσσην τὴν αὐτῶν καρδίαν φερόμενον καὶ διερεθίζον μᾶλλον πρὸς ἄμυναν· ἡ γὰρ πᾶσα τοῦτοις σπουδῆ, τὸ ὄνομα ἡμῶν ὡς πονηρὸν ἐκβαλεῖν. Καὶ τούτου χάριν οὐδ' αὐτῆς τῆς εὐσεβείας ἐφείσαντο καὶ τοῖς ἀντικειμένοις αὐτῇ, καίτοι πρῶην παρηρησία καὶ συνοδικῶς ἐξεληλεγμένοι καὶ ἀφορισμῶ καθυποβεβλημένοι καὶ ἀποκεκηρυγμένοι καὶ ἀποκεκομμένοι ἐγγράφως παντὸς τοῦ

¹ *Vezi Daniil 3, 17*: «θεὸς ... ἐστὶ δυνατὸς ἐξελέσθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς καμίνου τοῦ πυρός (Dumnezeu ... este puternic a ne scoate pe noi din cuptorul focului)»; și *Iisus Sirah 29, 12*: «ἐξελεῖται σε ἐκ πάσης κακώσεως (te va scoate din toată răutatea)».

² *Pasaj tributar imnografiei, nu nemijlocit Scripturii; vezi, de pildă, irmosul – de Peasnă a VII^a – al Glasului al patrulea (Octoih, Vinerea Glasului 4, la Canonul Bogorodișnic)*: «Ο διασώσας ἐν πυρὶ τοὺς Ἀβραμιαίους σου Παῖδας (Cel ce ai mântuit în cuptor pe Avramiceștii Tăi Feciori)».

³ *Psalmlui 87, 5*: «făcutu-m'am ca un om neajutorat, întru cei morți slobod».

⁴ *Dat fiind domiciliul forțat al sfântului Grigorie în palatele împărătești, întemnițării săi erau chiar vecinii săi.*

mie însumi: 'puternic este Dumnezeu a scoate din toată răutatea'¹ pe cei ce îi doare de moștenirea Aceluia și aleg a zice – și a face – toate pentru ea; iară de nu va voi să-i scoată, [aceasta] cu judecățile pe care Însuși le știe, [chiar și așa,] de față stând [noi], a împreună-lucra și a încuviința cu obșteștile necazuri tot vătămător [lucru] ne este, și nu fără prihană înaintea lui Dumnezeu. Pentru acestea, împrejur vărsându-se flacăra, pe noi – am zice – ne-a cuprins mai întâi; dar află că nici nepărtași nu am fost de minunile cele asupra avramiceștilor Feciori celor din foc², căci – ca să zic, puțin schimbându-l, psalmicescul [cuvânt] – «ca un om neajutorat» fiind [eu], «întru cei întemnițați slobod»³ sînt; dar celor ce [ne-]au întemnițat – și vecinilor [noștri adică]⁴ – nu le este arătat [lucrul acesta], că – de [l-]ar ști – mai vârtos i-ar turba, nu i-ar rușina, ca pe Haldeii aceia.

2

[Fapt] pentru care și scrisorile rugătoare⁵ către ei – pentru noi – ale cinștiilor stareți⁶ mai vârtos i-au lovit, iar nu i-au întors [din cugetele lor]; că tot cuvântul cel pentru noi⁷ săgeată le este lor, care se duce în chiar mijlocul inimii lor și mai vârtos întărâtându-i la luptă; că toată silința lor le este [spre] «a lepăda numele nostru, ca rău»⁸; și de dragul lucrului acestuia⁹ nici binecinstirea nu o au cruțat și celor ce i se pun acesteia împotriva – măcar că deunăzi pe față¹⁰ și sobornicește au fost osândiți, și supuși afurisaniei, și defăimați, și în scris tăiați de la plinirea creștină¹¹ – le-au

⁵ Altfel zis: scrisorile de solicitare.

⁶ Aici 'stareț' are sensul de bătrân, de om duhovnicesc, iar nu de egumen.

⁷ Adică: tot cuvântul cel în apărarea noastră, orice rugăminte în favoarea noastră.

⁸ Luca 6, 22.

⁹ Adică: pentru a-și împlini pomenitul lucru, cel pentru care își dau silința.

¹⁰ Adică: public.

¹¹ Adică: de la pliroma creștină.

χριστιανικοῦ πληρώματος, παρηρησίας μετέδωκαν καὶ σὺν παρηρησία πάση κηρύττειν τὰ τῆς ὑφ' ἡμῶν ἀντιλεγομένης δυσσεβείας ἐπέτρεψαν, συνεπιμαρτυροῦντες αὐτοῖς πολυτρόπως τὸ ἀσφαλές, μόνον ἴν' ἡμᾶς τοῖς πολλοῖς οὐκ ἀσφαλεῖς παραστήσωσιν.

- 3 Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ὀρώντες μετὰ τὴν τοιαύτην καθ' ἡμῶν φανερωτέραν ἐγχείρησιν ἰσχυροτέρους γεγεννημένους ἢ πρότερον ἦσαν καὶ πληγαῖς ἐξαισίοις τυπτομένην ἄνωθεν τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην καὶ τὸν θεὸν τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας παροξυνόμενον, οὐχ ὑπέπτυσαν οὐδ' ὑπεστάλησαν οὐδαμῶς· ὅσον δ' οὐπω καὶ τὸ πλήρωμα τῆς ὀργῆς ἤξειν ἀπειλεῖται, μᾶλλον ἐγγίζον ἢ πρότερον· οἱ δὲ τὰς αἰτίας τῆς ὀργῆς οὐ διαλείπουσιν αὔξοντες· πῶς οὖν εἰσηγήσει γερόντων ἱερῶν πεισθήσασθαι ἔμελλον; Εὐχαριστῶ δ' ὅμως τοῖς ἀγίοις μου πατρᾶσι· τὸ γὰρ ἑαυτῶν ἔπραξαν καὶ ταῦτα μηδὲ ἡμῶν αἰτησάντων. Εὐχαριστῶ δὲ μᾶλλον ὅτι σὲ διὰ τούτων παραμυθησάμενοι τῆς πρὸς τὰ ἐνταῦθα ἀνέκοψαν ὀρμῆς, ἀνοήτου σχεδὸν οὔσης· θεοῦ γὰρ μόνου θεραπεύσοντος δεῖται τὰ καθ' ἡμᾶς, πρὸς ὃν ἐκτενῆ δέησιν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοὺς ἀναπέμψαι δέομαι, καθάπερ καὶ τῆς σῆς ὁσιότητος, τὴν ὀφειλομένην πᾶσιν ἀπονέμων μετάνοιαν.

¹Aici 'rane' trimite la plăgile trimise de Dumnezeu asupra Egiptenilor.

²Despre semnele/rănilile aduse asupra viājmașilor poporului Său și despre necredința acestuia – necredință ce Îl 'întărătă' – vezi, de pildă, *Numeri* 14, 11; *Deuteronom* 1, 34 și 31, 20.

³Adică: nu conțin.

⁴Adică: consolându-te.

dat volnicie și cu toată îndrăzneala a propovădui cele ale relei-cinstiri – împotriva căreia grăim noi – le-au îngăduit, în multe chipuri dând mărturie [înaintea celor mulți] despre negreșitul [dogmelor] acelora, doar ca să ne înfățișeze pe noi – [înaintea] celor mulți – [a] nu [fi] fără de greșală.

3 Dar, și pe vrăjmașii lor văzându-i – după astfel de preavădită întreprindere împotriva noastră – a se fi făcut [și] mai puternici decât erau mai întâi, și pe lumea noastră lovită – de sus – cu rane grozave¹, și pe Dumnezeuul adevărului celui propriu binecinstirii întărâtându-Se², [ei bine,] nu s-au zgârcit de frică, nici s-au sfiit câtuși de puțin – și [aceasta] cât[ă vreme] nu amenință a veni [asupra lor] și plinirea mâniei, [plinire] ce se apropie și mai vârtos decât înainte; iar ei nu lipsesc³ a spori pricinile mâniei; cum, așadar, să fi avut [aceștia] a se pleca cuvântului sfințiților bătrâni? Mulțumesc, însă, sfinților mei părinți; că au făcut [ceea ce] al lor [era să facă], și aceasta nici [măcar] cerându-le-o noi; și le mulțumesc mai vârtos că, prin acestea mângâindu-te [ei] pe tine⁴, ți-au tăiat avântul de-a veni încoace, nesăbuit – am zice – fiind [el⁵]; că cele ale noastre de un singur slujitor au trebuință, [și anume] de Dumnezeu⁶; către Carele stăruitoare cerere a înălța ei pentru noi rogu-mă, precum și pentru cuvioșia ta, îndatorata metanie tuturoră punând.

⁵ Avântul, adică.

⁶ Adică: doar Dumnezeu ne poate scoate din strâmtorare, poate 'sluji' intereselor familiei Palama, în special, și ale binecinstitorilor, în general.

11

CĂTRE STAREȚII AGHIORIȚI

Scurtă introducere

În încercarea stabilirii ordinei în care, în urma evenimentelor din Noiembrie 1344 (excomunicarea lui Achindin, de către senat și arhieriei), au fost trimise în sfântul Munte *Epistola către stareții din sfântul Munte* și *Epistola către Filothei* ne bazăm pe însemnarea din *Epistola către Filothei* 21, unde se spune: «și ști-vei că așa stau lucrurile și din [cuvintele] cele trimise de mine către părinți, în care [afla-vei] și cele ce mi s-au făcut mie în Iraklia și pentru ce [mi s-au făcut] și după ce cercetare¹ ne-au adus înapoi de acolo». Așadar, datorită întinderii ei, *Epistola către Filothei* a fost lăsată să fie scrisă ultima, dar întrucât poștașii se grăbeau, ea a rămas scrisă doar pe jumătate; de bună seamă, cele două epistole au fost trimise prin aceiași curieri.

În epistolele acestea Palama se dovedește a ști de scrisorile trimise în sfântul Munte de către împărați și patriarh, dar a nu ști de hotărârea sinodului din 4 Noiembrie. Scrisoarea patriarhului – purtând drept lună a alcătuirii luna lui Noiembrie și nepomenind de sinodul din 4 Noiembrie – se poate să fi fost alcătuită în primele trei zile ale lunii acesteia. Oricum, nu a fost trimisă în Munte, așa cum fusese înștiințat la început Palama, ci a fost ținută la întuneric, cum a aflat mai apoi². Desigur, nu e obligatoriu să considerăm că și scrisorile acestea ale lui Palama au fost alcătuite înainte de 4 Noiembrie, fiindcă, în temniță, zăvorâtul isihast va fi aflat cu anume întârziere cele petrecute; oricum, scrisoarea nu poate fi scrisă mult după data aceasta. În paragraful al șaselea se mărturisește că de la arestarea lui Palama au trecut doi ani întregi, așadar socotind că aceasta s-a petrecut în toamna lui 1342, ne aflăm în toamna lui 1344.

¹ În sensul de investigație, anchetă.

² *Epistola a II^a către Macarie* 1.

În epistola de față Palama își exprimă mulțumirea către stareții aghioriti pentru interesul față de el și, în special, pentru scrisorile lor, scrisori care l-au odihnit, măcar că au avut rezultate contrare celor așteptate. Rugămințile bătrânilor au fost răsplătite, însă, cu scrisori calomniatoare pline de atâta ciudățenie, încât într-ascuns s-au și scris, s-au și trimis – desigur că de către înainte-stătătorul tuturor acestora, «carele și împărăteștile treburi le întoarce acum după cum voiește», de către patriarhul Caleca adică (2).

Trăind departe de lume, aghioriti nu puteau urmări lesne turnura treburilor politicești și bisericești, așadar trebuiau înștiințați; ceea ce face Palama, prin epistola de față. Subliniază că duhul calomniator ce se ascunde în spatele acuzațiilor care i se aduc este dat în vileag de cinstirile de care s-a bucurat – din partea aceluiași persoane, care acum îl acuză – înaintea războiului civil, când «aveam parte de multă prietenie și, aproape zilnic, de strălucite strigăte-de-laudă¹ și se scriau tomosuri și celor de departe scrisori adevărate se trimeteau, pline de multe laude aduse nouă». Și, în timp ce el voia pe atunci să plece din Constantinopole, aceia l-au ținut acolo, invocând obștescul folos ce ar veni din primirea de către el a treptei arhieriei (2).

Dă, în fine, prețioase informații despre cele prin care a trecut mai apoi. La izbucnirea războiului civil, nu s-a pus în nici una din cele două tabere, ci a susținut cu tărie necesitatea triumfului păcii, îndemnând la reconciliere, adică la întoarcerea la starea dinainte de Octombrie 1341. Acestea le zicea deschis celor aflați la putere, dar nu a fost ascultat (3). Și văzând că cele două tabere sînt gata a se măcelări, a plecat în mănăstirea de cealaltă parte, cea a Începătorului Oștilor cerești, a Arhanghelului Mihail, plângându-se pe sine însuși și plângându-și neamul. «Obștescul înainte-stătător», patriarhul adică, îi stârnește pe împărați la ură împotriva lui Palama, zicând că acesta îi influențează pe mulți în

¹ Literal: ovații.

poziția lor față de întâi-stătătorii politicești și bisericești; totodată dă mână liberă lui Achindin și celorlalți Varlaamiți să vorbească împotriva lui. Dorind să taie orice pricină de tulburare, Palama pleacă din pomenita mânăstire în sihăstriile din părțile Irakliei (4). După patru luni, aflând – nu se știe de unde – despre refugiul său, patriarhul – și politarhul – a trimis oameni să cerceteze cum stau lucrurile și să îl aresteze, pe motiv că uneltește – chipurile – în favoarea lui Cantacuzino. Este deci arestat, în pofida mărturiei cârmuitorului cetății Irakliei, cum că în tot răstimpul acesta Palama nu a venit în contact cu nimeni. Cu toate că senatorii l-au aflat nevinovat, patriarhul îl închide în mânăstire, străjuit de ostași, până când marele duce Alexie Apokafkos – rugat prin scrisoare – alungă de acolo straja; patriarhul îl mută într-o a doua mânăstire, mai aproape de el, poruncind ca nici din chilie să nu iasă, nici vizitatori să nu primească (5). Atunci patriarhul «se face părtaș și se alătură cu Achindin și cu ceilalți ucenici ai lui Varlaam aceleia, celui din Calabria», pe care îi condamnaseră sinoadele acelea, iar ca să justifice întemnițarea isihastului – ce ținea deja de doi ani de zile – îl acuză că ar face tulburare și ar dogmatiza lucruri noi; patriarhul susține că, luând această măsură împotriva lui Palama, nu face decât să aplice cele curprinse în *Tomosul Sinodal* (6). Mai apoi, spre a scăpa de amenințări, Palama și cei șaisprezece aleși monahi se adăpostesc – prin azil – în Aghia Sofia, unde rămân două luni; în fine, prin promisiuni și viclesug, Caleca îi ia de acolo și îi pune în temnița obștească. Un singur lucru îi mai rămăsese de făcut patriarhului, și anume să îl convingă pe împărat să scrie împotriva lui Palama; ceea ce izbutește acum (7).

Așadar, Palama este prigonit și suferă, aceasta pentru că, în primul rând, îmbrățișează *Tomosul sinodal* din 1341, apoi, în al doilea rând, conglăsuiește cu Părinții și, în al treilea, îndeamnă la pace.

<ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ>

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΩι ΑΓΙΩι ΟΡΕΙ
ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥΣ ΓΕΡΟΝΤΑΣ

- 1 Ὑμεῖς μὲν εὖ ποιοῦντες καὶ ὑμῖν αὐτοῖς προεπωδέστα-
τα τὸ γνήσιον τῆς ὑμετέρας πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης διὰ τῶν
ὑμετέρων ὑπὲρ ἡμῶν ἐπεδείξατε γραμμάτων, ἐναργῶς
καὶ τοῖς ἐνταῦθα παραστήσαντες, ὅτι ὁ θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν
ἐστίν· «ὁ γὰρ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ θεῷ μένει καὶ ὁ
θεὸς ἐν αὐτῷ». Καὶ καθάπερ μύρου προκειμένον πλήρες
σκεῦος οὐκ ἂν λάθοι τοὺς ἀκραιφνεστάτην κεκτημένους
τὴν ὄσφρησιν, γνωστὸν δὲ γίνεται πᾶσι καὶ τοῖς ἀμβλυτέ-
ροις τὴν αἴσθησιν ἐν τῇ μεταδόσει πρὸς τὰ ἔξω χεόμενον,
οὕτω καὶ ὁ τὸν θεὸν ἐν ἑαυτῷ φέρων διὰ τῶν τῆς ἀγάπης
ἔργων τοῖς πᾶσι καθίσταται γνώριμος. Καὶ τοῦτο δηλῶν
ὁ κύριος πρὸς τοὺς οἰκείους ἔλεγεν· «ἐν τούτῳ γνώσον-
ται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν
ἀλλήλοις». Οὕτω τὸ χρήσιμον τῆς κατὰ Χριστὸν ἀγάπης οὐ
τοὺς εὖ πάσχοντας ὀνίνησι μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς εὖ

¹ Adică: din.

² Literal: autenticul, autenticitatea.

³ Este vorba de scrisorile stareților cele scrise către autoritățile politice și bisericesti ale capitalei, în apărarea sfântului Grigorie.

⁴ I Ioan 4, 16-17.

⁵ Adică: abia când, desfăcându-se vasul cu mir, se varsă din acesta, mirosul lui ajungând astfel, nemijlocit, și în nările celor nu foarte ageri la simțul olfactiv.

<A LUI GRIGORIE PALAMA>

CĂTRE CEI ÎN¹ SFÂNTUL MUNTE
PREACINSTIȚI STAREȚI

1 Voi, dară, bine făcând și preacuenit vouă înșivă [făcând], curăția² dragostei voastre celei către noi ați arătat-o prin scrisorile voastre pentru noi³, învederat și celor de aici înfățișându-le că Dumnezeu cu adevărat întru voi este; că «cel ce rămâne în dragoste în Dumnezeu rămâne, și Dumnezeu în el»⁴; și precum, stând de față vas plin cu mir, [acesta] nu are cum scăpa celor ce au cu totul teafăr [simțul] mirosul[ui], dar se face cunoscut tuturoră – [până] și celor mai tociți la simț – [abia] revărsat, întru împărtășire, spre cele dinafară⁵, [tot] așa și cel ce Îl poartă pe Dumnezeu în sine însuși [tocmai] prin lucrările dragostei se face cunoscut [ca atare] tuturoră. Și aceasta arătându-o Domnul către ai Săi zicea: «întru aceasta vor cunoaște toți că Îmi sînteți ucenici: de veți avea dragoste întreolaltă»⁶. Astfel, bunul dragostei celei după Hristos⁷ nu doar celor ce bine [îl] pătimesc le este de folos⁸, ci, întorcându-se către

⁶ Ioan 13, 35.

⁷ «bunul dragostei celei după Hristos»: însușirea dragostei celei după porunca și după darul lui Hristos – și a săvârșirii faptelor 'dictate' de ea – de a fi ceva trebuincios, ceva necesar; ca în expresia: 'bun la casa omului'.

⁸ Acești 'cei ce bine pătimesc' sînt receptorii 'pasivi' ai binelui săvârșit, primitorii lui.

ποιοῦντας ἐπανακάμπτον τὸ λυσιτελὲς ἐπιδείκνυσιν. Εἰ δὲ καὶ μηδὲν ἦνυσεν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ πρὸς τοὺς ἐπηρεάζοντας ἡμᾶς ἐπεσταλμένα παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀλλ' ἡμᾶς οὐ μετρίως παρεμυθήσατο, τοὺς ἐν ἀγίῳ κατοικοῦντας ἀγίους συμπαθοῦντας καὶ συμπάσχοντας ἐγνωκότας ἡμῖν. Τοῦτο μὲν γὰρ ὑμέτερον καὶ τῆς ὑμῖν ἐνδιαιωμένης ἀγάπης ἔργον, ἐκεῖνο δὲ τῶν ἐμῶν ὑπῆρξε πλημμελημάτων, ἃ δεῖται μακροτέρων, ὡς ἔοικε, καὶ πλειόνων ἐπιφορῶν, τάχα δὲ καὶ τῆς τῶν ἐκεῖνα τὰ γράμματα δεξαμένων σκληρότητος, περὶ ὧν ἀκούσεσθε καιροῦ διδόντος.

- 2 Νῦν δ' ὁ τοῖς πᾶσιν ἔσται κατάδηλον, οὐ μόνον ἀμειλικτοὶ πρὸς τὰς παρ' ὑμῶν παρακλήσεις διέμειναν, ἀλλὰ καὶ συκοφαντικοῖς αὐτάς, ὡς ἔμαθον, ἀμείβονται γράμμασι καὶ τοσαύτης δυστροπίας γέμουσιν, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς αὐτὰ πέμψαντας, μᾶλλον δὲ τὸν πάντων τῶν τοιούτων ἔξαρχον, ὃς νῦν ὡς βούλεται καὶ τὰ βασιλεία στρέφει, κρυφῆ μὲν ὄση δύναμις αὐτὰ συνθεῖναι, κρυφῆ δὲ πρὸς ὑμᾶς διεκπέμψαι τὴν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα τάληθές εἰδόντων καταγνώσιν ὑφορώμενον. Τί γὰρ ἕτερον δέος ἢ πόθεν τῶ πάντων ἀρτίως ἐπειλημμένῳ τῆς δυναστείας; Εγὼ δὲ κατὰ τὸν ψαλμῶδόν, «ἐγενόμην ἂν ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμούς», εἰ μὴ καὶ περὶ εὐσεβείας ὁ λόγος ἦν. Ἐπεὶ δὲ ταύτην ἐνόμισαν εὐπρόσωπον οὗτοι πρόφασιν, ὡς αὐτοῖς καὶ τοῦτο δοκεῖ,

¹ Noima pasajului ar fi aceasta: săvârșirea faptei izvorâtă din dragoste – din cea întru Hristos – e de trebuință nu doar primitorilor binefacerii, celor aflați la ananghie adică, ci și binefăcătorilor, căci îi arată – pe aceștia din urmă – ucenici ai Domnului, îi face asemenea Lui.

² Mângâierea sufletească adusă sfântului Grigorie de stareții aghioriți, de trimiterea de către ei – autorităților din capitala împărăției – a scrisorilor celor în favoarea sa.

³ Faptul că scrisorile bătrânilor/stareților nu au avut nici un efect asupra autorităților.

⁴ Calea adică.

cei ce fac bine, și câștigul [lor] îl vădește¹. Și măcar că nu au izbutit nimic în folosul nostru [scrisorile] cele către cei ce ne fac supărare trimise de către dragostea voastră, dară pe noi nu puțin ne-au mângâiat, cunoscându-i [noi, prin ele,] pe sfinții cei ce locuiesc în [locul] cel sfânt a ne fi fost – și a ne fi – împreună-pătimitori; că aceasta² – lucrul vostru este, și al dragostei ce sălășluiește întru voi; pe când aceea³ – [lucrul] greșalelor mele, [greșale] care pare-se au trebuință de mai îndelungate și de mai multe năpaste și – poate – și de cerbicia celor ce au primit scrisorile acelea, despre carii veți auzi [povestindu-vă eu], de va îngădui vremea.

2

Iar acum – ceea ce tuturora le va fi vădit – nu doar că au rămas neînduplecați de rugămințile voastre, dar și răspund la acestea – [după] cum am aflat – cu scrisori defăimătoare și pline de atâta răutate a năravului, încât și înșiși cei ce le-au trimis pe ele, mai bine zis întâistătătorul tuturor acestora, carele și treburile împărătești întoarce acum [după] cum voiește⁴, într-ascuns, pe cât cu puțință, le-a alcătuit pe acestea, și tot într-ascuns către voi le-a trimis, bănuind osândirea [lor] de către cei de aici, carii știu adevărul; că [altminteri] ce altă teamă [să îi fie] – sau de unde [să-i vină] – celui ce tocmai a luat toată puterea peste toate? Eu, dar, după [cum zice] psalmistul, «m-aș fi făcut ca un om ce nu aude și nu are în gura lui muștrări⁵»⁶ dacă nu și despre binecinstire era vorba. Dar, fiindcă [tocmai] pe aceasta⁷ au socotit-o pricină⁸ frumoasă-la-arătare, în stare – și aceasta li se pare lor – a acoperi că «m-au urât

⁵ Altfel zis, conform terminologiei folosite de noi până acum: vădiri (ale altora), dări în vileag.

⁶ Psalmii 7, 14.

⁷ Pe binecinstirea-de-Dumnezeu, adică.

⁸ Adică: pretext.

συγκαλύψαι δυναμένην, «ὅτι ἐμίσησαν ἐμὲ καὶ τοὺς κατ' ἐμὲ δωρεάν», ἀναγκαῖον, εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν μετρίως γοῦν ὑμῖν τοῖς ἐμοῖς πατράσι καταστήσαι τὰ τῆς ὑποθέσεως γνώριμα, πρὸς τὰ γεγραμμένα παρὰ τούτων ἀπολογούμενον. Γεγράφασι γοῦν, ὡς ἔμαθον, ἵνα τὸ πᾶν ἐκείνων εἶπω συνελών, κακοὺς ἡμᾶς ἐνταῦθα καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ βασιλείᾳ φανῆναι. Τὸ δ' ἔγκλημα τοῦ Ναβουθαί τί; Ὅτι ἠλόγησε θεοῦ καὶ βασιλέως. Ὅρατε τὴν ὁμοιότητα τῶν ἐγκλημάτων; Εἰ δὲ μὴ καὶ ἡμεῖς παραπλησίως ἐκείνω συκοφαντούμεθα νῦν, πῶς πρὸ τῆς ἐμφυλίου στάσεως καὶ συγχύσεως καὶ παρὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ παρὰ τῆς βασιλείας πολλή τις ἡμῖν ὑπῆρχε φιλοφροσύνη καὶ σχεδὸν ἐκάστης ἡμέρας εὐκλειεῖς ἀναρρήσεις καὶ τόμοι συνεγράφοντο καὶ τοῖς πόρρω συστατικὰ γράμματα διεπέμπετο, πολλῶν γέμοντα τῶν ἡμετέρων ἐπαίνων; Πῶς δὲ καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τὰς μείζους, εἴπερ βουλομένοις ἡμῖν ὑπῆρχεν, ἐπίστευον ὡς ἀντιστᾶσι γενναίως καὶ κεκρατηκόσι τελέως τῶν οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις ἐπαναστάντων τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ λόγοις κιβδήλοις ἐπικεχειρηκότων οὐ μικρὰν λύμην τοῖς δόγμασι τῆς εὐσεβείας ἐπενεγκεῖν; Πῶς δὲ καὶ βουλομένους ἡμᾶς ἀπαίρειν τῆς Κωνσταντίνου μετὰ τὴν ἦτταν ἐκείνων εὐθύς αὐτοὶ κατέσχον ἔτι πολλὰ δεηθέντες, ἄτε κοινὸν ὄντας ὄφελος, ὡς αὐτοὶ τότε δισχυρίζοντο κοινῇ πάντες;

¹ Aici «îndarn» înseamnă 'gratuit'; adică: fără să le fi dat pricină.

² Psalmii 35, 19; 68, 5; Ioan 15, 25.

³ Adică: întreg cuvântul spus de aceia, tot ce spun ei.

⁴ Adică: ne-am dovedit.

⁵ Vezi III Împărați 20 [21], 10 și 13; notăm că Septuaginta lui Rahlfs în loc de «ἠλόγησε τὸν θεόν (a nesocotit pe Dumnezeu)», cum spune sfântul Grigorie, are o formulă ilogică, și anume: «ἠλόγησε τὸν θεόν (a binecuvântat pe Dumnezeu)».

⁶ Adică: asemănarea dintre învinuirile aduse lui Navuthe și cele aduse lui Palama. Semnalăm că și aici, ca în multe alte locuri, sfântul Grigorie

îndarn¹»², pe mine și pe cei ca mine, neapărată nevoie este, dacă nu [am făcut-o] mai înainte, măcar acum cât de cât să vă fac cunoscut – vouă, părinților mei – cum stau lucrurile, apărându-mă [astfel] în privința celor scrise de către aceștia. Au scris, așadar, [după] cum am aflat, ca să spun pe scurt tot [cuvântul] acelora³, că noi ne-am arătat⁴ aici [a fi] răi și Bisericii, și împărăției. Și vina lui Navuthé c[ar]e [era]? – că a nesocotit pe Dumnezeu și pe împărat⁵. Vedeți asemănarea învinuirilor⁶? Iar dacă și noi acum nu asemenea aceuia am fi defăimați⁷, cum [se face că] mai înainte de dihonnia și turburarea cea dintre noi⁸ și de la Biserică, și de la împărăție aveam [parte de] multă prietenie și, aproape zilnic, de strălucite strigăte-de-laudă⁹ și se scriau tomosuri și celor de departe scrisori adeveritoare se trimeteau, pline de multe laude aduse nouă? Și, iarăși, cum de ne și încredințau – de am fi voit – cele mai mari Biserici¹⁰, ca unora ce ne-am împotrivit cu vitejie¹¹ și i-am biruit cu desăvârșire pe cei ce nu o dată, ci și de două ori s-au răsculat asupra Bisericii lui Dumnezeu și, prin vorbe calpe, au încercat nu puțină vătămare a aduce dogmelor binecinstirii? Și cum de, voind noi a pleca din [cetate]a lui Constantin după înfrângerea acelora, numaidecât aceștia ne-au ținut¹², multe rugându-ne, ca pe unii ce eram [de] obșteșc folos, cum spuneau atunci – sus și tare – toți laolaltă?

uzează – dintr-un reflex imnografic, am zice – de typos-uri scripturistice în descrierea și analiza celor ce i se întâmplă.

⁷ Adică: dacă nu în chip mincinos am fi învinuiți; așadar: dacă pe drept am fi învinuiți.

⁸ Înainte de războiul civil, adică.

⁹ Literal: ovații.

¹⁰ Spre a le cârmui, prin hirotonie întru arhieru, adică.

¹¹ Sau: cu noblețe.

¹² Adică: ne-au împiedicat.

3

Ἀλλὰ τῆς στάσεως, ὡς μὴ ὄφειλε, κινήσεως, τί ποιεῖν ἡμᾶς ἔδει; Συνεξορμᾶν κατ' ἀλλήλων τοὺς ὁμοφύλους ἢ παραινεῖν ἐπιγινώσκειν ὡς ἀλλήλων μέλη καὶ μὴ χρῆσθαι τοῖς ὁμογενέσιν ὡς ἀλλοφύλοις; Ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν ἰᾶσθαι τοῖς παρ' ἡμῶν αἰτοῦσι συμβουλήν εἰσηγεῖσθαι καὶ νικᾶν ἐν τούτῳ τοὺς ἀντιταττομένους κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν ἢ τοῖς κακοῖς ἀντεπάγειν τὰ χεῖρω καὶ μάχη μάχην ἐκκρούειν ἐπιχειρεῖν, ἀλλ' οὐ διὰ τῆς εἰρήνης τὰς ἔχθρας διδάσκειν λύειν, καὶ ταῦθ' ἡμᾶς τοὺς τῆς εἰρήνης εἶναι διακόνους κεκληρωμένους; «Ναί, φησὶν ὁ νῦν προστάτης, ὡς ἐχθρῶ δεῖ καὶ σὲ χρῆσθαι τῷ δόξαντι νῦν ἡμῖν πολεμῶ καὶ πάντα λέγειν καὶ πράττειν, δι' ὧν ὁ πρὸς ἐκεῖνον ἀναρριπίζεται πόλεμος». Ἀλλ' ἐμὲ τὸ εὐαγγέλιον ἀγαπᾶν κελεύει καὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ «τὰ ἔθνη πράυνον» πρὸς θεὸν ἐκάστης ἡμέρας ἐδιδάχθην λέγειν εὐχόμενος, πῶσω μᾶλλον χριστιανούς, καὶ τὴν ἄνωθεν εἰρήνην ἐπικαλεῖσθαι καὶ πρεσβεύειν ὑπὲρ τῆς ἀπάντων εἰρήνης· πῶς οὖν ὧν εὐχόμεθα, πᾶν τὸναντίον εἰσηγησόμεθα τούτοις, ὑπὲρ ὧν εὐχόμεθα; Καὶ μὴν, εἰ μὲν πεφώραμαι πρὸς ἐκεῖνον ἢ γράψας ἢ μηνύσας ἢ παρ' ἐκεῖνου τι τοιοῦτον δεξάμενος, εἰ συνεργὸς ὄφθην τῶν πρὸς ἐκεῖνον ἀποδιδρασκόντων τινί ποτε, εἰ κοινωτὸς τῶν ὑπὲρ ἐκεῖνου τι πραττόντων ἐνταῦθα — πλεῖστοι δὲ εἰσιν ἐάλωκότες, καὶ πῶς ἂν εἴποι τις ἀνηλεῶς ἐτασθέντες καὶ τοὺς συμφωνούντας καὶ συμπράττοντας ἐξειπόντες — εἴ τι τοίνυν τούτων κατὰ τι καὶ τὸ βραχύτατον ἐφάνην ἐγὼ συμπράττων, καὶ

¹ Războiul civil, adică.

² Vezi rugăciunea de la sfârșitul Vecerniei și Utreniei, în Păresimi: «Împărate Ceresc, pe credincioșii împărații noștri întărește-i, credința sprijinește-o, neamurile îmblânzește-le, lumea împacă-o...». Notăm că în astfel de contexte, înțelesul lui ἔθνη e legat oarecum de înțelesul său vechi-testamentar, desemnând neamurile păgâne, barbare.

³ Am folosit formula liturgică corespunzătoare.

3

Dar și turburarea – cum nu era de folos – stârnindu-se¹, ce se cădea nouă a face? Să ne aruncăm întreolaltă asupra celor de-un-neam ori să îndemnăm [pe toți] a cunoaște că sînt mădulare unii altora și a nu socoti pe cei de-un-neam ca de-alt-neam? Să îi povățuim – pe cei ce ne-au cerut sfatul – cu binele a tămădui răul și a birui astfel pe cei potrivnici, după glasul Domnului, ori la cele rele a răspunde cu cele mai rele și cu luptă a încerca să înfrunte lupta, iar nu a-i învăța cu pacea să risipească vrăjmășile, când noi tocmai slujitori ai păcii a fi am moștenit? «Da – zice întâi-stătătorul cel de acum – vrăjmaș trebuie să îl socoți și tu pe cel ce ni se pare acum a ne fi dușman, și să zici și să faci toate cele prin care se ațâță războiul cu acela». [Bine,] dar mie evanghelia îmi poruncește să îi iubesc și pe vrăjmași și «neamurile îmblânzește-le» către Dumnezeu în fiecă zi am fost învățat a zice rugându-mă² – [deci] cu atât mai mult pe creștini [îmblânzește-i] – și ‘pacea de sus’ a o chema și a soli pentru pacea a toată lumea³; cum, dar, să îi povățuim pe aceștia [tocmai] la lucrul cu totul potrivit celor pentru care ne rugăm? Și dacă aș fi fost prins către acela⁴ scriind ori vestind sau de la acela primind ceva de felul acesta, de m-aș fi dovedit vreodată împreună-lucrător vreunuia din cei ce fug la acela⁵, de părtaș celor ce pentru acela lucrează ceva aici – și o mulțime [sînt cei ce] au fost prinși și, cum s-ar putea zice, fără milă au fost cercetați⁶ și i-au spus pe cei ce conglăsuiesc și împreună-lucrează [cu acela] – dacă, așadar, vreunuia

⁴ Este vorba de Ioan Cantacuzino, marele domestic, cel ce fusese proclamat co-imperator al lui Ioan al V-lea Paleologul.

⁵ Este vorba de cei ce treceau de partea lui Cantacuzino.

⁶ În sensul de interogați.

αὐτὸς ἐμαυτοῦ καταψηφιοῦμαι· δίκαιον γάρ. Εἰ δ' ὅτι τὴν ἀρχὴν ἐνταῦθα παρατυχῶν καὶ τοῖς εἶναι τι δοκοῦσιν ἐναριθμῖος παρὰ τοῖς ἀρτίως ἐξουθενεῖν ἡρημένοις ὦν, ἔστιν ὅτε συγκαλούμενός τε καὶ ἐρωτώμενος, εἶπον ὁ μοι ἐδόκει κοινωφελές, καίτοι μηδὲν ἕτερον, πλήν τῶν εἰς εἰρήνην φερόντων καὶ τῶν εἰς ἃ πρότερον ἐκεῖνος εἶχεν ἐπαναγόντων, παρὰ τοῦτο κακὸς ἐγὼ τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ βασιλείᾳ, καὶ ταῦθ' ὑπομνήσας μόνον, ἀλλ' οὐκ ἀναγκάσας; Τοῦτο γὰρ οὐκ ἐμόν.

- 4 Ἀλλ' ὡς εἶδον, ὧ θεσπέσιοί μοι πατέρες καὶ φίλοι καὶ ἀδελφοὶ καὶ πᾶν ὅ,τι ποθεινόν τε καὶ τίμιον, τάς τε μαχαίρας ἐκατέρωθεν θηγομένας τῶν ἀνθεστηκότων μερῶν καὶ τοὺς θυμοὺς ἀκαθέκτους καὶ μηδὲν ἕτερον ἀπειλοῦντας ἢ σφαγὰς ἀνθρώπων καὶ κόσμου παντελῆ φθοράν, ἦν καὶ τοῦ τέλους ἐκ τῆς ἀρχῆς καταστοχαζόμενος αὐτοῖς προῦλεγον ἐγὼ τηνικαῦτα, καθάπερ ἐκβᾶσα νῦν ἐπ' αὐτῶν ὀραῖται τῶν πραγμάτων τοῖς πᾶσιν, ὡς οὖν ταῦτ' εἶδον, οὐκέτι μοι τόπος ἐνταῦθα πρὸς ἐμαυτὸν εἰπῶν, ἀπανίσταμαι τῆς πόλεως καὶ πρὸς τὴν ἀντιπέραν μονήν, τὴν εἰς ὄνομα τῶν οὐρανίων ἀρχιστρατήγων τιμωμένην παραγενόμενος, ἐμαυτὸν καὶ τὸ νῦν γένος ἐκαθήμην πενθῶν. Ὁ δὲ κοινὸς πρόεδρος ἔλεγεν, ὡς ἐμάνθανον, τοῖς βασιλεῦσιν, ὡς ἐμοὶ μᾶλλον πείθονται τινες ἢ αὐτῶ, κἀντεῦθεν ἀφηνιάζουσιν, ὅποι τούτους ἄγειν ἐθέλει ῥαδίως μὴ μεθελκόμενοι· καὶ προσετίθει πολλὰ τῶν εἰς ὀργὴν πεφυκότων βασιλέας κινεῖν. Ἀλλὰ καὶ τῷ Ἀκινδύνῳ καὶ τοῖς ἄλλοις βαρλααμίταις μεταδίδωσι παρρησίας καὶ καθ' ἡμῶν ἐπιτρέπει θορυβεῖν ὅση δύναμις, ὡς

¹ Cel folositor obștii întregi, adică.

² Adică: unele ce ar fi readus starea de dinainte și statutul aceluia.

³ Adică: dându-și seama după început care va fi sfârșitul.

⁴ Adică: generația.

⁵ Patriarhul, adică.

din aceștia întru ceva – cât de puțin – m-aș fi arătat [și] eu împreună-lucrând, [atunci] eu însumi m-aș osândi pe sinemi; că așa [ar fi] drept. Iar dacă din pricină că dintru început aici aflându-mă și între cei ce par a fi ceva numărat fiind [eu] de către cei ce au ales acum a mă urgisi, s-a întâmplat, chemat fiind și întrebat, să spun ceea ce îmi părea folositor obștii – măcar că lucrul acesta¹ nu era decât dintre cele de pace aducătoare și iarăși-aducătoare a [vredniciilor] celor ce le avea acela mai înainte² – [ei bine,] pentru aceasta eu fac rău Bisericii și împărăției? – și asta [doar] îndemnând [la lucrul acela], nu *silind*; că nu al meu este [a sili pe alții].

- 4 Ci, [de]cum am văzut – o, dumnezeieștii mei părinți și prieteni și frați și tot [ce mai] este dorit și cinstit – săbiile de amândouă părțile ascuțindu-se ale taberelor ce se înfruntă și mâniile de nestăvilite și neprevestind nimic altceva decât junghieri de oameni și cu totul stricare a lumii, pe carea, sfârșitul dintru început socotindu-l³, eu dinainte le-am vestit-o atunci acestora, precum se poate [ea] vedea acum tuturora, ieșită din înseși lucrurile – așadar, cum am văzut acestea, zicându-mi mie însumi că nu am ce căuta aici, m-am ridicat și am plecat din cetate și către mânăstirea de cealaltă parte – cea cu numele cereștilor Arhistrategi cinstită – venind, ședeam plângându-mă pe mine însumi și neamul⁴ cel de acum. Iar obștescul înainte-stătător⁵ zicea, cum am aflat, împăraților că unii ascultă mai mult de mine decât de el și, astfel, se smucesc, nemergând lesne acolo unde voiește el a-i purta; și adăuga multe din cele cărora le este dat a-i mișca spre mânie pe împărați. Dar și lui Achindin și celorlalți varlaamiți le dă volnicie și le îngăduie asupra noastră a face tulburare cu toată puterea, încât și mascarade de sinoade plăsmuiesc împotriva noastră,

καὶ προσχήματα συνόδων πλάττεσθαι καθ' ἡμῶν ἀπόντων, οὐδ' ἐκεῖνο βαλόμενος ἐπὶ νοῦν, ὡς οἱ αὐτοὶ τὰ αὐτὰ κατὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν λέγοντες, ὑφ' οὗ καὶ ἐφ' οἷς πρώην παρρησία κατεδικάσθησαν ἀναιδείας μᾶλλον παρά τῶν εἰδόντων ἀποίονται δόξαν καὶ τῷ προτρεψαμένῳ τὴν ἀδοξίαν, ἀλλ' οὐχὶ τῷ κατηγορουμένῳ προσάψουσι φέροντες. Ἀλλ' ἐγὼ μαθὼν αὐθις ταῦτα, πάλιν πρὸς ἑμαυτὸν εἰπὼν, οὐ νῦν ἐμοὶ καιρὸς λόγων, ἀλλ' οὐδὲ σιγῶντα καθῆσθαι πλησίον χρῆ, δεῖ δὲ πᾶσαν ἐκκόπτειν ἀφορμὴν τῶν ζητούντων ἀφορμὴν, καὶ τῆς μονῆς ἐκείνης ἀναχωρῶ καὶ μακρὰν που διηγῶν, μηδενὶ γινωσκόμενος· εἶτα πυθόμενος ἐν Ἡρακλείᾳ τόπον εἶναι πρὸς μετρίαν ἐπιτήδειον ἡσυχίαν, ἐκεῖσε δὴ παραγίνομαι.

- 5 Μηνῶν δὲ παρελθόντων ὡσεὶ τεσσάρων, γνοὺς οὐκ οἶδ' ὅθεν ὁ καὶ πατριάρχης καὶ πολιτάρχης ἐκπέμπει τοὺς ἡμᾶς ἄξοντας καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἐρευνήσοντας. Ὁρῶμεν ἐξαίφνης τὸν ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων ἐφ' ἡμᾶς ἀφιγμένον καὶ τὸ κελλύδριον καὶ τὸ ψιάθιον ἐρευνώμενον. Ἐρωτῶμεν· τί τὸ ζητούμενον; Ὁ δέ, «τὰ πρὸς σέ», φησί, «τοῦ Καντακουζηνοῦ γράμματα». Πρὸς αὐτὸν δ' ἐγὼ πάλιν· «καὶ τίνα νομίζετε κομιούμενον ἐκεῖνον τὴν ὠφέλειαν παρ' ἐμοῦ, μόνου καὶ μόνον κεκτημένον τουτὶ τὸ ψιάθιον, περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι πρὸς ἐμὲ γράφειν»; Ταῦτ' ἀκούων, ὡς μηδ' εὗρεν, ὧν ἐζήτει μηδέν, πραότερον εἶπεν· «οἶδα κάγῳ τὴν ἀγίωσύνην σου, ἀλλὰ δεσποτικὸν πληροῦμεν ἐπίταγμα». Καὶ τὰ

¹ Literal: 'slavă de nerușinare'; adică: faimă de om nerușinat, nume rău.

² Adică: asupra patriarhului, nu asupra lui Palama.

³ Vezi Înțelepciunea lui Solomon: vreme a tăcea, vreme a vorbi.

⁴ «toată pricina»: orice motiv, orice pretext.

⁵ «și patriarh, și politarh»: începător (cap) și al Bisericii, și al politiei (al statului).

⁶ Slujitor împărătesc a căruia funcție – în vremurile vechi – era aceea de a-i aminti împăratului pe cei ce s-au distins în serviciul imperial, spre

[și aceasta] în lipsa noastră, nici la atâta lucru neluând aminte, cum că, aceiași [fiind ei și] aceleași [lucruri] iarăși zicându-le împotriva aceluiași [și anume împotriva celui] de către carele – și [tocmai] pentru lucrurile acelea – au fost osândiți fățiș, mai vârtos 'slavă' de nerușinați¹ își vor dobândi înaintea știutorilor și asupra celui ce a îndemnat la neslăvire, iar nu asupra celui învinuit, vor pune vina². Eu, însă, iarăși, aflând acestea, iarăși zicându-mi mie însumi 'nu acum îmi este vreme de cuvinte'³, dar nici nu se cade ca, tăcând, să stau pe aproape, ci trebuie să tai toată pricina⁴ celor ce caută pricină, și din mânăstirea aceea plec și petrec undeva departe, nimănui cunoscut; apoi, aflând că în Iraclia se află loc cât de cât potrivit liniștirii, mă duc acolo.

5 Și trecând acolo ca la patru luni, cunoscând – nu știu de unde – cel [ce ne este] și patriarh, și politarh⁵, trimite oameni care să ne aducă [la el] și să cerceteze cum stau lucrurile cu noi. Îl vedem deodată pe cel [rânduit] peste aducerile-aminte [împărătești]⁶ sosit la noi și cercetându-ne chilioara și rogojioara. Întrebăm [deci] «care [e lucrul] cel căutat?»⁷, iar el «scrisorile», zice, «Cantacuzinului către tine». Și eu către dânsul iarăși: «și ce folos credeți că ar avea acela de la mine – cel ce singur sînt și singură rogojioara aceasta o am – să stăruie a-mi scrie?». Acestea auzind [el], cum nici nu aflase nimic din cele ce căuta, mai cu blândețe zise: «știu și eu [pe] sfințenia ta⁸, dar poruncă stăpânească împlinim». Și scoțând pitacele, [mi le] arată.

recompensă; în vremurile mai noi ajunsese un simplu titlu; vezi Codinos, *De Officiis* 5.

⁷ Literal: «care este cerința?».

⁸ Mai neaoș: '[te] știu și eu pe sfinția ta'; adică: știu ce fel de om ești, ce hram porți; vezi și *Epistole* 12, 18.

προστάγματα ἐξενεγκῶν ὑπεδείκνυ. Καὶ τὸν εἰς κεφαλὴν τῆς Ἡρακλείας συγκαλεσάμενος, ἐξέτασιν ἐποιήσαντο, τίνι τῶν ἀπάντων εἰς ὁμιλίαν συνήλθον. Καὶ οὐδεὶς οὐδαμῶς ἐφάνη· καὶ γὰρ οὐδ' ἐγίνωσκον οὐδ' αὐτὸς ὁ εἰς κεφαλὴν τῆς πόλεως ὢν, ὅτι διατρίβων ἐκεῖ τυγχάνω. Γράφουσι τοῦτο μετὰ μαρτύρων καὶ ἀσφαλείας, «ὡς πλὴν τοῦ πρὸς ὑπηρεσίαν συνόντος οὐδενὶ τῶν ἀπάντων ὑπῆρξεν οὗτος ὠμιληκῶς, ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ὧδε διάγων». Εἶτα καμὲ μεθ' ἑαυτῶν λαβόντες ἐπὶ τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἤκομεν. Ὡς δὲ τὰ βασιλεία κατελάβομεν, εἴσεισι μόνος ὁ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων καὶ ἀναφέρει τῇ δεσποίνῃ τὰ καθ' ἡμᾶς. Καὶ τὴν ἔγγραφον ἔρουναν ἀναγινώσκει τοῦ τε πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχόντων παρόντων. Οἱ μὲν οὖν ἄρχοντες, ὡς ἀκριβῶς ἐμάθομεν, εἶπον· «ἐπειδὴ περ ἀναίτιός ἐστιν, ἐλεύθερος ἔστω». Ὁ δὲ πατριάρχης καὶ πρὸς τὸν ἐκείνων ἐδυσχέρανε λόγον. Ἐξελθόντων δὲ καὶ ἀπελθόντων ἐκείνων ἡμεῖς ἤμεν ἐν τῷ παλατίῳ μέχρις οὐ κατὰ τὴν τοῦ πατριάρχου βούλησιν παρεδόθημεν στρατιώταις καὶ εἰς μοναστήριον ἤχθημεν· καὶ συνῆσαν οὗτοι τηροῦντες ἡμᾶς ἐκεῖ. Μεθ' ἡμέρας οὖν ἔγραψα τῷ μεγάλῳ δουκί· «τί κακὸν ὑμῖν δρᾶσαντας εὐρόντες ἡμᾶς τοῖς στρατιώταις φυλάττειν παραδεδώκατε; Τί κωλύσουσι τῶν πρότερον παρ' ἡμῶν τελουμένων»; Μαθὼν ἐκεῖνος ἐκβάλλει τοὺς στρατιώτας ἐκεῖθεν. Τοῦτ' ἀκούσας μετ' οὐ πολὺ πάλιν ὁ πατριάρχης, πέμπει καὶ λαβὼν ἡμᾶς ἐκ τῆς μονῆς ἐκείνης ἐν ἑτέρῳ μᾶλλον αὐτῷ προσκειμένη περιορίζει, παραγγείλας μὴθ' ἡμᾶς ἐξιέναι τῆς κέλλης ἐξεῖναι μῆτε τινὶ συγχωρεῖν τῶν ἀπάντων πρὸς ἡμᾶς εἰσιέναι.

- 6 Καὶ μετὰ τοῦτο κοινωνεῖ καὶ συνάπτει ἑαυτὸν Ἀκινδύνῳ τε καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦ ἐκ Καλαβρίας ἐκείνου Βαρλαάμ φοιτηταῖς, οὓς ἡ μεγίστη σύνοδος ἐκείνη, μᾶλλον δὲ αἱ σύνοδοι, κακῶς φρονοῦντας ἐλέγξασαι τῆς ἐκκλησίας

Și chemând căpetenia Iracliei, au făcut cercetare [să vadă] cu cine – dintre toți – m-am întâlnit. Și s-a arătat [că cu] nimeni, nicidecum; că nici nu știau – nici căpetenia însăși a cetății – că mă aflu petrecând acolo. [Și] scriu [ei] lucrul acesta, cu martori și întărire, [și anume] că «afară de cel ce stă împreună [cu el] spre slujire, acesta nu s-a întâlnit cu nimeni¹, vreme de patru luni petrecând el aici». Apoi și pe mine cu ei luându-mă, venim la Constantinopole. Și cum am ajuns la [palatele] cele împărătești, intră doar cel peste aducerile-aminte și îi vestește² stăpânei cele despre noi și scrisa cercetare³ o citește, de față stând și patriarhul și arhonții. Zis-au deci – precum am aflat cu acrivie – arhonții: «de vreme ce nevinovat este, slobod fie»; iar patriarhul și de cuvântul acelora s-a supărat. Și ieșind aceia și plecând, noi fûrăm la palat până ce, după voia patriarhului, am fost dați [pe mâna] ostașilor și am fost duși la mânăstioară; și aceștia au fost acolo [cu noi], păzindu-ne. După [ceva] zile, așadar, scriu marelui duce: «ce rău făcându-vă [noi], aflându-ne, ne-ați dat ostașilor spre a [ne] păzi?; ce anume împiedică, din cele mai înainte făcute de noi?». Aflând acela, îi scoate pe ostași de acolo. Aceasta auzindu-o – nu după mult – patriarhul, iarăși, trimite și, luându-ne pe noi din mânăstirea aceea, ne îngrădește într-alta, mai apropiată de el, poruncind [ca] nici noi să nu putem ieși din chilie, nici cuiva – dintre toți – să i se îngăduie a intra la noi.

6

Și după aceasta se face părtaș și se alătură cu Achindin și cu ceilalți ucenici ai lui Varlaam aceluia, celui din Calabria, pe carii acel preamarele sinod – mai bine zis: sinoadele [acelea] – dându-i în vileag cum că rău cugetă,

¹ Literal: cu nimeni dintre toți.

² Adică: îi raportează.

³ Adică: ancheta.

ἔξέβαλον, ἀφορισμοῖς εἰ μὴ μεταμεληθεῖεν ὑποβαλοῦσαι φρικωδεστάτους αὐτοὺς ἐγγράφως καὶ παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος τελέως ἐκκόψασαι. Τοῖς τοιούτοις οὖν μὴ μεταμεληθεῖσι συνελθὼν εἰς ἓν οὗτος λέγει τε καὶ πράττει καθ' ἡμῶν καὶ τῆς ἡμῶν εὐσεβείας, ὅσα μὴδὲ λέγειν ἔξεστι νῦν. Ἀλλὰ καταπεῖσαι μὴ δυνάμενος τοὺς νοῦν ἔχοντας τῶν ἀνθρώπων, ἔτι μᾶλλον ὁσημέραι διὰ τοῦτο θυμοῦται καὶ ἡμῶν ὡς θορυβούντων καὶ ταραττόντων καὶ καινὰ λεγόντων καταβοᾶ, τῶν ἐξ ὅτου τὰ τῆς πολιτείας συγκέχυται, τὴν ἀρχὴν μὲν πεφευγόντων ἐκόντων μικροῦ πᾶσαν παντὸς ἀνθρώπου καὶ θεᾶν καὶ ὁμιλίαν, ὕστερον δ' ὑπ' αὐτοῦ περικεκλεισμένων ἀκρίτως ἐπὶ δυσὶν ὅλοις ἐν-αυτοῖς ἤδη. Πόσοι δὲ ποσάκις πρὸς αὐτὸν εἶπόν τε καὶ γεγράφασιν, 'εἰ μὴ τὰς μεγίστας ἐκείνας συνόδους στέργεις, γενέσθω πάλιν ἑτέρα μόνον ἐκ τῶν ἱκανῶν τὰ τοιαῦτα συνορᾶν'. Ὁ δὲ καὶ ἐκείνας φησὶ στέργειν καὶ τὸν ἐπ' ἐκείναις γεγραμμένον *Τόμον* ἀθετεῖν μὴ δύνασθαι, καὶ δι' ἔργων καὶ λόγων ἀκυροῖ τὰ παρ' ἐκείνων ἐγγράφως κεκυρωμένα καὶ πρὸ τῶν συνόδων ἐκείνων ἐν τῷ *Ἀγιορειτικῷ Τόμῳ* διελημμένα μὴδὲν ἦττον, καὶ πρὸ τούτου πάλιν ἐν αὐτοῖς τοῖς θεοπαραδότοις λογίοις, κἂν τοῖς ἱεροῖς τῶν θεοφόρων πατέρων συγγράμμασι. Τούτων οὖν ἀπάντων οὐκ οἶδ' ὅπως οὗτος ἀλογήσας ἀρτίως, εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐθις εἰσήγαγεν, ἃ ταῖς προὔπηργμένοις ἀπηγόρευται συνόδοις, ἵνα μὴ μόνον ἡ πολιτεία, φεῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ στασιάζη τε καὶ ταράττηται· κἂν τις ἐπὶ τῷ παγκοσμίῳ καὶ πολλαπλῷ τούτῳ κλύδωνι φωραθῇ δυσφορῶν, οὗτος εὐθύς ὁ τῆ ἐκκλησία καὶ τῆ βασιλείᾳ παντάπασιν ἀπειθήσ, κἂν εἰ

¹ Patriarhul, adică; literal: convenind întru una.

² Literal: invalidează.

³ Altfel zis: tratate, expuse.

i-au scos afară din Biserică, la preaînfricoșate afurisanii – de nu se vor răzgândi – supunându-i, în scris, și de la toată plîroma creștinească cu desăvârșire tăindu-i. Cu aceștia deci – nerăzgândindu-se [ei] – una făcându-se acesta¹, zice și face asupra noastră și asupra binecinstirii câte nici nu e cu puțință a le spune acum. Dar neputându-i îndupleca cu totul pe oamenii cu minte, din zi în zi tot mai mult se întărește pentru aceasta și tună asupra noastră cum că turburăm și facem zarvă și grăim lucruri noi – când noi, de când s-au tulburat treburile politicești, la început am ocolit mai toată vederea și vorbirea cu tot omul, iar mai apoi de către el închiși – fără a fi judecați – iată, de doi ani întregi. Și câți – și în câte rânduri – [nu] au spus către el – și i-au [și] scris – [că] «de nu îmbrățișezi acele preamari sinoade, facă-se iarăși altul, [dar] doar cu cei în stare a pricepe unele ca acestea». El, însă, și pe acelea zice a le îmbrățișa și a nu putea nesocoti *Tomos*-ul scris la acelea, și desființează² – prin lucrurile [ce săvârșește] și prin cuvintele [lui] – cele de către acelea în scris întărite și, mai înaintea sinoadelor acelora, în *Tomosul Aghioritic* – nu mai puțin – hotărâte³ și, mai înaintea acestuia, iarăși, în înseși de-Dumnezeu-datele cuvinte⁴ și sfințitele scrieri ale de-Dumnezeu-purtătorilor părinți. Pe acestea toate – nu știi cum – nesocotindu-le acesta acum, bagă iarăși în Biserică cele oprite⁵ de sinoadele dinainte, ca nu numai politia, vai!, ci și Biserica lui Dumnezeu să se învrăjbească și să se tulbure. Iar dacă cineva – în vârtejul cel a-toată-lumea și cu-multe-chipuri – este prins a fi necăjit, [ei bine,] acesta este numaidecât cu totul nesupus Bisericii și împărăției,

⁴ Adică în sfintele Scripturi; este folosită expresia areopagită (*τὰ θεοπαράδοτα λόγια*).

⁵ Adică: interzise.

τῶν ἀρχιερέων εἶεν οἱ θρόνων ὕψει καὶ περιουσία σοφίας καὶ ἀρετῆς διαφέροντες, κἄν τῶν ἄλλως εὐλαβῶν.

- 7 Μακρὸν ἂν εἶη τὰ ἐξῆς διηγεῖσθαι καὶ τὰ μετ' ἐκεῖνα πάλιν, ὅπως τε προσπεφευγέναι τῇ ἐκκλησία πλεῖν ἢ ἑξ καὶ δέκα μοναχῶν τοὺς ἐκκρίτους ἐβιάσατο ταῖς ἀπειλαῖς, οἷς δικαιοτάτον εἶναι κρίνας καὶ αὐτὸς συνδιήγον ἐφ' ὅλοις δυσὶ μησί, καὶ μεθ' οἷων αὐτῶν δόλων καὶ τίνας προτείνοντας τὰς ὑποσχέσεις καὶ τοῦ ταύτη προσεδρεύειν ἀφείσθαι πείσας, εἶτα μηδὲ τοὺς ἰδία τῇ ἐκκλησία ταύτη κειμένους αἰδεσθεὶς νόμους, ὑφαρπάσας ἡμᾶς ἐκεῖθεν δημοσία φυλακῇ παραδίδωσι. Καὶ ἅ γὰρ διήλθον, συντεμῶν διήλθον ὀπόση δύναμις· εὐλαβοῦμαι γὰρ ταῖς ἱεραῖς ὑμῶν ἀκοαῖς πολλὰ τοιαῦτα ἐπαντλεῖν· πλήν εἴ τις ἀνέγνω τὰ πάλαι συμβαίνοντα παρὰ τῶν ἀντιταττομένων τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἐνισταμένοις, τούτων νῦν ἐπὶ τῶν ἔργων ὁράτω τὰ ὁμοιώματα. Τοῦτο δὴ σχεδὸν λειπὸν ἤδη τετέλεσται παρὰ τῶν ἐπηρεαζόντων ἀρτίως, τὸ καὶ βασιλέας πείθειν καθ' ἡμῶν γράφειν, ἵνα φοβήσαντες τοὺς ἀνθρώπους ἐντεῦθεν τῆς ἀληθείας καὶ ἡμῶν ἀποστήσωσιν.

- 8 Εἰ τοίνυν τό στέργειν μὲν τὰ συνοδικῶς ἀναπεφηνότα πρῶην εὖ ἔχειν καὶ τοῖς ἀγίοις ἡμῶν ἀνωμολογημένα πατράσι πᾶσι, τῶν δὲ κινούντων αὐθις καὶ θορυβούντων ἀκαίρως ἐθέλειν ἀναχωρεῖν, συγχύσεώς τε τὰ κοινὰ κατεχούσης, ἀγαπᾶν τε καὶ συμβουλευεῖν εἰρήνην τοῖς ὁμοφύλοις καὶ διὰ ταῦτα πάσχειν κακῶς, εἰ ταῦτ' ἐστὶ τὸ εἶναι τῇ

¹ Adică: a cere azil politic în biserică cea mare, cea a sfintei Înțelepciuni a Tatălui.

² Patriarhul, adică.

³ Adică: i-a convins să renunțe la azilul în biserică.

⁴ Literal: 'cu lucrurile'; adică: socotind înseși faptele de acum.

⁵ Adică: în urma hotărârilor sinodale.

⁶ Adică: declarate, proclamate.

⁷ Adică: a fi mărturisite/recunoscute de către toți sfinții părinții noștri.

fie de-ar fi dintre arhieriei ce se deosebesc prin înălțimea tronurilor și bogăția înțelepciunii și a virtuții, fie dintre altminteri binecinstitori.

- 7 Și lung ar fi să povestim cele ce au urmat și, iarăși, cele de după acelea, cum cu amenințări i-a silit pe mai mult de șaisprezece dintre cei mai aleși monahi a se adăposti în biserică¹ – cu carii, [lucru] preadrept a fi judecând [eu aceasta], și eu însumi împreună-am-petrecut vreme de două luni întregi – și, iarăși, cu ce fel de momeli și ce făgăduințe făcându-le² i-a înduplecat a se lăsa de șederea în aceasta³, apoi nici de legile așezate osebit bisericii acesteia nerușinându-se, înhățându-ne pe noi de acolo, în temnița obștească ne-a pus; că și pe care le-am înfățișat aici, [și pe acestea] cât mai pe scurt cu puțință le-am înfățișat; că mă sfiesc de sfințitele voastre auzuri, cu multe asemenea [lucruri, adică,] a le umple. Atât că, de citește cineva cele odinioară întâmplare din pricina celor ce se puneau împotriva celor ce stăteau în apărarea binecinstirii, [unul ca acesta] vază acum – cu lucrul⁴ – asemănarea [întâmplărilor] acelora; iar ce [mai] lipsea – am zice – [și aceasta] deja s-a săvârșit de către cei ce fac supărare acum [Bisericii], [și anume] a-i face pe împărați să scrie împotriva noastră, ca, înfricoșându-i pe oameni, să-i depărteze astfel de la adevăr și de la noi.

- 8 Dacă, așadar, a îmbrățișa cele sobornicește⁵ arătate⁶ deunăzi a fi bune și [a fi] mărturisite tuturor sfinților părinților noștri⁷ și, pe de altă parte, a voi a te depărta de cei ce fără-de-vreme⁸ uneltesc și fac zarvă, tulburarea cuprinzând [treburile] cele obștești⁹, și a iubi pacea și a îndemna la ea pe cei de-un-neam și, pentru acestea, a

⁸ Adică: inoportun.

⁹ Altfel zis: confuzia dominând societatea.

ἐκκλησία καὶ τῇ βασιλείᾳ κακόν, ὑμεῖς κρίνατε καὶ ἡμῖν ὑπερεύξασθε προθυμίαν φέρειν τὰς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας μάλιστα νυνὶ δυσχερείας· οὐ γὰρ μικρὸν τῶν ἄνωθεν ἡμῖν ἐπ' εὐσεβείᾳ παραδεδομένων τὸ ἀθετούμενον. Εἰ δέ τιμι τὸ λέγεσθαι ταῦτα δοκεῖ βαρύν, τὸ πράττεσθαι παρ' ἐκείνου πόσω βαρύτερον; Ἡμῖν δ' ἀρτίως ἄτε μὴ τὰ τοιαῦτα συμπράττουσι πάσχουσιν εἴ τις καὶ συμπάσχειν ὅπως ἂν οἷός τε ἢ δικαιοῖ τε καὶ προθυμεῖται, μεμνήσθω τοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τοὺς συμπάσχοντας συνδοξάσοντος καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναφέροντος τὰ πρὸς ἀλλήλους ἡμῖν καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς ἐλαχίστους πραττόμενα καὶ προσδοκάτω τὴν ἐκείθεν ἀντιμισθίαν.

¹ Adică: a fi persecutat.

² De către patriarh.

³ Adică: ori monah de va fi, ori mirean, ori arhiereu, ori nu; și ori dintre cei aleși în rang și în cuvânt, ori dintre cei simpli.

⁴ «unele ca acestea»: cele pomenite în finalul frazei anterioare, toate cele făptuite de patriarh.

⁵ *Romani* 8, 17.

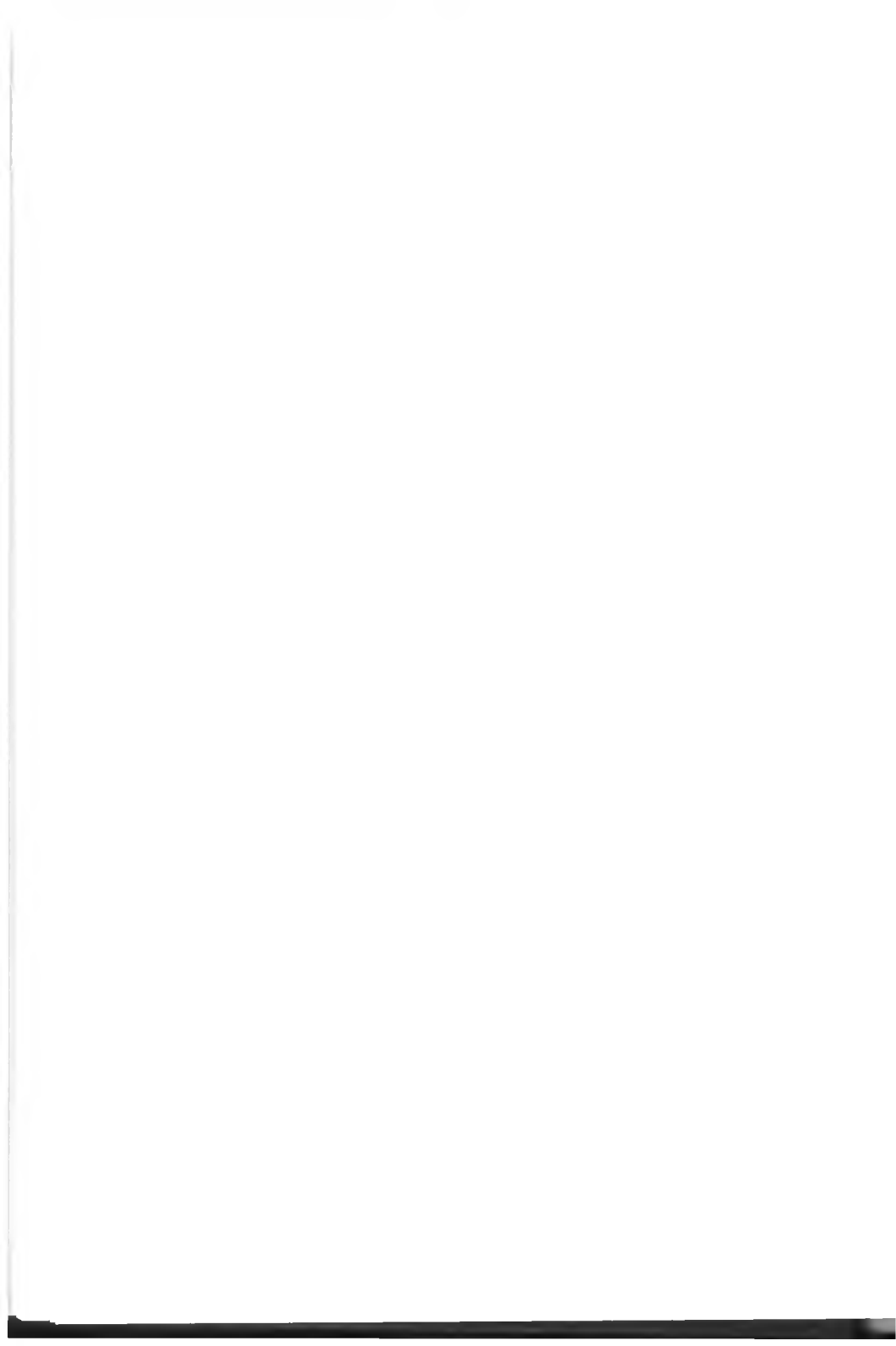
⁶ Altfel zis: transferă.

⁷ *Vezi Matei* 25, 40: «întrucât ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei cei preamici – Mie Mi-ați făcut».

pătimi cele rele¹ – dacă acestea înseamnă ‘a face [cineva] rău Bisericii și împărăției’ judecați voi înșivă [lucrul acesta], iar pentru noi rugați-vă cu inimă bună a purta supărările cele pentru binecinstire, acum mai mari [decât oricând] –; că nu mic [lucru] este cel nesocotit [acum] între cele [de cei de] demult predanisite nouă în privința binecinstirii. Iar dacă cuiva îi pare că grele vorbe am spus, cu cât mai greu [nu va fi faptul de] a fi făptuite [ele] de către acela²? Iar de cineva, oricum și de orice fel ar fi³, încuviințează [cu noi] și are tragere de inimă a împreună-pătimi cu noi, cei ce pătimim acum acestea, pentru că nu împreună-făptuim unele ca acestea⁴, amintescă-și de Cel ce a pătimit pentru noi și [Care] pe cei ce împreună-pățimesc [cu El] îi va împreună-slăvi⁵ și [Care] asupra Sa Însuși aduce⁶ cele săvârșite de noi unii altora – și mai vârtos celor mai mici⁷ – și cea de acolo răsplată aștepte.

12

CĂTRE FILOTHEI

Scurtă introducere

«Preacuviosului între ieromonahi – și mie întru Domnul preaiubit și frate, și părinte, și stăpân – cu adevărat Iubitorului-de-Dumnezeu [Filothei, adică]».

Filothei Kókkinos, pe atunci egumenul mănăstirii Lavrei din sfântul Munte – urmașul lui Macarie, care ajunsese mitropolit al Thessalonicului – iar mai apoi patriarh ecumenic (1354-1355 și 1364-1376), a fost unul dintre cei mai însemnați apărători ai teologiei lui Palama și susținător al lui prin cuvinte, scrieri și lucrări. A alcătuit și *Encomiul* acestuia, adică biografia, și prin sinodul din 1368 l-a rânduit între sfinții Bisericii.

Epistola de față a fost scrisă în aceeași vreme cu cea dinainte, adică în Noiembrie 1344. În paragrafele 1-5 Palama pomenește de intervenția în favoarea sa, către autorități, a părinților aghioriți, la carea, drept răspuns, «înainte-stătătorul rătăcirii Varlaamite», Ioan Caleca, a pus momeală în cârlig și a aruncat undița spre sfântul Munte, spre a-i înșela pe cei mai naivi; a trimis, adică, scrisoare calomniatoare, împotriva lui Palama. Acesta din urmă încearcă acum să preîntâmpine înrâurirea pe care epistola aceea – în realitate, netrimisă în Athos – ar fi putut-o avea asupra poziției reprezentanților sfântului Munte; îndeosebi, autorul îl îndeamnă pe Filothei să se îngrijească ca stareții – bătrânii, adică – să întregească lucrul început de ei, dar doar pe jumătate săvârșit, să continue, așadar, a arăta interes față de cazul său și să intervină până la capăt în favoarea sa. Nemulțumirea în privința lui Filothei pomenită în *Epistola către Vissarion* 4 nu e reluată aici.

În ce ar consta noua lor intervenție se arată în partea a doua a epistolei (6-21), care cuprinde cuvintele de Palama puse pe buzele aghioriților – mai bine zis: sub pana aghioriților –, care ar face conținutul unei noi epistole către arhonții cei din

Constantinopole, prin care s-ar da răspunsul la inexactitățile și răstălmăcirile din scrisoarea patriarhului (cea neexpediată).

Aghioriții trebuie să scrie – în primul rând – că Palama respectă *Tomosurile*, dintre care cel *Aghiorit* este rodul Muntelui, și, prin urmare, cel ce îl osândește pe Palama, trebuie să îi osândească și pe ei înșiși. Este o naivitate a susține că sinoadele au condamnat tezele lui Varlaam, dar nu le-au validat pe cele ale lui Palama; pentru că la judecata între doi oameni ce se judecă întreolaltă, atunci când unul este condamnat, neapărat că celuilalt i se dă dreptate. *Tomosul Sinodal* dovedește că a fost pecetluită – ca adevărată – învățătura lui Palama în ansamblul ei, iar nu doar capetele cele despre dumnezeiasca lumină și despre sfințita rugăciune. Apoi, cum de Achindin are trecere în Constantinopole, când acesta îl acuză pe Palama, lucru oprit de *Tomos*? Și, de asemenea, cum se face că cel ce acuză are dreptul să vorbească și să scrie, iar cel acuzat nu are dreptul acesta? Palama doar s-a apărat, deci nu el e cel ce face tulburare, ci cel ce îl provoacă și îl acuză pe el. Argumentația sa țintește aici a arăta că *Tomosul Sinodal* pedepsește pe cei ce iscă polemică dogmatică, iar nu pe cei ce se apără în cuvânt de iscătorii polemicii. Epistola lui Ioan Caleca, al cărui conținut Palama îl cunoscuse prin mijlocirea prietenilor săi, nu e altceva decât o variantă a altor texte ale lui Caleca.

În al doilea rând, aghioriții trebuie să înfățișeze cu acrivie cele petrecute în 1341 și în continuare. Înfățișarea aceasta seamănă cu cea din epistola *Către stareți*, dar este mai extinsă decât aceea și sfârșește cu refugiarea la Iraklia în vara lui 1342, aceasta datorită plecării prea grabnice a curierilor; astfel că, pentru aflarea întâmplărilor de după aceea, trimite la epistola aceea (21).

La izbucnirea războiului civil, Palama nu a plăcut patriarhului, întrucât îndemna la rezolvarea pașnică a diferendelor; iar

patriarhul s-a mâniat atât de tare, încât l-ar fi pedepsit cumplit, dacă nu ar fi intervenit împăciuitoarea Alexie Apokafkos (14). Palama, depărtându-se în liniște de aceștia, s-a așezat în mânăstirea de cealaltă parte, cea a Arhanghelilor, iar numaidecât patriarhul, clocotind de mânie asupra lui, i-a dat mână liberă lui Achindin – celui sinodicește osândit! – și celorlalți Varlaamiți, îngăduindu-le a face zarvă împotriva lui Palama. Când acesta din urmă a trimis patriarhului înștiințări despre cele ce se întâmplă, ca și când acela nu ar fi știut, în loc să ia măsuri împotriva lui Achindin, patriarhul aruncă lui Palama cuvinte amare (13). Pe la mijlocul Păresimilor, patriarhul trimite la el pe unul din oamenii de vază, spunându-i dorința de-a veni acesta la palatul împărațesc, spre a o încredința pe împărăteasă de conglăsuirea lui cu tabăra ei, și atunci îl vor cinsti cum se cuvine, iar pe Achindin îl vor reduce la tăcere. Palama răspunde, prin același trimis, pe un ton mai sever, că nu în mâinile altuia, ci într-ale patriarhului stă și a risipi bănuielile împărătesei, și a opri tulburarea făcută de Achindin; și că nu poate veni numaidecât acum, ci o va face după Păresimi. Din toate acestea – subliniază Palama în epistolă – se vede limpede că însuși patriarhul mărturisește că Achindin este cel ce a stârnit noua dispută (14 și urm.).

Aflând, deci, că sosea reprezentanța aghiorită, condusă de protosul sfântului Munte, Palama vine în cetate și îl găzduiește pe protos în chiliile sale vreme de două zile; la palat și la patriarhie, însă, prinde a merge abia după Duminica cea Nouă¹. Iar pe când, într-una din zile, se afla singur la împărăteasă, intră patriarhul și dregătorii, voind ei să îi dicteze ce să zică, socotind că, trăind el departe de lume, nu știe cele ce se petrec aici; el, însă, își spune deschis părerea despre starea politică (16).

¹ A Tomii, adică.

De atunci patriarhul caută pretext să îl pedepsească pe Palama; acesta rămâne în cetate până la Duminica sfinților Părinți, întorcându-se apoi la pomenita mânăstire. Dar, întrucât primăvara se făcea multă gălăgie din pricina corăbiilor ce plecau spre Marea Neagră, acolo pregătite, s-a dus mai departe, prin pădurile dese din partea locului, pline de locuri prielnice liniștirii sihăstrești. Dar, în săptămâna de după plecarea sa, a auzit că unul din slujbașii bisericești a cercetat mânăstirea căutându-l și, neaflându-l, a plecat. Întorcându-se atunci Palama în cetate, și-a întrebat prietenii ce se petrece, iar aceia i-au spus că fusese chemat la un fals sinod, la care, afară de patriarh, luaseră parte – dintre senatori – rudele Humnenei și Achindin cu adepții săi cei înarmați cu ciomege, hotărâți cu toții a-l osândi pe Palama. Astfel că Palama nu mai merge la patriarh, cum intenționase, ci rămâne mai multe zile în cetate, găzduit la unul și altul din prietenii săi (17).

Într-una din zile, aflându-se dimpreună cu protosul sfântului Munte, doi slujbași bisericești îl invită la palatele împărătești, dar el, nedumerit de ce invitația aceasta e făcută de slujbași bisericești, și nu de cei împărătești, le spune că va veni în ziua următoare (18). Atunci protosul trimite la patriarh pe egumenul mânăstirii Filotheului, care vestește că pricina lui Varlaam și Achindin interesează pe toți creștinii, deci și pe aghioriți; dacă, așadar, aceasta e pricina pentru care e chemat Palama, atunci trebuie întrunit sinod. Patriarhul răspunde că nu intenționează a întruni sinod, ci doar caută scrierile lui Palama (19). Apoi aghioriții merg cu toții la patriarhie și, zicându-i patriarhului că mai deunăzi a citit și a admirat scrierile lui Palama și le-a recunoscut sobornicește, aud cu stupoare pe patriarh zicându-le – chipurile – că Palama este chemat să dea socoteală pentru scrisori trimise lui Ioan Cantacuzino și Asăneștilor, cazute în

mâna autorităților; când aceștia cer să vadă scrisorile, acela, înfuriindu-se, le întoarce spatele (20).

Acestea sînt, deci, motivele pentru care Palama pleacă la Iraklia, iar nu dorința lui de a evita vreun sinod, cum scrie Caleca (21).

<ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ>

ΤΩΙ ΟΣΙΩΤΑΤΩΙ ΕΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ
 ΚΑΙ ΕΜΟΙ ΕΝ ΚΥΡΙΩΙ ΦΙΛΤΑΤΩΙ
 ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΩΙ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙ ΚΑΙ ΔΕΣΠΟΤΗΙ
 ΤΩΙ ΟΝΤΩΣ ΦΙΛΟΘΕΩΙ

1

Ὡς ἐδόθη πολὺ, πολὺ καὶ ἀπαιτήσουσιν αὐτὸν, κατὰ τὸν τοῦ κυρίου λόγον· τῇ δὲ σῆ ὀσιότητι διὰ πάντων δέδοται πολὺ εὐφυΐα τε καὶ λόγων παιδεία καὶ ἡθῶν κεκοσμημένῳ χρηστότητι καὶ πρὸς τούτοις τῇ ὑπερκοσμίῳ κατὰ μοναχοὺς πολιτείᾳ καὶ τῇ κατὰ τὸ ὑπερκόσμιον, ταῦτ' ὁ εἰπεῖν, ἅγιον ὄρος, ἐπὶ τοσοῦτῳ καὶ οὕτῳ νουνεχεστάτῃ διατριβῇ καὶ μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας τε καὶ ἀκριβείας, ὡς καὶ ἄρχειν τῶν κατὰ θεὸν ζώντων ἀξιωτάτων σε κεκρίσθαι χάριτι Χριστοῦ παρὰ τῶν ἐν τῷ ὄρει τῆς ἀγιωσύνης ἐνδαιτωμένων ἐκκρίτων· ἀλλὰ καὶ τῆν ἐπ' εὐσεβείᾳ λύμην

¹ Sfântul Grigorie folosește aici numele lui Filothei ('de-Dumnezeu-iubitor') și ca epitet.

² Vezi *Luca* 12, 48.

³ «învățătură a cuvintelor»: educație întru științe.

⁴ «suprălumeasca»: cea mai-presus-de-lume; termenul românesc este de sorginte dositheiană; vezi, de pildă, *Canonul Paștilor Învierii Domnului nostru Iisus Hristos*, în traducerea sfântului Dosofthei al Moldovei (Dosoftei, *Parimiile preste an. Iași, 1683*, Iași 2012, p. 215): «Tată totputearnic, Cuvîntule și Duhule, în trei împreună de staturi osăbite fire *suprăființatecă* și preadumnădzăiatecă...».

⁵ «petrecere a monahilor»: viață monahală.

<A LUI GRIGORIE PALAMA>

PREACUVIOSULUI ÎNTRU IEROMONAH
 – ȘI MIE ÎNTRU DOMNUL PREAIUBIT
 ȘI FRATE, ȘI PĂRINTE, ȘI STĂPÂN –
 CU ADEVĂRAT IUBITORULUI-DE-DUMNEZEU
 [adică FILOTHEI¹]

1 'Cui s-a dat mult, mult și i se va cere', după cuvântul Domnului²; iar cuvioșiei tale întru toate [privințele] i s-a dat mult, împodobitului cu firească înzestrare și învățătură a cuvintelor³ și bunătate a obiceiurilor și, pe lângă acestea, cu suprălumească⁴ petrecere a monahilor⁵ și cu șederea⁶ în *suprălumescul* – totuna cu a zice *sfântul* – Munte cea într-atâta și așa de prea-cu-minte⁷ și cu atâta îngrijire și acrivie, că și preavrednic începător⁸ al celor ce după Dumnezeu viețuiesc ai fost ales – cu darul lui Hristos – de cei mai aleși dintre cei ce în muntele sfințeniei sălășluiesc; dar și pieirea [cea venită] asupra binecinstirii [din pricin]a rătăcirii varlaamite mai mult decât toți ai lui⁹ – [pre]cum socot

⁶ În continuarea logică cu pomenita «învățătură a cuvintelor», termenul *διατριβή* (literal: *frecare, frecventare*) poate desemna și 'frecventare de cursuri', de astă dată nu în școli lumești, ci – așa zicând – în academia mai-presus-de-lume a sfântului Munte; înțelesul acesta nu mai transpare din traducerea lui *διατριβή* prin *ședere*.

⁷ Adică: preaînțeleaptă.

⁸ Căpetenie, adică; în cazul nostru: egumen (al Marii Lavre).

⁹ «toți ai lui»: toți viețuitorii sfântului Munte.

τῆς βαρλααμίτιδος πλάνης τῶν αὐτοῦ πάντων μᾶλλον ὡς ἐγῶμαι συνῆκας τοῖς τε ἡμετέροις συγγράμμασιν ἐντυχῶν καὶ πρὸ τούτων τὰς ἱερὰς γραφὰς εἶπερ τις μεθ' ἱερᾶς ἐπιστήμης ἐκμελετήσας. Δικαίως οὖν αὐτῇ τε ἢ τῆς εὐσεβείας ἀλήθεια καὶ ἡμεῖς οἱ ταύτης ἀρτίως προκινδυνεύοντες καταγωνίζεσθαι τῆς πλάνης ταύτης τῶν αὐτοῦ μᾶλλον ἄλλων ἀπαιτήσομέν σου τὴν διὰ πάντων τελείαν σύνεσιν, ὡς μηδ' ἡμᾶς δοκεῖν ἀπεῖναι τοῦ θείου ὄρους τό γε πρὸς ταύτην ἦκον τὴν χρεῖαν σοῦ γε παρόντος.

2 Ἴσθι δὴ νῦν, φερωνύμως θεοφιλέστατε καὶ φιλόθεε πάτερ, ὡς ὁ νῦν μηχανῆ πάση τῆς βαρλααμίτιδος πλάνης προεστηκώς, ἀφορμῆς λαβόμενος τοῦ γράψαι τοὺς ἀγίους ἡμῶν πατέρας ὑπὲρ ἡμῶν, συσκευάσας οἷον ἐπ' ἀγκίστρῳ δέλεαρ, ἱκανὸν κλέψαι τοὺς μὴ πάνυ προσέχοντας, ἀφήκεν ὥσπερ διὰ τινος ὀρμῆς ἐντεῦθεν αὐτόσε, καθάπερ ἠκούσαμεν. Τὸ δέ ἐστι πιθανὸν ψεῦδος ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν πειθομένων, δι' οὗ καὶ τὴν ἀρχὴν ὁ ἀρχέκακος ὄφεις ἀπὸ τῆς ζωῆς, φεῦ, ἡμᾶς πρὸς θάνατον εἴλκυσεν. Ἐνταῦθα δὴ τοῦ κατὰ τῆς ἀληθείας ἐξηρτυμένου τούτου δελέατος δεῖν ἔγνωμεν ἔστιν ἃ τούτου δηλα καταστῆσαι τῇ σῇ σοφίᾳ. Πάσχω δέ τι τοιοῦτον ἔγωγε, πιστεύσον ἱερώτατε πάτερ, ἀνεράστως

¹ «toți ai lui»: ca mai sus.

² E un joc de cuvinte, mai precis de nume.

³ Este vorba de patriarhul Ioan al IV-lea Caleca (1335-47).

⁴ «pentru noi»: în favoarea noastră; este vorba de scrisoarea bătrânilor aghioriți către autoritățile din capitala imperiului, în care interveneau în favoarea lui Palama.

⁵ Sau: alcătuindu-și, înfiripându-și, înjghebându-și.

⁶ «momeală în cârlig»: vezi *Octoihul*, Canonul Învierii din Duminica Glasului 5, Peasna 7, troparul întâi (alcătuirea sfântului Ioan Damaschinul); vezi și ACO despre iconomahi: «ura față de idoli ca pe o momeală în cârlig punându-o...» în E. Lamberz, *Acta conciliorum oecumenicorum, Series secunda, volumen tertium: Concilium universale Nicaenum secundum*, Concilii actiones I-VII, Document 1, p. 602, r 17.

⁷ Literal: a-i fura.

eu – o ai priceput, scrierile noastre citindu-le și, mai întâi de acestea, cu sfințele Scripturi mai mult ca oricare altul, cu sfințită știință, îndeletnicindu-te; pe drept, așadar, și însuși adevărul binecinstirii, și noi, cei ce ne primejduim de acum în apărarea ei, a lupta împotriva rătăcirii acesteia mai mult decât toți ai lui¹ cerem priceperii tale desăvârșite întru toate, ca nici să nu pară că noi lipsim din dumnezeiescul munte, în privința trebuinței acesteia, fiind tu [acolo] de față.

2 Și să știi, dar, acum, de-Dumnezeu-preaiubitorule – după numele tău – și iubitule-de-Dumnezeu părinte², [cum] că cel acum înainte-stătător – cu toată uneltirea – al rătăcirii varlaamite³, pricină luând faptul de a fi scris sfinții noștri părinți pentru noi⁴, făcându-și⁵ ca o momeală în cârlig⁶, [momeală] în stare a-i păcăli⁷ pe cei nu prea iau aminte, a aruncat-o – ca cu o ață [de undiță] – încolo și încoace, cum am auzit⁸; iar [momeala] aceasta [nu] este [altceva decât o] minciună lesne-înduplecătoare⁹, spre pierzania celor înduplecați, prin carea și întru început șarpele cel începător-al-răutății de la viață – vai! – la moarte ne-a tras pe noi. Aici, dar, împotriva adevărului gătindu-se momeala aceasta, am socotit a fi de trebuință să limpezim înțelepciunii tale unele [laturi] ale [momelii] acesteia. Iar aceasta¹⁰ [nu o lucrez, ci] o pătimesc¹¹ – crede [mie],

⁸ Pe tot răstimpul întemnițării sale (1342-47), sfântului Grigorie i se dădea totdeauna de știre – de către prieteni – despre presiunile exercitate de patriarhul Ioan Caleca și cei dimpreună cu el spre a-i convinge pe monahi despre vina – chipurile – a lui Palama, cea țesută de adversarii lui.

⁹ Literal: verosimilă, plauzibilă.

¹⁰ Este vorba – cum imediat va spune sfântul Grigorie – de faptul de a scrie și a se apăra împotriva calomniilor la adresa sa.

¹¹ Perspectiva logicii pasajului este – așa zicând – foarte elină, sfântul Grigorie zicând ceva de felul: 'nu eu am inițiativa lucrului acestuia, ci fac aceasta silit, *pățimind* necesitatea lucrului'.

ἔχω διαφερόντως, φαίην δ' ἂν ὅτι μικροῦ καὶ παντάπασιν ἄφυῶς, διηγούμενος λέγειν ἢ ἀντιλέγειν συκοφαντίας, καίτοι πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας τῇ ἀληθείᾳ τοῦ θείου δόγματος οὐ πάνυ τὸν αὐτὸν ἔχω τρόπον. Ἀλλὰ τί πάθω; Ἀναγκαῖον καὶ πρὸς τὸ νῦν ἐπελθὸν τὸ ἐπελθὸν γοῦν εὐχερῶς εἰπεῖν.

3

Ἐπανέστησάν ποτε τῇ Χελκίου Σωσάννη πρεσβύτεροι συκοφάνται, πεπαλαιωμένοι – κατὰ τὸ περὶ αὐτῶν γεγραμμένον – ἡμερῶν κακῶν, τὸ σφῶν μύσος καὶ τὸν ἀκόλαστον τρόπον τῆς σώφρονος ἐκείνης καταψευδόμενοι· καὶ ἐξήγειρεν ὁ θεὸς κατ' αὐτῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παιδαρίου νεωτέρου, ᾧ ὄνομα Δανιήλ. Ἐπανέστησαν νῦν ἐμοὶ συκοφάνται νεώτεροι μὴ τὴν ἡλικίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν δυσσέβειαν, μᾶλλον δὲ τὴν ἀσέβειαν – ἀθεΐαν γὰρ καὶ πολυθεΐαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσάγουσι – καὶ τὴν ἑαυτῶν τοιαύτην καινοτομίαν ἀναιδῶς ἐμοῦ καταψεύδονται· καὶ ἐξήγειρεν ὁ θεὸς κατ' αὐτῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον γηραιῶν ἀγίων, ἀρετῆ τε καὶ πολιᾶ τετελειωμένων, ἵν' ὡσπερ ἐκεῖ καὶ διὰ τοῦ ἀντικειμένου δηλονότι τῆς τοῦ Δανιήλ ἡλικίας ἢ ἀντικειμένη κακία τῶν πονηρῶν γερόντων ἠλέγχετο, οὕτω καὶ νῦν διὰ τοῦ ἀντικειμένου τῆς τῶν ἱερωτάτων ἡλικίας γερόντων, οἱ πλήρεις εἰσὶν ἡμερῶν τε καὶ θείου πνεύματος, τὸ δυσσεβὲς τῶν ἡμῖν ἐπεμβαινόντων ἐξελέγχεται νεωτέρων. Ἄ γὰρ καὶ νῦν ἀντεγράφη πρὸς τὰ τοῖς ἱεροῖς

¹ Observăm și aici corelarea de sorginte imnografică a structurilor similare – ‘cazul Sosanna’ și ‘cazul Palama’ – și transferul între acestea, ‘ilegitim’ logic, dar legitim imnografic.

² Literal: calomniatori.

³ A se citi ‘sufletul’, ‘suflarea’.

⁴ Adică: prin antiteza – sau opoziția – dintre vârsta lui Daniil și cea a bătrânilor.

⁵ Amintim că, în astfel de contexte, sfântul Grigorie numește ‘duh sfânt’ lucrarea Duhului sfânt, nu ipostasul Său; de aceea înclinăm – în astfel de contexte – pentru grafia cu minusculă.

preasfințite părinte – [căci] deosebit de neplăcut – ba s-ar zice că aproape cu totul nefiresc – fiindu-mi, povestind, a vorbi sau a împotrivă-vorbi defăimărilor mincinoase, măcar că nu întocmai mă port cu cei ce împotrivă-grăiesc adevărului dumnezeieștii dogme. Ce pățesc, dar? – că nevoie este și din pricina lucrului acum întâmplat [nouă] a spune, [în chip] lesne [de înțeles], lucrul cel întâmplat.

Sculatu-s-au odinioară¹ asupra Sosannei lui Helchia bătrâni defăimători², învechiți – după cum s-a scris despre ei – în zile rele, a lor spurcăciune și desfrânată purtare pe seama celei cu-minte-întreagă punându-o în chip mincinos; și a ridicat Dumnezeu împotriva lor duhul³ cel sfânt al unui copilandru mai tânăr, pe nume Daniil. Sculatu-s-au acum asupra mea defăimători mai tineri/noi nu doar cu vârsta, ci și cu reaua-cinstire – mai bine zis: cu necinstirea, că lipsire-de-Dumnezeu și mulțime-de-dumnezei vără în Biserică – și a lor această nouă născocire, cu nerușinare, pe seama noastră o pun în chip mincinos; și a ridicat Dumnezeu împotriva lor duhul cel sfânt al unor sfinți bătrâni, desăvârșiți cu virtutea și căruntețea, ca, precum acolo – și [anume] prin vădit răspărul⁴ vârstei lui Daniil – împotrivă-șezătoarea răutate a viclenilor bătrâni era dată în vileag, [tot] așa și acum prin răspărul vârstei preasfințiților bătrâni, carii plini sînt de zile și de duh sfânt⁵ – să fie dat în vileag rău-cinstitorul [cuget] al celor mai tineri, năpustiți asupra noastră. Că și [privitor la] cele ce acum s-au scris ca răspuns la cele de către sfințiții bătrâni pentru noi scrise⁶ mai înainte, cu astfel de mai tineri aici într-ascuns laolaltă-venind⁷ cel ce [le-]a trimis⁸, le-a îngăduit acestora

⁶ Adică: scrise în apărarea noastră.

⁷ Adică: întâlnindu-se.

⁸ Patriarhul, adică.

γέρουσιν ὑπὲρ ἡμῶν γεγραμμένα πρόην, τοῖς τοιούτοις νεωτέροις ἐνταῦθα κρυφίως συνελθῶν ὁ πέμπων, αὐτοῖς ἐπέτρειψε καὶ πλάσαι τὸ δρᾶμα καὶ συνθεῖναι τὸ γράμμα. Σὲ τοίνυν οἶμαι σπουδῇ πάση λύειν τὰς αὐτόθι ῥηθησομένας ἂν ἔστι παρ' ὧν ἐνοστάσεις. Ἄν γάρ τις φη· καὶ μὴν ἔστι τις καὶ γηραιὸς ἐν τοῖς κατὰ τοῦ ἱερομονάχου γράφουσι Γρηγορίου, φαίης ἂν αὐτὸς πρὸς αὐτὸν ἐτοιμῶς· καὶ τοῖς κατὰ Σωσάννης τηνικαῦτα λέγουσι γηραιοῖς πολλοὺς ἂν ἴδοις συμφωνήσαντας νέους· «ἐπίστευσε» γάρ, φησίν, «ἡ συναγωγή καὶ κατέκριναν τὴν Σωσάνναν ἀποθανεῖν»· ἐν δὲ τῇ συναγωγῇ καὶ νέοι παρήσαν πάντως, ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖ τῆς τῶν νέων ἀπάτης οἱ γέροντες ἔξαρχοι, τὸν αὐτὸν νυνὶ τρόπον, κἂν τις συναινῇ γέρων, ἀλλ' οἱ νεώτεροι τῆς ψευδοῦς κατηγορίας ἐξάρχουσι.

4 Τοῖς δ' ὑπὲρ ἡμῶν κεκινημένοις πατράσι, πολιοῖς ὡς ἀληθῶς διατελοῦσι καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κατὰ Χριστὸν ἡλικία προήκουσιν, ἐρεῖν, οἶμαι, δοκιμάσεις πάλιν αὐτός,

ὡς «τελείαν ὑμῶν καὶ τὴν προᾶξιν ταύτην δεῖ γενέσθαι, θειότατοι—καὶ γὰρ οὐδὲν ὑμῶν ἀτελές—καὶ πολλῶν κρεῖσσον ἢν μὴ ἄρξασθαι τοιούτου τινὸς ἢ ἄρξασθαι καὶ μὴ τελειῶσαι, τοὺς ἐπηρεάζοντας τὸν ἡμέτερον ἐκεῖνον, οἰοεὶ πως παροξύναντας, ἀλλ' οὐκ ἀπείρξαντας. Ἄλλως τε καὶ τὸ τέλος πέφυκεν ὡς ἐπίπαν στεφανοῦν τὰς ἀρχάς, καὶ παρὰ τοῦ τέλους πᾶς τις τεκμηριώσασθαι' ἂν ταύτας, εἴπερ ἀγαθαί, καὶ τῶν ἠργμένων ἕκαστος ἐκ τοῦ τέλους καθίσταται δῆλος, εἴτ' ἀγαθῶ εἴτε μὴ τοιούτῳ κεκίνηται πνεύματι. Τοῦ μέντοι θεοῦ πνεύματος ἀτελές οὐδὲν δόμα·

¹ Sau povestea, istoria.

² Sau scrisoarea, litera.

³ Literal: sinagoga.

⁴ *Sosanna* 1, 41.

⁵ Adică: au venit în ajutorul nostru.

și drama¹ s-o plăsmuiască, și slova² s-o întocmească. Socot, așadar, că [nu altul decât] tu trebuie, cu toată silința, să risipești acolo împotrivirile unora, de vor fi rostite [astfel de împotriviri]. Că de va zice cineva 'bine, dar mai e și câte un bătrân între cei ce scriu împotriva ieromonahului Grigorie', numaidecât să zici și tu către el: 'bine, dar și atunci – zic [Scripturile] – ai fi putut vedea mulți tineri care au conglăsuțit cu bătrânii cei împotriva Sosannei; că «a crezut» – zice [Scriptura] – «adunarea³ și au osândit-o pe Sossana să moară»⁴, iar în adunare negreșit că erau și tineri, dar precum acolo [nu alții decât] bătrânii erau începătorii rătăcirii tinerilor, în același chip acum, măcar că încuviințează și vreun bătrân, însă cei [ce sînt] mai tineri sînt începători ai mincinoasei învinuiri.

4 Iar părinților ce s-au mișcat pentru noi⁵ – bătrâni cu adevărat fiind [ei] și cu virtutea⁶ și mai presus [decît ceilalți fiind ei], și cu vârsta cea după Hristos⁷ – tot [tu] însuți vei încerca, socot, a le spune cum [că]

«desăvârșită se cade a vă fi și fapta aceasta, preadumnezeieștilor, că nimic nu vă este nedesăvârșit; și mult mai bine era a nu fi început voi așa ceva⁸, decît a începe și a nu desăvârși, mai mult întărâtându-i [adică] pe cei ce fac supărare [fr]a[te]lui nostru, iar nu oprindu-i. De altfel [se] și [spune că nu altuia decît] sfârșitului îi este dat, îndeobște, a încununa începuturile și [că tocmai] sfârșitul socotindu-l, se poate încredința cineva dacă acestea⁹ au fost bune și [că] fiecare dintre cele începute [tocmai] de către sfârșit se vădește, [și anume] dacă de duh

⁶ Adică: nu doar cu vârsta (biologică).

⁷ Vezi *Efeseni* 4, 13.

⁸ Literal: să nu fi început voi astfel de lucru.

⁹ Începuturile, adică.

«πᾶν» γὰρ «δώρημα τέλειον ἄνωθὲν ἐστὶ», κατὰ τὸν ἀδελφόθεον θεολόγον. Ὑμῶν οὖν ὑπὸ τῆς ὑμῖν ἐνδιαιωμένης ἀγάπης, ταῦτο δ' εἰπεῖν τοῦ θεοῦ, κекινημένων ἔναγχος ἐπιμαρτυρῆσαι τῷ ἀδελφῷ Γρηγορίῳ καὶ δισχυρισσαμένων ἐγγράφως εἰδέναι τὰ τε ἄλλα καὶ τὴν τοῦ ἀνδρὸς εὐσεβείαν ἀκριβῶς καὶ τὰς κεφαλὰς ἐτοίμους εἶναι θεῖναι τῆς ὑφ' ὑμῶν ἐγνωσμένης καὶ μαρτυρουμένης ἀληθείας ἕνεκεν, ἐπειδήπερ ἀντίγραφα νῦν ἐδέξασθε καταμαρτυροῦντα τοῦ τὴν συνηγορίαν ταύτην παρ' ὑμῶν δεδεγμένον καὶ σαφῶς οἷον ὑμῶν ψεῦδος εἶναι δεικνύντα τὸν λόγον καὶ τὴν γνῶσιν ἀπάτην, καὶ ταῦτα περὶ τῆς εὐσεβείας, νομίσατε νῦν ὑμῖν παρὰ θεοῦ δεδόσθαι τὴν κρίσιν τῷ Δανιῆλ ἐκείνῳ παραπλησίως, ἐποφειλομένης ὑμῖν ὅτι μάλιστα τῆς πρὸς ἐκεῖνον μιμήσεως, καὶ κυρίους ὑμᾶς ἀρτίως κατ' ἐκεῖνον γενέσθαι μὴ τοῦ φάναι μόνον, «καθαροὶ πάντες ἡμεῖς ἀπὸ τῆς καταδίκης τοῦ ἀδελφοῦ Γρηγορίου», ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ τῶν ἀθετούντων εἰς τέλος ἐλέγχου καὶ τῆς κατὰ τὸν ἔλεγχον τοῦτον ἀναλόγου καὶ προσηκούσης τῷ πράγματι ψήφου· νομίσατε τὸν κινήσαντα τὴν ἀρχὴν ἀγάπης ἐγχαράξει γραφάς, ἐκεῖνον καὶ νῦν κινεῖν συνάψαι τῇ κατ' ἐκεῖνον ἀγάπῃ τῆς κατ' ἐκεῖνον ἀληθείας τὴν παρηρησίαν καὶ τό γε εἰς ὑμᾶς ἦκον τρόπαιον στήσασθαι κατὰ τοῦ ψεύδους περιφανές καὶ δεῖξαι τὴν τῆς εὐσεβείας ἀκριβείαν, ἐπάνω τοῦ καθ' ἡμᾶς ἰδρυμένην ὄρους, μὴ δύνασθαι κρυβῆναι, κατὰ τὴν τοῦ εὐαγγελίου φωνήν».

¹ *Iacov* 1, 17.

² Adică: a da mărturie despre fratele Grigorie; în favoarea lui, așadar; vezi troparul Bogbotezei: «că glasul Părintelui a mărturisit Ție, Fiu iubit pe Tine numindu-Te».

³ La imperativ.

⁴ Literal: a imita pe acela; pe Daniil, adică.

⁵ Aluzie, poate, la cuvinte precum «cel ce vă nesocotește pe voi pe Mine Mă nesocotește» (*Luca* 10, 16), folosite în epistolele palamite.

⁶ Literal: analog.

⁷ Literal: potrivit realității înseși.

bun – sau nu de astfel de duh – este mișcat; și nici un dar al dumnezeiescului Duh nu este nedesăvârșit; că «toată darea cea bună [nu de altundeva decât] de sus este», după de-Dumnezeu-cuvântătorul cel frate-cu-Dumnezeu¹. Voi, așadar, de dragostea sălășluită întru voi – totuna cu a zice: de Dumnezeu – mișcați fiind deunăzi a mărturisi fratelui Grigorie² și dând încredințare în scris că știți cu acrivie pe lângă celelalte [însușiri], și binecinstirea bărbatului [cu pricina] și că sînteți gata capetele a vi le pune pentru adevărul cel cunoscut și mărturisit de voi, fiindcă ați primit acum răspunsuri care mărturisesc împotriva primitorului apărării [în cuvânt] celei de către voi și care arată [în chip] limpede minciună a vă fi cuvântul și cunoașterea înșelare – și asta [tocmai] în privința binecinstirii! – credeți³ că de la Dumnezeu s-a dat vouă acum judecata, asemenea lui Daniil aceluia, datori fiind [și] voi – de bună seamă – a urma aceluia⁴ și, după [asemănarea] acel[ui]a, volnici a vă face acum nu doar a zice «curați sîntem noi toți de osândirea fratelui Grigorie», ci și a-i da în vileag pe cei ce până în sfârșit nesocotesc⁵ și a vota potrivit⁶ acestei dări în vileag și cuvenit lucrului [însuși săvârșit]⁷; credeți⁸ că Cea ce v-a mișcat întru început a scrie⁹ scripturi ale dragostei¹⁰, Acela și acum vă va mișca a alătura [voi] dragostei celei după Acela și îndrăznirea [proprie] adevărului celui după Acela și, pe cât vă stă în putere, a ridica strălucit semn de biruință împotriva minciunii și a arăta că acrivia binecinstirii – cea pe muntele nostru întemeiată – nu se poate ascunde, după evanghelicul glas¹¹».

⁸ La imperativ.

⁹ Literal: a scrijeli; aluzie la scrierea de către Moisi, sub însuflarea dumnezeiască, a legii dumnezeiești.

¹⁰ Adică: scrisori expresie a dragostei în Hristos.

¹¹ Matei 5, 14.

5

Εἰ γὰρ φανεῖν ἀληθῶς ἐγώ, πάτερ, τὴν ἑμαυτοῦ δόξαν στήσαι ζητῶν, ἀλλὰ μὴ τὴν ἄνωθεν παρὰ τοῦ Πνεύματος διὰ τῶν προφητῶν καὶ παρὰ Χριστοῦ διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοὺς πατέρων ἀποκεκαλυμμένην καὶ κεκρυγμένην καὶ παραδεδομένην ἡμῖν, εἰ τὰς περὶ αὐτῆς ἀρτίως ἀμφισβητήσεις ἐγὼ κινῶν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἐν προσχήματι τοῦ καθ' ἡμῶν, λέγειν τὰ ἀκίνητα κινουσιν ἀνθεστηκώς, εἰ τῶν ἐπὶ τούτοις γεγενημένων συνόδων καὶ τῶν ἐπ' αὐταῖς τόμων ἐκτός τι πρότερον ἢ καὶ μετὰ τούτους πεφρονηκώς, εἰ μετὰ ταῦτα κινῶν αὐτός, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τοὺς κινουντας αὐθις ἐπὶ στηριγμῶ τῶν προτέρων πάλιν ἀντιταπτόμενος, εἰ συνόδους φεύγων, ἀλλ' οὐχὶ μᾶλλον αὐτὸς ἀκρίτως πάσχων καὶ συνόδους ἐπικαλούμενος, εἰ θορυβῶν ὄλως, ἀλλ' οὐχὶ κατευνάζων μᾶλλον τοὺς θορύβους ὀπόση δύναμις καὶ μετ' εἰρήνης ποθῶν σαλευομένης αὐθις τῆς ἀληθείας τὴν ἴδρυσιν, αὐτὸς ἑμαυτοῦ καταψηφιοῦμαι τὰς βαρυτάτας εὐθύνας. Ἀλλὰ τί ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα καταλέγω νῦν; Βουλοίμην ἂν ἔγωγε, μᾶλλον δὲ καὶ εὐξαίμην ἂν, τῶν ἁγίων γερόντων τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν ἐνστήναι κекινημένους ἐνταῦθα παρεῖναι καὶ κατὰ τὸν Δανιὴλ ἐκεῖνον διαστήσαντας καὶ αὐτοὺς τοὺς κατ' ἐμοῦ λέγοντας ἐρωτᾶν ἰδίᾳ τῶν παρ' ἐκάστου τούτων λεγομένων τὴν δύναμιν· τούτου γὰρ εἴπερ ἦν τελεσθέντος, εἰ μὴ τοῖς ἐπὶ Σωσάννῃ

¹ Amintim că termenul *δόξα* înseamnă atât *slavă*, cât și *socotință* (*păreră*), în pasajul de față având – pare-se – amândouă înțelesurile.

² Literal: să o pun, să o fac să stea (neclătită); adică: să o așez, să o rânduiesc, să o 'impun'; vezi *Deuteronom 29, 1*: «Acestea sînt cuvintele legăturii [lit.: testamentului] carea au poruncit Domnul lui Moisi *să o întărească* cu fiii lui Israil» (1688, Blaj, sinodală).

³ Sau: «nu pe cea de sus».

⁴ Adică: transmisă.

⁵ Expresia «mișcă cele de nemișcat» poate însemna atât 'mută cele de nemutat' (referitor la dogmele Bisericii), cât și faptul că pornesc dispute teologice interzise de patriarh.

5

Că de mă vădeam cu adevărat, părinte, a mea slavă¹ a căuta eu să o întăresc², iar nu pe cea dintru început³ de la Duhul prin proroci și de la Hristos prin apostolii Săi și prin părinții cei de după ei descoperită și propovăduită și dată nouă⁴, dacă cele despre aceasta priciri eu [mă vădeam] a le porni, iar nu a răspunde celor care – vorbind [ei], chipurile, împotriva noastră – mișcă cele de nemișcat⁵, dacă ceva străin de sinoadele privitoare la [lucrurile] acestea și de tomosurile de la [sinoadele] acestea [mă vădeam] a fi cugetat, înainte [de ele] sau și după ele⁶, dacă după [toate] acestea [mă vădeam de la mine] însumi a [mă] porni⁷, iar nu a mă pune iarăși împotriva – întru sprijinirea celor dintâi [hotărâte] – celor ce [s-]au pornit din nou [asupra lor], de [mă vădeam] a fugi de sinoade, iar nu – mai vârtos – însumi a pătimi fără a fi judecat și [însumi] a chema sinoade⁸, de [mă vădeam] a tulbura câtuși de puțin, iar nu – mai vârtos – a potoli tulburările, pe cât cu puțință, și cu pace a pofti așezarea adevărului⁹, iarăși clătinat fiind acesta, [ei bine, atunci] eu însumi pe mine însumi m-aș osândi pedepselor celor mai grele. Dar ce înșir eu acum acestea și cele[lalte] ca acestea? Eu, unul, mi-aș dori – și, mai vârtos, m-aș și ruga – ca, dintre sfinții bătrâni, cei ce s-au mișcat a pune pieptul pentru noi să fie aici de față și, după Daniil acela¹⁰, împărțindu-i și ei pe cei ce grăiesc împotriva mea¹¹, a-i întreba deosebi puterea¹² ziselor fiecăruia dintre ei; iar aceasta de s-ar face, de nu se vor vădi a nu conglăsui – asemenea celor ce vicleneau

⁶ «ele»: tomosurile.

⁷ Literal: a mă mișca; adică: a iniția dispute.

⁸ Adică: a cere întrunire de sinod.

⁹ Adică: reașezarea, restabilirea.

¹⁰ Adică: asemenea lui Daniil.

¹¹ Împărțindu-i, adică, în cete.

¹² Adică: noima, înțelesul.

πονηρευομένοις παραπλησίως καὶ οἱ κατ' ἐμοῦ λέγοντές τε καὶ γράφοντες διαφωνοῦντες ἀναπεφήνασι, μηδεμιᾶς ἄλλης ἐξετάσεως γενομένης, εἰλόμην ἂν ἐμοῦ καταψηφίζεσθαι τοὺς κριτάς. Ὁ δὲ καὶ τούτου μεῖζον, ὡς οὐδὲ κατὰ συνθήκην συμφωνῆσαι πρὸς ἀλλήλους δύναιντ' ἂν σχεδὸν οἱ καθ' ἡμῶν μεμνηότες.

- 6 Οὕτω πᾶς ἐκείνοις κατ' ἐμοῦ λόγος λαμπρά τις ἐστὶ καὶ περιφανεστάτη συκοφαντία. Σὸν οὖν ἐστὶ κρίνειν, φιλοθεώτατε πάτερ, ἄρ' οὐ τῶν δικαιοτάτων ἂν ἦν ὑμᾶς φάναι πρὸς τοὺς κατεξανισταμένους τῶν πρὸς τὸν Βαβυλῶνα ἡμῖν εἰρημένων·

«Τοῦτ' αὐτὸ συκοφαντία περιφανής, τὸ τοῦ Παλαμᾶ λέγειν ἴδια τὰ παρ' αὐτοῦ πρὸς ἀναίρεσιν τῆς τοῦ Βαβυλῶνα εἰρημένα κακοδοξίας; Τοῦτ' αὐτὸ καθ' ἡμῶν ἐστὶν αὐτῶν καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξως φρονούντων σὺν ἡμῖν. Καὶ τί λέγομεν ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐφ' ἡμῶν ὀρθοτομοῦντας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας; Εἰς γὰρ αὐτοὺς τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἁγίους ἢ διὰ τούτου τοῦ ῥήματος ἀναφέρεται μέμψις. Εἰ ὅσα ἐκείνοι πρὸς τοὺς ἀντιπαττομένους εἰρήκεσαν μὴ τοῦ εὐαγγελίου ἐστὶ καὶ Χριστοῦ τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος καὶ τοῦ τὴν ἀρχὴν ἀποκαλύψαντος πνεύματος, ἀλλ' αὐτῶν ἀπλῶς τῶν κεχρημένων ὕστερον, εἶπατε πῶς ὁ κύριος λέγει, «μὴ καλέσητε καθηγητὴν ἐπὶ τῆς γῆς· εἰς γὰρ ὑμῶν καθηγητής, ὁ Χριστός»; Πάντως ὡς τῶν μετ' ἐκείνον ἐκείνου

¹ Literal: a vota împotriva mea.

² Literal: calomnie.

³ Adică: voi, aghioriții.

⁴ Altfel zis: cele spuse de Palama sînt ziceri ale părinților și sînt și convingerile noastre, ale aghioriților, precum se vede și în *Tomosul Aghiorit*.

⁵ Literal: drept-taie cuvîntul adevărului (așa cum croiește cineva drum printr-o pădure); mai degrabă am zice: drept-grăiesc cuvîntul adevărului.

⁶ Adică: dacă nu sînt proprii evangheliei, dacă nu au drept conținut binevestirea cea făcută de Hristos.

asupra Sosannei – și cei ce și grăiesc și scriu împotriva mea, [atunci] și nemaifăcându-se nici o altă cercetare primesc a mă osândi judecătorii¹. Ba mai mult, și de s-ar vorbi ei dinainte, socot că nici așa nu ar putea conglăsaus întreolaltă cei ce turbează împotriva noastră.

Așa [că] tot cuvântul acelora împotriva mea [nu] este [decât] o curată și preavădită defăimare². Al tău este, așadar, a judeca, de-Dumnezeu-preaiubit[or] jule părinte, [de] n-ar fi oare preadrecht lucru să ziceți voi³ către cei ce s-au sculat împotriva zicerilor noastre către Varlaam:

«Lucrul acesta este vădită defăimare, [și anume] a spune că ale lui Palama sînt cele de el zise spre răsturnarea relei-slăviri a lui Varlaam⁴; lucrul acesta este [defăimare rostită] împotriva noastră înșine și a tuturor celor ce, împreună cu noi, cugetă [în chip] drept-slăvitor. Și ce zicem [noi de] noi înșine și [de] cei ce drept-învață la noi cuvântul adevărului⁵? – că asupra sfinților înșilor celor din veac se aduce prihănirea cea prin vorba aceasta. Dacă toate câte aceia le ziseseră către cei ce li se puneau împotriva nu sînt ale evangheliei și ale lui Hristos⁶, Celui ce vorbește întru ea, și ale Duhului Celui descoperit la început, ci [sînt] doar [simple vorbe] ale celor ce le-au rostit⁷ mai apoi⁸, spuneți[-ne, atunci,] cum⁹ zice Domnul «nu vă chemați învățător¹⁰ pe pămînt; că unul e învățătorul vostru, Hristosul»¹¹? Negreșit cum [că]¹² toți ai Aceluia – cei de după Acela – [cuvintele/lucrurile] ale Aceluia le spun, ca unii ce,

⁷ Literal: le-au citat.

⁸ Acest «mai apoi» este pereche precedentului «la început».

⁹ Adică: 'cu ce înțeles?'.

¹⁰ Adică: să nu numiți pe nimeni 'învățător', să nu ziceți nimănui 'învățător'.

¹¹ Matei 23, 10.

¹² Adică: 'negreșit, în înțelesul că'.

πάντων τὰ ἐκείνου λεγόντων, ἅτε συμφωνούντων κατὰ διάνοιαν τοῖς ἐκείνου διδάγμασιν. Οὕτω γὰρ εἰς καθηγητῆς, ὡς μιᾶς οὔσης τῆς κατ' εὐσέβειαν διανοίας, εἰ καὶ τὰ ῥήματα τῷ πλήθει τῶν γεγραμμένων ἢ τῷ φαινομένῳ τῆς λέξεως διενήνοχεν· «οὐ γὰρ ἐν ῥήμασιν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν πράγμασιν ἡ εὐσέβεια». Τὰ τοῦ Παλαμᾶ τοίνυν πῶς οὐκ ἔσται δεκτά, τοῖς ἐκ παλαιοῦ θεολόγοις καὶ τῷ θεῷ τῶν θεολόγων ὄντα συνωδά, καὶ ταῦτα πρὸς Βαβλαᾶμ καὶ Ἀκίνδυνον συγγεγραμμένα, τοὺς κατὰ τῆς θεοπνεύστου λυτήσαντας γραφῆς καὶ φρενοβλαβῶς τὴν τοῦ θεοῦ θείαν χάριν εἰς κτίσμα κατασπῶντας καὶ διχοτομοῦντας εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα, καὶ τὸν Παλαμᾶν ὡς ἄκτιστον ἀνακηρύττοντα κατὰ πάντα τὴν μίαν θεότητα διθεϊτὴν ἀποκαλοῦντας, ὡς καὶ Εὐνόμιος τριθεϊτὴν ἐκάλει τὸν μέγαν Βασίλειον, ἄκτιστον καὶ κατὰ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ἀνακηρύζαντα τὸν ἕνα θεόν; Τὰ τοῦ Παλαμᾶ τοίνυν οὐ δέχεσθε, φατέ· καὶ πῶς οὐκ ἀποβάλλεσθε φανερώς τὰ ἡμέτερα; Οὐχὶ Τόμος ἐστὶν Ἁγιορειτικὸς τῇ [χειρὶ] τοῦ σεβασμιωτάτου πρώτου καὶ ταῖς ἡμετέραις ὑπογεγραμμένος χερσίν; Εἰ ὁ Παλαμᾶς τῷ Τόμῳ τούτῳ κατὰ πάνθ' ὁμόλογός ἐστι καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ λέγει, ὥσπερ οὖν λέγει— καὶ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ πάτερ τὴν ἐσχάτην ἑμαυτοῦ καταψηφιοῦμαι δίκην, εἴ

¹ «aşa»: în înțelesul acesta, din unghiul acesta.

² Literal: «cugetul [adică: cugetarea] cel din unghiul binecinstirii [de Dumnezeu]».

³ Adică: în realitățile la care trimit cuvintele.

⁴ Grigorie Theologul, *Cuvântul 29 (Al treilea teologic)* 13, PG 36, 92A. Vezi și Maxim Mărturisitorul, *Dialogul cu Pyrrhos*, PG 91, 296B.

⁵ Adică: acceptate.

⁶ Adică: nezidită și după lucrare și după putere și după har (etc.), nu doar după fire; nezidită și din unghiul lucrării, nu doar din cel al firii; nezidită și cu lucrarea, nu doar cu firea.

⁷ Marele Vasilie, adică.

⁸ Adică: 'nu există...?'.
⁹ PG 150, 1225-1236; e lucrarea lui Palama; vezi-l, așadar, și în volumul de față, puțin mai departe.

după cuget, conglăsuiesc cu învățăturile Aceluia; că [doar] așa¹ unul [e] învățătorul, [și anume] unul fiind cugetul [cel propriu] binecinstirii², măcar că vorbele se deosebesc [întreolaltă] după mulțimea celor scrise ori după înfățișarea cuvântului [folosit]; «că nu în vorbe, ci în lucruri[le numite de acele vorbe³] ne este binecinstirea»⁴. Cum, dar, să nu fie primite⁵ cele ale lui Palama, conglăsuitoare fiind ele cu de-Dumnezeu-cuvântătorii cei din vechime și cu Dumnezeul de-Dumnezeu-cuvântătorilor, și aceasta când [tocmai] către Varlaam și Achindin sînt scrise, carii turbează împotriva de-Dumnezeu-[în]suflatei scripturi și nebunește dumnezeiescul dar/har al lui Dumnezeu îl aruncă pe treapta zidirii și taie în zidite și nezidite dumnezeirea cea una, iar pe Palama, întrucât dumnezeirea cea una o vestește [a fi] după toate nezidită⁶, 'ditheit' îl numesc, cum și Eunomiu 'tritheit' îl numea pe marele Vasilie, carele⁷ nezidit [a fi] și după cele trei ipostasuri/substări Îl vestea pe unul Dumnezeu? Ziceți, așadar, că nu primiți cele ale lui Palama; [atunci] cum, dar, nu le lepădați – limpede – [și] pe ale noastre? Nu e⁸ oare *Tomos Aghioritic*⁹ iscălit de mâna preacinstului prótos¹⁰ și de mâinile noastre? Dacă Palama mărturisește întru toate *Tomosului* acestuia¹¹ și în apărarea lui vorbește (precum, dar, [și] vorbește; că eu însumi, părinte¹², mi-aș da cea mai de pe urmă osândă, de m-aș afla grăind înafara cugetului aceluia¹³ și al sfinților);

¹⁰ E vorba de întâi-stătătorul sfântului Munte.

¹¹ Cum Tatăl mărturisește Fiului în troparul Bogbotezei. Adică: 'dacă Palama este întru toate de acord cu *Tomosul* acesta și îi mărturisește adevărul...'; 'dacă Palama vorbește întru toate aceeași limbă cu *Tomosul* acesta...'.
¹² Paranteza de aici marchează adresarea directă a sfântului Grigorie către Filothei.

¹³ Adică: de aș grăi lucruri străine de cugetul *Tomosului*, străine de doctrina și de duhul lui.

τι φανείην ἔκτος τῆς ἐκείνου διανοίας καὶ τῆς τῶν ἁγίων φθεγγόμενος—ἐπεὶ τοίνυν ὁ Παλαμᾶς τὰ τοῦ Τόμου φησί, τὰ ἡμέτερα φανερώς φησι

πρὸς τοὺς ἀντιγράψαντας λέγειν ἂν ἦν αὐθις τοὺς πατέρας χρεῶν

«καὶ ὅστις ἀποσεύεται τὰ ἐκείνου, τὰ ἡμέτερα φανερώς ἀποσεύεται καὶ κλέπτειν ἡμᾶς πειράται καθ' ἡμῶν γράφων, τὸ τοῦ Παλαμᾶ δολίως ὑποβαλλόμενος ὄνομα, καὶ ἀπλῶς πᾶσα ἢ περὶ τούτων πρὸς αὐτὸν λοιδορία τε καὶ ἐπῆρεια πρὸς ἡμᾶς ἀναφέρεται. Καὶ τί λέγομεν ἡμᾶς αὐτούς; Πρὸς γὰρ αὐτούς ἀνατείνεται τοὺς ἁγίους καὶ τὸν τῶν ἁγίων θεόν, ὧν ἡμεῖς ἐν τῷ Τόμῳ τὰς φωνὰς ἐνεγράψαμεν καὶ τὰ τῆ εὐσεβεῖ καὶ ἀνεπιθολώτῳ διανοία τούτων ἐπόμενα.

- 7 Καλῶς ἄρα πρὸς αὐτὸν τὸν μέγαν δοῦκα τοῦ ἀνδρός ἔνεκεν ὑπὲρ οὗ καὶ ὁ λόγος καὶ τῆς ἀνεπιλήπτου εὐσεβείας χάριν ἐγράφομεν «φοβήθητε κἂν αὐτὸ τὸ κριμα τοῦ θεοῦ», καίτοι τούτους τοὺς λόγους καὶ μηδεμιᾶς ἐπὶ τοῖς τοιούτοις συνόδου γεγεννημένης εικότως εἰρήκειμεν ἂν. Νῦν δὲ δύο συνόδων συγκεκριμένων μεγίστων καὶ ἐπ' αὐτῶν παρρησία, κατὰ μὲν τὴν πρώτην δυσσεβοῦς ἀναπεφηνότος τοῦ Καλαβροῦ Βαβλαάμ, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν τοῦ πριλαπηνοῦ Ἀκινδύνου, τοῦ δὲ ἱερομονάχου Γρηγορίου μὴ μόνον εὐσεβεστάτου χάριτι Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐσεβείας ὡς ἀληθῶς ὑπερμάχου, καθάπερ παρὰ πάντων τῶν ἐκεῖ παρατυχόντων πανταχοῦ μαρτυρεῖται—καὶ παρ' ἡμῖν γάρ

¹ Adică: le susține.

² Aghioriților, adică.

³ Pasajul este, iarăși, adresare directă a sfântului Grigorie către Filothei.

⁴ În scrierile sale, ale presupusului antiisihast.

⁵ Asupra lui Palama, adică.

⁶ E vorba de sfinți.

⁷ Adică: zicerile, spusele.

așadar, dacă Palama pe ale *Tomosului* le spune¹, [atunci] pe ale noastre – vădit [lucru] – le spune»,

[acestea] ar fi de datorია părinților² să le spună, iarăși, către cei ce [le-]au răspuns [la scrisori]³,

«și oricine leapădă ale aceluia, vădit [lucru că] pe ale noastre le leapădă și caută a ne păcăli, împotriva noastră [de fapt] scriind, [adică] cu viclenie punând [acolo⁴] numele lui Palama, și, într-un cuvânt, toată ocara – privitor la [lucrurile] acestea – și [toată] năpustirea asupra acestuia⁵ asupra noastră cade [de fapt]. Și ce zicem [că asupra] noastră înșine? Că [de fapt] se întinde asupra sfinților înșiși și [asupr]a Dumnezeului sfinților, cărora⁶ le-am scris noi în *Tomos* glasurile⁷ și cele ce urmează⁸ binecinstitorului și netulburelui cuget al lor.

7 Bine, dar, scriam [noi] către însuși marele duce⁹ – datorită bărbatului pentru care¹⁰ [ne] și [este] cuvântul și de dragul neprihănitei binecinstiri¹¹ – «temeți-vă măcar de judecata lui Dumnezeu», măcar că aceste cuvinte de bună seamă le-am fi spus și să nu se fi făcut vreun sinod în privința [lucrurilor] de felul acesta. Dar așa, două sinoade preamari adunându-se și la acestea pe față dovedindu-se răucinstitor Varlaam calabrezul, la primul [adică], și la al doilea Achindin prilepeanul, iar ieromonahul Grigorie [dovedindu-se] nu doar preabinecinstitor, cu darul/harul lui Hristos, ci cu adevărat și al binecinstirii apărător, după cum de către toți cei ce s-au întâmplat [a fi] acolo pretutindenea se mărturisește (că doar și dintre ai noștri

⁸ Adică: cele ce reies, urmările logice.

⁹ Către Alexios Apókafkos, adică.

¹⁰ În apărarea căruia, adică; e vorba de Palama.

¹¹ Aici 'neprihănită' înseamnă 'ireproșabilă', 'cu neputință de învinuit/hulit'; mai neaoș: 'căreia nu i se poate găsi nod în papură'.

εἰσι νῦν, οἱ παρῆσαν ἐκεῖ τηνικαῦτα —, πῶς αὐθις νῦν καὶ πόθεν ὁ Παλαμᾶς ἀναπέφηνε δυσσεβῆς, καὶ παρὰ τοῦτο φυλακῆς ἄξιος; Ἀλλὰ φατέ, μᾶλλον δὲ γεγράφατε, μὴ κυρωθῆναι καὶ ἅπερ ἔλεγεν ὁ Παλαμᾶς, ἀλλ' ἐξελεγχθῆναι καὶ ἀποβεβληθῆναι μόνον ἅπερ ἔλεγεν ὁ Βαρλαάμ. Φεῦ τοῦ ῥήματος, πῶς ἂν τις ἂν ἐνέγκαι τὸν ἄλογον τοῦτον λόγον; Ὅντως τῆς Ἀκινδύνου παραφροσύνης τὰ τοιαῦτα ῥήματα· κατάδηλος γὰρ ἐστὶν οὐδεὶς ἄλλος, ἀλλ' ἐκεῖνος αὐτὸς τὰ τοιαῦθ' ὑποβαλλόμενος καὶ φθεγγόμενος. Τί γὰρ ἀσυνετώτερον τοῦ λέγειν ὡς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀντιλεγόντων ἀλλήλοις δυοῖν ἐπὶ δικαζούσης συνόδου καὶ τοῦ ἑνὸς δυσσεβοῦς ἀναπεφηνότος, ἄτερος — ὁ κατ' ἐκείνου τὸ κράτος ἀράμενος — οὐκ ἀναπέφηνεν εὐσεβῆς καθ' ὃ τὴν νικῶσαν ἀπηνέγκατο ψῆφον; Πῶς γὰρ οὐκ ἀντικεῖσεται ἢ ἀντίφασις ἢ πῶς συναληθεύσει τε καὶ συμψεύσεται, ἃ τῶν ἀδυνάτων ἐστί; Τῆς γὰρ ἀντιφάσεως εἰ τὸ ἕτερον δυσσεβῆς, εὐσεβῆς ἐξ ἀνάγκης τὸ ἕτερον. Καὶ ταῦτ' ἦν χρεῖα λέγειν, εἰ μὴ Συνοδικὸς ἐπὶ ταῖς συνόδοις ἐκείναις προέβη Τόμος καὶ τοῖς ἔπειτα τὰς ψήφους ἀπαγγέλλων σαφεῖς. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὸ γενέσθαι μὴ μόνον τὴν ἐπὶ τὸν Βαρλαάμ ἐκείνον σύνοδον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τὸν Ἀκίνδυνον, Τόμος ἐγράφη καὶ ὑπεγράφη τῇ τε πατριαρχικῇ καὶ ταῖς ἄλλαις τῶν ἀρχιερέων ἱεραῖς χερσὶ, δὲ οὐ καταδικάζεται μὲν ὁ Βαρλαάμ ὡς κακοδόξως φρονήσας καὶ βλασφήμως καὶ ἐπισφαλῶς ἐπιβαλὼν ταῖς τῶν ἁγίων γραφαῖς, δικαιοῦται δὲ ὁ Παλαμᾶς μετὰ πάντων τῶν ὁμοφρονούντων, ὡς εὐσεβῶς καὶ ἀσφαλῶς

¹ «cum»: în ce mod, pe baza cărei logici. ² «de unde»: pe ce motiv.

³ Adică: nu au fost pecetluite; altfel zis: nu au fost validate; la cele două sinoade, se înțelege.

⁴ Adică: necuvântător, illogic, irațional.

⁵ Altfel zis: poate exista contrazicere între două teze care să nu fie contrare?

⁶ Altfel zis: cum vor fi concomitent adevărate — sau false — două afirmații contrare?

sînt unii ce au fost atunci acolo de față), cum¹ – și de unde² – acum Palama a fost dovedit [a fi] răucinstitor și, astfel, vrednic de temniță? Dar ziceți (ba mai vîrtos: ați și scris-o) că nu au fost întărite³ și cele ce le zicea Palama, ci doar au fost date în vileag [drept greșite] și lepădate cele ce le zicea Varlaam. Vai [și amar] ce vorbă; cum să poarte cineva asemenea cuvînt dobitocesc⁴? – cu adevărat ale smintelii lui Achindin sînt astfel de vorbe; că vădit e [că] nimeni altul, ci însuși acela a strecurat și a glăsuțit unele ca acestea. Căci ce poate fi mai nerod decît a zice cum [că], doi [oameni] grăindu-și împotriva întreolaltă în sinod ce judecă [în privința lor] și unul fiind dovedit [a fi] răucinstitor, celălalt – [și anume] cel ce a dobîndit biruința asupra aceluia – nu a fost dovedit [prin aceasta a fi] binecinstitor în privința lucrului în care i s-a dat dreptate? Căci cum [e cu puțință ca] împotriva-grăirea să nu fie a două lucruri potrivnice⁵? Sau cum să fie deopotrivă adevărate – sau mincinoase – cele ce e cu neputință [a fi astfel]⁶? Că dacă una din [zicerile aflate în] împotriva-grăire este răucinstitoare, neapărat că cealaltă este binecinstitoare. Și acestea era trebuință a le zice dacă la sinoadele acelea nu s-ar fi dat *Tomos sinodal*, care să vestească limpede celor de după⁷ hotărârile⁸. Dat fiind, însă, că după ce s-a făcut sinod – [și] nu doar în privința lui Varlaam aceluia, ci și în privința lui Achindin – s-a scris *Tomos* și s-a iscălit și de [mîna] cea patriarhicească, și de mîinile celorlalți arhieriei, [Tomos] prin care, pe de o parte, se osîndește Varlaam, cum [că] rău-slăvitor cugetă și [în chip] hulitor și greșit ia scripturile sfinților⁹, și, pe de altă parte, i se dă dreptate lui Palama și tuturor celor de-un-cuget [cu el], cum [că]

⁷ Posterității, adică.

⁸ Literal: voturile.

⁹ Literal: își aruncă/’aplică’ mintea pe scrierile părinților.

ταύταις ἐπιβαλόντες, καὶ ταῖς τῶν ἀγίων ἐξηγήσεσί τε καὶ παραδόσεσιν ἐμμένοντες—διὸ καὶ ἀπεδείχθησαν τῆς κατ' αὐτῶν τοῦ Βαρλαάμ κατηγορίας ἀνώτεροι, καθάπερ ἐπὶ λέξεως ἐκεῖ κεῖται—τίς ἔτ' ἂν ἔχοι λέγειν εὐσεβεῖν βουλόμενος μὴ τὸ κῦρος ἔχειν τὰ τοῦ ἱερομονάχου Παλαμᾶ Γρηγορίου, τοῦ στέργοντος καὶ ἐμμένοντος ταῖς πατερικαῖς ἐξηγήσεσι καὶ παραδόσεσι; Πῶς δ' ἀπεδείχθη τῆς ὑπὸ Βαρλαάμ ὁ Παλαμᾶς κατηγορίας ἀνώτερος, οὐπερ ὀνομαστί κατηγορήσεν ἐκεῖνος, ὡς αὐτὸς ἐμαρτύρησεν ὁ Τόμος, εἰ μὴ ἐξήτασται καὶ ἀναπέφηνεν; Ἀλλ' οὐ προήνεγκε ταύτην ὁ Βαρλαάμ; Καὶ πῶς ἂν τοῦ Παλαμᾶ κατηγορήσεν; Ἀλλὰ προενεγκῶν παρὰ τοῖς ἄρχειν λαχοῦσιν οὐχ εὔρε χῶραν. Καὶ πῶς ὁ Παλαμᾶς μετεπέμφθη πόρρωθεν ὡς ἐγκαλούμενος; Ἀλλ' ἐλθόντος καὶ καταστάντος ἐπὶ τῆς συναγειρομένης ἐπίτηδες συνόδου, ὁ Βαρλαάμ ἑαυτοῦ καταγνοῦς, ὡς καὶ τοῦθ' ὁ Τόμος φησὶν, ἀντικαταστῆναι τούτῳ καὶ εἰς λόγους ἐλθεῖν οὐκ ἐπέιθετο.

8 Ναί, ἀλλ' ἤκει ταύτης συνειλεγμένης εὐθύς, εἶπέ τε ὅσα εἶπε καὶ ἂ κατ' αὐτοῦ τότ' εἶχε γράψας προῦβάλετο λήμματα καὶ ἦν πρότερον κατ' αὐτοῦ συνεγράψατο κατηγορίαν εἰς ἐπήκοον· ἀνεγνώσθη πᾶσι, καθάπερ ὁ Τόμος καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ. Φησὶ γάρ· «προεκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ μέσου, ἅς ὁ Βαρλαάμ φθάσας ἐποίησατο ἀναφορὰς κατὰ τῶν μοναχῶν», ἐν αἷς ἦν μάλιστα κατηγορῶν, ὡς ἀνωτέρω

¹ *Registrum Patriarchatus Constantinopolitani* (C. Cupane, H. Hunger, E. Kisslinger, and O. Kresten, *Das Register des Patriarchats von Konstantinopel, Edition und Übersetzung der Urkunden aus den Jahren 1337-1350*), vol. 2, Document 132, rr. 468-9.

² *Ibidem*, r. 467; vezi și PG 151, 691-692.

³ Adică: validitate.

⁴ Ca mai sus.

⁵ Palama, adică.

⁶ Varlaam, adică.

binecinstitor și negreșit le iau [ei] pe acestea și «stăruie într-ale sfinților tâlcuiri și predanii»¹ – [fapt] pentru care «s-au și dovedit [a sta] mai presus de pâra lui Varlaam»² împotriva lor, precum și stă acolo [scris,] cuvânt cu cuvânt – cine ar mai [putea] zice, de voiește a fi binecinstitor, că nu au ținere³ cele ale ieromonahului Palama Grigorie, celui ce «îmbrățișează și stăruie în părinteștile tâlcuiri și predanii»⁴? Și apoi cum [de] s-a mai dovedit Palama [a sta] mai presus de pâra lui Varlaam – [el⁵] cel pe care acela⁶ l-a pârât cu numele⁷, cum același *Tomos* mărturisește – de nu a fost cercetat și nu s-a vădit [ca atare]? Ci n-a adus [pâra] aceasta Varlaam? Păi [de ziceți că nu, atunci] cum l-a pârât pe Palama? Ci [tocmai că] aducându-o, nu a avut trecere la cei ce li s-a dat a cârmui. Altminteri, cum [de] Palama a [mai] fost adus de departe ca împricinat? Ci [tocmai că] venind [el⁸] și stând de față la sinodul cel anume adunat, Varlaam, pe sine însuși [singur] osândindu-se, [după] cum și aceasta o spune *Tomosul*⁹, nu a mai putut fi înduplecat a se pune împotriva lui¹⁰ și a veni la cuvinte¹¹?

8

Da, dar venise numaidecât ce se adunase acesta¹² și spusese câte a spus și a pus de față lucrurile ce le avea [pe] atunci scrise împotriva lui și pâra¹³ pe care a scris-o mai întâi împotriva lui în auzul tuturor a s-a citit, [după] cum *Tomosul* și aceasta o mărturisește; că zice: «au fost aduse de față plângerile¹⁴ pe care Varlaam tocmai le-a

⁷ Nominal, adică; pe nume.

⁸ Palama, adică.

⁹ *Idem* 681A.

¹⁰ «a se pune împotriva lui»: a-l acuza pe Palama.

¹¹ «a veni la cuvinte»: a primi disputa în cuvânt.

¹² Adică: venise numaidecât la începutul sinodului, pe când Palama nu era de față.

¹³ Învinuirea, adică.

¹⁴ Altfel zis: rapoartele.

εἴρηται, τοῦ τιμιωτάτου ἱερομονάχου κῦρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Τί οὖν ὁ Παλαμᾶς οὗτος; Ἄρ' οὐκ ἀπολελόγηται πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ κατηγορίαν ταύτην; Ἡ ἀπολελόγηται μὲν, ἀλλ' οὐκ ἀσφαλῶς οὐδὲ ἰκανῶς οὐδ' ὡς τῶν ἐγκλημάτων ἀπολελύσθαι καὶ τοὺς αὐτῷ συμφωνοῦντας ἀποφῆναι πάσης μέμψεως ὑπερτέρους; Καὶ πῶς ἀπεδείχθησαν οἱ μοναχοὶ τῆς κατηγορίας ἀνώτεροι, ὡς αὐτὸς μεμαρτύρηκεν ὁ Τόμος, ὃς οὐδ' αὐτὸ παρῆκε καταστῆσαι δῆλον, ὅτι καὶ ἀπολελόγηται καὶ προσηκόντως ἀπολελόγηται προτραπεῖς; Προστίθησι γάρ· «καὶ ἀναγνωσθειςῶν τῶν τοιούτων ἀναφορῶν, προετράπη ὁ διαληφθεὶς ἱερομόναχος κῦρ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τὴν ἐπ' αὐταῖς ποιήσασθαι ἀπολογία, ὡς αὐτοῦ μάλιστα καθαπτομέναις, ὅστις καὶ εἰπὼν ἐν προοιμίου λόγῳ καὶ ἀπολογησάμενος ὅσα εἰκός, ἔπειτα διηγήσατο καὶ ὡς ἐπισυνέβη τὰ τῆς αὐτῶν διαφορᾶς, προτέρου τοῦ αὐτοῦ Βαρλαάμ συγγραψάμενου καὶ κατηγορήσαντος αὐτῶν, ἅπερ ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ ἐναντία τοῖς τῶν πατέρων θείοις λόγοις, ὡς ἀπεδείχθη, ἐκθεμένου, καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἀπολογία καὶ ἀντίρρησιν κεκίνηται». Ποῦ εἰσιν οἱ τῷ Παλαμᾶ μέμψιν ὡς ἄρξαντι προσάπτοντες; Ἀκουέτωσαν τοῦ Τόμου, δεικνύντος τὸν Βαρλαάμ πρότερον καὶ κατηγορήσαντα καὶ συγγραψάμενον. Ποῦ εἰσιν οἱ καὶ τὰ τοῦ Βαρλαάμ δόγματα περιέποντες ὡς ἀσφαλῆ καὶ τὸν Τόμον στέργειν λέγοντες; Ὁράτωσαν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Τόμου γεγραμμένον, ὡς ἀπεδείχθη τὰναντία τοῖς τῶν πατέρων λόγοις ἐκθέμενος ὁ Βαρλαάμ. Διὸ καὶ ὁ Παλαμᾶς ἐξ ἀνάγκης κεκίνηται πρὸς τὴν

¹ *Idem* 682B.

² Altfel zis: îl acuza.

³ Palama.

⁴ Rapoartele, petițiile.

⁵ Conform procedurii de apărare.

⁶ Literal: «cum s-au petrecut cele ale deosebiri lor»; adică: cum s-a ivit diferența dintre Varlaam și monahi, ultimii fiind apărați de Palama.

⁷ Palama, adică.

⁸ Împotriva lui Varlaam, adică.

făcut împotriva monahilor»¹, în care îl pâra cu toată tăria² – precum s-a spus mai sus – pe preacinstitul ieromonah kyr Grigorie Palama. Ce, dar, [făcu] Palama acesta? Oare nu s-a apărat în cuvânt de pâra aceasta cea împotriva lui și a celor dimpreună cu el? Ori [de apărat] s-a apărat, dar nu [în chip] negreșit, nici îndestulător, nici încât să risipească învinuirile și cei ce conglăsuiau cu el să se arate [a fi] mai presus de toată prihana? Și cum s-au dovedit monahii mai presus de pâra – precum însuși *Tomosul* stă mărturie, carele nici lucrul acesta nu a lăsat deoparte a-l face cunoscut – cum că [acesta³], dându-i-se cuvântul, și s-a apărat [în cuvânt], și așa cum se cuvine [s-a apărat]; că adaugă: «și citindu-se plângerile⁴, s-a dat cuvântul pârâtului ieromonah kyr Grigorie Palama a-și face apărarea [în cuvânt] în fața [învinuirilor] acestora, întrucât mai vârtos pe dânsul îl atingeau, carele și zicând proimion⁵, și apărându-se de toate cum se cuvine, mai apoi a povestit și cum s-au petrecut lucrurile⁶, Varlaam însuși fiind cel ce a scris mai întâi și i-a învinuit de cele ce s-au spus mai sus, și cel ce a pus de față – cum s-a dovedit – lucruri potrivnice dumnezeieștilor cuvinte ale părinților; astfel că, de nevoie, și el⁷ a purces la apărarea [în cuvânt] și la grăire împotriva [aceluia⁸]]»⁹. Unde sînt cei ce îl învinuiesc pe Palama cum că [él] a început? Auză *Tomosul*, care îl arată pe Varlaam [a fi] cel care a învinuit mai întâi și care a și scris [mai întâi]. Unde sînt cei ce și dogmele lui Varlaam le cocoloșesc, ca pe unele ce ar fi negreșite, și *Tomosul* spun a-l îmbrățișa? Vază [că] în *Tomosul* însuși [stă] scris cum că Varlaam a fost dovedit că spune lucruri potrivnice cuvintelor părinților; [fapt] pentru care și Palama, de nevoie, a purces a grăi împotriva¹⁰. Unde sînt cei care spun că [spusele] cele ale lui

⁹ *Idem*, 682C.

¹⁰ Adică: la expunerea combaterii.

ἐκθεσιν τῆς ἀντιρρήσεως. Ποῦ εἰσιν οἱ τὰ τοῦ Παλαμᾶ μὴ κεκυρῶσθαι λέγοντες καὶ καινὰ νομίζοντες; Μανθανέτωσαν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Τόμου μαρτυροῦντος, ὡς ἀναγκαίως πρὸς ἀντίρρησιν τῆς ὑπὸ Βαρλαάμ ἐκτεθειμένης δυσσεβείας κεκίνηται καὶ προσηκόντως ἀπολελόγηται καὶ, καθάπερ ἀνωτέρω εἴρηται, «τῇ γραφῇ καὶ ταῖς παραδόσεσι τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων ἐμμένων ἀποδέδεικται». Καὶ τοίνυν ὁ τὰ τούτου τολμήσας ἀκυροῦν δῆλος ἔσται τὰ τῶν ἁγίων ἀκυρῶν.

- 9 Τί δὲ καὶ τούτῳ γέγονε καὶ δέδοται κατέχειν πρὸς δικαίωσιν ὁ Τόμος, εἰ μὴ τοῦτον ὑπάρχει δικαίων καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαάμ κεινημένων ἀπαλλάττων ἐγκλημάτων; Ἀλλὰ περὶ τοῦ θείου φωτός – καὶ τῆς ἱερᾶς προσευχῆς – ἐστὶ, φησὶν, ὁ Τόμος μόνου, περὶ οὐδενὸς δὲ ἑτέρου. Ταῦτα λέγειν ἔδει πρὸς τοὺς οὐκ ἔχοντας ὡτὰ τε καὶ ὀφθαλμοὺς· καὶ γὰρ οὐδὲν τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαάμ εἰρημένων, ὃ μὴ τῷ Συνοδικῷ τόμῳ – συνεπτυγμένως μέντοι – συμπεριείληπται. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν Παλαμᾶν ἐπὶ τοῖς κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων μοναχῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαάμ ἐγγράφως ἀνενηνεγμένοις ἀπολογήσασθαι τὰ εἰκότα, καθάπερ φησὶν ὁ Τόμος, ὁ περὶ τοῦ φωτός ἐκδηλότερον προτέθειται λόγος. Πρὸς δὲ τούτοις, τίς οὐκ οἶδε τῶν νοῦν ἐχόντων, ὡς καὶ χωρὶς τοῦ τᾶλλα τῶν ἐν τῷ Τόμῳ γεγραμμένων ζητεῖν αὐτὸς ὁ περὶ τοῦ φωτός λόγος τὰ πάντα συμπεριβάλλει καὶ πάντες ἴσασιν – οἱ τῆς ὑποθέσεως ἐπιγνώμονες ταύτης – περὶ τοῦ φωτός μόνου καὶ τῆς ἱερᾶς προσευχῆς τῷ Παλαμᾶ πρὸς τὸν Βαρλαάμ γεγονέναι τὴν ἔνστασιν· ἃ γὰρ ὁ Βαρλαάμ πρὸς μέμψιν ἄκτιστα πολλά φησι καὶ ἦν συνάγειν οἶεται διθεῖαν, ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ φωτός

¹ *Idem*, 691C.

² Literal: a invalida.

⁴ Spre justificare, adică.

⁶ Literal: mișcate.

⁸ Adică: pe scurt, condensat.

³ Lui Palama, adică.

⁵ Pe Palama, adică.

⁷ Eventualul oponent, adică.

⁹ *Idem*, 682 și urm.

Palama nu s-au întărit [de către sinod] și care [lucruri] noi le cred [a fi]? Începe din *Tomosul* însuși, care mărturisește că [nu altcum decât] *de nevoie* a purces la grăirea împotriva relei-cinstiri celei puse de față de Varlaam și că *așa cum se cuvine* s-a apărat [în cuvânt] și, cum s-a spus mai sus, «s-a dovedit a stărui întru Scriptură și întru predaniilor sfinților părinților noștri»¹; așa că cel ce cutează a nesocoti² cele ale acestuia, [acela] vădit va fi pe cele ale sfinților a le nesocoti.

9 Și de ce i s-a [mai] făcut și i s-a [mai] dat acestuia³ pentru a-l avea spre îndreptățire⁴ *Tomosul*, dacă [*Tomosul*] nu îl îndreptățește pe acesta⁵ și nu îl izbăvește de pârcele cele de Varlaam iscate⁶? '[Bine,] dar *Tomosul*', zice⁷, 'este doar despre dumnezeiasca lumină – și despre sfințita rugăciune – și despre nimic altceva'. Acestea se cade a fi zise către cei ce nu au nici urechi și nici ochi; că nici nu e nimic din cele spuse de Varlaam care să nu fie cuprins – măcar că înfășurat⁸ – în *Tomosul sinodal*. Dar și după ce Palama s-a apărat așa cum se cuvine – precum zice *Tomosul* – de pârcele aduse în scris împotriva lui și a monahilor de Varlaam, în chip și mai limpede este pus de față cuvântul despre lumină⁹. Pe lângă acestea, cine nu știe – din cei ce au minte – că și fără a mai cerceta celelalte [lucruri] din cele scrise în *Tomos*, însuși cuvântul despre lumină le cuprinde pe toate? Și cu toții știu – cunoscătorii pricinii acesteia – că doar în privința luminii și a sfințitei rugăciuni i-a fost lui Palama împotrivirea către Varlaam – că 'multele nezidite' despre care vorbește Varlaam, spre învinuire[a lui Palama], și ditheismul pe care socoate [el]¹⁰ a-l conchide de aici¹¹, [acestea] din spusele despre lumina aceasta ale sfinților părinți le-a conchis prostește, Palama

¹⁰ Varlaam, adică.

¹¹ Din teza despre existența mai multor nezidite.

τούτου τοῖς ἀγίοις πατράσι συνήγαγεν ἀφρόνως, τοῦ Παλαμᾶ κεχρημένου τούτοις καλῶς. Περὶ τοῦ θείου τοίνυν φωτός ὁ πᾶς τῷ Παλαμᾶ λόγος, ὡς εἰς τοῦτο τοῦ Βαβλαᾶμ βλασφημοῦντος, τὰ δ' ἄλλα τῆς ἐρεσχελίας ἅμα καὶ τῆς δυστροπίας τῶν ἀντιλεγόντων ἐστίν, ἐκτρεπόντων τὸν λόγον εἰς τὰ δύσληπτα τῶν ἐπομένων, ἴν' ἐντεῦθεν δύνωνται μᾶλλον κλέπτειν καὶ παρὰγειν τοὺς πολλούς, καὶ συκοφαντοῦντες καὶ ψευδόμενοι λανθάνειν. Ἐπεὶ δὲ καὶ «φῶς ἢ παραδειχθεῖσα θεότης ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῖς μαθηταῖς», κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, πῶς περὶ τοῦ φωτός ἡ ψῆφος τῇ συνόδῳ γέγονεν, ἀλλ' οὐ περὶ θεότητος; Τοῦ γε μὴν θείου τούτου φωτός ἀναπεφηνότος ἀκτίστου καὶ συνοδικῶς, εἰ καὶ μὴ φύσις ἐστίν, ὡς καὶ ὁ Συνοδικὸς διδάσκει τόμος — «εἰ γὰρ καὶ πρὸς τοσοῦτο, φησί, θεωρίας ὕψος ἀνέδραμον ἐν Θαβῶρ οἱ τῷ Ἰησοῦ συναναβάντες, χάριν καὶ δόξαν εἶδον θείαν, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν αὐτὴν τὴν χορηγοῦσαν τὴν χάριν» — τοῦ φωτός τούτου τοίνυν ἀκτίστου δεδειγμένου, συναποδέδεικται πάντως, ὅτι κἂν θεότης καὶ τοῦτο λέγεται, κἂν ἀμυδρὰ τῆς θεότητος αὐγῆ, κἂν ὑπερέχη ταύτης ἡ θεία φύσις κατὰ τοὺς θεολόγους, ὡς αἰτία, ὡς χορηγός, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν παντάπασιν ἐπωνυμίαν καὶ μέθεξιν, οὐδὲν ἐμποδίζει ταῦτα πρὸς τὸ μίαν εἶναι θεότητα· μᾶλλον μὲν οὖν πολυθεούς καὶ ἀθέους καὶ κτισματολάτρως ἀποδεικνυσι τοὺς λέγοντας αὐτὸ κτιστόν.

10 Ἐπεὶ τοίνυν οὐχ ὁ Βαβλαᾶμ μόνος κτιστόν ἐτόλμησε τὸ φῶς τοῦτο φάναι, τὴν λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως,

¹ Corect, adică.

² Spusele părinților, adică.

³ Adică: anevoie de priceput.

⁴ Adică: la implicații neclare – minții celor mulți – ale chestiunii principale.

⁵ Cuvântul 40. *La sfântul Botez 6*, PG 36, 365A.

⁶ Adică: dovedindu-se – pe temeiul scrierilor sfinților părinți – în ochii celor întruniți în sinod.

⁷ *Tomosul Sinodal 1*, PG 151, 688C.

⁸ Literal: s-a demonstrat.

⁹ Literal: auroră.

[însă] bine¹ folosindu-le pe acestea². Despre dumnezeiasca lumină îi este, aşadar, tot cuvântul lui Palama, că asupra acesteia hulea Varlaam, pe când celelalte ale bârfei şi ale năvăririi împotriva-grăitorilor [lui] sînt, carii abat cuvântul la cele [mai] anevoie-de-prins³ dintre urmările [chestiunii luminii]⁴, ca, astfel, să poată mai vârtos a-i păcăli şi a-i rătăci pe cei mulţi şi să nu li se bage de seamă că defaimă şi mint. Şi apoi, de vreme ce «*lumină este dumnezeirea cea arătată pe munte ucenicilor*»⁵, după [cum zice] de-Dumnezeu-cuvântătorul Grigorie, cum [ziceţi voi că] despre lumină a fost hotărârea sinodului, iar nu despre dumnezeire? Păi dumnezeiasca lumină vădindu-se⁶ – şi [aceasta] soborniceşte – [a fi] nezidită, măcar că nu este fire, cum şi *Tomosul sinodal* [ne] învaţă – «că», zice, «de s-au şi urcat la atîta înălţime a vederii-de-Dumnezeu în Tavor cei împreună-suiţi cu Iisus, dar/har [dumnezeiesc] şi slavă dumnezeiască au văzut, iar nu firea însăşi cea dătătoare a darului/harului»⁷ – aşadar, lumina aceasta *nezidită* vădindu-se, negreşit că totdeodată s-a vădit⁸ că, măcar că şi aceasta se numeşte 'dumnezeire', măcar că [se numeşte] 'rază⁹ întunecată a dumnezeirii'¹⁰, măcar că – după cuvântătorii-de-Dumnezeu – mai presus de aceasta este dumnezeiasca fire, ca pricină [a acesteia¹¹], ca dătătoare, ca [una ce este] întru toate mai presus de toată denumirea şi împărtăşirea, [totuşi] acestea întru nimic nu împiedică a fi ó dumnezeire¹²; mai vârtos, aşadar, cu-mulţi-[dumne]zei şi fără-de-Dumnezeu şi închinători-la-zidire se dovedesc [a fi] cei ce spun că aceasta este zidită.

10

Prin urmare, fiindcă nu doar Varlaam a cutezat să spună [că] zidită [este] lumina aceasta, [adică] strălucirea

¹⁰ Vezi al doilea tropar din Peasna I^a a Canonului înainte-prăznuirii din 5 August şi *Slava* Stihoavnei Vecerniei din 7 August; 'întunecată' înseamnă aici atenuată, altfel firea omenească neputînd suferi strălucirea aceea.

¹¹ A razei, adică.

¹² «ó dumnezeire»: o singură dumnezeire.

καθ' ἣν κοινωνεῖ τοῖς ἀξίοις ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀκίνδυνος κτιστὸν αὐτὸ φησιν, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς γεγонуίας δι' αὐτὸν συνόδου πρότερον ἐξελέγηλεγκται καὶ ἀπὸ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἀριδῆλως δεῖκνυται καὶ ἀπὸ τῶν ἔτι καὶ νῦν ἀπὸ στόματος αὐτοῦ λόγων, εἰ καὶ δόλω φεύγων ἔσθ' ὅπου τὴν λέξιν δι' ἑτέρων ὑποβάλλει τὸ δόγμα, πρὸς δὲ καὶ ἀπὸ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἢ συμμυστῶν, οἱ καὶ παρρησιαίτερον τοῦτο λέγουσι, πρὸς δὲ τούτῳ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἔτι καὶ νῦν πρὸς τὸν Παλαμᾶν κατηγορίας· διὰ τοῦτο γὰρ δύο λέγειν αὐτὸν ἀκτίστους θεότητας κατηγορῶν ἔστιν, ὡς ἐν τοῖς πρὸς Βαβλαᾶμ ἐλέγχοις καὶ τὴν θείαν φύσιν ἄκτιστον εἶναι καὶ θεότητα καλεῖσθαι δεῖξαντα καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως παρὰ τῶν λαμπρότητα θεοῦ ἰδόντων καὶ παθόντων κατὰ τὸν ἐπώνυμον τῆς θεολογίας Γρηγόριον. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ὁ Ἀκίνδυνος κτιστὸν λέγων πολλαχόθεν δεῖκνυται τὸ τοῖς ἀποστόλοις ἐν Θαβῶρ ἑωραμένον ἀπορρήτως φῶς, πῶς τούτῳ παρρησίας μεταδεδώκατε; Πῶς τὸν μὲν ἄκτιστον κατὰ πάντα τὸν θεὸν κηρύξαντα — διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο ἄκτιστόν ἐστι καὶ θεότητα ἔχει τὴν προσηγορίαν, ἐπειδήπερ οὐ διώρισταί τοῦ πληρώματος τῆς θεότητος· ἐκτὸς γὰρ θεοῦ ἄκτιστον οὐδέν — πῶς οὖν τοῦτον μὲν τὸν ὑπὲρ τῆς ἀκτίστου θεότητος ἠγωνισμένον καὶ παρρησία λαλήσαντα καὶ παρρησία δεδικαιωμένον ἐπὶ

¹ Adică: prin care; ca în expresia 'dumnezeu după har, nu după ființă'.

² Adică: chiar și după sinodul care îl osândise pe Achindin, dând câștig lui Palama.

³ Adică: prin alte cuvinte.

⁴ Pe Palama, adică.

⁵ Literal: în dările în vileag ale lui Varlaam.

⁶ *Cuvântul 28 (Al doilea teologic)* 3, PG 36, 29A.

⁷ Se reia aici fraza începută în debutul paragrafului, după lunga paranteză survenită.

⁸ Lui Achindin, așadar.

⁹ Adică: 'cum de i-ați dat mână liberă a face ce voiește în Biserică?'; amintim că acestea sînt cuvintele pe care — zice sfântul Grigorie către Filothei — ar trebui să le zică stareții (adică bătrânii) aghioriți autorităților din capitala împărăției.

dumnezeieștii firi, după care¹ Se împărtășește Dumnezeu celor vrednici, ci și Achindin spune că aceasta e zidită, precum și la sinodul făcut din pricina lui mai înainte a fost dat în vileag, și din scrierile lui limpede se dovedește, și din cuvintele gurii lui cele [rostite] încă și acum² (măcar că, în chip viclean, ocolind uneori cuvântul [cu pricina], prin altele³ [își] strecoară dogma), ba încă [precum se vede] și la ai săi ucenici sau co-inițiați, carii și mai pe față zic lucrul acesta, și, pe lângă aceasta, și din însăși pâra asupra lui Palama cea încă și acum [adusă], că [doară] pentru aceasta îl pârăște pe el⁴ că zice [a fi] două dumnezeiri nezidite, [și anume] pentru că, în scrierile împotriva lui Varlaam⁵, a arătat că și dumnezeiasca fire e nezidită și se numește 'dumnezeire', și strălucirea dumnezeieștii firi [e nezidită și se numește 'dumnezeire'] de către cei ce au văzut – și au pățimit – strălucirea lui Dumnezeu, după [cum spune] Grigorie cel numit cu numele cuvântării-de-Dumnezeu⁶; prin urmare⁷, fiindcă și Achindin se dovedește a zice – în multe locuri – [că] zidită [e] lumina cea negrăit văzută Apostolilor în Tavor, cum de i-ați dat acestuia⁸ îndrăznire⁹? Cum [se face că] pe cel ce L-a vestit pe Dumnezeu [a fi] nezidit după toate¹⁰ – că [doară] pentru aceasta și lumina aceea e nezidită și poartă numele de 'dumnezeire', [și anume] fiindcă nu este despărțită [vreodată] de plíroma dumnezeirii¹¹, că nimic nu e nezidit afară de Dumnezeu – așadar, cum [se face că] pe acesta, pe cel ce a luptat pentru nezidita dumnezeire și pe față a grăit și pe față este îndreptățit la sinodul cel preamare, [ei bine] acum, fără judecată¹², îl întemnițați pentru diabolie¹³, iar pe cel ce

¹⁰ Altfel zis: din toate unghiurile, sub toate aspectele; adică: nezidit nu doar după ființă/fire, ci și după lucrare (strălucirea firii etc.).

¹¹ Sau: plinul, plinirea, plinătatea.

¹² Adică: pe nejudicate, fără a-l supune judecății și, astfel, fără a i se da dreptul să se apere.

¹³ Adică: defăimare, pâră.

συνόδου μεγίστης, νῦν ἀκρίτως ἐπὶ διαβολῇ κατακλείετε, τὸν δὲ κτίσμα ποιοῦντα τὸν θεόν—οὐ γὰρ ἐκτὸς τῆς θείας φύσεως ἢ λαμπρότης τῆς θείας φύσεως, εἰ καὶ φύσις οὐκ ἔστι—, τοῦτον δέ, καὶ ταῦτα μαθητὴν ὑπηρεγμένον φανερώς τοῦ παρρησίας πρότερον ἐπ' ἴση δυσσεβεία καταδικασμένου καὶ μετ' ἐκεῖνον ὡς ἐκεῖνος ἐπὶ συνόδου μεγάλης ἐξεληλεγμένου, πάσης ἀδείας τυγχάνειν ἀξιοῦτε νῦν συγκροτοῦντες πάσῃ δυνάμει καὶ ταῖς ἐγγράφοις αὐτοῦ λογολεσχίαις, μεγάλων καὶ πολλῶν δυσσεβειῶν πεπληρωμέναις οὐσαις; Πῶς δὲ τοῦτον αὐτὸν κατὰ τοῦ ἱερομονάχου Γρηγορίου πάλιν παρεδέξασθε τοιαῦτα λέγειν; Τὸ δ' ἐτι πάντας ἐκπληῆξαι δυνάμενον ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐπὶ τὸν Ἀκίνδυνον ἐκείνην σύνοδον ὁ Συνοδικὸς τόμος γεγραμμένος ἐκφωνεῖ φρικωδέστατον ἀφορισμὸν καὶ ἀποκηρύττει καὶ ἀποκόπτει παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, ταῦτό δ' εἰπεῖν ὅτι ἀναθεματίζει τὸν τολμήσοντα πάλιν, ὅστις ἂν εἴῃ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν συμφωνούντων αὐτῶ κατηγορεῖν ἢ ὅλως καθάπτεσθαι ἐφ' οἷς ὁ Βαρλαάμ· εἶτ' οὐκ ἄλλος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Ἀκίνδυνος, οὐ μετὰ τὴν κρίσιν ἢ τοιαύτη γέγονεν ἀπόφασις, κατηγορεῖ πάλιν ἐφ' οἷς καὶ πρότερον αὐτοῦ τοῦ Παλαμᾶ καὶ ὑμᾶς ἔχει δεχομένους αὐτὸν καὶ τὰ αὐτὰ σὺν αὐτῶ κατηγοροῦντας τοῦ Παλαμᾶ καὶ χωρὶς οἰασοῦν ἐξετάσεως εἰρκτῆ πολυετῆ παραδόντας, ἵνα τούτου πᾶσιν, ὡς καταδικασθέντος δῆθεν καθειρωγμένου φαινομένου, δόξωσιν ἀληθεύειν οἱ συκοφάνται, ἅμα δὲ καὶ δύνωνται πείθειν καὶ παράγειν τοὺς πλείους, ὡς ἐκεῖνου μὴ παρόντος μὴδ' ἀπολογουμένου. Καὶ ταῦτα πρὸ τῆς ἐμφυλίου στάσεως καὶ τοῦ πρὸς τὸν Παλαμᾶν ὑμῶν (οὐκ ἴσμεν ὀθενδήποτε) μίσους (οὐδὲ γὰρ αὐτοὶ θαρρεῖτέ τι λέγειν σαφές), σχεδὸν μὴδὲ γρούζειν Ἀκινδύνου παρρησία τολμῶντος, ἀλλ'

¹ Adică: îl vestește a fi afară de Biserică.

² Tomosul Sinodal 1, PG 151, 691–692.

ziditură Îl face pe Dumnezeu (că nu afară de dumnezeiasca fire e strălucirea dumnezeieștii firi, măcar că nu e fire), [ei bine,] pe acesta – ba încă și ucenic vădit fiind el al celui pe față osândit pentru deopotrivă reacinstire și, după acela, ca acela dat în vileag [a greși] în sobor mare – îl învredniciți acum a avea parte de toată volnicia și încuviințându-i cu toată puterea și scrisesele lui bârfeli, pline fiind ele de mari și multe rele-cinstiri? Și cum de tocmai pe acesta împotriva ieromonahului Grigorie iarăși îl îngăduiți a spune unele ca acestea? Iar lucrul cel mai de mirare dintre toate e că [deși] *Tomosul sinodal* cel scris după sinodul acela în privința lui Achindin și rostește preaînfricoșătoare afurisanie și leapădă [din Biserică]¹ și taie de la toată creștineasca pliromă², carevasăzică dă anathemei, pe cel ce va cuteza iarăși – oricare ar fi [el] – a aduce pâră împotriva lui Palama și a celor ce conglăsuiesc cu el sau a le face supărare în privința vreunui lucru din cele cu care [a venit] Varlaam [împotriva acestora], [ei bine,] mai apoi nu altul, ci același Achindin – căruia, după judecată, i s-a și făcut o astfel de osândire – aduce iarăși pâră, în privința acelorași lucruri ca mai înainte, împotriva aceluiași Palama, iar voi îl primiți și, de aceleași lucruri, dimpreună cu el, îl pârâți pe Palama și, fără nici o cercetare, îl dați temniței celei de mulți ani, ca să pară tuturor că defăimătorii lui Palama³ au spus adevărul, de vreme ce toți văd că acesta – osândit, chipurile – este întemnițat; și, totodată, să îi și poată îndupleca și rățăci pe cei mulți, de vreme ce acela nu e de față, nici nu se apără. Și aceasta când mai înainte de dihononia cea dintre noi⁴ și de a voastră (nu știm de unde [iscată]) ură către Palama (că înșivă nu îndrăzniți a spune ceva limpede), se poate

³ Literal: calomniatorii lui Palama.

⁴ Înainte de războiul civil, adică.

ὕπ' αἰσχύνῃς καταδυομένου καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς τὰς συνόδους ἐκείνας εἰδότας ἐκτρεπομένου.

- 11 Καὶ μὴν ὅτι διὰ τὸ τοὺς συκοφάντας ἰσχυῖσαι μᾶλλον ἐκεῖνον καθείρξατε, καὶ παρ' ὑμῶν αὐτῶν καθίσταται φανερόν· καὶ γὰρ ὡς λαλοῦντά φατε καθείρξαι τὸν ἄνθρωπον, ἐλευθεροστομεῖν δὲ τοῖς αὐτὸν συκοφαντεῖν ἤρημένοις ἐφήκατε καὶ γλώττη καὶ γράμμασιν, ὥσπερ ἂν εἰ κατηγοροῦντα μὲν ἐξῆν πᾶσι τρόποις καὶ πρὸς πάντας λαλεῖν, ἀπολογούμενον δὲ λαλεῖν μηδένα μηδενὶ κατὰ μηδένα τρόπον ἐξῆν. Ἀλλὰ θόρυβος, φησὶν, ἀκαίρως συνέβαινε, καὶ διὰ τοῦτο τοῦτον καθείρξαμεν. Καὶ πῶς οὐ καθείρξατε τὸν μετὰ τοῦ δυσσεβῶς λέγειν καὶ τοῦ θορύβου γινόμενον αἴτιον, ἀλλὰ τὸν ἐκτὸς κατ' ἄμφω τῆς αἰτίας ὑπάρχοντα; Καὶ ὁ Συνοδικὸς γὰρ τόμος τὸν Βαρλαάμ παραστήσας εἶναι τὸν κεκινήκοτα καὶ πρότερον συγγεγραφότα καὶ τοῖς θείοις λογίοις ἐναντίως, εἰκότως κατ' αὐτοῦ τοὺς ἀποτρέποντας περὶ δογμάτων κινεῖν προήγαγε κανόνας. Τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς ὁ Τόμος δεικνύς, «ἐπέτρεψε», φησὶν, «ἢ μετριότης ἡμῶν ἀναγνωσθῆναι εἰς ἐπήκοον πάντων τοὺς ἱερούς καὶ θείους κανόνας, δι' ὧν ἀπηγόρευται καὶ οὐδαμῶς παρακεχώρηται μὴ μόνον τοῖς κατὰ τὸν Βαρλαάμ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι μηδέν τι περὶ δογμάτων κινεῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐντεῦθεν πάντως ἀνάγκην ἐπιτιθέναι περὶ τοιούτων ἀπολογεῖσθαι». Νῦν δ' ἐκεῖθεν μεταλαβόντες τοὺς αὐτοὺς κανόνας ὑμεῖς χρῆσθε κατὰ τοῦ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπολογίας ὑποστάντος, ὃς ἀναγκαίως κεκίνηται πρὸς τὴν ἀντίρρησην καὶ προσηκόντως ἀπολελόγηται, στέργων καὶ

¹ Aici expresia «înaintea obștii» vrea să însemne 'public'.

² Altfel zis: 's-ar fi creat, inoportun, agitație'.

³ Adică: se interzice.

⁴ Adică «nici tuturor celorlalți» antiisihaști, cum se vede din cele ce urmează.

⁵ Acuzațiilor, adică; în speță: isihăștilor.

zice că nici a crâcni nu cuteza Achindin înaintea obștii¹, ci, de rușine, se ascundea și îi ocolea pe oamenii ce știau [ce hotărâseră] acele [două] sinoade.

11 Încă și voi înșivă arătați că [de întemnițat] l-ați întemnițat pe acela [tocmai] ca biruința să o aibă defăimătorii lui; că ziceți cum [că] l-ați întemnițat pe om pentru că grăia, dar pe cei ce au ales a-l defăima i-ați lăsat a îndruga slobozi [tot ce poftesc], și cu limba, și cu slovele, încât cel ce [îi] aduce pâră să poată grăi în tot chipul și către toți, dar cel ce se apără [în cuvânt] să nu poată grăi nimic nimănui în nici un chip; ci «zarvă», zice, «fără-de-vreme, s-ar fi făcut², și de aceea l-am întemnițat pe acesta». Atunci cum de nu l-ați întemnițat pe cel care, pe lângă aceea că vorbește [în chip] rău-cinstitor [de Dumnezeu], și pricinuitor al zarvei s-a făcut, ci pe cel care, în amândouă [privințele acestea], stă afară de vină? Că și *Tomosul sinodal*, înfățișându-l pe Varlaam a fi fost cel ce a purces și a scris mai întâi – și [anume] împotriva dumnezeieștilor scripturi –, firește că [tot] împotriva lui a adus [la iveală] canoanele ce opreau a mai isca [priciri] în privința dogmelor. Că și *Tomosul* însuși arătând lucrul acesta, «încuviințat-a», zice, «smerenia noastră a se citi în auzul tuturor sfințitele și dumnezeieștile canoane prin care se oprește³ și nicidecum nu se îngăduie – nu doar celor ca Varlaam, dar nici tuturor celorlalți⁴ – a mai isca vreo [pricire] despre dogme, [pricire] care ar aduce neapărat celorlalți⁵ nevoia de a se apăra în privința unora ca acestea»⁶. Pe când voi, canoanele însele preschimbându-le, le folosiți [tocmai] împotriva celui ce a ajuns a avea [neapărată] nevoie să se apere [în cuvânt], carele de nevoie a purces la grăirea-împotrivă și [în chip] cuvenit s-a apărat [în cuvânt], «iubind – și stăruind în – ale

⁶ *Tomosul Sinodal* 1, PG 151, 681BC.

ἐμμένων ταῖς τῶν θείων πατέρων ἐξηγήσεσι καὶ παραδόσεσιν, ὡς αὐτὸς ὁ Τόμος καὶ ταῦτα μαρτυρῶν ἐστίν, ὃς καὶ τελευτῶν πάλιν, μετὰ τὸ φρικώδεσιν ἀφορισμοῖς ὑποβαλεῖν καὶ τῶν χριστιανῶν ἐκκόψαι τοὺς αὐθις τολμήσοντας τοῦ Παλαμᾶ κατηγορεῖν ἐφ' οἷς ὁ Βαρλαάμ μετὰ πνευματικῆς ἐπιτιμήσεως παραγγέλλει μηδένα δογματίζειν εἰς τὸ ἐξῆς κινοῦντα περὶ τούτων ἢ ἄλλων δογμάτων. Ὑμεῖς δ' ἀποδεχόμενοι τοὺς αὐθις κινοῦντας νῦν, μᾶλλον δὲ μηδὲ μετὰ τοὺς ἀφορισμοὺς ἐκείνους πεπαυμένους, ἀλλὰ κατὰ τοῦ αὐτοῦ τὰ αὐτὰ δυσσεβῶς καὶ ἀναιδῶς προβαλλομένους πάλιν, τὸν διὰ τῆς αὐτῆς εὐσεβείας πάλιν ἀναγκάως, εἰ μὴ δι' αὐτὴν τὴν εὐσέβειαν, δι' ἑαυτὸν γοῦν πρὸς τοὺς αὐτοὺς πάλιν ἀντιπαττόμενον, ἐξουθενεῖτε καὶ ἀπειργετε καὶ φρουραῖς κατακλείετε, τὸ θορυβεῖν καὶ διδάσκειν ἐθέλειν προφασίζόμενοι, καὶ ταῦτα τοσοῦτον ἀπέχοντα τοῦ διδασκαλικόν τι μεταδιώκειν ἀξίωμα καὶ τοσοῦτον ὄντα τῶν παρὰ τοῦ Ἀκινδύνου κατ' αὐτοῦ λεγομένων ἀνώτερον, ὡς καὶ μετὰ τὴν ἐπ' ἐκείνῳ σύνοδον, κοινῇ παρ' ὑμῶν εἰς τοῦτο ψηφισαμένων αὐτὸν λίαν παρακαλούμενον, μᾶλλον δὲ καὶ λίαν ἀναγκαζόμενον, μηδαμῶς προελεσθαι δέξασθαι τι τοιοῦτον.

- 12 Τί δ' ἂν ἔχοι καὶ κοινὸν ἢ ἀπολογία πρὸς τοιαύτην διδασκαλίαν καὶ τὸ θορυβεῖν βούλεσθαι πρὸς τὸ ἀνάγκην ὑφίστασθαι μὴ σιγᾶν, καὶ ταῦτα τὸν ἐπ' εὐσεβείᾳ κατηγορούμενον; Τίς δ' οὐκ οἶδε καὶ χωρὶς τῆς ἐγγεγραμμένης τῷ Τόμῳ συνοδικῆς ἀποφάσεως, ὡς ὁ κατηγορῶν, καὶ ταῦτα μετὰ τὴν κρίσιν αὐτὸν καὶ τὴν ἐγγραφὸν ψῆφον, οὗτος τοῦ θορυβοῦ καθέστηκεν αἴτιος, κἂν ὁ κατηγορούμενος αὐθις

¹ *Idem*, 691-692.

² *Acceptându-i, adică.*

³ *Literal: pretextând că.*

⁴ *Această «vrednicie învătătoarească», adică statutul de învățător al Bisericii, nu este altceva decât rangul arhieresc.*

dumnezeieștilor părinți tâlcuiri și predanii», precum însuși *Tomosul* și [lucrurile] acestea le mărturisește, [*Tomos*] carele și la sfârșit, iarăși, după ce la înfricoșătoare afurisanii îi supune și de creștini îi rupe pe cei ce iar vor cuteza a aduce pâră împotriva lui Palama în privința lucrurilor de care [îl pârâse] Varlaam, cu duhovnicească certare poruncește ca nimeni să nu se mai apuce a dogmatiza mai apoi despre aceste ori despre alte dogme¹. Pe când voi, primindu-i² pe cei care iarăși s-au apucat acum – mai bine zis: care nici după afurisanii acelea nu s-au potolit, ci împotriva aceluiași aceleași [pâre în chip] răucinstitor și nerușinat le aruncă iar –, pe cel ce, prin aceeași binecinstire, tot de nevoie, dacă nu pentru binecinstire, [atunci măcar] pentru sine însuși iarăși li se pune împotriva acestora [pe acesta] îl urgisiți și îl opriți și în temniță îl închideți, chipurile din pricină că³ face zarvă și voiește a[-i] învăța [pe alții] – asta când el e atât de departe de a urmări vreo vrednicie învățătoarească⁴ și atât de mai presus de cele spuse de Achindin împotriva lui, încât și după sinodul cel asupra lui⁵, obștește de către voi ales spre aceasta⁶, [încă și] foarte fiind el rugat – mai bine zis: și foarte fiind nevoit –, nicidecum nu a ales a primi așa ceva.

12

Și ce legătură poate avea apărarea [în cuvânt] cu o asemenea învățătură⁷, și a voi să faci tulburare cu a fi silit să nu taci? – și asta când [tocmai] în privința binecinstirii ești pârât. Și cine nu știe (și fără hotărârea sobornicească⁸ cea scrisă în *Tomos*) cum [că] pârâșul⁹ (și asta după judecată, iarăși, și după hotărâre scrisă!) acesta este pricinuitorul

⁵ Asupra lui Achindin, adică.

⁶ Adică: în comun votat de către voi pentru rangul de arhieru.

⁷ Adică: ce are în comun apărarea în cuvânt (apologia) – făcută de învinuitul de erezie – cu lucrarea învățătoarească a arhierului?

⁸ Sinodală, adică.

⁹ Cel ce acuză, adică.

ἀπολογῆται, καὶ τῆς ἀπολογίας ὁ κατηγορῶν ἐστὶν αἰτιώ-
 τατος; Πῶς δὲ τὸ μὲν κατηγορεῖν τὸν Ἀκίνδυνον εὐκαι-
 ρον καὶ ἀθόρυβον, καὶ ταῦτ' οὐ λέγοντα μόνον ἀλλὰ καὶ
 γράφοντα, τὸ δ' ἀπολογεῖσθαι τὸν Παλαμᾶν ἢ λόγοις ἢ
 γράμμασι θορυβῶδες καὶ ἄκαιρον; Πῶς δὲ πρὸ μὲν τῆς
 συνοδικῆς κρίσεως ἀντιλέγων τοῖς κατηγοροῦσιν ὁ Πα-
 λαμᾶς ἀνεύθυνος ἦν, μετὰ δὲ τὸ συνοδικῆ κρίσει τὴν δι-
 καιοῦσαν ἀπενέγκασθαι τὸν Παλαμᾶν ψῆφον, ὅτι τοῖς
 καταδικασθεῖσιν αὐθις ἀναισχυντοῦσι κατηγορεῖν ἀπο-
 λογεῖται πάλιν αὐτός, ὑπεύθυνος ἐσται; Καὶ ὁ Συνοδικὸς
 γὰρ τόμος τοῖς περὶ τοιούτων αὐθις κινουσι δογματίζειν
 ἐπιτετίμηκεν, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς ἀναγκαιῶς ἀπολογουμένοις
 πρὸς τοὺς αὐθις κινούντας καὶ κατηγοροῦντας αὐτῶν.
 Τὸ γὰρ τὸν ἀπολογούμενον ἐπέχειν βία, καὶ ταῦτα περὶ
 εὐσεβείας, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀδικίας ἐστί; Καίτοι ὡς καὶ
 ἀπὸ τῶν ὑμετέρων γραμμάτων καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων
 αὐτῶν τοῖς πᾶσιν ἐστὶ κατάδηλον, ὁ Παλαμᾶς καὶ τὴν διὰ
 στόματος ἀπολογίαν ἐκπέφευγε νῦν, ὡς μὴ κατὰ καιρὸν
 οὔσαν, μηδ' ἀτάκτου θορύβου χωρὶς. Ἐκ γὰρ τῶν τῆς Ἡρα-
 κλείας ἀοικητῶν μερῶν ὑμεῖς ἐπανηγάγετε τοῦτον βία καὶ
 κατεκλείσατε. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ τὰ μέρη τῆς Ἡρακλείας
 τοὺς θορύβους φεύγων καταλαβεῖν, τῆς πόλεως ἐκτὸς ἐν
 ταῖς περὶ αὐτὴν ἐρημίαις διέτριβεν, ὡς καὶ ὑμᾶς ὅτε λέγετε
 καλεῖν αὐτὸν ἐπὶ σύνοδον μηδαμῶς εὐρεῖν δυνηθῆναι.

13 Μανθάνω γάρ, σεβάσμιε πάτερ καὶ τοῦτο γραφῆναι
 κατ' ἐμοῦ πρὸς ὑμᾶς· ὅτι κληθεὶς ἐπὶ τὴν σύνοδον ἐπὶ τὴν

¹ Adică: este oportun și nu provoacă agitație.

² Adică: este inoportun și provoacă agitație.

³ Întemnițat, adică.

⁴ Altfel zis: când acuzația ce i se aduce privește binecinstirea, când – adică –
 își apără binecinstirea și apără binecinstirea.

⁵ Adică: din realitatea însăși, din însăși starea lucrurilor, din însăși starea
 de fapt.

tulburării și că, dacă învinuitul iarăși se apără [în cuvânt], și al apărării [în cuvânt tot] cel ce învinuiește îi este pricinuitor în cea mai mare măsură? Și cum [se face că] faptul că Achindin pârăște este la-bună-vreme și netulburător¹ (și nu doar vorbind el, ci și scriind), dar faptul că Palama se apără [în cuvânt] – ori rostind, ori scriind [în epistole] – este tulburător și fără-de-vreme²? Și cum [se face că] înainte de judecata sobornicească Palama nu era vinovat că grăiește împotriva celor ce îl pârau, iar după ce, prin judecată sobornicească, i s-a dat dreptate lui Palama, [Palama] este vinovat că tot el se apără în fața osândiților care nu se rușinează iarăși a-l învinui? Că *Tomosul sinodal* asupra celor care despre astfel de lucruri iarăși se apucă a dogmatiza și-a rostit pedeapsa, iar nu asupra celor ce de nevoie se apără [în cuvânt] în fața celor ce iarăși se pornesc și îi învinuiesc pe ei. Că a-l ține cu sila³ pe cel ce se apără [în cuvânt] – și aceasta în privința binecinstirii⁴ – cum nu e nedreptatea cea mai de pe urmă? Măcar că, așa cum și din scrisorile noastre, și din faptele însele⁵ le este limpede tuturorora, Palama până și apărarea cea în cuvânt rostit a ocolit-o acum, ca pe una ce nu e potrivită vremii [de față], nici fără de neorânduinelnică tulburare. Că [doară] din coclaurii Irakliei l-ați adus înapoi cu sila și l-ați închis [în temniță]. Dar și mai înainte de-a petrece [el] – fugind de tulburări – în părțile Irakliei, [tot] în afara cetății stătea, prin pustile dimprejurul ei, încât și voi când – [cum] ziceți – ‘l-ați chemat’ la sinod, nicicum nu l-ați putut afla».

13 Că aflu, cinstite părinte⁶, [că] și aceasta⁷ vi s-a scris împotriva mea: [cum] că [eu], chemat la sinod, aș fi fugit,

⁶Se reia aici adresarea directă către Filothei, după lungul cuvânt – imaginat de sfântul Grigorie – al stareților aghioriți către autoritățile din Constantinople.

⁷ Adică: și neadevărul acesta.

Ἡράκλειαν ψόχον φεύγων. Ἀλλ' ἴσθι καὶ τοῦτο ψεῦδος λαμπρότατον, ἄκουσον δὲ τ' ἀληθές ὡς ἔχει· δεῖ γάρ σοι καὶ τὰ τῆς τοιαύτης ἐκφῆναι συνόδου, μικρόν ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀναλαμβάνοντα καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν συνελόντα. Τῆς πολιτικῆς, ὡς μὴ ὄφελε, συγχύσεως κινήσεως, τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἄλλοις ἄρχουσιν ἀρέσκειν οὐκ ἡδυνήθημεν ἡμεῖς. Ὅμως μετ' εἰρήνης διαστάντες αὐτῶν, ἐκαθήμεθα κατὰ τὴν ἀντιπέραν μονήν, τὴν εἰς ὄνομα τῶν οὐρανίων ἀρχιστρατῆγων τετιμημένην. Εὐθύς οὖν ὁ πατριάρχης, ὡς ἔοικεν, ἐνδομυχοῦσαν ἔτ' ἔχων καθ' ἡμῶν τὴν ὄργην, μεταδίδωσι παρρησίας Ἀκινδύνῳ τῷ πρῶν συνδοκῶς καταδικασμένῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦ Βαρλαάμ μαθηταῖς καὶ θορυβεῖν ἐφίησι τούτοις καθ' ἡμῶν ὄση δύναμις. Ἔστι δ' ὅτε τοῦθ' ἡμεῖς ἀναφέροντες ὡς δῆθεν λανθάνον τῷ πατριάρχῃ, κὰν μὴ διὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον καὶ τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ διὰ τὴν κατασχοῦσαν τηρικαῦτα τὰ πολιτικὰ στάσιν, καταστεῖλαι δεόμενοι τοῦτον τὸν θόρυβον, τὸ τοῦ λόγου, κενὴν ἐδοκοῦμεν ἄδειν· ἀλλὰ καὶ βολίδες ἐνίοτε λόγων πρὸς τοὺς ἀναφέροντας ἐπέμποντο λίαν πικραί.

- 14 Χρόνου δὲ τινος παραρρυνέντος, περὶ πού τὰ μέσα τῶν πρὸ τοῦ σωτηρίου πάθους νηστήμων ἡμερῶν, ὁ πατριάρχης τινὰ πρὸς ἐμὲ πέμπει τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν—ὅς καὶ καιροῦ καλοῦντος μαρτυρήσει τῇ ἀληθείᾳ τῶν ὑπ' ἐμοῦ λεγομένων ἀρτίως—, τοῦτον οὖν πέμψας ὁ πατριάρχης, ταῦτι πρὸς ἐμὲ μηνύει, πρότερον εἰς προσκύνησιν τῶν βασιλέων ἐρχόμενος κὰμὲ βλέπων, νῦν δὲ μετὰ τὴν συμβᾶσαν στάσιν σχολάσας ἄγαν· «ὑπόνοιάν πως ἐνήκας τῇ καρδίᾳ

¹ Altfel zis: iscându-se confuzia politică; războiul civil, adică.

² Adică: în liniște.

³ Adică: încă nearătându-o pe față.

⁴ Sau: volnicie, voie, trecere.

⁵ Adică: tulburarea făcută de Achindin și ceilalți varlaamiți, împotriva lui Palama.

⁶ Din rațiuni de justețe.

mergând la Iraklia. Află, dar, că și aceasta este curată minciună și ascultă care este adevărul: că se cade să îți spun și cele ale 'sinodului' acestuia, căci puțin mai sus am trecut peste acestea și am scurtat, pe cât s-a putut, cuvântul. Pornindu-se – cum nu trebuia – tulburarea politiei¹, noi nu am putut fi pe plac patriarhului și celorlalți arhoni. Însă, cu pace² depărtându-ne [noi] de aceștia, ne-am așezat în mânăstirea de cealaltă parte, cea cinstită întru numele cereștilor voievozi. Numaidecât, așadar, patriarhul, încă tăinuind pare-se în sineși³ mânia cea împotriva noastră, dă îndrăznire⁴ lui Achindin – celui deunăzi osândit sobornicește – și celorlalți ucenici ai lui Varlaam și le îngăduie să facă tulburare împotriva noastră cu toată puterea lor. Și uneori lucrul acesta⁵ pomenindu-i-l noi (ca și când nu știa) patriarhului și rugându-l – dacă nu pentru dreptate⁶ și [pentru] binecinstire, măcar pentru învrăjbirea ce a cuprins acum treburile politicești – să stingă tulburarea aceasta, ni s-a părut – cum se zice – a cânta de-a surda; ba uneori și săgeți de vorbe către pomenitori⁷ trimisu-s-au⁸ foarte amare.

- 14 Și scurgându-se oarece vreme, pe la mijlocul zilelor de post celor dinaintea mântuitoarei patimi, patriarhul trimite către mine pe cineva dintre bărbații de vază – carele, cerându-o vremea, va și da mărturie de adevărul celor spuse acum de către mine –, așadar, pe acesta trimițându-l patriarhul, aceasta mi-o vestește mie, mai înainte – spre închinarea împăraților venind [el] – și pe mine văzându-mă, iar acum, după învrăjbirea întâmplată, încetând [eu] cu totul: «bănuială ai iscat oarecum în inima

¹ Prin acest «pomenitori», sfântul Grigorie se desemnează, discret, pe sine însuși; vezi puțin mai sus: «lucrul acesta pomenindu-i-l noi...».

⁸ De către patriarh, se înțelege; e o expresie.

τῆς κρατίστης δεσποίνης ὡς νεύων πως πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, ἐπεὶ καὶ τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τοῖς τελουμένοις ἀχθόμενος ἔδειξας. Ἦκε δὴ παρ' ἐμὲ καὶ πρὸς αὐτὴν ὁμοῦ ἴωμεν καὶ παρρησία λαλήσας δεῖξον σύμφωνος ὧν ἡμῖν ἐπὶ τοῖς γινομένοις ἀρτίως· κἂν τοῦτο δράσης, εὐ σοὶ τὰ πάντα παρ' ἡμῶν ἔσται, σοὶ τε καὶ τοῖς σοῖς οὐ τὰ τυχόντα προσέσται». Καὶ κατέλεγε ταῦθ' ἄπερ ἐμοὶ λέγειν νῦν οὐ χρεῶν, ὕστερον καὶ τοῦτο προσθείς, ὡς «ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀκίνδυνος πάλιν ἤρξατο ληρεῖν καὶ θορυβεῖν ὥσπερ πρότερον, σοῦ φανέντος μόνον ἐνταῦθα, σφοδρότερον ἐπιτιμήσαντες τὸν λῆρον ἐκείνου κατασιγάσομεν». Ἐγὼ δ' ἀντεμήνυσα διὰ τοῦ πεμφθέντος πρὸς ταῦτα· «τῆς πρὸς ἐμὲ κηδεμονίας χάριν ὁμολογῶ χάριτας τῷ δεσπότη μου, τῆς δ' ἐμφυλίου στάσεως κινήσεως ἀληθῶς ἀχθόμενος ἐγὼ διετέλουν οὐδ' ἠρέμα, θειότατε δέσποτα, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ γένους καὶ τῶν ἐκ θεοῦ κεκληρωμένων βασιλεύειν τοῦ γένους ἡμῶν· διὸ καὶ τὰ κοινῇ μοι δοκοῦντα συνοίσειν λέγειν μὲν οἰκοθεν ἠναγκαζόμεν παρών, πάλιν δέ, λογιζόμενος ἐπ' ἐμαυτοῦ μὴ ἄρα τοῦ λυσιτελήσειν ἂν δυνηθέντος οὐ καταστοχάζομαι νουνεχῶς, ἰδίᾳ καὶ πεφεισμένως ὡς ἐνῆν ὑπεμίμνησκον. Ἐπεὶ δὲ καὶ συνεκλήθημεν καὶ τὰ τελούμενα κοινοῦσθαι πρὸς ἡμᾶς ἠξιώσας, ἐκινήθην καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τρανότερον εἰπεῖν τὸ δοκοῦν, τί δ' ἕτερον ἢ τὰ πρὸς εἰρήνην φέροντα; Καὶ ταῦτα προσελάλουν τῷ δεσπότη μου κατὰ μόνας. Σὺ δ' ὀργισθεῖς, οὐκ οἶδα τοῦ χάριν, ἐκεῖνα

¹ Altfel zis: te vei bucura de toată bunăvoința noastră, trecere vei avea la noi.

² Patriarhului, adică.

³ Este vorba de războiul civil, nu de conflict între patriarh și Palama.

⁴ Adică: poziția sfântului Grigorie față de războiul civil.

⁵ Adică: a ne face cunoscut.

⁶ Literal: de conștiință.

⁷ Altfel zis: între patru ochi. Adică: cele spuse public de Palama la respectiva întâlnire nu erau lucruri noi pentru patriarh, ci Palama i le spusese și în particular.

preaputernicei stăpâne, cum că ai înclina cumva spre partea potrivnică, de vreme ce și dintru început te-ai arătat mâhnit de cele ce se petrec; vino, dar, la mine și să mergem dimpreună la ea și, pe față vorbind[u-i], arată-te a fi conglăsuitoare cu noi în privința celor ce se întâmplă acum; iar de vei face aceasta, bine îți vor fi ție toate din partea noastră¹ și se vor adăuga ție – și alor tăi – [dobânzi] nu oarecare». Și îmi înșira cele ce nu e nevoie a le spune acum, mai apoi și aceasta adăugând, cum [că] «fiindcă și Achindin iarăși a început să aiureze și să tulbure [apele] ca mai înainte, [chiar și] numai arătându-te tu aici, și mai aspru pedepsindu-l [noi], vom potoli cu totul aiureala aceluia». Eu, dar, i-am vestit la rândul meu, privitor la acestea, prin trimis: «pentru harurile purtării [sale] de grijă celei către mine har mărturisesc stăpânului meu²; pornindu-se, însă, războiul cel dintre noi³, cu adevărat mâhnindu-mă eram, iar nu în liniște, preadumnezeiescile stăpâne, dar pentru neam și pentru cei ce de la Dumnezeu le este sortit a împărăți peste neamul nostru; [fapt] pentru care și simțeam nevoia – stând [eu] de față – a zice cele ce îmi păreau a fi spre binele obștesc; dar, iarăși, socotind în sinea mea [dacă] nu cumva neînțelepțește cuget ceea ce ar putea fi de folos, aparte și cu grijă – pe cât cu puțință – [îți] pomeneam [cele cu pricina⁴]. Și fiindcă am și fost împreună-chemați și ne-ai învrednicit a ne împărtăși⁵ cele ce se petrec, mișcat am fost și eu însumi, de cuget⁶, mai limpede a spune ce socot – ce alta decât cele ce duc la pace?; și acestea le ziceam stăpânului meu [și] deosebi⁷. Tu, însă, mâniindu-te (nu știu de ce), ai spus împotriva noastră [vorbele] acelea pentru care⁸ am fi pățit, de bună seamă, cele mai cumplite lucruri⁹, dacă marele duce, punându-se

⁸ «pentru care»: în urma căroră, datorită căroră.

⁹ Sau: am fi primit cele mai cumplite pedepse.

καθ' ἡμῶν ἐκπεφώνηκας, δι' ἃ τάχ' ἂν ἐπ' αὐτοφώρῳ τὰ πάνδεινα τότ' ἐπάσχομεν, εἰ μὴ δοῦξ ὁ μέγας παρελθὼν εἰς τὸ μέσον τὸν ἡμέτερον ἐξηγήσατο σκοπόν, ὅτι χρηστός τε καὶ κατὰ Χριστὸν εἶη. Ἀλλ' ἐντεῦθεν ὁμως ὑπώπτευθημεν ἐξ ἐκείνου τῇ κρατίστη Δεσποίνῃ. Σὸν οὖν αὖθις καὶ σοῦ βουλομένου, ῥᾶον λελυῖσθαι τὴν ὑπόνοιαν ταύτην.

- 15 Τοῦ δ' Ἀκινδύνου πολλάκις ἤδη τοῖς ἀπηγορευμένοις ἐπικεχειρηκέναι τετολμηκότος καὶ τὴν μεγίστην ἀγίωσύνην σου λαθεῖν μὴ δεδυνημένου, τίς ὁ πρὸς ἐμὲ λόγος, ὃς τοῦτο μαθὼν οὐδὲν δρᾶσαι τι πλεον εἶχον ἢ ταύτη γινώρισαι τοῦτο; Ταῦτ' ἄρα καὶ νῦν ἀναφέρω ταύτη. Τὰς συγκεκριμένας ἐπὶ τούτῳ μεγάλας ἐκείνας συνόδους καὶ τὸν ἐπ' αὐταῖς Τόμον καὶ τοὺς κατὰ τῶν ἔτι τολμώντων ἡμῶν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς μοναχῶν τοιαῦτα κατηγορεῖν ἐγγεγραμμένους τῷ Τόμῳ φρικωδεστάτους ἀφορισμοὺς ὑπὸ τῆς δεδομένης τῇ ὑμετέρᾳ θειότητι παρὰ τοῦ πνεύματος ἐξουσίας παντὸς μᾶλλον οἶσθα. Σὸν οὖν ἐστὶ καταστεῖλαι καὶ τὴν τοῦ Ἀκινδύνου ταύτην μισαρὰν αὖθις τόλμαν. Εἰ δὲ μὴ τῆς τοιαύτης οὗτος ἐπισχεθεῖη βδελυρᾶς ἀπονοίας, ἡμεῖς μὲν ἀπριξ ἐξόμεθα τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἀσφαλείας καὶ τοῖς βουλομένοις ἡμῶν ἀκούειν πρὸς δύναμιν παντὶ τρόπῳ πληροφορήσομεν τὴν ἡμῶν τε καὶ τῆς εὐσεβείας ἀλήθειαν. Εἰ δὲ τινες τῆς ἀληθείας ἀνεπιγνώμονες ὑπὸ τῶν ἀντιθέτων κατασπασθεῖεν πρὸς τὸ ψεῦδος καὶ τὴν δυσσεβείαν, σοὶ τοῦτο μελήσει τῷ κοινῷ ποιμένι, μᾶλλον δὲ ἀρχιποίμενι. Νῦν δ' ἐμοί, θεσπέσιε δέσποτα, προσελθεῖν τῇ σῇ θειότητι

¹ Altfel zis: intervenind.

² Folositor, adică.

³ Adică: potrivit învățăturii – și Duhului – lui Hristos.

⁴ «al tău este»: în puterea ta stă.

⁵ Adică: lucrul acesta neputând rămâne necunoscut patriarhului.

⁶ Această sfântul Grigorie o spune referitor la partea a doua a mesajului primit de la patriarh; vezi mai sus.

la mijloc¹, nu ar fi lămurit scopul nostru, [arătând] că este bun² și după Hristos³. Dar, de atunci, din pricina aceluia, bănuitoare față de noi a prins a fi preaputernica stăpână; așadar, tot al tău este⁴ – de ai voi – lesne a risipi bănuiala aceasta.

15 Iar [în privința lui] Achindin, deja în multe rânduri cutezând [el] a face cele oprite și neputând scăpa⁵ preamarii sfințeniei tale⁶, ce vină am eu, carele, aflând aceasta, nimic nu mi-a stat în putere a face decât a aduce la cunoștința acesteia⁷ lucrul cu pricina? Pe acestea, dar, și acum le înfățișez acesteia⁸. Preamari sinoadele acelea adunate în privința lui și *Tomosul* de la ele și preaînfricoșătoarele afurisanii cele în *Tomos* scrise împotriva celor ce încă ar mai cuteza să ne învinuiască pe noi și pe monahii noștri de asemenea lucruri, [cele⁹] sub stăpânia cea dată dumnezeimii voastre de la Duhul – [pe acestea, de bună seamă, le] știi mai bine ca oricare altul. Așadar, al tău este a stinge și urâcioasă sumeția aceasta a lui Achindin, iarăși. Iar dacă acesta nu va fi ținut de la scârboasă sminteala aceasta, noi [ne] vom ține cu tărie [de] negreșitul nostru¹⁰ și pe cei ce voiesc să ne asculte îi vom încredința, după putință, în tot chipul, de adevărul nostru și al binecinstirii. Iar dacă vreunii, neștiutori ai adevărului, vor fi duși – de către cei ce ni se pun împotriva – la minciună și la reacinstire, aceasta grija ta este, a obștescului păstor [sau], mai bine zis: a începătorului păstorilor. Iar acum îndură-te mie, dumnezeiescule stăpâne, celui ce – din pricina cucernicelor zile – nu aleg a veni la dumnezeimea ta; ci, trecând sfințita

⁷ Adică: la cunoștința sfințeniei tale; a o face cunoscută ție, patriarhului.

⁸ Altfel zis: le raportez.

⁹ Afurisanii, pare-se.

¹⁰ Adică: cel proclamat de cele două preamari sinoade.

μη προθυμουμένω διὰ τῶ τῶν ἡμερῶν αἰδέσιμον ἴλαθι, παρελθούσης δὲ τῆς ἱερᾶς τεσσαρακοστῆς ἐλεύσομαι πρόθυμος». Ἀλλ' ὁρᾶς αὐτός, θεοφιλέστατε πάτερ, τὸν πατριάρχην αὐτὸν μαρτυροῦντα τὸν Ἀκίνδυνον εἶναι τὸν αὐθις κινουῦντα περὶ ὧν κινεῖν ἀπηγόρευσεν ὁ Τόμος, ἀλλ' οὐχ ἡμᾶς; Τοῦτου δὴ καὶ νῦν μάλιστα καὶ τὰ ἐγγὺς καὶ τὰ πόρρω κυκῶντος καὶ χειρὶ καὶ γλώττῃ καὶ πᾶσι τρόποις, ὁ πατριάρχης πανταχοῦ σχεδὸν ἡμῶν καταμαρτυρεῖ κάκεινῳ συνίσταται.

- 16 Ἀλλὰ τῆς τῶν Βαΐων Κυριακῆς ἐπιστάσης, μαθὼν ἐγὼ μετὰ τῶν σεβασμιωτάτων ἡμῶν πατέρων καὶ τὸν ὀσιώτατον πρῶτον ἀφικνούμενον ἐνταῦθα καὶ προσπλέοντα ἤδη, τῇ πόλει παραγίνομαι καὶ αὐτός· καὶ κατάραντα τοῦτον, ἐν τοῖς ἑμοῖς ἐντὸς τῆς πόλεως τὴν ἀρχὴν ξεναγῶ κελλίους ἐπὶ δύο συνδιάγων ἡμέρας, οὐ συνεξήειν δὲ τούτῳ πρὸς τὰ βασιλεία. Τῆς δ' ἑβδομάδος τῶν σωτηρίων παρελθούσης παθῶν καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἐπιούσης, ὑπῆρχον καὶ αὐτὸς ἔσθ' ὅτε τῷ τε πατριαρχεῖω καὶ τοῖς βασιλείοις ἐπιδημῶν. Μιᾶς οὖν ἡμέρας ἐκαθήμην μόνος μόνη τῇ κρατίστη δεσποίνῃ τὰ δέοντα ἐντυγχάνων καὶ μετὰ μικρὸν ἦλθεν ὁ πατριάρχης καὶ μετὰ τοῦτον οἱ τῶν ἐν τέλει. Συγκαθημένων οὖν ἡμῶν κοινῇ πάντων τῆς δεσποίνης καὶ τοῦ πατριαρχοῦ ἐνώπιον καὶ παρατεινομένης τῆς ὁμιλίας, ἤρξαντο τῶν ἀρχόντων οἱ μείζους προτείνειν, πῶς ἂν εἴπω, τὰ ταῖς ἑμαῖς ἀκοαῖς ἀκατάλληλα. Τοιαῦτα τοίνυν τούτων ἠργμένων λέγειν, ἐπέχειν αὐτοὺς ἐπεχειροῦν αὐτός. Οἱ δὲ πρὸς ἐμέ φασι· «σχολάζων καὶ μακρονόμος τῶν ἐνταῦθα, τὰ τελοῦμενα οὐ μανθάνεις, ἀλλ' ἡμῖν ἀναγκαῖον καὶ ὑμᾶς τὰ τοιαῦτα εἶδέναι». Καὶ προσετίθεσαν τὰ ἐξῆς ὧν λέγειν ἐπεχείρησαν τῆνικαῦτα συνείροντες. Ἐγὼ δ' ἐπ' ἑμαυτοῦ, πιστευσον πάτερ, τὸ τῆς Σωσάννης ἔλεγον· «στενά μοι πάντοθεν· ἐὰν

¹ Achindin, adică.

² În cetatea lui Constantin, adică.

patruzecime, veni-voi cu bucurie». Ci vezi [tu] însuși, de-Dumnezeu-preaiubitorele părinte, că patriarhul însuși mărturisește că Achindin este – iar nu noi – cel ce iarăși se apucă de cele de care *Tomosul* a oprit a se apuca [cineva]? Și acum acesta¹ mai vârtos și pe cele de aproape și pe cele de departe tulburându-le – și cu mâna, și cu limba și în tot chipul –, patriarhul mai pretutindenea mărturisește împotriva noastră și îi stă alături aceluia.

16 Ci sosind Duminica Stâlpărilor, aflând eu că, dimpreună cu preacinstiții noștri părinți, și preacuviosul protos vine încoace și deja s-a pornit [pe mare], merg și eu în cetate²; și ajungând el, la început îl găzduiesc în chiliile mele dinlăuntrul cetății, rămânând [cu el] două zile, dar nu am mers dimpreună cu el la împărăteștile [palate]. Dar trecând săptămâna mântuitoarelor Patimi și venind cea de după ea, început-am și eu a mă duce, când și când, la patriarhie și la împărăteștile [palate]. Într-una din zile, așadar, ședeam singur cu singură preaputernica stăpână vorbind cele convenite și, după puțin, a venit patriarhul și, în urma lui, dregătorii. Stând, deci, noi toți laolaltă, obștește, înaintea stăpânei și a patriarhului și lungindu-se vorba, cei mai de seamă dintre arhonți au început a grăi către noi – cum să zic? – cele auzului meu nepotrivite. Unele ca acestea, așadar, începând ei a spune, eu unul am încercat a-i opri. Ei, însă, zic către mine: «lăsând [tu treburile lumești] și depărtându-te de cele de aici, nu afli cele ce se săvârșesc; dar nouă ne e de neapărată trebuință ca și voi să știți [de] unele ca acestea»; și, mai apoi, au ținut-o tot așa³. Iar eu îmi ziceam în sinea mea – crede-mă, părinte – [cuvântul acela] al Sosannei: «strâmt mie din toate părțile⁴;

³ Exprimarea din original este prea alambicată pentru a fi redată fidel.

⁴ *Sosana* 22-23; vezi Biblia lui Șerban.

εἶπω τι τῶν ἐμοὶ δοκούντων εἶναι δεόντων, βαρὺς ἔσομαι τοῖς συνοῦσι, τηλικούτοις περ οὖσιν· ἂν σιγήσω τελέως οὐκ ἐκφεύξομαι τὸ κρῖμα τὸ θεῖον. Αἰρετώτερόν ἐστιν ἐπαχθῆ δόξαι τισὶν ἢ ἀμαρτεῖν εἰς θεὸν καὶ τὸ χριστῶν-μον γένος ἅπαν». Τὴν ἔνδον γοῦν ψῆφον μὴ ἀνεχόμενος διακρούσασθαι λόγων ἀπάρχομαι πρὸς αὐτοὺς τοιῶνδε· «τούτων παρ' ὑμῶν εἰρημένων, ἐμοὶ τὸ συνειδὸς ἐντὸς τὸ μέλλον ἐπανατείνεται φρικωδέστατον δικαστήριον καὶ καταψηφιῆσθαι μου δισχυρίζεται τοῦ αἰωνίου βασιλέως ἐνώπιον, εἰ μὴ νῦν ἐφ' ὑμῶν ἐρῶ τὸ δοκοῦν μοι συμφέρον καὶ δέον καὶ ἀληθές· ὁ δ' ἀντιστρατευόμενος ἐν ἐμοὶ τῷ συνειδότη λογισμὸς ἀπειλεῖ με καταδικάσειν καὶ δεινοῖς τοῖς ἐσχάτοις ὑπεύθυνον ἐνώπιον ὑμῶν ἀποδείξειν, εἰ μὴ τὸ συνειδὸς ἀθετήσας σιγήσαιμι παρ' οὐδὲν θέμενος τὸν ἄνωθεν φόβον. 'Δεῖ δὴ πειθαρχεῖν θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις'». Εἰθ' οὕτω κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, μέλιτι κινῶν, προσηνέσι δηλαδὴ λόγοις, τὸ σωτήριον τῆς ἀληθείας φάρμακον ταῖς ἀκοαῖς προσῆγον τῶν διὰ στόματος ἐκεῖνα λεγόντων· καὶ μακρὰ τις καὶ κοινὴ πρὸς ἀλλήλους γέγονεν ἡ ὁμιλία πάντων ἐκεῖ καὶ τῶν ἄγαν ὑπερεχόντων. Οὐ μὴν εἰς τέλος ἐτηρήθη τὸ πρᾶον τοῖς ὑπερέχουσιν. Ὅμως ἡμεῖς πάλιν μειλίχοις ὡς ἐνήν χρησάμενοι λόγοις καὶ τέλος ἐπευξάμενοι τέλος τοῖς πράγμασι παρὰ Χριστοῦ τὸ χρηστότατον, ἀπηλλατόμεθα.

17 Τοῦντεῦθεν ἐς τὰ μάλιστα καὶ μὴ παροῦσιν ἡμῖν ὠργισμένος ὁ πατριάρχης ἐκάστης, ὡς εἶπειν, ἡμέρας διὰ πλείστων ἐδείκνυ καὶ πολὺς ἦν πάντα ἐφοδεύων καὶ πολλοὺς κύκλους περιβαλλόμενος καὶ πάντα κάλων, τὸ τοῦ λόγου,

¹ Se înțelege: de părere contrară mie fiind ei.

² Adică: tot neamul creștinesc.

³ Literal: conștiința; 'pârâșul' lăuntric.

⁴ Aluzie la *Romani* 7, 23.

⁵ Adică: de cele mai aspre pedepse.

că de zic ceva din cele ce îmi par mie a fi de trebuință, greu voi fi [de înghițit] celor de față, atât de sus-puși fiind ei¹; dar și de voi tăcea cu desăvârșire, nu voi scăpa de judecata cea dumnezeiască; încât mai bine să par supărător unora decât să păcătuiesc față de Dumnezeu și de tot neamul cel cu numele lui Hristos numit²». Așadar, judecata lăuntrică nedându-mi pace, încep a grăi către ei cuvinte ca acestea: «acestea zise fiind de către Voi, mie cunoștința cea dinlăuntru³ mi se duce la preainfricoșătoarea judecată ce va să fie și îmi spune că mă va învinovăți înaintea veșnicului Împărat de nu voi spune acum, înainte-Vă, ce îmi pare a fi de folos și de trebuință și adevărat; iar cugetul cel din mine, carele se oștește împotriva cunoștinței⁴, mă amenință că mă va judeca și mă va dovedi vinovat față de Voi [și vrednic] de relele cele mai de pe urmă⁵ de nu voi tăcea, nesocotindu-mi cunoștința, întru nimic [adică] socotind frica cea de sus. 'Trebuie, dară, a asculta pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni'⁶». Și așa, pe cât cu puțință, cu miere amestecând – adică cu vorbe blajine – mântuitorul⁷ leac al adevărului, l-am adus la auzul celor ce [lucrurile] acelea le scoteau pe gură. Și s-a făcut acolo îndelungă și obștească sfătuire a tuturoră întreolaltă, [chiar] și a celor foarte sus-puși. Dar nu până în sfârșit s-a păstrat blândețea de către cei sus-puși; noi, însă, iarăși de cuvinte ca mierea slujindu-ne și, în sfârșit, cerând preabun sfârșit lucrurilor [a veni] de la Hristos, am plecat.

17

De atunci – așa zicând – din zi în zi patriarhul se arată în fel și chip tot mai mânios asupra-ne, și nefiind noi de față, și pe toate le încercă și multe rotițe învârti⁸ și trase – cum se spune – toate sforile, doar ar afla pricină împotriva

⁶ Fapte 5, 29.

⁷ Adică: salvatorul.

⁸ În grecește avem aici o expresie.

κινῶν λαβέσθαι τινὸς ἀφορμῆς καθ' ἡμῶν καὶ κακῶσει παραδοῦναι δεινῇ. Θεῶ δὲ θαρροῦντες ἡμεῖς, οὐ καὶ ζητοῦμεν εἶναι πρὸς δύναμιν, κἂν πάσχωμεν κἂν μὴ πάσχωμεν, ἐνδιητώμεθα μετὰ τῶν καθ' ἡμῶν πάντα μηχανωμένων μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν ἁγίων πατέρων. Μετὰ δὲ ταύτην εὐθύς ἐπὶ τὴν ἀντιπέραν ἐκείνην μονὴν ἐστειλάμεθα πάλιν. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν ἕαρος ὥραν πολὺς ἔχει τὸν χῶρον ἐκεῖνον θόρυβος, τῶν πρὸς τὸν Εὐξείνιον πόντον ἐμπορίας χάριν ἀναπλεόντων ἐκεῖ τὰ πολλὰ συσκευαζομένων, ἀνωτέρω μέντοι τῆς μονῆς ἐκείνης, μᾶλλον δὲ καὶ πολλοῦ κύκλω τόποι πρὸς μετρίαν ἡρεμίαν εἰσὶν ἐπιτηδειότατοι—καὶ ὁ στῦλος γὰρ τοῦ τῆς καρτερίας στύλου Δανιὴλ ἐνταῦθ' ἐστὶν ἰδρυμένος καὶ ἀσκητήρια πολλῶν ἐτέρων παλαιότερων ἁγίων—ἔστι δ' οὐ καὶ ἄλλη πυκνοῖς τε καὶ συνηρεφέσι κομῶντα δένδροις καὶ παρὰ τῶν κεκτημένων φυλαττόμενα τοῖς πολλοῖς ἐπίτηδες ἄβατα, τούτοις καὶ ἡμεῖς προσκεχωρηκότες ἡρεμίας μετρίας χάριν ἐνδιετρίβομεν. Μανθάνομεν δὲ τῇ μεθ' ἣν ἀνῆλθομεν ἑβδομάδι τινὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀφιγμένον ἐπὶ τὴν εἰς ὄνομα τῶν οὐρανίων ἀρχιστρατήγων τετιμημένην μονὴν μετὰ σπουδῆς ὅτι πλείστης ἡμᾶς ζητῆσαι καὶ μὴ εὐρόντα παλινδρομῆσαι. Τοῦτο μαθὼν ἐγὼ, κάτειμι πρὸς τὴν πόλιν ἐκεῖθεν καὶ τοῖς φίλοις συγγενόμενος πατράσιν ἠρόμην, εἰ γνωστὸν γέγονεν αὐτοῖς τίς ἢ τῆς οὕτω σπουδαίας περὶ ἐμοῦ ζητήσεως αἰτία παρὰ τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας. Οἱ δὲ πρὸς ἐμέ φασι· «τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας ἦν ὄντως ἔργον τὸ μὴ χθὲς εὐρηκέναι σε τὸν ἀπεσταλμένον μετακαλέσασθαι πρὸς τὴν λεγομένην σύνοδον, ἐν ἣ τῶν μὲν ἐκάστοτε κατ' ἔθος συνεδρευόντων ἀρχιερέων τῷ πατριάρχει συγκέκληται

¹ Cu corabia.

² Literal: Pontul Evinin; adică, eufemistic: 'puntea cea iubitoare-de-străini'.

³ Adică: încercându-și ori descărcându-și mărfurile.

noastră și a ne da la cumplite rele. Dar îndrăznind noi întru Dumnezeu, ai Căruia și căutăm a fi după putere – fie de pătimim, fie de nu pătimim – petrecut-am între cei ce toate le uneltesc asupra-ne până la Duminica sfinților Părinți. Iar după aceasta numaidecât am fost trimiși iarăși în mânăstirea aceea de cealaltă parte. Dar, fiindcă la vremea primăverii multă zarvă cuprinde locul acela, cei ce pleacă¹, pentru negustorie, spre Marea Neagră² acolo făcându-și în cea mai mare parte pregătirile³, dar mai sus de mânăstirea aceea (mai bine zis: pretutindenea împrejur) sînt locuri foarte prielnice liniștirii cu măsură – că și stâlpul lui Daniil, al stâlpului răbdării [adică, nu altundeva decât] acolo este așezat – și schituri⁴ ale multor altor sfinți mai vechi și, alocurea, și [sfințite] dumbrăvi cu coamă bogată de copaci deși și umbroși și într-adins păzite necălcate celor mulți de cei ce le-au dobândit, într-acestea și noi ducându-ne de dragul liniștii cu măsură, petreceam. Aflăm, însă, că în săptămâna de după cea în care ne-am suit [acolo] a venit unul din [oamenii] cei bisericești⁵ în mânăstirea cea întru numele cereștilor Voievozi cinstită [și că a venit] cu cea mai mare sânguință a ne căuta și, neaflându-ne, a făcut cale întoarsă. Aceasta aflându-o eu, cobor de acolo în cetate și, mergând la iubiții mei părinți⁶, i-am întrebat de le este cunoscut care este pricina [acestei] așa de sânguincioase căutări a mea⁷ de către puterea patriarhi[ceas]că. Iar ei zic către mine: «cu adevărat lucru al proniei lui Dumnezeu a fost că nu te-a găsit ieri trimisul să te cheme la așa-zisul 'sinod', la care, în afara arhieriei care de obicei se adună

⁴ Literal: askitirii; adică: locuri de asceză, de exersare în viața duhovnicească, de către 'athleții' binecinstirii.

⁵ Este vorba de cineva aflat în slujba Bisericii.

⁶ Este vorba de părinți duhovnicești, de monahi.

⁷ Altfel zis: al acestei așa de asidue căutări.

τις ἕτερος οὐδαμῶς, τῶν δ' ἀρχόντων οἱ τῆς Χουμναίνης συγγενεῖς βασιλίσης καὶ τούτων οἱ τῶν ἄλλων νεώτεροι παρήσαν ἐκεῖ δούλων κατάλληλον ἔσμον ἐπαγόμενοι. Καὶ μεταξὺ τούτων ὁ Ἀκίνδυνος ἦν, ἰδιόν τι κάκεῖνος σμήνος τῶν τοῦ Βαρλαάμ μαθητῶν ἐπαγόμενος καὶ μοναχῶν οὐκ ὀλίγους τοιούτους, ὡς ἔστιν οὖς ἐκείνων ὑπὸ τοὺς σφῶν μανδύας καὶ ῥόπαλα κατέχειν ἀδρά. Σπουδῆ δ' ἦν ἡ πᾶσα λαθεῖν πάντας καὶ σὲ μόνον πράω μὲν τῷ σχήματι μετακαλέσασθαι, καταδικασθέντα δὲ συνοδικῶς δῆθεν ἐμπαιγμῶ παραδοθῆναι καὶ μᾶστιξιν». Ἐγὼ δὲ πρὸς τοὺς ἐξηγουμένους ταῦτα, πίστευσον πάτερ, «νῦν οὖν», ἔφην, «ἴωμεν πρὸς τὸν πατριάρχην, ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς καταγιγίδος ἐκείνης ἀκμὴ παρήλθε». Τοῖς δὲ μὴ δοκιμάζουσι τοῦτο πεισθεὶς ἐγώ, παρήκα μὲν τὴν πρὸς τὸν πατριάρχην ὁδόν, ἄλλοτε δ' ἄλλω τῶν φίλων παρών, ἐντὸς διῆγον τῆς πόλεως ἐφ' ἡμέρας συχνάς.

18

Μιᾶ τοίνυν συνόντος μου τῷ σεβασμιωτάτῳ πρώτῳ τοῦ ἀγίου ὄρους, ἐκκλησιαστικοὶ δύο παραγενόμενοι καὶ προσειπόντες καὶ παρακαθίσαντες ἡμῖν, εἶτα πρὸς ἐμὲ μόνον εἶπον κάκεῖνου ἀκούοντος· «ἡ κυρία ἡμῶν ἡ δέσποινα καὶ ὁ αὐθέντης ἡμῶν ὁ βασιλεὺς ὀρίζει, ἵνα ἔλθῃ ἡ ἀγιωσύνη σου εἰς τὸ παλάτιον». Πρὸς αὐτοὺς δ' ἀπεκρινάμην αὐτός· «ἀπίθανόν τι δοκεῖ τὸ παρ' ὑμῶν εἰρημένον· τῆς ἐκκλησίας μὲν ὑμεῖς ὑπηρέται, διακομισταὶ δ' εἶναι λέγετε βασιλικῷ προστάγματος· πῶς; Ἄρ' οὐκ ἦν ἀρχων οὐ μικρὸς οὐ μέγας ὑπηρετήσων τῷ δεδομένῳ τοῖς ἡμῶν καὶ δεσπότηαις καὶ βασιλεῦσι»; Πρὸς ὃ πάλιν ἔλεγον ἐκεῖνοι· «τοῦ

¹ Amintim că Irina Humnena fusese soția lui Ioan Paleologul; după moartea soțului, a îmbrăcat shima monahală; anturajul ei îi susținea pe adversarii lui Palama.

² Vezi și *Tratate apologetice* 4, 17.

³ Vezi și mai sus, *Epistole* 11, 5.

⁴ Slujbași, adică; nu clerici.

totdeauna cu patriarhul, nicidecum nu a fost chemat vreun altul, iar dintre arhonți rudele împărătesei Humnena¹, ba și dintre aceștia [doar] cei mai tineri decât ceilalți erau acolo de față, urmați, pe potrivă, de un roi de slugi; iar între aceștia era Achindin, aducându-și roi de ucenici de ai lui Varlaam și nu puțini [și dintre] monahi, dintr-aceia care să-și țină pe sub mantii și [niște] ciomege zdravene. Toată sânguینța [lor] era de-ai păcăli pe toți, iar pe tine, [mai întâi] cu părută blândețe chemându-te, [mai apoi,] osândit – chipurile – sobornicește, să te dea batjocurii și bățăilor». Eu, însă, am zis – crede-mă, părinte – către cei ce îmi înfățișau acestea: «să mergem, dar, acum la patriarh, că a trecut toiul furtunii aceleia». Dând, însă, eu ascultare celor ce nu încuviințaseră lucrul acesta, am lăsat mersul la patriarh și am petrecut înlăuntrul cetății mulțime de zile, stând la unul și la altul dintre prieteni.

18

Într-una din zile, deci, fiind eu împreună cu preacinstitul protos al sfântului Munte, doi [slujbași] bisericești² venind și vorbind și șezând cu noi, mai apoi zis-au doar către mine – și acela auzind – : «doamna noastră, stăpâna, și stăpânitorul nostru, împăratul, hotărăște să vină sfinț[en]ia ta³ la palat». Către aceștia eu am răspuns: «de necrezut îmi pare spusa voastră; că [vă văd a fi] slujitori⁴ ai Bisericii, dar ziceți că sînteți crainici ai poruncii împărătești; cum [așa]? Oare nu s-a aflat nici un arhonte⁵ – nici mic, nici mare – [care] să slujească⁶ hotărârea⁷ celor ce ne sînt și stăpâni, și împărați?». La care iarăși ziceau aceia: «ieșind patriarhul astăzi din Aghia Sofia și apucând calea către

⁵ Sau árhon; adică: om cu rang împărătesc, nu cu rang bisericesc, ca cei doi despre care ni se vorbește.

⁶ Să deservească; propriu-zis: să o poarte și să o vestească destinatarilor.

⁷ «τό δεδογμένον»: ceea ce s-a părut, 'părerea', gândul.

πατριάρχου σήμερον ἐξιόντος τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῆς πρὸς τὰ βασίλεια φερούσης ἡμμένου, ταύτην ἡμεῖς ἐκεῖθεν δεδεγμένοι τὴν ἐντολήν, σὲ ζητῆσαι καὶ πρὸς σὲ ταῦτα φά-
ναι, τοῦτ' αὐτὸ πεπράχαμεν καὶ εἰρήκαμεν. Ἄγε δὴ συνα-
πίωμεν». Ἐγὼ δ' ὑπολαβὼν, «τοῦτ'», ἔφην, «αὐ πολλῶ τῶν
προτέρων ῥημάτων ἀπιθανώτερον· ἄρα γὰρ πρωὶ σήμερον
τῇ μεγίστῃ τῶν ἐκκλησιῶν οἱ βασιλεύοντες ἐπεδήμησαν»;
Οἱ δὲ πάλιν· «καὶ τις σήμερον ἐπιδημίας ἐκεῖ τοῖς βασι-
λεῦσι καιρός· ἀλλ' ἐλθὲ συναπίωμεν». Ἐγὼ δ' αὐ· «ἔοικεν
εἶναί τι δι' ὃ ζητοῦμαι τῶν προσηκόντων τῇ ἐκκλησίᾳ. Νῦν
οὖν—μεσημβρία γὰρ ἤδη καὶ καιρός οὐκέτι συνόδου—μά-
την ἤκειν ἐμὲ συμβήσεται· τῷ δεσπότη μου γοῦν τῷ πατρι-
άρχῃ δι' ὑμῶν νῦν μηνύω, κατὰ τὴν σὴν κέλευσιν ἔρχομαι
τῇ πρωΐᾳ». Τοῦτ' ἀκούσαντες ἐκεῖνοι βαρέως ἔφερον.

- 19 Μετακαλεῖται τοίνυν ὁ πρῶτος τὸν ἐν ἱερομονάχοις τι-
μιώτατον κύρ Λάζαρον, τὸν τῆς Φιλοθέου μονῆς ἡγούμε-
νον, καὶ πέμπει πρὸς τὸν πατριάρχην αὐτὸν μηνύσας· «εἰ
μὲν δι' ἕτερόν τι ὁ Παλαμᾶς μετεκλήθη, πρόθυμος ἤξειν,
εἰ δὲ τῶν παρὰ τοῦ Βαβλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου κινηθέντων
ἐνεκεν, οὐ τοῦ Παλαμᾶ ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις αὕτη, τῶν δὲ χρι-
στιανῶν ἀπαξαπλῶς ἀπάντων καὶ μάλιστα τῶν μοναχῶν,
καὶ τούτων αὐ μᾶλλον τοῦ ἀγίου ὄρους αὐτοῦ. Τάξον
οὖν ἡμέραν, ἐν ἣ σύνοδος ἔσται πρὸς τὴν περὶ τοιούτων
ἀποχρῶσα ζήτησιν καὶ καταξίωσον προδηλωθῆναι ἡμῖν,
ὡς ἂν ἐτοιμασθέντες, ἤκωμεν ὁμοῦ πάντες καὶ διευκρινηθῇ
τάληθές». Ἐκείνων οὖν ἀπελθόντων, μετ' ὀλίγον ἐπανῆκεν
ὁ Φιλοθέου λέγων ἀποκριθῆναι τὸν πατριάρχη· «σύνο-
δον μὲν περὶ τοιούτων ἐξετάζουσιν οὐδ' εἰς νοῦν ἡμῖν
ἀνέβη συγκροτεῖν, τὰ δὲ περὶ τῆς ὑποθέσεως ἐκείνης ζητῶ

¹ Literal: cei ce împărățesc.

² Sau: 'fost-a pricină'.

³ Adică: chestiunea.

⁴ Adică: în general.

[palatele] cele împărătești, de acolo primind noi porunca aceasta, [și anume] a te căuta și a-ți spune acestea, întocmai asta am făcut și am spus; hai, dară, să plecăm împreună». Iar eu, la rândul meu, am spus: «lucrul acesta, iarăși, este mult mai de necrezut decât vorbele cele dintâi; că oare astăzi de dimineață mers-au împărații¹ la preamarea între biserici?». Iar ei din nou: «și astăzi [fost-a] vreme² a merge acolo cei ce împărățesc; ci vino, să plecăm împreună». Și eu iarăși: «pare-se că lucrul pentru care sînt căutat este unul ce privește Biserica; acum, dar, că e deja prânzul și nu mai este vreme de sinod, îmi va fi a merge degeaba; dar vestesc acum prin voi stăpânului meu, patriarhul, [că] 'la porunca ta, veni-voi mâine dimineață'». Aceasta auzindu-o aceia, greu au răbdat-o.

19 Cheamă, deci, protosul pe preacinstitul între ieromonahi kyr Lazăr, pe egumenul mănăstirii Filotheului, și îl trimite la patriarh vestindu-i: «dacă pentru altceva a fost chemat Palama, veni-va fără preget; iar dacă [e chemat] din pricina celor iscate de Varlaam și Achindin, [atunci] nu a lui Palama este pricina aceasta³, ci a creștinilor tuturor, pe de-a-ntregul⁴, și mai ales a monahilor și, dintre aceștia, iarăși, mai degrabă a celor din chiar sfântul Munte. Rânduiește, deci, zi în care să fie sinod pentru neapărata cercetare în privința [lucrurilor] acestora⁵ și găsește de cuviință a ne-o arăta [pe aceasta⁶] dinainte, ca gătindu-ne [noi], să venim toți laolaltă și să iasă la iveală adevărul». Plecând, așadar, aceia⁷, după puțin se întoarce al Filotheului [egumen] zicând că patriarhul a răspuns [că] «sinod care să cerceteze în privința [lucrurilor] acestora nici prin minte nu mi-a trecut a aduna, ci [doar]

⁵ Adică: a celor 'mișcate' de Varlaam și Achindin.

⁶ Ziua hotărâtă, sorocul.

⁷ Adică: sus pomeniții slujbași bisericești.

συγγράμματα». Παρ' ἐμοῦ δ' ἀκούσας ὁ πρῶτος πρὸς τὸν πατριάρχην αὐθιχῶς λαβόμενος εἶπε· «καὶ μὴ ζητοῦντί σοι προσήνεγκαν ἄν, εἰ μὴ πρὸς ἐκείνους ὠργισμένον ἑώρων».

20 Ἐγὼ δ' ἀπιέναι πάλιν πρὸς ἐκείνον προεθυμούμην, οἱ δὲ προσφιλέστατοι τῶν πατέρων ἀνέκοψαν πάλιν, «μείνον ἔτι», λέγοντες, «ἴν' ἡμεῖς σοῦ χωρὶς ἀφιγμένοι πρὸς αὐτόν, μάθωμεν ὅ,τι λέγει». Καὶ δὴ λιπόντες ἐμὲ πρὸς τὸν πατριάρχην ἤκουσιν οὗτοι, πρὸς αὐτόν λέγοντες· «ἡ μεγάλη ἀγίωσύνη σου τὰ τοῦ Βαρλαάμ συγγράμματα προαναγνοῦσα, εἶτα καὶ τὰ πρὸς ἐκείνον ἀντιρρητικά τοῦ Παλαμᾶ συγγράμματα, σὺν οὐκ ὀλίγοις τῶν ἐλλογίμων ἡμῶν τε παρόντων ἐπήνεσας μὲν καὶ τεθαύμακας μετὰ τῶν συνακρωμένων ἀπάντων τὰ τοῦ Παλαμᾶ, πᾶσαν ἀσφάλειαν ἐπιμαρτυρήσας αὐτοῖς. Ἐγnows δὲ διὰ τούτων καὶ κατέγνωσ τῶν τοῦ Βαρλαάμ συγγραμμάτων τὴν δυσσέβειαν καὶ τῷ Παλαμᾶ τούτου χάριν χάριτας ὠμολόγεις μεγίστας. Εἶτα καὶ συνόδου, μᾶλλον δὲ συνόδων συναγερμένων μεγάλων, ἐπὶ πάντων τούτ' αὐτὸ πάλιν γέγονεν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς δυοῖν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀντιρρητικῶν πρὸς ἀλλήλους λόγων περὶ εὐσεβείας γεγεννημένων, ἡ σύνοδος τοὺς μὲν τοῦ Βαρλαάμ πρότερον, ὕστερον δὲ καὶ τοὺς τοῦ Ἀκινδύνου, τοῦ τάκείνου μετ' ἐκείνον ἐπεκδικοῦντος καταδικάσασα λόγους καὶ δυσσεβεῖς ἀποφηνάμενη, τοὺς τοῦ Παλαμᾶ, ταῦτο δ' εἶπεῖν, ἡμετέρους καὶ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, ὡς καὶ ὁ Τόμος φησὶν, ἐδικαίωσε καὶ ἀνεκήρυξε καὶ ἐστήριξε. Τίνος γὰρ δὴ καὶ χάριν τῷ Παλαμᾶ Τόμος δέδοται πρὸς

¹ Pasaj neclar; «acelora» (în original la masculin, spre deosebire de pomenitele scrieri, în grecește la neutru) pare a desemna totuși pomenitele scrieri, gândite – poate – de sfântul Grigorie ca *λόγοι* [cuvinte], la masculin.

² Literal: le-ai admirat.

³ Literal: «tot negreșitul lor recunoscându-l»; unde 'negreșitul/Nealunecarea' numesc însușirea – scrierilor cu pricina – de a fi corecte, de a sta în picioare.

caut [a aduna] scrierile privitoare la pricina aceea». De la mine auzind [aceasta] protosul, către patriarh, iarăși, aflând prilej, zis-a: «ți le-aș fi dat și de nu le-ai fi cerut, de nu te vedeam mâniat asupra acelora¹».

20 Dar eu iarăși doream a mă duce la acela, dar cei mai apropiați dintre părinți m-au oprit iarăși, «mai stai», zicându-mi, «ca noi, ducându-ne – fără tine – la el, să aflăm ce zice». Și, lăsându-mă, aceștia s-au dus la patriarh, zicând către el: «Mare sfințenia ta scrierile lui Varlaam mai întâi citindu-le, iar mai apoi și scrierile antiretice ale lui Palama către acela, dimpreună nu cu puțini dintre oamenii de vază și fiind noi de față, le-ai lăudat – și te-ai minunat² – cu toți cei ce [te] auzeau pe cele ale lui Palama, mărturisindu-le toată nealunecarea lor³. Și știind [tu] – prin acestea – și osândind rea-cinstirea scrierilor lui Varlaam, și lui Palama – pentru aceasta – preamari ha[tâ]ruri îi mărturiseai⁴. Mai apoi și sinod – mai bine zis: sinoade mari – adunându-se, în fața tuturor s-a întâmplat întocmai același [lucru]. Că nu [certându-se întreolaltă] – simplu – doi oameni, ci cuvinte antiretice întreolaltă în privința binecinstirii făcându-se, sinodul, mai întâi, cuvintele lui Varlaam, iar mai apoi pe cele ale lui Achindin – celui ce răsbuna⁵, după acela⁶, cele ale aceluia – osândindu-le și rău-cinstitoare arătându-le, pe cele ale lui Palama – totuna cu a zice: pe ale noastre și ale Bisericii lui Dumnezeu, precum și *Tomos*-ul spune – le-a îndreptățit și le-a propovăduit⁷ și le-a întărit. Că pentru ce, dar, i s-a mai și dat lui Palama *Tomos* de îndreptățire, dacă

⁴ Traducerea literală a pasajului se datorează dorinței de a păstra jocul de cuvinte din original; într-o română mai pedestră, sensul ar fi: 'pentru aceasta te arătai foarte recunoscător lui Palama', 'nu știai cum să-i mai mulțumești lui Palama'.

⁵ Revendica, adică.

⁶ După Varlaam, adică.

⁷ Adică le-a proclamat.

δικαίωμα, εἰ μὴ δικαιοῖ τὰ ἐκείνου»; Ταῦτ' ἀκούσας ὁ πατριάρχης ὑπολαβὼν καὶ διακόψας τὸν λόγον, ἑτέραν ἐτράπετο καὶ λέγειν ἤρξατο θυμοῦ πνέων· «εὐρέθη νῦν ὁ Παλαμᾶς οἴος· ἐλήφθη γὰρ τις τῶν ὑπ' αὐτὸν μοναχῶν πρὸς τὸν Καντακουζηνὸν ἀπιῶν καὶ γραφὰς ἐπιφερόμενος τοῦ Παλαμᾶ τέσσαρας, δύο μὲν γεγραμμένας πρὸς τοὺς Ασάνας, δύο δὲ πρὸς ἐκεῖνον αὐτὸν τὸν Καντακουζηνὸν καὶ τινα τῶν ἐκείνου». Ταῦτ' ἀκηκοῦτες οἱ τὰς ψυχὰς ἔτοιμοι κατὰ Χριστοῦ μίμησιν ὑπὲρ τῶν φίλων τιθέσθαι, «τὰς κεφαλὰς ἡμεῖς», ἔφησαν, «ὑπὲρ ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου τίθεμεν νῦν, εἴπερ ἀληθὲς τοῦτο· συκοφαντία, δέσποτα, συκοφαντία τὸ πρᾶγμα σαφές· οὐδὲν οὐδέποτ' ἐκεῖνος τοιοῦτον πράττει. Ὅμως ἐγγὺς ἡ δεῖξις· ἐνεχθήτω νῦν ἐνώπιον ἡμῶν ὁ τῶν ἐκείνου νῦν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις ληφθεὶς». Ὁ δ' εὐθύς μετ' ὀργῆς ἀποστραφεὶς τούτων, πρὸς ἑτέρους ἔβλεψε. Κακεῖνοι πρὸς ἡμᾶς ἐπανήκοντες διηγήσαντο ταῦτα καὶ μοι συνεβούλευσαν λέγοντες· «μετάστηθι τῶν ἐνθάδε νῦν, εἰ μὴ σαυτὸν βούλει παραδοῦναι θανάτῳ».

- 21 Διὰ ταῦτα, πάτερ, καὶ τῶν περὶ τὴν πόλιν ἀπάρας, ἐπὶ τὴν Ἡράκλειαν ἦλθον, ἀλλ' οὐχὶ σύνοδόν τινα φεύγων, ὡς αὐτοὶ γράφουσιν· ἀνωτέρω γὰρ ἀκήκοας εἰπόντων, μηδ' εἰς νοῦν ἀφικέσθαι τούτοις, ἦν φασι σύνοδον. Ἀλλὰ καὶ πᾶς αὐτοῖς ὁ περὶ τοῦ δόγματος λόγος σκῆψις ἔστιν, ἐξευρημένη πρὸς ἐπίκρουσιν τοῦ μισεῖν τοὺς τὴν εἰρήνην ποθοῦντας. Εἴση δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχον καὶ ἀπὸ τῶν ἐπεσταλμένων μοι πρὸς τοὺς πατέρας, ἐν οἷς καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἡράκλειαν ἐπ' ἐμοὶ πεπραγμένα καὶ τίνος ἕνεκα καὶ

¹ Tomos-ul, adică.

² Ale lui Palama, desigur.

³ Adică: revărsând mânie; vezi *Fapte* 9, 1 și *Irmosul Pesnei a VII-a a Praznicului Crucii*.

⁴ Literal: prin imitarea lui Hristos.

⁵ Adică: a și le jertfi.

⁶ Al lui Palama, adică.

[el¹] nu îndreptățește cele ale lui^{2?}». Pe acestea auzindu-le patriarhul, băgându-se și tăindu-le cuvântul, în altă [parte] abătu [vorba] și începu a zice, suflând cu mânie³: «s-a aflat acum cine [îmi] este Palama [ăsta]; că l-au prins pe unul din monahii lui ducându-se la Cantacuzinul și ducând patru scrisori ale lui Palama, două scrise către Asănești, iar două către însuși Cantacuzinul și pentru unul dintre ai lui». Acestea auzindu-le cei gata – urmând lui Hristos⁴ – și sufletele a și le pune⁵ pentru prieteni, «capetele noastre», zis-au, «pentru omul acela le punem acum, de adevărat este aceasta; clevetire, stăpâne, curată clevetire este lucrul [acesta]; nicicând nu face acela una ca asta; dar aproape este dovedirea: aducă-se acum înaintea noastră omul aceluia⁶ cel prins făcând unele ca acestea». Iar acela⁷ numai decât cu urgie întorcându-se de la aceștia, la alții s-a uitat. Și aceia, întorcându-se la noi, ne-au povestit toate și m-au sfătuit zicând: «du-te⁸ de aici acum, de nu vrei să te dai morții pe tine însuși».

21

Pentru acestea, părinte, și împrejurimile cetății lăsându-le⁹, venit-am în Iraklia, iar nu pentru că aş fi fugit de vreun sinod, cum [vă] scriu ei; că i-ai auzit mai sus spunând că nici prin gând nu le trecea a face 'sinod' – cum i-au zis ei [acum]. Dar și tot cuvântul lor cel [chipurile] în privința dogmei făcătură le este¹⁰, scornit spre tănuirea urii lor față de cei ce poftesc adevărul. Și ști-vei că așa stau lucrurile și din [cuvintele] cele trimise de mine către părinți, în care [afla-vei] și cele ce mi s-au făcut mie în Iraklia și pentru ce [mi s-au făcut] și după ce cercetare¹¹

⁷ Patriarhul, adică.

⁸ Literal: mută-te.

⁹ Literal: și de împrejurimile cetății depărtându-mă.

¹⁰ Adică: pretext.

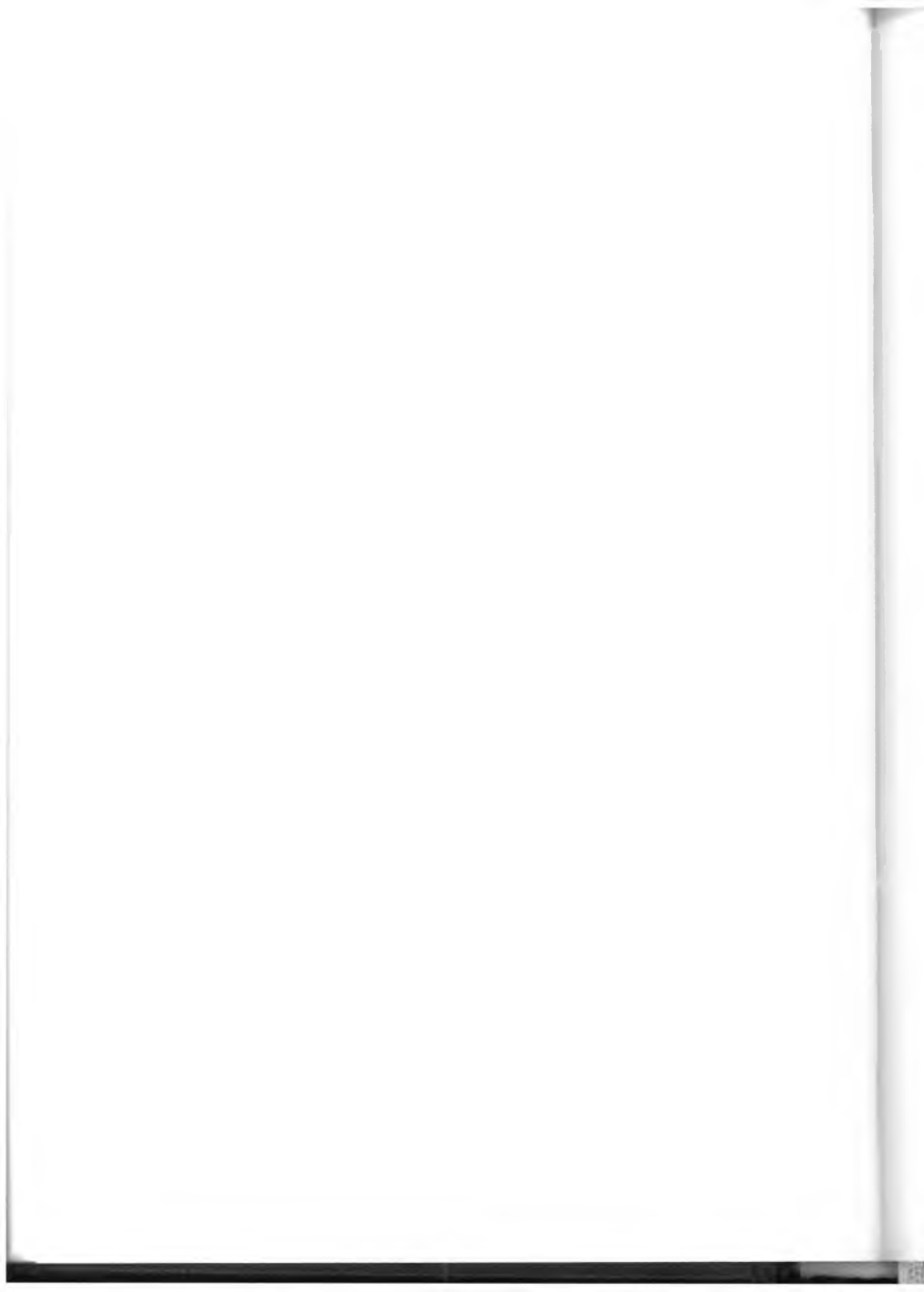
¹¹ În sensul de investigație, anchetă.

μεθ' οἷαν ἔρουναν ἡμᾶς ἐπανήγαγον ἐκεῖθεν. Τὰ δ' ἐξῆς
τῆς διηγήσεως τῶν γεγονότων ὑπέτεμον οἱ διακομισταὶ
κατασπεύδοντες· ὑμεῖς δὲ ταῖς πρὸς θεὸν εὐχαῖς τὰ ἐξῆς
τῶν ὁμοίων γενησομένων τελέως ἐκτέμοιτε.

ne-au adus înapoi de acolo. [Dar] întâmplările ce mai urmau în povestirea noastră [ni] le-au tăiat purtătorii [acesteia], grăbindu-se [a pleca]; voi, însă, cu rugăciunile către Dumnezeu, fie să tăiați cu desăvârșire cele de felul acesta ce ar mai urma.

13

A II^A CĂTRE MACARIE

Scurtă introducere

«Alta către sus numitul său frate».

Epistola aceasta este – am zice – triumfătoare, vestind neprevăzuta întorsătură luată de lucrurile bisericești.

În debut sînt rezumate ultimele evenimente. Patriarhul îi convinge pe cei ce împărățesc să scrie aghioriților împotriva lui Palama, ca răspuns la scrisorile trimise de aceia patriarhului, împărătesei și arhonților. Patriarhul, însă, nu a mai trimis scrisoarea sa aghioriților, cum Palama a crezut inițial, ci a ținut-o ascunsă. Oricum, lucrarea dragostei aghioriților s-a dovedit mai mult pricinuitoare de vătămare lui Palama, dar doar pentru scurtă vreme; că nu binele împreună-lucrează răului, ci răul binelui (1).

Astfel, Caleca, prinzând curaj în urma reușitei demersului lui împotriva lui Palama către cei ce împărățeau, intenționează a-l face pe Achindin întâi-stătător în Biserică, adică arhieru, și îl hirotonește, mai întâi, diacon. Însă, în cele din urmă împărăteasa se trezește, neîngăduind a fi hirotonit om condamnat de sinod, căci una ca aceasta ar aduce mare tulburare în Biserică. Așa că senatul, cu încuviințarea arhierilor, anulează hirotonia (2).

Strălucește, deci, adevărul pe care Palama îl propovăduia, neputându-l umbri nici acuzațiile, nici mituirile cu bani puși la îndemână de Humnena (4). În clipa când aceștia credeau că au biruit definitiv și cugetau a pune drept cunună răutăților hirotonia lui Achindin, Dumnezeu trezește râvna împăraților și arhonților. Intenția lui Palama este de a arăta că întoarcerea împărătesei se datorează dumnezeieștii luminări.

Epistola este scrisă în același an cu scrisoarea aghioriților. Precum se știe, anul începea pe atunci la 1 Septembrie. Momentul alcătuirii scrisorii îl sugerează mai îndeaproape starea politică descrisă în ea, îndeosebi pomenirea hirotoniei lui Achindin. E limpede, deci, că a fost scrisă în Decembrie 1344 ori în Ianuarie 1345.

<ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ>

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΩΤΕΡΩ ΕΙΡΗΜΕΝΟΝ
ΙΔΙΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ

1 «Τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου», φησὶν ὁ ψαλμωδὸς προφήτης, «εὐθνηοῦντας ὁρῶν τοὺς πονηροὺς, ἕως οὗ εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ θεοῦ καὶ συνῶ εἰς τὰ ἔσχατα αὐτῶν», διὰ τῆς προφητικῆς δηλονότι χάριτος καὶ δυνάμεως. Ἐμοὶ δὲ τοσοῦτον ἀπολειπομένῳ τῆς δυνάμεως ταύτης, ὅπόσον καὶ τῆς προφητικῆς ἁγιότητος, πρὶν ἰδεῖν τὸ νῦν παρ' ἐλπίδας ἀπαντήσαν τέλος, δυσδιάκριτον ὑπῆρχε, πῶς τὸ ἀγαθὸν συνεργὸν ἐγεγόνει τῷ κακῷ πρὸς ἐπίδοσιν. Τῶν γὰρ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ὑπὲρ ἡμῶν γεγραμμένων, ἐπεσταλμένων τῆτες τῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ βασιλευούσῃ καὶ τοῖς ἐν τέλει, προσελάβοντο παρρησίαν ἐντεῦθεν οἱ πονηροὶ καθ' ἡμῶν. Ἀνέπεισε γὰρ ὁ πατριάρχης τοὺς βασιλεύοντας καθ' ἡμῶν ἀντιγράψαι καὶ προφασίσασθαι τὴν εὐσέβειαν, ὡς μὴ δοκοῖεν ἀθῶοις οὖσιν ἐπηρεάζειν ἀδίκως· ἐφ' οἷς καὶ αὐτὸς ἡμῶν καταψηφιζόμενος ἔγραψεν, εἰ καὶ μὴ πρὸς ὑμᾶς ταῦτα πέπομφεν ὡς ὕστερον ἐγνωρίσαμεν. Ἐνταῦθα δὲ τὰ γεγραμμένα κατασχῶν εἰς οἰκείαν ὡς

¹ *Psalmii* 72, 16.² *Psalmii* 72, 12.³ Sau: pe cei vicleni. Adică: a vedea că cei răi sînt în îndeștulare, în bunăstare.⁴ Adică: la altarul lui Dumnezeu.⁵ Adică: în mod nesperat.⁶ Literal: cei ce împărătește.⁷ «pentru noi»: în apărarea noastră, în favoarea noastră.

<A LUI GRIGORIE PALAMA>

CĂTRE MAI SUS NUMITUL SĂU FRATE

1 «Aceasta osteneală este înaintea mea»¹, zice de-psalmi-cântătorul proroc, «îndestulându-se»² văzându-i pe cei răi³, «până ce voi intra la sfințitoriul lui Dumnezeu⁴ și voi înțelege cele de apoi ale lor», vădit că prin darul și puterea procească. Mie, însă, celui într-atâta lipsit de puterea aceasta, cât și de proceasca sfințenie, mai înainte de-a vedea sfârșitul cel acum venit în chip nenădăjduit⁵, anevoie de deslușit îmi era cum [de] binele se făcuse împreună-lucrător răului spre sporire. Că, trimițându-se anul trecut patriarhului și împărătesei⁶ și dregătorilor scrisorile cele de către dragostea voastră scrise pentru noi⁷, de aici⁸ [mái multă] îndrăznire luat-au cei răi împotriva noastră; că patriarhul i-a făcut pe cei ce împărățesc să răspundă⁹ împotriva noastră și să pună pricină¹⁰ binecinstirea, spre a nu părea a asupra [oameni] nevinovați, [în chip] nedrept; pe lângă acestea, a scris și el [însuși] împotriva noastră, măcar că vouă nu v-a trimis [scrisorile] acestea [ale lui], cum mai apoi am aflat; și ținând [el] aici cele scrise – spre [propri]a sa încredințare, cum [se] părea – început-a să cuteze împotriva

⁸ «de aici»: prin aceasta, datorită faptului acestuia.

⁹ E vorba de răspunsul – în scris – la pomenitele scrisori.

¹⁰ Adică: să ia drept pretext.

ἐδόκει βεβαίωσιν, ἤρξατο παρησιάζεσθαι κατὰ τῆς ἡμῶν εὐσεβείας, ὡς οὐπω πρότερον. Καὶ οὕτω τηνικαῦτα τὸ τῆς ἀγάπης ἔργον πρόξενον ἐδόκει βλάβης τοῖς ἀγαπωμένοις ὑπάρξαι καὶ τῇ πονηρίᾳ συνάρασθαι. Τὸ δὲ νῦν ἐκβάν τέλος ἔδειξεν ἐκεῖνο ἀληθὲς ὄν, ὡς οὐ τῷ κακῷ τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν συνεργεῖ, κἂν μὴ κατὰ πρόθεσιν οἰκείαν, ὡς καὶ οἱ πατέρες διδάσκουσιν. Ἦρθη γὰρ ἡ καθ' ἡμῶν ἐνεργουμένη κακία, οὐχ ἴν' ὑψωθῆ καὶ μένη περιφανής, ἀλλ' ἵνα σφοδροτέρα κατασπασθῆ καὶ μετ' ἤχου τῇ ἀπωλείᾳ παραπεμφθῆ καὶ μηδὲ τοὺς πόρρω δυνηθῆ λαθεῖν.

- 2 Θαρησας γὰρ ὁ νῦν τοῖς Βαρλααμίταις προσκείμενος πατριάρχης, ὡς ἤδη πανταχόθεν τὸ ἐνδόσιμον ἔχων, ἄτε καὶ βασιλικοῖς ὠχυρωμένος γράμμασιν, ἐπιχειρεῖ πρόεδρον ἐκκλησίας καθιστάναι τὸν τοῦ Βαρλαὰμ μύστην καὶ διάδοχον καὶ ὀπαδὸν Ἀκίνδυνον. Ὡς οὖν διαλανθάνειν οὐκ εἶχε, μέλλων ἤδη τοῖς ἱεροῖς διακόνοις ἐγκαταλέγειν τὸν μὴ τὸν βίον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ σέβας ἀνιέρων, μαθοῦσα τοῦτο παρὰ τινων ἢ κρατίστη βασιλὶς καὶ παραυτὰ συνεῖσα δόλους ὄντα πάντα ἐκεῖνα τὰ πρώην ὡς ἐπὶ προμηθεῖα δῆθεν ἄλλη παρ' αὐτοῦ τελούμενα, πέμψασα ὄνειδίζει καὶ τοῦ ἐγχειρήματος ἀπάγειν λόγῳ καὶ πρὸς τὸ εἰκὸς ἐπανάγειν πειρᾶται τὸν ἱεράρχην τῶν θείων φανερῶς ἐκτραπόμενον νόμων, ἀλλὰ καὶ προκαταγγέλλει τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι τῆς ἐκκλησίας ταραχὴν, εἰ μὴ πείθοιτο. Ὡς δ' ἐκεῖνος

¹ Adică: a început să vorbească fățiș împotriva învățăturii binecinstitoare de Dumnezeu.

² Adică: fapta izvorâtă din dragoste, și anume a scrie în apărarea fratelui.

³ [Pseudo] Macarie, *Sermones* 64 (collectio B) 8, 3, 4; vezi H. Berthold, *Makarios/Symeon Reden und Briefe* [Die griechischen christlichen Schriftsteller, Berlin 1973]. În scrierile palamite vezi și *Triade* 2, 1, 15 și *Omilii* 50, 7.

⁴ Vezi *Psalzii* 9, 7.

⁵ În sensul de 'fortificat', împrejmuț cu metereze.

binecinstirii noastre¹ ca nicicând mai înainte; așa că lucrul dragostei² părea atunci a fi pricinuitor de vătămare celor iubiți și a sluji răutății. Dar sfârșitul ivit acum adevărat a vădit aceea că nu binele [împreună-lucrează] răului, ci «răul împreună-lucrează binelui, măcar că nu din bună voire», cum și părinții [ne] învață³. Că s-a sculat răutatea cea lucrată asupra noastră, dar nu ca să se înalțe și să rămână în văzul tuturor, ci ca și mai tare să fie doborâtă și 'cu sunet să se dea pieirii'⁴ și nici celor de departe să nu se poată tăinui [aceasta].

2

Că îndrăznind patriarhul cel alăturat acum Varlaamiiților, ca unul ce deja are de pretutindenea volnicie, că întărit⁵ este și cu scrisori împărătești, se apucă a-l pune întâi-stătător⁶ în Biserică pe al lui Varlaam tăinuitor și urmaș și cirac⁷, [și anume] pe Achindin. Așadar, cum nu se putea tăinui, având [el] de acum a-l rânduie între sfințiții diaconi pe cel nesfințit nu doar în privința vieții, ci și a cinstirii⁸, aflând aceasta de la unii preaputernica împărăteasă și numaidecât pricepând că viclenii fost-au toate acelea – cu alt gând așadar – săvârșite de către el mai înainte, trimițând⁹, îl ocărăște și încearcă, prin cuvânt¹⁰, a-l întoarce de la ce se apucase [a face] – și a-l aduce la ce se cuvine [a face] – pe ierarhul cel [în chip] vădit abătut de la dumnezeieștile legi, ci îi și vestește – de dinainte – tulburarea ce va să fie în Biserică, de nu se supune. Și cum acela, nesupunându-se,

⁶ În înțelesul de fruntaș, adică cleric, cum se va vedea numaidecât.

⁷ Altfel zis: 'al lui Varlaam myst și succesori și discipol'.

⁸ Altfel zis: pe cel ce s-a spurcat nu doar cu felul viețuirii, ci și cu reaua-cinstire dată lui Dumnezeu, rea-cinstire venită din doctrina greșită, contrară celei a părinților Bisericii.

⁹ Adică: trimițând – împărăteasa – pe cineva la patriarh, pe un vestitor.

¹⁰ Mai neaș: 'cu vorba bună'.

ἀπειθήσας τὴν ἄθεσμον ταύτην ἤνυσε πρᾶξιν καὶ ὁ θόρυβος παρὰ τῆς πόλεως ἤρθη πολὺς εὐθύς καὶ οἱ μὲν κατεβῶν, οἱ δὲ καὶ ῥῆξιν ἠπέιλουν, οἱ δὲ καὶ ἀπερράγησαν ἤδη τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίας, ὁ δὲ ἀντέκειτο πρὸς πέρας ἄγειν τὸ βούλημα προθυμούμενος— ἀρχὴ γὰρ ἦν, ἀλλ' οὐ τέλος τῆς κακοβουλίας τὸ γεγονός— καὶ τοῖς βασιλείοις ἐπιδημήσας, καθ' ἡμῶν δεινὸν ἔπνει καὶ δεινῶς ἐμεμήνει καὶ πάντα πρᾶττων ἑωρᾶτο καὶ πάντα λέγων ἠκούετο, συμμοριαν ἑαυτῷ περιστήσας, ἐνταῦθ' ἀνεφάνη μᾶλλον εἶπερ ποτὲ τῆς ἀληθείας ἢ δύναμις. Ἦν γὰρ ὄραν θαῦμα ξένον, ὑπὲρ τῶν ἐν φρουρᾷ καθειρωγμένων— τοὺς φρουροῦντας καὶ φρουρᾷ παραδόντας ὑπεραπολογουμένους, ὑπεραγωνιζομένους, προκινδυνεύοντας ὥσπερ συνηγόρους καὶ προασπιστάς καὶ δορυφόρους, ἀλλ' οὐ φύλακας αὐτῶν ὄντας οὐδ' ἀπεχθανομένους. Καὶ δὴ βουλή καὶ ψῆφος συγκλήτου δικαιοτάτη, συναινούτων καὶ τῶν ἐν ἀρχιερεῦσιν ἐκκρίτων, ἀκυροῖ μὲν ὡς ἄθεσμον τὴν ἐπ' Ἀκινδύνῳ χειροτονίαν, ἐκβαλοῦσα δὲ τοῦτον τῆς Ἐκκλησίας ὥσπερ τι κοινὸν ἄγος πόρρω ποι ριπτεῖσθαι διακελεύεται καὶ καταισχύνει μὲν πάντας τοὺς αὐτῷ προσκειμένους πολυειδῶς καὶ μάλιστα τὴν ὄνομα μὲν δυναστείας περικειμένην, δουλεύειν δὲ ἡρημένην πάσῃ σπουδῇ ταῖς Ἀκινδύνου κακοσχόλοις ὀρμαῖς, ὀρισμῷ δὲ λύει τὰς κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἐπηρείας καὶ καταστέλλει τοὺς διωγμούς, ἐπιμαρτυροῦσα τούτοις τὸ ἀσφαλὲς κατ' εὐσέβειαν.

- 3 Γνώσεται τοίνυν, οἶμαι, πᾶς τις ἐντεῦθεν καὶ θαυμάσεται τῆς παρ' ἡμῶν πρεσβενομένης ἀληθείας τὴν δύναμιν, ὅτι μὴ μόνον ἠνίκα πᾶσα στάσις ἀπῆν, ἐν δυσὶ συνόδοις ἐξετασθεῖσα τὸ κράτος ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμφυλίου

¹ Hirotonia lui Achindin întru diacon, adică.

² Literal: avocați.

³ Gardă de corp, adică.

a săvârșit nelegiuită fapta aceasta¹, zarvă multă s-a și făcut numai decît din partea cetății, și unii strigau, alții amenințau cu rupere, iar alții s-au și rupt deja de Biserica cea sub el; dar el se încapățâna, dorind a-și duce voia la capăt – că faptul [acesta] era doar începutul, iar nu sfârșitul relei-voiri – și, venind la împărăteștile [palate], cumplire sufla împotriva noastră și cumplit turbase, și fost-a văzut toate făcându-le și toate zicându-le fost-a auzit; [și] cu șleahtă înconjurându-se, de aici s-a vădit – mai mult ca oricînd – puterea adevărului, că străină minune puteai vedea, [și anume] pe cei ce străjuiau – și dădeau temniței – apărându-i în cuvânt pe cei închiși în temniță, luptându-se pentru aceștia, primejduindu-se pentru ei, [așadar] apărători² și scutitori și străji³ fiindu-le [acestora], iar nu paznici, nici vrăjmași. Și preadrept sfatul și votul senatului, încuviințînd și cei mai de seamă între arhieriei, desființează – ca nelegiuită – hirotonia lui Achindin și, scoțându-l pe acesta din Biserică, ca pe ceva ce îi spurcă pe toți, poruncește să fie aruncat departe și îi rușinează pe toți cei ce îl sprijină în fel și chip – și mai ales pe cea înveșmântată în nume de stăpâni[toa]re, dar carea a ales a robii cu toată sânguința relelor porniri ale lui Achindin – și, prin hotărâre, risipește năpustirile împotriva binecinstitorilor și oprește prigoanele, mărturisind acestora nealunecarea în privința binecinstirii [de Dumnezeu]⁴.

3

Așadar, socot, oricine cunoaște-va de aici – și se va minuna de – puterea adevărului de noi propovăduit, că nu doar [pe] cînd nu era nici urmă de învrăjpire, cercetat în două sinoade, a dobândit biruința, ci și iscându-se războiul

⁴ Adică: recunoscându-le corectitudinea doctrinei lor.

στάσεως ἐγερωθείσης, ἡνίκα καὶ τοῖς βασιλεύουσιν ἡμεῖς ἐδόξαμεν ἐπαχθεῖς· καὶ τῶν συκοφαντούντων χώραν ἐπι τοσοῦτον ἤδη χρόνον καθ' ἡμῶν λαβόντων καὶ πάντα λεγόντων τε καὶ πραττόντων ἐκείνων ἀνέδην, ἡμεῖς καθειργμένοι διατελοῦμεν, ὅμως κατὰ τὴν τῶν θείων δογμάτων ἀλήθειαν οὐδὲν ἤττον ἢ πρότερον περιεγεγόμεθα. Καὶ ταῦτὸ γέγονεν, ὥσπερ ἂν εἶ τις γλῶτταν ἢ καὶ χειρὰ τινος δεσμήσας εἶτ' εἰς ἄμιλλαν προκαλοῖτο λόγων ἢ συγγραμμάτων, καὶ μηδ' οὕτω συγχωρεῖται τούτου κατὰ ταῦτα κρατεῖν. Ἀλλὰ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο νῦν ἐρεῖς, ὅτι «ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ δέδεταί»· τοῦτο μὲν οὖν ἐστὶν ὁ καὶ αὐτὸς λέγω, ὅτι τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ὑπῆρξε τὸ πᾶν, ἥτις «ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται», καθάπερ αὐτὸς πρὸς τὸν ἀπόστολον ἔφη. Τότε γὰρ ὄντως τελειοῦται, ὅτε καὶ πολεμουμένη τὸ περιὸν ἐπιδείκνυται καὶ κατασπᾶσθαι δοκοῦσα διὰ τῶν εἰς τοὺς ἀντεχομένους αὐτῆς κινδύνων, ὑψηλοτέρα τῶν κατασπώντων καὶ ἀχειρώτος διαδείκνυται.

- 4 Σκόπει γάρ· ὡς ἐχθροῖς ἡμῖν προσεῖχον οἱ αὐτοκράτορες, στασιαστὰς ἡμᾶς ἐκάλουν οἱ τούτοις χαριζόμενοι πάντες, ὡς μὴ συμβαίνουσιν τοῖς καιροῖς παρασχόντας τὴν γνώμην· πόσω μᾶλλον οἱ καὶ λίαν ἀπεχθῶς πρὸς ἡμᾶς διακείμενοι καὶ πάντα τρόπον ἐπιτίθεσθαι προαιρούμενοι. Φανερώς οὖν μετὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ δεσμοτῶν κατεκρίθημεν συντετάχθαι καὶ προσῆν τὸ καινοφωνίαν ἡμῖν ἐν τοῖς δόγμασιν ἐγκαλεῖν, ἐπειδὴ τὸ δὶ ὁ λέγειν ἀληθῶς ὑπέτρεχέ τις τοὺς κακοῦντας αἰδῶς. Τούτοις θαρρήσαντες

¹ Adică: în cuvinte și în scieri.

² Adică: nu poate fi legat; *II Timothei 2, 9*.

³ Literal: 'că al puterii lui Dumnezeu a fost totul'.

⁴ *II Corintheni 12, 9*.

⁵ Literal: mai înaltă.

⁶ Literal: 'înșiși-stăpânitorii', autocrații.

⁷ «nou-glăsuire întru dogme»: a spune lucruri noi pe tărâmul dogmelor, a născoci dogme noi.

cel dintre noi, [pe] când și noi părut-am supărători celor ce împărătesc; și defăimătorii noștri întărindu-se deja [de] atâta vreme asupra noastră și, cu nerușinare, toate zicându-le aceia și [toate și] făcându-le, [este adevărat că] noi petrecem întemnițați, dar în privința adevărului dumnezeieștilor dogme am biruit nu mai puțin ca înainte; și s-a întâmplat [aceasta întocmai] ca și când cineva, legând limba sau și mâna cuiva, mai apoi l-ar chema să se apere cu cuvinte ori scrieri și nici așa nu l-ar putea birui în acestea¹. Ci o să îmi spui acum apostolicescul acela [cuvânt, și anume] că «cuvântul lui Dumnezeu nu se leagă»²; tocmai aceasta este, așadar, ceea ce spun și eu, că prin puterea lui Dumnezeu au fost toate³, carea «întru slăbiciune se [de]săvârșește», precum Însuși către apostolul zis-a⁴. Căci, cu adevărat, atunci se [de]săvârșește, [și anume] când și luptată [fiind ea], se arată a fi mai tare, și părând a se prăvăli prin primejdiile [venite] asupra celor ce se țin de ea, mai presus⁵ de cei ce caută a o prăvăli – și neatinsă – se dovedește.

4

Că, iată, de vrăjmași ne aveau împărății⁶, 'răzvrațiți' ne numeau toți lingușitorii acestora, ca pe unii a căror socotință ce nu se potrivește vremurilor, cu cât mai mult cei care ne vedeau cu ochi răi foarte și găseau cu cale în tot chipul a se năpusti asupra-ne; în chip vădit, așadar, laolaltă cu apostazia și cu pușcăriașii am fost osândiți a fi rânduți, sub învinuirea de nou-glăsuire a noastră întru dogme⁷, dat fiind că celor ce [ne] fac răutățile [acestea]⁸ le era oarecare rușine a zice cu adevărat pentru care pricină [fac acestea]. Întru acestea⁹ îndrăznind Varlaamiții – și

⁸ Este – pare-se – vorba aici de patriarhul Ioan Caleca, întrucât sfântul Grigorie spune de mai multe ori că acesta nu îndrăznește să spună care este pricina înverșunării asupra sa.

⁹ Adică: dată fiind starea aceasta a lucrurilor, cea favorabilă Varlaamiților.

οἱ Βαρλααμίται καὶ μάλλον τῶν ἄλλων ὁ μάλλον ἐκείνου μύστης καὶ διάδοχος καὶ ὀπαδὸς Ἀκίνδυνος ὑπέρχονται τὸν φλεγμαίνοντα καθ' ἡμῶν – ἅτε μὴ συναινεῖν αἰρουμένων τῷ καιρῷ – πατριάρχην, εὐνοίαν αὐτοὶ πρὸς αὐτόν τε καὶ τοὺς κρατοῦντας ὑποκρινόμενοι καὶ μισθοὺς ἀδρούς, τοὺς μὲν ἤδη προσάγοντες παρὰ τῆς δεῖνος, τοὺς δ' ὑπισχνόμενοι, μόνον εἰ συμμαχήσει τούτοις καθ' ἡμῶν, καιρὸν ἤδη λαβοῦσι χωρῆσαι καὶ τὴν ἥτταν ἀναπαλαίσασθαι. Ὁ δὲ καθ' ἡμῶν ὠργισμένος ἄγαν καὶ λημμάτων ἥττων οὐχ ἥττων, ὡς μικροῦ πάντες ἴσασιν, ὦν, μηδὲ τῶν προσενηνεγμένων ἀφέμενος καὶ προσοφείλειν ἔλεγε χάριν, εἰ πάντας σχοῖεν ἐκπολεμῶσαι πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ μάλιστα τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις αὐτοῖς, οὐ καὶ τὴν φρουρὰν ἡμῖν συνεσκεύασεν, ὡς ἀσφαλέστατος εἶη, καὶ πάντα ἦν αὐτοῖς οὗτος ὁ πάντων ἐπειλημμένος τῆς ἐξουσίας ἑξαρχος, σύμμαχος, μάρτυς τῶν ὑπ' αὐτῶν λεγομένων, ὡς δῆθεν συνίστωρ καὶ ὡς ᾤετο ἀπαράγραπτος καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀξίας βεβαιωτής, ὡς κριτῆς καὶ τὸ κράτος ἐγκεχειρισμένος τῆς ἐκκλησίας, μεσίτης πρὸς τοὺς ἐν χερσὶν ἔχοντας τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας, παρ' ὧν καὶ προστάγματα ἐκομίσατο καὶ πάρεσχε τούτοις μετὰ τῶν ἑαυτοῦ καθ' ἡμῶν ἐπιδεικνύναι γραμμάτων καὶ φόβω, τοὺς μὴ πειθομένους ἄλλως προσάγεσθαι. Ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τούτων τὰ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ σύνοδοι, μάλλον δὲ προσχήματα συνεκροτοῦντο συνόδων, ἐν αἷς ἀπειλαὶ καὶ ἐπαγγελίαι καὶ δόσεις καὶ ἀφαιρέσεις καὶ πᾶν ὅ,τι ποτε δεινόν τε καὶ

¹ Adică, așa cum am mai spus: 'myst și succesori și discipoli'.

² Varlaamii.

³ De la Humnena, adică.

⁴ Adică: 'patriarhul și cei ce stăpânesc'.

⁵ Alături de Varlaamii (conduși de Achindin).

⁶ Altfel zis: a-și lua revanșa.

⁷ De la cutărica; vezi mai sus.

⁸ Sau: a ne combate.

⁹ Adică: pază, domiciliu forțat, arest.

¹⁰ Aliat, adică.

¹¹ Altfel zis: garant incontestabil.

mai mult decât ceilalți cel mai mult [decât toți] tăinuitor și urmaș și cirac¹, [și anume] Achindin – se bagă pe sub [pielea] celui ce fierbe asupra noastră (că nu alegem a încuviința cu vremurile), [adică a] patriarhului, gânduri bune către el și către cei de la putere fățărind [aceștia²] și simbrii grase făgăduindu-le (unele deja aduse de la cutărica³), doar [doar] de-ar lupta [ei]⁴ alături de aceștia⁵ împotriva noastră, vreme prielnică deja prinzând de-a purcede și a răzbuna înfrângerea⁶. Iar acesta, împotriva noastră mâniat foarte și – nu mai puțin – biruit de luări [de mită], cum știe mai toată lumea, nici lepădând cele [deja] aduse [lui]⁷, spunea că și mai mulțumitor [le-ar fi], de i-ar face pe toți oamenii să lupte împotriva noastră⁸ – și mai ales pe cei din înseși împărăteștile [palate], unde și strajă⁹ ne-a pregătit, ca să fie cu totul neprimejduit; și toate le-a fost lor acesta, cel ce a luat stăpânire peste toate, [și anume] căpetenie, împreună-luptător¹⁰, martor al celor de ei zise – ca, zică-se, unul care consimțea [cu ei] și care era, cum socotea, prin însuși rangul [său], chezaș de neînlăturat¹¹, ca judecător și ca unul ce are încredințată puterea [asupra] Bisericii, mijlocitor către cei ce au în mâini schiptrele împărăției, de la carii și porunci a căpătat și le-a dat acestora¹² – dimpreună cu scrisorile lui însuși – spre a le arăta [ei drept dovadă] împotriva noastră și cu frica să-i aducă [de partea lor] pe cei ce altfel nu [voiesc]. Și nu s-au oprit aici [cu] cele împotriva noastră, ci și sinoade (mai bine zis: mascarade de sinoade) au adunat, la care amenințări și făgăduințe, și dări și luări¹³, și tot ce poate fi mai cumplit și mai de folos¹⁴ nu doar că se zicea, ci se și făcea¹⁵ de către

¹² Varlaamiților, adică.

¹³ Adică: *dări* de ranguri și *luări* (altfel zis: retrageri).

¹⁴ Adică: toate amenințările, pe de o parte, și, pe de alta, toate promisiunile.

¹⁵ Literal: se săvârșeau.

χρηστὸν οὐκ ἐλέγετο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτελεῖτο παρὰ τοῦ λαχόντος τούτου τὴν προστασίαν τῆς ἐκκλησίας. Καὶ τὰ μὲν δεινὰ τοῖς ἡμῖν συνηγοροῦσιν ἐπῆν, τὰ δὲ δοκοῦντα χρηστὰ τοῖς καθ' ἡμῶν ὀρμῶσι καὶ ἡμᾶς δυσφημοῦσιν.

- 5 Ὡς οὖν ἐνόμισαν ἤδη περιγενέσθαι καὶ πάντ' ἤδη κατὰ νοῦν ἔχειν αὐτοῖς καὶ τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν ἐπιθεῖναι διεννοοῦντο, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπετίθεσαν ἤδη, κινεῖ τοὺς βασιλεύοντας ὁ τῶν βασιλευόντων θεός, ἐπεγείρει πρὸς ζῆλον ἄμαχον τοὺς ἐν τέλει πάντας, τοὺς μετ' αὐτοὺς ἄρχοντας, τοὺς μετ' ἐκείνους ὑπασπιστὰς καὶ δορυφόρους καὶ ὑπηρέτας καὶ ἀπλῶς πᾶν τάγμα βασιλικὸν καὶ πάντας τοὺς ἐνστρεφομένους τοῖς βασιλείοις, ἵνα τοὺς ἄλλους παραλίπω νῦν. Καὶ ἦν ὁρᾶν ἐξαισίως τοὺς καθ' ἡμῶν ὠργισμένους βασιλεῖς, τρέψαντας ἐξαίφνης τὴν ὀργὴν κατὰ τῶν καθ' ἡμῶν ὠρμημένων, τὴν μετ' αὐτῶν καθ' ἡμῶν ἀπεχθῶς διακειμένην σύγκλητον ὑπὲρ ἡμῶν καὶ βουλευομένην καὶ εἰς προὔπτον τὰς εὐβουλίας προάγουσαν καὶ οὐδὲν ἐῴσαν τῶν εἰς τοῦτο τεινόντων ἄπρακτον, τοὺς ἄλλους συναγωνιζομένους ἅπαντας καὶ πρὸς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀμιλλαν ἀλλήλους διερεθίζοντας· τὸ δὲ μεῖζον, ὅτι μηδὲ τῆς ἐμφυλίου στάσεώς πω ληξάσης, μᾶλλον δὲ καὶ ἀκμαζούσης, ἧς ἔνεκα καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔσχον ἀηδῶς. Φέρε γάρ, εἴ τις δυοὶ μαχομένοις ἐπιστάς, δικαστὴν εἶναι τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων ἀξιοῖ τοῖν δυοῖν τὸν ἕτερον, κομίσαιτ' ἂν ὄντινοῦν λόγον παρ' αὐτοῦ, καὶ ταῦτα τῆς πρὸς τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ διαμάχης ἐπικρατούσης; Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ζητῶν τὴν

¹ În înțelesul de: celor ce apără cauza noastră, celor ce sînt avocații noștri.

² Colocvial s-ar zice: 'a pune capac [tutoror] răutăților', 'a pune cireșa pe tort'.

³ Vezi *Timothei* 6, 15.

⁴ Adică: de nebirit.

⁵ Ca rang.

⁶ Altfel zis: ca să nu-i mai pomenesc și pe ceilalți.

acesta, carele luase [sort] a fi înainte-stătător Bisericii; și cele cumplite stăteau asupra celor ce ne apără¹, iar cele părelnic de folos asupra celor ce se pornesc împotriva-ne și ne vorbesc de rău.

5

Și, cum credeau ei că deja au biruit și deja toate sînt după cugetul lor și [cum] gândeau [ei] a pune și cununa tuturor răutăților² (ba chiar o puseseră deja), îi stârnește pe cei ce împărătesc Dumnezeu cel ce împărătesc³, îi scoală la râvnă de-neluptat⁴ pe toți dregătorii, pe arhonții cei de după ei⁵, pe slujitorii și străjerii și slujbașii de după aceia și, într-un cuvânt, tot cinul împărăteștilor [slujitori] și pe toți cei ce se află în împărăteștile [palate], ca pe ceilalți să-i las acum deoparte⁶. Și puteai vedea, [în chip] nemaipomenit, pe împărați, cei [deunăzi] mâniați împotriva noastră, mutându-și deodată mânia împotriva celor porniți asupra noastră, senatul – cel ce, dimpreună cu ei, dușmănie nutrea asupra noastră – pentru noi și ținând sfat⁷, și cunoscute făcând bunele sfătuirii, și nimic din cele ce țineau de aceasta [ne]lăsând neînfăptuit, [și] pe toți ceilalți luptând alături [de noi] și unii pe alții îndemnându-se la apărarea noastră. Și lucrul cel mai minunat [dintre toate e] că [acestea se întâmplau] nicidecum conținând războiul cel dintre noi, ba chiar întețindu-se, cel din pricina căruia se și purtaseră față de noi cu vitregie; că spune-mi, dacă cineva, ducându-se la doi care se luptă [întreolaltă], l-ar ruga pe unul din cei doi a-i fi judecător al celor de către el⁸ spuse, ar primi vreo vorbă de răspuns de la acela, când încă ține lupta cu potrivnicul lui? Iar dacă și însuși cel ce cere părerea aceluia⁹ are împotriva-grăitori¹⁰, cu cât mai greu de împlinit nu îi

⁷ Adică: în favoarea noastră deliberând.

⁸ De către acest al treilea, adică.

⁹ Literal: votul aceluia; conform practicilor vechii societăți grecești.

¹⁰ Literal: contrazicători.

παρ' ἐκείνου ψῆφον ἔχει τοὺς ἀντιλέγοντας, πόσω μᾶλλον δυσέφικτον τὸ ζητούμενον; Εἰ δὲ καὶ ὑποπτεύοιτο παρ' αὐτοῦ ὡς μὴ φιλίως πρὸς αὐτὸν διακείμενος, μᾶλλον δὲ πρὸς μὲν αὐτὸν ἀπεχθῶς, πρὸς δὲ τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ φιλίως, ὁ δ' ἀντιλέγων ἀντιστρόφως ἔχων, πῶς οὐχὶ καὶ παντελῶς ἀνέφικτον, εἰ μὴ τι καὶ πλέον; Ἀλλ' ὁ μὴδὲ δυσὶν ἀνθρώποις μαχομένοις δυνατὸν ἦν, πρὶν ἀφεῖσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους μάχης, ἐτέρων, καὶ ταῦτα τῶν μὴ φίλων δοκούντων, ἐκθύμως ὑπεραγωνίζεσθαι, τοῦτο πεποίηκεν ὁ θεὸς δυνατὸν ἐν δήμοις καὶ στρατιώταις καὶ στρατηγοῖς καὶ τοπάρχαις, ἵνα παραστήσῃ τοῖς πᾶσι διὰ πάντων ἀήτητον οὖσαν τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν.

este cererea? Iar de ar fi bănuir de acela cum că nu prietenie nutrește față de el, ba mai mult, că față de el nutrește dușmănie, iar față de potrivnicul său prietenie – pe când cu împotriva-grăitorul [său] lucrurile stau tocmai pe dos –, cum nu-i va fi întru totul cu neputință [împlinirea cererii], dacă nu cumva și mai mult decât atât? Dar [lucrul] ce nu era cu puțință nici unuia dintre cei doi oameni ce se luptau [întreolaltă], [și anume,] mai înainte de a lăsa lupta dintre ei, cu râvnă a lupta în apărarea altora, ba încă și neprieteni socotiți, [ei bine,] aceasta a făcut-o Dumnezeu cu puțință întru obști și ostași și căpetenii și ispravnici, ca să înfățișeze tuturor, prin toate, că de-nebiruit este puterea adevărului.

14

CĂTRE ANNA PALEOLOGHINA

Scurtă introducere

Împărăteasa Anna Paleologhina, fiica lui Amedeo de Savoya, este văduva împăratului Andronic al III-lea Paleologul (1328-1341) și mama împăratului Ioan al V-lea Paleologul (1341-1376, 1379-1390 și 1390-1391). Anna nu avea o cunoaștere profundă a teologiei ortodoxe, ci trecea dintr-o tabără în alta, în funcție de interesele politice. Deși la început potrivnică teologiei palamite, mai apoi, dimpreună cu Ioan Cantacuzino, va contribui la adoptarea decisivă a dogmelor isihaste și, prin urmare, la condamnarea tezelor antiisihaste. În ultima fază a războiului civil, în căutarea soluției pricinii bisericești, împărăteasa Anna Paleologhina se adresează diverselor personalități, precum Nichifor Grigorás și David Dysípatos. De bună seamă că a cerut și părerea lui Grigorie Palama, cum se vede din cuvintele cu care acesta își începe epistola: «și fiindcă preaîmpărăteasca între virtuți avându-o – și anume chibzuința –, pe cea unită de Dumnezeu-mișcatei râvne, cauți, bine făcând, a afla pe scurt și pe cât cu puțință limpede cele de către noi și de către potrivnicii noștri și cugetate, și zise, despre preadumnezeiasca lumină, lucrurile stau astfel» (2).

Cu diplomație, Palama pomenește de Andronic al III-lea și de apărarea cea de către acela a ortodoxiei și aduce laude Annei pentru hotărârea ei de a se arăta deopotrivă cu pururea-pomenitul soțul ei – precum în celelalte privințe – și în privința binecinstirii (1); prin *Tomosul Sinodal* din 1341 – învederează Palama – însuși împăratul vorbește (4).

Scurta expunere despre *ființa dumnezeiască* și *dumnezeiasca strălucire*, despre *mai-presus* și *coborât, nezidit și zidit*, e tocmai ceea ce era necesar momentului; Annei nu îi era cu puțință a urmări o prea extinsă argumentare teologică.

Epistola s-a scris, probabil, în 1346.

<ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ>

ΤΗΙ ΚΡΑΤΙΣΤΗΙ ΚΑΙ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΗΙ ΔΕΣΠΟΙΝΗΙ
ΤΗΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΙΝΗΙ

1 Οὐδὲν οὕτως ἀναγκαιότατον, οὐδὲν λυσιτελέστατὸν τε ἄμα καὶ πρῆξωδέστατον τοῖς τοῦ χριστωνύμου γένους κατ' εὐδοκίαν ἐκ θεοῦ βασιλεύουσιν, ὡς τὸ χρῆσθαι τῇ δυνάμει τῆς ἐκ θεοῦ βασιλείας ὑπὲρ τῆς αἰδίου τοῦ θεοῦ βασιλείας, ἢ παρὰ τῶν νῦν αὐθις ἀντικειμένων ἡμῖν εἰς κτίσμα φρενοβλαβῶς κατασπᾶται. Καὶ τοῦτο συνεῖς εἶπερ τις ὁ πολὺς ἐκεῖνος καὶ τὰ πάντα θαυμάσιος ἡμῶν βασιλεύς, ἔδειξεν ἔργῳ τὴν βασιλείαν ἐκ θεοῦ δεδεγμένος, ἅτε ζῆλον ἔνθεον ὑπὲρ τῆς ἐκείνου βασιλείας ἀνηρημένος καὶ κατασπάσας εἰς τέλος τοὺς τὸ ὕψος ἐκείνης ταπεινοῦν αἰρουμένους. Τοῦτο καὶ ἡ κρατίστη σὴ βασιλεία, ἀγία ἡμῶν δέσποινα,

¹ Alt titlu al epistolei, găsit în tradiția manuscrisă, este «A lui Grigorie arhiepiscopul Thessalonicului epistolă către de-Dumnezeu-încununata împărăteasă kyrá Anna Paleologhina». ² Adică: prin.

³ Aici 'împărăție' înseamnă faptul de a împărăți, statutul de împărat; 'puterea împărăției de la Dumnezeu' înseamnă, așadar, puterea pe care o au prin faptul de a fi rânduiți de Dumnezeu împărați pământești.

⁴ Adică: în favoarea, în apărarea, în sprijinul.

⁵ Literal: multul.

⁶ Adică: întru toate vrednic de admirație.

⁷ Este vorba de răposatul soț al Paleologhinei, apărătorul binecinstirii reprezentate de Palama și isihăști.

⁸ Cu faptele sale, adică; este avută în vedere convocarea sinoadelor în apărarea isihasmului.

<A LUI GRIGORIE PALAMA>

PREAPUTERNICEI ȘI PREABINECINSTITOAREI
STĂPÂNE PALEOLOGHINA¹

1 Nimic nu e atât de neapărat trebuitor, nimic mai folositor și totodată mai convenit celor ce după² bunăvoirea lui Dumnezeu împărățesc asupra neamului cu-numele-lui-Hristos [numit], decât a se sluji [ei] de puterea împărăției celei de la Dumnezeu³ pentru⁴ împărăția lui Dumnezeu cea pururea-fiitoare, cea nebunește [iarăși] aruncată acum în rândul zidirii de către cei ce acum iarăși ni se pun împotriva. Și aceasta ca nimeni altul pricepându-o marele⁵ acela – și întru toate minunat⁶ – împăratul nostru⁷, cu fapta⁸ a arătat că împărăția⁹ [cu adevărat] de la Dumnezeu o primise, adică¹⁰ dumnezeiască râvnă pentru împărăția Aceluia luând asupra-și și doborându-i cu totul pe cei ce înălțimea aceleia¹¹ a o înjosi aleseseră; [râvnă] aceasta și preaputernică împărăția ta¹², sfânta noastră stăpână, prin cele ce deja le făptuiești stărui a o vădi

⁹ Vezi nota 3.

¹⁰ Acest 'adică' introduce explicare expresiei 'cu fapta'.

¹¹ E vorba de înălțimea neziditei împărății a lui Dumnezeu, de *mai-presus*-ul ei, cel înjosit de Varlaam prin faptul de a-l supune raționamentelor aristotelice; vezi, de pildă, *Epistola a II^a către Varlaam* 63, Palama II, GA p. 284-5.

¹² Aici 'împărăția ta' este un apelativ, asemenea celui folosit – de pildă – pentru preoți: 'sfinția ta'.

δί' ὧν ἤδη πράττεις ἐναργῶς διατελεῖς παριστώσα· καὶ εἶη σοὶ τὴν προᾶξιν εἰς τέλος ἀγαγεῖν καὶ τοὺς τῆ εὐσεβείᾳ πάλιν, ὡς ἐκείνου μηκέθ' ἡμῖν ὄντος, ἀναιδῶς ἀντιστάντας εἰς τέλος καθελεῖν, ἵν' ἐκείνω καθάπερ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς πᾶσιν, οὕτω καὶ τὸν ὑπὲρ θεοῦ ζῆλον ἰσοστάσιος εἶης.

2

Ἐπεὶ δὲ τῷ θεοκινήτῳ ζήλῳ τὴν βασιλικωτάτην ἐν ἀρεταῖς συγκεκραμένην ἔχουσα φρόνησιν ζητεῖς καλῶς ποιούσα μαθεῖν ὡς ἐν ἐπιτόμῳ καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν σαφῶς τὰ παρ' ἡμῶν καὶ τῶν ἀντιθέτων ἡμῶν καὶ φρονούμενα καὶ λεγόμενα περὶ τοῦ θειοτάτου φωτός, οὕτω ταῦτ' ἔχει. Καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ οἱ ἅγιοι ἔστιν οὐ θεότητα ὀνομάζουσι καὶ τὸ φῶς, καθ' ὃ λάμψας ἀπορρήτως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου ὄρους περιήστραψε τοὺς συναναβάντας μαθητὰς θεότητα ὀνομάζουσι. Ὡς οὖν ἡμῶν ἄκτιστον εἶναι φρονούντων μετὰ τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἔκφανσιν οὐσίας καὶ τὴν τοῖς ἀξίοις ἐπιφαινομένην ταύτην ἔλλαμψιν, δύο θεότητας ἀκτίστους πρεσβεῦειν, ὑπερκειμένην καὶ ὑφειμένην, ὁ Ἀκίνδυνος κατηγορεῖ, καθάπερ καὶ ὁ Βαρλαάμ, αὐτὸς δὲ μόνην ἄκτιστον εἶναι λέγει θεότητα, καθάπερ καὶ πρότερον ἐκεῖνος, τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ, τὴν δὲ θείαν ἐκείνην ἔλλαμψιν κτιστήν. Ἐπεὶ δὲ κτιστὴν εἶναι λέγει τὴν θείαν ἐκείνην ἔλλαμψιν, καὶ ὑφειμένην ταύτην εἶναι λέγει πάντως· οὐκοῦν δύο λέγει καὶ αὐτὸς θεότητας, ὑπερκειμένην καὶ ὑφειμένην. Φανερόν οὖν ὡς πρὸς ἀπάτην τῶν ἀκουόντων τὴν ὑπερκειμένην καὶ ὑφειμένην ἡμῶν κατηγορεῖ θεότητα. Τοῦτο δὲ ἔστιν ἀληθῶς δι' ὃ ἡμῶν κατηγορεῖ· ὅτι τὸ θεῖον καὶ ἀπόρητον ἐκεῖνο φῶς, ὃ κτιστὸν εἶναι φησιν αὐτὸς, ἄκτιστον εἶναι

¹ Sau cumpătarea, socotința, cugetarea.

² Adică: cu care, prin care, cea 'din unghiul' căreia.

³ Literal: 'i-a [stră]fulgerat-împrejur'.

⁴ «arătarea [în afară]»: 'manifestarea'.

limpede; și fie ție la desăvârșire a aduce fapta și pe cei ce iarăși, cu nerușinare, se scoală asupra binecinstirii – acela nemaifiind cu noi – cu desăvârșire a-i surpa, ca, precum cu toate celelalte bunătăți, așa și cu râvna pentru Dumnezeu să fii acelaia deopotrivă.

2

Și fiindcă preaîmpărăteasca între virtuți avându-o – [și anume] chibzuința¹ –, pe cea unită de-Dumnezeu-mișcatei râvne, cauți, bine făcând, a afla pe scurt și – pe cât cu putință – limpede cele de către noi și de către potrivnicii noștri și cugetate – și zise – despre preadumnezeiasca lumină, lucrurile stau astfel. Și ființa lui Dumnezeu sfinții o numesc uneori 'dumnezeire', și lumina cea după care² strălucind de negrăit Domnul nostru Iisus Hristos pe muntele Tavorului i-a strălucit-împrejur³ pe ucenicii cei [cu El] împreună-suiți 'dumnezeire' o numesc. Așadar, cugetând noi nezidită a fi – dimpreună cu ființa cea mai presus de toată arătarea [în afară]⁴ – și strălucirea aceasta cea arătată [asupra] celor vrednici, Achindin ne învinuiește – ca și Varlaam – că două dumnezeiri nezidite propovăduim, [una] mai-presus-așezată și [alta] coborâtă, iar el zice, precum și acela [zicea] mai înainte, că singura dumnezeire nezidită este ființa lui Dumnezeu, iar acea strălucire dumnezeiască este zidită; dar, întrucât zice că zidită este acea strălucire dumnezeiască, negreșit că și coborâtă zice a fi aceasta; prin urmare, și el zice [că sînt] două dumnezeiri, [una] mai-presus-așezată și [alta] coborâtă. E limpede, așadar, că [doar] spre înșelarea celor ce îl aud ne învinuiește pe noi de [a propovădui o] dumnezeire mai-presus-așezată și [o alta] coborâtă. Iar lucrul de care ne învinuiește cu adevărat acesta este: că dumnezeiască și negrăită lumina aceea – despre care el zice că e zidită – noi o propovăduim a fi nezidită, precum

πρεσβεύομεν ἡμεῖς, καθάπερ οἱ τε θεοφόροι πατέρες καὶ Χριστὸς αὐτὸς ὁ κατὰ τοῦτο λάμπας καὶ βασιλείαν τοῦ θεοῦ τοῦτο καλέσας ἐδίδαξαν ἡμᾶς. Οὐ γὰρ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ δούλη καὶ κτιστή· μόνη γὰρ αὕτη παντὸς μᾶλλον ἀβασίλευτος καὶ ἀήττητος καὶ χρόνου παντὸς καὶ αἰῶνος ἐπέκεινα.

- 3 Οὕτως οὖν ἡμεῖς ἓνα κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ἐν μιᾷ θεότητι σέβομεν θεόν, οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν μόνην ἄκτιστον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ περὶ τὴν οὐσίαν θεωρούμενα καὶ θεολογούμενα, τὴν δύναμιν, τὴν θέλησιν, τὴν ἀγαθότητα, τὸ φῶς, τὴν ζωὴν καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὡς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσης τῶν τριῶν προσώπων καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἐλλάμψεως καὶ ἀπλῶς πάσης δυνάμεως καὶ ἐνεργείας θείας. Ὁ δὲ Ἀκίνδυνος ἀθέσμως εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὸν ἓνα θεὸν διχοτομεῖ καὶ εἰς δύο θεότητας ἐκφύλους καὶ ὄντως ὑπερκειμένην τε καὶ ὑφειμένην τὴν μίαν κατατέμνει θεότητα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὴν μὲν οὐσίαν τοῦ θεοῦ ὑπερκειμένην λέγων, ὡς μόνην κατ' αὐτὸν ἄκτιστον θεότητα, τὸ δὲ φῶς ἐκεῖνο ὑφειμένην, ὡς κτιστὴν θεότητα. Ποιεῖ δὲ κτιστὴν ἐντεῦθεν καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ· οὐ γὰρ ἡ ἔλλαμψις κτιστή, ἄκτιστον αὐτὸ οὐκ ἔστι. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἄλλων πονηρῶν αἰρέσεων, αἷς ἐντεῦθεν περιπίπτει, ἢ τοῦ νῦν γραμματος συντομία οὐ

¹ «neîmpărățită») (sau «de-neîmpărățit»): cu neputință a împărăți cineva asupra ei.

² Altfel zis: 'de tot timpul și eonul/secolul'.

³ Adică: în acest cadru dogmatic, din unghiul faptului că și lumina dumnezeiască este nezidită, precum și ființa.

⁴ *La Binevestire 2*, PG 28, 917C-920A.

⁵ «Cel unul întru ὁ dumnezeire»: Cel ce este unul singur și este întru o singură dumnezeire.

⁶ Amintim că verbul 'a teologhisi' (Dumnezeu-a-cuvânta) nu înseamnă doar «a cuvânta despre Dumnezeu», ci și «a cuvânta ceva [a fi] 'dumnezeu'», adică a da cuiua numele de 'Dumnezeu'/'dumnezeire', ca în cântarea care

și de-Dumnezeu-purtătorii părinți ne-au învățat, și Hristos Însuși, Cel ce a strălucit după aceasta și 'împărăția lui Dumnezeu' a numit-o pe aceasta; că împărăția lui Dumnezeu nu este roabă și zidită; că singură aceasta – mai mult decât orice altceva – este neîmpărățită¹ și nebiruită și dincolo de toată vremeirea și veacul².

3 Așadar, așa³ Îl cinstim noi – după marele Athanasie⁴ – pe Dumnezeul Cel unul întru ó dumnezeire⁵, [adică] nu doar după ființă [fiind El] nezidit, ci și după cele văzute [cu mintea] – și theologhisite⁶ – [a fi] împrejurul ființei, [și anume] după putere⁷, voire, bunătate, lumină, viață și cele asemenea [acestora]; și în înțelesul că una și aceeași Le este Celor trei fețe/persoane și ființa, și strălucirea, și – întru ún cuvânt – și toată dumnezeiasca putere și lucrare. Pe când Achindin [în chip] nelegiuit în zidite și nezidite Îl rupe pe Dumnezeul Cel unul și în două dumnezeiri de-neam-străin⁸ – și cu adevărat [una] mai-presus-așezată și [alta] coborâtă – ciopârțește dumnezeirea cea úna a Tatălui și a Fiului și a sfântului Duh, ființa lui Dumnezeu numindu-o *dumnezeire mai-presus-așezată*, ca singura – după el – [dumnezeire] nezidită, iar lumina aceea – ca [una ce ar fi] zidită – *dumnezeire coborâtă*; dar, [pornind] de aici, face zidită și ființa lui Dumnezeu; că ceea ce are strălucire zidită nezidit nu poate fi. Iar mulțimea celorlalte rele eresuri în care cade de aici⁹ nu încape în scurtimea scrisorii celei

zice: «Σὲ τὸν ἐν πυρὶ ὁμοσίαντα Παῖδα θεολογήσαντας (Pe Tine, Cela ce în foc ai răcorit pre Coconii carii Dumnezeu Te-au cuvântat/numit)»; vezi catavasia a VII^a a Praznicului Întâmpinării Domnului.

⁷ Termenul 'putere' desemnează – în scrierile palamite – cel mai adesea *facultatea* (bunătatea, înainte-cunoașterea, însușirea ziditoare etc.); încât *atotputernic* înseamnă adesea *cu-toate-facultățile*.

⁸ Străine întreolaltă.

⁹ «de aici»: din pricina aceasta.

χωρεῖ. Καθάπερ δὲ ὁ Σαβέλλιος ἐν τῷ μὴ διαφέρειν λέγειν τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν μὴ ἔχειν υἱὸν τὸν πατέρα ἐδογματίζεν, οὕτως ὁ Ἀκίνδυνος, ὅταν λέγη μηδενὶ διαφέρειν τὴν θείαν ἐκείνην ἔλλαμψιν καὶ ἐνέργειαν τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ, οὐκ ἔχειν φησὶν ἐνέργειαν τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ. Ὁ δὲ τοῦτο λέγων μετὰ τοῦ μεσσαλιανὸς εἶναι καὶ ἀναιρεῖ τελέως τὸν θεόν, ἑαυτὸν ἄθεον ὑπάρχοντα δεικνύς· τὸ γὰρ μὴ ἔχον ἐνέργειαν οὐδαμῶς ἐστι κατὰ τοὺς θεολόγους.

- 4 Διὰ τοῦτο τὸ θεῖον ἐκεῖνο καὶ προσκυνητὸν στόμα τοῦ τρισμακαρίστου καὶ ἁγίου μου αὐθέντου καὶ βασιλέως διὰ τοῦ συνοδικοῦ φησι τόμου, «ὡς εἰ καὶ πρὸς τοσοῦτον ὕψος θεωρίας ἀνέδραμον ἐν τῷ Θαβῶρ οἱ συναναβάντες τοῦ κυρίου μύσται, χάριν καὶ δόξαν εἶδον θείαν, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν αὐτήν, τὴν χορηγοῦσαν τὴν χάριν». Καὶ γὰρ ἴσμεν ἐκείνην ὑπὸ τῶν θείων λογίων μεμνημένοι ἀμέθεκτον, ἄληπτον, ἄορατον καὶ αὐταῖς ταῖς ὑπερκοσμίοις καὶ ἀνωτάτω δυνάμεσι. Νῦν δ' οἱ καταφρονήσαντες καὶ θεοῦ καὶ τῶν τοῦ θεοῦ ἁγίων καὶ τοῦ ἐκ θεοῦ βασιλέως ἡμῶν ἐκείνου καὶ τῆς συνοδικῆς ἐξετάσεώς τε καὶ ἀποφάσεως καὶ τῶν ἐπὶ ταύτῃ φρικωδεστάτων δεσμῶν καὶ ἀναθεματισμῶν, ἡμᾶς μὲν οὕτως εὐσεβῶς φρονοῦντας καὶ τοὺς ἡμῖν ὁμοφρονοῦντας ἀποκηρύττουσιν, Ἀκίνδυνον δὲ καὶ τοὺς οἷος αὐτὸς τὰναντία δυσσεβῶς φρονοῦντας συνηγοροῦσι καὶ στηρίζουσι, παντὶ τρόπῳ κοινωνοὺς ἔχειν καὶ συλλειτουργοὺς σπουδάζοντες.

¹ Sau ateu.

² Dionisie Areopagitul, *Despre dumnezeieștile nume* VIII, 5.

³ Adică: myștii, 'inițiații', cei cărora – mijindu-și ei vederea trupeiască – le-a făcut văzută Domnul lumina Lui, 'mijiții' în taina Lui.

⁴ *Tomosul sinodal* 1, PG 151, 688C.

⁵ Firea însăși; Cea dumnezeiască.

⁶ Literal: inițiați [fiind].

⁷ Literal: cele-mai-de-sus.

⁸ Sau: cugetă împotriva lui Dumnezeu; este vorba de patriarh și de acoliții săi.

de acum. Și precum Sabelie, pornind de la aceea că Fiul nu diferă de Tatăl, dogmatiza că Tatăl nu are Fiu, așa [și] Achindin, când zice că acea dumnezeiască strălucire și lucrare nu diferă cu nimic de ființa lui Dumnezeu, zice că ființa lui Dumnezeu nu are lucrare; iar cel ce spune așa ceva, pe lângă faptul că este messalian, Îl mai și desființează cu totul pe Dumnezeu, vădindu-se pe sine însuși că este fără-de-Dumnezeu¹; că ceea ce nu are lucrare nu este nicidecum, după de-Dumnezeu-cuvântătorii [părinți]².

4

Pentru aceasta, dumnezeiască aceea și închinata gură a de-trei-ori-fericitului și sfântului meu stăpânitor și împărat, prin *Tomosul sinodal*, zice: «încât, de s-au și urcat la atâta înălțime a vederii[-de-Dumnezeu] în Tavor tănuitorii³ cei împreună-suiți cu Domnul, darul/harul [dumnezeiesc] și slava dumnezeiască au văzut, iar nu firea însăși cea dătătoare a darului/harului»⁴; că o și știm pe aceea⁵ – de către dumnezeieștile Scripturi învățându-ne taina aceasta⁶ – de neîmpărtășit, de neluat, de nevăzut înseși puterilor celor mai-presus-de-lume și preaînalte⁷. Acum, însă, cei ce au nesocotit⁸ și pe Dumnezeu, și pe sfinții lui Dumnezeu, și pe împăratul nostru acela, cel de la Dumnezeu, și sinodala cercetare⁹ și hotărâre, și preaînfricoșătoarele legături și afurisanii de la aceasta¹⁰, [ei bine, aceștia] pe noi, care astfel – [adică în chip] binecinstitor [de Dumnezeu] – cugetăm și pe cei de-un-cuget cu noi [ne] afurisesc¹¹, iar pe Achindin și pe cei care, asemenea lui, pe cele potrivnice [în chip] rău-cinstitor le cugetă îi apără și îi sprijină, în tot chipul părtași a-i avea și împreună-slujitori¹² sârguindu-se.

⁹ Investigare, adică.

¹⁰ Din cadrul cercetării sinodale, adică.

¹¹ Literal: vestesc despre noi că sîntem ruși de Biserică.

¹² Con-liturghisitori, adică; e vorba de hirotonia întru diacon a lui Achindin.

TRATATE APOLOGETICE

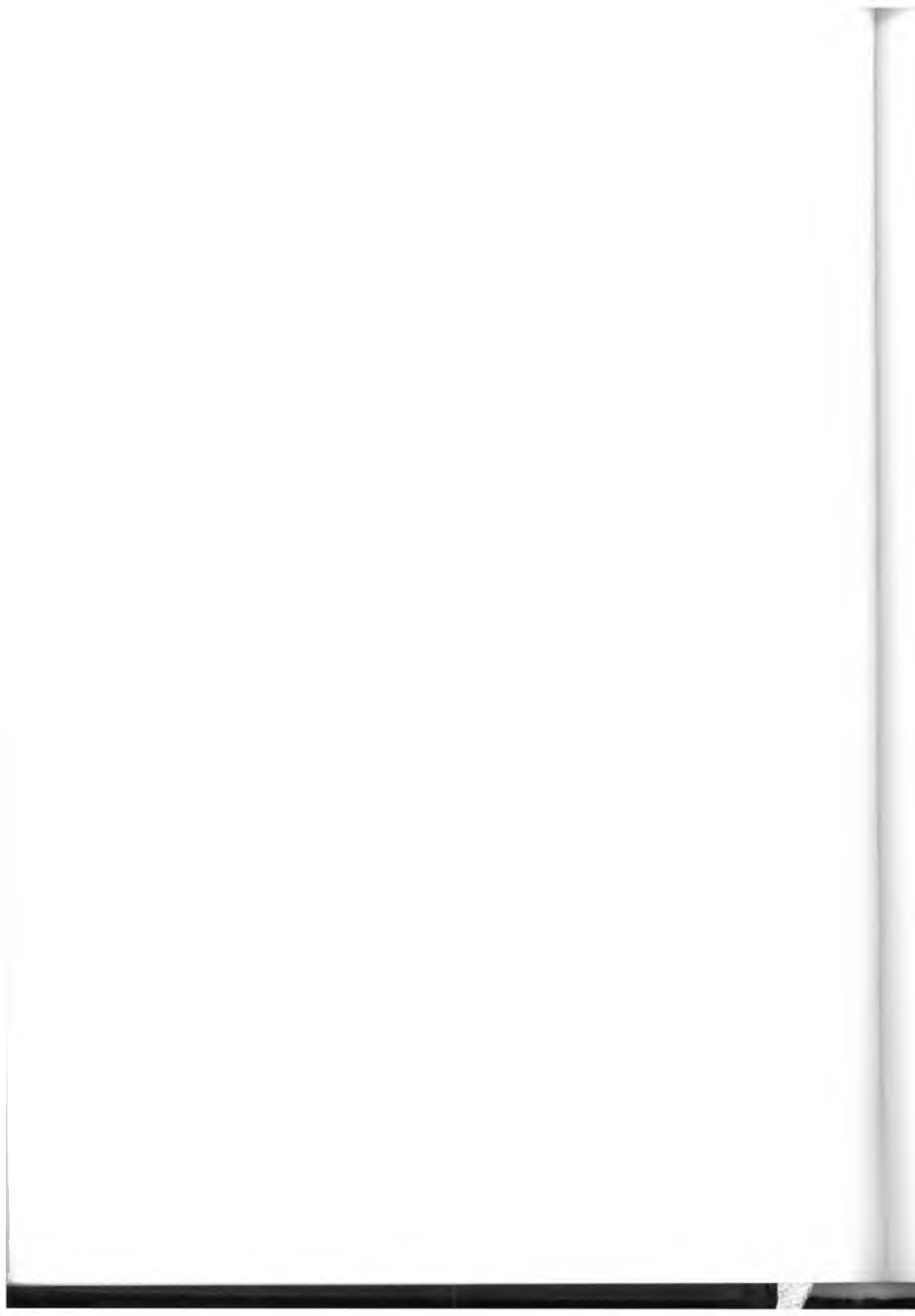
1-4

INTRODUCERE

Scrierile aici cuprinse sînt legate întreolaltă din punct de vedere al formei și conținutului, întrucît fie sînt tomosuri de mărturisire, fie demontează astfel de tomosuri ale antiisihaștilor. Alcătuite de Grigorie Palama, sînt puse de față ca exprimînd credința tuturor monahilor isihaști și a tuturor ortodocșilor, chiar și cînd nu mulți sînt cei ce le iscălesc; pentru aceasta în ele despre Palama se vorbește la persoana a treia. Cu toate că avem o sumedenie de indicii că sînt alcătuite tot de Palama, nu putem așeza între acestea și alte astfel de texte, precum *Tomosurile Sinodale* din 1341 și 1347, aceasta pentru că la alcătuirea lor au contribuit probabil și alții și, pe de altă parte, pentru că aparțin deja Bisericii ca texte oficiale ale ei.

1

TOMOSUL AGHIORITIC

Scurtă introducere

Cel dintâi dintre tratatele acestea este celebrul *Tomos aghioritic*. Grigorie vine în sfântul Munte, după ce petrecuse în Thessalonic «trei luni întregi», după cum ne informează Filothei¹, dar, din păcate, nu ne este cunoscută data exactă a venirii sale la Thessalonic. Mutarea sa în Munte trebuie că s-a făcut imediat ce Grigorie a fost înștiințat despre venirea la Constantinopole a lui Varlaam pentru repetarea denunțării din Octombrie 1340, prin urmare prin Noiembrie 1340. Palama nu rămâne mult în sfântul Munte, fiindcă numaidecât și-a atins țelul, și anume întrunirea întâi-stătătorilor aghioriți spre a vota textul pe care el însuși li-l aducea de față.

Manuil Caleca² și un text antipalamic pus sub numele lui Dimitrie Kydonis³ pun alcătuirea *Tomosului* pe seama lui Filothei Kokkinos; influențat de acestea, la fel face și Mercati⁴. Just, însă, Stăniloae⁵ și Meyendorff⁶ îl consideră drept autor al lui pe Palama, pentru că în repetate rânduri însuși acesta o mărturisește, zicând – în *Triade* 3, 3, 4, de pildă – că «am dovedit ... în *Tomosul Aghioritic*, cel împotriva celor ce cugetă unele ca acestea, și în al doilea cuvânt, cel *Despre rugăciune*», iar în *Epistola către Arsenie Studitul* 1 că «în *Tomosul Aghioritic* – scris de către noi acum doi ani – așa spunem, cuvânt cu cuvânt» și în alte locuri, cum se va vedea.

În *Tomos* nu se face referire nominală la Varlaam, dar prin subtitlu se arată clar că textul este adresat lui și celui de-un-cuget

¹ *Encomion*, PG 151, 592C.

² *Despre ființă și lucrare*, PG 152, 329A.

³ *Împotriva lui Palama*, PG 154, 861-864.

⁴ Giovanni Mercati, *Notizie di Procoro e Demetrio Cidone, Manuele Caleca e Teodoro Meliteniota ed altri appunti per la storia della teologia e della letteratura bizantina del secolo XIV* în *Studi e testi* 56, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1931, p. 245.

⁵ *Viața și învățătura sf. Grigorie Palama*, Sibiu 1938, p. 108.

⁶ Jean Meyendorff, *Introduction à l'étude de Grégoire Palamas*, «Patristica Sorbonensia» 3, Éditions du Seuil, Paris 1959, p. 351.

cu el: «Din pricina celor ce din proprie necercare și din neplecarea către sfinți nesocotesc lucrările de taină ale Duhului cele mai presus de cuvânt lucrate – în cei ce după Duh viețuiesc – și arătate prin lucruri, nu demonstrate prin cuvinte». Încă și mai clar se vede aceasta din cele cuprinse în el. Palama consideră *Tomosul* drept cea mai însemnată armă în luptele sale. Aducându-l pe acesta în Thessalonic, s-a gândit să meargă numaidecât la Constantinopole, dar, mai chibzuind, a ales a nu se grăbi, gândind că încă mai era cu puțință ca lucrurile să se îndrepteze de la sine, de Varlaam ar voi să contenească acuzațiile cele împotriva monahilor, așa cum făgăduise¹; dar nu a făcut-o. La sinoadele din 1341 *Tomosul* a jucat rolul de căpătâi, fiind mai apoi textul isihast cel mai mult folosit.

Toată scrierea se împarte – după mărturisirea lui Palama² – în șapte capete. În prolog se înfățișează problema la modul general. Există, astfel, două feluri de adevăr: cele pentru veacul acesta prin proroci vestite și deja date la iveală, pe de o parte, și, pe de alta, cele vestite pentru veacul viitor. Și precum atunci existau oameni ce nu dădeau crezare celor vestite, tot așa și acum. Vechile acelea adevăruri le cunoșteau prorocii și toți câți dădeau crezare acestora; dar mai apoi ele s-au dat la iveală tuturor. Noile adevăruri, așijderea, le cunosc sfinții – cei ce au cercarea lor – și cei ce dau crezare lor, dar, în veacul viitor, vor fi date la iveală tuturor. Sfinții, săltați – prin rugăciune – mai presus de ei înșiși, sînt inițiați în cele mai presus de minte; așijderea, cei curați văd lumina lui Dumnezeu și primesc de-dumnezei-lucrătorul dar/har, carele este nezidit, măcar că este mai prejos de Dumnezeu Cel peste toate.

Urmează o serie de șase propoziții care încep cu «cel care» și care resping învățătura potrivnicilor: cel care consideră massalieni și ditheiști pe cei ce zic nezidit a fi de-dumnezei-făcătorul dar/har, cel care se pronunță că unirea cu Dumnezeu constă în simpla imitare a Lui, cel care tot massalieni numește pe cei ce spun că

¹ *Epistola a III^a către Achindin*, 19.

² *Ibidem*.

mintea sălășluiește în inimă ori în creieri, cel care susține că lumina Tavorului era nălucire, cel care spune că nezidită este doar ființa lui Dumnezeu, nu și veșnicile Sale lucrări, cel care nu acceptă că dispozițiile sufletești se prelungesc și asupra trupului – ei bine, unul ca acesta se împotrivesc sfinților lui Dumnezeu și Părinților.

În epilog (7) se accentuează că: «Acestea de către Scripturi ne-am învățat, acestea de la părinții noștri le-am primit, acestea prin mica noastră cercare le-am cunoscut; acestea și preacinstitul între ieromonahi – și fratele nostru – kyr Grigorie în apărarea celor ce sfințit se linișesc a le fi scris știind [noi] și încuviințând cum [că] țin cu acrivie predaniile sfinților, spre încredințarea celor ce s-ar întâmpla [să le citească] am iscălit».

Tomosul l-au iscălit douăzeci de monahi, adică protosul sfântului Munte, Isaac, având rangul acesta deja de aproape treizeci de ani, egumenul Lavrei, Theodosie, al Ivironului, în graiul său, al Vatopedului, Ioannichie, al mânăstirii Sârbilor, în graiul său, al Cutlumușului, Theostíctos, apoi ieromonahii și monahii Filothei, Amfilohie din mânăstirea Esfigmenului, Gherasim, Moisi, Theodosie Vatopedinul, Gherontie Marulis din Lavra, Callist Muzálon, Grigorie Stravolangadítul, Isaia de la schitul Magulá, Marc Sinaitul, Callist de la schitul Magulá, un stareț anonim dintre siri, în graiul său, Sofronie și Ioasaf. În sfârșit, l-a pecetluit – adică l-a validat – episcopul Ierissosului și sfântului Munte, Iacov, mărturisind că prin cei ce au semnat aici întreg sfântul Munte a împreună-semnat și arătând că nu primește în comuniune liturgică pe nimeni care nu conglăsuiește cu *Tomosul*. Episcopul Ierissosului nu avea nici un alt drept canonic asupra Muntelui afară de acela al inițiativei hirotoniilor, dar pe vremea aceea dobândise – precum se pare – drepturi esențiale în chestiunile de natură duhovnicească.

1.

<ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ>

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ
ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΙΕΡΩΣ ΗΣΥΧΑΖΟΝΤΩΝ
ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΕΞ ΙΔΙΑΣ ΑΠΕΙΡΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΑΠΕΙΘΕΙΑΣ
ΑΘΕΤΟΥΝΤΑΣ ΤΑΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
ΜΥΣΤΙΚΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΡΕΙΤΤΟΝ ἢ ΛΟΓΟΣ
ΕΝ ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑ ΖΩΣΙΝ
ΕΝΕΡΓΟΥΜΕΝΑΣ
ΚΑΙ ΔΙ' ΕΡΓΩΝ ΦΑΝΕΡΟΥΜΕΝΑΣ
ΑΛΛ' ΟΥ ΔΙΑ ΛΟΓΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΜΕΝΑΣ

¹ Expresia «din pricină» arată în fața cui îi apără *tomosul* pe cei ce în chip sfânt se liniștesc, arată cine sînt acuzatorii celor apărați de către *tomos*.

² Altfel zis: din lipsa propriei experiențe.

³ Sau: neascultarea, nesupunerea, faptul de a nu da crezare (sfinților); am urmat aici traducerii din imnografie (vezi Peasna a IX^a a Canonului Floriilor, troparul al treilea).

⁴ Dat fiind că în românește termenul *taină* – slavonescul ce redă grecescul *μυστηριον* – a pierdut mai mult sau mai puțin dinamica termenului grecesc (carele implica 'inițierea' în ceva), am semnalat că expresia *lucrări de taină* (sau *tainice*; în grecește: *μυστικαὶ ἐνεργεῖαι*) pare a indica nu doar faptul că lucrările Duhului sînt lăuntrice și neștiute lumii, cât și pe acela că ele sînt mistagogice, adică lucrări prin care El îi 'inițiază' / îi 'tăinește' – pe cei care, evanghelicește, și-au *închis* ochii față de slava lumii acesteia – în cele ale veacului viitor, le 'mijește' încă de acum starea veacului aceluia, îi mișcă – și îi aduce – la starea viitoare. Sfântul Grigorie va pomeni numai deocamdată aceste 'misterii' săvârșite de Duhul – în prorocii vremii legii, mai întâi, și, mai apoi, în sfinții vremii darului – prin care El le descoperă părtașilor Lui cele viitoare.

⁵ Expresia «[în chip] mai presus de cuvânt ... lucrează» poate însemna, deopotrivă, atât faptul că lucrările de taină ale Duhului nu se pot exprima în cuvânt, cât

1.

<AL LUI GRIGORIE PALAMA>

TOMOS AGHIORITIC ÎN APĂRAREA
CELOR CE [ÎN CHIP] SFINȚIT SE LINIȘTESC,
[DAT] DIN PRICÎNA¹ CELOR CARE
DIN PROPRIE NECERCARE²
ȘI DIN NEPLECAREA³ CĂTRE SFINȚI
NESOCOTESC LUCRĂRILE DE TAINĂ
ALE DUHULUI⁴
[CELE] MAI PRESUS DE CUVÂNT⁵ –
ÎN CEI CE DUPĂ DUH VIETUIESC – LUCRATE
ȘI ARĂTATE⁶ PRIN LUCRURI⁷,
IAR NU DOVEDITE PRIN CUVINTE⁸

și faptul că ele se lucrează nu în planul discursivității (nereducându-se la cuvintele rostite sub dumnezeiasca însuflare, adică inspirație), ci mai presus de acesta, așadar mai presus de lucrarea firească a minții; vezi, mai jos, finalul paragrafului 6.

⁶ Sau: vădite, date la iveală, descoperite.

⁷ Adică: prin fapte, prin cele lucrate/pătimate de către sfinți.

⁸ Termenul *cuvinte* (λογoi) indică aici mai ales raționamentul științific, cel prin care se demonstrează – logic, discursiv, în hotarele firii zidite – o teză sau alta. Este grăitoare corespondența cadrelor semantice ale titlului *Tomosului* cu stihul *I Corintheni* 2, 4 («propovăduirea mea nu e întru/prin înduplecătoare cuvinte proprii înțelepciunii omenești, ci întru/prin dovedirea proprie Duhului și puterii»), reluat – simptomatic, am zice – în *Despre dumnezeieștile nume I*, 1: «rânduiala/legea/așezământul cuvintelor [Scripturii aceasta este]: a ne încredința pe noi – de adevărul celor spuse despre Dumnezeu – nu întru/prin înduplecătoare cuvinte proprii înțelepciunii omenești, ci întru/prin dovedirea proprie puterii celei de-Duhul-mișcate a cuvântătorilor de Dumnezeu, [dovedire] potrivit căreia de cele de-negrăit și de-necunoscut [nu altcum decât] în chip de-negrăit și de-necunoscut ne atingem, prin unirea cea mai presus de cuvântătoarea și înțeleghătoarea putere – și lucrare – a noastră».

Πρόλογος

Τὰ μὲν ἀρτίως καθωμιλημένα καὶ κοινῇ πᾶσιν ἐγνωσμένα καὶ παρρησία κηρυττόμενα δόγματα τοῦ διὰ Μωσέως ὑπῆρχε νόμου μυστήρια τοῖς προφήταις μόνοις ἐν πνεύματι προορώμενα, τὰ δ' ἐπηγγελμένα τοῖς ἁγίοις ἀγαθὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας ἐστὶ μυστήρια, τοῖς διὰ τοῦ πνεύματος ὁρᾶν ἠξιωμένοις καὶ τούτοις μετρίως, ὡς ἐν ἀρραβῶνος μέρει, διδόμενά τε καὶ προορώμενα. Ἀλλ' ὥσπερ εἶ τις τότε τῶν Ἰουδαίων, μὴ μετ' εὐλαβείας ἀκούων τῶν προφητῶν λεγόντων λόγον καὶ πνεῦμα θεοῦ συναΐδιά τε καὶ προαιώνια, συνέσχεν ἂν τὰ ὦτα, δοκῶν ἀπηγορευμένων ἀκούειν τῆ εὐσεβείᾳ φωνῶν καὶ τῆς ἀνωμολογημένης τοῖς εὐσεβέσι φωνῆς ἐναντίων, δηλονότι τῆς λεγούσης, «κύριος ὁ θεός σου, κύριος εἰς ἐστίν», οὕτω καὶ νῦν τάχα ἂν πάθοι τις, μὴ μετ' εὐλαβείας ἀκούων τῶν μόνοις ἐγνωσμένων τοῖς δι' ἀρετὴν κεκαθαρμένοις μυστηρίων τοῦ πνεύματος. Ἀλλ' ὥσπερ αὐθις ἢ τῶν προορήσεων ἐκείνων ἔκβασις, σύμφωνα τοῖς φανεροῖς ἀνέδειξε τὰ τότε μυστήρια, καὶ πιστεύομεν νῦν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, θεότητα τρισυπόστατον, μίαν φύσιν, ἀπλῆν, ἀσύνθετον, ἄκτιστον, ἀόρατον, ἀπερινόητον, οὕτω καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐν καιροῖς ἰδίως ἀποκαλυφθέντος, κατὰ τὴν ἀφραστον ἔκφανσιν τοῦ ἐν τρισὶ τελείας

¹ Misterii, adică.

² Această după evanghelie 'cetățenie' (πολιτεία) – adică petrecere/purtare (într-o cetate) – este gândită din unghiul faptului că 'cetatea creștinilor nu aici este, ci în ceruri'; aceasta e 'cetățenia' despre care este vorba aici; nu uităm că, în mentalul antic grecesc, modul de viață al cetății era reflectat și în legile ei.

³ Vezi *Pilde* 8, 30; *Psalmii* 32, 6; 147, 18; 106, 20; 103, 30 ș.a.

⁴ Vezi *Fapte* 7, 57.

⁵ În original: *glasuri* (cu înțelesul de *ziceri*, însă).

⁶ Altfel zis: interzise.

Prolog

Cele acum de către toți grăite și tuturora îndeobște cunoscute și pe față propovăduite dogme taine¹ ale legii [celelalte] prin Moisi erau, doar prorocilor – în Duh – mai-înainte-văzute; iar bunătățile cele făgăduite sfinților în veacul viitor taine ale cetățeniei² celei după evanghelie sînt, date – și mai-înainte-văzute – învredniciților a vedea prin Duhul, [dar] și acestora [numai în chip] măsurat, în parte, ca arvună. Dar precum atunci dacă vreunul dintre iudei, nu cu evlavie auzindu-i pe proroci zicînd³ [despre] Cuvîntul și Duhul lui Dumnezeu [că sînt lui Dumnezeu] împreună-pururea-fiitoare și de-mai-înainte-de-veci, și-ar fi astupat urechile⁴, socotind că aude ziceri⁵ opri-te⁶ binecinstirii și potrivnice zicerii mărturisite⁷ de binecinstitorii [de Dumnezeu] – de bună seamă [că] celei ce zice «Domnul Dumnezeuul tău – Domn unul este»⁸ –, [tot] așa poate și acum ar păți cineva, nu cu evlavie auzind [el că] tainele Duhului [sînt] cunoscute doar celor – datorită virtuții – curății. Dar precum, iarăși, plinirea prorociilor acelor⁹ [nu altcum decît] conglăsuitoare cu cele arătate [mai apoi] a dovedit [a fi] tainele cele de atunci – și credem acum în Tată și Fiu și sfânt Duh, [în] dumnezeire triipostat[nic]ă, [în] firea cea una, simplă, necompusă, nezidită, de-nevăzut, de-necuprins-cu-mintea –, [tot] așa și tainele veacului viitor – [odată] descoperindu-se [el], în vremile sale¹⁰, cu negrăită arătarea Unuia Dumnezeu¹¹ Celui în trei desăvârșite Ipostasuri – tuturora se vor arăta conglăsuitoare cu cele arătate [atunci]. Dar și aceea

⁷ Adică: primite, recunoscute, acceptate.

⁸ *A doua lege* 6, 4; *Marcu* 12, 19.

⁹ Literal: deznodămîntul prezicerilor.

¹⁰ Adică: la sorocul său.

¹¹ *Vezi I Timothei* 6, 15; 2, 6; *Tit* 1, 3.

ὑποστάσεσιν ἑνὸς θεοῦ, σύμφωνα τοῖς πᾶσιν ἐκφανήσεται τοῖς φανεροῖς τὰ μυστήρια. Δεῖ μέντοι κάκεινο σκοπεῖν, ὡς, εἰ καὶ τοῖς πέρασιν τῆς γῆς ὕστερον ἐξεφάνη τὸ τρισυπόστατον τῆς θεότητος, τῷ λόγῳ τῆς μοναρχίας μηδαμῶς λυμαινόμενον, ἀλλὰ τοῖς προφήταις ἐκείνοις καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῶν πραγμάτων ἀκριβῶς ἐγινώσκετο, καὶ τοῖς αὐτοῖς τηνικαῦτα πειθομένοις εὐπαράδεκτον ἦν· τὸν ἴσον ἄρα τρόπον οὐδὲ νῦν τοὺς λόγους τῆς ὁμολογίας ἀγνοοῦμεν τῶν τε παρρησία κηρυττομένων καὶ τῶν μυστικῶς ἐν πνεύματι τοῖς ἀξίοις προφαινομένων, οἱ μὲν αὐτῇ τῇ πείρᾳ μεμνημένοι, ὅσοι τῇ τε τῶν χρημάτων κτήσει καὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων δόξῃ καὶ ταῖς τῶν σωμάτων οὐ καλαῖς ἡδοναῖς διὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἀπετάξαντο ζωὴν (οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποταγὴν ταύτην διὰ τῆς πρὸς τοὺς ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν ἡλικία προήκοντας ἐβεβαίωσαν ὑποταγῆς) — ἑαυτοῖς γὰρ καὶ τῷ θεῷ δι' ἡσυχίας ἀπεριμερίμνως σχολάσαντες καὶ διὰ προσευχῆς εἰλικρινοῦς ὑπὲρ ἑαυτοῦς γενόμενοι καὶ γεγονότες ἐν θεῷ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν μυστικῆς ὑπὲρ νοῦν ἐνώσεως τὰ ὑπὲρ νοῦν ἐμύθησαν —, οἱ δὲ τῇ πρὸς τοὺς τοιοῦτους αἰδοῖ καὶ πίστει καὶ στοργῇ. Οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς τοῦ μεγάλου

¹ Adică: să o considerăm.

² Altfel zis: însușirea dumnezeirii de a fi în trei Substări/Ipostasuri.

³ Altfel zis: nicidecum desființând principiul unicei obârșii în Dumnezeu, obârșie care este Substarea/Ipostasul Tatălui, născător al Fiului și purceзатор al Duhului.

⁴ Altfel zis: și mai înainte de deznodământul evenimentelor.

⁵ Adică: acceptat, recunoscut.

⁶ Prorocilor, adică.

⁷ Literal: tainic, 'mistic', prin 'inițierea' săvârșită de Duhul.

⁸ Altfel zis: cei din vremea harului mărturisim atât dogmele cele pe față propovăduite (și anume: întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul și triipostatnicul dumnezeirii), cât și bunătățile veacului viitor (într-un cuvânt: îndumnezeirea omului).

⁹ Literal: inițiați/'mijiți' prin însăși experiența.

trebuie să o vedem¹, [și anume] că, deși triipostat[nic]ul dumnezeirii² mai apoi s-a arătat și marginilor pământului (nicidecum prăpădind [el] logosul monarhie³), însă prorocilor acelora cunoscut le era cu acrivie și mai înainte de plinirea lucrurilor⁴; și bine-primit⁵ le era și celor ce le dădeau acestora⁶ crezare pe atunci; într-același chip, prin urmare, nici acum nu sîntem necunoscători de cuvintele mărturisirii atît a celor pe față propovăduite, cît și a celor – cu taină⁷, în Duh – mai-înainte-arătate celor vrednici⁸, *unii, pe de o parte*, învățați⁹ prin însăși cercarea [acestora¹⁰, și anume toți] câți, pentru viața evanghelică, s-au lepădat de avuția banilor și de slava oamenilor și de ale trupurilor nu bune dulceți¹¹ (și nu doar atît, ci lepădarea aceasta au și adevărat-o prin supunerea lor către cei sporiți în vîrsta cea după Hristos¹²) – că, [lăsînd toate și] îndeletnicindu-se prin liniștire, [în chip] neîngrijat, cu ei înșiși și cu Dumnezeu și prin rugăciune curată¹³ mai presus de ei înșiși făcîndu-se și făcuți în Dumnezeu¹⁴ prin cea de taină unire către El¹⁵ [cea] mai presus de minte, cele mai presus de minte le-au mijit¹⁶ –, *iar alții, pe de altă parte*, prin sfiala¹⁷ și credința și dragostea [noastră cea] către unii ca aceștia. Astfel, dar, și noi¹⁸,

¹⁰ Este vorba de cercarea bunătăților veacului viitor.

¹¹ Sfântul Grigorie face specificarea «*nu bune dulceți*» întrucît are în vedere și existența *bunelor* dulceți ale trupului, venite lui prin împărțirea de harul sălășluit mai întîi în minte și, de aici, trecut și trupului; vezi mai departe, în paragraful 6, citatul din sfântul Diadoh al Foticeii.

¹² Sau, deopotrivă: în statura cea după Hristos.

¹³ Adică: nefățarnică, neprefăcută.

¹⁴ Adică: mai presus de ei înșiși săltîndu-se și ajungînd în Dumnezeu.

¹⁵ «unire către El»: unire cu El.

¹⁶ Literal: în cele mai presus de minte au fost inițiați.

¹⁷ Adică: prin respectul.

¹⁸ Acest «astfel și noi» pare a viza a doua categorie de credincioși, tocmai pomenită, cea care cunoaște bunătățile veacului viitor nu nemijlocit, prin propria cercare, ci din cuvintele celor ce au cercarea lor, dînd crezare acestora.

Διονυσίου λέγοντος ἀκούοντες ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Γάϊον ἐπιστολῇ «τὸ τοῦ θεοῦ θεοποιὸν δῶρον θεότητα καὶ θεαρχίαν καὶ ἀγαθαρχίαν», καὶ τὸν τὴν χάριν ταύτην τοῖς ἀξίοις παρέχοντα θεὸν ὑπὲρ ταύτην τὴν θεότητα εἶναι πειθόμεθα· πολυπλασιασμὸν γὰρ ὁ θεὸς οὐ πάσχει, οὐδὲ δύο λέγει τις οὕτω θεότητας. Ἀλλὰ τὴν θεοποιὸν ταύτην χάριν τοῦ θεοῦ ὁ θεῖος Μάξιμος περὶ τοῦ Μελχισεδέκ γραφῶν «ἄκτιστον εἶναι» ἀποφαίνεται «καὶ αἰεὶ οὔσαν ἐκ τοῦ αἰεὶ ὄντος θεοῦ», ἀλλαχοῦ δὲ πολλαχοῦ, «ἀγέννητον τε καὶ ἐνυπόστατον φῶς τοῖς ἀξίοις», ἥνικ' ἂν γένοιτο ἄξιοι, φανερούμενον, ἀλλ' οὐ τότε γινόμενον. Τοῦτο τὸ φῶς οὗτος καὶ «φῶς ὑπεραρρήτου δόξης καὶ ἀγγέλων καθαρότητα» ὀνομάζει· ὁ δὲ μέγας Μακάριος καὶ τῶν ἀσωμάτων τροφήν καὶ τῆς θείας φύσεως δόξαν καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καλλονήν, πῦρ θεῖον καὶ ἐπουράνιον, φῶς ἄρρητον καὶ νοερόν, ἀρραβῶνα πνεύματος ἁγίου, ἁγιαστικὸν ἀγαλλιάσεως ἔλαιον.

1 Ὅστις οὖν τοὺς τὴν θεοποιὸν ταύτην χάριν τοῦ θεοῦ ἄκτιστον καὶ ἀγέννητον καὶ ἐνυπόστατον λέγοντας

¹ Adică: numindu-l.

² Adică: obârșie-a-[în]dumnezeirii.

³ Adică: obârșie-a-[în]bunării.

⁴ *Epistole* 2, PG 3, 1068A.

⁵ «de această dumnezeire»: de harul de-dumnezei-făcător, de ceea ce numim 'dumnezeire' întrucât este obârșie a celor ce se îndumnezeiesc (vezi *Triade* 3, 1); a se vedea, de asemenea, și formula areopagită «τῶν θεουμένων θεαρχία» (*Despre dumnezeieștile nume* I, 3), adică «de-[în]dumnezeire-obârșie a celor ce se [în]dumnezeiesc».

⁶ În această accepțiune a termenului 'dumnezeire'.

⁷ Adică: multiplicare; adică: nu se ajunge astfel la afirmarea existenței mai multor dumnezei.

⁸ Altfel zis: nici nu reiese de aici că ar exista două dumnezeiri; adică: faptul de a numi 'dumnezeire' harul de-dumnezei-făcător nu implică existența a două dumnezeiri/divinități.

⁹ *Evrei* 7, 1 și urm.; *Psalmii* 109, 4.

pe marele Dionisie auzindu-l într-a doua epistolă, [cea] către Gaius, «de-dumnezei-făcătorul dar al lui Dumnezeu» zicându-l [a fi]¹ «'dumnezeire' și 'thearchie'² și 'agatharchie'^{3»⁴, crezare dăm și că Dumnezeu, Cel ce dă harul acesta celor vrednici, este mai presus de *această* dumnezeire⁵; că Dumnezeu nu pătimește [astfel⁶] înmulțire⁷, nici nu spune cineva astfel [că ar fi] două dumnezeiri⁸. Dar de-dumnezei-făcătorul acesta dar/har al lui Dumnezeu dumnezeiescul Maxim, despre Melhisedec⁹ scriind [el], «nezidit a fi» îl înfățișează¹⁰, «și pururea fiind/fiitor din Dumnezeu Cel pururea fiind/fiitor»¹¹, iar în alte locuri – de multe ori – «nenăscută și însubstată¹² lumină, *arătată* – iar *nu făcută* – celor vrednici, când se fac vrednici»¹³. Lumina aceasta și «'lumină a slavei celei preanegrăite'¹⁴ și 'curăție a îngerilor'»¹⁵ o numește acesta; iar marele Macarie¹⁶ 'hrană a celor netrupești' și 'slavă a dumnezeieștii firi' și 'frumusețea veacului ce va să vie', 'foc dumnezeiesc și ceresc', 'lumină de-negrăit și înțelegătoare', 'arvuna Duhului Sfânt'¹⁷, 'sfințitor untdelemn de bucurie'¹⁸.}

1 Cel care, așadar, [în rând] cu massalienii îi pune pe cei ce de-dumnezei-făcătorul acesta dar/har al lui Dumnezeu

¹⁰ Literal: îl declară.

¹¹ *Ambigua*, PG 91, 1141AB.

¹² Adică: eniposta[zia]tă; altfel zis: 'subzistentă-în-ipostas'.

¹³ Maxim Mărturisitorul, *Către Thalassie* 61, PG 90, 636CD și 644 C (sholia 16: «'Îndumnezeire nefăcută' a numit a dumnezeirii însubstată/enipostată strălucire, [cea] aieie, care nu are facere, ci [are] de-neînțeleș arătare în cei vrednici»); vezi *Despre dumnezeiasca împărțășire (Tratate dogmatice 3)* 11; vezi și *Triade* 1, 3, 20: 3, 3, 13: 3, 1, 28.

¹⁴ Sau: mai-presus-de-negrăire.

¹⁵ Pasaj neidentificat.

¹⁶ *Despre înălțarea minții* 1, 4, 9, 12, 13, PG 34, 889C, 892D, 896C, 900CD, 901A; *Omilii* 17, PG 34, 624D; *Omilii* 12, 14, PG 34, 565B.

¹⁷ Sau 'arvună de duh sfânt'; vezi *II Corintheni* 1, 22.

¹⁸ Vezi *Psalmii* 44, 8.

τοῖς μασσαλιανοῖς συντάττει καὶ διθεΐτας καλεῖ, εἴπερ ἄρα τίς ἐστίν, οὗτος ἴστω τοῖς τοῦ θεοῦ ἀγίοις ἀντικείμενος καὶ τοῦ κλήρου τῶν σωζομένων, εἰ μὴ μεταμεληθεῖη, ἑαυτὸν ἐκβάλλων καὶ αὐτὸς ἐκπίπτων τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου τῶν ἀγίων φύσει θεοῦ. Ὅστις δὲ πιστεύων καὶ πειθόμενος καὶ συμφθεγγόμενος τοῖς ἀγίοις καὶ μὴ «προφασίζόμενος προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις», τὸ μὲν φανερῶς λεγόμενον οὐκ ἀποσεύεται, ὡς ἀγνοῶν, ἀγνοεῖ δὲ τὸν τρόπον τοῦ μυστηρίου, μὴ ἀπαξιούτω ζητεῖν καὶ μανθάνειν παρὰ τῶν εἰδότων· εἴσεται γὰρ ὡς οὐδὲν ἀνακόλουθον τοῖς θείοις λόγοις καὶ πράγμασι, καὶ ταῦτ' ἐπὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ ὧν ἄνευ οὐδὲν οὐδαμῶς ἂν συσταίη, οὔτε δόγμα τῶν καθ' ἡμᾶς ἀσφαλές, οὔτε μυστήριον ὅλως θεοπρεπές.

2

Ὅστις μόνη τῇ μιμήσει τε καὶ σχέσει, χωρὶς τῆς θεοποιῦ χάριτος τοῦ πνεύματος, τὴν πρὸς τὸν θεὸν τελείαν ἔνωσιν ἀποφαίνεται τελειῖσθαι κατὰ τοὺς ὁμοίθεις τε καὶ ἀγαπωμένους ὑπ' ἀλλήλων, καὶ τὴν θεοποιὸν χάριν τοῦ θεοῦ ἕξιν τῆς λογικῆς φύσεως διὰ μόνης μιμήσεως προσγινομένην, ἀλλ' οὐκ ἔλλαμψιν ὑπερφυᾶ καὶ ἀπόρητον καὶ θείαν ἐνέργειαν, ὀρωμένην ἀοράτως τοῖς ἡξιωμένοις καὶ νοουμένην ἀπερινοήτως, οὗτος ἴστω τῇ τῶν μασσαλιανῶν, ὡς οὐκ οἶδεν, ἀπάτη περιπεσών. Φύσει γὰρ ἔσται κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην θεὸς ὁ θεούμενος, εἰ κατὰ φυσικὴν δύναμιν ἢ θέωσις ἔσται

¹ Adică: cu-doi-dumnezei.

² Literal: 'nepretexând pretexte pentru păcate' (*Psalmlui* 140, 4); în cele din urmă: 'netăgăduind păcatele'.

³ Sau: la arătare, în chip vădit tuturora, fățiș.

⁴ Literal: va ști.

⁵ Literal: incoerentă.

⁶ Altfel zis: între dumnezeieștile numiri și [dumnezeieștile] realități [numite de ele].

⁷ Sau: nu s-ar [mai putea] constitui.

Îl zic [a fi] nezidit și nenăscut/nefăcut și însubstat și îi numește 'ditheiți'¹ – de este, așadar, vreunul – acesta [să] știe [că] potrivit sfinților lui Dumnezeu [este] și că – de nu se căiește – pe sine însuși se scoate afară din sortul celor ce se mântuiesc și însuși cade de la Cel unul și singurul – prin fire – Dumnezeuul sfinților. Iar cel care, crezând – și plecându-se și împreună-grăind – sfinților și «nepricinuind pricini întru păcate»², nu aruncă ceea ce s-a spus [în chip] arătat³, ca necunoscător fiind [el, chipurile, de aceea], dar necunoscător este al chipului tainei, [ei bine, acesta] să nu se dea înapoi a căuta să [îl] afle de la cei ce știu; că va vedea⁴ cum [că] nici o nepotrivire⁵ nu este între dumnezeieștile cuvinte și [dumnezeieștile] lucruri⁶ și asta în privința celor de neapărată trebuință și fără de care nimic nicicum nu s-ar [mai putea] alcătui⁷, [și anume] nici nealunecată dogmă de-a noastră, nici taină⁸ – câtuși de puțin – lui-Dumnezeu-cuvenită.

2

Cel care spune desăvârșita unire cea către Dumnezeu a se săvârși fără de-dumnezei-făcătorul har al Duhului, [și anume] doar prin⁹ imitare și relație, ca la cei care sînt de-un-obicei și care se iubesc întreolaltă, și de-dumnezei-făcătorul har al lui Dumnezeu [a fi] deprindere¹⁰ a firii cuvântătoare făcută doar prin imitație, iar nu strălucire mai-presus-de-fire și de-negrăit și dumnezeiască lucrare, văzută [în chip] nevăzut celor învredniciți și înțeleasă [în chip] neînțeles, acesta [să] afle că – fără să știe – căzut este în înșelăciunea massalienilor; că cel îndumnezeit fi-va – neapărat – Dumnezeu *după fire*, dacă îndumnezeirea ar fi¹¹ după firească putere și [dacă] îi

⁸ Adică misteriu, ritual de inițiere, slujbă.

⁹ Literal: prin singură.

¹⁰ Adică: apucătură, habitudine.

¹¹ Adică: s-ar săvârși.

καὶ τοῖς ὄροις τῆς φύσεως ἐμπεριλαμβάνεσθαι πέφυκε. Μὴ τοίνυν οὗτος τὴν οἰκείαν περιτροπὴν τοῖς ἀσφαλῶς ἐστῶσιν ἐπιχειρεῖτω προστρίψασθαι καὶ μῶμον τοῖς ἀμωμήτοις τὴν πίστιν ἐπενεγκεῖν, ἀλλὰ τὸ φρόνημα καταθέμενος, μανθανέτω παρὰ τῶν πεπειραμένων ἢ τῶν ἀπ' ἐκείνων δεδιδαγμένων, «ὡς ἄσχετός ἐστι παντάπασιν ἢ τῆς θεώσεως χάρις, οὐκ ἔχουσα τὴν οἰανοῦν δεκτικὴν ἑαυτῆς ἐν τῇ φύσει δύναμιν, ἐπεὶ οὐκέτι χάρις ἐστίν, ἀλλὰ τῆς κατὰ τὴν φυσικὴν δύναμιν ἐνεργείας φανέρωσις. Καὶ οὐδὲ παράδοξον ἔσται τὸ γενόμενον, εἰ κατὰ δεκτικὴν δύναμιν φύσεως ἢ θέωσις εἶη. Φύσεως γὰρ ἂν εἰκότως ἔργον, ἀλλ' οὐ θεοῦ δῶρον ἢ θέωσις εἶη, καὶ δυνήσεται καὶ φύσει θεὸς ὁ τοιοῦτος εἶναι καὶ κυρίως προσαγορεύεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι καθέστηκεν ἢ κατὰ φύσιν τῶν ὄντων ἐκάστου δύναμις ἢ φύσεως πρὸς ἐνέργειαν ἀπαράβατος κίνησις. Πῶς δὲ καὶ ἐξίστησιν ἑαυτοῦ τὸν θεούμενον ἢ θέωσις, εἰ τοῖς ὄροις τῆς φύσεως αὐτὴ περιείληπται, συνιδεῖν οὐκ ἔχω». Ὑπὲρ φύσιν τοίνυν καὶ ἀρετὴν καὶ γνῶσιν ἢ τῆς θεώσεως χάρις, καὶ ἀπειρώς τὰ τοιαῦθ' ἅπαντα, κατὰ τὸν ἅγιον Μάξιμον, ταύτης ἀποδεῖ· ἀρετὴ μὲν γὰρ πᾶσα καὶ ἡ ἐφ' ἡμῖν τοῦ θεοῦ μίμησις πρὸς τὴν θείαν ἔνωσιν ἐπιτήδειον ποιεῖται τὸν κεκτημένον, ἡ δὲ χάρις αὐτὴν τελεσιουργεῖ τὴν ἀπόρρητον ἔνωσιν· δι'

¹ Adică: propria sa abateră (de la adevăr).

² Adică: stau în picioare, nu cad.

³ Adică: de la cei ce au experiența lucrurilor acestora. Semnalăm că frazele următoare corespund aproape întru totul cu *Triade* 3, 1, 26-27.

⁴ Literal: nerelațional; adică nesupus nici unei relații (*σχέσις*), care – în mentalul grecesc – presupunea reciprocă posesie între cele două părți aflate în relație.

⁵ Vezi și PG 90, 324A (Maxim Mărturisitorul, *Către Thalasia* 22), cum și tâlcuirea la cuvântul sfântului Grigorie Teologul *Dacă lui Pavel ieșire [din sine] îi era [...]*, PG 91, 1141A; vezi Marcu II, G.A., p. 183-185.

⁶ «mai-presus-de-socotință»: paradoxal, care scapă judecării omului (sau ingerului).

e dat a fi cuprinsă în hotarele firii. Așadar, acesta să nu se apuce a pune sucirea sa¹ pe seama celor ce stau [în chip] nealunecat² și prihănire a aduce celor fără-de-prihană în credință, ci punând jos cugetul [său], [să] învețe de la cei [în]cercați³ – sau de la cei învățați de către aceia – cum [că] «întru totul dezlegat⁴ este harul [adică darul] îndumnezeirii, neavând [el] în [zidita noastră] fire vreo facultate [adică putere] primitoare a lui⁵. Fiindcă, dacă îndumnezeirea ar fi [săvârșită] printr-o putere primitoare din fire[a zidită], [atunci ea] nu mai este har [adică dar], ci manifestare a lucrării facultății naturale; și nici ceea ce se săvârșește nu va fi mai presus de socotință⁶; pentru că – de bună seamă – îndumnezeirea va fi lucru al firii [zidite], nu dar al lui Dumnezeu, iar unul ca acesta⁷ și dumnezeu după fire va putea fi, și se va putea numi *propriu-zis* ['dumnezeu']; că puterea [sau facultatea] cea după fire a fiecăreia din cele ce sînt nu e nimic altceva decât neabătută mișcare a firii spre lucrare. Și cum îl scoate din sine însuși îndumnezeirea pe cel îndumnezeit – dacă ea se cuprinde în hotarele firii – a o pricepe nu pot⁸. Mai presus de fire, așadar, și de virtute și de cunoaștere este harul [adică darul] îndumnezeirii, iar acestea toate – după sfântul Maxim – sînt nesfârșit mai prejos decât el⁹; pentru că virtutea toată și imitarea lui Dumnezeu – câtă ne stă în putință – îl face pe cel ce [le-]a dobândit [să fie] destoinic¹⁰ de dumnezeiasca unire, pe când harul săvârșește însăși negrăita unire; că

⁷ «unul ca acesta»: un dumnezeu rezultat dintr-o astfel de îndumnezeire.

⁸ Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, PG 91, 1237AB; vezi și *Triade* 3, 1, 26.

⁹ Maxim Mărturisitorul, *Capete teologice* 1, 49, PG 90, 1101A. Notăm că formula «sînt nesfârșit mai prejos» (a părintelui Stăniloae, luată poate din vechea Filocalie nemțeană, pe care și noi am îmbrățișat-o) este întrucâtva o parafrază, originalul grecesc neavând acest «mai prejos»; altă parafrază – mai neaoșă – ar fi: 'de la acestea toate până la el e cale nesfârșit de lungă'.

¹⁰ Adică: apt.

αὐτῆς γὰρ «ὄλος μὲν ὅλοις τοῖς ἀξίοις ὁ θεὸς περιχωρεῖ, ὄλω δὲ ὄλοι περιχωροῦσιν ὀλικῶς οἱ ἅγιοι τῷ θεῷ, ὄλον ἀντιλαβόντες ἑαυτῶν τὸν θεόν, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀναβάσεως, οἷον ἔπαθλον, αὐτὸν μόνον κτησάμενοι τὸν θεόν», «ψυχῆς πρὸς σῶμα περιφύντα τρόπον», ὡς οἰκείους μέλεσι καὶ ἐν αὐτῷ εἶναι καταξιώσαντα.

- 3 Ὅστις τοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ ἢ τῷ ἐγκεφάλῳ λέγοντας τὸν νοῦν ἐνιδρῦσθαι μασσαλιανοὺς εἶναι δισχυρίζεται, οὗτος ἴστω κακῶς τοῖς ἀγίοις ἐπιτιθέμενος. Ὁ μὲν γὰρ μέγας Ἀθανάσιος τῷ ἐγκεφάλῳ τὸ λογικὸν ἐνεῖναι τῆς ψυχῆς φησι. Μακάριος δὲ ὁ τῇ μεγαλειότητι μηδὲν ἐλλείπων, ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν τοῦ νοῦ ἐνέργειαν, συνωδὰ δὲ τούτοις οἱ ἅγιοι σχεδὸν ἅπαντες. Ὁ γὰρ φησιν ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος, «ὅτι ὁ νοῦς οὔτε ἐντὸς οὔτε ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν, ὡς ἀσώματος», οὐκ ἐναντιοῦται τοῖς ἀγίοις ἐκεῖνοις· ἐντὸς γὰρ τοῦ σώματος ἐκεῖνοι λέγουσι τὸν νοῦν ὡς συνημμένον τούτῳ· κατ' ἄλλον τοίνυν τρόπον τοῦτο λέγοντες, ἥκιστα πρὸς ἐκεῖνον διαφέρονται· καὶ γὰρ οὐδὲ τῷ λέγοντι μὴ ἐν τόπῳ τὸ θεῖον εἶναι, ἢ ἀσώματον, ἀντίκειται ὁ ἔνδον γενέσθαι ποτὲ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον λέγων παρθενικῆς καὶ παναμώμου μήτρας, ὡς ἐκεῖ συνημμένον ὑπὲρ λόγον τῷ καθ' ἡμᾶς φυράματι διὰ φιλανθρωπίαν ἄφατον.

¹ Adică prin har, prin darul lui Dumnezeu.

² Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, PG 91, 1076C.

³ Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, PG 91, 1088BC.

⁴ Până aici este corespondența cu *Triade* 3, 1, 26-27.

⁵ Literal: susține.

⁶ În original la singular.

⁷ Pasaj tributar pasajului *Triade* 2, 2, 29.

⁸ *Împotriva Ellinilor* 30, 31, PG 25, 61AB-D; vezi și *Către monahi* 70, PG 25, 776CD.

⁹ Vezi *Omilii* 15, 20, PG 34, 589B; *ibidem*, 33 597D.

[tocmai] prin acesta¹ străbate întreg Dumnezeu în întregi cei vrednici², și sfinții străbat pe de-a-ntregul – întregi – în întreg Dumnezeu, pe întreg Dumnezeu dobândindu-și-L – în locul lor înșiși – și, ca pe o răsplată a urcușului la El, pe Singur El câștigându-L, 'unit [cu aceștia] – după chipul [unirii] sufletului cu trupul – ca [și] cu [niște] mădulare ale Lui³ și în[tru] El a fi învrednicindu-se [ei]⁴.

- 3 Cel care zice⁵ că massalieni sînt cei ce spun că mintea e așezată în inimă sau în creieri⁶, acesta [să] știe că [în chip] rău se năpustește asupra sfinților. Că⁷, pe de o parte, marele Athanasie în creieri zice a fi partea cuvântătoare a sufletului⁸, iar Macarie⁹ – cel întru nimic mai prejos în măr[te]ie – [zice că] în inimă [este] lucrarea minții; și conglăsuitoare cu aceștia [zic] mai toți sfinții. Că ceea ce spune al Nyssei dumnezeiesc Grigorie, [și anume] «că mintea nici înlăuntru, nici înafara trupului este, ca [una ce este] netrupească»¹⁰, nu se împotrivesc sfinților acelora; că aceia spun că 'mintea este înlăuntru trupului' în înțelesul că este unită lui¹¹; că într-altă privință¹² zicând [ei] lucrul acesta, cătuși de puțin nu se deosebesc [ca noimă] de acela; că [doară] nici celui ce spune că nu în [vreun] loc este Dumnezeiescul¹³, ca [unul ce este] netrupesc, nu îi stă împotrivă cel ce spune că oarecând Cuvântul lui Dumnezeu a venit înlăuntru feciorescului și preaneprihănitului pânțece, unit acolo – mai presus de cuvânt – cu frământătura noastră, pentru negrăită iubirea Sa de oameni.

¹⁰ *Despre alcătuirea omului* 15, PG 44, 177BC; notăm că în capitolul 12 (PG 44, 156CD), autorul respinge clar opinia că mintea este așezată în creier ori în inimă. Subiectul acesta este tratat de Palama în *Triade* 1, 2, 3.

¹¹ Adică: este unită cu el.

¹² Decât Grigorie al Nyssei, adică.

¹³ Că, adică, divinul nu stă sub stăpânia legilor spațiului; vezi *Psalmii* 49, 10; *Fapte* 17, 24-25.

4

Ὅστις τὸ ἐν Θαβωρίῳ τοὺς μαθητὰς περιαστράψαν φῶς φάσμα λέγει καὶ σύμβολον τοιοῦτον, οἷον γίνεσθαι καὶ ἀπογίνεσθαι, ἀλλ' οὐ κυρίως εἶναι, καὶ οὐχ ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν, ἀλλὰ χεῖρω νοήσεως ἐνέργειαν, σαφῶς ἀντιφθέγγεται ταῖς τῶν ἀγίων δόξαις. Οὗτοι γὰρ κὰν τοῖς ἄσμασι κὰν τοῖς συγγράμμασιν, ἀπόρητον, ἄκτιστον, ἀίδιον, ἄχρονον, ἀπρόσιτον, ἄπλετον, ἄπειρον, ἀπεριόριστον, ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις ἀθέατον, ἀρχέτυπον κάλλος καὶ ἀναλλοίωτον, δόξαν θεοῦ, δόξαν Χριστοῦ, δόξαν πνεύματος, ἀκτίνα θεότητος καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύουσι. «Δοξάζεται μὲν γάρ», φησίν, «ἡ σὰρξ ἅμα τῇ προσλήψει καὶ δόξα τοῦ σώματος ἢ δόξα τῆς θεότητος γίνεται. Ἀλλ' ἀφανῆς ἦν ἡ δόξα ἐν τῷ φαινομένῳ σώματι, τοῖς μὴ χωροῦσι τὰ καὶ ἀγγέλοις ἀθέατα. Μεταμορφοῦται τοίνυν, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, οὐδὲ εἰς ὅπερ οὐκ ἦν μεταβαλλόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οικείοις μαθηταῖς ἐκφαινόμενος, διανοίγων τούτων τὰ ὄμματα καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας. Μένων γὰρ αὐτὸς ἐν ταυτότητι, παρ' ὃ τὸ πρὶν ἐφαίνετο, [ἕτερον] νῦν τοῖς μαθηταῖς ἐωρᾶτο φαινόμενος. Ἀὐτὸς γὰρ ἐστὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν', τὸ τῆς δόξης ὠραῖσμα καὶ ὡς ὁ ἥλιος

¹ Vezi Matei 17, 1-2.

² În sensul de nălucire.

³ Adică: și a nu exista propriu-zis.

⁴ Vezi, în *Mineiul* lunii August, rânduiala Praznicului Schimbării-la-față. Vezi, de asemenea, și Ioan Damaschinul, *Cuvânt la Schimbarea-la-față* 2; 3; 9; 11, PG 96, 545-566; Grigorie Theologul, *Cuvântul* 40. *La sfântul Botez* 5, PG 36, 364B.

⁵ Literal: 'ori în cântări, ori în scrieri'. În *Tomosul sinodal* sînt pomeniți mulți părinți din scrierile cărora citează sfântul Grigorie Palama.

⁶ Adică: atemporală.

⁷ Adică: se slăvește.

⁸ Literal: carnea.

⁹ În originalul damaschinian: «ἅμα τῇ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγῇ (deodată cu aducerea de la neființă la ființă)»; această 'asupra-luare' este, de fapt, 'adăugare', adăugarea omenirii la Ipostasul cuvântului.

¹⁰ «se face»: în originalul damaschinian avem «λέγεται (se spune [a fi])».

4

Cel care spune lumina ce i-a strălucit împrejur pe ucenici în Tavor¹ [a nu fi decât o] arătare² și [un] simbol, [și anume] dintr-acela carele se ivește și pierе, și nu a fi [în chip] propriu-zis³ – și nu [a fi] mai presus de toată înțelegerea, ci mai prejos de lucrarea înțelegerii – [e] limpede [că] grăiește împotriva socotințelor sfinților. Că aceștia – și-n stihuiră⁴, și în pedestre-alcătuiră⁵ – de-negrăit, nezidită, pururea-fiitoare, fără-de-ani⁶, neapropiată, nemăsurată, nemărginită, nehotărnicită, nevăzută și oamenilor, și îngerilor, frumusețe de-chip-dintâi și neschimbată numesc slava lui Dumnezeu, slava lui Hristos, slava Duhului, raza dumnezeirii și cele asemenea [acestora]. Că «slăvește-se»⁷, zice, «trupul⁸ deodată cu asupra-luarea⁹; și slavă a trupului slava dumnezeirii se face¹⁰ [...]; ci nearătată era slava – întru trupul cel arătat – celor ce nu încăpeau [în ei înșiși] cele și îngerilor de nevăzut [...]; Se schimbă la față, așadar, nu luând [asupra Sa] ceea ce nu era, nici schimbându-Se în ceea ce nu era, ci ceea ce era arătându-le ucenicilor Lui, deschizându-le ochii și – din orbi – văzători făcându-i [...]; că [nu altcumva decât] rămânând același cu Sine Însuși¹¹ Se arăta [El] acum ucenicilor [a fi altceva] decât ce Se arăta [a fi] mai înainte; [...] că El [Însuși] este 'lumina cea adevărată'¹², frumusețea slavei¹³; [...] și ca soarele a strălucit; nedeslușit este chipul¹⁴, dar cu neputință este

¹¹ Literal: 'rămânând El în identitate [cu Sine Însuși]'; adică identic cu Sine Însuși.

¹² Ioan 1, 9.

¹³ La Damaschin avem formula din *Evrei* 1, 3: «τὸ τῆς δόξης ἀπαύγασμα», cu mai multe variante de traducere: (a) în București 1688: *zarea mării* (adică: *zorii slavei*; în fericită coerență cu formula «Răsăritul Cel din înalt», din *Luca* 1, 78); (b) în textele imnografice: *raza slavei*; (c) în Biblia zisă 'sinodală' (București, 1914): *strălucirea slavei*.

¹⁴ Sau: nedeslușită este icoana; altfel zis: palidă este asemănarea (cea între soarele strălucind pe cer și Hristosul strălucind pe Tavor); pasajul nu e la Damaschin ca atare.

ἐλαμψεν, ἀμυδρὰ ἢ εἰκόν, ἀλλ' ἀμήχανον ἀπαραλείπτως ἐν τῇ κτίσει τὸ ἄκτιστον εἰκονίζεσθαι».

5 Ὅστις ἄκτιστον τὴν οὐσίαν μόνην εἶναι λέγει τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ μὴ καὶ τὰς αἰδίους ἐνεργείας αὐτοῦ, ὧν καὶ ὑπερέχει πασῶν, ὡς τῶν ἐνεργουμένων ἀπάντων τὸ ἐνεργοῦν, τοῦ ἀγίου ἀκουσάτω Μαξίμου λέγοντος· «τὰ ἀθάνατα πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ἀθανασία, καὶ τὰ ζῶντα πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ, καὶ τὰ ἅγια πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ἀγιότης, καὶ τὰ ἐνάρετα πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ἀρετὴ, καὶ τὰ ἀγαθὰ πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ἀγαθότης, καὶ τὰ ὄντα πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ὄντοτης, θεοῦ προδήλως ἔργα τυγχάνουσιν· ἀλλὰ τὰ μὲν τοῦ εἶναι χρονικῶς ἠργμένα· ἦν γάρ ποτε ὅτε οὐκ ἦν· τὰ δὲ τοῦ εἶναι χρονικῶς οὐκ ἠργμένα· οὐκ ἦν γάρ ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ἀρετὴ καὶ ἀγαθότης καὶ ἀγιότης καὶ ἀθανασία». Καὶ πάλιν· «ἡ ἀγαθότης καὶ πᾶν εἶ τι ἀγαθότητος ἐμπεριέχεται λόγῳ καὶ ἀπλῶς πᾶσα ζωὴ καὶ ἀθανασία καὶ ἀπλότης καὶ ἀτρεψία καὶ ἀπειρία, καὶ ὅσα περὶ τὸν θεὸν οὐσιωδῶς θεωρεῖται, ἔργα θεοῦ εἰσι, καὶ οὐκ ἠργμένα χρονικῶς. Οὐ γάρ ποτε 'πρεσβύτερον ἀρετῆς τὸ οὐκ ἦν', οὐδέ τις ἄλλου τῶν εἰρημένων, κἂν τὰ μετέχοντα αὐτῶν κατ' αὐτὰ ἦρκται τοῦ εἶναι χρονικῶς. Ἄναρχος γὰρ πᾶσα ἀρετὴ μὴ

¹ Altfel zis: a 'iconiza'.

² Adică: fără a lăsa ceva deoparte, fără-de-scădere, 'leit'.

³ Ioan Damaschinul, *Omilia I^a (La Schimbarea la față)* 13-12, PG 96, 564C; locul acesta damaschinian este parțial citat și în *Triade* 3, 1, 15 și 3, 1, 19.

⁴ În original avem nu un masculin, ci un neutru: «ceea ce lucrează».

⁵ Notăm că în traducerea veche perechea τὸ ὄν-ὄντοτης e redată prin cea-ce-este-estime.

⁶ «unele»: cele ce se împărtășesc de acestea (de nemurire, de viață, de sfințenie etc.); adică: cele zidite.

⁷ Expresia este cea a lui Arie; vezi Athanasie cel Mare, *Împotriva Arieniilor* 1, 5, PG 26, 21AB.

⁸ «altele»: înseși cele date spre împărtășire (nemurirea, viața, sfințenia etc.); adică: dumnezeieștile lucrări nezidite.

a închipui¹ întocmai² neziditul în [vreun chip luat din] zidire»³.

5 Cel care spune singură ființa lui Dumnezeu a fi [ceva] nezidit, iar nu și pururea-fiitoarele lucrări ale Lui, față de care – de toate – și este [El] mai presus, ca față de cele lucrate – de toate – cel ce lucrează⁴, să îl audă pe sfântul Maxim zicând [că] «toate cele nemuritoare și însăși nemurirea, și toate cele ce vii și însăși viața, și toate cele sfinte și însăși sfințenia, și cele virtuose toate și însăși virtutea, și cele bune toate și însăși bunătatea, și toate cele ce sînt și însăși ființimea⁵ vădit că sînt lucruri ale lui Dumnezeu; dar unele⁶ [nu altcum decât] în timp și-au început faptul de a fi (că a fost odată [pe] când nu erau⁷), iar altele⁸ nu și-au început în timp faptul de a fi (că nu a fost vreodată când nu era virtute și bunătate și sfințenie și nemurire)»⁹; și iarăși: «bunătatea și tot ce e cuprins în logosul bunătații¹⁰ și, într-un cuvânt, toată viața și nemurirea și simplitatea și neprefacerea¹¹ și nesfârșirea¹² – și câte sînt văzute¹³ [a exista] ființial în jurul Lui – lucruri ale lui Dumnezeu sînt, [dar] și neîncepute în timp [sînt]; că nicicând nu a fost neființa mai bătrână ca virtutea, nici ca altceva din cele spuse, măcar că cele ce se împărtășesc de ele – în ele însele – în timp și-au început faptul de a fi; că fără de început este toată virtutea, neavând timpul mai bătrîn decât ea¹⁴, ca una ce are pe Dumnezeu preasingur Născător [în chip] veșnic al faptului ei de a fi. Iar Dumnezeu este

⁹ *Capetele teologice* I, 50, PG 90, 1101AB; vezi și *Despre dumnezeieștile lucrări (Tratate dogmatice 2)* 41; Marcu II, GA, p. 166-7.

¹⁰ «tot ce e cuprins în logosul/felul bunătații»: tot ce ține de bunătate.

¹¹ Altfel zis: neschimbarea.

¹² Altfel zis: nemărginirea.

¹³ «văzute»: cu mintea, discursiv sau nediscursiv.

¹⁴ Vezi Grigorie Theologul, *Cuvântul* 42, PG 36, 477C.

ἔχουσα τὸν χρόνον ἑαυτῆς πρεσβύτερον, οἷα τὸν θεὸν ἔχουσα τοῦ εἶναι μονώτατον ἀϊδίως γεννήτορα. Πάντων δὲ τῶν ὄντων – καὶ μετεχόντων, καὶ μεθεκτῶν – ἀπειράκις ἀπειρώς ὁ θεὸς ὑπερεξήρηται». Μανθανέτω τοίνυν ἐκ τούτων, ὡς οὐ πάντα τὰ ὑφεστηκότα ἐκ θεοῦ καὶ ὑπὸ χρόνον εἰσί· καὶ γὰρ ἔστιν ἃ τούτων ἀναρχά ἐστι καὶ τῷ λόγῳ τῆς μόνης ἀνάρχου φύσει καὶ τριαδικῆς μονάδος καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ὑπερφυοῦς ἀπλότητος ἤκιστα λυμáινεται· τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον καὶ ὁ νοῦς, κατ' ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς ὑπερβαλλούσης ἐκείνης ἀμερείας, οὐδαμῶς διὰ τὰς ἐμφύτους ἑαυτοῦ νοήσεις σύνθετός ἐστιν.

- 6 Ὅστις τὰς ἐνσημαιομένας τῷ σώματι πνευματικὰς διαθέσεις ἀπὸ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν κατὰ θεὸν προκοπόντων χαρισμάτων τοῦ πνεύματος οὐ παραδέχεται καὶ τὴν τοῦ παθητικοῦ καθ' ἕξιν νέκρωσιν ἀπάθειάν φησιν – ἀλλὰ μὴ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω καθ' ἕξιν ἐνέργειαν ὀλικῶς ἀπεστραμμένου τὰ πονηρὰ καὶ ἐπεστραμμένου πρὸς τὰ καλὰ –, ὡς τὰς πονηρὰς ἕξεις ἀποκτησαμένου καὶ

¹ Adică: de cele ce participă.

² Adică: de cele participabile.

³ *Capetele teologice I*, 48-49, PG 90, 1100C-1101A; vezi și *Despre dumnezeieștile lucrări (Tratate dogmatice 2)* 41.

⁴ Adică: cele a căror *substare* – adică *suport ontologic* – este din Dumnezeu, *sub care stă* Dumnezeu, căroa le *substă* Dumnezeu.

⁵ Adică: sub timp, temporale.

⁶ Legat de felul în care sfântul Grigorie folosește verbul *λυμáινεται* vezi, de pildă, *Tratate dogmatice 6 (Că Varlaam și Achindin)* 6 și 11, *Epistole 6*, 18; 7, 5; 8, 7.

⁷ «logosului»: felului.

⁸ Adică: existența lucrurilor (adică: lucrărilor) lui Dumnezeu celor fără-de-început temporal «nu vatămă (adică: nu desființează) nici faptul că singură Unimea treimică este – prin fire – fără-de-început, nici simplitatea Ei cea mai presus-de-fire».

⁹ Ca mai sus: palidă asemănare a... ; literal: printr-o palidă asemănare [a ei] cu... .

de nesfârșite ori nesfârșit mai presus de toate cele ce sînt, [adică] și de cele ce se împărtășesc [de ceva]¹, și de cele date spre împărtășire^{2»3}. Să afle, prin urmare, din acestea, cum [că] nu toate substăndele din Dumnezeu⁴ sînt numaidacă și sub ani⁵; că unele dintre acestea și sînt fără-de-început și [totuși] nu aduc cătuși de puțin vătămare⁶ logosului⁷ singurei fără-de-început – prin fire – și treimice Unimi și al simplității Ei celei mai-presus-de-fire⁸; într-același fel nici mintea – nedelsușit chip⁹ al covârșitoarei neîmpărțirii aceleia – nicidecum nu este compusă din pricina propriilor înțelegeri sădite [într-însa].

6 Cel care însemnatele în trup duhovnicești așezări¹⁰, [și anume] de către darurile Duhului [cele] din sufletul celor sporiți întru Dumnezeu, nu le primește¹¹ și nepățimire spune [a fi] cea după deprindere omorâre a laturii pătimitoare – iar nu cea după deprindere [în]lucrare [a ei]¹² asupra celor bune¹³, pe de-a-ntregul întoarsă¹⁴ de la cele rele la cele bune – încât [aceasta¹⁵] să lepede deprinderile cele rele, dar să nu se îmbogățească cu cele bune, acesta, urmând unei asemenea socotințe, și cea în veacul nestricăcios petrecere a celor ce sînt cu trup o tăgăduiește; că dacă atunci trupul se

¹⁰ Literal: dispoziții, dispuneri, 'conformații', 'configurații'.

¹¹ Adică: nu le acceptă, nu le recunoaște, nu e de acord că ele ar exista ca atare (adică: însemnate în trup).

¹² A laturii pătimitoare, adică. Neașteptat, sfântul Grigorie vorbește aici de o *lucrare* tocmai a părții *pățimitoare*, parte definită tocmai de caracterul ei pasiv; adăugarea între parantezele drepte a prefixului *în* înaintea cuvântului *lucrare* și obținerea termenului *înlucrare* (asemănător cu *înraurire*, de pildă) sugerează, pe de o parte, această paradoxală lucrare a unei părți pasive și, pe de alta, chiar se apropie mai fidel – socotim – de însuși termenul grecesc *ἐνέργεια*.

¹³ Adică: în direcția celor bune.

¹⁴ Latura pătimitoare, adică.

¹⁵ Subiectul este – în continuare – latura pătimitoare.

ταῖς ἀγαθαῖς μὴ πλουτήσαντος, οὗτος ἀκολουθῶν τῇ τοιαύτῃ δόξῃ καὶ τὴν ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τῶν ὄντων αἰῶνι μετὰ σώματος ἀπαναίνεται διαγωγῆν. Εἰ γὰρ συμμαθέξει τότε τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, καὶ νῦν δῆπου συμμαθέξει κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τῆς χορηγουμένης μυστικῶς καὶ ἀπορρήτως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χάριτος τῷ κεκαθαρμένῳ νῶ καὶ αὐτὸ τὰ θεῖα πείσεται καταλλήλως ἑαυτῷ, μετασκευασθέντος καὶ ἀγιασθέντος – ἀλλ’ οὐ καθ’ ἕξιν νεκρωθέντος – τοῦ τῆς ψυχῆς παθητικοῦ καὶ δι’ ἑαυτοῦ, κοινοῦ σώματός τε καὶ ψυχῆς ὑπάρχοντος, τὰς τοῦ σώματος ἀγιάζοντας διαθέσεις τε καὶ ἐνεργείας. «Ἐπὶ γὰρ τῶν ἀπηλλαγμένων τῶν τοῦ βίου καλῶν διὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν», κατὰ τὸν ἅγιον Διάδοχον «ὁ νοῦς εὐρώστως διὰ τὴν ἀμεριμνίαν κινούμενος τῆς θείας ἀρρήτου χρηστότητος αὐτὸς ἐπαισθάνεται καὶ τῷ σώματι, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἑαυτοῦ προκοπῆς, τῆς οικείας χρηστότητος μεταδίδωσιν· ἡ δὲ τοιαύτη ἐγγινομένη χαρὰ τότε τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι, ὑπόμνησις ἐστὶν ἀπλανῆς τῆς ἀφθάρτου βιότητος». Ἄλλου μὲν φωτὸς ὁ νοῦς, ἑτέρου δὲ ἡ αἴσθησις ἀντιλαμβάνεσθαι πέφυκεν· ἡ μὲν γὰρ αἰσθητοῦ καὶ τὰ αἰσθητά, ἡ αἰσθητά, δεικνύντος, τοῦ δὲ νοῦ φῶς ἐστὶν ἡ ἐν νοήμασι κειμένη γνῶσις. Οὐ τοῦ αὐτοῦ τοίνυν φωτὸς ὄψις τε καὶ νοῦς ἀντιλαμβάνεσθαι

¹ Trupul, adică.

² Comună, adică.

³ Latura pătimitoare, adică.

⁴ Dispoziții, ‘conformații’, ‘configurații’.

⁵ În înțeles pozitiv, desigur; adică: datorită lipsei grijilor de cele trecătoare.

⁶ E vorba aici de însușirea de a fi *bun* în înțelesul de *folositor*, *de folos*; ca și în stihul «Gustați și vedeți că *bun* este Domnul» (*Psalmeii* 33, 9).

⁷ Adică: împărtășește; literal: transmite.

⁸ În *Tomosul aghioritic*: «din bunătatea sa»; am optat aici pentru varianta din originalul lui Diadoh, dat fiind ceea ce urmează.

⁹ Literal: asemenea bucurie, bucuria de felul acesta, o astfel de bucurie.

¹⁰ Literal: «făcută înlăuntrul sufletului și a trupului».

¹¹ *Capete gnostice* 25, *Ē. Des Places, Diadoque de Photice, Œuvres Spirituelles*, în SC 55, Paris 1955, p. 97.

va împreună-împărtăși cu sufletul de negrăitele bunătăți, [de bună seamă că] și acum se va împreună-împărtăși – pe cât [îi este] cu puțință – de harul cel de către Dumnezeu [în chip] de taină și de negrăit dat minții curățite și el¹ va pătimi cele dumnezeiești [în chip] potrivit luiși, latura pătimitoare a sufletului prefăcându-se [deci] și sfințindu-se – iar nu după deprindere omorându-se – și, prin ea însăși, obștească² fiind ea trupului și sufletului, sfințind³ ale trupului așezări⁴ și lucrări. Că, după sfântul Diadoh, «la cei ce s-au desfăcut de cele bune ale vieții, [și anume] pentru nădejdea bunătăților viitoare, [în chip] sănătos – datorită neîngrijării⁵ – mișcându-se mintea, [ea] însăși simte negrăita dumnezeiască bunătate⁶ și da [mai departe]⁷ și trupului – după măsura sporirii sale – din bucuria sa⁸; iar bucuria aceasta⁹ venită atunci în suflet și în trup¹⁰ nerătăcită pomenire a nesticăciosului trai este»¹¹. Dat este¹² altă lumină a prinde mintea, și pe o alta simțirea¹³; că cea din urmă¹⁴ [o prinde] pe cea simțită – carea¹⁵ le arată¹⁶ pe cele simțite ca [fiind] simțite –, pe când minții lumină îi este cunoașterea ce șade în noime¹⁷. Prin urmare, dat este nu aceeași lumină a o prinde vederea și mintea, dar aceasta până ce¹⁸ fiecare din ele lucrează după firea sa și [lucrează] în cele după fire¹⁹. Când, însă, au parte de duhovnicească

¹² Este vorba de un dat firesc; adică: din fire... .

¹³ Altfel zis: una e lumina cea din planul minții (simțită de către minte) și alta e lumina cea din planul simțirii (simțită de către simțirea trupească). Vezi Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, PG 91, 1156B.

¹⁴ Simțirea trupească, adică; literal: «una».

¹⁵ Lumina simțită, adică.

¹⁶ Sau: le da la iveală.

¹⁷ «cunoașterea ce șade în noime»: cunoașterea ce constă în înțelesuri, discursivă. Vezi Maxim Mărturisitorul, *Capete felurite* 4, 2, 17, 29, 30, PG 90, 1304C, 1309C, 1316BC; *Către Thalassie*, PG 90, 621CD; 669A.

¹⁸ «până ce»: câtă vreme, atâta vreme cât.

¹⁹ «lucrează după firea sa și în cele după fire»: lucrează cu puterile firii ei și lucrează asupra celor ce cad sub lucrarea firii ei.

πεφύκασιν, ἀλλὰ μέχρις ἂν κατ' οἰκείαν φύσιν καὶ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἐνεργῇ ἐκάτερον αὐτῶν. Ὄταν δὲ πνευματικῆς καὶ ὑπερφυοῦς εὐμοιρήσωσι χάριτός τε καὶ δυνάμεως, αἰσθήσει τε καὶ νῶ τὰ ὑπὲρ πᾶσαν αἰσθησιν καὶ πάντα νοῦν οἱ κατηξιωμένοι βλέπουσιν – ἵνα κατὰ τὸν θεολόγον εἴπωμεν μέγαν Γρηγόριον – ὡς «οἶδε μόνος ὁ θεὸς καὶ οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνεργοῦμενοι».

7

Ταῦτα ὑπὸ τῶν γραφῶν ἐδιδάχθημεν, ταῦτα παρὰ τῶν ἡμετέρων πατέρων παρελάβομεν, ταῦτα διὰ τῆς μικρᾶς ἐγνώκαμεν πείρας, ταῦτα καὶ τὸν ἐν ἱερομονάχοις τιμιώτατον καὶ ἀδελφὸν ἡμέτερον κύρ Γρηγόριον ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζοντων συγγραψάμενον ἰδόντες καὶ ἀποδεξάμενοι ὡς ταῖς τῶν ἀγίων ἀκριβῶς ἐχόμενα παραδόσεις, πρὸς πληροφoρίαν τῶν ἐντυγχανόντων ὑπεγράψαμεν.

Ὁ πρῶτος τῶν ἐν τῷ ἀγίῳ ὄρει σεβασμίων μονῶν ἱερομόναχος Ἰσαάκ.

Ὁ καθηγούμενος τῆς σεβασμίας βασιλικῆς καὶ ἱερᾶς Λαύρας Θεοδόσιος ἱερομόναχος.

Εἶχε δὲ καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων ἡγουμένου τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ.

Ὁ καθηγούμενος τῆς τοῦ Βατοπεδίου σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς ἱερομόναχος Ἰωαννίκιος.

¹ Adică: [cea] mai-presus-de-fire; este termenul sfântului Dosoftei al Moldovei.

² Literal: *har* și *putere*.

³ *Cuvântul* 28 (*Al doilea teologic*) 19, PG 36, 52B. În contextul general al operei Teologului, termenul *ἐνεργούμενος* are – în astfel de contexte – semnificație pasivă; vezi, relevant, *Cuvântul* 12, 1, unde se spune că el însuși – așa

și supărăfirească¹ dare și putere², [atunci] și cu simțirea, și cu mintea văd – cei învredniciți – cele mai presus de toată simțirea și de toată mintea, cum «știe singur Dumnezeu», ca să zicem ca marele de-Dumnezeu-cuvântător Grigorie, «și cei lucrați unele ca acestea»³.

7 Acestea de către Scripturi ne-am învățat, acestea de la părinți noștri le-am primit, acestea prin mica noastră cercare le-am cunoscut; acestea și preacinstitul între ieromonahi – și fratele nostru – kyr Grigorie pentru cei ce⁴ [în chip] sfințit se liniștesc a le fi scris știind [noi] și încuviințând cum [că] țin cu acrivie predaniile sfinților, spre încredințarea celor ce s-ar întâmpla [să le citească] am iscălit.

Prótosul⁵ cinstitelor mânăstiri celor din sfântul Munte, ieromonahul Isaac.

Categúmenul⁶ cinstitei împărăteștii și sfin[ți]tei Lavre, Theodosie ieromonahul.

Și avea și iscălitura egumenului mânăstirii Ivirilor, în graiul său.

Categumenul cinstitei și împărăteștii mânăstiri a Vatopedului, ieromonahul Ioannichie.

zicând – *este lucrat tăcerea* de către Duhul: «și nici nu sînt atât de limbut, încât grăirea s-o poftesc, tăcerea fiind lucrat [eu de Duhul], nici așa de tăcut și tîmp încât la vreme de cuvînt să pun strajă buzelor; ci și îmi închid, și îmi deschid ușa Minții și Cuvîntului și Duhului».

⁴ «pentru cei ce»: în apărarea celor ce... .

⁵ În româna mai veche exista și varianta 'protul'.

⁶ Adică: egumenul.

Εἶχε δὲ καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ τῆς μονῆς τῶν Σέρβων ἡγουμένου τῆ ἰδίᾳ διαλέκτῳ.

Ὁ ἐλάχιστος ἱερομόναχος Φιλόθεος τὰ αὐτὰ φρονῶν ὑπέγραψα.

Ὁ ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος καὶ πνευματικὸς τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Ἑσφιγμένου Ἀμφιλόχιος.

Ὁ ἐν ἱερομονάχοις εὐτελής Γεράσιμος, ἰδὼν καὶ ἀναγνοὺς τὰ φιλαλήθως γραφέντα καὶ ἀποδεξάμενος ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελής γέρον καὶ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος Μωϋσῆς τὰ αὐτὰ φρονῶν ὑπέγραψα.

Ὁ ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος καὶ πνευματικὸς τοῦ Βατοπεδίου Θεοδόσιος.

Ὁ καθηγούμενος τῆς τοῦ Κουτλουμούση ἱερᾶς μονῆς Θεοστήρικτος ἱερομόναχος.

Γερόντιος ἀμαρτωλὸς ὁ Μαρούλης, ἐν τοῖς γέρουσι τελῶν τῆς σεβασμίας Λαύρας, τ' αὐτὰ φρονῶν ὑπέγραψα.

Ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος Κάλλιστος ὁ Μουζάλων.

Ὁ ἐλάχιστος καὶ εὐτελής ἐν μοναχοῖς Γρηγόριος ὁ Στραβολαγκαδίτης, τάχα καὶ ἡσυχαστής, νοῶν καὶ φρονῶν ταῦτα ὑπέγραψα.

Ὁ ἀπὸ τῆς σκῆτews τοῦ Μαγουλᾶ γέρον καὶ ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος Ἡσαΐας ταῦτα φρονῶν ὑπέγραψα.

Ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος Μᾶρκος ὁ τοῦ Σιναΐτου.

Ὁ ἐν τῇ τοῦ Μαγουλᾶ σκῆτει καὶ ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος Κάλλιστος.

¹ Adică: bătrân; așa și peste tot mai departe.

Și avea și iscălitura egumenului mănăstirii Sârbilor, în graiul său.

Preamicul ieromonah Filothei, aceleași cugetându-le, am iscălit.

Preamicul între ieromonahi și duhovnicul cinstitei mănăstiri a Esfigmenului, Amfilohie.

Neînsemnatul între ieromonahi Gherasim, văzând și citind cele cu dragoste de adevăr scrise și încuviințând, am iscălit.

Neînsemnatul stareț¹ și între monahi preamicul Moisi, aceleași cugetându-le, am iscălit.

Preamicul între ieromonahi și duhovnic al Vatopedului, Theodosie.

Categumenul sfin[ți]tei mănăstiri a Cutlumușului, Theostriptos ieromonahul.

Gherontie păcătosul, Marulis, fiind în rândul stareților cinstitei Lavre, aceleași cugetându-le, am iscălit.

Preamicul între monahi Callist Muzalon.

Preamicul și neînsemnatul între monahi Grigorie Stravolangadítul², zică-se și isihast, înțelegând și cugetând acestea, am iscălit.

Cel de la schitul Magulá stareț și preamicul între ieromonahi Isaia, aceleași cugetându-le, am iscălit.

Preamicul între monahi Marcu al Sinaitului.

Preamicul în schitul Magulá și între ieromonahi Callist.

² Grigorie acesta a fost dascăl al lui Palama întru teologia niptică; vezi *Viața lui Maxim Căvsocalivitul*, ms. 119, f. 77, anul 1815, păstrată la Chilia sfinților Apostoli a schitului Xenofontului, tipărită la Athena în anul 1869.

Εἶχε καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἀπὸ Σύρων γέροντος ἡσυχαστοῦ τῆ ἰδίᾳ διαλέκτῳ.

Ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος Σωφρόνιος.

Ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος Ἰωάσαφ.

Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ καὶ ἀγίου ὄρους Ἰάκωβος, ταῖς ἀγιορειτικαῖς καὶ πατερικαῖς ἐντεθραμμένους παραδόσεσι καὶ μαρτυρῶν ὅτι διὰ τῶν ἐνταῦθα ὑπογραψάντων λογάδων ἅπαν τὸ ἅγιον ὄρος συμφωνοῦντες ὑπέγραψαν, καὶ αὐτὸς συμφωνῶν καὶ ἐπισφραγίζων ὑπέγραψα. Καὶ τοῦτο μετὰ πάντων προσγράφων, ὅτι τὸν μὴ συμφωνοῦντα τοῖς ἀγίοις καθὼς καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ μικρῶ πρό ἡμῶν πατέρες ἡμῶν, ἡμεῖς τὴν αὐτοῦ κοινωνίαν οὐ παραδεξόμεθα.

¹ Adică: delegații.

² Toți aghioriiți, adică.

³ Altfel zis: comuniunea lui, comuniunea cu el.

Și avea și iscălitura isihastului stareț celui dintre Siri, în graiul său.

Între monahi preamicul Sofronie.

Între monahi preamicul Ioasaf.

Smeritul episcop al Ierissosului și sfântului Munte Iacov, crescut întru aghioritele și părinteștile predanii și mărturisind că, prin aleșii¹ ce au iscălit aici, tot sfântul Munte – conglăsuind [ei²] – au iscălit, și însumi conglăsuind și pecetluind, am iscălit; și aceasta, dimpreună cu celelalte adăugând-o, [cum] că pe cel ce nu conglăsuiește cu sfinții, precum [facem] și noi, și părinții cei cu puțin înaintea noastră, noi părtășia lui³ nu o primim.

2

ÎNFĂȚIȘAREA RELELOR-CINSTIRI

Scurtă introducere

A fost scrisă numai deocamdată după încheierea *Antireticelor către Achindin*, adică în 1344, și constituie oarecum un rezumat al argumentației generale a lui Palama. Titlul complet al ei este «Înfățișarea străineii multimi a relelor-cinstiri ale lui Varlaam și Achindin». Capătă caracter de mărturisire de credință prin cuvântul «lepădăm», cu care începe expunerea. Sînt condamnați cei ce acceptă că există două dumnezeiri, una zidită și alta nezidită, ori mai multe dumnezeiri, superioare și inferioare, că există – în general – dumnezeiri nezidite și inegale, că ziditură este lumina Tavorului, că aceasta nu este dumnezeiască strălucire, că ziditură este tot ceea ce diferă întrucumva de dumnezeiasca ființă, că este nălucire pomenita lumină a Tavorului, că există dublă dumnezeire în Hristos, una adevărată și nezidită, iar cealaltă nălucită și zidită, că pomenita lumină nu este nici zidită, nici nezidită, că este mai prejos de îngeri, că imnologia nu are acrivie dogmatică, că agatharhia (adică obârșia îmbunării) – și thearhia (adică obârșia îndumnezeirii) – este zidită și nezidită, că este cu neputință vederea – prin puterea dumnezeiescului Duh – a ceva nezidit, că este cu neputință vederea neziditului de către Heruvimi și Serafimi, că este imposibilă diferențierea lui Dumnezeu Celui simplu în ceva cu puțință de luat (adică: de percept) și ceva cu neputință de luat, că singură nezidită este ființa lui Dumnezeu, că pornind de la zidiri este înțeleasă ființa lui Dumnezeu, iar nu lucrarea Lui, că lucrarea lui Dumnezeu este zidită, că cele văzute a fi ființial împrejurul lui Dumnezeu sînt ipostasuri zidite înaintea vecilor; sînt condamnați, de asemenea, cei ce numesc ditheiști pe cei ce zic că sfinții se împărtășesc nu de ființa, ci de lucrarea lui Dumnezeu, cei ce spun că ființa Duhului este vărsată de la Hristos sfinților – când, de fapt, de la El se varsă darul/harul Duhului –, cei ce spun că asupra celor

vrednici se varsă ființa și ipostasul Duhului, că vărsatul dar/har al Duhului este zidit, că duh sfânt se varsă nu doar asupra sfinților, ci asupra tuturor, că Dumnezeu locuiește deopotrivă în toți, că Dumnezeu locuiește în noi în același chip în care a locuit în Hristos, că îndumnezeirea Stăpâneștii luări este zidită, că cele șapte duhuri din prorocie sînt zidituri, că cei curați sînt părtași de ființa lui Dumnezeu, că ne unim cu întreg Dumnezeu, că plinirea dumnezeirii lui Hristos cea primită de sfinți este ziditură, că Fiul este secundar față de Tatăl după ființă, că voirea lui Dumnezeu nu diferă întru nimic de ființa Lui, că voirea aceasta este zidită, că lucrarea dumnezeieștii firi este zidită, că dumnezeiasca lucrare e nediferită de dumnezeiasca fire, că – de asemenea – nezidita lucrare a dumnezeiescului Duh este nediferită de dumnezeiasca fire, că dumnezeiescul dar/har este identic cu Tatăl și cu Fiul și cu Duhul, că nu există lucrare comună a Celor trei Ipostasuri, că toate atributele naturale ale lui Dumnezeu sînt ființă, că doar dumnezeieștile Ipostasuri diferă întreolaltă, nu și puterile și lucrările, că dumnezeiasca ființă și dumnezeiasca lucrare sînt nediferite.

<ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ>

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΤΩΝ ΒΑΡΛΑΑΜ ΚΑΙ ΑΚΙΝΔΥΝΟΥ
ΔΥΣΣΕΒΗΜΑΤΩΝ ΑΛΛΟΚΟΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ

Αποβαλλόμεθα τὴν ἀσεβεστάτην καὶ ἀλλόκοτον πληθὺν τῶν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ακινδύνου κακοδόξων δογμάτων, ὡς ἂν δὲ καὶ κατὰ μέρος ἕκαστον τούτων ποιήσωμεν ἀπόβλητον.

- 1 Αποβαλλόμεθα τοὺς κατὰ τὸν Βαρλαάμ καὶ τὸν Ακίνδυνον λέγοντας δύο τοῦ θεοῦ θεότηας, κτιστὴν καὶ ἄκτιστον, ἢ πολλὰς ὄλως, καὶ οὕτως ὑπερκειμένας τε καὶ ὑφειμένας· ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἀνθυποστάτους, ἀκτίστους, ἀνίσους καὶ ἀνομοίους ἀλλήλαις κατὰ φύσιν λέγει θεότηας.
- 2 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας κτίσμα καθ' οἰονδήτινα τρόπον τὸ λάμπαν ἀπὸ τοῦ σωτήρος ἐν τῷ Θαβωρίῳ καὶ τοῖς συναναβάσι τούτῳ μαθηταῖς ἑωραμένον ἀπορρητῶς φῶς.
- 3 Αποβαλλόμεθα τοὺς μὴ λέγοντας τοῦτο καὶ δοξάζοντας θεῖαν καὶ ἄκτιστον ἔλλαμψιν καὶ χάριν καὶ ἐνέργειαν, ἀλλ' αὐτὴν εἶναι τὴν ὑπὲρ πᾶσαν ἔκφανσιν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ κατηγοροῦντας τῶν μετὰ τῆς ὑπὲρ πᾶσαν

¹ Literal: expunerea.

² Sau: straniei, ciudatei; adică: monstruoasei, urâcioasei.

³ Adică: a exista.

<A LUI GRIGORIE PALAMA>
 ÎNFĂȚIȘAREA¹ AIURITEI² MULȚIMI
 A RELELOR-CINSTIRI
 ALE LUI VARLAAM ȘI ACHINDIN

Lepădăm preanecinstitoarea și străina mulțime a rău-cinstitoarelor dogme ale lui Varlaam și Achindin, cum lepădată o vom face și pe fiecare în parte dintre acestea.

1 Lepădăm pe cei ce – ca Varlaam și Achindin – zic [a fi³] două dumnezeiri ale lui Dumnezeu, [una] zidită și [alta] nezidită, sau – oricum – [mai] multe și, astfel, [unele] mai-presus-așezate și [altele] coborâte⁴; dar și pe cel ce ar zice [că există] dumnezeiri – după ființă – de-sine-substăătoare, necreate, inegale și nesimilare.

2 Lepădăm pe cei ce zic zidire [a fi] – în orice chip – lumina cea strălucită din⁵ Mântuitorul pe Tavor și negrăit văzută ucenicilor celor împreună-suiți cu Acesta.

3 Lepădăm pe cei ce nu o zic – și nu o socot – pe aceasta⁶ [a fi] dumnezeiască și nezidită strălucire și dare⁷ și lucrare, ci a fi însăși ființa lui Dumnezeu cea mai presus de toată arătarea [în afară] și îi învinuiesc⁸ pe cei

⁴ Adică: coborâte față de celelalte, mai prejos de acelea; altfel zis: superioare și inferioare.

⁵ Literal: de la.

⁶ «aceasta»: lumina de pe Tavor, adică.

⁷ Literal: har.

⁸ Literal: îi acuză.

ἔκφανσιν οὐσίας καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνης ἐπὶ τοὺς ἀξίους ταύτην ἔλλαμψιν ἄκτιστον φρονούντων ὡς δύο λεγόντων ἐντεῦθεν θεότητας, ὑπερκειμένην καὶ ὑφειμένην, ἀγνοοῦντας ὅτι ἐπὶ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν καὶ τῆς οὐσίας ἢ τοιαύτη διάκρισις καὶ ἢ κατ' αὐτὴν ὑπέρθεσις τὸ μίαν εἶναι θεότητα οὐκ ἐμποδίζει, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ μάλιστα συντείνει, ὡς χωρὶς αὐτῆς μὴ δύνασθαι συνάγεσθαι εἰς μίαν θεότητα τὰ διακεκριμένα εὐσεβῶς.

4 Αποβαλλόμεθα τοὺς πᾶν τὸν διαφέρων ὅπωςδήποτε τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας κτίσμα λέγοντας, ὡς τὸ παντοδύναμον τοῦ θεοῦ εἰς κτίσμα κατασπῶντας καὶ οὕτω κτίσμα τὸν θεὸν ποιοῦντας καὶ κτιστὴν εἶναι φρονούντας τὴν θείαν πρόνοιαν καὶ τὴν θείαν θέλησιν καὶ τὴν θείαν πρόγνωσιν, αὐτὴν τε τὴν θεοποιὸν ἔλλαμψιν καὶ τὰ τοιαῦτα.

5 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας ὅτι, ὡς περ ὥφθη ὁ θεὸς τῶν πάλαι τισὶν ἀνθρωπόμορφος καὶ πρεσβύτης ἢ νέος καὶ οὐκ ἔστι ταῦτα οὐδὲν τοιοῦτον τὸ θεῖον, οὕτω καὶ «φῶς ἢ παραδειχθεῖσα θεότης τοῖς μαθηταῖς» ἐν τῷ ὄρει, ὡς φάσμα μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν τὸ φῶς τῆς θεότητος λέγοντας.

6 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας ὅτι τοιοῦτον ὄν τοῦτο τὸ φῶς, κτίσας ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου ὄρους ὁ θεὸς προσελάβετο, ἵν' ἔχη τοῦτο δι' αἰῶνος εἰς ἀπόλαυσιν

¹ Astfel: afirmând a fi nezidită atât ființa dumnezeiască, cât și strălucirea venită de la ea.

² Cei ce cugetă ortodox, adică.

³ Acuzatorii ortodocșilor, adică.

⁴ Altfel zis: superioritatea; mai-presus-ul ființei nezidite față de nezidita lucrare.

⁵ Adică: una singură.

⁶ Adică: într-o singură dumnezeire.

ce, dimpreună cu ființa cea mai presus de toată arătarea, și strălucirea aceasta cea venită de la aceea asupra celor vrednici o cugetă [a fi] nezidită, cum [că] astfel¹ ar zice² [că sînt] două dumnezeiri, [una] mai-presus-așezată și [alta] coborâtă, neștiind³ că, în privința neziditelor lucrări și a ființei [lor], asemenea deosebire și mai-presus-așezarea⁴ [cea] din unghiul ei nu împiedică una⁵ a fi dumnezeirea, ba mai bine zis ajută în cea mai mare măsură, întrucât fără de ea nici nu se pot aduna întru o dumnezeire⁶ cele [în chip] binecinstitor deosebire⁷.

4 Lepădăm pe cei ce zic ziditură [a fi] tot ce diferă întrucumva de ființa lui Dumnezeu, ca pe unii ce atotputernicia lui Dumnezeu o aruncă în rîndul ziditurii și, așa, ziditură Îl fac pe Dumnezeu și zidită cugetă a fi dumnezeiasca pronie și dumnezeiasca voire și dumnezeiasca înainte-cunoaștere și însăși de-dumnezei-făcătoarea strălucire și cele asemenea.

5 Lepădăm pe cei ce zic că, *precum* [pe de o parte] Dumnezeu S-a [făcut] văzut – unora din cei din vechime – în chip de om și bătrîn ori tânăr, dar [pe de altă parte] Dumnezeiescul nu este acestea, nici de felul acesta, *tot așa* și «lumină este dumnezeirea cea arătată ucenicilor în munte», ca pe unii ce nălucire nicidecum fiitoare zic a fi lumina dumnezeirii.

6 Lepădăm pe cei ce zic că astfel fiind lumina aceasta, zidindu-o Dumnezeu pe muntele Tavorului, a luat-o [apoi] asupra [Sa]⁸, ca să o aibă pe aceasta în veac spre

⁷ Adică: ființa și lucrarea.

⁸ Precum a luat asupra Sa firea omenească, adică.

τῶν δικαίων, ὡς τρεῖς φύσεις λέγοντας ἔχειν νῦν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν τῆς θεότητος, τὴν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὴν τοῦ φωτὸς ἐκείνου, ὃ μῆτε τῆς ἀνθρωπότητός ἐστι, καὶ κατ' αὐτοὺς οὐδὲ τῆς θεότητός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ὡς δύο θεότητας λέγοντας ἐντεῦθεν ἔχειν τὸν Χριστόν, τὴν μὲν ἀληθινήν, τὴν δὲ κτιστὴν καὶ φασματώδη καὶ ψευδώνυμον καὶ δυσσεβῶς ὄντως ὑπερκειμένην καὶ ὑφειμένην.

7 Ἀποβαλλόμεθα τοὺς τὸ φῶς τοῦτο καὶ τὴν θείαν καὶ θεοποιὸν ἔλλαμψιν καὶ χάριν, μῆτε κτιστὴν μῆτε ἄκτιστον εἶναι λέγοντας, ὡς καὶ τὸ εἶναι ὅλως ταύτην ἀναιροῦντας—τὸ γὰρ μῆτε κτιστὸν μῆτε ἄκτιστον οὐκ ἐστιν ὅλως—, ἀλλὰ καὶ ὡς τὸν θεὸν ἐντεῦθεν ἀνελόντας καὶ ἑαυτοὺς ἀθέους εἶναι παραστήσαντας· τὸ γὰρ τοιαύτην χάριν ἔχον μηδαμῆ οὐσαν μηδαμῶς καὶ αὐτὸ ψευδωνύμως εἶναι λέγεται.

8 Ἀποβαλλόμεθα τοὺς τὸ φῶς τοῦτο ἀτιμότερον καὶ κατώτερον λέγοντας τῶν ἀγγέλων καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ὡς δῆθεν ὑπὲρ ὄρασιν τούτων ὄντων.

9 Ἀποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας ψεύδεσθαι τοὺς θείους ἡμῶν πατέρας ἐν τοῖς εἰς τὸ φῶς τῆς τοῦ κυρίου μεταμορφώσεως ὕμνοις, καὶ ἐγκώμια τοὺς ὕμνους τούτους ὀνομάζοντας, ὡς ὑπερβαίνοντας δῆθεν τοὺς τῆς ἀληθείας ὅρους καὶ παραινοῦντας μὴ ἐκλαμβάνειν τὰ εἰς τὸ φῶς τοῦτο ῥηθέντα τοῖς ἀγίοις ἐγκώμια, ὡς ἀναγκάζοντα πρεσβεύειν ἡμᾶς δύο θεότητας, ὑπερκειμένην καὶ ὑφειμένην.

¹ Adică: spre a fi lumina aceasta desfătarea – sau îndulcirea – sfinților.

² Literal: strălucire și har.

³ Lumina, strălucirea, darea (harul) aceasta.

⁴ Adică: nici nu există.

⁵ Nu există, adică.

⁶ Izvorul harului, adică.

⁷ Că există, adică.

⁸ Este vorba tot de părinți.

desfătare dreptilor¹, ca pe unii ce trei firi zic a avea acum Domnul nostru Iisus Hristos, [și anume] pe cea a dumnezeirii, pe cea a omenirii și pe cea a luminii aceleia, [lumină] care nici a omenirii nu este și – după ei – nici a dumnezeirii nu este; dar și ca pe unii ce zic, astfel, două dumnezeiri a avea Hristosul, [una] adevărată, iar [alta] zidită și nălucită și mincinoasă, și [astfel] – cu adevărat [în chip] rău-cinstitor [de Dumnezeu] – [una] mai-presus-așezată și [alta] coborâtă.

7 Lepădăm pe cei ce lumina aceasta – și dumnezeiasca și de-dumnezei-făcătoarea strălucire și dare² – nici zidită, nici nezidită o zic a fi, ca pe unii care desființează și [faptul de] a fi aceasta³ câtuși de puțin (că ceea ce nu e nici zidit, nici nezidit, [aceea] nici nu este⁴ câtuși de puțin), dar și ca pe unii care, astfel, și pe Dumnezeu Îl desființează și se arată pe ei înșiși a fi fără-de-Dumnezeu; că acela care are [de dat] un astfel de har, [adică har] care nu este⁵ nicidecum, și acela⁶ [în chip] mincinos se spune că este⁷.

8 Lepădăm pe cei ce zic [că] lumina aceasta [este] mai-de-necinste și mai-prejos decât îngerii și chiar [decât] sufletele omenești, ca față de unele care – chipurile – sînt mai presus de vedere.

9 Lepădăm pe cei care zic că dumnezeieștii părinții noștri mint în imnele către lumina schimbării-la-față a Domnului – și numesc⁸ imnele acestea 'encomii' ca unii care, chipurile, ar sări din hotarele adevărului – și pe cei care îndeamnă să nu luăm⁹ encomiile către lumina aceasta – cele de către sfinți grăite – drept unele ce ne-ar sili să propovăduim¹⁰ două dumnezeiri, [una] mai-presus-așezată și [alta] coborâtă.

⁹ A nu socoti.

¹⁰ Sau: să ne închinăm la.

- 10 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας αὐτοθεότητα καὶ θεαρχίαν καὶ ἀγαθαρχίαν κτιστὴν καὶ ἄκτιστον, ὡς ὄντας διθεΐτας. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ θεοῦ θεαρχίαν καὶ ἀγαθαρχίαν λέγουσι κτιστὴν, ἀποβαλλόμεθα τούτους καὶ ὡς ἐντεῦθεν κτίσμα τὸν θεὸν ποιοῦντας καὶ ὄντως ἀθέους ὄντας διθεΐτας.
- 11 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας διὰ τῆς τοῦ θεοῦ πνεύματος δυνάμεως μὴ δύνασθαι ὁρᾶν ἄκτιστόν τι τοὺς ἐν πνεύματι ὁρῶντας, ὡς εἰς αὐτὴν τὴν τοῦ θεοῦ πνεύματος δύναμιν ὑβρίζοντας.
- 12 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας μὴδ' αὐτὰ τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ δύνασθαι ὁρᾶν τι ἄκτιστον, ὡς κἀντεῦθεν κτίσμα ποιοῦντας τὸν θεόν· «ὁ γὰρ τοῖς αἰσθητοῖς ἥλιος, τοῦτο τοῖς νοητοῖς θεός» καὶ τοῖς αἰδίοις ἀγγέλοις, δηλονότι τοῖς θεοειδέσιν, αὐτός ἐστι φῶς καὶ οὐκ ἄλλο.
- 13 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας διὰ τὸ ἀπλοῦν εἶναι τὸν θεόν, μὴ τὸ μὲν αὐτοῦ ληπτὸν εἶναι, τὸ δὲ ἄληπτον, ὡς τῷ Εὐνομίῳ συμφωνοῦντας.
- 14 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας μόνην εἶναι ἄκτιστον τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ, πᾶν δὲ ὅ,τι ἕτερον παρὰ τῶν ἁγίων θεότης ὀνομάζεται κτιστὴν εἶναι θεότητα φρονοῦντας καὶ διθεΐαν κατηγοροῦντας τῶν μὴ μόνον τὴν ὑπερώνυμον παντάπασιν οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν θεατικὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν καὶ τὴν θεοποιὸν καὶ τὴν ἐποπτικὴν τε καὶ προνοητικὴν, ὧν θεότης ἡ ἐπωνυμία, ἄκτιστα φρονοῦντων.

¹ Că există, așadar.

² «thearchie și agaharhie»: obârșie-a-[în]dumnezeirii (celor ce se [în]dumnezeiesc) și obârșie-a-[în]bunării (celor ce se [în]bunează); vezi Dionisie, *Epistola a II-a (Către Gaius)* și Palama, *Triade* 3, 1, 3 și 3, 2, 13; *Tratate dogmatice* 4, 21 și 5, 8 și 6, 7; *Epistole* 1, 6.

- 10 Lepădăm pe cei ce zic [că este¹] dumnezeire-în-sine/însăși-dumnezeire – și thearhie și agatharhie² – zidită și nezidită, ca pe unii cu adevărat cu-doi-dumnezei. Și, fiindcă și însăși a lui Dumnezeu thearhie și agatharhie [o] zic [a fi] zidită, îi lepădăm pe aceștia și ca pe unii care, astfel, ziditură Îl fac pe Dumnezeu și cu adevărat sînt fără-de-Dumnezeu [de vreme ce sînt] cu-doi-dumnezei.
- 11 Lepădăm pe cei ce zic că prin puterea dumnezeiescului Duh nu este cu putință a vedea ceva nezidit cei ce văd în Duh, ca pe unii ce însăși puterea dumnezeiescului Duh o hulesc.
- 12 Lepădăm pe cei ce zic că nici înșiși Heruvimilor și Serafimilor nu le este cu putință a vedea ceva nezidit, ca pe unii care, astfel, ziditură Îl fac pe Dumnezeu; «că ceea ce [le] este celor simțite soarele, aceasta [le] este celor înțelese Dumnezeu» și pururea-fiitorilor Îngeri – de bună seamă că celor dumnezei-la-chip³ – El le este lumină, iar nu alta.
- 13 Lepădăm pe cei ce, pe motiv că Dumnezeu este simplu, nu zic [că] ceva al Său [este cu putință] de-luat⁴, iar altceva de-neluat, ca pe unii ce conglăsuiesc cu Eunomiu.
- 14 Lepădăm pe cei ce zic nezidit [lucru] a fi singură ființa lui Dumnezeu, iar orice altceva numit de sfinți ‘dumnezeire’ [îl] socot a fi dumnezeire zidită și îi învinuiesc de ditheism⁵ pe cei ce nu doar ființa cea întru toate mai-presus-de-nume, ci și puterea văzătoare a lui Dumnezeu și pe cea de-dumnezei-făcătoare și pe cea asupra-privitoare și proniatoare – a căroră denumire este și cea de ‘dumnezeire’ – [tot] nezidite le cugetă [a fi].

³ Adică: îngerilor celor buni.

⁴ Adică: de simțit, de atins, de perceput.

⁵ Înțeles ca mai sus, ca închinare la doi dumnezei.

- 15 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας ἀπὸ τῶν κτισμάτων τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ νοεῖσθαι, ἀλλὰ μὴ τὴν θείαν μόνην ἀγαθότητα καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ ταῦτα ἀμυδρῶς, ὡς τῷ Εὐνομίῳ συμφωνοῦντας.
- 16 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας κτιστὴν τὴν ἀπὸ τῶν κτισμάτων τοῦ θεοῦ νοουμένην τοῦ θεοῦ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ἐπειδὴπερ μὴ οὐσία ἐστίν.
- 17 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας «τὰ περὶ τὸν θεὸν οὐσιωδῶς θεωρούμενα» κατὰ τὸν θεῖον Μάξιμον, «τὴν ἀτρεψίαν, τὴν ἀπειρίαν, τὴν ἀπλότητα, τὴν ἀγαθότητα, τὴν σοφίαν, τὴν ἀγιότητα καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα» οὐσίας καὶ ὑποστάσεις πρὸ τῶν ἀγγέλων, ἐν αἰῶνι κτισθείσας καὶ περὶ τὸν θεὸν θεωρούμενας, ὡς κἀντεῦθεν καὶ πολλαπλῶς κτίσμα τὸν θεὸν ποιοῦντας.
- 18 Αποβαλλόμεθα καὶ ὡς λῆρους ἡγούμεθα τοὺς διθεϊτας καὶ πολυθέους λέγοντας, εἴ τις λέγει τῆς τοῦ θεοῦ θείας ἐλλάμψεως καὶ ἐνεργείας μετέχειν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ἀγγέλους τε καὶ ἀνθρώπους, ἀλλ' οὐ τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας.
- 19 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας ἐκ τοῦ Χριστοῦ δι' ἐμφυσήματος τὴν ὑπόστασιν ἢ τὴν οὐσίαν τοῦ πνεύματος δεδόσθαι τοῖς ἀποστόλοις καὶ κατηγοροῦντας ἀφρόνως διθεϊαν τῶν εὐσεβῶς λεγόντων μὴ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν ἄκτιστον αὐτοῖς δεδόσθαι χάριν τοῦ θείου πνεύματος, ὡς μετὰ τῆς ἄλλης δυσσεβείας καὶ λατινόφρονας ὄντας.

¹ Cu mintea, discursiv sau nu.

² Acest «ființial» pare a însemna aici 'nu ipostatic'; altfel zis, ar fi vorba de însușirile ființei lui Dumnezeu (nemărginirea, simplitatea, bunătatea etc.), nu de însușirile ipostatice (nenașterea – și nepurcederea –, nașterea, purcederea).

- 15 Lepădăm pe cei ce zic că, [pornind] de la zidiri, [însăși] ființa lui Dumnezeu se înțelege, iar nu singură dumnezeiasca bunătate și înțelepciune și putere și lucrare – [ba] și acestea [doar] nedeslușit –, ca pe unii ce conglăsuiesc cu Eunomiu.
- 16 Lepădăm pe cei ce zic zidită [a fi] a lui Dumnezeu putere și lucrare cea înțeleasă [pornind] de la zidirile lui Dumnezeu, [și anume] pe motiv că nu este ființă.
- 17 Lepădăm pe cei ce zic «cele văzute¹ [în chip] ființial² [a fi] împrejurul lui Dumnezeu» – după [cum spune] dumnezeiescul Maxim –, [și anume] «neprefacerea, nesfârșirea, simplitatea, bunătatea, înțelepciunea, sfințenia și toate cele de felul acesta», [a fi] ființe și ipostasuri/substări de dinaintea Îngerilor, în veac zidite și împrejurul lui Dumnezeu văzute, ca pe unii care, și astfel, și în multe chipuri, ziditură Îl fac pe Dumnezeu.
- 18 Lepădăm și ca pe niște flecari³ îi socotim pe cei ce zic ditheiști și politeiști dacă cineva spune⁴ de dumnezeiasca strălucire și lucrare a lui Dumnezeu a se împărtăși și înșiși sfinții Îngeri, și [sfinții] oameni, iar nu de a lui Dumnezeu ființă.
- 19 Lepădăm pe cei care spun că din Hristos, prin însuflare⁵, ipostasul/substarea sau ființa Duhului s-a dat apostolilor și care îi învinuiesc – în chip necugetat – de ditheism pe cei ce [în chip] binecinstitor spun că nu ființa, ci neziditul har al dumnezeiescului Duh s-a dat acestora; [îi lepădăm, așadar,] ca pe unii care, pe lângă cealaltă rea-cinstire [de Dumnezeu], mai sînt și latinofroni⁶.

³ Sau, deopotrivă: nerozi. ⁴ Am păstrat anacolutul originalului.

⁵ Asupra ucenicilor, adică; vezi *Ioan* 20, 22.

⁶ Adică: cugetători-de-cele-latinești, de ale Latinilor.

- 20 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας ἐκχεῖσθαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καθ' ὑπόστασίν τε καὶ οὐσίαν ἐπὶ τοὺς ἀξίους, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὴν θείαν δωρεάν καὶ χάριν καὶ ἐνέργειαν αὐτοῦ, ὡς μετὰ τῆς ἄλλης δυσσεβείας καὶ τὰ λατίνων ἐντεῦθεν φανερώς φρονοῦντας.
- 21 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας τὴν ἐπὶ τοὺς ἀγίους ἐκχεομένην χάριν καὶ ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος κτιστὴν, ὅτι μὴ οὐσία τοῦ πνεύματός ἐστιν.
- 22 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας ἐκχεῖσθαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐπὶ τοὺς ἀγίους μόνον ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ οὐκ ἐπὶ τούτους μόνον ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώντων καὶ ἐπὶ τὰ ἄψυχα τῶν ὄντων, καὶ οὐκ ἐπὶ ταῦτα πάλιν μόνον ἀλλ', ὡς τῆς δαιμονιώδους φρενοβλαβείας, καὶ ἐπ' αὐτὰ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας.
- 23 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας πᾶσιν ἐγκατοικεῖν ἐξίσου τὸν θεόν, ἐν μόνοις τοῖς ἀγίοις κατοικεῖν τοῦτον μεμυημένοι.
- 24 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας, ὥσπερ ἐν τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν κατοικεῖν τὸν θεόν, ἀλλὰ μὴ ἐνεργεῖα καὶ χάριτι, ὡς ὁμοτίμους τῷ Χριστῷ καὶ ὁμοθέους ἅπαντας ποιῶντας.
- 25 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας τὴν θέωσιν τοῦ δεσποτικοῦ προσλήμματος κτιστὴν.
- 26 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας κτίσματα τὰ κατὰ τὴν προφητείαν ἐπαναπεπαυμένα ἐπὶ τὸ δεσποτικὸν πρόσλημμα ἑπτὰ πνεύματα· τὰς γὰρ ἐνεργείας τοῦ πνεύματος, πνεύματα ὁ Ἡσαΐας εἶπε, διὸ καὶ φύσει ταύτας ἔχειν ὡς θεοῦ υἱὸν τὸν κύριον ὁ μακάριος ἔφη Μάξιμος.

¹ Altfel zis: S'a vărsat și ca ipostas, și ca ființă; și 'din unghiul' ipostasului, și din cel al ființei. ² Literal: inițiați fiind noi în aceea că...

- 20 Lepădăm pe cei ce zic a Se vărsa Duhul Cel sfânt și după ipostas, și după ființă¹ asupra celor vrednici, iar nu după dumnezeiescul dar și har și lucrare a Lui, ca pe unii care, pe lângă cealaltă rea-cinstire [de Dumnezeu], mai și cugetă, astfel, – vădit – cele ale Latinilor.
- 21 Lepădăm pe cei ce zic că creat este harul și lucrarea Duhului ce se varsă asupra sfinților, [chipurile] pe motiv că nu este ființă a Duhului.
- 22 Lepădăm pe cei ce zic a Se vărsa Duhul Cel sfânt nu doar asupra sfinților, ci și asupra necinstitorilor [de Dumnezeu], și nu doar asupra acestora, ci și asupra celor necuvântătoare dintre vietăți și asupra celor neînsuflețite dintre cele ce sînt, și, iarăși, nu doar asupra acestora, ci – ce drăcească nebulie! – și asupra înseși duhurilor răutății.
- 23 Lepădăm pe cei ce zic că în toți deopotrivă locuiește Dumnezeu, de vreme ce învățați sîntem taina că² El locuiește doar în cei sfinți.
- 24 Lepădăm pe cei ce zic că, [întocmai] precum în Hristos, tot așa și în noi locuiește Dumnezeu – iar nu prin lucrare și har –, ca pe unii care pe toți îi fac de-o-cinste și deopotrivă-dumnezei cu Hristos.
- 25 Lepădăm pe cei ce zic că creată este îndumnezeirea Stăpâneștii luări³.
- 26 Lepădăm pe cei ce zic că creaturi sînt cele șapte duhuri care – după prorocie – s-au odihnit asupra Stăpâneștii luări; că [nu altceva decât] lucrările Duhului le-a numit Isaia ‘duhuri’, [fapt] pentru care și fericitul Maxim a spus că Domnul prin fire le are pe acestea⁴, ca Fiu al lui Dumnezeu.

³ Vezi, de pildă, *Epistole* 6, 24; «Stăpâneasca luare» este, desigur, firea omenească cea luată asupra Sa – adaos la firea Sa dumnezeiască – de Stăpânul, de Dumnezeu-Cuvântul.

⁴ Lucrările acestea, adică.

- 27 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ μετόχους τοὺς κεκαθαρμένους γίνεσθαι, ὡς φανερῶς τὰ μασσαλιανῶν φρονοῦντας.
- 28 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας οὕτως ὄλω τῷ θεῷ ἐνοῦσθαι, ὡς εἶναι τούτῳ καὶ καθ' ὑπόστασιν καὶ κατ' οὐσίαν καὶ κατ' ἐνέργειαν ἠνωμένους· ὑπερτέρους γὰρ οὗτοι καὶ τῶν ἀγίων πάντων ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ποιοῦσιν ἑαυτοὺς οἱ τάλανες, μετὰ τοῦ συναλείφειν κἀντεῦθεν τὰς θείας ὑποστάσεις κατὰ Σαβέλλιον.
- 29 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας κτίσμα τὸ λαμβανόμενον τοῖς ἀγίοις ἐκ τοῦ «κατοικοῦντος ἐν τῷ Χριστῷ πληρώματος τῆς θεότητος», ὡς κτίσμα λέγοντας ἐντεῦθεν καὶ τὸ πλήρωμα ἐκεῖνο, ταῦτόν δ' εἰπεῖν, τὴν θείαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐνέργειαν καὶ φύσιν καὶ ἀρειανούς ἐντεῦθεν ὄντας.
- 30 Αποβαλλόμεθα τοὺς τὴν φυσικὴν τάξιν ἐπὶ τοῦ θεοῦ, καθ' ἣν κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον ὁ υἱὸς δευτερεύει τοῦ πατρὸς, ἅτε ἄκτιστον — πῶς γὰρ οὐ; — δοξάζοντας οὐσίαν εἶναι ἐκ τοῦ λέγειν πᾶν ἄκτιστον οὐσίαν, ὡς κἀντεῦθεν ἔστιν ὧς, συμφωνοῦντας τῷ Ἀρειῷ, κατ' αὐτοὺς γὰρ οὕτω κατ' οὐσίαν ὁ υἱὸς δευτερεύει τοῦ πατρὸς.
- 31 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ μηδὲν διαφέρειν τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ, ὡς μετὰ τοῦ ἀθέλητον θεὸν εἰσάγειν καὶ τὰ κτίσματα θεοῦ ποιοῦντας· ἐπεὶ γὰρ κατὰ θέλησιν θεοῦ γεγόναμέν τε καὶ ἔσμέν, κατὰ

¹ Cei curățiți, pare-se.

² Confundându-Le, contopindu-Le, adică; amestecându-Le.

³ Adică: plîroma, plinirea. ⁴ Cu totul altfel zis: ordinea naturală.

⁵ Adică: este secund.

⁶ Adică: tot ceea ce este nezidit, orice nezidit.

- 27 Lepădăm pe cei ce zic că cei curățiți se fac părtași de ființa lui Dumnezeu, ca pe unii ce – vădit – cugetă cele ale massalienilor.
- 28 Lepădăm pe cei ce zic că așa se unesc [aceștia¹] cu întreg Dumnezeu, [și anume] încât sînt uniți cu Acesta și după ipostas/substare, și după ființă, și după lucrare; că aceștia, nenorociții, se fac pe ei înșiși superiori și tuturor sfinților Îngeri și oameni, și lui Hristos Însuși, și ipostasurile/substările ștergându-Le² astfel, totodată, ca Sabelie.
- 29 Lepădăm pe cei ce zic creatură [a fi] ceea ce este luat de către sfinți din «plinul³ dumnezeirii carele locuiește în Hristos», ca pe unii care – astfel – creatură zic a fi și plinul acela, carevasăzică dumnezeiasca și lucrare și fire a lui Hristos, și – astfel – arieni sînt.
- 30 Lepădăm pe cei ce fireasca rânduială⁴ cea din Dumnezeu (din unghiul căreia, după marele Vasilie, Fiul este al doilea⁵, după Tatăl), întrucât este nezidită (căci cum nu ar fi?), o socot a fi ființă, din [faptul de] a zice [ei] că tot neziditul⁶ este ființă, ca pe unii care și astfel [se poate vedea că] conglăsuiesc lui Arie; că, după ei, [nu altcum decât] așa – [și anume] după ființă – Fiul este al doilea, după Tatăl.
- 31 Lepădăm pe cei ce zic că voirea lui Dumnezeu întru nimic nu diferă de ființa lui Dumnezeu, ca pe unii care, pe lângă faptul că vin cu un Dumnezeu fără-de-voire, și pe zidiri le fac dumnezei; că, de vreme ce după voirea lui Dumnezeu⁷ ne-am făcut⁸ și sîntem, [atunci] după firea lui

⁷ Adică: prin voirea Lui, în virtutea voinii Lui, din voirea Lui.

⁸ Adică: am fost făcuți.

φύσιν θεοῦ γεγόναμέν τε καὶ ἔσμέν, εἴπερ μηδὲν διαφέρει τῆς θείας φύσεως ἢ θέλησις.

- 32 Ἀποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας κτιστὴν τὴν διαφέρουσαν τῆς θείας φύσεως θείαν θέλησιν, ὡς μετὰ τῆς ἄλλης δυσσεβείας καὶ μονοθελήτας ὄντας καὶ τῶν πώποτε ἐκείνων χεῖρους—κτιστὸν γὰρ μόνον ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ θέλημα δοξάσουσιν, εἴπερ ἡ θεία φύσις κατ' αὐτοὺς θέλημα ἄκτιστον οὐκ ἔχει—, ἀλλὰ καὶ ὡς μονοφυσίτας ὄντας καὶ τῶν πώποτε ἐκείνων χεῖρους· κτιστὴν γὰρ μόνην ἔξει κατ' αὐτοὺς φύσιν ὁ Χριστός· καταλλήλου γὰρ θελήματος χωρίς, ἄκτιστος φύσις οὐκ ἔστιν.
- 33 Ἀποβαλλόμεθα τοὺς κτιστὴν λέγοντας τὴν ἐνθεωρουμένην τῇ θείᾳ φύσει ἐνέργειαν, ὡς μονοθελήτας ὄντας τῶν παλαιῶν ἐκείνων χεῖρους, ἅτε καὶ κτίσμα τὸν θεὸν κἀντεῦθεν ποιοῦντας.
- 34 Ἀποβαλλόμεθα τοὺς ἀδιάφορον εἶναι λέγοντας τῇ θείᾳ οὐσίᾳ τὴν θείαν ἐνέργειαν, καὶ τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ πατρὸς εἶναι τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ οὕτω συναλείφοντας εἰς μίαν τὰς τρεῖς ὑποστάσεις κατὰ Σαβέλλιον.
- 35 Ἀποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας τὴν ἐκ τοῦ θείου πνεύματος ἄκτιστον ἐνέργειαν ἀδιάφορον εἶναι τῇ τοῦ θεοῦ οὐσίᾳ, ὡς ἐκ τοῦ πνεύματος εἶναι λέγοντας τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ.
- 36 Ἀποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας «τὴν αἰεὶ οὖσαν ἐκ τοῦ αἰεὶ ὄντος θεοῦ χάριν» εἶναι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἔσται γὰρ κατ' αὐτοὺς καὶ ὁ πατὴρ αὐτὸς ἕκ τινος, καὶ ἄπλῶς ἢ ἀνωτάτω καὶ προσκυνητῇ τριάς ἐξ ἄλλου τινός—οὐκ οἶδα τίνος—θεοῦ.

Dumnezeu ne-am făcut¹ și sîntem, dacă dumnezeiasca voie nu diferă întru nimic de [dumnezeiasca] fire.

- 32 Lepădăm pe cei ce creată zic [a fi] dumnezeiasca voie cea deosebită de dumnezeiasca fire, ca pe unii ce, pe lângă cealaltă rea-cinstire [de Dumnezeu], și monotheliți sînt, ba chiar mai răi decît aceia de odinioară (că numai voie creată socot [ei a fi] în Hristos, de vreme ce dumnezeiasca fire, după ei, voie nezidită nu are); dar și ca pe unii ce sînt monofiziți, ba chiar mai răi decît aceia de odinioară; că, după ei, numai fire zidită va avea Hristosul, că fără voie potrivită [ei], fire nezidită nu este².
- 33 Lepădăm pe cei ce creată zic [a fi] lucrarea cea văzută în dumnezeiasca ființă, ca pe unii ce sînt monotheliți mai răi decît aceia de odinioară, pentru că – și astfel – creatură Îl fac pe Dumnezeu.
- 34 Lepădăm pe cei ce zic că dumnezeiasca lucrare este nediferită de dumnezeiasca ființă și că lucrarea aceasta a Tatălui este Fiul și Duhul Cel sfânt, și așa topesc întru unul [singur] cele trei ipostasuri/substări, ca Sabelie.
- 35 Lepădăm pe cei ce zic că nezidita lucrare cea din dumnezeiescul Duh este nedeosebită de ființa lui Dumnezeu, ca pe unii ce zic că [nu de altundeva decît] din Duhul este ființa lui Dumnezeu.
- 36 Lepădăm pe cei ce zic că «pururea fiitorul har cel din Dumnezeu Cel pururea fiitor» este Tatăl și Fiul și Duhul Cel sfânt; că, după ei, și Însuși Tatăl va fi din cineva/ceva, și preainalta și închinata Treime [va fi], într-un cuvânt, dintru un alt – nu știu dintru care – Dumnezeu.

¹ Adică: am fost făcuți.

² Adică: fără voie nezidită nu poate exista fire nezidită.

- 37 Αποβαλλόμεθα τοὺς μὴ λέγοντας κοινὰς εἶναι οὐσιώ-
δεις ἐνεργείας τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύ-
ματος, ἀλλὰ πρὸς ἀναίρεσιν τῶν κοινῶν τούτων οὐσιωδῶν
ἐνεργειῶν μόνον τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐσιώ-
δεις ἐνεργείας λέγοντας καὶ οὕτω τοῖς τοῦ Ἀπολιναρίου
λόγοις συμφωνοῦντας.
- 38 Αποβαλλόμεθα τοὺς ἕκαστον τῶν φυσικῶς προσόν-
των τῷ θεῷ οὐσίαν λέγοντας, ὡς ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων
οὐσιῶν σύνθετον εἶναι δεικνύοντας τὸν θεόν.
- 39 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας μόνας τὰς θείας ὑπο-
στάσεις πρὸς ἀλλήλας διαφέρειν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰς θείας
δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας, καὶ κατηγοροῦντας ὡς πολυθέ-
ων τῶν μὴ ἀνεχομένων ἀδιάφορον φάναι τῇ προγνωστικῇ
δυνάμει τε καὶ ἐνεργείᾳ τὴν δημιουργικὴν, ἢ ταύτη τὴν
θεουργικὴν, ἢ ταύταις πάλιν τὴν θελητικὴν καὶ ἐπὶ τῶν
ἄλλων καταλλήλως, ὡς συγγέοντας τὸ θεῖον καὶ τὸ τοῦ
θεοῦ παντοδύναμον τελέως ἀναιροῦντας, καὶ ἀδύναμον,
μᾶλλον δὲ ἀνύπαρκτον θεὸν εἰσάγοντας· τὸ γὰρ ἀδύνα-
μον, οὐκ ἔστιν ὄλως, καὶ τὸ πᾶς ἐπὶ τῶν ἀδιαφόρων παν-
τάπασιν οὐκ ἂν λεχθεῖη.
- 40 Αποβαλλόμεθα τοὺς λέγοντας ἀδιάφορον εἶναι τὴν
θεῖαν οὐσίαν καὶ τὴν θεῖαν ἐνεργεῖαν, ὡς δι' ἀλλήλων
ἀναιροῦντας ἀμφοτέρας, καθάπερ καὶ τὰς ὑποστάσεις ὁ
Σαβέλλιος, καὶ ἀθέους ἑαυτοὺς ποιοῦντας, ὡς κάκεινος
ἑαυτόν.

¹ Comune, adică. ² Altfel zis: esență.

³ Adică: prin însăși firea Sa, din însăși firea Sa.

⁴ Altfel zis: ficare din atributele naturale ale lui Dumnezeu.

⁵ De cea făuritoare, adică.

⁶ Altfel zis: confundă Divinul.

⁷ Adică: 'omnipotent', având toate puterile/facultățile dumnezeiești; 'a-toate-putincios'.

⁸ Adică: 'impotent', fără-de-facultăți, fără de însușiri; 'ne-putincios'.

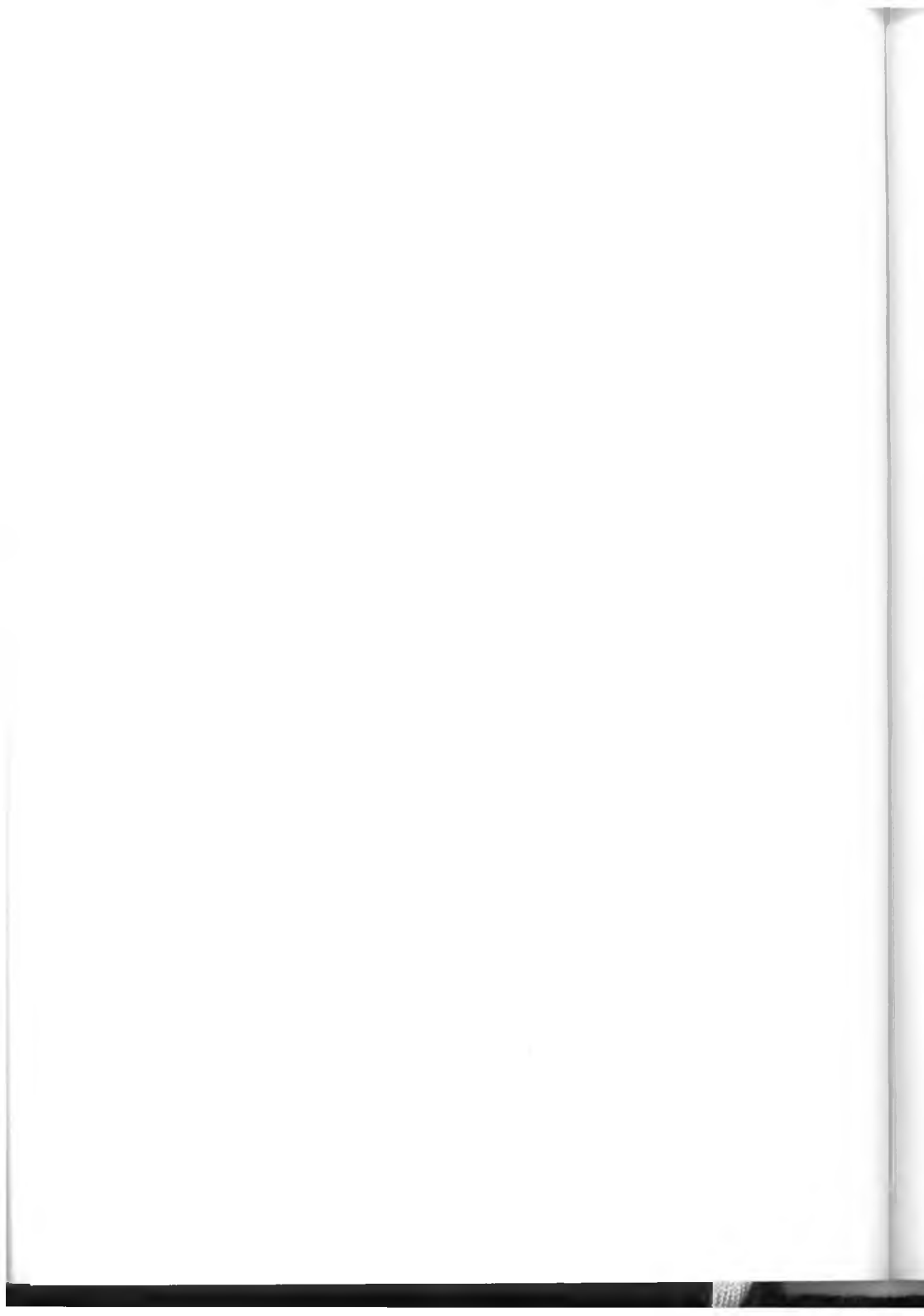
- 37 Lepădăm pe cei ce nu spun a fi lucrări ființiale obștești¹ ale Tatălui și Fiului și sfântului Duh, ci, spre desființarea lucrărilor acestora ființiale obștești, zic că doar Fiul și Duhul Cel sfânt sînt lucrări ființiale și, așa, conglăsuiesc cu vorbele lui Apolinarie.
- 38 Lepădăm pe toți cei ce zic că ființă² este fiecare din cele ce firește³ Îi sînt lui Dumnezeu⁴, ca pe unii care Îl arată pe Dumnezeu a fi compus [și anume] din multe și diferite ființe.
- 39 Lepădăm pe cei ce spun că singure dumnezeieștile ipostasuri/substări diferă întreolaltă, nu și dumnezeieștile puteri și lucrări, și îi învinuiesc de politeism pe cei care nu rabdă a zice că nediferită de înainte-cunoscătoarea putere și lucrare este cea făuritoare, ori de aceasta⁵ cea theurgică, ori de acestea – iarăși – cea voitoare și tot așa în privința celorlalte, ca pe unii ce amestecă Dumnezeiescul⁶ și desființează cu desăvârșire însușirea lui Dumnezeu de a fi puternic-a-toate⁷ și vin cu un dumnezeu ne-puternic⁸, mai bine zis: inexistent; că ne-puternicul⁹ nu există cătuși de puțin, iar ‘tot’¹⁰ nu se poate zice în privința celor întru toate nedeosebite.
- 40 Lepădăm pe cei ce zic că nediferită este dumnezeiasca fire și dumnezeiasca lucrare, ca pe unii care pe amîndouă – una prin cealaltă – le desființează, precum și Sabelie ipostasurile/substările, și fără-de-Dumnezeu pe ei înșiși se fac, precum și acela pe el însuși.

⁹ Adică: ceea ce nu are facultăți sau puteri sau – în ultimă analiză – lucrări.

¹⁰ Așa cum zicem ‘tot omul’ în sensul de *fiecare om*; este vorba de ‘tot’ din termenul ‘a-tot-puternic’.

3

DESFIINȚAREA
SCRISORII LUI CALECA

Scurtă introducere

Dat fiind că, pe de o parte, din toamna lui 1344, patriarhul Caleca dovedea o neobișnuită – pentru el – activitate scriitoricească și că, pe de alta, Achindin, în loc să capete o mai mare autoritate prin hirotonie întru preot, o pierduse și pe cea câtă o avea, căzând în dizgrația împărătesei, Palama îl lasă pe Achindin și își întoarce de acum condeiul împotriva patriarhului. Trei sînt scrisorile alcătuite de Caleca – sau sub influența lui – care au atras atenția sfântului Grigorie: *Scrisoarea* (sau *Tomosul*) *lui Caleca*, *Scrisoarea lui Ignatie al Antiohiei* și *Explicarea Tomosului* de către Caleca; tustrele acestea sînt numite de antiisihăști ‘tomosuri’, iar de isihăști ‘antitomosuri’. În *Desființarea explicării tomosului* (1) Palama zice că «*Tomosul Sinodal*, [și anume] apărătorul nostru¹ în privința adevărului binecinstirii, unul este; pe când antitomosuri s-au scris acum mai multe, că doară minciuna e ruptă-în-multe». Palama a desființat tustrele antitomosurile acestea, de bună seamă că în numele tuturor isihăștilor, fapt pentru care și vorbește despre sine la persoana a treia.

Întâiul ‘tomos’ – sau ‘antitomos’ sau ‘cuvânt’ – este o epistolă enciclică prin care patriarhul excomunică pe Palama și pe cei de-un-cuget cu el, conform hotărârii ‘Bisericii’. Arsenie al Tyrului afirmă că textul acesta este rodul unui sinod: «Adunând, așadar, patriarhul dumnezeiescul și sfântul sinod cel de sub el, triumfă asupra aiurelilor acestuia [ale lui Palama; n.n.] și afurisaniei și desăvârșitei anatheme îl dă pe acesta – laolaltă cu toți cei de-un-cuget cu el – și *tomos* scie din pricina aceluia, în care spune: ‘Negreșit că nici nu s-a trecut cu vederea’ și celelalte»². Scrisoarea, însă, nu pomenește despre nici un sinod recent și, pe de altă parte, e puțin probabil să fie vorba de cel din 4 Noiembrie, față

¹ Sau: avocatul.

² Arsenie al Tyrului, *Contra Palamiților*, rr. 93-97, în J. Polemis, „Arsenius of Tyrus and his tome against Palamites”, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 43 (1993), pp. 254-276. Vezi și G. Mercati, *Notizie*, p. 205.

de care scrisoarea este cam departe. Apoi, afurisirea lui Palama¹ este pronunțată doar printr-un singur text, și doar de către singur patriarhul. Foarte posibil ca patriarhul să îl fi considerat pe Palama de la sine afurisit, de vreme ce acesta nu ținuse hotărârile precedentelor pseudo-sinoade de către el întrunite. Palama învederează faptul că atunci când Caleca zice că osândirea lui Palama a hotărât-o *Biserica*, patriarhul – papicește, am zice – înțelege a fi vorba despre *el însuși* și atât.

Enciclica susține condamnarea lui Varlaam pentru nesupunere. În opinia lui Caleca lucrurile stau după cum urmează. Dată fiind controversa dintre Varlaam și Palama, s-a convocat marele sinod din 1341. Unde, votându-se împotriva lui Varlaam în privința luminii schimbării-la-față și a rugăciunii, acestuia nu i-a fost primită acuzația adusă lui Palama. Pe de altă parte, neexistând acuzator, Palama nu a fost condamnat, dar nici nu a fost aflat nevinovat, pentru că cercetarea sa a fost amânată pentru o dată ulterioară. Palama, însă, în pofida poruncii din *Tomosul* dat la sinodul acela, continua să scrie și să vorbească, susținând dogme îndoielnice, și refuza să depună în scris mărturisire de credință, spre a se conforma poruncii patriarhului. Așa că «lepădat de la ea l-a făcut *Biserica*» pe Palama acesta, «ca pe unul ce este îndoielnic la cuget și la cinstire[a-de-Dumnezeu], ce nu a voit să dea scrisă mărturisire de credință, ce este neplecat și nesupus față de *Biserica* lui Dumnezeu, ce îi este acesteia pricinuitor – în cea mai mare măsură – de zarvă și tulburare, ce se ambiționează a strecura dogme noi și străine»². În continuare autorul invocă dorința împărătesei – și a fiului ei – de pace în *Biserica*, fapt pentru care au dat porunci, trimițând scrisori aghioritiților. În fine, cere turmei sale să se ferească de Palama, de Isidor, ipopsifiul Monemvasiei, și de cei de-un-cuget cu ei.

Desființarea scrisă de Palama poartă titlul «Cum că patriarhala împotriva lui Palama scrisoare e de-a dreptul minciună și întru toate potrivnică *Tomosului Aghioritic* și celui *Sinodal*, fapt pentru

¹ PG 150, 863-864.

² PG 150, 892 și urm.

care și este împotriva tuturor binecinstitorilor și a împăratului binecinstitorilor și a binecinstirii înseși și mai vârtos, cu adevărat, împotriva însuși celui ce a cutezat a o scrie pe aceasta». Spre deosebire de scrisoarea – adică tomosul – lui Caleca, aceasta este foarte întinsă. Citează pasajele esențiale ale scrisorii, spre a arăta că aceasta se sprijină pe inexactități. Fiindcă scrisoarea se reduce la explicarea – mincinoasă – a celor petrecute, pe aceleași le expune și scrierea palamită.

În prima parte (1-17), printr-o susținută argumentație, se arată a fi neadevărat ceea ce Caleca susține privitor la scopul scrisorii lui, și anume că aceasta urmărește încetarea amăgirii unora de către adepții lui Palama. În realitate, covârșitoarea majoritate a monahilor și mirenilor celor din sfântul Munte, din Thessalonic și Constantinopole este de partea lui Palama și a adevărului. Scopul cel adevărat al scrisorii patriarhului este arătat de Palama în partea a doua (18-20), unde se spune că fiul împăratului și împărăteasa – în răspăr cu cele susținute de patriarh – s-au opus planurilor acestuia de a-l ridica pe Achindin în scaunul arhieresc; așa că patriarhul scrie scrisoarea aceasta spre a arăta că nu Achindin a fost condamnat ca nesupus prin sinodul din 1341, ci Palama. În partea a treia (21-39) se arată că scrisoarea lui Caleca constituie surpare a *Tomosului* din 1341, cu toate că nu cuprinde atâtea calomnii ca *Scrisoarea antiiohiană* (35). În partea finală (40-48) sînt expuse cele de după sinodul din Iunie, trecute sub tăcere de Caleca, și se afirmă că nicicând nu i s-a cerut lui Palama mărturisire de credință.

Palama pare convins că enciclica lui Caleca s-a dat după hirotonia lui Achindin și după respingerea ei de către arhonți, așadar spre sfârșitul lui Decembrie 1344. *Desființarea* aceasta s-a scris puțin după acestea – fiindcă pomenește că hirotonia lui Achindin s-a făcut «deunăzi» (48) –, deci, probabil, în Ianuarie 1345.

<ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ>
 ΟΤΙ ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΚΑΤ' ΑΥΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑ
 ΨΕΥΔΟΣ ΕΣΤΙΝ ΑΥΤΟΧΡΗΜΑ ΚΑΙ
 ΤΩΙ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΩΙ ΚΑΙ ΤΩΙ ΣΥΝΟΔΙΚΩΙ ΤΟΜΩΙ
 ΔΙΑ ΠΑΝΤΩΝ ΑΝΤΙΘΕΤΟΝ,
 ΔΙΟ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΕΣΤΙ ΠΑΝΤΩΝ
 ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
 ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ ΑΥΤΗΣ,
 ΚΑΤ' ΑΥΤΟΥ ΔΕ ΜΑΛΛΟΝ ΩΣ ΑΛΗΘΩΣ
 ΤΟΥ ΤΟΥΤΟ ΓΡΑΨΑΙ ΤΕΤΟΛΜΗΚΟΤΟΣ

1

Ὁ δυσσεβείας ἡμᾶς γραφόμενος, εἶτα δυσχεραίνων εἰ μὴ νομιζοιτό τε καὶ ὀνομάζοιτο παρ' ἡμῶν εὐσεβῆς, αὐτέλεγκτός ἐστι δυσσεβῆς, ἅτε τοῖς ὡς αὐτὸς οἶεται δυσσεβέσιν ἀρέσκειν κατὰ τὸ σέβας αἰρούμενος. Ἐνδίκως οὖν ὑποστήσεται τὸν παρ' ἡμῶν ἔλεγχον, ἡμῖν αὐτοῖς συνειδότην χάριτι Χριστοῦ καὶ παρρησιαζομένων εὐτόλμως τὸ εὐσεβές. Εἰ δ' οὐκ ἀνάσχοιτο μόνον ἀντελεγχόντων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς καθ' ἡμῶν ψευδογραφίας μετὰ μελλοντῶν δικαίαν ἄσει παλινωδίαν, οὐκ ἐνδίκως ὑποίσει μόνον, ἀλλὰ καὶ λυσιτελῶς ἑαυτῷ τοὺς ἐλέγχους μεταχειρίζεται

¹ Literal: prin toate [cele ce le cuprinde în ea].

² Adică: al Sinodului pro-isihast; mai bine zis: al celor două Sinoade pro-isihaste din 1341.

³ În grecește termenul ἔλεγχος este complex, având și nuanța de *a mustra*, dar și pe cea 'tehnică' de *a refuta*; traducem oarecum la mijloc, prin *dare-în-vileag*, pentru a câștiga coerența cu stihul lui Solomon, mai jos citat.

⁴ Vezi Platon, *Phaedrus*, Stephanus, 243b, r. 5.

<A LUI GRIGORIE PALAMA>

[CUM] CĂ PATRIARHALA SCRISOARE
 CEA ÎMPOTRIVA SA
 ESTE DE-A DREPTUL MINCIUNĂ
 ȘI ÎNTRU TOATE¹ POTRIVINICĂ TOMOSULUI
 AGHIORITIC ȘI [CELUI] SINODAL²,
 [FAPT] PENTRU CARE ȘI ESTE ÎMPOTRIVA
 TUTUROR BINECÎNSTITORILOR
 ȘI A ÎMPĂRATULUI BINECÎNSTITORILOR
 ȘI A BINECÎNSTIRII ÎNSEȘI,
 ȘI MAI VÂRTOS, CU ADEVĂRAT, ÎMPOTRIVA
 ÎNSUȘI CELUI CE A CUTEZAT
 A O SCRIE PE ACEASTA

- 1 Cel ce ne părăște pe noi de rea-cinstire [de Dumnezeu], nefiindu-i mai apoi îndemână a nu fi [el] socotit de către noi – și a nu fi numit – binecinstitor, singur se dă în vileag³ [a fi] rău-cinstitor, de vreme ce [tocmai] rău-cinstitorilor (cum [ne] socoate el) caută a plăcea în privința cinstirii [de Dumnezeu]; pe bună dreptate, așadar, va suferi darea în vileag cea de către noi, carii ne știm – și pe față, cu bună-îndrăznire, ne vestim – binecinstirea [de Dumnezeu], cea cu darul lui Hristos. Iar dacă nu doar va răbda a-l da în vileag și noi, la rându-ne, ci, căindu-se de minciuna scrisă împotriva noastră, va și cânta dreaptă palinodie⁴, [atunci] nu doar că, pe drept, va răbda dările [acestea] în vileag, ci

καὶ μεταστήσεται καλῶς ποιῶν πρὸς τὴν τῶν ἐλεγχόντων ἀγάπην τὸ πρὸς αὐτοὺς ἀπροφάσιστον μῖσος ἀποβαλόμενος. Οὕτω γὰρ τῆς τῶν κακῶν χορείας, ἣν νῦν συνεξελίπτειν ὑπ' ἀβουλίας ᾤθηθαι δεῖν, παρὰ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος ἐξηρημένος εἶναι μαρτυρηθήσεται καὶ σοφός· «μὴ ἔλεγχε γάρ», φησί, «κακούς, ἵνα μὴ μισήσωσί σε· ἔλεγχε σοφόν, καὶ ἀγαπήσει σε».

- 2 Νῦν δ' ὡ καὶ τῶν ἀκουσμάτων, ὁ τῶν εὐσεβούντων ἀπάντων ἱερός ἡγεμὼν καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας τε καὶ σοφίας πρύτανις καὶ διδάσκαλος καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν εἰρήνης κῆρυξ καὶ χορηγός, συκοφαντίας καὶ ψεύδους καὶ τῶν ἐπὶ λύμῃ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας ὑφηγητῆς ἀναπέφηνε καὶ λογογραφεῖ τὴν κοινὴν τῶν ὑπ' αὐτὸν ψυχῶν βλάβην καὶ ἀναπιμπλάναι σπεύδει παντάπασιν ἀνιέρου στάσεως τὸ ὑπήκοον. Τί γὰρ εἰ προοιμιαζόμενος, «ἐγχαράξαι», φησί, «τὰ πρὸς αὐτοὺς γράμματα, ὡς τὴν φροντίδα τῶν ψυχῶν ἀναδεδεγμένος καὶ περιποιεῖσθαι τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς ὀφείλων»; Καὶ τοῦτο ψεῦδος ἐστὶ δυσφώρατον καὶ συμμιγὲς ἀπάτη, κἄν τις μοῖρα τῆς ἀληθείας προσῆ δελέατος χάριν προβεβλημένη καὶ τῇ τοῦ ψεύδους λύμῃ δολίως προσηρημένη. Τὸ μὲν γὰρ ἐγκεχαράχθαι ταυτὶ τὰ γράμματα πρὸς περιποίησιν σωτηρίας, ψεῦδος, ὡς αὐτίκα δειχθήσεται, τὸ δ' ἀναδεδέχθαι ταυτηνὶ τὴν φροντίδα καὶ ὀφείλειν τὴν περιποίησιν, ἀληθὲς μὲν, ἀλλ' εἰς τὸ δόξαι τὸ ψεῦδος ἀλήθειαν προενήνεκται. Τίνος δὴ καὶ χάριν ἐγχαράξαι δεῖν ἔγνω πρὸς πᾶσαν τὴν ἱερὰν ἐκκλησίαν ταυτὶ τὰ

¹ Altfel zis: nejustificată.

² Pilde 9, 8.

³ Adică: deocamdată; până una alta; în înțeleșul de: până a vedea ce efect va avea asupra patriarhului scrierea de față, de va îmbrățișa – sau nu – adevărul.

⁴ Adică: celei a lui Hristos; vezi arhierasca zicere: «Pace tuturor!».

⁵ Literal: calomniei.

le va și întoarce în folosul său și va și veni – bine făcând – la dragostea de cei ce îl dau în vileag, lepădând ura cea către ei, cea fără de pricină¹; că, astfel, mărturisit fi-va de Solomon a fi afară de hora celor răi – în carea a socotit, din neștiință, că se cade a se prinde – și [a fi și] înțelept; că zice: «nu îi da în vileag pe răi, ca să nu te urască; dă-l în vileag pe cel înțelept, și te va iubi»².

2

Deodată³ însă – nemaiauzite lucruri! – sfințitul călăuzitor al tuturor binecinstitorilor, și întâistătorul și învățătorul adevărului și înțelepciunii [celor] în privința binecinstirii, și vestitorul și dătătorul păcii celei după Hristos⁴, [ei bine] dascăl s-a arătat al defăimării⁵ și al minciunii și al celor spre pieirea adevărului binecinstirii și așterne în scris [vorbe spre] obșteasca vătămare a sufletelor celor de sub el și zorește în tot chipul a umple tot ce i se supune de nesfințită împotrivire. Că ce dacă zice, început punând [scrierii sale, cum că] «așterne în scris slovele cele către ei⁶, ca unul care a primit grija de sufletele [lor] și care este dator a vedea de mântuirea lor⁷»⁸? Și aceasta [tot] minciună este, anevoie de prins și amestecată cu înșelăciune, măcar că are un dram de adevăr, scos în față drept momeală și atârnat cu vicleșug [în cârligul] pieirii [propriei] minciunii. Că, pe de o parte, [faptul de] a fi așternut în scris astfel slovele spre a vedea de mântuirea [lor] minciună [este], cum se va arăta îndată, iar, pe de alta, [faptul de] a fi primit grija aceasta și [faptul de] a fi dator să vadă [de ea] adevărat este, dar este adus [de față] spre a părea minciuna adevăr. Și pentru ce a socotit [el] că trebuie astfel așternute în scris către toată sfințita Biserică

⁶ Către supușii săi, către păstoriții lui.

⁷ Adică: a se îngriji de mântuirea lor.

⁸ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 891.

γράμματα; «Ἐπειδήπερ», φησίν, «ἐγνώρισεν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς θορυβοῦσί τινας ἐξ ὑμῶν οἱ τοῦ Παλαμᾶ ὀπαδοὶ καὶ σπουδασταὶ καὶ ὁμόφρονες, ἀναγκαῖον ἔκρινεν ἐγγαράξαι πρὸς ὑμᾶς τὰ παρόντα γράμματα, ὡς ἂν μὴ τῆ τοῦ ἀληθοῦς ἀγνοία» συμβαίνοι «συλαγωγεῖσθαι τινας ἀφ' ὑμῶν».

3 Ὅτι μὲν οὖν τὴν τοῦ ἀληθοῦς ἀγνοίαν ἐπαγγελλόμενος ἀναιρῆσαι, τὴν ἐπίγνωσιν σπεύδει τῆς ἀληθείας ἐκ μέσου ποιήσασθαι καὶ ὡς συκοφαντία περιφανῆς τὸ θορυβεῖν τοὺς ὀπαδοὺς, ὡς αὐτὸς φησι, «τοῦ Παλαμᾶ καὶ σπουδαστὰς καὶ ὁμόφρονας», δηλὸν ἔσται προϊόντος τοῦ λόγου. Νυνὶ δ' οἶμαι χρῆναί τε καὶ ἀναγκαῖον εἶναι ἐκφῆναι, τίνας, οὓς φησιν οὗτος «ὀπαδοὺς εἶναι τοῦ Παλαμᾶ καὶ σπουδαστὰς καὶ ὁμόφρονας», ἀλλὰ καὶ τοῦτο προεκφῆναι χρεῶν· τίνας ἔνεκα τὰ τρία ταῦτα συνῆψε καὶ τοὺς αὐτοὺς ἔφη καὶ «ὀπαδοὺς καὶ σπουδαστὰς καὶ ὁμόφρονας»; Τῆ γὰρ συναφείᾳ τῶν τριῶν τούτων πολυειδῆς τε καὶ βαθύς ἐνείργασται δόλος τῷ συγγραφεῖ τῆς προκειμένης ἀπάτης. Τὸ γὰρ εἰς αὐτὸν ἦκον κατὰ πάντων χωρεῖ τῶν ὁμολογούντων τῷ Παλαμᾶ κατ' εὐσέβειαν, εἰδῶς δὲ τούτους πλῆθος ὄντας, σχεδὸν οὐδ' ἀριθμῷ περιληφθῆναι δυνατόμενον, καὶ μικροῦ πάντας ἢ τοὺς κρείττους χριστιανῶν, ὑποκλέπτει τοὺς ἀκροωμένους τὴν τοῦ πλήθους ὑπόνοιαν ὑφαιρούμενος, τὸ 'σπουδαστὰς' προσθεῖς. Πόσους γὰρ ἂν τις λογίσαιτο «τοὺς σπουδαστὰς εἶναι τοῦ Παλαμᾶ»; Καὶ

¹ Literal: modestia Noastră, 'mediocritatea' Noastră.

² *Ibidem.* ³ Adică calomnie.

⁴ *Ibidem.*

⁵ În înțelețul sus-pomenit.

⁶ *Ibidem.*

⁷ Este vorba de cele trei attribute, reluate numaidecât.

⁸ Literal: mărturisesc lui Palama; e vorba de cei tocmai pomeniți, și anume de cei de-un-cuget cu Palama.

⁹ Literal: mulțime – am zice – ce nu se poate cuprinde în număr.

slovele acestea? «Fiindcă», zice, «cunoscut-a Smerenia Noastră¹ cum [că] tulbură pe unii dintr-ai voștri ciracii și osârduitorii și [cei] de-un-cuget ai lui Palama, de neapărată trebuință» a socotit «a așterne către voi slovele cele de față, ca nu cumva, din necunoașterea a ceea ce este adevărat» să se întâmple «a fi amăgiți unii dintre voi»².

3 Așadar, pe de o parte, cum [că], făgăduind a desființa necunoașterea a ceea ce este adevărat, [tocmai] cunoștința adevărului se sârguiește a o scoate afară și cum [că] curată defăimare³ [e spusă de] a face tulburare «ciracii», cum zice el, «și osârduitorii și [cei] de-un-cuget ai lui Palama»⁴ – arătat va fi în curgerea cuvântului [nostru]. Deodată⁵, însă, socot a fi de folos și de neapărată trebuință a limpezi cine sînt cei pe care acesta îi zice a fi «ciracii și osârduitorii și [cei] de-un-cuget ai lui Palama»⁶. Dar și aceasta trebuie mai înainte a o limpezi, [și anume] pentru ce le-a alăturat pe acestea trei⁷ și pe [unii și] aceiași i-a spus [a fi] și «ciraci», și «osârduitorii», și «de-un-cuget»? – că prin alăturarea acestora trei felurit-la-chip și adânc vicleșug lucrat-a scriitorul înșelării de față; că, pe cât îi stă în putință, se pornește împotriva tuturor celor ce conglăsuiesc lui Palama⁸ în privința binecinstirii, dar știindu-i pe aceștia a fi mulțime – am zice – fără de număr⁹ și [a fi] cam toți creștinii sau [cam toți] cei mai buni dintre ei¹⁰, îi păcălește¹¹ pe cei ce îl ascultă, făcându-i a nu bănuși mulțimea [lor], [și anume] adăugându-l¹² pe «osârduitorii»; că, [totuși,] câți ar [putea] crede cineva să fie «osârduitorii lui Palama»? Ba mai mult, și acestora le scade numărul, [și anume]

¹⁰ Literal: creștini

¹¹ Patriarhul, adică.

¹² Adică: adăugând termenul «ciracii» lângă – mai bine zis: înainte de – cel de «[cei] de-un-cuget cu Palama».

προσέτι μάλλον καὶ τούτων ὑποτέμνει τὸν ἀριθμὸν, τὸ 'ὄπαδούς' προσγράψας, ὡς εἶναι λογίζεσθαι μηδένας ἑτέροους, ὅτι μὴ τοὺς ἐπομένους καὶ ὑπηρετουμένους «ὀμόφροννας τῷ Παλαμᾶ» τούτῳ καθ' οὗ πολὺς ρεῖ πολλοὺς τε καὶ παντοδαποὺς κύκλους περιβαλλόμενος, ἅμα καὶ καινῶν δογμάτων τοῦτον ἔξαρχον ὡς ἐν ὀλίγῳ δεικνύς, ὅτι μηδενὶ μὲν αὐτὸς ἔποιτο τῶν νῦν ἢ τῶν ἐξ αἰῶνος εἰρηκότων περὶ θεοῦ, πάντα δ' ἔχει τοὺς ὀμόφροννας ἐπομένους αὐτῷ.

- 4 Πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἀνδρας—οὐκ οἶδα τίνας—οἷς ἐπιστέλλει ταῦθ' ὑποκατασκευάζει τὴν ἀρχὴν διὰ βραχέων εὐθύς· τὸ δὲ πλήρωμα τῶν ὀρθοδόξων ἅπαν ὀμοφρονοῦν ἐπιστάμενος τῷ Παλαμᾶ καὶ μάλισθ' ὅσοι τῆς κατ' αὐτὸν ὑποθέσεώς εἰσιν ἐπιγνώμονες, λήσειν τοὺς ἄλλους ἀλογίστως ἤλπισε, προσθεῖς τοὺς «ὄπαδούς τε καὶ σπουδαστάς», ὡς τάχα κατὰ πάντων χωρῶν· οὐ γὰρ ὄπαδοὶ καὶ σπουδασταὶ πάντες, εἰ καὶ πάντες ὀμόφρονες· οὐ γὰρ ἐκεῖνο συνιδεῖν ἐνόμισε τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ὁ πολεμῶν καὶ ἐνὶ τῷ κατὰ τὴν τῆς εὐσεβείας ἀλήθειαν, πᾶσιν ἀπαξ ἀπλῶς τοῖς ὡς ἀληθῶς χριστιανοῖς πολεμεῖ. Κατὰ τίνων δὲ καὶ τὸ γράμμα τοῦθ' ὡς ἀληθῶς συνέθηκε νῦν; Οὐ κατὰ τῶν μὴ προσιεμένων τὴν ἐπ' Ἀκινδύνῳ τούτου χειροτονίαν, ὑπὲρ ἧς καὶ προήχθη ταῦτα γράφειν; Καὶ τοῦτο μάλλον κατὰ τῶν μὴ συγχωροῦντων τὰς ἐπ' αὐτῷ μείζους ψήφους εἰς τέλος προενεγκεῖν, ὧν ἐστὶ καὶ ἡ τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων ἀρχὴν ψήφῳ θεοῦ περιέπουσα καὶ ὁ θεοστεφῆς

¹ Cu Palama, adică.

² Anturajul său, adică.

³ *Ibidem*, 893A.

⁴ Pe Palama, adică.

⁵ Același Palama, adică.

⁶ «acestea»: ultimele două lucruri pomenite în finalul paragrafului precedent.

⁷ «pricina lui»: 'cazul Palama', adică.

⁸ Patriarhul, adică.

⁹ Lui Palama, adică.

¹⁰ Literal: hirotonia lui asupra lui Achindin. ¹¹ Asupra lui Achindin.

adăugându-l pe «ciracii», încât să se creadă că de-un-cuget [cu el¹] nu sînt nimeni alții decît cei ce urmează și slujesc acestui Palama², împotriva căruia mult se năpustește, sucindu-se și răsucindu-se, totodată – [ca să zicem] pe scurt – și întâi-stătător a noi dogme³ arătându-l pe acesta⁴, [cum] că el⁵, pe de o parte, nu ar urma nimănui dintre cei ce au grăit despre Dumnezeu – nici dintre cei de acum, nici dintre cei din veac –, și [că], pe de alta, toți cei de-un-cuget cu el pe care îi are [nu sînt alții decît cei] următori [lui].

4 Așadar, pe de o parte, bărbaților – nu știu care – căroră le trimite epistola acestea le ticluiește⁶, pe scurt, de-a dreptul dintru început[ul ei]; dar, pe de alta, toată plîroma ortodocșilor știindu-o [el a fi] de-un-cuget cu Palama – și mai ales [pe cei] câți știu pricina lui⁷ –, adăugând pe «ciracii și osârduitorii», a nădăjduit – prostește [însă] – a le rămâne neștiut celorlalți cum că împotriva tuturor se pornește⁸; că [doar] nu toți [îi] sînt⁹ «ciraci și osârduitori», măcar că toți [îi sînt] «de-un-cuget»; că a crezut că oamenii nu vor pricepe aceea, [și anume] că cel ce dă război fie și unuia [dintre creștini] în privința adevărului binecinstirii, cu adevărat tuturor creștinilor totdeodată le dă războiul. Și, apoi, împotriva cui a și alcătuit acum, de fapt, scrisoarea aceasta? Nu împotriva celor ce nu primesc hirotonia făcută de către el lui Achindin¹⁰, în sprijinul căreia a și purces a scrie acestea? Ba mai mult, împotriva celor ce nu îngăduie a fi aduse pînă la urmă asupra lui¹¹ [și] mai marile voturi¹² – între carii¹³ este și cea care, din alegerea¹⁴ lui Dumnezeu, îngrijește [de] începătoria însăși-stăpânitoare a

¹² Sau: marile vrednicii; este vorba de faptul de a-l face pe Achindin nu doar diacon, ci și preot și arhieru și, astfel, 'învățător al Bisericii', cum spune altundeva sfântul Grigorie.

¹³ Între cei ce se împotrivesc hirotoniei lui Achindin, adică.

¹⁴ Literal: votul.

ταύτης παῖς, ἡ μόνη διαδοχὴ τοῦ ἐκ θεοῦ κράτους, ἡ μόνη περιλειπομένη τοῖς Ῥωμαίοις ἐλπίς. Κατ' αὐτῶν οὖν τῶν θειοτάτων ἡμῶν βασιλέων καὶ τῶν ἐν τέλει καὶ τῆς συγκλήτου γράφων ἀπλῶς ἀπάσης, ὡς προσωπεῖω χρῆται τῷ Παλαμᾶ.

- 5 Φέρε δ' ὁμως κατὰ πλήθη μακρῶ πολυάριθμα διελόντες, ἀπαριθμησώμεθα πάντας, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, τοὺς τῷ Παλαμᾶ τούτῳ τὴν εὐσέβειαν ὁμολόγους τε καὶ ὁμόφρονας. Τίνες οὖν οὗτοι; Τὸ ἅγιον ὄρος ἅπαν, ἡ τῆς κατ' ἀρετὴν καὶ εὐσέβειαν ἀκριβείας ἐστία καὶ ρίζα καὶ κορυφή, τὸ καλοῦ παντὸς ἐνδιαίτημα, τὸ παντὸς ἄγους ἐλεύθερον καὶ παντὸς πάθους ἐναγοῦς ἀνώτερον καὶ παντοδαποῦς ἀγισσύνης ἀνάπλεων, διὸ καὶ τῆς ἀγισσύνης φερωνύμως ἐπώνυμον. Οὗτοι δὴ πάντες, δι' ἐγγράφου *Τόμου* τὴν πρὸς τὸν Παλαμᾶν ὁμοφροσύνην ἀνεκέρησαν πᾶσι, καὶ τοῦτο τελευτῶντος τοῦ *Τόμου* προσγράψαντες καὶ μετὰ τὸ προθεῖναι κεφαλαιωδῶς τὰ τῷ Παλαμᾶ γεγραμμένα περὶ τῆς νῦν ὑποθέσεως, ὅτι «ταῦτα ὑπὸ τῶν γραφῶν ἐδιδάχθημεν, ταῦτα παρὰ τῶν ἡμετέρων πατέρων παρελάβομεν, ταῦτα διὰ τῆς μικρᾶς ἐγνώκαμεν πείρας, ταῦτα καὶ τὸν ἐν ἱερομονάχοις τιμιώτατον καὶ ἀδελφὸν ἡμέτερον κῦρ Γρηγόριον Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων συγγραψάμενον, ἰδόντες καὶ ἀποδεξάμενοι, ὡς ταῖς τῶν ἀγίων ἀκριβῶς ἐχόμενα παραδόσει, πρὸς πληροφορίαν τῶν ἐντυγχανόντων ὑπεγράψαμεν». Μετὰ μέντοι τὰς ὑπογραφὰς τοῦ τε σεβασμιωτάτου πρώτου καὶ τῶν ἄλλων λογάδων, ἐπισφραγίζων ὁ ἱερώτατος Ἰερισσοῦ καὶ ἀγίου ὄρους ἱεράρχης, φησὶν, «ὅτι

¹ Altfel zis: puterea autocratică a imperiului.

² Adică: unica succesiune.

³ Adică: în grupe foarte numeroase.

⁴ Altfel zis: au proclamat.

⁵ Adică: conglăsuirea.

⁶ Este expresia din finalul *Tomosului*, scrisă de Iacov al Ierissos-ului și sfântului Munte.

Romanilor¹ și de-Dumnezeu-încununatul fiu al ei, singura urmare² a stăpâniei celei de la Dumnezeu, singura nădejde rămasă Romanilor; așadar, împotriva înșiși preadumnezeieștilor împăraților noștri și a dregătorilor și – într-un cuvânt – a întreg senatului scriind [el de fapt], ca de o mască se folosește de Palama.

5 Hai, însă, după mulțimi numeroase³ în mare împărțindu-i, să îi numărăm pe toți – pe cât cu puțință – cei de-o-mărturisire și de-un-cuget cu Palama acesta. Așadar, carii sînt aceștia? Tot sfântul Munte – vatra și rădăcina și piscul acriviei în privința virtuții și binecinstirii, sălașul a tot binele, cel slobod de toată întinăciunea și decăt toată patima necurată mai presus și plin de sfințenia cea de-tot-felul, [fapt] pentru care și este numit cu numele sfințeniei. Aceștia, dară, toți, prin *Tomos* [așternut în] scris și-au vestit⁴ tuturora deocugetarea⁵ cu Palama, «și aceasta» – sfârșind *Tomosul* – «adăugându-o»⁶, după așezarea pe capete a celor scrise de Palama în pricina cea de acum, [și anume cum] că: «acestea⁷ de către Scripturi ne-am învățat, acestea de la părinții noștri le-am primit, acestea prin mica noastră cercare le-am cunoscut; acestea și cinstitul între ieromonahi – și fratele nostru – kyr Grigorie pentru cei ce⁸ [în chip] sfințit se liniștesc a le fi scris știind [noi] și încuviințând cum [că] țin cu acrivie predaniile sfinților, spre încredințarea celor ce s-ar întâmpla [să le citească] am iscălit»⁹. Iar după iscăliturile preacinstitului protos și celorlalți aleși, pecetluind preasfințitul ierarh al Ierissos-ului și sfântului Munte, zice «că, prin aceștia¹⁰,

⁷ Adică: acestea, și nu altele.

⁸ «pentru cei ce»: în apărarea celor ce...

⁹ *Tomosul Aghioritic*, PG 150, 1236A; vezi în urmă, p. 260 și urm.

¹⁰ Adică: prin aceștia ce au iscălit.

διὰ τούτων ἅπαν τὸ ἅγιον ὄρος συμφωνοῦντες ὑπέγραψαν»· καὶ τοῦτο προσγράφοντες, ὡς, «εἴ τις μὴ συμφωνεῖ τοῖς ἁγίοις καθάπερ ἡμεῖς, τὴν αὐτοῦ κοινωνίαν οὐ παραδεξόμεθα».

- 6 Τοιγαροῦν αἰσχυνέσθωσαν οἱ καινοφώνιαν περὶ τὸ σέβας ἐγκαλοῦντες τοῖς τοῦ Παλαμᾶ λόγοις, οἱ «τὸ φρόνημα καὶ τὴν πίστιν ἀμφίβολον ἀποκαλοῦντες αὐτόν, οἱ τῆς ἱεράς ἐκκλησίας ξένον, ὡς ἀπειθῆ τε καὶ ἀνυπότακτον». Ἀκουέτωσαν γάρ, ὡς ὁ Παλαμᾶς οὗτος, οὐ τὴν εὐσεβίαν ἀποκηρύττειν οὐκ ὤκησαν, ταῖς ἁγίαις γραφαῖς καὶ ταῖς τῶν πατέρων ἀκριβῶς ἔπεται παραδόσεσι καὶ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζοντων, ταῦτ' ὁ εἰπεῖν, τῆς ἱεράς ἐκκλησίας προαγωνίζεται, καὶ ὡς αὐτὸ τε πᾶν τὸ τῆς ἁγιωσύνης ἐπώνυμον ὄρος συμμαρτυροῦντες καὶ πᾶν τὸ τῆς εὐσεβείας ἀντεχόμενον χριστιάνυμον γένος ὁμόφρονές εἰσι τῷ Παλαμᾶ τούτῳ. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς τῶν εὐσεβῶς φρονούντων, ὃν εἰς κοινωνίαν τὸ θεῖον ὄρος οὐ παραδέχεται. Τίνες οὖν ὦν νῦν ὁ πατριάρχης «τὴν φροντίδα ποιεῖται τοῦ μὴ συλαγωγεῖσθαι παρὰ τῶν ὁμοφρονούντων τῷ Παλαμᾶ»; Πάντως τῶν μὲν εὐσεβῶν καὶ τὰ τῆς ὑποθέσεως πρὸς ἀκρίβειαν ἐγνωκότων οὐδεὶς, βαρλααμίται δὲ πάντες καὶ ὁ μετὰ τὴν τοῦ Βαρλαάμ συνοδικὴν καταδίκην καὶ τὴν μετ' αἰσχύνης φυγὴν, ἄλλος Βαρλαάμ Ἀκίνδυνος, ᾧ συνέταξεν ἑαυτὸν καὶ δι' ὃν ἀρτίως τὴν ἱερωσύνην ἠχρῆωσεν, ᾧ καταθύμια πράττων, εὐθὺς ἐκ προοιμίων ἐπιχειρεῖ καταλύειν τὸν *Συνοδικὸν τόμον*, τῶν θορυβεῖν ὑπ' αὐτοῦ

¹ Toți aghioriții, adică. ² Altfel zis: comuniunea lui, comuniunea cu el.

³ Tot acolo.

⁴ Învinuiesc, adică, în scris.

⁵ «îndoielnic la cuget și la credință»: îndoielnic (suspect) în privința doctrinei și a credinței.

⁶ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892AD–893A.

⁷ Reluare tipică oratorilor elini antichi (vezi Demosthene), dar și Psalmilor (vezi, de pildă, *Psalmii* 13, 1).

tot sfântul Munte, conglăsuind [ei¹], au iscălit; și aceasta adăugându-o, cum [că] dacă cineva nu conglăsuiește cu sfinții precum [facem] noi – părtășia lui² nu o primim»³.

Prin urmare, să se rușineze cei ce pârăsc⁴ cuvintele lui Palama de [a fi] «nou-glăsuire» în privința cinstirii [de Dumnezeu], cei ce îl numesc pe el «îndoielnic la cuget și la credință⁵», cei ce [îl socot] «străin de sfânta Biserică, ca [pe un] nesupus și neascultător»⁶; auză, dară, cum [că] Palama acesta – a căruia binecinstire nu au pregetat a o afurisi – cu acrivie urmează sfintelor Scripturi și predaniilor părinților și se luptă în apărarea celor ce [în chip] sfințit se liniștesc, adică în apărarea sfințitei Biserici, și cum [că] și însuși întreg numitul-cu-numele-sfințeniei Munte împreună-mărturisitori [îi sînt] și întreg neamul cel cu numele lui Hristos numit, cel ce ține binecinstirea, de-un-cuget [se află] cu Palama acesta; că nu este, nu este nici unul⁷ dintre cei ce cugetă [în chip] binecinstitor pe care dumnezeiescul Munte să nu îl primească spre părtășie⁸. Cine, așadar, sînt cei de care patriarhul «se îngrijește a nu fi amăgiți de cei de-un-cuget cu Palama»⁹? Negreșit că dintre cei binecinstitori și cu acrivie cunoscători ai pricinii¹⁰ nici unul; dar Varlaamiții toți, și cel ce după osândirea sinodală a lui Varlaam și [după] fuga cea cu rușine [s-a vădit a fi] alt Varlaam, [și anume] Achindin, în ceata căruia pe sine însuși s-a pus¹¹ și pentru carele acum preoția a netrebnicit-o, căruia poftele inimii făcându-i, de-a dreptul dintru început¹² se apucă a desființa *Tomosul Sinodal*, zicând că Palama este întâi-stătătorul celor ce tulbură – precum îi

⁸ Adică: să nu îl primească în comuniune liturgică.

⁹ *Ibidem*, PG 150, 892.

¹⁰ Ai chestiunii de față, adică, a controverselor isihaste.

¹¹ Este vorba de patriarhul înregimentat în ceata lui Achindin.

¹² Este vorba de începutul scrisorii patriarhului Caleca.

συκοφαντουμένων προστάτην εἶναι λέγων τὸν Παλαμᾶν καὶ καλεῖν ἀπαξιῶν ἱερέα θεοῦ καὶ τῆς γιγνομένης κὰν τῷ Τόμῳ κειμένης τιμῆς ἀποστερῶν.

7 Ἀλλὰ τὸ μὲν ἅγιον ὄρος οὕτω Θεσσαλονικέων δὲ ναζιραίων οἱ καθ' ἡσυχίαν διὰ βίου τῷ θεῷ προσανέχοντες καὶ αὐτοὶ Τόμον ὁμόλογον ἐποιήσαντο καὶ ταῖς οἰκείαις χερσὶ τὴν πρὸς τὸν Παλαμᾶν ὁμόφρονα κατ' εὐσέβειαν γνώμην ὑπεσημήναντο καὶ τῷ πατριάρχῃ τούτῳ τὴν ἀρχὴν εὐθύς πέμψαντες ἐνεχείρισαν. Τῶν δὲ τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης εἰσὶν, οἱ καὶ μαρτυρίου τρέχουσι δρόμον, ἐπειδήπερ ὁ πατριάρχης, Ἀκινδύνῳ καὶ τοῖς ἄλλοις βαρλααμίταις προσθέμενος νῦν, τυραννεῖν τὴν ὑπὸ τοῦ Παλαμᾶ στηριζομένην εὐσέβειαν ἐπεχείρησε, συκοφαντίαις πρὸς τοὺς κρατοῦντας τοὺς αὐτῷ προσκειμένους περιβάλλον δειναῖς, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς καὶ μονάζοντας, ἀτιμίαις ἐγγράφοις τε καὶ ἀγράφοις ἐπὶ πάντα ὑποβάλλων ἐσχάταις, ἀξιωμάτων ἱερῶν ὡς οἶεται ἀφαιρέσεσιν, ἐγκλεισμοῖς τε καὶ διωγμοῖς καὶ δημοσίαις, τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον, ἀποκηρύξεσι.

8 Μοναχῶν δ' ἄρα μόνων πλήθη τε καὶ συστήματα τοσαῦτα τῶν τῷ Παλαμᾶ κατ' εὐσέβειαν ὁμοφρονούντων ἐστὶν ἢ καὶ τῶν μιγᾶδων, πλην τῶν μὴ τὰ τῆς ὑποθέσεως εἰδότες, σχεδὸν ὁμοῦ πάντες; Ἄρα δὲ καὶ τῶν ἡρημένων

¹ Patriarhul, adică.

² Pe Palama, adică, pe ieromonahul Grigorie.

³ Amintim că, în ultimul paragraf, Tomosul îl numește pe Palama «institul între ieromonahi – și fratele nostru – kyr Grigorie», însemnându-i treapta preoțească.

⁴ Altfel zis: dintre monahii Thessalonicului.

⁵ E vorba de Constantinopole.

⁶ Avem, iarăși, imaginea întrecerilor sportive ale antichității, doar că întrecerea nu este pe pista stadionului, ci pe 'pista' binecinstirii, răbdându-se nu osteneala alergării, ci prigoanele.

⁷ A se citi: calomnii.

⁸ Literal: 'către cei ce țin [împărăția]'.

defaimă el¹ – și neprimind a-l numi preot al lui Dumnezeu² și lipsindu-l de cinstea ce i s-a făcut și este însemnată [chiar] în *Tomos*³.

7 [De]ci [cu] sfântul munte așa [stau lucrurile]. Iar dintre nazireii thessaloniceni⁴ cei întru isihie așintiți – pe viață – la Dumnezeu, și aceștia au făcut *Tomos* de mărturisire și cu mâinile lor însele au însemnat hotărârea lor cea de-un-cuget cu Palama în privința binecinstirii și patriarhului acestuia numaidecât dintru început trimițându-o, i-au încredințat-o. Iar în marea-cetate aceasta⁵ sînt unii care [deja] și aleargă [pe] calea mărturisirii⁶; fiindcă patriarhul, alăturându-se acum lui Achindin și celorlalți Varlaamiți, s-a apucat a tiraniza binecinstirea cea de Palama sprijinită, în cumplite defăimări⁷ către cei de la putere⁸ acoperindu-i⁹ pe cei ce îi stau alături [aceluia¹⁰], [și anume] arhieriei, preoți, monahi, cele mai de pe urmă necinstiri¹¹ – scrise și nescrise – asupra tuturor aducând, prin ștergerea – cum socoate el – a vrednicilor sfinte¹², întemnițări și prigoane și – pe cât îi stă în putință – afurisanii înaintea obștii¹³.

8 Deci, mulțimile și adunările monahilor singuri¹⁴ oare [nu] atâtea¹⁵ sînt, ale celor de-un-cuget cu Palama? Ba și dintre cei din chinovii – afară de cei neștiutori ai pricinii¹⁶ – [nu] aproape toți laolaltă [sînt așijderea¹⁷]? Apoi,

⁹ Patriarhul, adică.

¹⁰ Lui Palama.

¹¹ Altfel zis: extreme.

¹² Este vorba de excluderea din cler sau retragerea diferitelor demnități bisericești; vezi *Epistola a doua către Macarie* 4 .

¹³ Altfel zis: excomunicări publice.

¹⁴ Este vorba de pustnici, de sihăștri.

¹⁵ Adică: atât de numeroase.

¹⁶ Ai 'cazului Palama', adică.

¹⁷ Adică: tot de-un-cuget cu Palama.

τὸν ὁμόζυγα βίον οἱ τυχόντες τῷ Παλαμᾷ συνάδουσι παρρησία καὶ συνηγοροῦσι περιφανῶς; Καὶ τίς οὐκ οἶδε τὸν ζῆλον τῆς θεοστεφοῦς καὶ κρατίστης ἡμῶν δεσποίνης, ἡ διανασταῖσα γενναίως καὶ βασιλικῶ τῷ φρονήματι τοῦ μετὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν εὐσέβειαν τυραννοῦντος τὴν ὁρμῆν ἡμβλυνε, καὶ τῇ βασιλικῇ ἐξουσίᾳ τὴν βασιλικωτάτην ἐν ἀρεταῖς ἐγκαταμίξασα φρόνησιν, συνήσῃ μὲν καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὴν ἄθεσμον Ἀκινδύνου χειροτονίαν, πέμψασα δὲ παραινεῖ τῷ ἱεράρχῃ, διδάσκαλος αὐτῷ γεγονυῖα τῶν συμφερόντων, καὶ τῆς ἀνιέρου ταύτης πράξεως ἀπάγειν λόγῳ καὶ πρὸς τὸ εἰκὸς ἐπανάγειν πειρᾶται τῶν θείων ἐκτραπόμενον νόμων, ἀλλὰ καὶ προκαταγγέλλει τὴν μέλλουσαν ἔσσεσθαι τῆς ἐκκλησίας ταραχήν, εἰ μὴ πείθοιτο;

- 9 Ὡς δ' ἐκεῖνος τὸν ἔξω τῆς εὐσεβείας Ἀκίνδυνον εἰσω τοῦ βήματος τῆς ἐκκλησίας φέρων ὤθησε βία, καὶ τοῖς ἱεροῖς διακόνοις τὸν βέβηλον ἐγκατέλεξε παρὰ πάντα θεσμόν, - καὶ ὁ θόρυβος εὐθύς παρὰ πάντων τῶν εὐσεβοῦντων ἤρθη πολὺς, καταχορῆται καὶ αὕτη λυσιτελῶς καὶ δικαίως τῇ ἐξουσίᾳ καὶ τὸν ἐν ἱερατεία γενόμενον ἀνιέρων Ἀκίνδυνον ἐξωθεῖ τῆς ἱεραῖς ἐκκλησίας καὶ πολυειδέσιν αὐτόν τε καὶ τοὺς αὐτοῦ σπουδαστὰς περιβαλοῦσα ταῖς ἀτιμίαις, εἰθ' ὡς πάντολμον καὶ ἀλλόκοτον καὶ κατὰ τῆς ἱερωσύνης μᾶλλον ἢ πρὸς ἱερωσύνην χωρήσαντα, πληγῶν καὶ δεσμῶν καὶ καθειργμῶν δικαιοῖ. Ὁ δὲ τῶν ἐν τέλει ζῆλος, ἄρ' οὐ κατάλληλος καὶ ἀκόλουθος καὶ τῆς ἔμμανοῦς κατὰ

¹ Altfel zis: viața conjugală.

² Literal: a tâmpit, a tocit.

³ Împărăteasa, adică.

⁴ Trimițând – împărăteasa – la Patriarh pe unul din curteni, din oamenii ei de încredere.

⁵ Pe Patriarh, adică.

⁶ Vezi și *Tomosul Sinodal* din 1347, P. Uspenski, p. 718.

⁷ Sau: de nu se va supune (patriarhul, îndemnurilor împărătesei).

⁸ Împotriva voii celorlalți, adică; nu împotriva voii lui Achindin.

și dintre cei ce au ales traiul cel de-un-jug¹, cei ce îl știu pe Palama conglăsuiesc [- sau nu? -] cu el pe față și îl apără strălucit? Și cine nu știe râvna de-Dumnezeu-încununatei și preaputernicei stăpânei noastre, carea cu vitejie sculându-se – și cu împărătesc cuget – a stins² pornirea celui ce tiraniza – dimpreună cu Biserica – și binecinstirea și, împărăteștii puteri pe cea mai împărătească dintre virtuți – chibzuința – însoțindu-i-o³, pricepe – și mai înainte de a se face – nelegiuita lui Achindin hirotonie și, trimițând⁴, îl povățuiește pe ierarh⁵, învățător făcându-i-se [ea] spre cele de folos, și încearcă prin cuvânt a-l abate de la nesfântă fapta aceasta, și la ce se cuvine a-l întoarce pe cel răzlețit de la dumnezeieștile legi⁶, ba [îi] și înainte-vestește tulburarea ce va să fie Bisericii, de nu îi va [îndu]pleca⁷?

9 Iar cum acela, pe cel dinafara binecinstirii – pe Achindin – înlăuntrul altarului Bisericii aducându-l l-a vârât cu sila⁸ și l-a rânduit – pe cel spurcat – între sfințiții diaconi, împotriva a tot așezământul [de lege], numaidecât și strigăt mult⁹ s-a ridicat de către toți binecinstitorii, și aceasta¹⁰ se slujește în chip folositor și drept de puterea [ei¹¹] și pe cel ajuns în sfințita [tagmă], [și anume] pe nesfântul Achindin, îl dă afară din sfințita Biserică și cu necinstiri de tot felul acoperindu-l pe el și pe osârduitorii lui, mai apoi, ca pe un a-tot-cutezător¹² și nebun¹³ și pornit mai vârtos împotriva preoției, iar nu spre preoție, îl osândește la bății și legături și temniță¹⁴. Iar râvna dregătorilor oare nu [fost-a] potrivită¹⁵ și dreaptă¹⁶ și [întocmai] pe măsura nebuneștii porniri împotriva lui Palama – adică a

⁹ Literal: zarvă, tulburare.

¹⁰ Împărăteasa, adică.

¹¹ De puterea împărătească.

¹² În sensul rău, desigur.

¹³ Altfel zis: străin de firescul lucrurilor.

¹⁴ Vezi și *Tomosul Sinodal* din 1347, P. Uspenski, p. 718.

¹⁵ Corespunzătoare, adică.

¹⁶ În sensul de consecință firească.

τῆς τοῦ Παλαμᾶ—ταὐτὸ δ' εἰπεῖν κοινῆς εὐσεβείας—ὀρμῆς τοῦ προσθεμένου νῦν τοῖς βαρλααμίταις ἀντίρροπος καὶ πρὸς τοῦτοις ὁ τῆς συγκλήτου πάσης καὶ τῶν ταγμάτων ἀπαξαπλῶς πάντων τῆς βασιλείας; Ἰσασιν οἱ κλαπέντες ἀπάτη καὶ δολίοις ἔναγχος συναγηγερμένοι πρὸς τὸν πατριάρχην μηνύμασι μεθ' οἷας αἰσχύνης ἐκ τῶν βασιλείων ἀνέλυσαν οἰκαδε.

10 Ὁ δὲ τοῦ προκειμένου συγγραφεὺς γράμματος «προσέχειν ἄξιον» εἰπὼν «τοῖς ῥηθησομένοις»—τίνας οὐκ οἶδα χριστιανῶν—, εἰτά φησι· «τοῖς γὰρ ἐπιβούλοις τούτοις καὶ τὸ φρόνημα καὶ τὸ σέβας ἀμφιβόλοις, ἔτι τε ἀνυποτάκτοις καὶ ἀπειθέσι καὶ ξένοις, διὰ τοῦτο καὶ ἀλλοτρίοις τῆς ἐκκλησίας—'ὁ μὴ ὦν γὰρ μεθ' ἡμῶν καθ' ἡμῶν ἐστὶ', φησί, 'καὶ ὁ μὴ συνάγων μεθ' ἡμῶν ἔοικε σκορπίζοντι'—τούτοις τοῖς οἰηματίαις καὶ ἀλαζόσι καὶ πάντα ἑαυτοῖς θαρροῦσιν οὐκ εὐεπιχείρητα σὺν θεῷ δ' εἰρησθῶ ἔσται τὰ καθ' ὑμᾶς». Ὁράτω δὴ πᾶς ἐν τούτοις τὴν πρὸς τὸν *Συνοδικὸν τόμον ἀναιδεστάτην ἀντίθεσιν*· οὐδὲν γὰρ ἄλλο τὸ προοίμιον τοῦτο, ἢ σαφῆς ἀνασκευὴ καὶ κατάλυσις ἐκείνου τοῦ *Τόμου πολυειδῆς*. Ὁ γὰρ ἐκεῖνος γράφει κατὰ τοῦ Βαρλαάμ, ὡς «εἰς τὸ τῆς οἰήσεως πέλαγος ἐξ ἰδιορρυθμίας καθῆκεν ἑαυτόν», τοῦτο πολυπλασιάσας ἐνταῦθα κατὰ τῶν ἀντιταξαμένων ἐκείνῳ μοναχῶν μετέλαβεν ὁ τὴν ἐκείνου νῦν ἦτταν ἀναπαλαῖσαι προθέμενος. Οὕτω τοίνυν ἀκουέτω

¹ A patriarhului Calea, adică.

² Pe lângă dregători, adică.

³ Adică: cei păcăliți de patriarh, cei înșelați de el.

⁴ Este vorba de 'sinodul' convocat de patriarhul Calea împotriva lui Palama; vezi *Epistola către Filothei 17*.

⁵ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 891–892A.

⁶ Carii să ia aminte, adică.

⁷ Vezi, mai departe, paragraful 31.

⁸ *Matei 12, 30; Marcu 9, 40*.

⁹ *Ibidem*, 892A. Patriarhul anti-isihast își îndeamnă cititorii – pe cât se pare – la lectură cu atenție, căci lucrurile ce urmează a le spune sînt argumente anevoie de combătut de către isihăști; se observă tonul destul de îngâmfat al pasajului.

obșteștii binecinstiri – a celui alăturat acum Varlaamiților¹ și, pe lângă aceștia², [râvna] cea a tot senatul și – într-un cuvânt – a toate tagmele împărăției? Știu cei furați prin înșelăciune³ – și cu viclene vestiri adunați deunăzi la patriarh⁴ – cu ce rușine s-au întors acasă de la împărăteștile [palate].

10 Dar scriitorul scrisorii de față, zicând că «se cade a lua aminte la cele ce se vor zice»⁵ (carii dintre creștini [eu unul] nu știu⁶), apoi zice: «că acestor uneltitori și îndoielnici și la cuget, și la cinstire[a de Dumnezeu], încă și neascultători și nesupuși și străini, și de aceea și înstrăinați de Biserică (că ‘cel ce nu este cu noi împotriva noastră este’, zice, ‘și cel ce nu adună cu noi⁷ e asemenea celui ce risipește⁸’), acestor îngâmfați – și laudăroși și carii, în toate, [doar] întru sineși îndrăznesc – nu lesne-de-sucit (cu Dumnezeu fie zis [aceasta]) fi-vor cele ale voastre»⁹. Și [să] vadă tot [omul] în acestea¹⁰ preanerușinata împotrivire la *Tomosul sinodal*; că *proimion*-ul acesta nimic altceva nu e decât curată răsturnare și desființare în tot chipul a [*proimion*-ului] aceluia al *Tomosului*; că ce scrie acela¹¹ împotriva lui Varlaam, cum [că] «în noian de îngâmfare – din pricina samavolniciei¹² – s-a afundat pe sine»¹³, [lucrul] acesta – înmulțindu-l aici¹⁴ – [a fi] împotriva monahilor celor ce s-au pus împotriva aceluia l-a prefăcut cel ce a ales a răsbuna¹⁵ acum înfrângerea aceluia¹⁶; așadar, [să] asculte tot [omul – și să se minuneze –] pe însuși Varlaam¹⁷ întorcând ocările

¹⁰ În cuvintele de început ale scrisorii patriarhului Caleca.

¹¹ *Tomosul sinodal*, adică.

¹² Adică: a neascultării.

¹³ *Tomosul Sinodal I*, 2, PG 151, 697B.

¹⁴ Altfel zis: multiplicându-l.

¹⁵ A lua revanșa, în locul aceluia.

¹⁶ Altfel zis: ‘a juca revanșa’.

¹⁷ Adică: prin gura lui Caleca, parcă însuși Varlaam vorbea.

πᾶς, ὡς αὐτοῦ τοῦ Βαβλαᾶμ ἀντεπιφέροντος τὰς λοιδορίας τοῖς συνοδικῶς ἀντειρηκόσιν αὐτῶ, καὶ τοῖς ἐπιψηφισαμένοις τηνικαῦτα καὶ τὸν Τόμον ἐκείνον ἐκθειοῖσι κατ' αὐτοῦ καὶ τούτους εἶναι λέγοντος πάντας τοὺς ἰδιορρῦθμους καὶ ἀπειθειῖς καὶ οἰηματίας, ἀλλ' οὐκ ἐκείνον.

- 11 Ἀλλὰ καὶ ὅπερ ὁ Τόμος ἐκείνος τὸν Βαβλαᾶμ πρᾶξει κατὰ τῶν μοναχῶν μαρτυρεῖ γράφων «ὡς ὁ Βαβλαᾶμ ἀποτρόπαιον ἐγγράφως τούτων κατηγορήσε φρόνημα», τοῦτο καὶ ὁ Ἀντίτομος οὗτος καὶ ὁ τούτου συγγραφεὺς ἀνερευθρίαστως ἀρτίως καὶ μετὰ προσθήκης ποιεῖ γράφων «αὐτοὺς ἀμφιβόλους εἶναι τὸ φρόνημα καὶ τὸ σέβας καὶ ξένους καὶ ἀλλοτρίους τῆς ἐκκλησίας» καὶ οὐ ξένους μόνον καὶ ἀλλοτρίους, ἀλλὰ καὶ πολεμίους αὐτῆ. Καὶ σκοπεῖτω πᾶς τις αὐτόθεν τὸ τῆς κατηγορίας ἀσύστατον καὶ ὅπως κλέπτειν καὶ ὑποσύρειν τοὺς ἀκρωμένους δόλω πειρᾶται καὶ τῆς ἀληθείας ἐκβάλλειν κατὰ μικρόν· ἀρξάμενος γὰρ «ἀμφιβόλους» εἶπεν, ὡς μὴ φανερῶς κακοὺς εἶναι λέγων, εἴτ' ἐπήγαγε «ξένους καὶ ἀλλοτρίους τῆς ἐκκλησίας», φανερῶς ἑτερόφρονας τοὺς αὐτοὺς λέγων· εἶτα δῆθεν κατασκευάζει καὶ πολεμίους εἶναι ταύτη σαφεῖς, ὡς κατ' αὐτῆς χωροῦντας καὶ ταύτην σκορπίζοντας, ὁ περὶ τοῦ βεελζεβούλ ὁ κύριος εἶπε, τοῦτο, φεῦ, οὗτος λέγων περὶ τῶν τροφίμων τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶ θεῷ ναζιραίων. Εἰ δ' οὗτοι τοιοῦτοι, πῶς οὐχ ὁ Βαβλαᾶμ ἀναμφίβολος εὐσεβῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας ὑπέρμαχος; Πῶς οὐ τοῖς ἐσχάτοις ὑπεύθυνος βασιλεὺς ἐκείνος, ὁ τὰ τε ἄλλα περιφανῆς καὶ πολὺς τὴν εὐσέβειαν, ἢ περὶ αὐτὸν σύγκλητος, οἱ καθολικοὶ τῶν Ῥωμαίων κριταὶ καὶ πρὸς τούτοις καὶ μετὰ τούτων ὁ τῶν ἀρχιερέων

¹ Adică: sinodal, în sinod.

² Literal: au votat atunci [împotriva lui Varlaam].

³ Tomosul Sinodal I, 2, PG 151, 680A.

⁴ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892A; 893A; 894B.

[acestea] asupra celor ce sobornicește¹ s-au împotrivit lui și au hotărât atunci² și au alcătuit *Tomosul* acela [tocmai] împotriva lui și zicând că *aceștia* – toți – sînt samavolnici și nesupuși și îngâmfați, iar *nu el!*

- 11 Dar și ceea ce *Tomosul* acela mărturisește că Varlaam a făcut împotriva monahilor, scriind «cum [că] Varlaam în scris a pârât cugetul acelora [a fi unul] de lepădat»³, [ei bine,] aceasta și *Antitomosul* acesta și al său scriitor o face acum în chip nerușinat și cu adaos, scriind că «aceștia sînt îndoielnici la cuget și la cinstire[a de Dumnezeu], și străini și înstrăinați de Biserică», și nu doar străini și înstrăinați, ci și luptători împotriva ei⁴. Și [să] ia oricine seama aici vădita neîntemeiere a perei și cum cu viclesug încearcă a-i fura și a-i păcăli pe cei ce îl ascultă și să îi scoată – puțin câte puțin – afară din adevăr. Că, începând, a zis [cum că sînt] «îndoielnici», ca să nu zică pe față că sînt răi, apoi a adăugat «străini și înstrăinați de Biserică», zicând pe față – despre aceași – că sînt de-altă-cugetare⁵; apoi – chipurile – dovedește⁶ și că sînt luptători vădiți împotriva ei, ca unii ce [tocmai] împotriva ei s-au pornit și pe ea o risipesc, ceea ce despre Veelzevul a spus-o Domnul⁷, aceasta – vai! – despre cei nutriți la sânul Bisericii zicându-o acesta, și lui Dumnezeu nazirei. Iar dacă așa sînt aceștia, [atunci] cum nu Varlaam [va fi] neîndoielnic[ul] binecinstitor și apărător al Bisericii?; cum nu va fi vrednic de cele mai de pe urmă [osânde] împăratul acela – cel altminteri vestit și mare întru binecinstire –, senatul lui, judecătorii generali ai Romanilor⁸ și, pe lângă aceștia și după aceștia,

⁵ Adică: eterodocși, de altă credință.

⁶ Adică: argumentează; a se vedea fazele discursului bizantin.

⁷ *Matei* 27, 30; *Marcu* 9, 40.

⁸ Aceștia, patru la număr, alcătuiau tribunalul suprem al imperiului.

κατάλογος, ὁ κληρὸς ἅπας τῆς ἐκκλησίας, οἱ, συνελθόντες ἐπίτηδες εἰς ταῦτὸ καὶ φιλαλήθη τὴν ἐρευναν ποιησάμενοι, τὸν μὲν Βαβυλῶνα ἤσχυναν, τοῖς δὲ μοναχοῖς τούτοις ἐς τὸ ἀκριβὲς τὸ ὑγιὲς τῆς εὐσεβείας ἐπεψηφίσαντο;

- 12 Ἀλλ' ὁ μὲν Τόμος ἐκεῖνος μετριώτερα κατὰ τοῦ Βαβυλῶνα γράφων, καίτοι φανέντος τοιούτου, τὰς ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδείξεις ὕστερον δίδωσιν. Ὁ δὲ νῦν κατὰ τῶν ἐκεῖ δικαιοθέντων πολὺς ῥηναὶ προηρημένος, ποίας παράγει τὰς ἀποδείξεις; Οὐδ' ἠντινοῦν, ὡς αὐτίκα δειχθήσεται. Ἄρ' οὖν οὐ συνήσιν ἡ πηγὴ τῶν ὕβρεων τούτων, ὡς ἑαυτὴν περικλύζει καὶ καθ' ἑαυτῆς ἀνακινεῖ τὸν βόρβορον; Ἡ γὰρ χωρὶς ἀποδείξεως ὕβρις οὐκ ἐπὶ τοὺς ὑβρίσθαι δοκοῦντας πέφυκε ῥεῖν, ἀλλ' αὐτοῦ καταχεῖται τοῦ ὑβρικότος καὶ τοῦτον ὕβριν ἀτεχνῶς ἀποδείκνυσιν, οἴκοθεν οἴκαδε—τὸ τοῦ λόγου—χωροῦσα· ἐπεὶ καὶ τῆς ἀφίεισης ὕλης ἢ δυσωδία καὶ ταύτην εἶναι παρίστησι δύσοσμον, ἀλλ' οὐκ ἐφ' οὓς ἀναπέμπεται, καὶ ταῦτα τοὺς τοσοῦτον ὑπερανέχοντας, ὡς μηδ' ἔχειν ψαύειν αὐτῶν. Εἰ δὲ καὶ τῆς ἐκ δίκης ψῆφου σχῆμα φέρει τὸ λοιδορον γράμμα, μὴ προβάσης τῆς δίκης, ἄρ' οὐκ εἰς προφανῆ πρόκειται κατηγορίαν τοῦ γεγραφότος, συκοφάντην αὐτὸν ἀπελέγχον περιφανῆ; Εἰ δὲ καὶ περὶ εὐσεβείας ὁ λόγος ἐστὶ, καὶ γεγονυίας ἐξετάσεώς τε καὶ ἀποφάσεως, καὶ ταῦτ' ἐπὶ συνόδου τοιαύτης καὶ συνοδικῶν προβάτων γραμμάτων καὶ τῶν καταψηφισθέντων ἀφορισμῶ καὶ ἀναθέματι καθυποβληθέντων ἐγγράφως, εἰτά τις ὕστερον τοὺς μὲν

¹ Literal: au votat.

² Adică: cu măsură, mai reținut; în comparație, desigur, cu tonul folosit de patriarhul Caleca în scrisoarea de acum.

³ Literal: «măcar că de felul acesta s-a arătat».

⁴ Adică: asupra celor justificați atunci, celor cărora li s-a dat atunci dreptate, celor aflați atunci a fi nevinovați.

tot șirul arhierelor, clerul tot al Bisericii, carii, într-adins adunându-se și iubitoare-de-adevăr cercetare făcând, pe de o parte l-au rușinat pe Varlaam, iar pe de alta au hotărât¹ [proprie] monahilor acestora [a fi], cu toată acrvia, sănătoasa binecinstire [de Dumnezeu]?

- 12 Însă *Tomosul* acela, mai măsurat² scriind împotriva lui Varlaam, măcar că acesta s-a arătat a fi plin de tot eresul³, mai apoi a și dovedit-o din fapte; pe când cel ce a ales acum mult a se năpusti asupra celor îndreptățiți atunci⁴ ce dovezi aduce? Nici una, precum numaidecât se va arăta. Așadar, izvorul hulelor acestora nu pricepe oare că pe sine însuși se potopește și că pe sine însuși se împoașcă cu noroi? Că, firește, hula fără de dovadă nu asupra celor ce par a fi ocărâți se varsă, ci asupra ocărătorului însuși – datorită stângăciei lui – năboiește și întreg ocară îl dovedește [a fi] pe acesta, de-acasă tot acasă – cum se zice – ducându-se⁵; că doară duhoarea [nu a altuia decât] a noroiului ce o scoate este și [nu pe altul decât] pe acesta îl înfățișează a fi puturos, iar nu pe cei asupra cărora vine, mai ales când [aceștia] atât de mult sînt mai presus de ea, încât nici nu are cum să îi atingă. Iar dacă ocărătorea scrisoare [mai] și arată a hotărâre judecătorească – [și aceasta] nepurcezându-se la [nici o] judecată – [atunci] nu stă ea oare de față spre curata învinuire a scriitorului, curat defăimător mincinos⁶ vădindu-l [a fi]? Iar dacă pricina mai și privește binecinstirea, și [deja] făcută fiind cercetarea și hotărârea – și încă la asemenea sinod – și dându-se și scrisori sinodale și supuși fiind osândiții, în scris, afurisaniei⁷ și anathemei, mai apoi cineva pe

⁵ Ideii paragrafului s-ar potrivi neaoșa zicală 'cine zice – ăla este'.

⁶ Literal: calomniator.

⁷ La excomunicare, adică.

⁸ În sens propriu.

ἀποκηρύκτους τούτους κοινωνοὺς προσίεται καὶ συλλειτουργοὺς ποιεῖται, τοὺς δ' ἐκεῖ δικαιωθέντας καταδικάζει καὶ ἀποσεῖεται, ἄρ' οὐ τῆς τῶν καταψηφισθέντων ἐκείνης δίκης φανερός ἐστι κληρονόμος καὶ τῆς ἐκκλησίας ὄντως ἔκπτωτος καὶ ἀλλότριος;

- 13 Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ πάντες, ὅσους ὁ λόγος ἀνωτέρω μικρὸν ὑπέδειξεν «ὀμόφρονας εἶναι τῷ Παλαμᾷ», τῷ πατριάρχῃ νῦν «ἀπειθεῖς» διατελοῦσι καὶ «ἀνυπότακτοι» καὶ ταῖς ἄλλαις ἔνοχοι δυσφημίαις καὶ διὰ τοῦτ' ἀποτροπαίους εἶναι δεῖ πᾶσι, τίνες οἱ τῆς εὐσεβείας προασπισταὶ τε καὶ ταπεινόφρονες, οἷς ἐντυγχάνειν λυσιτελές, ὡς περὶ τὸ σέβας μόνοις οὐσι βεβαίοις; Οὐκ ἄρ' Ἀκίνδυνος μόνος, ὃν ἀθέσμως ἀρτίως κεχειροτόνηκε καὶ ὑπὲρ οὗ σπεύδων τοιαῦτα κατὰ χριστιανῶν ἐπεχείρησε γράφειν, ὃν καὶ μόνον οἶεται μετ' αὐτοῦ συνάγειν ἀλλὰ μὴ σκορπίζειν, καὶ μετ' αὐτοῦ τυγχάνειν ἀλλὰ μὴ κατ' αὐτοῦ χωρεῖν; Ἀληθῶς γε τοῦτο οἰόμενος νῦν, ταῦτ' ἄρα καὶ πάνθ' ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ λέγει καὶ πράττει καὶ γράφειν οὐκ ὤκνησε, δι' ὧν ἡμῶν ἀποστήσας τοὺς αὐτῷ πεπεισμένους εὐεπιχειρήτους τοῖς τῶν βαρλααμιτῶν καταστήσει φενακισμοῖς.

- 14 Ἀλλὰ «καὶ ποιήσεται», φησί, «τὴν ἀρχὴν ἡμῖν ὁ λόγος, ἀπ' αὐτοῦ τούτου εἰς ὃν ἐρείδουσι καὶ αὐτοὶ καὶ ἐφ' ᾧ μέγα ἐγκauχῶνται ὡς προβόλῳ καὶ προαγωνιστῇ τοῦ ἰδίου αὐτῶν συστήματος». Τίς οὗτός ἐστιν; Ὁ Παλαμᾶς πάντως, ὡς ἀρχόμενόν τε καὶ προῖόν ὀνομαστὶ τὸ γράμμα

¹ Adică: îi primește în comuniune liturgică, slujește – și se cuminecă – laolaltă cu ei.

² Adică: justificați la sinod; cei cărora li se dăduse dreptate de către sinod.

³ Adică: în ochii patriarhului.

⁴ Altfel zis: toți trebuie să fugă de ei; Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892A și urm.

⁵ În ochii patriarhului, iarăși.

⁶ Adică: apărătorii ei.

afurisiții⁸ aceștia și-i face părtași și împreună-slujitori¹, iar pe cei acolo îndreptățiți² îi osândește și îi leapădă, oare nu este vădit moștenitor al pedepsei osândiților acelora și cu adevărat căzut din Biserică și străin [de ea]?

- 13 Apoi, dacă toți pe care cuvântul i-a arătat puțin mai sus «a fi de-un-cuget cu Palama» îi sînt acum patriarhului³ «nesupuși și neascultători» și vrednici de [toate] celelalte defăimări și, pentru aceasta, trebuie lepădați de către toți⁴, cine sînt⁵ [atunci] scutitorii binecinstirii⁶ și smeriții-cugetători⁷, cei de care este folositor a se apropia [cineva], ca de [cei ce sînt] singurii [învățători] siguri în privința cinstirii [de Dumnezeu]? Oare nu singur Achindin, cel pe care acum [în chip] nelegiuit l-a hirotonit și pentru care⁸ sânguindu-se s-a apucat a scrie unele ca acestea împotriva creștinilor, cel pe care îl socoate a fi singurul care adună cu el – și nu risipește⁹ – și [singurul] care este dimpreună cu el – și nu se pornește împotriva lui? Și [cu] adevărat aceasta închipuindu-și-o acum [patriarhul], [pe] acestea dară – și [pe] toate – pentru el¹⁰ le și zice, le și face și nu a pregetat a le și scrie, prin care¹¹ depărtându-i de noi pe cei ce îi dau crezare, lesne de prins în amăgirile Varlaamiților îi face.

- 14 Dar zice și [că] «început [își] va face cuvântul nostru chiar cu cel pe care se și întemeiază ei și cu care mult se laudă, ca cu un scut și luptător în rândul dintâi al cetei lor»¹². Cine este acesta? Negreșit că Palama, pe carele scrisoarea de față – și începând, și înaintând – pe nume îl pomenește;

⁷ În contrast, așadar, cu 'îngâmfații' pomeniți de patriarh.

⁸ Adică: în favoarea căruia.

⁹ Vezi versetul biblic invocat de patriarh în paragraful 10.

¹⁰ În favoarea lui Achindin, adică.

¹¹ Adică: prin toate acestea.

¹² Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892A.

τοῦτό φησι· καθάπερ γὰρ τὸ προοίμιον τοῦ νῦν τούτου καθ' ἡμῶν συγγραφέως τοῦ προοιμίου τοῦ Συνοδικοῦ τόμου σαφῆς οὔσα κατάλυσις καὶ ἀντίθεσις ἀναπέφηνεν, οὕτω καὶ ἡ ἐφεξῆς ἀρχὴ καθέστηκεν αὐτῆ τῆς ἐν ἐκείνῳ ἐφεξῆς ἀρχῆς ἐναντίωσις, τὸ καταθύμιον τῷ Βαρλαάμ ἐκείνῳ φανερώς ἐκτελοῦσα. Τί γὰρ ἀναγέγραπται ἐκεῖ; «Διθεΐας» ὁ Βαρλαάμ «ἐγκλημα προστριψασθαι τοῖς μοναχοῖς ἐπεχείρησε, κατηγορῶν μάλιστα τοῦ τιμιωτάτου ἱερομονάχου κυρίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ». Ὅτι μὲν οὖν καὶ ὁ νῦν κατ' ἐκείνον κατήγορος τὸ ἐγκλημα τοῦτο προστριβεσθαι πειρᾶται τοῖς μοναχοῖς, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. Ὡσπερ δὲ ἐκεῖνος τοῦ Παλαμᾶ μάλιστα κατηγορῶν ὑπήρχεν, οὕτω καὶ οὗτος καὶ διὰ τὸν ἴσον τρόπον. Ἄρα δ' ἔχει τις ἂν εὐρεῖν τῶν κατ' αὐτοῦ δῆθεν ῥημάτων τούτων μεῖζον εἰς τὸν Παλαμᾶν ἐγκώμιον; Εἰ γὰρ οἱ προαπηριθμημένοι πάντες ἔρεισμα τὸν Παλαμᾶν ἔχουσιν, ὡς αὐτὸς ὁ κατ' αὐτοῦ γράφων περιφανῆς ἐχθρὸς ὢν ἀπαράγραπτός ἐστι μάρτυς καὶ πάντες ἐπὶ τῷ Παλαμᾶ τούτῳ «ἐγκουχῶνται μέγα, ὡς προβόλω καὶ προαγωνιστῆ τοῦ ἰδίου αὐτῶν συστήματος», ταῦτό δ' εἰπεῖν παντὸς τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πληρώματος, πῶς οὐ μακαριστὸς ὁ Παλαμᾶς οὗτος καὶ τοσοῦτο μᾶλλον ὅσον ἂν πάσχη τε καὶ ἀκοῦη κακῶς παρὰ τῶν Ἀκινδύνου καὶ Βαρλαάμ ὁμοφρόνων; Ἀλλὰ «τοῦ Παλαμᾶ», φησί, «κατασεισθέντος καὶ καταρραχθέντος πείσεται ταῦτά καὶ τὸ τούτου πάντως σύστημα».

- 15 Φεῦ, οἶον κακὸν ἢ ἀπόνοια! Πῶς αὐτεπίβουλον ἡ κακία! Πῶς ἐξίστησι τὸν ἀλόντα καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῦ φρενῶν! Ὁ γὰρ καταρράσσειν καὶ κατασπᾶν ἐπιθέμενος

¹ Adică partea ce urmează proimion-ului, începutul propriu-zis.

² Din *Tomos*, adică.

³ În *Tomosul Sinodal*, adică, după proimion.

⁴ Altfel zis: acuzându-l.

⁵ *Tomosul Sinodal I*, 3, PG 151, 680A.

că precum proimion-ul scriitorului acestuia celui acum împotriva noastră s-a vădit a fi curată desființare – și punere-împotrivă – a proimion-ului *Tomosului Sinodal*, tot așa și începutul de mai apoi¹ este însăși împotrivire la începutul cel de după [proimion-ul] din acela², pofta făcându-o – arătat [lucru] – lui Varlaam aceluia. Că ce stă scris acolo³? «Vina ditheismului s-a apucat» Varlaam «a o arunca asupra monahilor, pârându-l⁴ îndeosebi pe preacinstitul ieromonah kyr Grigorie Palama»⁵. [Cum] că, așadar, și pârătorul cel de acum, după [cugetul] acel[ui]a, vina aceasta [a ditheismului] se străduiește a o arunca asupra monahilor – toată lumea o știe; și precum acela îndeosebi pe Palama îl învinuia, tot așa și acesta, și într-același chip; și ar putea oare cineva să afle lui Palama mai bun encomion decât vorbele acestea cele – chipurile – împotriva lui? Că dacă toți cei mai-înainte-numărați pe Palama îl au [de] sprijin (cum însuși cel ce scrie împotriva lui – vădit vrăjmaș fiind[u-i] – martor de neînălțurat [îi] este⁶) și toți cu Palama acesta «mult se laudă, ca cu un scut și luptător-în-rândul-întâi al cetei lor»⁷, adică a toată plîroma dreptslăvitorilor⁸, [atunci] cum nu [este vrednic] de fericit Palama acesta, și cu atât mai mult cu cât va pătimi – și [își] va auzi – rele de la cei cu Achindin și Varlaam de-un-cuget? Dar, zice, «Palama doborât și sfărâmat fiind, negreșit [că] aceleași [lucruri] le va pătimi și ceata acestuia»⁹.

15 Oh, că [mare] rău [e] sminteala¹⁰!; cum sieși-asupra-uneltitoare este răutatea¹¹!; cum îl scoate din minți pe cel căzut [pradă ei]! – că cela ce a-l sfărâma și a-l trânti se

⁶ Pentru că «cele mai de crezare mărturii – cele de la vrăjmași sînt», după sfântul Vasilie, *Cuvânt la sfântă nașterea lui Hristos*, PG 31, 1469, rr. 29-30.

⁷ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892A.

⁸ Ortodocșilor, adică.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Adică: demența.

¹¹ Vezi și *Epistole* 7, 1.

τὸν Παλαμᾶν τοῦτον, ἐκεῖνον μὲν καὶ τοὺς παρρησιαζομένους σὺν αὐτῷ τὴν εὐσέβειαν ἀνακηρύττει μᾶλλον καὶ περιφανεῖς τοῖς εὖ φρονοῦσι καθίστησι, καταρράττει δὲ καὶ κατασπᾶ ἑαυτὸν εἰς τὸ τῆς δυσσεβείας αἰσχιστον βάραθρον καὶ κατασεῖει καὶ διασπᾶ, τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον, τὸν *Συνοδικὸν τόμον* καὶ τὴν ἐγγεγραμμένην τούτῳ προεξεητασμένην ἀλήθειαν, ἣν τότε μὲν καὶ αὐτὸς πρὸ τῶν ἄλλων χερσὶν οἰκείαις ὑπεσημήνατο, νῦν δὲ τὰς ἐκεῖ κατὰ τῶν ἀθετούντων καὶ τοῖς προσεμένοις τηνικαῦτα τὴν βελτίῳ ψῆφον ἐγκαλεῖν αὐθις ἐπιχειρούντων ἀποκηρύξεις τε καὶ ἀράς ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἔλκει καὶ καταρράσσει κεφαλὴν καὶ καθ' ἑαυτοῦ τὰς ἀποκηρύξεις καὶ δυσφημίας συντιθεῖς οὐδ' αἰσθάνεται. Καὶ γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστι τοῦτ' ἡμῶν γράμμα ἢ παρεκτροπὴ τις καὶ παρεξήγησις ἐκείνου τοῦ *Τόμου* τούτῳ σὺν δόλῳ διὰ πάντων ὑπάρχον ἀντίθετον, ὡς τὴν ἐν ἐκείνῳ κρατυνομένην ἀλήθειαν παραχαράττον καὶ πρὸς αὐτὴν ἀντικείμενον. «Ὁ Παλαμᾶς» γὰρ φησὶ «καὶ ὁ Βαρλαάμ, ἀλλήλοις διαμαχόμενοι καὶ ἀσεβείας ἀλλήλοις ἔγκλημα ἐπιγράφοντες ἐξετάσει συνοδικῇ παρεπέμφθησαν». Ὁ δὲ προβάς ἐπὶ ταῖς συνόδοις ἐκείναις *Τόμος* οὐχ οὕτως· ἀλλ' «ὁ Βαρλαάμ», φησὶν, «εἰς τὸ τῆς οἴσεως πέλαγος ἐξ ἀφροσύνης καὶ ιδιοορρυθμίας καθεῖς ἑαυτὸν, κατὰ τῆς ὑπερφυοῦς καὶ ὄντως φιλοσοφίας ἐχώρησεν, ἐπιστρατεύσας τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ πνεύματος, τὴν μηδὲ χωρεῖν ὄλως τὰ τοῦ πνεύματος δυναμένην ψυχικὴν καὶ ἀποδεδοκιμασμένην φιλοσοφίαν.

¹ Literal: 'celor ce bine/drept cugetă'.

² Literal: cu propriile mâini.

³ Privitor la iscălitura patriarhului Caleca vezi *Tomosul Sinodal I*, 54, PG 151, 692B.

⁴ Excomunicările, adică.

⁵ Literal: a aduce plângere asupra celor ce au luat atunci votul cel mai bun.

⁶ Adevărului.

⁷ Literal: duelându-se.

⁸ Adică: sinodale, cercetării/investigării în sinod făcute.

năpustește asupra lui Palama acestuia, pe acela – pe de o parte – și pe cei ce [dimpreună] cu el pun de față cu îndrăznire binecinstirea [de Dumnezeu] mai vârtos [îi] propovăduiește și vestiți îi face celor întregi la minte¹ și – pe de altă parte – pe sine însuși se sfârâmă și se trânteste într-a relei-cinstiri [de Dumnezeu] prea-de-rușine prăpastie și trânteste și rupe cât ce poate *Tomosul Sinodal* și adevărul înscris în acesta, [adevăr] mai-înainte-cercetat [și] pe care atunci și el, înaintea celorlalți, cu mâinile sale² l-a iscălit³, dar acum afurisanile⁴ și blestemele – cele împotriva celor care îl leapădă și care încearcă a aduce iarăși pâră asupra celor atunci acolo îndreptățiți⁵ – asupra capului său le trage și le prăvălește și, împotriva-și alcătuiind [el] afurisanile și defăimările, nici nu bagă de seamă [lucrul acesta]; că scrisoarea aceasta a lui împotriva noastră nimic altceva nu este decât o răsturnare și răstălmăcire a *Tomosului* acestuia, întru toate potrivnică – cu vicleșug – fiind [ea] acestuia, ca una ce măsluiește adevărul întărit de [*Tomosul*] acela și îi este⁶ potrivnică; că zice: «Palama și Varlaam, întreolaltă luptându-se⁷ și vina necinstirii [de Dumnezeu] întreolaltă în scris aruncându-și-o, trimisu-s-au cercetării sobornicești⁸»⁹. Pe când *Tomosul* dat la sinoadele acelea nu așa [zice]; ci zice [că] «Varlaam, în noianul îngâmfării – din prostie și samavolnicie – afundându-se pe sine, împotriva filosofiei celei mai-presus-de-fire și adevărate s-a pornit, ridicând¹⁰ asupra învățăturii Duhului sufleteasca și lepădata¹¹ filozofie, carea nici nu poate – câtuși de puțin – asupra celor ale Duhului. Că, fățărind acesta pe învățacelul¹², a

⁹ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892B.

¹⁰ Adică: punând în luptă, aruncând în luptă.

¹¹ Termenul din original are nuanța de 'respins în urma testării'.

¹² Altfel zis: prefăcându-se – ca un fățarnic – că vrea să învețe; vezi și *Triade* 2, 1, 1.

Τὸν μαθητιῶντα γὰρ οὗτος ὑποκριθεὶς προσῆλθέ ποτε σὺν δόλω τισὶ τῶν παρ' ἡμῖν μοναχῶν, οἱ, τὸν ἡσύχιον προελόμενοι βίον, τοῖς ἄλλοις πᾶσι χαίρειν εἰπόντες, θεῶ προσανέχουσι. Καὶ τούτων οὐδενὶ μὲν τῶν ἔλλογιμωτέρων, τοῖς ἀπλουτέροις δὲ μᾶλλον ἐφοίτησεν ἐξεπίτηδες· ἀκούσας γὰρ λεγόντων αὐτῶν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἁγίων πατέρων περὶ θείας ἐλλάμψεως καὶ τῆς μυστικῶς ἐγγινομένης χάριτος τοῖς διὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ τὴν καρδίαν κεκαθαρμένοις καὶ ὡς οὐ περὶ θείας οὐσίας, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀκτίστου καὶ θεοποιῦ ἐνεργείας καὶ χάριτος αὐτοῖς ὁ λόγος, διθεΐας αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἔγκλημα προστρίψασθαι ἐπεχείρησε. Καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ παρελθὼν καὶ τὰ περὶ τούτου ἀνενέγκας, κατηγορῶν μάλιστα τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἐζήτησε μετακληθῆναι καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱεράν καὶ θείαν σύνοδον».

- 16 Πῶς οὖν ὡς ἀντεγκαλοῦντας ἀλλήλοις παραπεμφθῆναι φῆς τῇ τηνικαῦτα συγκεκροτημένη συνόδῳ καὶ «ἀμφοτέρους ἀσεβείας ἐγκλήματι περιπεσεῖν» διατείνῃ καὶ τό ἴσον ἀμφοτέροις — καὶ ταυτ' ἐπὶ τῇ χεῖρονι μοίρᾳ — νέμεις, ὧν τοῦ μὲν ὁ Τόμος ὡς ἀφροῶνως μέμνηται καὶ δυσσεβῶς ἐγκαλοῦντος, τὸν δὲ Παλαμᾶν ὡς εὐσεβῆ καὶ τιμιώτατον ἐν ἱερομονάχοις ἀνακηρύττει, κἂν ἐγκαλῆται; Πῶς δ' ἀντὶ «τῆς διδασκαλίας τοῦ πνεύματος», καθ' ἧς ὁ Βαρλαάμ, ὡς ὁ Τόμος φησὶν, «ἐχώρησε» καὶ δι' ἣν τῶν αὐτῆ στοιχοῦντων κατεῖπε, τὸν Παλαμᾶν αὐτὸς ἐκλαμβάνων, εἶτα τοῦτον τάττεις μετὰ τῶν «ἀπειθῶν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ

¹ Îndeletnicirilor lumesti, adică.

² Literal: har, dar.

³ Adică: din pricina aceasta.

⁴ Literal: raportând, făcând petiție.

⁵ *Tomosul Sinodal I*, 2 și 3, PG 151, 679–680AB.

⁶ Literal: depunând plângere fiecare asupra celuilalt.

⁷ Varlaam și Palama, adică.

⁸ Adică: face plângere [asupra celuilalt].

venit oarecând, cu vicleșug, la unii dintre monahii cei de la noi, carii, traiul întru liniștire/isihie alegându-și-l [și] 'rămas bun' zicând tuturor celorlalte¹, la Dumnezeu se așintesc; ba dintre aceștia la nici unul din cei mai cărturari, ci, înadins, la cei mai simpli a 'ucenicit'; că auzindu-i pe aceștia vorbind – după predania sfinților părinți – de dumnezeiască strălucire și [de] harul [adică darul] cel în taină venit în cei care, prin poruncile lui Dumnezeu, și-au curățit inimile și [cum] că nu despre dumnezeiasca ființă, ci despre nezidita și de-dumnezei-făcătoarea lucrare și dare² le este cuvântul, vina ditheismului – de aici³ – s-a apucat a o arunca asupra lor; și în biserica lui Dumnezeu venind și înfățișând⁴ cele privitoare la [pricina] acesta, învinuindu-l îndeosebi pe preacinstitul între ieromonahi kyr Grigorie Palama, a cerut să fie chemați și aceștia la sfântul și dumnezeiescul nostru sinod»⁵.

- 16 Cum, așadar, zici [tu] că *întreolaltă învinuindu-se*⁶ [ei'] trimisu-s-au la sinodul atunci adunat și o ții una și bună că «*amândoi* au căzut în vina necinstirii [de Dumnezeu]» și pe *amândoi* îi faci [a fi] deopotrivă (și aceasta în cele rele!), când *Tomosul* despre unul pomenește că [în chip] necugetat și rău-cinstitor învinuiește⁸ [pe celălalt], iar pe Palama [drept] binecinstitor și preacinstit între ieromonahi îl vestește⁹, măcar că este învinuit [de acela]? Și cum [de] în locul «învățăturii Duhului» – asupra căreia «s-a pornit Varlaam», precum zice *Tomosul*¹⁰, și din pricina căreia îi părăște pe cei ce urmează ei – pe Palama [de la tine] însuși punându-l¹¹, mai apoi îl rânduiești dimpreună cu

⁹ Adică: îl proclamă.

¹⁰ *Tomosul Sinodal I, 2*, PG 151, 679.

¹¹ Patriarhul Caleca cita în chip măsluit *Tomosul sinodal*, substituind «învățătura Duhului» cu Palama, ca Varlaam să nu mai apară războindu-se cu învățătura Duhului, cum spunea *Tomosul*, ci cu Palama.

ἀμφιβόλων τὸ σέβας»; Εἰ γὰρ καὶ τοῦ Παλαμᾶ κατηγορήσε τῶν ἄλλων μᾶλλον, ἀλλὰ δι' οὐδὲν ἕτερον· εἰς γὰρ τῷ Βαβλαᾶμ κατ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων ὁ λόγος· ὡς οὖν καὶ τούτου στοιχοῦντος οὐχ ἦττον «τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ πνεύματος» κατεφέρετο· καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὡς καὶ ταύτης οὐχ ἦττον—ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον—ἔργοις τε καὶ λόγοις προκινδυνεύοντος. Ἀλλὰ καὶ τὸν Βαβλαᾶμ ἄρξαι τῆς ὑποθέσεως ἐκ τῆς πρὸς τοὺς μοναχοὺς, πρῶτον μὲν ὑπούλου καὶ δολερᾶς ὑποκρίσεως, εἴτ' ἀναισχύντου τε καὶ βδελυρᾶς ἀντιθέσεως, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Παλαμᾶν μάχης, λέγοντος τοῦ Τόμου σαφῶς—«προσηλθε γάρ», φησί, «σὺν δόλῳ τισὶ τῶν παρ' ἡμῖν μοναχῶν καὶ τούτων οὐδενὶ μὲν τῶν ἐλλογιμωτέρων»—, ὁ νῦν τὸν Τόμον παραχαράττων ἐκ τῆς πρὸς τὸν Παλαμᾶν τοῦ Βαβλαᾶμ μάχης τὴν ἀρχὴν φησι γεγενῆσθαι, μᾶλλον δὲ ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους φανερᾶς ἀντιρρήσεως, ἅμα τε σπεύδων ὑπαιτίους ἀμφοτέρους ἐπίσης ἐξ ἀρχῆς καθιστάναι καὶ τοῦ Παλαμᾶ τὸν ἔπαινον ὑφαιρούμενος, ὡς οὐχ ὑπὲρ ἑτέρων, οὐδ' ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐσεβείας, ἀλλ' ἐνστάσεως οικείας χάριν ἀποδυσσάμενου πρὸς τὸν ἀγῶνα. Τίνα δὲ καὶ τούτου χεῖρω δόλον ἕτερον μετὰ τοῦ παραχαράττειν τὸν Τόμον, ἐντεῦθεν ἤδη συρράπτειν ἄρχεται διασαφῆσαι χρεῶν.

17 Τοῦ γὰρ Συνοδικοῦ τόμου τὸν Βαβλαᾶμ μόνον ἐνάγοντα δεῖξαντος καὶ δι' ὧν τοῦ τε Παλαμᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ

¹ Adică: împotriva lui Palama și a celorlalți isihăști.

² Palama, adică.

³ Literal: și prin lucruri (adică: lucrări), și prin cuvinte.

⁴ Pentru învățătura Duhului.

⁵ Altfel zis: *Tomosul* consemnează că Varlaam a început tărașenia împotriviindu-se monahilor la care – chipurile – ucenicea, iar nu luptându-se cu Palama.

⁶ *Tomosul Sinodal I*, 2, PG 151, 680AB.

⁷ Patriarhul, adică.

⁸ Publică, adică.

«neascultătorii față de Biserică și îndoielnicii în privința cinstirii [de Dumnezeu]»? Căci, măcar că pe Palama l-a învinuit mai mult decât pe ceilalți, însă [nu l-a învinuit] de nimic altceva [decât i-a învinuit pe ceilalți]; căci unul singur îi este lui Varlaam cuvântul cel împotriva lui și a celorlalți¹; așadar, [acesta²] era pârât [nu altcum decât] ca unul care și el urmează – nu mai puțin [decât ceilalți] – învățaturii Duhului; și [este pârât] mai mult decât ceilalți ca [unul care] nu mai puțin [decât ei] – ca să nu zic ‘mai mult’ – și cu lucrul, și cu cuvântul³ se primejduiește [pentru ea⁴]. Dar limpede spunând *Tomosul* și [aceea] că Varlaam a început pricina din – mai întâi – prefăcută și vicleană fățarnicie către monahi [și] – mai apoi – nerușinată și spurcată potrivnicie [față de ei], iar nu din luptă [dusă] cu Palama⁵ (că zice: «a venit, cu vicleșug, la unii dintre monahii cei de la noi, ba dintre aceștia la nici unul din cei mai cărturari»⁶), [ei bine, acesta⁷,] carele [ne] măsluiește acum *Tomosul*, zice că începutul s-a făcut din lupta cu Palama dusă de Varlaam, ba mai mult, din cea pe față⁸ contrazicere între ei, totdeodată silindu-se pe amândoi – deopotrivă – a-i face vinovați din capul locului și [astfel] furând lui Palama lauda, carele – chipurile – nu pentru alții, nici pentru obșteasca binecinstire [de Dumnezeu], ci din propria sa împotrivire [față de Varlaam]⁹ s-a dezbrăcat spre lupta [aceasta]¹⁰. Și trebuie a limpezi și care alt vicleșug – [dimpreună] cu [faptul de] a măslui *Tomosul* – începe de acum¹¹ a-l întrețese [patriarhul] aici.

17

Că *Tomosul Sinodal* pe singur Varlaam arătându-l a învinui¹² și [doar pe el¹³] înfățișându-l dat în vileag [a fi]

⁹ Altfel zis: exclusiv datorită tensiunii care exista între el însuși și Varlaam.

¹⁰ Altfel zis: ‘a coborât în arenă’.

¹¹ «de acum»: deja.

¹² Adică: arătând că doar Varlaam acuza.

¹³ Doar pe Varlaam.

κατηγορήσεν ἐξεληλέγχθαι δυσσεβῆ παραστήσαντος—οὐ γὰρ μόνον φησὶ τελευτῶν ὡς «ἀνεφάνη καὶ ἀπηλέγχθη ὁ Βαρλαάμ βλασφημῶς καὶ κακοδόξως λαλῶν», ἀλλὰ καὶ προστίθῃσιν· «οἱ δὲ μοναχοὶ ἀπεδείχθησαν ἀνώτεροι τῆς κατηγορίας αὐτοῦ»—, ταῦτα προδιειληφότος τοῦ Τόμου σαφῶς, ὁ νῦν ἐκεῖνα διηγούμενος οὗτος, οὐχ οὕτω φησὶν, ἀλλ' ὡς «ὁ Παλαμᾶς καὶ ὁ Βαρλαάμ ἀλλήλοις ἀσεβείας ἔγκλημα ἐπιγράφοντες, παρεπέμφθησαν τῇ συνόδῳ», κυροῦν ἐντεῦθεν δοκῶν τὸ κατάδηλον καὶ αὐτέλεγκτον καὶ παντάπασιν ἀσύστατον ψεῦδος, ὡς ἐτέρου ὄντος—καὶ οὐ τοῦ αὐτοῦ πράγματος—καθ' ὃ πρὸς ἀλλήλους τὴν ἀντίθεσιν εἶχον, ἴν' ἔχη χώραν καὶ τὸν Παλαμᾶν ὑπαίτιον λέγειν, εἰ καὶ ὁ Βαρλαάμ ἐξελήλεγκται κακῶς φρονῶν. Εἰσαγαγὼν τοίνυν ὡς ἐγκεκλημένους ἀμφοτέρους δολίως—καθ' ἕτερον γὰρ ἑκάτερον, ὡς καὶ σαφέστερον ποιεῖται τὸ δράμα προϊόντος τοῦ γράμματος—, εἶτα τί φησιν; «Οἶδατε σχεδὸν ἀπαξάπαντες καὶ οὐκ ἀγνοεῖτε τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐπ' ἐκκλησίας συνέλευσιν, ἐφ' ἧς προλάμπων ἦν φωστήρος δίκην ὁ τῆς εὐσεβείας προαγωνιστῆς ἡμῶν βασιλεύς, ὁ πατὴρ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ὁ αἰόδιμος καὶ μακαρίτης, συνάμα τοῖς ἄρχουσι τῆς συγκλήτου».

18 Ναὶ οἶδαμεν· καὶ ὡς παρὰ τούτων πάντων ἀπάσαις ψήφοις ὁ Παλαμᾶς δεδικαίωται, καὶ μὴ μόνον εὐσεβῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐσεβείας συνήγορος ἀνηγόρευται κατὰ τῶν

¹ Adică: în privința celor... .

² Varlaam, adică.

³ Tomosul, adică; altfel zis: în finalul Tomosului.

⁴ «învinuirea lui»: învinuirea adusă de el.

⁵ Tomosul Sinodal I, 51, PG 151, 691.

⁶ Patriarhul, adică.

⁷ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892B.

⁸ În înțelesul de: a conferi calitate de adevăr, a da autoritate (de adevăr), a proclama (drept adevăr).

⁹ Varlaam și Palama, așadar.

¹⁰ Adică: în chip greșit.

rău-cinstitor prin cele¹ de care l-a învinuit² pe Palama și pe cei dimpreună cu dânsul (că, sfârșind³, zice nu doar că «Varlaam a fost vădit și dat în vileag a grăi în chip hulitor și rău-slăvitor», dar și adaugă: «iar monahii s-au dovedit mai presus de învinuirea lui^{4»}), [așadar] acestea dinainte hotărându-le *Tomosul*, acesta⁶ – carele povestește acum [lucrurile] acelea – nu așa zice, ci cum [că] «Palama și Varlaam, vina necinstirii [de Dumnezeu] întreolaltă în scris aruncându-și-o, trimisu-s-au în sinod»⁷, a pecetlui⁸ socotind [el], astfel, preavădita și de-sine-însăși-data-în-vileag și întru toate [privințele] neîntemeiata minciună cum [că] altul – și nu același lucru – ar fi cel în privința căruia se puneau unul împotriva celuilalt⁹, ca să se dea loc a se zice că și Palama este vinovat, măcar că Varlaam este dat în vileag a cugeta [în chip] rău¹⁰. Prin urmare, în chip viclean, pe amândoi punându-ni-i de față ca dați în vileag – fiecare pentru altceva, după cum, în curgerea cuvântului, și mai limpede [își] alcătuiește drama – apoi ce zice?: «Știți cam cu toții și nu necunoscută vă este acea mare adunare în biserică, la care era strălucind întâi [de toți], ca un luminător¹¹, împăratul nostru, apărătorul binecinstirii – părintele preatarelui și sfântului meu însuși-stăpânitor – pururea-pomenitul și fericitul [întru pomenire], laolaltă cu arhonții senatului»¹².

18 Da, știm; și cum [că] de către toți aceștia, prin hotărârea tuturor¹³, lui Palama i s-a dat dreptatea¹⁴ și a fost numit¹⁵ nu numai *binecinstitor*, ci și *apărător* [în cuvânt] al

¹¹ Termenul *φωστήρ* (*luminător*) se referă la astrii cerești (soarele, luna, luceafărul, stelele).

¹² *Tot acolo.*

¹³ Literal: cu toate voturile.

¹⁴ Literal: 'Palama a fost îndreptățit'; adică 'justificat'.

¹⁵ Literal: proclamat.

διαστρέφειν ἐπικεχειρηκότων αὐτήν, παρρησία τὸ κράτος ἀνηρημένος. Ἴσμεν καὶ τὸν ἡμέτερον βασιλέα ἐκείνον τὸν πάντων θαυμασιώτατον, ὃς ἐφ' ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν — τῆς κοινῆς ἀπάντων χριστιανῶν εὐσεβείας ὑπὸ τοῦ Παλαμᾶ συνηγορουμένης — παρρησία προηγωνίσαστο καὶ ταύτη τὸ κράτος τῆς νίκης ἐπεψηφίσαστο, παρ' ἧς ἐνεδύσατο τοῦ στέφους τὸ κράτος. Σὺ δὲ τοῦτον ἐγκωμιάζειν ὑποκρινόμενος, τὸ κορυφαῖον τῶν ἐκείνου καλῶν ἐγχειρεῖς καθαιρεῖν, τῇ στηριχθείσῃ παρ' ἐκείνου πολεμῶν εὐσεβείᾳ. Καὶ τοίνυν «εἰ φωστήρος ἐκείνος δίκην ἐπὶ τῆς μεγάλης ἐκείνης συνόδου περιφανῶς ἔλαμψεν», ὥσπερ οὖν ἔλαμψε, πῶς αὐτὸς τὴν ὑπ' ἐκείνου φανερὰν καταστᾶσαν τῆς εὐσεβείας ἀλήθειαν ἀφανίζειν ἐγχειρεῖς αὐθις; Ἡμεῖς γὰρ ἴσμεν καὶ τὰς τοῦ θαυμασίου βασιλέως ἡμῶν ἐκείνου φωνάς, ἃς παρρησιασάμενος τὴν εὐσέβειαν ὑπὲρ τοῦ θειοτάτου φωτὸς ἀφήκεν, «ὑπ' αὐτοῦ πάντως», ὡς καὶ ὁ Τόμος φησί, «καταγασθεῖς τὴν διάνοιαν». Οὐδὲ τοῦτ' ἀγνοοῦμεν, ὡς ἡ σὴ μὲν ἀρτίως κατὰ τῆς εὐσεβείας σπουδὴ διὰ τοῦ ἀντιοχικοῦ σοι κληθέντος γράμματος, ὁ δὲ σοι μὲν εἶπερ τις νῦν ὁμόφρων, τῆς δὲ τοῦ Βαρλαάμ κακοδοξίας μύστης καὶ διάδοχος καὶ ὀπαδὸς Ἀκίνδυνος, τὰς φωνάς ταύτας γεγραμμένας ἐν τῷ *Συνοδικῷ τόμῳ* διατελούσας, διὰ τῶν οικειῶν λόγων καὶ συγγραμμάτων βλασφήμους ἀποδεικνύειν πειρᾶσθε καὶ δυσσεβεῖς· ὧ δὴ καὶ τὸν Ἀκίνδυνον τοῦτον, ἐπὶ διαβολῇ

¹ Sau: 'avocat al binecinstirii'.

² Adică: public.

³ În înțelesul de: cel de către toți cu totul admirat.

⁴ Adică: în chestiunea noastră.

⁵ Adică: în favoarea noastră.

⁶ Adică: validitatea.

⁷ Sau: coroanei; adică: nu alta decât binecinstirea de Dumnezeu era pricina luării puterii de a împărați de către sus-numitul împărat. Expresia este, însă, ambivalentă, putând trimite atât la cununa împărătească, pe care o avea, cât și la cununa cu care a fost încununat în cer, după moartea sa.

*binecinstirii*¹ în fața celor s-au apucat a o strâmba pe aceasta, pe față² dobândind [el] biruința; știm și pe împăratul acela al nostru, cel preaminunat tuturor³, carele în pricina noastră⁴ pentru noi⁵ – a tuturor creștinilor obștească binecinstire de către Palama [în cuvânt] apărată fiind – pe față s-a luptat și a pecetluit acesteia tăria⁶ biruinței, de la carea a [și] îmbrăcat tăria cununii⁷. Tu, însă, fățărindu-te⁸ a-l lăuda pe acesta, bunul cel mai de seamă⁹ al aceluia te străduiești a-l doborî, războindu-te cu binecinstirea cea de acela sprijinită. Și, apoi, dacă acela, «ca un luminător, luminat a strălucit la marele acela sinod»¹⁰ – cum [de altfel] a și strălucit – [atunci] cum [tu] însuși adevărul binecinstirii, cel limpede stătonicit de acela, iarăși te apuci a-l desființa? Că noi știm și glasurile¹¹ minunatului împăratului aceluia al nostru, [glasuri] pe care, pe față¹² propovăduind [el] binecinstirea, le-a rostit în apărarea preadumnezeieștii lumini, negreșit că [nu altcum decât] «de către aceea¹³» – cum și *Tomosul* zice – «luminându-se la cuget¹⁴»¹⁵. Și nici aceasta nu ne este necunoscut, [și anume] cum [că], pe de o parte, cea de acum sânguință a ta împotriva binecinstirii, prin de tine numita 'scrisoare antiohiană', și, pe de alta, cel – mai mult decât oricare altul – de-un-cuget cu tine și al relei-socotințe a lui Varlaam inițiat și urmaș¹⁶ și cirac, Achindin, glasurile acestea¹⁷, ce sînt scrise în *Tomosul Sinodal*, hulitoare și rău-cinstitoare încercați a le dovedi prin vorbele și scrierile voastre; ție însuși, dară, și pe Achindin acesta – negreșit

⁸ Adică: prefăcându-te.

⁹ Literal: culminant.

¹¹ Zicerile, adică; vorbele.

¹³ De dumnezeiasca lumină, adică.

¹⁴ Împăratul, adică.

¹⁵ *Tomosul Sinodal I*, 45, PG 151, 688A.

¹⁶ În sensul de 'succesor'.

¹⁷ Adică: zicerile împăratului.

¹⁰ *Tot acolo.*

¹² Public, adică.

πάντως ἡμῶν τε καὶ τῆς συγκλήτου πάσης, ἔτι δὲ καὶ τῆς φωτὸς δίκην εἴπερ ποτὲ τηνικαῦτα διαυγασάσης βασιλικῆς εὐσεβείας, σεαυτῶ νῦν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θείου συνήψας βήματος, βεβαιωτῆς αὐτοῦ καὶ προστάτης γενόμενος, μᾶλλον δὲ καὶ προστάτην αὐτὸν καταστήσαι τῆς ἐκκλησίας φιλονεικῶν, καὶ κατέλεξας ἐν ἱερεῦσι τὸν μὴ τὸν βίον μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ σέβας ἀνίερων.

- 19 Ὁρῶμεν νῦν καὶ τὸν τοῦ ἀοιδίου καὶ μακαρίτου βασιλέως ἡμῶν ἐκείνου «θεοδώρητον» ὡς ἀληθῶς καὶ «κοσμοπόθητον παιῖδα» καὶ βασιλέα ἡμέτερον, ὃν τὸ θεῖον πνεῦμα σοφίσαν πάντως ἀρτίως καὶ τὸ πρεσβεῖον αὐτῶ χαρισάμενον κατὰ τὸν Δανιήλ, κριτὴν ποιεῖ καὶ παρ' ἡλικίαν οὐ πρεσβυτέρων ἀπλῶς ἀνόμων, ἀλλὰ καὶ ἀρχιερέων ἀθέσμως «δικαιούντων τὸν ἀσεβῆ καὶ τὸ δίκαιον ἀπὸ τοῦ δεδικαιωμένου αἰρόντων»: ὃς μετὰ τῆς ἀνδρείας ὄντως τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σύνεσιν αὐτοῦ μητρός, τῆς ἡμῶν κρατίστης καὶ θειοτάτης δεσποίνης, Ἀκίνδυνον καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτῶ καταισχύνει πάντας, καὶ βουλῆ καὶ ψήφῳ συγκλήτου δικαιοτάτη, συναινούντων καὶ τῶν ἐν ἀρχιερεῦσιν ἐκκρίτων, τοῦτον μὲν ἐκβάλλει τοῦ καταλόγου τῶν ἱερέων, ὄρισμῶ δ' εὖ κεκριμένῳ τοὺς κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἀκρίτους ἀφορισμοὺς λύει καὶ καταστέλλει τοὺς διωγμοὺς. Ὁ δὲ πατριάρχης οὐκ ἔχων ὅ,τι πράξει πρὸς τοὺς κρατοῦντας — μᾶλλον δὲ κατ' ἐκείνων ἅπαντα καὶ λέγων καὶ πράττων ὡς ἀληθῶς ἐκείνων γὰρ ἀντιστάντων

¹ Se pomenește aici intenția ereticului patriarh de a-l face episcop pe Achindin.

² Altfel zis: pe cel spurcat nu doar prin chipul viețuirii, ci și prin doctrina îmbrățișată de el; vezi *Tomosul Sinodal din 1347*, P. Uspenski, p. 718.

³ Este un epitet imperial, cu sensul de 'dorit de întreaga lume'.

⁴ Expresiile «de-Dumnezeu-dăruit» și «de-lume-poftit fiu» sînt luate chiar din *Scrisoarea lui Caleca*, PG 150, 893AB.

⁵ *Sossana* 1, 50.

spre defăimarea și a noastră, și a tot senatul, încă și a împărăteștii binecinstiri, celei ce a strălucit atunci, [mai mult] ca niciodată, asemenea luminii – ție însuși acum ți l-ai alăturat în însuși dumnezeiescul altar, chezaș al lui și ocrotitor făcându-te, ba mai mult, și întâi-stătător al Bisericii încăpățânându-te a-l rândui pe el¹, și l-ai așezat între [preoții] sfințiți pe cel [ce este] nesfânt nu numai cu viața, ci și cu cinstirea².

19 Vedem acum și pe al pururea-pomenitului și fericitului [întru pomenire] împăratului nostru aceluia «de-Dumnezeu-dăruit» cu adevărat și «de-lume-poftit³ fiu»⁴ și împărat al nostru, pe care dumnezeiescul Duh cu totul acum înțelepțindu-l și bătrânescul [gând] hărăzindu-i-l, ca lui Daniil⁵, judecător îl face – și chiar în ciuda vârstei – nu, simplu, al unor bătrâni fără-de-lege⁶, ci și al arhierilor care, [în chip] nelegiuit, «îndreptătesc pe cel necinstitor și ridică dreptatea de la cei îndreptățiți»⁷; carele, dimpreună cu bărbata – cu adevărat – la virtute și la pricepere maica sa, a noastră preaputernică și preadumnezeiască stăpână, pe Achindin și pe toți cei de-un-cuget cu el îi rușinează cu totul și, prin preadrept sfatul și votul senatului, încuviințând și cei mai aleși dintre arhierii, pe acesta îl scoate afară din catalogul preoțesc⁸ și, prin bine judecată hotărâre, dezleagă cele fără-de-judecată afurisanii împotriva binecinstitorilor și contenește prigoanele. Iar neavând patriarhul ce face în fața celor ce au puterea – mai bine zis, cu adevărat, [tocmai] împotriva acelora toate și zicându-le, și făcându-le; că [tocmai] punându-se aceia împotriva, a alcătuit [el] scrisoarea

⁶ Ca în cazul lui Daniil.

⁷ *Isaia* 5, 23.

⁸ În sensul mai larg, de catalog al clericilor.

τουτί τὸ γράμμα συνέταξε —, κατ' ἐκείνων γοῦν γράφων, ὡς προσωπείω, καθὰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἔφην, χρῆται τῷ Παλαμᾶ, καὶ κατὰ τοῦ μὴ δυνηθέντος ἄν, εἰ γε δὴ καὶ προείλετο, κινεῖ τοὺς θυμοὺς καὶ τὰς μηχανὰς συσκευάζει ταύτας καὶ τὰ σκολιὰ ταυτί συντίθησι γράμματα καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα πάντας ἐπιβοᾶται καὶ σὺν δόλω πειροᾶται πείθειν ὡς ἀνωμολογημένην ἀλήθειαν τὸ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ προσίεσθαι ψεῦδος, «οἴδατε» λέγων «πάντες τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐπ' ἐκκλησίας συνέλευσιν, ἐφ' ἧς πρῶτος μὲν ὁ Βαρλαάμ καταψηφισθεῖς, οἷα κακοδόξως καὶ φρονῶν καὶ λέγων περὶ τε τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως καὶ περὶ τῆς εὐχῆς τῆς 'κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ θεὸς ἡμῶν ἐλέησον ἡμᾶς, ἀμήν', ἐντεῦθεν καὶ εἰς κατηγορίαν ἀδεκτος ἐκρίθη κανονικῶς».

- 20 Συνήκατε πόσον τοῦ Τόμου τελέως διέγραψε; Καὶ οὐ διέγραψε μόνον, ἀλλὰ καὶ τάναντιώτατα τῶν ὑπ' αὐτοῦ διαγεγραμμένων προήνεγκε. Τὸ γὰρ ἐκ τοῦ τὴν ἄκτιστον χάριν τοῦ πνεύματος μὴ οὐσίαν ἀλλ' ἐνέργειαν εἶναι τοῦ πνεύματος συναγόμενον καὶ ὡς ἔγκλημα δῆθεν παρὰ τοῦ Βαρλαάμ τῷ τε Παλαμᾶ καὶ τοῖς ἄλλοις μοναχοῖς ἐπαγόμενον, δηλονότι τὴν διθεΐαν οἷον ὑποκλέψας ἐκ τοῦ μέσου, παρήκεν εἰπεῖν, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς ἄλλος Βαρλαάμ ὢν ἐντεῦθεν φανερός καταστήῃ· καὶ γὰρ τὰ αὐτὰ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν αὐτῶν τε συνάγων καὶ κατ' αὐτῶν διατελεῖ προάγων, ὡς ἅπαντες ἴσασιν· ἀλλὰ καὶ τὰς ἀναγνωσθείσας εἰς

¹ Este vorba de Palama, supus la domiciliu forțat.

² Literal: își mișcă mâniile.

³ Adică tertipurile acestea.

⁴ Sau: scrierile, scrisorile.

⁵ Literal: 'votat împotriva'.

⁶ Literal: judecat; adică: aflat, declarat.

⁷ Adică: nu i s-a admis a acuza.

aceasta – împotriva acelora scriind, așadar, drept mască, așa cum am spus și la început, se folosește de Palama și asupra celui ce nu poate [răspunde] – măcar că, de bună seamă, și-ar dori¹ – își varsă mânia² și ticluiește uneltirile³ acestea și alcătuieste așa [de] strâmbe slovele⁴ acestea și strigă la toți de sub mâna lui și cu viclenie se străduiește a-i îndupleca să primească drept adevăr [chipurile] de-toți-mărturisit minciuna cea împotriva lui Palama, «știți» – zicând – «cu toții acea mare adunare în biserică, la carea cel dintâi Varlaam osândit⁵ ca [în chip] rău-slăvitor și cugetând, și vorbind despre neapropiata lumină a schimbării-la-față și despre rugăciunea 'Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, miluiește-ne pe noi. Amin', pentru aceasta a și fost găsit⁶ [a fi] neprimit spre pâră⁷, după canoane⁸»⁹.

20 Ați înțeles cât [de mult] din *Tomos* a tăiat¹⁰ cu desăvârșire? Și nu doar a tăiat, ci și [tocmai pe] cele mai potrivnice celor de el tăiate le-a adus de față; că *lucrul conchis* din [aceea că] neziditul dar/har al Duhului nu ființă [a Duhului] este, ci lucrare a Duhului, și drept vină, chipurile, adus de Varlaam asupra lui Palama și a celorlalți monahi – și anume *ditheismul* – parcă șterpelindu-l din mijloc¹¹, a lăsat deoparte a-l mai zice, ca nu cumva astfel – alt Varlaam fiind [el] – și el însuși să fie dat pe față; că, [întocmai] aceleași [lucruri] – și dintru aceleași [lucruri] – și el însuși stăruie a le conchide¹²

⁸ Altfel zis: 'reglamentar', 'conform legii'.

⁹ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892BC.

¹⁰ În sensul de: 'a tras linie peste'.

¹¹ Din mijlocul dezbaterii, adică; din mijlocul chestiunilor 'puse pe tapet'.

¹² Întocmai ca Varlaam, patriarhul conchidea – din citata spusă a monahilor – ditheismul și, iarăși întocmai ca acela, îl aducea drept vină asupra monahilor.

ἐπήκοον πάντων τοῦ Βαβλαᾶμ ἐγγράφους ἀναφορὰς περὶ τοῦ δῆθεν ἐγκλήματος τούτου παρεσιώπησε καὶ ὡς ὁ Παλαμαῆς διὰ στόματος ἀπελογήσατο, καὶ τὰ εἰκότα ἀπελογήσατο, ἔξ ὧν «ἐνεφράγη τὸ στόμα» τηνικαῦτα τοῦ Βαβλαᾶμ «λαλοῦν ἄδικα». Τότε γε μὴν ἀνωμολογημένον ὑπάρχον τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ διαφέρειν τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ τὴν ἐνεργειαν, οὐ πολλῶν ἐδέησε τῷ Παλαμαῆ λόγων, ἀλλὰ δείξας ὡς περὶ τῆς θείας ἐνεργείας, ἀλλ' οὐ περὶ τῆς θείας οὐσίας ποιεῖται τὸν λόγον, καὶ ὡς ἑνός εἰσιν αὐταὶ καὶ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ, μίαν ἔχοντος ἐν ἀκτίστῳ καὶ οὐσία καὶ ἐνεργείᾳ θεότητα, αἰσχύνῃ λαμπρᾷ τὸν Βαβλαᾶμ περιέβαλε. Νῦν δ' ὁ πατριάρχης τάναντία φρονήσας καὶ τοὺς ἀνθρώπους διδάσκειν ἐπιχειρήσας, ἐκεῖνα πάντα λήθη παραδοῦναι σπεύδει τελέᾳ καὶ πρὸς τούτοις, ὡς τοῦ Βαβλαᾶμ κινήσαντος καὶ πρώτου κατηγορήσαντος, εὐλόγως καὶ δικαίως καὶ ἀναγκαίως, ἐγγράφως καὶ ἀγράφως ὁ Παλαμαῆς ἐποίησατο τὴν ἀπολογία. Καὶ τοῦτο γὰρ ἐκεῖ πολλάκις καὶ σαφῶς κείμενον ὁ τοῦ Ἀκινδύνου βεβαιωτῆς ἐπίτηδες καταλέλοιπεν, ὡς τοῖς κατὰ τοῦ Παλαμαῆ νῦν γραφομένοις τούτοις ἐναντιώτατον· εὐλόγως γάρ καὶ δικαίως καὶ ἀναγκαίως καὶ νῦν τοῦτον ἀπολογούμενον δείκνυσι.

¹ *Vezi Tomosul Sinodal I, 7, PG 151, 682C.*

² A lui Palama, adică.

³ În sensul de: prin viu grai.

⁴ Literal: și-a făcut apologia; *vezi Vezi Tomosul Sinodal I, 7, PG 151, 682C.*

⁵ *Psalmii 62, 12.*

⁶ Adică: de către Biserică.

⁷ Precum de multe ori am mai spus-o, fraza «în nezidită și ființă, și lucrare – ὁ dumnezeire are Dumnezeu» (adică 'în nezidita ființă și în nezidita lucrare – una este dumnezeirea lui Dumnezeu') este similară frazei «în dumnezeire și în omenire – unul este Hristosul».

⁸ Literal: strălucită.

⁹ Acest «acum» este perechea precedentului «pe atunci».

¹⁰ Adică: învățăturile de deunăzi ale Bisericii; în speță: deosebirea dintre dumnezeiasca ființă și lucrare.

și împotriva acelorași [lucruri] a le aduce, precum toți [o] știu; dar și rapoartele în scris ale lui Varlaam¹, cele citite în auzul tuturor, [cele] despre – chipurile – vina acestuia² le-a trecut sub tăcere și cum [că] Palama cu gura lui³ s-a apărat în cuvânt⁴, și [tocmai lucrurile] cele cuvenite [zicându-le] s-a apărat, [lucruri] din care «s-a astupat» atunci «gura» lui Varlaam, [cea] «grăitoare de cele nedrepte»⁵. Că [pe] atunci mărturisit sus [și tare] fiind Bisericii⁶ [faptul de] a se deosebi lucrarea [lui Dumnezeu] de ființa lui Dumnezeu, nu de multe cuvinte a avut Palama trebuință, ci, arătând cum [că] despre dumnezeiasca lucrare – iar nu despre dumnezeiasca ființă – vorbește și cum [că] ale unuia și aceluiași Dumnezeu sînt acesta, ale Celuia ce – în nezidită și ființă, și lucrare – úna [Își] are dumnezeire[a]⁷, întru învederată⁸ rușine l-a acoperit pe Varlaam; pe când acum⁹ patriarhul, [tocmai] cele potrivnice cugetându-le și [pe acestea] apucându-se a-i învăța pe oameni, acelea toate¹⁰ uitării desăvârșite a fi date se sânguiește și, pe lângă acestea, [și aceea] cum [că nu altcum decât] Varlaam începând¹¹ și [él] învinuind întâiul¹², [abia atunci,] pe drept cuvânt și pe bună dreptate și [în chip] nevoit, în [chip] scris și nescris, Palama și-a făcut apărarea în cuvânt¹³; că și [lucrul] acesta – măcar că stă scris acolo limpede și de multe ori – chezașul lui Achindin înadins îl a[re] lăsat deoparte, ca pe ceva cu totul potrivit acestora scrise [de el] acum împotriva lui Palama; că și acum îl arată pe acesta¹⁴ [că tot] pe drept cuvânt și pe bună dreptate și [în chip] nevoit se apără.

¹¹ Literal: mișcând.

¹² Adică: abia după ce Varlaam a început controversa, abia după aceea a ripostat Palama.

¹³ Apologia, adică.

¹⁴ Pe Palama, așadar.

21 Καὶ οὐδὲ τὴν ἐκεῖ γεγραμμένην ἀρχὴν τῶν περὶ φωτὸς λόγων ὁ τοῦ *Τόμου* καταλύτης οὗτος ἐδυσωπήθη τοὺς αὐτοῦ δόλους φανερῶς ἐλέγχουσιν. Ἔχει γὰρ οὕτως· «ἔπειτα ἠνέχθη τὰ τοῦ Βαβλαὰμ συγγράμματα, ἐν οἷς ἔλεγε καὶ περὶ τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς τῆς τοῦ κυρίου μεταμορφώσεως καὶ τῶν τῆς τοῦ φωτὸς τούτου θεᾶς ἠξιωμένων προκρίτων μαθητῶν αὐτοῦ τάδε»· τὸ γὰρ ἔπειτ᾽ προκείμενον καὶ τὸ μεταξὺ γεγραμμένον—ὡς ἔλεγεν ὁ Βαβλαὰμ καὶ περὶ τοῦ φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως—ἐναργῶς παρίστησιν ὡς ἦν ἑτεράττα πρότερον, ἃ λέγων κακῶς ὁ Βαβλαὰμ ἐξηλέγχθη, μὴ μόνον ἄδεκτος εἰς κατηγορίαν κριθεῖς—ὁ τερατεύεται νῦν ἀκανονίστως ὄντως καὶ παρὰ πάντα λόγον ὁ καινὸς ἡμῶν οὗτος ἀρτίως κατήγορος· πῶς γὰρ, ὁ μετὰ τῶν παρ᾽ αὐτοῦ κατηγορηθέντων τηνικαῦτα κρινόμενος;—, ἀλλὰ καὶ τὰς παραστάσεις τῶν κατηγορημάτων παρὰ τῶν κρινόντων νομίμως ὄντως καὶ κανονικῶς ἀπαιτούμενος. Τὸ μὲν οὖν προοίμιον τοῦ *Τόμου* δι᾽ ἀντιθέτου προοιμίου σαφῶς κατέλυσεν ὁ νῦν τοῖς βαβλααμίταις πατριάρχης προσκείμενος, τὴν δὲ μετὰ τὸ προοίμιον ἀρχὴν τῆς ἐν αὐτῷ ὑποθέσεως δι᾽ ἑτέρας ἐναντιώσεως παραπλησίως ἀνέτρεψε, τὰ δ᾽ ἐκεῖθεν μέχρι τῶν περὶ φωτὸς λόγων ἐγγεγραμμένα τελέως ἀπήλειψε, καὶ αὐτῶν δὲ τῶν περὶ φωτὸς μνησθεῖς λόγων πολὺν παρ᾽ αὐτὰ συγκατέμιξε δόλον.

¹ *Vezi Tomosul Sinodal I, 8, PG 151, 682C–683B, unde se vorbește despre scrierile lui Varlaam.*

² Adică: pierzătorul/stricătorul.

³ *Tomosul Sinodal I, 8, PG 151, 682D.*

⁴ Adică: greșit zicându-le.

⁵ Adică: declarat, aflat, găsit.

⁶ Mai precis: fabulează, aberează.

⁷ Adică: a toată logica.

⁸ «cele învinuite de el»: acuzațiile aduse de el, lucrurile pe care le pune pe seama pârâților de el.

⁹ A le pune de față, adică.

¹⁰ Al chestiunii din cuprinsul *Tomos*-ului, adică.

21

Și nici începutul cuvintelor celor despre lumină¹, cel scris acolo, prăpăditorul² acesta al *Tomosului* nu l-a cruțat, care limpede îi dă în vileag vicleşugurile. Că așa zice: «*apoi s-au adus scrierile lui Varlaam, în care vorbea și despre neapropiată lumina schimbării-la-față a Domnului și [zicea despre] cei învredniciți vederii luminii acesteia, cei aleși dintre ucenicii săi, acestea*»³; că [acest] 'apoi' înainte-așezat și ce este scris între [cuvintele acelea] – cum [că] Varlaam «*vorbea și despre lumina schimbării-la-față*» – limpede înfățișează cum [că] au fost mai întâi oarecare altele, pe care rău zicându-le⁴ Varlaam, *a fost dat în vileag [că greșește]*; [așadar] nu doar a fost judecat⁵ [a fi] neprimut spre pâră (cum îndrugă⁶ acum, cu adevărat în pofida canoanelor și a tot cuvântul⁷, acest nou pârător al nostru, cel de acum; căci cum [să fie doar neprimut spre pâră], când a fost judecat atunci *dimpreună cu cele învinuite* de către el⁸?), ci și dovezile învinuirilor [celor făcute de el] i s-au cerut⁹ de către cei ce cu adevărat după lege judecă, și după canoane. Așadar, proimion-ul *Tomos*-ului printr-un proimion de-a dreptul în răspăr [cu acela] l-a prăpădit patriarhul cel ce stă acum alături Varlaamiților, iar începutul – de după proimion – al pricinii din el¹⁰, așijderea, printr-altă opoziție l-a răsturnat¹¹, iar cele scrise de acolo până la cuvintele despre lumină le-a șters cu desăvârșire, și înseși cuvintele despre lumină pomenindu-le, mult vicleşug a amestecat pe lângă în ele.

¹¹ Schimbând accentele semantice ale textului, Caleca făcea să dispară contrastul ce structură acel proimion – și anume antinomia *neapropiată* ('*inaccesibilă*')-*văzută*, proprie luminii nezidite – și, pare-se, strecura o altă antinomie, cu o altă *opoziție* de termeni, dând peste cap toată noima proimion-ului.

22 Τὸ γὰρ ἄπρόσιτον εἶναι μόνον εἰπών, οὐ προσέθηκε καὶ τοὺς ἐπιτυχόντας τῆς αὐτοῦ θείας, ὡς ἐκεῖ γέγραπται, ἴν' ἔξη κατὰ τὸν βαρλααμίτην Ἀκίνδυνον τὴν θείαν καὶ πᾶσιν ἀόρατον οὐσίαν ἐννοεῖν, ἄκτιστον αὐτὸ λέγων, καὶ οὕτω λανθάνη τοὺς ἀκροωμένους κτιστὸν εἶναι φρονῶν τὸ ἐν Θαβῶρ ἑωραμένον τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἀποστόλων φῶς. Τοῦτο δὴ καὶ προϊόντος τοῦ λόγου φανερώτερον ἔσται. Προενεγκῶν δ' οὗτος ἐνταῦθα καὶ τὰ περὶ τῆς ἱεράς προσευχῆς, ἐξεῖλεν εὐθύς ἐκείνο καὶ μετεποίησε καθ' ὁ κακοῦργος ὁ Βαρλαάμ ἐξηλέγχθη· καὶ γὰρ ἐκείνος ἐπὶ τὸ υἱὸν θεοῦ καλεῖσθαι παρ' ἡμῶν τὸν Χριστόν, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν βδελυρὰν σοφιστείαν ἐκένωσε. Ταῦτ' ἄρα καὶ ὁ Τόμος καὶ ἡ τοῦ βασιλέως ἡδίστη καὶ μεγαλόνοτος φωνὴ τοῦτο διὰ πλειόνων εὐσεβέστατον εἶναι παρίστησιν. Ὁ δὲ νῦν οὗτος τὸν ἀντικείμενον ἐκείνῳ συντιθεὶς Τόμον, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐξελῶν, συνεξεῖλε πάντως ἐκείνα πάντα, λυμηνάμενος δὲ καὶ τῷ περὶ τῆς προσευχῆς ἐκεῖ λόγῳ τοῦτον τὸν τρόπον. Ἄρα τί τῶν δογμάτων ἢ τῶν ῥημάτων ἐκείνου τοῦ Τόμου παρῆκεν, ὃ μὴ διέστρεψε καὶ ἀνέστρεψεν; οὐ μὲν οὖν πάντα δὲ πράττει θέλων ὑποκατασκευάζειν Ἀκινδύνου τὴν πρόθεσιν, ἢ δὲ ἐστὶν ἀκρίτως φανῆναι καταδικασθέντα τὸν

¹ Pe dumnezeiasca lumină, adică.

² Literal: adăugat.

³ În *Tomos*, adică; a evitat, așadar, antonimia *neapropiată* ('inaccessibilă')~*văzută*; vezi *Tomosul Sinodal I*, 8, PG 151, 682D.

⁴ Adică: citarea trunchiată.

⁵ Adică: conform cu greșitele dogme ale lui Achindin.

⁶ În *Tomos*, adică.

⁷ Vezi *Tomosul Sinodal din 1347*, P. Uspenski, p. 721.

⁸ Varlaam, adică.

⁹ Adică: a numi.

¹⁰ Zicerea, spusa.

¹¹ Adică: cu multă noimă.

¹² Patriarhul, adică.

¹³ Adică: *Tomosului* sinodal.

22

Că doar 'neapropiată' [a fi] zicându-o [pe aceasta]¹, nu i-a mai pomenit² și pe cei ce au avut parte de vederea ei, cum stă scris acolo³, ca, zicând [el] aceasta⁴, să aibă cum da de înțeles – după Varlaamitul [de] Achindin⁵ – că [acolo⁶] ar fi vorba despre dumnezeiasca și tuturor nevăzuta ființă [cea] nezidită, și, așa, să le ascundă celor ce [îl] ascultă cum că zidită cugetă a fi lumina cea în Tavor văzută ochilor apostolilor⁷; cum și în curgerea cuvântului mai limpede se va vădi. Și aducând acesta aici de față și cele despre sfințita rugăciune, a șters de-a dreptul – și a prefăcut – lucrul acela pentru care Varlaam a fost dat în vileag [a fi] rău-făcător; că acela⁸ asupra faptului de a chema⁹ noi 'Fiu al lui Dumnezeu' pe Hristos și-a vărsat toată spurcata sofisticărie; încât și *Tomosul*, și glasul¹⁰ cel preadulce și mare-la-înțeles¹¹ al împăratului faptul aceasta îl înfățișează – prin multe [dovezi] – a fi preabinecinstitor. Pe când acum acesta¹², alcătuiind tomosul cel [pus] împotriva aceluia¹³, ștergând lucrul despre care era vorba, negreșit că – împreună cu el – a șters [și] toate [dovezile] acelea, prăpădind, în felul acesta, și cuvântul despre rugăciune, cel de acolo. Oare e dogmă ori zicere din *Tomosul* acela pe carea să nu o fi sucit și dat peste cap? – nicidecum; iar [pe] toate le face vrând a netezi într-ascuns calea pentru scoposul lui Achindin¹⁴, [scopos] care este [faptul de] a arăta cum că Varlaam ar fi fost osândit fără judecată¹⁵, fapt pentru care a ajuns să zică¹⁶ – [în chip] mincinos – și că acela¹⁷ a fost judecat [a fi] neprimit spre pâra în privința

¹⁴ Adică: planul, ceea ce avea de gând Achindin.

¹⁵ Adică: fără a fi fost judecat.

¹⁶ Patriarhul, adică.

¹⁷ Varlaam.

Βαρλαάμ, διὸ καὶ τὸ ἄδεκτον ἐκεῖνον κριθῆναι πρὸς τὴν κατηγορίαν, δι' ἣν ἡ δίκη φανερώς ἦν, προήχθη ψευδῶς εἰπεῖν, καὶ γὰρ εἴπερ ἄδεκτος ἐκρίθη πρὸς τὸ τῆ κρίσει τότε προκειμένον, οὐδ' ἐκρίθη λοιπόν, ἀλλ' ἀκριτῶς ἐξώσθη.

23

Δικαίως τοιγαροῦν φαῖεν ἂν οἱ μηδὲν πρὸ τῆς ἀληθείας τιθέμενοι πρὸς τὸν προτιθέντα τὸ ψεῦδος ὡς ἀνωμολογημένην ἀλήθειαν — καὶ οἷον μαρτυρουμένους τούτους ὑπ' ἀναιδεΐας καὶ «πάντες οἶδατε» λέγοντα, ὧν τὰναντία πάντες γινώσκουσι —, φαῖεν ἂν τοιγαροῦν πρὸς αὐτὸν αὐδικαίως· Ἐπὶ τῆς μεγίστης ἐκκλησίας μεγάλην ἐκείνην συνέλευσιν πάντες οἶδαμεν καὶ ὡς ὁ Βαρλαάμ κατεψηφίσθη, κακόδοξος ἐξελεγχθεὶς ἐπ' αὐτῆς, καὶ ὅτι πρῶτος μὲν ἐπὶ ταύτης ὁ Βαρλαάμ, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας δευτερος ὁ Ἀκίνδυνος τὴν τοῦ κακοδόξως λέγειν ἀπηνέγκατο ψῆφον, ἦν σὺ νῦν σύνοδον ἐκὼν λιπὼν ὡς τὰναντία πράττων τοῖς ἐκεῖ ψηφίσμασιν, εἶτα λήσειν ἡλπισας, ὑπεύθυνος ὢν· ἀλλ' ὡς μὲν ἐπὶ τῆς πρώτης ὁ Βαρλαάμ κατεψηφίσθη συνόδου, πάντες ἀκριβῶς ἴσμεν· ὅτι δὲ καὶ ὅπως ὁ Βαρλαάμ ἄδεκτος εἰς κατηγορίαν ἐκρίθη τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τοσοῦτον οὐκ οἶδαμεν, ὡς καὶ πᾶν ἐξεπίστασθαι τοῦναντίον. Ὁ γὰρ Παλαμᾶς οὐκ αὐτόκλητος ἦλθεν, ἀλλ' ὡς ἐγκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Βαρλαάμ μετεπέμφθη πόρωθεν. Τοιγαροῦν οὐκ ἄδεκτος ἐκρίθη πρὸς κατηγορίαν ὁ Βαρλαάμ. Αἰφιγμένου μέντοι τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῆς συνοδικῆς ὀμηγύρεως συγκροτηθείσης, αὐτῶν ἀμφοτέρων ἐπὶ τοῦ μέσου καθεστηκότων καὶ τοῦ Βαρλαάμ ἐνάγοντος ὄντος, πῶς οὐκ

¹ Adică: mai presus de adevăr.

² Altfel zis: că și cum toți ar fi niște nesimțitori și nesimțiți.

³ Literal: 'a fost votat împotrivă'.

⁴ La adunarea aceasta; la sinod, adică.

⁵ La al doilea sinod, adică.

⁶ Literal: voturilor de acolo.

⁷ Sau: socotit, găsit, aflat, declarat.

căreia – limpede – se făcea judecata; că dacă a fost găsit [a fi] ‘neprimit’ în privința lucrului atunci pus înainte spre judecată, [se înțelege că] nici nu a [mai] fost judecat apoi, ci dat afară fără de judecată.

23

Prin urmare, pe drept ar zice cei ce nu pun nimic înaintea adevărului¹ către cel ce [le] pune dinainte minciuna drept adevăr de-toți-mărturisit – și, de parcă mincinoși cu nerușinare ar fi aceștia², și zice ‘«cu toții știți» pe dos decât știu [de fapt] toți’ – ar zice, așadar, către el, iarăși, pe drept: ‘Acea mare adunare în preamarea bisericii cu toții o știm și cum [că] Varlaam a fost osândit³, rău-slăvitor [a fi] dat în vileag la aceasta⁴, și că primul, la aceasta, Varlaam – iar la a doua⁵, al doilea, Achindin – a fost vădit vinovat [pentru faptul de] a grăi în chip rău-slăvitor, de care sinod tu acum de bună voie lepădându-te, ca unul ce săvârșești [tocmai] cele potrivnice hotărârilor de acolo⁶, ai nădărduit a-ți ascunde apoi vina; ci cum [că] la cel dintâi sinod Varlaam a fost osândit, [ei bine] aceasta toți o știm cu acrivie; dar cum că Varlaam a fost judecat⁷ [a fi] neprimit spre pâr[âre]a lui Palama – și a celor dimpreună cu el – într-atâta de puțin [o] știm, pe cât cunoaștem, cu acrivie, tocmai lucrul cu totul potrivit; că Palama nu cu de-la-sine-chemare a venit⁸, ci, [tocmai că] pârât de Varlaam, a fost adus de departe; că Palama nu cu de-la-sine-poftire a venit, ci [tocmai] ca unul ce fusese pârât de Varlaam a fost chemat de departe; așadar nu neprimit spre pâră a fost judecat atunci [a fi] Varlaam; și, apoi, sosind Palama și adunarea sobornicească întrunindu-se, amândoi stând la mijloc și Varlaam fiind cel ce învinuiește, cum să nu îi fi îngăduit

⁸ Adică: nechemat, din proprie inițiativă, spre a denunța.

ἀν συνήθως τε καὶ νομίμως καὶ κανονικῶς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ προφερομένην κατηγορίαν παρ' αὐτοῦ ῥηθῆναι πρώτου παρηκαν, μᾶλλον δὲ ἀπήτησαν οἱ τῆς ψήφου κύριοι ταύτης, ἀλλὰ προτέρου παρὰ πᾶν ἔθος τε καὶ πάντα νόμον τοῦ ἐγκληθέντος εἰρηκότος ἀκηκοότες, πρώτου κατεψηφίσαντο τοῦ Βαρλαάμ; Τί δ' ὅμως ταῦτα μηκύνω λέγων, ἐξὸν ἀξιοπιστοτέραν ὡς παρὰ τοῦ νῦν ἀπεχθῶς πρὸς ἡμᾶς διακειμένου τούτου κομίσασθαι τὴν μαρτυρίαν;

- 24 Ὁ γὰρ νῦν κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν αὐτῶ συναδόντων κατ' εὐσέβειαν μοναχῶν χωρήσας, μετὰ τὴν σύνοδον εὐθύς ἐκείνην ταῖς ὑπ' αὐτὸν ἀπανταχοῦ γῆς ἱεραῖς ἐκκλησίαις καὶ μοναῖς ἐπιστείλας παρακελεύεται, τὴν τοῦ ἀφορισμοῦ προσεπιθεῖς ἀνάγκην, ἀφανισμῶ παραπεμφθῆναι δημοσία, συναχθέντα ὅπουδήποτε εὐρίσκονται τὰ τοῦ Βαρλαάμ συγγράμματα· καὶ τὸ αἴτιον· «ἐπειδὴ», φησίν, «ἀπηλέγχθη ὁ Βαρλαάμ ἐπὶ τῆς συγκροτηθείσης ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, χάριν τῶν λαληθέντων παρ' αὐτοῦ κατὰ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων, βλάβοςφμα λαλῶν καὶ ἀντικρυς ἐναντία τοῖς θείοις τῶν πατέρων λόγοις»· νῦν δὲ κατὰ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων τὸ γράμμα τοῦτο συντιθεῖς, ὧν εἷς ἦν ὁ Παλαμᾶς καὶ δι' οὗς καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν πρὸς τὸν Βαρλαάμ ἀντίθεσιν, ὡς ἂν οὗτος διακρούσηται τὴν ἐπ' αὐτῇ περιφανῆ νίκην, «ἄδεκτον», φησί, «τὸν Βαρλαάμ κριθῆναι πρὸς κατηγορίαν».

- 25 Πᾶρεστί γε μῆν τῷ βουλομένῳ δι' αὐτοῦ τοῦ Τόμου καὶ ταῦτα διδασθῆναι διεξοδικώτερόν τε καὶ σαφέστερον·

¹ Varlaam, adică; acuzatorul.

² Cum s-a și întâmplat, adică; după cum înfățișează *Tomosul Sinodal*.

³ Se notează acum cealaltă variantă, adică ceea ce ar fi trebuit să se întâmple dacă lucrurile ar fi stat cum le înfățișa patriarhul Caleca; ceea ce nu s-a întâmplat, fiind ceva absurd; deci absurd era și ce susținea patriarhul.

⁴ Patriarhul Caleca, adică.

⁵ Literal: distrugerii publice.

⁶ *Tomosul Sinodal I*, 51, PG 151, 691.

⁷ Este vorba de Palama.

⁸ Patriarhul. ⁹ Biruința lui Palama împotriva lui Varlaam.

(mai bine zis: să nu îi fi cerut) judecătorii – și după obicei, și după lege și canoane – să zică el¹ primul învinuirea adusă de el împotriva lui Palama², ci³, ascultând mai întâi – în pofida și a tot obiceiul, și [a toată] legea – cuvântul învinuitului, întâi pe Varlaam să îl fi osândit?'. Dar ce să mai lungim vorba, când [și] mai vrednică de crezare mărturie se poate aduce de către [însuși] acesta carele nutrește vrăjmășie față de noi?

- 24 Că cel ce s-a pornit acum asupra lui Palama și a monahilor celor ce conglăsuiesc cu el în buna-cinstire [tocmai el însuși⁴] numaidecât după sinodul acela scriind sfințitelor biserici și mânăstiri celor din tot pământul, celor sub el, poruncește – sub pedeapsa afurisaniei – să fie date pieirii⁵ scrierile lui Varlaam, adunate de [pe] oriunde se află; și pricina? – «fiindcă», zice, «dat în vileag a fost Varlaam la întrunitul sfințit și dumnezeiesc sinod – datorită celor grăite de el împotriva celor ce [în chip] sfințit se liniștesc – cum că [lucruri] hulitoare grăiește și de-a dreptul potrivnice dumnezeieștilor cuvinte ale părinților»⁶; pe când acum, împotriva celor ce [în chip] sfințit se liniștesc alcătuind scrisoarea aceasta, dintre carii unul era și Palama și datorită cărora s-a pogorât pe sine [în arenă]⁷ spre a se pune împotriva lui Varlaam, ca să se descotorosească el⁸ de vădita biruință întru aceasta⁹, zice că Varlaam a fost găsit¹⁰ «neprimit spre pâra»¹¹.

- 25 Iar celui ce voiește îi stă la îndemână [ca] în *Tomosul* însuși¹² a vedea¹³ și [lucrurile] acestea, și mai pe larg, și

¹⁰ Adică: judecat, declarat.

¹¹ Vezi *Scrisoarea* lui Caleca, PG 150, 892B.

¹² Adică: în însuși *Tomosul* sinodal.

¹³ Literal: [prin însuși *Tomosul*] a se învăța... .

κάν τούτοις γὰρ ὁ Συνοδικὸς τόμος ἡμῖν ἐς τὰ μάλιστα συμμαρτυρήσειεν ἄν, καταμαρτυρῶν ἐτοίμως τῶν ἡμῖν ἐπικαλούντων ἀδίκως. «Ἐγγράφως γάρ», φησίν, «ὁ Βαρλαάμ τῶν μοναχῶν ἄποτρόπαιον¹ κατηγορήσε φρόνημα»· καὶ πάλιν, «διθεΐας ὁ Βαρλαάμ τοῖς μοναχοῖς ἔγκλημα προστρίψασθαι ἐπεχείρησε, διὰ τὸ λέγειν αὐτοὺς τοῖς ἀξίοις μεθεκτὴν οὐ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν ἄκτιστον καὶ αἴδιον καὶ θεοποιὸν χάριν τοῦ πνεύματος· καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρελθὼν καὶ τὰ περὶ τούτου ἀνενέγκας, κατηγορῶν μάλιστα τοῦ τιμιωτάτου ἱερομονάχου κυρίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἐζήτησε μετακληθῆναι καὶ αὐτούς, διὸ καὶ μετεκλήθησαν»· καὶ πάλιν· «πρόφασιν ὁ Βαρλαάμ τηνικαῦτα ποιούμενος τὴν βασιλικὴν ἀποδημίαν, φεύγων ἦν καὶ μὴ καταπειθῆς ὅλος γινόμενος εἰς τὴν σύνοδον ἀπαντῆσαι καὶ τοῖς κατηγορηθεῖσι παρ' αὐτοῦ μοναχοῖς ἐς λόγους ἐλθεῖν καὶ ἀντικαταστῆναι αὐτοῖς, ἐφ' οἷς κατ' αὐτῶν συνεγράψατο».

26 Ἄρ' οὐ φανερόν ὡς ἐτέρου μὲν ἔνεκεν οὐδενός, τῶν δὲ κατηγορημάτων χάριν, ὧν τοῖς τε ἄλλοις καὶ τῷ Παλαμᾶ ὁ Βαρλαάμ ἐπήνεγκεν, ἔνεκαλεῖτο καὶ φευγοδικῶν ἔπειτα μετεκαλεῖτο πρὸς τὴν σύνοδον ταύτην; Πῶς οὖν ἐκείνου καταδικασθέντος ὁ Παλαμᾶς οὐκ ἔστι τῆς κατηγορίας ἀνώτερος; Πῶς δ' ὁ τοῦ Παλαμᾶ διθεΐαν κατηγορῶν, ὡς ἄκτιστον θεότητα κατὰ τοὺς θεολόγους λέγοντος καὶ

¹ Altfel zis: a da mărturie în favoarea noastră.

² *Tomosul Sinodal I, 2*, PG 151, 680AB.

³ Adică: dată spre împărtășire de ea.

⁴ Literal: raportând.

⁵ Adică: au și fost chemați.

⁶ *Tomosul Sinodal I, 3*, PG 151, 680.

⁷ Adică: ducerea dintre cei vii.

⁸ *Vezi Tomosul*, care zice: «ἀποφεύγων καὶ μὴ καταπειθεὶς ὅλως γινόμενος εἰς τὴν σύνοδον ἀπαντῆσαι».

mai limpede; că și în privința aceasta *Tomosul Sinodal* poate cât se poate de limpede împreună-mărturisi nouă¹, gata a da mărturie împotriva celor ce pe nedrept ne învinuiesc; că «în scris a pârât Varlaam cugetul monahilor [a fi unul] ‘de lepădat’»²; și, iarăși, «vina ditheismului s-a apucat Varlaam a o arunca asupra monahilor, pentru că aceștia ziceau că celor vrednici nu ființa [dumnezeiască] le este [cu puțină] de împărtășit³, ci neziditul și pururea-fiitorul și de-dumnezei-făcătorul har [adică dar] al Duhului; și în biserică venind și înfățișând⁴ cele privitoare la [pricina] aceasta, învinuindu-l îndeosebi pe preacinstitul între ieromonahi kyr Grigorie Palama, a cerut să fie chemați și aceștia, [fapt] pentru care s-au și chemat⁵»⁶; și, iarăși, «prilej luând atunci Varlaam ducerea împăratului⁷, fugea⁸ și cătuși de puțin nu primea a veni la sinod și a se prinde în cuvânt⁹ cu monahii cei de către el învinuiți și a le sta împotriva în privința lucrurilor [de el] scrise împotriva lor»¹⁰.

26

Nu e oare limpede că Varlaam a fost învinuit din nici o altă pricină¹¹, fără numai datorită părelor pe care el le-a adus și asupra celorlalți, și a lui Palama, și [că] mai apoi, fugind [el] de judecată, a fost chemat la sinodul acesta? Așadar, osândit fiind acela, cum nu va fi Palama mai presus de învinuirea [ce i se aducea]? Și cum cel ce îl învinuia pe Palama de ditheism (ca pe unul care zicea¹², după cuvântătorii de Dumnezeu¹³, ‘nezidită dumnezeire’ [a fi] și lumina dumnezeieștii schimbări-la-față), osândit

⁹ Adică: a intra în dezbateri.

¹⁰ *Tomosul Sinodal I*, 4, PG 151, 680–681A.

¹¹ Adică: nu denunțat/acuzat fiind el de către Palama.

¹² Palama, desigur.

¹³ Adică: în conformitate cu ei.

τὸ τῆς θείας μεταμορφώσεως φῶς, εἶτα καταδικασθεὶς ὡς κτιστὸν αὐτὸ φρονῶν αὐτός, καὶ οὕτω διχοτομῶν αὐτὸς εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα, τὸν Παλαμᾶν οὐκ ἀπέδειξεν ἄκτιστον εὐσεβῶς δοξάζοντα καὶ τὴν θείαν φύσιν καὶ τὴν τοῖς ἀξίοις ἀπορρήτως ὀρωμένην καὶ μετεχομένην κατὰ τοὺς θεολόγους λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως, ἣτις ἐστὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο, καθ' ὃ καὶ «οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος»; Οὕτω γὰρ καὶ μίαν σέβομεν θεότητα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐκ ἐν οὐσίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ ἀκτίστῳ καὶ πᾶσι τοῖς περὶ τὴν οὐσίαν θεωρουμένοις καὶ θεολογουμένοις, ὡς καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος φησιν. Ὁ τοίνυν λέγων μὴ ἀνεύθυνον ἀναπεφηνέναι τὸν Παλαμᾶν ἐπὶ τῆς συνόδου ταύτης, μηδὲ τὴν ὑπὸ Βαρλαάμ ἐπαγομένην ἐξητάσθαι κατηγορίαν, δηλὸς ἐστὶν αὐτὸς ἀμφίβολος περὶ τὸ σέβας ὦν πρὸς τῷ καὶ λαμπρότατος εἶναι ψεύστης καὶ συκοφάντης ἀριδιλότατος. Καὶ ταῦτ' οὐ τοῦ Παλαμᾶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ πρὸ πάντων καὶ τῶν ἐπὶ τῆς μεγίστης ἐκείνης συνόδου προκαθημένων τε καὶ περιουσταμένων ἀπάντων.

27 «Τῆς γὰρ συνόδου συγκροτηθείσης», φησὶν αὖ ὁ Τόμος, «παρουσία καὶ τοῦ ἐκ θεοῦ βασιλέως, ὁ Βαρλαάμ ὡσπερὲι τοῦ προκειμένου λήθην παθῶν, οὐκ ἐπέιθετο λέγειν περὶ τῆς τῶν προκειμένων ἐξετάσεως, τῆς κατὰ τῶν μοναχῶν δηλαδὴ ἐγγράφου παρ' αὐτοῦ κατηγορίας». Ὅρας ὡς ἢ παρὰ τοῦ Βαρλαάμ κατηγορία τῶν μοναχῶν

¹ Lumina schimbării-la-față.

² Matei 13, 43.

³ Adică: în accepțiunea aceasta.

⁴ «ὁ dumnezeire»: o singură dumnezeire.

⁵ Adică: fiind una singură nu numai din unghiul ființei [sau: după ființă].

⁶ Vezi Epistola I^a Către Serapion 28, PG 26, 596AB.

⁷ Patriarhul era cel ce spunea acestea două.

⁸ Literal: calomniator.

fiind el mai apoi ca unul care [de fapt el] însuși zidită o socotea pe aceasta¹ și, astfel, [el] însuși despica în zidite și nezidite dumnezeirea cea una, [cum, deci, acesta] nu l-a dovedit pe Palama că [în chip] binecinstitor socoate nezidită și dumnezeiasca fire, și strălucirea dumnezeieștii firi, [strălucire] negrăit văzută și împărtășită, după [cum spun] cuvântătorii de Dumnezeu, celor vrednici [și] carea este lumina aceea după care și «dreptii vor străluci ca soarele»²? Că [doară] așa³ și cinstim ó dumnezeire⁴ a Tatălui și a Fiului și a sfântului Duh, [și anume] nu numai în ființă⁵, ci și în putere și în lucrare nezidită și în toate cele împrejurul ființei văzute [cu mintea] și teologhisite, cum și marele Athanasie spune⁶. Prin urmare, cel ce zice că nu nevinovat s-a dovedit Palama la sinodul acesta, [și că] nici nu s-a cercetat învinuirea cea adusă de către Varlaam⁷, vădit e acesta a fi îndoielnic în privința cinstirii [de Dumnezeu] și, pe lângă aceasta, și mincinos cât se poate de învederat, și defăimător⁸ cum nu se poate mai limpede; și – încă – nu doar al lui Palama, ci și al împăratului său – întâi de toate – și al tuturor celor de la preamare sinodul acela, [adică] și al întâistătătorilor, și al celor dimpreună cu dânșii;

27 că «aducându-se sinodul», zice iarăși *Tomosul*, «de față stând și cel de la Dumnezeu împăratul [nostru], Varlaam, uitând parcă pricina ce stătea de față⁹, nu primea a vorbi despre cercetarea [lucrurilor] celor ce stăteau de față, adică despre învinuirea scrisă [cea adusă] de către el împotriva monahilor»¹⁰. Vezi că [nu alta decât] cea de către Varlaam învinuire a monahilor era cercetarea

⁹ Altfel zis: chestiunea pusă pe tapet.

¹⁰ *Tomosul Sinodal I*, 5, PG 151, 681.

ή προκειμένη τηνικαῦτα τῇ συνόδῳ ἐξέτασις ἦν; Νῦν δ' ὁ τάναντία γράφων κοινωνεῖ τῷ Βαρλαάμ τοῦ κατὰ τὴν λήθην ἐκείνου πάθους, ὡς ἔοικεν, εἰκότως, ἐπεὶ καὶ τῆς κακονοίας ἄρτι μετέσχε τῆς αὐτῆς. Ὁ δὲ Τόμος, «ἐπεὶ», φησίν, «ὁ Βαρλαάμ οὐκ ἐπέιθετο λέγειν περὶ τῆς τῶν προκειμένων ἐξετάσεως, τῆς κατὰ τῶν μοναχῶν δηλαδὴ ἐγγράφου παρ' αὐτοῦ κατηγορίας, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν τηνικαῦτα προτεθειμένων ἱερῶν κανόνων, προεκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ μέσου ἅς ὁ Βαρλαάμ φθάσας ἐποιήσατο ἀναφορὰς κατὰ τῶν μοναχῶν καὶ ἀναγνωσθεισῶν τῶν τοιούτων ἀναφορῶν προετραπή ὁ διαληφθεὶς ἱερομόναχος κύριος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τὴν ἐπ' αὐταῖς ποιήσασθαι ἀπολογία, ὡς αὐτοῦ μάλιστα καθαπτομένας: ὅστις καὶ εἰπὼν ἐν προομιῶν λόγῳ καὶ ἀπολογησάμενος ὅσα εἰκός, ἔπειτα διηγήσατο καὶ ὡς ἐπισυνέβη τὰ τῆς αὐτῶν διαφορᾶς, προτέρου τοῦ αὐτοῦ Βαρλαάμ συγγραψαμένου καὶ κατηγορήσαντος αὐτῶν, ἅπερ ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ ἐναντία τοῖς τῶν πατέρων θείοις λόγοις, ὡς ἀπεδείχθη, ἐκθεμένου, καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἀπολογία καὶ ἀντίρρησιν κεκίνηται».

28 Ταῦτα μὲν ὁ Τόμος ἀποφαίνεται μεταξὺ γράφων, πρὶν ἐνεχθῆναι τὰ τοῦ Βαρλαάμ συγγράμματα, τούτων δὲ προενεχθέντων καὶ εἰς ἐπήκοον τῇ συνόδῳ ἀναγνωσθέντων καὶ καταδικασθέντων ἄρδην ὡς δυσσεβῶν, τελευτῶν πάλιν ὁ Τόμος, συλληπτικῶς περὶ πάντων ἀποφαίνεται τελεώτερον γράφων· «ἀνεφάνη καὶ ἀτηλέγχθη ὁ Βαρλαάμ

¹ Literal: «cele contrare/opuse [celor scrise în Tomosul Sinodal]».

² Literal: «astfel de rapoarte».

³ Conform procedurii de apărare.

⁴ Literal: «cum s-au petrecut cele ale deosebiriilor lor»; adică: cum s-a ivit diferența dintre Varlaam și monahi, ultimii fiind apărați de Palama.

⁵ Palama, adică.

⁶ Împotriva lui Varlaam, adică.

⁷ *Idem*, 682C.

ce stătea atunci de față sinodului? Dar cela ce acum scrie cele pe dos [decât acelea]¹ părtaș este uitării aceleia celei pătimate de Varlaam, precum se pare, [și] pe bună dreptate, de vreme ce, mai nou, și de aceeași rea-cugetare s-a împărtașit. Iar *Tomosul* zice: «fiindcă Varlaam nu primea a vorbi despre cercetarea [lucrurilor] celor ce stăteau de față, adică despre învinuirea scrisă [cea adusă] de către el împotriva monahilor, după citirea sfin[ți]-telor canoane puse atunci de față, s-au adus la mijloc rapoartele pe care Varlaam tocmai le făcuse împotriva monahilor și, citindu-se rapoartele acestea², «s-a dat cuvântul pârâtului ieromonah kyr Grigorie Palama a-și face apărarea [în cuvânt] în fața [învinuirilor] acestora, întrucât îndeosebi pe dânsul îl atingeau, carele și zicând proimion³, și apărându-se de toate cum se cuvine, mai apoi a povestit și cum s-au petrecut lucrurile⁴, Varlaam însuși fiind cel ce a scris mai întâi și i-a învinuit de cele ce s-au spus mai sus, și cel ce a pus de față – cum s-a dovedit – lucruri potrivnice dumnezeieștilor cuvinte ale părinților; astfel că, de nevoie, și el⁵ a purces la apărarea [în cuvânt] și la grăire împotriva [acelui]⁶»⁷.

28

Acestea le zice *Tomosul* – scriind[u-le] între [altele] – mai înainte de a fi aduse scrierile lui Varlaam⁸; iar aducându-se acestea de față și în auzul sinodului citindu-se și cu totul osândindu-se drept rău-cinstitoare[-de-Dumnezeu], sfârșindu-se *Tomosul*⁹, iarăși zice – pe scurt¹⁰, despre toate – [în chip] mai desăvârșit, scriind: «Varlaam s-a arătat – și a fost vădit – [în chip] hulitor și rău-slăvitor

⁸ *Ibidem*, 8, PG 151, 682.

⁹ Adică: la sfârșitul *Tomosului*.

¹⁰ Altfel zis: rezumativ.

βλασφήμωσ καὶ κακοδόξωσ λαλῶν, οἱ δὲ μοναχοὶ ἀπεδείχθησαν ἀνώτεροὶ τῆσ κατηγορίας αὐτοῦ. Καὶ γοῦν ἀποφαινόμεθα, ὡσ, εἰ μὴ ἐνδείξεται ἀληθῶσ μετάνοιαν, ἀποκήρυκτοσ ἔσται καὶ ἀποτετμημένοσ τῆσ ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆσ καὶ ἀποστολικῆσ ἐκκλησίασ καὶ τοῦ ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν συστήματοσ. Ἀλλὰ καὶ εἴ τισ ἕτεροσ τι τῶν ὑπ' ἐκείνου βλασφήμωσ καὶ κακοδόξωσ κατὰ τῶν μοναχῶν – μᾶλλον δὲ τῆσ ἐκκλησίασ αὐτῆσ – λαληθέντων ἢ συγγραφέντων φανείη πάλιν τῶν μοναχῶν κατηγορῶν ἢ ὄλωσ τούτων ἐν τοῖσ τοιούτοισ καθαπτόμενοσ, ἀποκήρυκτοσ ἔσται καὶ αὐτόσ καὶ ἀποτετμημένοσ τῆσ ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆσ καὶ ἀποστολικῆσ ἐκκλησίασ καὶ τοῦ ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν συστήματοσ».

- 29 Τί τισ ἂν εἶποι πρὸσ τὸν ἀντωποῦντα πρὸσ τοσαύτην καὶ οὔτω φανοτάτην ἀλήθειαν, καὶ ταῦθ' οὔτω παγίωσ ἔστηριγμένην καὶ οἶον ἀλύτοισ σφιγγομένην ἄμμασιν, ὡσ ἀρραγῆ τε καὶ ἀκατάσειστον διατείνειν τὸν αἰεὶ χρόνον; «Προεκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ μέσου», φησὶν ὁ Τόμοσ, «ἄσ ὁ Βαρλαᾶμ ἐποιήσατο ἀναφορὰσ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν ἄλλων μοναχῶν, ἀνεγνώσθησαν, προετράπη ὁ Παλαμᾶσ τὴν ἐπ' αὐταῖσ ποιήσασθαι ἀπολογία, ὡσ αὐτοῦ μάλιστα καθαπτομέναισ». Ἀλλὰ «καὶ ἀπελογήσατο ὁ Παλαμᾶσ», φησί, «καὶ ὄσα εἶκοσ ἀπελογήσατο»· ἀλλὰ «καὶ κατεδικάσθη ὁ Βαρλαᾶμ», φησὶν· «ἐγνώρισθη γὰρ τάναντία τοῖσ τῶν πατέρων λόγοισ ἐκθέμενοσ, ἐφ' ο἖σ κατηγορεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀνεφάνη βλασφήμωσ καὶ κακοδόξωσ λαλῶν, οἱ δὲ μοναχοὶ

¹ Altfel zis: de se va răzgândi cu adevărat, de se va dezice cu adevărat de cele susținute de el mai înainte.

² Literal: excomunicat; sensul primar: dezmoștenit.

³ Adică: de către Varlaam.

⁴ *Tomosul Sinodal I*, PG 151, 691D–692A.

⁵ Literal: să se întindă.

⁶ *Ibidem*, 7, PG 151, 682C.

a grăi, iar monahii s-au dovedit mai presus de pâra lui; hotărâm, așadar, că, de nu va arăta cu adevărat pocăință¹, afurisit să fie² și tăiat de la sfânta lui Hristos sobornicească și apostolească Biserică și de la drept-slăvitorul sobor al creștinilor; dar și de s-ar ivi vreun altul care iarăși i-ar învinui pe monahi de ceva din cele de către acela³ în chip hulitor și rău-slăvitor [de Dumnezeu] grăite și scrise împotriva monahilor – mai bine zis: [împotriva]a Bisericii înseși – sau în orice fel i-ar ocărî pe aceștia în privința [lucrurilor] celor de felul acesta, afurisit să fie și acesta, și tăiat de la sfânta lui Hristos sobornicească și apostolească Biserică și de la drept-slăvitorul sobor al creștinilor»⁴.

29 Ce ar [mai] putea [deci] spune cineva către cela ce grăiește-împotriva unui atât de mare – și așa de preavădit – adevăr, încă și așa de vârtos întărit și strâns ca cu niște noduri de-nedezlegat, ca nerupt și neclătit să dăinuie⁵ pe vremea cea de-a pururea? «S-au adus la mijloc», zice *Tomosul*, «rapoartele pe care Varlaam le-a făcut împotriva lui Palama și a celorlalți monahi, s-au citit, s-a dat cuvântul lui Palama a-și face apărarea [în cuvânt] în fața [învinuirilor] acestora, întrucât îndeosebi pe dânsul îl atingeau»⁶; dar și [că] «s-a apărât [în cuvânt]» zice și [că] «[spunând] câte se cuvenea [a spune], s-a apărât [în cuvânt]»⁷; dar «și a fost osândit Varlaam»⁸ zice; «că a fost cunoscut⁹ că a pus de față [dogmele] cele potrivnice cuvintelor părinților» în privința [chestiunilor] celor de care [ii] învinuia [pe monahi], dar și [că] «s-a arătat¹⁰ [în chip] hulitor și rău-slăvitor a grăi, iar monahii

⁷ *Ibidem*.⁸ *Ibidem*, 51, PG 151, 692.⁹ Varlaam, de către sinodali.¹⁰ Adică: a fost dat la iveală, vădit, dovedit.

άνώτεροι τῆς κατηγορίας αὐτοῦ». Πρὸς δὲ τούτοις πᾶσιν ὅτι καὶ τοῦτ' ἦν τὸ κινήσαν τὸν Παλαμᾶν εἰς ἀντίρρησην, τό τάναντία τοῖς τῶν ἀγίων πατέρων λόγοις πρότερον συγγραψάμενον ἐκθέσθαι τὸν Βαρλαάμ, ἀποκηρῦξεις ἐπὶ τούτοις αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ παρὰ τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος ἐκκοπή τῶν τε κατηγορησάντων, εἰ μὴ μεταμεληθεῖεν, καὶ τῶν ἐσαῦθις κατηγορησόντων ἐπὶ τούτοις τοῦ τε Παλαμᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν. Ταῦτα μὲν ὁ προβάς ἐπὶ ταῖς συνόδοις ἐκείναις *Τόμος*.

30 Τὸ δὲ νῦν ἐπὶ τούτοις κατὰ τε τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν πατριαρχικὸν γράμμα τί; «Ἄδεκτος», φησὶν, «ὁ Βαρλαάμ ἐκριθῆ πρὸς κατηγορίαν» τοῦ Παλαμᾶ τηνικαῦτα. Τούτου δὲ ἀδέκτου πρὸς τὴν κατηγορίαν κριθέντος, οὐκ ἠκούσθη, οὐδ' ἤξητάσθη τὸ παρ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν μοναχῶν προφερόμενον ἔγκλημα. Τούτου δὲ μὴ συνοδικῶς ἀκουσθέντος μηδ' ἐξετασθέντος, οὔτε ἀπολελδῶνται ὁ Παλαμᾶς, οὔτε δεδικαίωται. Ταύτη τοι καὶ κατὰ τὴν σύνοδον εὐθύς ἐκείνην «ἀμφίβολος περὶ τὸ σέβας» μετὰ τῶν αὐτῷ συμφωνούντων ὁ Παλαμᾶς ἀναπέφηνεν οὗτος.

31 Ἄρ' οὐκ ἀντιφατικῶς ἔχει φανερῶς πρὸς τὸν *Τόμον* ἐκείνον τουτὶ τὸ γράμμα, ὡς μὴ ἂν εἶναι συμψεύδεσθαι ἢ συναληθεύειν ἐκείνω; Καὶ τοίνυν, ἵνα τοῦτο γένηται τοῖς πᾶσι καταφανές, παράλληλα ταυτὶ προτεθείκαμεν ἄρτι.

¹ *Ibidem*, 51, PG 151, 691.

² A se împotrivi lui Varlaam, adică; a-l contrazice.

³ Anterior, adică; înaintea lui Varlaam.

⁴ Vezi nota de mai sus pg. 350, nota 1.

⁵ Sau: judecat, declarat.

⁶ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892B. ⁷ Adică: audiat.

⁸ Adică: nici nu i s-a dat dreptate/câştig de cauză, de către sinod.

⁹ *Ibidem*, PG 150, 892.

¹⁰ Literal: în contradicție.

[a fi] mai presus de pâra lui»¹; și, pe lângă toate acestea, că aceasta a fost ceea ce l-a mișcat pe Palama spre împotriva-grăire², [și anume faptul de] a fi pus de față – scriind – [tocmai] cele potrivnice cuvintelor – [celor] spuse mai înainte³ – ale sfinților părinți; [și] afurisanii, iarăși, în privințele acestea, de către Biserică – și tăiere de la creștineasca plíromă – și a celor ce au pârât, de nu se vor căi⁴, și a celor ce iarăși vor pârî în [privințele] acestea pe Palama și pe monahii cei dimpreună cu el. Acestea [le spune, deci,] *Tomosul* cel dat la sinoadele acelea.

30 Iar patriarhiceasca scrisoare cea de acum, cea [tocmai] în [privințele] acestea împotriva lui Palama și a monahilor celor dimpreună cu el, ce [spune]? «Neprimit», zice, «spre pâra» lui Palama «a fost găsit⁵» atunci «Varlaam»⁶ și, neprimit spre pâră fiind găsit acesta, nu a fost ascultat⁷, nici a fost cercetată pâra cea de către el adusă împotriva lui Palama și a monahilor; și [pâra] aceasta nefiind sobornicește ascultată, nici cercetată, [atunci] nici Palama [nu] s-a apărat [în cuvânt], nici [nu] a fost îndreptățit⁸; și așa – și numaidecât după sinodul acela – «îndoielnic la cinstirea [de Dumnezeu]», dimpreună cu cei ce conglăsuiesc cu el, s-a arătat [a fi] Palama acesta⁹.

31 Oare nu în răspăr¹⁰ – pe față – cu *Tomosul* acela este această scrisoare, încât cu neputință este a împreună-minți – ori împreună-a-zice-adevărul – cu acela¹¹? Și totuși, ca [lucrul] acesta să fie tuturora limpede, alătura le-am pus dinainte adineauri. Prin urmare, dacă adevărat

¹¹ Altfel zis: din punct de vedere logic, întrucât cele două scrieri sînt contrare, conținuturile lor nu pot fi concomitent adevărate, nici concomitent false.

Τοιγαροῦν εἶπερ ἐκεῖνος ἀληθῆς ὁ Τόμος (ὥσπερ οὖν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ πρὸ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς ὁ πατριάρχης διὰ τῆς ὑπογραφῆς μαρτυρεῖ καὶ μηδὲ νῦν ἑτέρως λέγειν διὰ γλώττης τολμᾶ, προσέτι γε μὴν καὶ διὰ τοῦ παρόντος οἰκείου γράμματος), εἶπερ οὖν ἀληθῆς ὁ ἐπὶ ταῖς συνόδοις ἐκείναις Τόμος, ψευδὲς ἄρα τὸ γράμμα τοῦτο—μᾶλλον δὲ τὰ τοιαῦτα γράμματα καὶ τὸ πλῆθος ὧν ὀνομάζει Τόμων· πολυσχιδὲς γὰρ τὸ ψεῦδος—καὶ θεοσεβῆς ὡς ἀληθῶς ὁ Παλαμᾶς καὶ τῆς εὐσεβείας συνήγορος ἀνεπαίσχυντος, οἱ δὲ τούτου πάλιν κατηγοροῦντες, κἀντεῦθεν τοὺς θορυβους ἀνακινοῦντες, πρὸς τῷ ψευδηγορεῖν ὑπόκεινται καὶ τοῖς ἐπὶ τοῦ τέλους τοῦ Τόμον φρικώδεσιν ἐκείνοις ἀφορισμοῖς καὶ ταῖς δεινοτάταις ἀποκηρύξεσιν. Ὁ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις τὸ τοιοῦτο ψεῦδος ἐμποιεῖν σπεύδων καὶ πρὸς τὴν οὕτως ὑπεύθυνον ἐπαίρων κατηγορίαν, πῶς οὐκ ἂν εἶη τῶν ἄλλων μᾶλλον ὑπεύθυνος; Ἀλλὰ γὰρ οὕτω συνάγειν αἰρούμενος εἰς ἀπώλειαν οὗτος, εἶθ' ἡμᾶς ὡς μὴ συνάγειν ἢ συνάγεσθαι μετ' αὐτοῦ βουλομένους, 'ξένους' ὀνομάζει καὶ 'ἄλλοτρίους τῆς ἐκκλησίας'. Ἀλλὰ καὶ «κανονικῶς», φησὶν ὁ ψευδογράφος, «ἄδεκτος ὁ Βαρλαάμ ἐκρίθη πρὸς κατηγορίαν, ὡς τῆνικαῦτα καταψηφισθείς. Ἐπεὶ δὲ ἀμφιγνοοῦντες εὐθύς ἤμεν καὶ περὶ τοῦ Παλαμᾶ ὡς ἐν ἄλλοις ἴσως καὶ αὐτοῦ ἀλίσκομένου, πειθόμενοι κἀνταῦθα τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις κανόσι 'μὴ δεῖν ἄνευ κατηγορῶν καὶ ἐλέγχων καταγινώσκειν τινὸς' ὀρίζουσι, θεραπεῦσαι τρόπον ἕτερον ἐκρίναμεν τὰ τοῦ πράγματος».

¹ *Vezi Tomosul Sinodal I*, 54, PG 151, 692CB.

² Grigorie Theologul, *Cuvântarea 30 (Despre Fiul)*, 20: «că unul este adevărul, pe când minciuna – ruptă-în-multe».

³ Apărător în cuvânt; 'avocat'.

⁴ Literal: «nerușinat», care nu rușinează (pe cei ce își pun nădejdea în el), nu dă de rușine; ca în troparul Născătoarei de Dumnezeu, de la Utrenie: «Ocrotitoare ... nerușinată», așadar 'nedezmîntită'.

⁵ Excomunicări, adică.

este *Tomosul* acela (precum, dar, dimpreună cu ceilalți – și înaintea celorlalți – și patriarhul însuși o mărturisește prin iscălitură¹; și nici acum nu cutează a o zice altfel cu gura, fără numai [în scris,] prin a sa scrisoare [ce ne stă] de față), dacă, deci, adevărat este *Tomosul* de la sinoadele acelea, atunci mincinoasă este scrisoarea aceasta (mai bine zis: scrisorile de felul acesta și mulțimea [de scrisori] ce le numește ‘tomosuri’; că «ruptă-în-multe este minciuna»²) și de-Dumnezeu-cinstitor cu adevărat [este] Palama și al binecinstirii apărător³ nedezmințit⁴, pe când cei ce iarăși îl pârsesc – și, astfel, stârnesc tulburările – pe lângă aceea că mint, sînt și supuși înfricoșătoarelor afurisaniilor acelora de la sfârșitul *Tomosului*, și precumplitelor lepădări [din Biserică]⁵. Iar cela ce se silește și pe ceilalți a-i trage la asemenea minciună – și îi îngâmă [a purcede și ei] la o așa de vinovată învinuire – cum nu va fi mai vinovat decât ceilalți? Dar acesta, cela ce *așa* a ales a aduna, [și *anume*] spre pierzare, ne numește mai apoi pe noi, ca pe unii ce nu voim a aduna – sau a ne aduna – cu el, ‘străini și înstrăinați de Biserică’⁶. Dar zice scriitorul de minciuni și [că] «canonic[este] a fost Varlaam judecat/găsit⁷ [a fi] neprimut spre pâră, votându-se împotriva lui/ ca unul ce a fost osândit atunci; dar, fiindcă numaidecât am avut îndoieli și față de Palama, poate și el prins [vinovat] cu alte [lucruri], supunându-ne și aici sfintelor și dumnezeieștilor canoane, care hotărâsc că ‘nu trebuie a osândi pe cineva fără învinuitori și fără cercetare’⁸, într-alt chip am socotit a drege lucrurile»⁹.

⁶ Vezi, mai sus, paragraful 10.

⁷ Adică: declarat.

⁸ Vezi Canonul 21 al Sinodului IV Ecumenic.

⁹ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892BC.

32

Εὐγε τῆς σῆς κανονικῆς ἀκριβείας! Ὑπέρευγε τῆς πρὸς αὐτοὺς πειθοῦς καὶ τῆς ἐν τούτοις ἀσφαλοῦς διαγνώσεως! Οὕτω κανονικῶς ἔναγχος καὶ τὸν βαρλααμίτην Ἀκίνδυνον εἰς ἱερωσύνην προήγαγες· οὐδὲ τὰ συστατικά σοι τῶν ὑπὲρ ἐκείνου γραμμάτων ἕτερον ἔχει τρόπον ἀκανονίστως γὰρ, ἴν' οὕτως εἴπω, καὶ λίαν ἀκαταλλήλως τοῖς ἱεροῖς χρώμενος κανόσι καὶ κατ' αὐτῶν αὐτοὺς προβαλλόμενος, κατ' ἀλλήλων — μᾶλλον δὲ κατὰ τῶν θεμένων καὶ τῆς ἀνωμολογημένης αὐτοῖς εὐσεβείας — τούτους ἐπανιστάς, ὡσπερ Ἑλλήνων παῖδες τὴν κτίσιν κατὰ τοῦ κτίσαντος· τὰναντία γὰρ ὧν αὐτὸς καὶ πράττεις καὶ γράφεις φύσει τε δίκαιά ἐστι, καὶ παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων ὀρίζεται τὸν μὲν πολλακίς συγκαταθέμενον εὐσεβεῖν καὶ πολλακίς αὐ ἡρνημένον «ἀβέβαιον εἶναι περὶ τὸ σέβας»· εἰ δὲ καὶ τὴν συγκατάθεσιν τῆς κατ' εὐσέβειαν ὁμολογίας ἐγγράφως ποιησάμενος οὗτος, εἴτ' ἔξαρνος ταύτης πάλιν γένοιτο, πόσω μᾶλλον; εἰ δὲ καὶ συνοδικῶς ἐπὶ τούτοις κακόδοξος ἐξελεγχθεῖς, εἴτα πάλιν τῆς αὐτῆς κακοφροσύνης ἀνερευθριάστως ἔχοιτο, καὶ καταλογογραφεῖ τῆς εὐσεβείας χώραν λαβῶν, ὁποῖός ἐστιν Ἀκίνδυνος, ἔνοχος πᾶσι τοῖς εἰρημένοις δεικνύμενος, παρὰ τίνων ἱερῶν κανόνων ἱερωσύνης ἐπεληφθαι δικαιωθήσεται; Τὸν μὲν οὖν τοιοῦτον οὐκ «ἀμφίβολον μόνον περὶ τὸ σέβας», ἀλλ' ἀναμφιβόλως

¹ Față de canoane, adică.

² În privința canoanelor, adică.

³ Sugestiv, termenul *necanonic* practic nu există în scrierile părinților.

⁴ Este vorba despre sfintele canoane.

⁵ Pasajul de față este ambiguu în ediția grecească; noi am optat pentru o altă punctuație.

⁶ De către sfintele canoane, adică.

⁷ Adică: a îmbrățișa binecinstirea-de-Dumnezeu, dreapta-socotință în privința Lui, dreapta-slăvire a Lui.

⁸ Sau: o leapădă.

⁹ «Ia cinstire»: în privința cinstirii [date de el] lui Dumnezeu.

¹⁰ Ioan Calea, *Scrisoare*, PG 150, 892D.

32

Halal acriviei tale canonice! Și prea-halal supunerii față de acestea¹ și nealunecatului discernământ în privința acestora²! Tot așa de 'canonic[ește]' și pe varlaamitul de Achindin l-ai adus deunăzi la preoție ([și] nici scrisorile tale de recomandare a aceluia nu sînt 'într-alt chip'), că necanonicit³ – ca să zic așa – [ai făcut aceasta,] și foarte nepotrivit de sfintele canoane slujindu-te și [de-a dreptul] împotriva lor [însele⁴] punându-le înainte, pe unele asupra celorlalte – mai bine zis: asupra celor ce le-au așezat și a binecinstirii mărturisite de ele – răsvrătindu-le, precum feciorii Ellinilor zidirea asupra Ziditorului⁵; că [tocmai] cele în răspăr cu cele pe care [tu] însuși le și faci și le și scrii [ei bine, tocmai acelea] sînt și prin fire drepte, și hotărâte de către sfintele canoane [a fi drepte]; [că,] pe de o parte, [se hotărăște⁶] că cela ce de multe ori consimte a îmbrățișa binecinstirea [de Dumnezeu⁷] și, iarăși, de multe ori [o] tăgăduiește⁸, [acesta] «este îndoielnic la cinstire^{9»}¹⁰; dar dacă, pe de altă parte, acesta [mai] așterne și în scris conglăsuirea¹¹ cu mărturisirea binecinstirii [de Dumnezeu], iar apoi iarăși se face tăgăduitor [al ei], cu cât mai mult [nu va fi «îndoielnic la cinstire»]? Iar dacă [mai] este și sobornicește¹² dat în vileag [a fi] rău-slăvitor în privințele acestea, iar apoi în chip nerușinat se ține iarăși de aceeași rea cugetare și, prinzând prilej, scrie împotriva binecinstirii – cum e Achindin –, vinovat de toate cele zise arătându-se¹³, de către care sfinte canoane [mai] e îndreptățit a lua preoția? Așadar, unul ca acesta¹⁴ trebuie socotit a fi nu numai 'îndoielnic la cinstire',

¹¹ Literal: consimțirea.

¹² Sinodal, adică.

¹³ Adică: dovedindu-se.

¹⁴ Achindin, adică.

εἶναι δυσσεβῆ νομίζειν χρεών, τὸν δὲ τοὺς ἐπαναστάν-
τας τῇ εὐσεβείᾳ καὶ διὰ ταύτην αὐτοῦ κατειπόντας κατὰ
πρόσωπον συνοδικῶς ἀπελέγξαντὰ τε καὶ καταισχύναν-
τα, καὶ ταῦτ' οὐχ ἅπαξ μόνον ἀλλὰ καὶ δὶς, λόγοις δὲ καὶ
γράμμασι, καὶ πολλάκις, ὥσπερ ὁ τοῦ θεοῦ ἱερεὺς
Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τοῦτον δὲ μὴ μόνον ἀνεπίληπτον
κατ' εὐσέβειαν, κἂν ἐρεσχελῆται παρὰ τῶν ἐλεγχθέντων,
ἀλλὰ καὶ προαγωνιστὴν καὶ συνήγορον τῆς εὐσεβείας πᾶς
τις εὖ φρονῶν ἠγήσαιοτο. Κατὰ δὲ τὴν ἐν τοῖς κανόσι τοῦ
πατριάρχου ταυτηνὴ διάγνωσιν, οὐδεὶς τῶν ἐκ τοῦ παντός
αἰῶνος τοῖς πονηροῖς αἰρεσιάρχαις ἀντιστάντων βεβαίως
ἐστὶν εὐσεβής, ἀλλὰ «περὶ τὸ φρόνημα καὶ τὸ σέβας ἀμφί-
βολος»· καὶ δὴ δι' ἑνὸς τῶν προβόλων τῆς εὐσεβείας ποιη-
σόμεθα τοῦτο δῆλον, τοὺς ἄλλους ἀφέντες διὰ τὸ μῆκος.

- 33 Ἐπεγράφατό ποτε διθειᾶς ἔγκλημα ὁ Ἄρειος τῷ με-
γάλῳ Ἀθανασίῳ, λέγοντι κατὰ τὰς γραφὰς θεὸν ἄκτιστον
καὶ τὸν υἱόν· ἐπεγράφατο νῦν ὁ Βαβλαᾶμ διθειᾶς ἔγκλημα
τῷ Παλαμᾶ, λέγοντι κατὰ τὰς γραφὰς ἄκτιστον θεότητα
καὶ τὸ τοῖς ἀποστόλοις ἐν Θαβῶρ ἐωραμένον ἀπορρήτως
φῶς. Παρεπέμφθησαν ἑκάτεροι τῶν ἀντεγκαλούντων ταῖς
κατὰ καιρὸν συνόδοις· κατεδικάσθη, καθάπερ Ἄρειος κτί-
σμα λέγων τηρικαῦτα τὸν υἱόν, οὕτω νῦν ὁ Βαβλαᾶμ, κτί-
σμα λέγων τὸ θειότατον ἐκεῖνο φῶς. Εἰ τοίνυν «ἄδεκτος
ὁ Βαβλαᾶμ κανονικῶς ἐντεῦθεν εἰς κατηγορίαν», ὡς ἦδη

¹ Din pricina binecinstirii, celei finite – și apărute – de către Palama.

² Adică: personal vizându-l.

³ Ireproșabil, cu neputință de acuzat.

⁴ De către Palama, a fi rău-cinstitori.

⁵ Adică: începători-de-eres, născocitori/inițiatori de erezie.

⁶ Literal: cu certitudine, în mod sigur.

⁷ Literal: «scris-a asupra».

⁸ Adică: susținea că nu doar Tatăl este Dumnezeu nezidit, ci și Fiul. Vezi *Cuvânt împotriva Arienilor I*, 9, PG 26, 28D și urm.

ci – [în chip] neîndoielnic – [de-a dreptul] răucinstitor [de Dumnezeu]; iar cela ce pe cei care s-au sculat asupra binecinstirii – și din pricina acesteia¹ au grăit anume împotriva lui² – sobornicește i-a dat în vileag și i-a rușinat, și aceasta nu o singură dată, ci și de două ori – cu cuvinte și cu scrisori – și de multe ori, precum preotul lui Dumnezeu Grigorie Palama, pe acesta, deci, nu doar de-neprius³ din unghiul binecinstirii (măcar că bârfit este de către cei dați în vileag⁴), ci și luptător și apărător [în cuvânt] al binecinstirii se cade a-l socoti tot [omul] cel întreg la minte. Iar potrivit acestui ‘întru canoane’ discernământ al patriarhului nimeni dintre cei ce din [tot] veac[ul] s-au împotrivit viclenilor eresiarhi⁵ nu este [în chip] neîndoielnic⁶ binecinstitor, ci «îndoielnic la cuget și la cinstire». Și vădit vom face aceasta printr-unul din scuturile binecinstirii [de Dumnezeu], pe ceilalți [deoparte] lăsându-i, spre a nu ne lungi.

33 Aruncat-a⁷ oarecând Arie vina ditheismului asupra marelui Athanasie, celui ce [Îl] zicea – după Scripturi – ‘Dumnezeu nezidit’ și pe Fiul⁸; aruncat-a⁹ acum Varlaam vina ditheismului asupra lui Palama, celui ce zice – după Scripturi – nezidită dumnezeire [a fi] și lumina cea [în chip] negrăit văzută în Tavor apostolilor. Trimisu-s-au amândoi învinuții sinoadelor celor după vreme¹⁰. Osânditu-s-a – precum Arie, ziditură zicându-l [el] atunci pe Fiul – [tot] așa [și] Varlaam acum, ziditură zicând [el a fi] preadumnezeiască lumina aceea. Dacă, așadar, «*pentru aceasta, după canoane*¹¹ este Varlaam

⁹ Ca mai sus.

¹⁰ Adică: sinoadelor celor adunate fiecare la vremea sa.

¹¹ Altfel zis: ‘regulamentar’, ‘conform legii’.

καταψηφισθείς, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Παλαμᾶς «ἀμφίβολος περὶ τὸ σέβας», ἄδεκτος κανονικῶς ἐντεῦθεν πρὸς κατηγορίαν καὶ ὁ Ἄρειος, ὡς ἤδη καταψηφισθείς, καὶ διὰ τοῦτο ὁ μέγας Ἀθανάσιος «ἀμφίβολος περὶ τὸ σέβας». Φαίη δ' ἂν τις πρὸς τὸν «προφασιζόμενον» τοιαύτας «προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις», μᾶλλον δὲ δυσσεβείαις, καὶ διὰ ταύτας τοὺς εὐσεβεῖς ἀποκηρύττοντα· γενοῦ ποτε σαυτοῦ, καὶ σύνες ὅ,τι λέγεις, ἄνθρωπε· τὴν γὰρ κατ' εὐσέβειαν τῶν εὐσεβῶν ἀπόδειξιν, δυσσεβείας ἀπόδειξιν ποιούμενος λέληθας σαυτόν. Πρὸ γὰρ τοῦ καταψηφισθῆναι Ἄρειός τε καὶ ὁ Βαρλαάμ κατηγορήσαν ὧν κατηγορήσαν, καὶ συνοδικῆ παραπεμφθέντες κρίσει διὰ τοῦτο κατεκρίθησαν, ἐπειδὴ τοιαῦτα τούτων κατηγορήσαν· ἢ τοίνυν κατὰκρίσις αὐτῶν, ἀνακήρυξις ἐστὶ τῶν κατηγορηθέντων ὑπ' αὐτῶν. Καὶ Ἀρείῳ μὲν ἐπίσης ἀναμφιλέκτως δυσσεβῆς ὁ Βαρλαάμ, Ἀθανασίῳ δὲ τῷ μεγάλῳ, οὐ κατὰ τὸ μεγαλεῖον, ἀλλὰ περὶ τὸ σέβας, ἐπίσης ὁ Παλαμᾶς ἀναμφίβολος. Ἄλλ' ὁ μὲν μέγας ἐκεῖνος τοῖς ἀρειανοῖς ἀμφισβητήσιμος, μᾶλλον δὲ καὶ δυσσεβῆς ἐδόκει τηνικαῦτα, ὁ δὲ Παλαμᾶς ἀρτίως τοῖς βαρλααμίταις.

34 Ταῦτ' ἄρα καὶ ὁ νῦν τῶν βαρλααμιτῶν προστάτης, «εὐθὺς ἐπὶ τῆς συνόδου», φησὶν, «ἀμφιγνοοῦντες ἡμεν καὶ περὶ τοῦ Παλαμᾶ, ὡς ἐν ἄλλοις ἴσως καὶ αὐτοῦ

¹ Patriarhul abuză de expresia ambiguă 'neprimt spre pâră'. Astfel că argumentul aberant adus de Caleca (vezi paragraful 21) este aplicat – prin reducere la absurd – de Palama cazului Arie/Athanasie, rezultând – în mod absurd – că marele Athanasie este dubios, iar Arie neprimt spre pâră.

² Literal: cel care 'pretextează pretexte pentru păcate'; în ultimă analiză: 'tăgăduiește păcatele'; vezi *Psalmii* 140, 4; vezi și *Tomosul Aghiorit* 1.

³ În grecește cei doi termeni – și anume: ἐν ἁμαρτίαις (întru păcate) ἐν δυσσεβείαις (întru rele-cinstiri[-de-Dumnezeu]) – coincid metric, având același număr de silabe și aceleași accente.

⁴ Am marcat – prin italic – cuvântul accentuat în propoziție.

⁵ Adică: sinodale; e vorba de Arie și Varlaam.

⁶ Pe marele Athanasie și, respectiv, pe Palama.

⁷ A lui Arie și a lui Varlaam.

⁸ Literal: proclamare.

neprimit spre pâra, [*și anume*] ca [unul ce este] osândit deja, și, drept aceea, Palama [e] «îndoielnic la cinstire», [atunci,] pentru aceasta, [tot] *după canoane* și Arie [va fi] neprimit spre pâra, [*și anume*] ca [unul ce este] osândit deja, și, drept aceea, marele Athanasie [e] îndoielnic la cinstire¹. Zice-va, dar, cineva către cela ce «pricinuieste» asemenea «pricini întru păcate»² – mai bine zis: întru stricate [cinstiri-de-Dumnezeu]³ – și, pentru aceasta, îi leapădă [din Biserică] pe cei binecinstitori: Vino-ți odată în fire și pricepe ce zici, omule; că dovada binecinstirii binecinstitorilor dovadă de rea-cinstire o faci, fără să îți dai seama. Că, mai înainte de-a fi osândiți, și Arie, și Varlaam, *i-au învinuit*⁴ pe cei pe care i-au învinuit; și, trimiși fiind judecării sobornicești⁵, [tocmai] pentru aceasta au fost osândiți, [*și anume*] pentru că [i-]au învinuit [pe aceia⁶] de unele ca acestea; prin urmare, osândirea lor⁷ [de către sinod] îndreptățire⁸ este a celor învinuiți de ei; și [atunci], fără de îndoială, lui Arie deopotrivă în reaua-cinstire [îi este] Varlaam⁹, iar lui Athanasie celui mare – nu la mări[m]e¹⁰, ci în privința cinstirii[-de-Dumnezeu] – deopotrivă [îi este] Palama, neîndoielnic. Dar pe marele acela [Athanasie] arienii îndoielnic¹¹ – ba și rău-cinstitor – îl socoteau pe atunci, iar pe Palama [așijderea] acum Varlaamiții.

34 Așa, deci, și înainte-stătătorul¹² cel de acum al Varlaamiților, «numaidecât după sinod» – zice – «cu îndoială eram și în privința lui Palama, poate și el prins [vinovat] cu alte [lucruri]»¹³; dar nu [mai] era cine să [îl]

⁹ Adică: în privința relei-cinstiri, Varlaam este egal cu Arie.

¹⁰ «nu la mări[m]e»: nu în privința mărimii; dat fiind apelativul sfântului Athanasie, și anume «cel mare».

¹¹ Altfel zis: dubios, dubitabil. ¹² În sensul de 'ocrotitorul', 'scutitorul'.

¹³ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892C.

άλισκομένου»· ἀλλ' ὁ κατηγορῶν οὐχ ὑπῆρχεν· οὐδ' ὁ Ἀκίνδυνος ἦν μετὰ τὸν Βαρλαάμ, ὃς τοῖς ἴσοις ἐγχειρήσας καὶ τῶν ἴσων ἔτυχε, εἰ καὶ σοῦ συνηγοροῦντος ἔτυχε νῦν· ἢ σαυτὸν ἀντ' ἐκείνου προβαλλόμενος, ὡς ὁμόφρων αὐτοῦ γεγενημένος ἀρτίως, εἶτα λήσειν ἠλπίσας τοιοῦτος ὢν. Καὶ μὴν, εἰ μηδεὶς ἔτι τοῦ Παλαμᾶ κατηγορῶν ὑπῆρχε, πᾶν τούναντίον ἐχρῆν ὑμᾶς ἐννοεῖν· εἰ γὰρ ἀνέγκλητος καὶ ἀνάλωτος ὁ Παλαμᾶς ἀναπέφηνε, κατηγοροῦ παρόντος — καὶ ταῦτα τοσοῦτου τὴν περὶ λόγους ἰσχὺν καὶ μὴ γλώττη μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ μακρῶν συγγραμμάτων ἐπιτιθεμένου δεινῶς —, εἰ τοίνυν τοσοῦτου καὶ διὰ τοσοῦτων ἐπικεχειρηκότος, ἄληπτος ὁ Παλαμᾶς ἀνεφάνη, πῶς μηδενὸς ὄντος τοῦ κατηγοροῦντος, «ἀλώσιμος» ἂν ἐνομίσθη τοῖς κρίνειν ὀρθῶς εἰδόσι καὶ κανονικῶς; Καὶ ταῦτα «ἐν ἄλλοις». Τίνα γὰρ καὶ τᾶλλα ταῦτα, καθ' ἃ φησιν «ἀμφιγνοεῖσθαι τὸν Παλαμᾶν»; Εἰ μὲν γὰρ τῶν ἐμπεριελημμένων τοῖς τοῦ Βαρλαάμ λόγοις, ἀλλὰ τῶν περιεχόντων ἐξεληλεγμένων συνεξηλέγχθη καὶ τὰ περιεχόμενα, καὶ μάλισθ' ὅτι τῶν ὑπ' ἐκείνου καὶ λελεγμένων καὶ γεγραμμένων πάντων περιληπτικὸν ὑπῆρχε τὸ φῶς, καθ' ὃ κακοδόξως ἐκεῖνος ἐξηλέγχθη φρονῶν. Εἰ δὲ μὴ τῶν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Βαρλαάμ εἰρημένοις τᾶλλα ταῦτ' ἦν, τίς ἀμφισβήτησις, καὶ ταῦτα τοῖς κρίνειν λαχοῦσι περὶ ὧν οὐδ' αὐτὸς ὁ κατηγορεῖν σπεύδων ἀμφισβητεῖν ἠδυνήθη;

¹ Achindin.

² Altfel zis: 'ai nădăjduit să nu-și dea lumea seama ce hram porți'.

³ Adică: tocmai pe dos de cum ați gândit, tocmai la concluzia opusă trebuia să ajungeți. ⁴ Adică: ireproșabil.

⁵ Adică: la argumentații, la demonstrații prin raționamente.

⁶ Învinuitorul; adică Varlaam.

⁷ Literal: de-neprins.

⁸ Desigur, în alte privințe; vezi, mai sus, paragraful 31.

⁹ Adică: temele acestea, chestiunile acestea.

¹⁰ Literal: «cele ce cuprind».

¹¹ «aceste 'altele'»: aceste alte teme, aceste alte chestiuni.

învinuiască; că nici Achindin nu era – după [fuga lui] Varlaam –, carele¹, de aceleași lucruri apucându-se, de aceleași [osânde] a și avut parte, măcar că acum are parte de apărarea ta; ori [poate că] pe tine însuși – în locul aceluia – punându-te (ca unul ce te-ai făcut acum de-un-cuget cu el), mai apoi – astfel fiind [tu] – ai nădărduit a rămâne ascuns [lucrul acesta]²? Și, de [vreme ce] nu mai era nimeni care să îl învinuiască pe Palama, tocmai lucrul potrivit trebuia să îl gândești³; că dacă Palama s-a arătat de-nedovedit și de-neînvinuit⁴ [tocmai] stând de față învinuitor[ul] – și într-atâta de puternic în cuvinte⁵ [fiind acela⁶] și nu doar cu vorba, ci și prin lungi scrieri cumplit aruncându-se asupra [lui] –, așadar, dacă atât [de însemnat] fiind [învinuitorul] și atât [de însemnate lucruri] încercând [el], fără-de-prihană⁷ Palama s-a arătat, cum, nefiind nimeni să [îl] învinuiască, să fie socotit 'cu puțință de a fi prins [vinovat]⁸ de către cei ce știi judeca drept și după canoane? Ba mai mult: «într-alte [privințe]». Care să mai fie, dar, și «altele» acestea⁹, în privința cărora – [cum] zice – e pus la îndoială Palama? Că, *pe de o parte*, dacă sînt dintre cele cuprinse în cuvintele lui Varlaam, o dată ce au fost date în vileag cuvintele¹⁰ [a fi rele], împreună date au fost în vileag [a fi rele] și cele cuprinse [în ele], mai ales că [chestiunea] a-tot-cuprinzătoare a tuturor celor și zise, și scrise de acela era lumina, din unghiul căreia acela dat a fost în vileag a cugeta în chip rău-slăvitor. Iar dacă, *pe de altă parte*, aceste «altele»¹¹ nu erau între cele spuse de Varlaam, ce îndoială [ar putea fi] – ba, mai mult, celor ce au cădere a judeca¹² – în privința unora dintr-al căror unghi nici cel ce se sârguia a învinui¹³ nu a putut arunca [umbră de] îndoială [asupra lui Palama]?

¹² Adică: celor ce au puterea judecătorească.

¹³ Varlaam, adică.

35

ΑΛΛ' ἐνταῦθα μὲν, εἰ καὶ μὴ λανθάνει τοὺς εἰδότας ἀκροᾶσθαι, σὺν νῶ ὅμως οὐδὲν σαφὲς λέγει περὶ δογμάτων. Ἐν δ' ἐκείνῳ τῷ Ἀντιτόμῳ, ὃν τὸν Ἀντιοχείας ὑποκριθεὶς οὗτος καθ' ἡμῶν καὶ τῆς κοινῆς εὐσεβείας συνέγραψεν— οὐ γὰρ εἶχεν ἐκεῖνος χώραν ὅλως ἐνταῦθα τομογραφεῖν—, ἐν ἐκείνῳ τοίνυν τῷ Ἀντιτόμῳ, «γυμνῆ» τὸ τοῦ λόγου «τῆ κεφαλῇ» καὶ τὴν τοῦ Βαβλαάμ οὗτος δυσσέβειαν κηρύττει τε καὶ στηρίζει καὶ τὴν συνοδικῶς κεκυρωμένην εὐσέβειαν ἀποβάλλεται. Φησὶ γὰρ «μὴ ἔχειν τὸν θεὸν ἐμφύτους ἀκτίστους δυνάμεις καὶ ἐνεργείας διαφερούσας ὅπως οὖν ἀλλήλων», ἀναιρῶν προδήλως τὸ τοῦ θεοῦ παντοδύναμον· μηδὲ τὸ μὲν εἶναι τοῦ θεοῦ οὐσίαν, τὸ δὲ μὴ οὐσίαν, καὶ τὸ μὲν ὑπὲρ νοῦν τὸ δὲ νοούμενον, ἀντικρυς τὰ Εὐνομίου λέγων· μηδὲ τὸ μὲν εἶναι τοῦ θεοῦ μεθεκτόν, τὸ δὲ ἀμέθεκτον, καὶ τὸ μὲν ὄρατόν ὅπως ὀδήποτε, τὸ δὲ ἀόρατον, καὶ ὅτι μόνον ἄκτιστόν ἐστι τὸ πᾶσι παντάπασιν ἀόρατον καὶ οὕτως ἀπρόσιτον, ἀθετῶν διὰ τούτων τὴν ἐπιφαινομένην τοῖς ἁγίοις θείαν ἔλλαμψιν καὶ κτιστόν εἶναι δεικνὺς τὸ φῶς τῆς τοῦ κυρίου μεταμορφώσεως. Κατηγορεῖ δὲ καὶ τοῦ Παλαμᾶ φανερώς, ὡς πρὸς ταῦτα ἐναντιουμένου καὶ μάλιστα¹ ὅτι φῶς λέγει θεῖον μόνοις τοῖς ἁγίοις ὀρώμενόν τε

¹ Sau: «cu minte».

² Caleca, adică.

³ Adică: cu nerușinare, fățiș, fără mască. Dar și în sens pozitiv: *cu mască, fără mască*. Hrisostom «masca aruncându-o, cu capul gol».

⁴ Literal: validată.

⁵ «[din firea Sa] odrăslite»: 'înnăscute', dacă putem zice așa.

⁶ Amintim că în accepțiunea sfântului Grigorie, Dumnezeu este atotputernic nu din unghiul 'intensității', ci din cel al multitudinii lucrărilor Sale, ca Cel ce are *toate* facultățile/puterile, diferite între ele (bunătațe, a-tot-știință, dreptate, înainte-cunoaștere etc.).

⁷ Vezi distincția patristică între ființa lui Dumnezeu și lucrarea Sa, care nu e ființă, ci ceva împrejurul ființei.

⁸ Adică: ceva – lucrarea Sa – este dat zidirilor, spre împărtășire, iar altceva – ființa Sa – nu.

35 Aici însă, măcar că nu le scapă celor ce știu auzi, cu înțeles¹ nimic limpede nu zice, totuși, în privința dogmelor; pe când în *Antitomosul* acela pe care, fățărindu-l pe al Antiohiei [patriarh], [nu altul decât] acesta² l-a scris împotriva noastră și a obșteștii binecinstiri [de Dumnezeu] (că nu i se cădea aceleia câtuși de puțin a da aici tomosuri), așadar, în *Antitomosul* acela 'cu capul gol'³ – cum se zice – acesta și reaua-cinstire a lui Varlaam o propovăduiește și o întărește, și binecinstirea cea sobornicește pecetluită⁴ o leapădă. Că spune [cum că] «Dumnezeu nu are [din firea Sa] odrăslite⁵ nezidite puteri și lucrări [care să fie] diferite cumva întreolaltă», desființând [în chip] vădit a-tot-puternicia⁶ lui Dumnezeu; nici [că] ceva este ființă a lui Dumnezeu, iar altceva este 'nu ființă [a Sa]'⁷, nici [că la Dumnezeu] ceva este mai presus de minte, iar altceva este înțeles [cu mintea], de-a dreptul ale lui Eunomiu zicându-le; nici [că] la Dumnezeu ceva este împărtășibil, iar altceva neîmpărtășibil⁸, și ceva este văzut întrucumva, iar altceva nevăzut; și [zice] că singurul necreat⁹ e ceea ce este tuturora întru toate nevăzut și, astfel, neapropiat¹⁰, trecând cu vederea – datorită acestora – dumnezeiasca strălucire cea arătată asupra sfinților și arătând că creată este lumina schimbării-la-față a Domnului¹¹. Și îl învinuiește pe față și pe Palama, ca pe unul ce se împotrivește [dogmelor] acestora și, mai ales, [pentru] că vorbește despre dumnezeiască lumină doar sfinților văzută și împărtășită și luminându-i pe aceștia și dumnezei-făcându-i, nezidită a fi arătându-o pe

⁹ Altfel zis: singura realitate necreată.

¹⁰ Adică: inaccesibil.

¹¹ Vezi *Tomosul Sinodal din 1347*, P. Uspenski, pp. 720–721.

καὶ μετεχόμενον καὶ φωτίζον τούτους καὶ θεοποιοῦν, ἄκτιστον εἶναι τὸ αὐτὸ δεικνὺς καὶ ὁρατόν, εἰ καὶ ἀπορρήτῳ τινὶ δυνάμει τὴν γὰρ πληθὺν τῶν ἐκεῖ κειμένων συκοφαντιῶν οὐκ ἔνεστιν ἐνταῦθα προθεῖναι δι' ὀλίγων.

36 Τούτοις δὲ πᾶσιν ἐφεξῆς ἀποκηρύττειν καὶ ἀποβάλλεσθαί φησι τὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν ὁμοφρονούντων τούτῳ δόγματα, κατὰ τούτων ὡς δυσσεβῶν ἀποφαινόμενος, αὐτὸς ὢν κατήγορος, αὐτὸς μάρτυς, αὐτὸς κριτής, αὐτὸς ὁ κρινόμενος καὶ δικαίων ἑαυτὸν καὶ καταδικάζων οὐς βούλεται· πάντως δὲ καὶ τὸν τῆς συνόδου καταδικάζων *Τόμον* ἐκεῖνον, ἐπεὶ καὶ πάνθ' ὅσα δι' ἐκείνου τοῦ γράμματος κρατύνει καὶ βεβαιοῖ, κατάλυσις ἐστὶ τοῦ *Τόμου* σαφής, καὶ οὐ κατάλυσις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποκήρυξις. Οὗτος δὲ καὶ ἀποδέχεσθαι φησιν ἐκεῖ καὶ μὴ μόνον εὐσεβεῖς εἶναι, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστάς τοὺς ἐν τοῖς δόγμασιν ἐναντιούμενους καὶ μαχομένους τῷ Παλαμᾶ, τὸν Βαβλαᾶμ δηλονότι καὶ τὸν Ἀκίνδυνον καὶ εἰ τις σύμπνους αὐτοῖς. Ἐκεῖ μὲν οὖν ὁ θέμενος οὗτος ψεῦδος τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ καὶ γενέσθαι σπεύσας ἀντὶ δικαστοῦ κατήγορος, μᾶλλον δὲ συκοφάντης καὶ μάρτυς ἄδικος, οὕτως ἀναφανδὸν κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐχώρησεν. Ἐνταῦθα δ' ἐξῆς, «καὶ γε», φησί, «τὴν μὲν περὶ τοῦ Παλαμᾶ ἐξέτασιν ὑπερεθέμεθα, πλην οὐχ ὥστε καὶ ἐλεύθερον αὐτὸν εἶναι χρῆσθαι τοῖς αὐτοῖς».

37 Ὅρατε τοῦ ψεύδους τὸ αὐτεπίβουλον καὶ ἀνακόλουθον καὶ ἀσύστατον καὶ μεθ' ὅσης τῆς ἀναισχυντίας

¹ Vezi Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 894AB.

² Adică: pronunțându-se.

³ În sensul de 'constituit'.

⁴ Literal: disoluție, dizolvare.

⁵ În numitul 'Antitomos' (sau 'Tomos antiohian').

⁶ *Isaia* 28, 15.

⁷ Adică: 'mai bine zis'.

aceasta, și văzută, măcar că printr-o putere de-negrăit; că nu se poate adăuga aici, în puține [vorbe], mulțimea mincinoaselor defăimări ce zac [scrise] acolo.

36 Și, pentru toate acestea, zice mai departe că [se cade] a fi defăimate și lepădate dogmele lui Palama și ale celor de-un-cuget cu el¹, împotriva acestora – ca împotriva unor rău-cinstitori – rostindu-se², el însuși fiind și învinuitor, și martor, și judecător, însuși [fiind] cel ce își judecă și își dă dreptate sieși și osândește pe cine voiește; și negreșit că osândește și *Tomosul* acela al sinodului, de vreme ce toate câte prin scrisoarea aceea le întărește și le adeverește[, ei bine, toate] sînt³ vădită desființare⁴ a *Tomosului*; și nu doar desființare, ci și afurisire. Și zice acesta acolo că și îi primește – și că nu doar binecinstitori sînt, ci și luptători pentru binecinstire – pe cei ce întru dogme se împotrivesc și dau luptă lui Palama, de bună seamă că pe Varlaam și pe Achindin și pe care mai este într-un duh cu aceștia. Acolo⁵, așadar, acesta – cel ce și-a pus minciuna nădejde a sa⁶ și s-a sânguit a se face, în loc de judecător, învinuitor, iar mai vârtos⁷ defăimător mincinos⁸ și martor nedrept – așa [de] fățiș s-a pornit asupra binecinstirii; pe când aici⁹, mai departe, zice «și amănăm, pe de o parte, cercetarea lui Palama, dar [aceasta] nu [înseamnă că] este și liber a se folosi de aceleași»¹⁰.

37 Vedeți minciuna [cum este] asupra-și uneltitoare – și [până] și sieși neurmătoare și netocmită¹¹ – și cu

⁸ Literal: «calomniator».

⁹ În scrisoarea patriarhală cu pricina.

¹⁰ *Ibidem*, 892C.

¹¹ Sau: fără coerență logică și fără consistență.

προβέβληται, καθάπερ μηδενὸς ἑτέρου παρόντος συμψηφίζομένου καὶ συνεδρεύοντος τηνικαῦτα, μηδὲ γραφαῖς καὶ ὑπογραφαῖς ἀλήστων καὶ τοῖς ἔπειτ' ἔσομένοις κειμένων τῶν ἀποφάσεων; Ἄρα δὲ οὐκ ἐναντιώτατα σαφῶς τοῦτ' ἔχει πρὸς τὸν Τόμον ἐκείνον καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἀποφάσεως περιφανεστάτη διατελεῖ κατάλυσις καὶ ἀντίθεσις, γράφοντι μετὰ τὸ πάντα διεξελεθῆναι, ὡς «ἀπεδείχθησαν οἱ μετὰ τοῦ Παλαμᾶ μοναχοὶ τῆς τοῦ Βαρλαάμ κατηγορίας ἀνώτεροι, καὶ ἀποκέρυκτος καὶ ἀποτετμημένος χριστιανῶν ὁ τολμήσων αὐθις τούτων κατηγορεῖν»; Πῶς δ' ἐν ἄλλοις εἰπὼν ὡς ἐν ἀγνοουμένοις τισὶν ἀμφισβητήσιμον εἶναι μικρὸν ἀνωτέρω τὸν Παλαμᾶν, νῦν οὐ συγκεχωρηῆσθαι χρῆσθαι τοῖς αὐτοῖς φησιν, ὡς ἐγνωσμένοις τε καὶ ἀνωμολογημένοις; Ποίοις ὁμως οὖν αὐτοῖς;

38

Ἄλλ' οὐδὲν θαρρεῖ φανερώς εἰπεῖν δι' ὅλου τοῦ γράμματος, ἀλλὰ τούτοις, φησὶν, αὐτοῖς ἐκείνοις, «ἀμφίβολος περὶ τὸ σέβας», «ἐπίβουλος», «ἀμφιγνοοῦμενος», κὰν τοῖς ἑξῆς αὐτῶν, «φιλοῦσι», φησὶ, «διδάσκειν καὶ ἀναπεῖθαι φιλονεικοῦσιν, ἃ δὴ καὶ φιλονεικοῦσιν», κατὰ τί δὲ καὶ τίνος ἔνεκεν, οὐδαμῶς θαρρεῖ φάναι, «αὐτοκατάγνωστος ὢν» καὶ «κεκαυτηριασμένην ἔχων τὴν συνείδησιν» κατὰ Παῦλον εἰπεῖν. Ὅς καὶ τὰναντία ἑαυτῷ λέγων ἅμα κὰν τούτοις καὶ

¹ Adică: la sinoadele care au dat *Tomosul*.

² Adică iscălituri, semnături.

³ Altfel zis: generațiilor viitoare.

⁴ Adică: total contrare, total opuse.

⁵ Literal: 'dezlegare', dizolvare.

⁶ «învinuirea lui Varlaam»: învinuirea adusă de Varlaam.

⁷ Literal: excomunicat; sensul primar: dezmoștenit.

⁸ *Tomosul Sinodal I*, 51 și 52, PG 151, 691 și 692.

⁹ Neștiute de patriarh.

¹⁰ Vezi Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892C.

¹¹ *Ibidem*, 893.

¹² Vezi Tit 3, 11.

¹³ Conștiința, adică; *I Timothei* 4, 2.

câtă nerușinare este pusă de față, de parcă nimeni altul nu ar fi fost de față atunci¹, împreună-hotărând și împreună-șezând, nici – prin scrieri și subscrieri² – nu ar sta [la îndemână] și celor ce au să fie mai apoi³, neuitate, hotărârile [de atunci]? Și oare nu cu totul în răspăr⁴ sînt acestea, limpede, față de *Tomosul* acela și nu sînt [ele] preaînvederată desființare⁵ a hotărârii dintr-acela și împotrivire [față de ea], de vreme ce [în] acela scrie, după ce înfățișează toate, cum [că] «monahii cei dimpreună cu Palama s-au dovedit mai presus de învinuirea lui Varlaam⁶» și [că] «afurisit să fie⁷ și tăiat de la [soborul] creștinilor cel ce va cuteza iarăși a-i învinui pe aceștia»⁸? Și cum [se face că], puțin mai sus, într-*alte* [privințe] – într-unele *neștiute*, adică⁹ – zicându-l el pe Palama a fi îndoielnic, acum zice că nu i se îngăduie a se folosi de *aceleași*¹⁰, adică de unele *știute* și de-toți-mărturisite? Care, deci, sînt aceste «aceleași»?

38

Dar nimic nu cutează a zice pe față în toată scrisoarea, ci zice [doar] 'într-*alte* [privințe]', 'de *aceleași*', 'de *acelea*', 'îndoielnic la cinstire[a de Dumnezeu]', 'uneltitor', 'dubios'; și în cele ce urmează, iarăși, zice «le place să [ii] învețe [pe alții] și se ambiționează a[-i] convinge de cele în care se și ambiționează»¹¹; dar în ce privință și din pricina cui – nicidecum nu cutează a o spune, «de-sine-însuși-osândit fiind»¹² și «arsă având cunoștința»¹³ – ca să zicem ca Pavel – cel care, și cele potrivnice sieși zicându-le, ba și îndrugându-le laolaltă și în acestea¹⁴, nici [nu] se rușinează;

¹⁴ Expriamarea sfântului Grigorie pare a fi aici voit ambiguă, spre a 'răspunde nebunului după nebunia lui'. Ideea pasajului pare a fi: patriarhul 'cosea' laolaltă minciunile anti-Palama, spuse voluntar, cu mărturiile pro-Palama, involuntar spuse.

συνείρων, οὐδ' αἰσχύνεται, καθάπερ καὶ προϊὼντος αὐτῶ τοῦ γράμματος, «εἰ γὰρ καὶ μὴ τοιοῦτοι ἦσαν», φησί, «τὸ σέβας, δηλονότι ἀμφίβολοι καὶ προδήλως ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀπόβλητοι»· πῶς γὰρ οἱ αὐτοὶ «καὶ προδήλως ἐχθροὶ καὶ ἀμφίβολοι καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀπόβλητοι» καὶ πάλιν «ἀμφιγνοούμενοι»; Ὡσπερ κὰν τοῖς μικρὸν ἀνωτέρω καὶ τὴν ἀρχὴν προτεθειμένοις εὐθύς· «εἰ γὰρ ἐπίβουλοι τὸ φρόνημα», πῶς «ἀμφίβολοι τὸ σέβας»; Οὕτως οὐ μόνον οὐδὲν σαφὲς λέγει, ἀλλὰ καὶ ἀνασκευάζει σαφῶς ἃ λέγει. Προϊὼν δὲ νῦν καὶ τὸ αἴτιον δῆθεν τῶν καθ' ἡμῶν εἰρημένων ἐπιφέρων, «οὐδὲ γὰρ καλόν, οὐδὲ συμφέρον τοῦτ' ἐδόκει», φησί, «τῶ παντὶ τῆς ἐκκλησίας πληρώματι», πάλιν οὐδὲν σαφὲς λέγων· «ἀλλ' ἐπέτεινε», φησί, «τοῦτο καὶ πλέον, γραφαῖς πάλιν ταῖς αὐταῖς καὶ διαλέξεσι χρώμενος».

- 39 Λέγει μὲν οὖν οὐδὲν ἐν τούτοις, οὐδ' ἐν τοῖς ἐξῆς δι' ὅλου τούτου τοῦ γράμματος· μαρτυρεῖ δ' ἄκων ἡμῖν ὅτι μηδὲν ἕτερον τῶν ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν εἰρημένων λέγομέν τε καὶ γράφομεν· «γραφαῖς γάρ», φησί, «πάλιν ταῖς αὐταῖς καὶ διαλέξεσι χρώμεθα». Τοιγαροῦν ὅταν αὐτὸς πάλιν ἀλλαχοῦ γράφη καὶ ἰσχυρίζηται πολεμεῖν ἡμῖν, ὡς ἄλλα λέγουσί τε καὶ γράφουσι νῦν, συκοφάντης ἐστὶ περιφανῆς καὶ αὐτέλεγκτος. Ἔροιτο δ' ἂν τις τὸν ὡς ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐκείνης συνόδου λέγοντα ὡς ἀμφιγνοοῦντες ἦσαν περὶ ἡμῶν, ὡς ὑπερέθεντο τὴν ἡμετέραν ἐξέτασιν, ὡς οὐκ ἐλευθέρους ἡμᾶς ἀφήκαν χρῆσθαι τοῖς αὐτοῖς, ἔροιτ' ἂν οὖν τις τὸν ὡς ἀπὸ τῆς συνόδου τοιαῦτά τε καὶ τοσαῦτα λέγοντα

¹ Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 894B.

² *Tot acolo*.

³ *Ibidem*, 892C.

⁴ Sau: scrieri.

⁵ Aluzie, poate, la *Dialogul Ortodoxului cu Varlaamitul și Theofan*; vezi Palama V.

⁶ *Ibidem*, 892D.

precum și în josul scrisorii sale zice: «că și de nu ar fi fost de felul acesta în privința cinstirii [lui Dumnezeu], și anume îndoielnici și vădit vrăjmași și luptători și lepădați din Biserică...»¹; cum, dar, [unii și] aceiași sînt și «vădit vrăjmași și luptători și lepădați din Biserică», și «dubioși»²? Precum și în [cuvintele] cele puțin mai sus înainte-puse, de-a dreptul la început[ul scrisorii]; că de [sînt] «uneltitori», cum [de sînt doar] «îndoielnici la cinstire[a de Dumnezeu]»? Astfel, nu doar că nu zice nimic clar, dar și desființează – limpede – cele ce le zice. Și mergînd acum mai departe și adăugînd pricina – chipurile – a celor grăite [de el] împotriva noastră, zice «că nici bun, nici de folos [nu] părea lucrul acesta la toată plîroma Bisericii»³, iarăși nezeicînd nimic limpede; ci zice «tot așa o ține, de *aceleași* scripturi⁴ și [aceleași] dialoguri⁵ folosindu-le»⁶.

39

[De zis] nimic nu zice în acestea, nici în cele de după, [nici] în toată scrisoarea; dar dă mărturie – fără-de-voie – despre noi [cum] că nu grăim și nu scriem nimic altceva decît cele ce dintru început le-am zis; că spune că «de *aceleași* scripturi și [aceleași] dialoguri le folosim»⁷. Prin urmare, cînd tot el altundeva scrie și susține că se luptă cu noi întrucît *altele* [le] zicem și [le] scriem acum, defăimător [mincinos] este, preavădit și de-sine-însuși-dat-în-vileag⁸. Dar l-ar [putea] întreba cineva pe cela ce ca în numele aceluia mare sinod⁹ spune cum [că] ‘îndoielnici erau în privința noastră’, cum [că] ‘au amînat cercetarea noastră’, cum [că] ‘nu liberi ne-au lăsat a ne folosi de *aceleași*’, așadar, l-ar [putea] întreba

⁷ *Tot acolo.*

⁸ *Ibidem*, 892CD.

⁹ Adică: pe Caleca, care vorbește ca în numele sinodului ce a dat *Tomosul*.

καὶ συνείροντα ψεύδη· καὶ σὺ μόνος ἢ μεγάλη καὶ πολυ-
 ἄνθρωπος ἐκείνη σύνοδος ἦς, ἢ καὶ τις ἄλλος παρῆν; Ἀλλ'
 οἶμαι τὸν οὕτως ἀνευθυριάστως τοσαῦτα ψεύδη γράφον-
 τα καὶ περιαγγέλλοντα πᾶσιν ἀνέδην, ῥαδίως καὶ τοῦτ' ἂν
 εἶπεῖν, ὡς μόνος αὐτὸς ὑπῆρχεν ἢ σύνοδος, ἐπεὶ καὶ μόνον
 ἑαυτὸν πολλάκις καὶ τὴν ἐκκλησίαν εἶναι φησι καὶ ὅ,τι ἂν
 αὐτῷ δόξη καὶ ὅ,τι ἂν αὐτὸς εἶπη, τῇ ἐκκλησίᾳ φησι δοκεῖν
 καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἀποφαίνεσθαι πᾶσαν. Κἂν τις μὴ ταχὺ
 κατανεύση πρὸς ὅ,τιοῦν καὶ τὸ λίαν ἀλυσιτελὲς αὐτῷ καὶ
 ἀπίθανον, οὗτος εὐθύς ὁ τῇ ἐκκλησίᾳ πάσῃ παντάπασιν
 ἀπειθῆς καὶ ἀνήκοος.

40

Οὕτω γὰρ καὶ ἡμᾶς ἀνυποτάκτους καὶ ἀλλοτρίους τῆς
 ἐκκλησίας ἀξιοὶ καλεῖν, ὡς ἀπαναινομένους τὸ δυσσεβεῖν,
 αὐτοῦ τοῦτο λέγοντος, καὶ παρεξηγεῖσθαι τὸν προβάντα
 Τόμον ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἡμῖν εἰς δικαίωμα καὶ γεγεννημένον
 καὶ δεδομένον, ὅτι τοῦτ' αὐτὸ λέγομεν, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν ἐγε-
 γόνει· ταῦτ' ἄρα καὶ ἡμῖν δεδομένος ἐστίν. Ὁ τοιοῦτος τοί-
 νυν, πῶς οὐκ ἂν ῥαδίως εἶποι μόνον αὐτὸν εἶναι καὶ τὴν
 μεγίστην ἐκείνην σύνοδον, ὡς ἀνεξέλεγκτον εἶναι ὅ,τι ἂν
 ὡς ἀπ' ἐκείνης πλάττηται τε καὶ συγγράφηται καθ' ἡμῶν;
 Ἀλλ' οἱ γε συνεδριάζοντες καὶ περιεστῶτες οὐ συγχωρή-
 σουσιν, οὐ μὲνουν οὐδὲ συγχωροῦσιν, ἀλλ' ἔργῳ καὶ λόγῳ
 τὴν πρὸς αὐτὸν ἀντιπαράταξιν ἐπιδείκνυνται καταψευδό-
 μενον ἡμῶν ἀπελέγχοντες, ἐξαρχούσης θεοκινήτως τοῦ
 θεοφιλοῦς ὑπὲρ ἡμῶν ζήλου τῆς κρατίστης ἡμῶν δεσποί-
 νης, εἰ μὴδὲ ταύτης ἠδέσθη καταψεύσασθαι διὰ τοῦδε τοῦ

¹ Cu ce spune Patriarhul, adică.

² «așa»: în acest sens, din pricina aceasta.

³ Patriarhul, adică.

⁴ Literal: «Tomosul [la care a] procedat [sinodul]».

⁵ Adică: în favoarea noastră.

⁶ Adică: prin care ni s-a dat dreptate.

⁷ La sinodul de atunci, adică.

⁸ Adică: nu vor îngădui.

cineva pe cel care – ca în numele sinodului – zice și înșiră astfel de – și atâtea – minciuni: ‘și singur tu ai fost acel mare și numeros sinod ori mai era și altul de față?’. Ci socot că cela ce cu așa nerușinare atâtea minciuni scrie și le vestește tuturoră fără să roșească lesne ar zice și aceasta, cum [că] singur el era sinodul, de vreme ce adesea zice că singur el este și Biserica, și orice i se pare lui și orice zice el zice că Bisericii i s-a părut și toată Biserica a zis [lucrul acela]; iar dacă cineva nu conglăsuiește degrabă cu orice [spune el¹] – și foarte păgubitor de i-ar fi [aceea], și [foarte] de necrezut – acesta este numaidecât întru toate nesupus și neascultător față de toată Biserica.

40

Că [doară] așa² găsește [el³] de cuviință să ne numească și pe noi ‘nesupuși și înstrăinați de Biserică’, [și anume] ca pe unii care nu încuviințăm – când el ne-o poruncește – reaua-cinstire[-de-Dumnezeu] și [nu încuviințăm] a se răstălmăci *Tomosul* sinodal⁴ cel [tocmai] pentru noi⁵ – și nouă spre îndreptățire⁶ – și făcut, și dat, întrucât tocmai lucrul acesta îl zicem, [și anume] cum [că] pentru noi s-a făcut și, prin urmare, [tocmai] nouă ne este dat. Unul ca acesta, așadar, cum nu ar zice lesne că singur el este sinodul acela cel preamare, ca nesupus dării-în-vileag să fie orice el – ca în numele [sinodului] aceluia – ar plăsmui și ar scrie împotriva noastră? Dar împreună-șezătorii și cei dimprejur[ul lor]⁷ nu vor ierta⁸ [una ca aceasta] – și nici nu iartă –, ci cu lucrul și cu cuvântul își arată potrivnicia față de el, vădindu-l [ei] că minte asupra noastră, începătoare⁹ în chip de-Dumnezeu-mișcat a râvnei celei de-Dumnezeu-iubitoare, celei pentru noi¹⁰, fiind preaputernica stăpâna noastră, dacă nici asupra

⁹ Adică: în frunte cu.

¹⁰ Adică: a celei în favoarea noastră.

γράφματος, πᾶν τῶναντίον ὁ «σκεπασθήσεσθαι νῦν τῷ ψεύδει» κατὰ τὸ γεγραμμένον εἰπών.

- 41 Ὅτι δὲ μὴ μόνον ἡμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων οὗτος, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῦ καταψεύδεται, λέγων ἀμφιγνοεῖν ἡμᾶς εὐθὺς ἐπ' ἐκείνης τῆς πρώτης συνόδου καὶ προῶν ἐτι πλέον ἀμφιβόλους ἠγεῖσθαι περὶ τὸ σέβας, αὐτὸς ὁ Τόμος τρανώς παρίστησι καὶ γεγραμμένος καὶ ὑπογεγραμμένος αὐτῷ μετὰ τὴν ὕστερον γεγονυῖαν Ἀκινδύνου συνοδικὴν καταδίκην. Διὸ οὐδ' αὐτῆς μνησθῆναι τῆς συνόδου τετόλμηκεν, ἴν' ὁμοῦ, καὶ τὴν ἡμῶν ἀνάρρησιν καὶ κατ' ἐκείνην τὴν σύνοδον ἐπ' εὐσεβείᾳ, καὶ τὴν Ἀκινδύνου καταδίκην τοῦ μετὰ τὸν Βαβλαάμ ἡμῖν κατ' ἐκείνον ἐγκαλοῦντος ἐν τῇ τῶν ὑπολοίπων σκῆψει, παραπέμψοι τῇ λήθῃ. Καὶ τοῦτον γὰρ ἄδεκτον εἰπεῖν οὐκ εἶχεν εἰς κατηγορίαν, ἅτε καταψηφισθέντα καὶ διὰ τοῦτο διαβεβλημένον· ὡς γὰρ ἀδιάβλητον εἰς ἱερωσύνην προαγαγεῖν ἐπεχείρησε νῦν· ὅτι δὲ μηδὲ μεταμελημένον, ἐναργέστατον δεῖγμα τὸ τῶν αὐτῶν ἡμῶν αὐθις ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς κατηγορεῖν. Ὅτι δὲ καὶ οὗτος νῦν τῆς αὐτῆς Ἀκινδύνῳ κακονοίας ἔχεται, τῶν συνοδικῶς ἐγνωσμένων καὶ διὰ τοῦ Τόμου κεκυρωμένων ἐκτραπεῖς, τεκμήριον ἐναργές τὸ μετ' Ἀκινδύνου καθ' ἡμῶν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς χωρεῖν, ὥστε προσποιεῖται μὲν ἐκβάλλειν τὸν Βαβλαάμ, εἰσποιεῖται δὲ τὸ τούτου δόγμα φανερώς, τοῦνομα μόνον ἀποβαλλόμενος. Διὰ τοῦτο

¹ *Isaia* 28, 15: «[Pentru] că ați zis 'facut-am legătură cu iadul și așezământ cu moartea; vifor iute de va trece, nu va veni peste noi; pus-am minciuna nădejdea noastră și cu minciună ne vom acoperi'...».

² Adică: semnat.

³ Literal: proclamarea publică, 'premierea', aclamarea; a nevinovăției și a biruinței lui Palama, adică.

⁴ Pasaj de o anumită ambiguitate; noima pare a fi: prin acuzațiile îndreptate asupra lui Palama, Achindin spera, odată cu eventuala condamnare a aceluia, să își îndreptățească și celelalte teze neortodoxe ale sale.

⁵ Achindin, adică.

acesteia nu s-a rușinat a minți, prin scrisoarea de față, cel ce cu totul pe dos grăiește, [carele,] după cum este scris, «acoperi-se-va» acum «cu minciuna»¹.

41

Iar [cum] că nu doar și asupra noastră și asupra tuturor celorlalți minte acesta, ci și asupra lui însuși – zicând [el] că la îndoială ne-a pus numaidecât după sinodul acela dintâi și, mai încolo, [că] și mai îndoielnici ne-a socotit în privința cinstirii [de Dumnezeu] – [aceasta] o înfățișează cu tărie însuși *Tomosul* cel și scris, și scris² de către el după soborniceasca osândire a lui Achindin, făcută mai apoi; [fapt] pentru care nu a cutezat nici a pomeni de sinodul acesta, ca să dea uitării, totdeodată, atât biruința noastră³ – în privința binecinstirii – și la sinodul acela, cât și osândirea lui Achindin, celui ce după Varlaam ne pâra după [cum o făcea și] acela, spre îndreptățirea celorlalți⁴; că nu avea cum spune că și acesta⁵ a fost [găsit] ‘nepriimit spre pâra’ – ca unul ce a fost osândit și, pentru aceasta, prihănit⁶ – că [doară] ca pe un neprihănit a încercat a-l aduce acum spre preoție; iar semn preavădit că nu s-a căit⁷ este faptul că iarăși îi învinuiește pe aceiași – pe noi [adică] – de aceleași [lucruri]. Iar că și acesta⁸ ține acum același gând-rău ca Achindin⁹, abătându-se de la cele sobornicește făcute cunoscute și pecetluite prin *Tomos*, dovadă limpede este faptul că dimpreună cu Achindin se pornește împotriva noastră în privința acelorași [lucruri], încât, pe de o parte, se preface a-l lepăda pe Varlaam, dar, pe de alta, își însușește pe față dogma acestuia, doar

⁶ Vezi ‘logica’ aceasta a patriarhului – prin care prefăcea osândirea în dobândire a statutului de ‘nepriimit spre pâra’ – analizată de Palama în paragraful 33.

⁷ Adică: nu s-a răzgândit, nu și-a schimbat dogmele.

⁸ Patriarhul, adică.

⁹ Sau: aceeași gândire greșită.

γὰρ καὶ τὸν Παλαμᾶν συνεκβάλλειν πειρᾶται, παρέχων Ἀκινδύνῳ μετὰ πάσης ἀδείας ἀντιποιεῖσθαι τε καὶ πρὸς ἐπίδοσιν ἄγειν τὴν βαρλααμίτιδα πλάνην. Διὰ ταῦτα τοῖνυν ἐκφῆναι τὸ καὶ κατὰ τούτου κράτος ἡμέτερον ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἀνεκτῶς οὐκ ἔχων, παρέπεμψεν ἀμνηστία τελέα ταύτην τὴν σύνοδον.

42

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰς συνόδους ἀμφοτέρας ἐκείνας καὶ τὸν ἐπ' ἐκείναις *Τόμον*, ὕστερον οὐκ ὀλίγον χρόνον ὑποψηφίους Μονεμβασίας τὸν τε Παλαμᾶν, καθ' οὗ νῦν μαίνεται, καὶ τὸν αὐτῷ συνηγωνισμένον ἐν πᾶσιν ἱερὸν Ἰσίδωρον μετὰ πάσης ποιεῖται τῆς ἐκκλησίας αὐτὸς ὁ νῦν λέγων ἀμφιβόλους ἐξ ἀρχῆς αὐτοὺς εὐθύς εἶναι περὶ τὸ σέβας καὶ ἔτι μᾶλλον προϊόντος τοῦ χρόνου. Πῶς οὖν τηλικαύτην ψῆφον σὺν πᾶσι τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐπ' αὐτοὺς ἤγε καὶ προκαθηγεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας ἡξίου καὶ πρὸς τοσοῦτον διδασκαλικὸν ἀνεβίβαζε θρόνον, εἰ μὴδὲ τῆς εὐσεβείας ἀσφαλῶς ἔχειν ἠγεῖτο τούτους; Ἀλλὰ τὸν μὲν Παλαμᾶν πολλὰ βιασάμενος καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ δι' ἐτέρων πλεῖστα παρακαλέσας, ὡς οὐκ εἶχε κατὰ τοῦτο πειθόμενον — καὶ μάρτυρες τούτου μετὰ πολλῶν ἐτέρων καὶ τῶν Μονεμβασιωτῶν οἱ τηνικαῦτα παρόντες — ὡς οὖν μὴ κατὰ τοῦτο πειθήνιον εἶχε, Θεσσαλονικεῦσιν ἐπιστήσειν ἰσχυρίζετο, βία μείζονι κεχρημένος. Τὸν δὲ τοῦ πνεύματος ὄντως ἄνθρωπον καὶ κατὰ πάντα ἱερὸν τε καὶ χρηστὸν Ἰσίδωρον, ὡς πάντες ἂν συμφαῖεν οἱ τὸν ἄνδρα εἰδότες,

¹ Adică: nu doar biruința asupra lui Varlaam, ci și asupra lui Achindin.

² «acelorași dogme»: ca și în cazul polemicii cu Varlaam, adică.

³ Altfel zis: a trecut sub tăcere – cu totul – sinodul al doilea, cel împotriva lui Achindin.

⁴ Adică: candidat pentru treapta arhieriei, a cărei candidatură a fost și acceptată sobornicește.

⁵ Cu Palama, adică.

⁶ Patriarhul, adică.

⁷ Literal: «cum un așa mare vot și-a dat în privința lor».

numele lepădându-l. Că pentru aceasta se și zbate a-l împreună-lepăda și pe Palama, dându-i toată voia lui Achindin a-și însuși rătăcirea varlaamită și a o face să sporească. Așadar, pentru [pricinile] acestea, nerăbdând a arăta biruința noastră și împotriva acestuia¹ – în privința aceluiași dogme ale binecinstirii² –, desăvârșitei nepomeniri dat-a sinodul acesta³.

42

Dar nu la puțină vreme după amândouă sinoadele acelea – și după *Tomosul* dat la ele – și ipopsifii⁴ pentru [scaunul] Monemvasiei, dimpreună cu toată Biserica, îi face și pe Palama (asupra căruia turbează acum), și pe cel ce a luptat împreună cu acesta⁵ întru toate sfințitul Isidor, tot el⁶, carele acum zice că îndoielnici la cinstirea [de Dumnezeu] au fost aceștia de-a dreptul dintru început, cu atât mai mult odată cu trecerea vremii; cum, dar, de un așa mare lucru – dimpreună cu toți arhieriei – a încuviințat⁷ în privința lor, învrednicindu-i a fi întâistători ai Bisericii și la așa de mare treaptă învățătorescă ridicându-i⁸, dacă nici nu îi socotea a sta nealunecați întru binecinstirea [de Dumnezeu]? Ci pe Palama multe silindu-l și și el însuși, și prin alții mult rugându-l, cum nu era cu puțină să-l înduplece la aceasta – și martori ai lucrului acestuia, dimpreună cu mulți alții, și aceia dintre monemvasioți care erau de față atunci –, așadar, cum nu era cu puțină să îl înduplece la aceasta, peste thessaloniceni stăruia⁹ a-l pune, și mai mare silire făcându-i. Dar pe cel cu adevărat omul Duhului și întru toate sfințit și

⁸ Arhierul era – în viziunea bizantină – învățătorul prin excelență al Bisericii.

⁹ Adică: îl presa.

πολλαῖς τῶν Μονεμβασιωτῶν παρακλήσεσι δέξασθαι πείθει τὴν τούτων ἱεράν προστασίαν, καὶ τὸν εἰθισμένον ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἱεραρχικόν ἀσπασμὸν ἐκτελέσαντα, συνεδρεῦειν ἐντεῦθεν καὶ συλλειτουργεῖν ὁσημέραι τῷ νῦν ἐξ ἀρχῆς «ἀμφίβολους ἡμᾶς εἶναι περὶ τὸ σέβας» ψευδογραφοῦντι. Πῶς γὰρ ἀμφίβολους εἶχε περὶ τὸ σέβας ὃν συλλειτουργὸν εἶχε καὶ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον προὔχειρίσατο; «Ἄλλ' ἐπεσπάσατο», φησί, «τὴν δίκην ἐφ' ἑαυτὸν καὶ ὁ ὑποψήφιος Μονεμβασίας». Οὐκοῦν ὑποψήφιος ἦν· εἰ δ' ὑποψήφιος, οὐκ ἀμφίβολους ἦν· καὶ ταῦτ' ἐξ ἀρχῆς. Τίνος δὲ καὶ χάριν ὁ ὑποψήφιος οὗτος ἐπεσπάσατο τὴν δίκην ἐφ' ἑαυτόν; «Ὡς τὰ αὐτὰ φησι τῷ Παλαμᾷ φρονῶν».

- 43 Καὶ μὴν οὗτος τῶν ἐκ Θετταλίας τῷ Παλαμᾷ συνεληλυθότων εἰς ἣν, καὶ φανερῶς ἐξ ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ φρονήματος ὑπῆρχεν αὐτῷ, κὰν ταῖς συνόδοις ἐκεῖναις παρρησίᾳ συνηγορῶν. Πῶς οὖν μετὰ τὰς συνόδους ἐκεῖνας ὑποψήφιος ὑμῖν ἐγεγόνει, μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἐντεῦθεν δῆλον ὡς ἐκεῖνος μὲν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔμεινεν εὐσεβείας ἧς καὶ πρότερον ἦν, καὶ δι' ἣν ἐξεδήμησε τῆς πατριδος καὶ ὑπὲρ ἧς ἠγωνίσαστο καὶ τῆς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνίας ἄθλον τὴν ψῆφον ἀπενεγκάμενος τότε εὐθύς, νῦν ὕστερον ταύτης τῆς οἰκείας εὐσεβείας ἔνεκα καὶ τὴν τιμὴν τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ τὴν ταύτης ἀφαίρεσιν ἔθετο παρ' οὐδέν, ὑμεῖς δὲ τὸ σέβας ὅπερ ἐκέκτησθε ψηφιζόμενοι

¹ Literal: stare-înainte.

² Ioan Calea, *Scrisoare*, PG 150, 893.

³ *Tot acolo*.

⁴ Sau: fățiș.

⁵ Altfel zis: premiu; este folosită, ca de obicei, paradigma întrecerilor sportive.

⁶ Literal votul; adică: ipopsifierea.

⁷ Altfel zis: pentru dogmele binecinstirii-de-Dumnezeu, întru care stăruia.

⁸ Adică: retragerea ipopsifierii.

destoinic Isidor, cum toți cei ce îl cunosc pe bărbatul [acesta] ar putea da mărturie, cu multele stăruințe ale celor din Monemvasia îl înduplecă a primi sfințita purtare-de-grijă¹ a lor și, obișnuită în [împrejurările] acestea sărutare ierarhicească săvârșindu-o, [îl face,] astfel, a împreună-sta și a împreună-liturgisi – zi de zi – cu cel care scrie acum, mincinos, că dintru început «noi am fost îndoielnici la cinstirea [de Dumnezeu]». Cum, dar, îl socotea 'îndoielnic la cinstirea [de Dumnezeu]' pe cel pe care îl avea împreună-liturgisitor și pe care îl prohirisise învățător al binecinstirii? Zice, însă, «și-a atras osândă asupra sa și ipopsifiul Monemvasiei»²; prin urmare ipopsifiu era; iar de era ipopsifiu, [atunci] nu era îndoielnic; cu atât mai puțin 'dintru început'. Și din care pricină ipopsifiul acesta și-a atras osânda asupra sa? – «că aceleași [lucruri] cu Palama», zice, «le cugeta»³.

43 Bine, dar acesta era unul din cei ce veniseră din Thessalia împreună cu Palama; și pe față dintru început fusese de un cuget cu el și cu îndrăznire⁴ îl apăruse [în cuvânt] la sinoadele acelea. Cum, dar, după sinoadele acelea l-ați făcut ipopsifiu? Sau, mai bine zis, cum nu e limpede de aici că, *pe de o parte*, acela a stăruit întru aceeași binecinstire pe care și mai înainte o ținea și pentru care și-a lăsat baștina și pentru care s-a luptat și răsplată⁵ a luptei pentru binecinstire numaidecât atunci a luat alegerea⁶, iar mai apoi – [tot] pentru binecinstirea aceasta a sa⁷ – și cinstea [dobândirii treptei] arhieriei, și luarea ei⁸ întru nimic le-a socotit, pe când, voi, *pe de altă parte*, de cinstirea [de Dumnezeu] pe care o aveți când l-ați ales pe acesta⁹ dezicându-vă acum, ca unii ce v-ați alăturat

⁹ Literal: l-ați votat.

τοῦτον, ἐξομοσάμενοι νῦν, ἅτε τοῖς βαρλααμίταις προσθέμενοι, μὴ συμμεταθέμενον τὸ φρόνημα τοῦτον παραπλησίως ὑμῖν ἀπειψηφίσασθε νῦν; «Ἄλλ' οὐδ' ὁμολογίαν ἐπέισθη», φησί, «δοῦναι τοῦ οἰκείου φρονήματος ἀπαιτηθεῖς, ὥσπερ οὐδ' ὁ Παλαμᾶς ἐπέισθη».

- 44 Βαβαὶ τῆς ἀναιδοῦς καὶ ἀπροφασίστου ψευδορρημοσύνης! Ὅντως «σύνδοδος ἀθετοῦντων» εἰσὶ κατὰ τὸν Ἰερεμίαν καὶ «ἀλήθειαν οὐ μὴ λαλήσωσι», προστιθέντες «δόλον ἐπὶ δόλω». «Μεμάθηκε γὰρ ἡ γλῶσσα αὐτῶν λαλεῖν ψευδῆ» καὶ «ἐνέτειναν αὐτὴν ὡς τόξον εἰς ψεῦδος». Οὐτε γὰρ ἀπητήθημεν ὁμολογίαν, οὐτε δεδώκαμεν. Εἰ δὲ μὴ παρίτω μάρτυς, ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πολλοὶ μάρτυρες ὡς οὐδὲ λόγου τινὸς ἠξίωσαν, οὐδ' αὐτὸν τὸν ὑποψήφιον παραιτούμενοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἀρχιερέων εἰπόντας ἀξιοῦν λόγου τὸν ἄνδρα, κἂν εἴ τις κατηγοροίη παρέχειν τόπον ἀπολογίας αὐτῷ—τοῦτο γὰρ κανονικόν τε καὶ ἔνθεσμον—· τοὺς τοίνυν ταῦτ' εἰπόντας πρὸς τὸν νῦν ψευδογράφον ἀποσυναγώγους ποιήσας οὗτος εἶργει προόδων, καὶ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν ἀφελόμενος, καρποῦσθαι παρέχει ἤκειν τοῖς ἐτοιμοῖς ταῖς ἀκρίτοις ὀρμαῖς. Πῶς δ' ἂν καὶ ἀπητήθημεν ὁμολογίαν ἐν δυσὶ συνόδοις παρρησιασάμενοι τὴν εὐσέβειαν καὶ ταύτην ὑπὸ τῶν ἐπηρεαζόντων σαλευομένην στηρίξαντες καὶ πρὸ τούτου τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας εἶπερ τινὲς ὄντες τρόφιμοι καὶ μηδαμόθεν ὡς προαποδέδεικται τὸ ἀμφίβολον ἔχοντες; Ἄλλ' ὡς ἐκεῖνο ψεῦδος ὄν σαφές, ὅμως ἐγράφη καθ'

¹ Sau: i-ați anulat alegerea cea prin vot.

² Vezi Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 892D și 893AC.

³ *Ieremia* 9, 2.

⁴ *Ibidem* 9, 5.

⁵ *Ibidem* 9, 6.

⁶ *Ibidem* 9, 5.

⁷ *Ibidem* 9, 2.

Varlaamiților, i-ați șters alegerea¹ întrucât nu și-a schimbat cugetul, asemenea vouă? Zice, însă, și că «nici mărturisire a cugetului propriu nu a primit a da, cerându-i-se, precum nu a primit nici Palama»².

44

Ce minciună nerușinată și de-nedezvinovățit! Cu adevărat «adunare a lepădătorilor»³ sînt, după [cum zice] Ieremia, [și] «adevăr nu vor grăi»⁴, adăugând «vicleșug preste vicleșug»⁵; că «s-a învățat limba lor a grăi [cele] mincinoase»⁶ și «ca arcul o au încordat pre ea spre minciună»⁷; că mărturisire [de credință] nici nu ni s-a cerut, nici nu am dat; iară de nu [e așa, atunci] să vie martor; dar nu este nici unul; mai bine zis: martori sînt chiar mulți cum [că] nici un cuvîntel nu au îngăduit – măcar că li s-a cerut [aceasta] – nici ipopsifiului însuși, nici – dintre arhieriei – celor ce au zis ca bărbatului [cu pricina] să îi fie îngăduit a vorbi, și, de l-ar învinui cineva, să i se dea loc a se apăra [în cuvînt], că așa este canonic și legiuit; așadar, pe cei ce spuneau acestea către scriitorul de minciuni cel de acum, 'afară din sinagogă dându-i'⁸ acesta, le-a oprit ieșirile și, luându-le bisericile, le dă – spre culegere a roadelor – celor gata de porniri fără de judecată. Și apoi, cum⁹ să ni se fi cerut mărturisire [de credință]¹⁰ celor ce în două sinoade am propovăduit pe față binecinstirea [de Dumnezeu] și am sprijinit-o pe aceasta, clătinată [fiind ea] de cei ce năvăliseră asupra ei, și ne hrăneam, și înainte de aceasta, mai mult decât toți, [cu ale] sfințitei Biserici și în nici o privință – cum înainte s-a dovedit – nu putem fi puși la îndoială? Dar, precum

⁸ Vezi Ioan 16, 2.

⁹ Adică: de unde și până unde?

¹⁰ Vezi Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 893A.

ἡμῶν, οὕτω καὶ τοῦτο ψευδὸς ἐπόμενον. Τὴν γε μὴν εἰθι-
σμένην ὁμολογίαν πῶς οὐκ ἂν ἐδεδώκει τὴν χειροτονίαν
λαμβάνων ὁ ὑποψήφιος; Ἄρ' οὐ σαφὲς ὅτι ματαία πρόφα-
σίς ἐστιν, ἣν φησι τῆς ὁμολογίας ἀπαίτησιν;

- 45 Καὶ μὴν, εἰ μὲν τὴν κοινὴν χριστιανῶν ὁμολογίαν
φησί, τίς οὐκ οἶδεν ἡμᾶς τὸ σύμβολον τῆς εὐσεβείας ἐπὶ
στόματος φέροντας· εἰ δὲ περὶ τῶν ὑπὸ Βαβυλῶν καὶ
Ἀκινδύνου κεινημένων ἰδίαν, ἀνάγραπτον ἡμῖν ἐστιν
ὄρᾶν τὴν ὁμολογίαν καὶ διεξοδικωτάτην καὶ διπλὴν ἀνθ'
ἀπλῆς, ὃ τε γὰρ Ἀγιορειτικὸς καὶ ὁ Συνοδικὸς τόμος ἡ ἡμε-
τέρα ὁμολογία ἐστί. Τίς δ' ὁ τὸν μὲν ἀθετῶν τελέως, τὸν δὲ
παραχαράττων καὶ παρεξηγούμενος καὶ τίς ὁ τοῖς ἀφορι-
σμοῖς ἔνοχος ὢν, εἶτα καὶ τούτων καταφρονήσας καὶ τῶν
ἀποβλητῶν πάλιν ἐχόμενος, καὶ τίς, μᾶλλον δὲ τίνες, οἱ
τῆς ἀληθείας πολέμιοι καὶ τῆς εὐσεβείας ἐπίβουλοι, καὶ
τίνες οἱ τῇ ἐκκλησίᾳ θορύβων τε καὶ στάσεων αἰτιώτατοι
καὶ παρὰ τοῦτο τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἀπόβλητοι κἂν
ἐκκλησίαν ἑαυτοὺς ὀνομάζωσι; Δῆλοι πάντως ἐκ τῶν ἤδη
προεξητασμένων γεγονῶσι, κἂν ἡμῶν καταψεύδωνται.

¹ Altfel zis: decurgând din aceea.

² Adică: la hirotoni[sir]e.

³ Aici *pricină* are înțelesul de *pretext*, *scuză*; ca mai sus, la invocarea stihului despre cel ce 'pricinuieste pricină întru păcate' (*Psalmii* 140, 4); vezi și *Tomosul Aghiorit* 1.

⁴ Expresia «ἐπὶ στόματος (în gura [noastră])», cu referire la mărturie, se regăsește în *Deuteronom* 19, 15 (reluat în *Matei* 18, 16 și *II Corintheni* 13, 1).

⁵ Altfel zis: specială.

⁶ Adică: în privința chestiunilor puse în discuție de Varlaam și Achindin și, astfel, așa zicând, 'mișcate din locul lor', mutând ei 'hotarele cele puse de către sfinții părinți'.

⁷ Adică: dublă, nu simplă; sau: două, nu una.

⁸ Dintre tomosurile acestea, adică.

⁹ Altfel zis: sub incidența (afurisaniiilor).

aceea, [măcar că] învederată minciună fiind, totuși s-a scris împotriva noastră, așa și aceasta [tot] minciună [este,] următoare¹ [aceleia]. Și apoi, luând hirotonia², ipopsifiul nu dă obișnuita mărturisire [de credință]? Oare nu-i limpede că zadarnică pricină³ [îi] este ceea ce numește el 'cererea mărturisirii [de credință]'?

45 Apoi, dacă vorbește despre obșteasca mărturisire de credință a creștinilor, cine nu ne știe că [pururea] purtăm în gura [noastră]⁴ simbolul binecinstirii? Iar dacă [vorbește] despre una aparte⁵, [adică] în privința celor de către Varlaam și Achindin mișcate⁶, cu puțință este [oricui] a vedea mărturisirea cea scrisă de către noi; și cât se poate amănuțită; și îndoită⁷, nu simplă; că și *Tomosul Aghioritic*, și *Tomosul Sinodal* ne este mărturisirea [de credință]. Și care e cel ce pe unul⁸ îl leapădă cu desăvârșire, iar pe celălalt îl măsluiește și îl răstălmăcește? Și care e cel vinovat afurisaniiilor⁹, mai apoi și pe acestea disprețuindu-le și [dogmele] cele lepădate¹⁰ iarăși ținându-le? Și care – ba mai vârtos carii – sînt luptătorii [asupra] adevărului și uneltitorii [asupra] binecinstirii? Și carii sînt cei ce fac tulburare și Bisericii și sînt și pricinuitori în cea mai înaltă măsură ai învrăjbirilor¹¹ și, pentru aceasta, sînt lepădați de la Biserica lui Dumnezeu, măcar că 'Biserică' se numesc pe ei înșiși¹²? Vădiți sînt, negreșit, din cele deja cercetate¹³, măcar că mint [ei] împotriva noastră.

¹⁰ De către Biserică, sobornicește.

¹¹ E vorba de conflictele civile.

¹² Vezi mai sus, în paragraful 39, spusele sfântului Grigorie despre patriarhul Caleca, cum că, aidoma unui papă, «adesea zice că singur el este Biserica».

¹³ Altfel zis: din cele expuse până acum.

46 Δοκεῖ δέ μοι καὶ τῶν ἔπειτα λεχθέντων ἐκ τῶν ἤδη δειχθέντων εὐφώρατον ἤδη γεγενῆσθαι τὸ τοῦ προκειμένου γράμματος ψεῦδος, καὶ ἄλλως αὐτόθεν τούτων ἐλεγχομένων. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ἀντίρρησιν εἶναι τοὺς ἡμετέρους λόγους πρὸς τοὺς αὐθις τὰ τοῦ Βαβλαᾶμ δόγματα συνιστάντας καὶ ἀναγκαιοτάτην ἀπολογία, ἀλλ' οὐ πρὸς ἐπίδειξιν διδασκαλίαν, καὶ τὴν αὐτὴν τῇ προτέρᾳ πρὸς τοὺς τὰ αὐτὰ πάλιν κατηγοροῦντας; Ἀλλ' ὁ ἡμέτερος συκοφάντης προσθήκην ταῦτά φησι καὶ διδασκαλίαν ὀνομάζει τὴν ἀπολογία καὶ ὡς δῆθεν ἀρχιερατικῶ ἔργῳ ἐπιτιθεμένοις, τρόπον ἕτερον ἡμῖν ἐπιτίθεται, μηδέ τί ποτέ ἐστιν ἀρχιερατικὸν ἔργον, ὡς ἔοικεν, εἰδῶς, ἀλλὰ νομίζων ἀρχιερέων εἶναι μόνων ἀληθείας ὁπωσδήποτε ῥήματα καὶ πρὸς οἰκοδομὴν ψυχῶν ὀπηδήποτε λαλεῖν. Τίς δ' οὐκ οἶδε τὴν τῶν ἀγιορειτῶν περὶ τοὺς προσιόντας εὐδι-ἀκριτον ἀκρίβειαν; Ὁ δὲ προσφέρει τούτοις τὰ κατὰ τινὰ παῖδα εὐγενῆ, μὴ συνορῶν μήτε τί λέγει μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦται. Ὁ δὲ βουλόμενος ἴτω καὶ μανθανέτω τάληθές. Πόσοι δ' ἴσασι δι' ἃ τὴν τηλικαύτην ἀπέχθειαν ἔσχε πρὸς ἡμᾶς; Ὁ δὲ λέγειν αἰσχυρόμενος ἐκεῖνα μηδὲν ἕτερον ὅτι μὴ τὰ δόγματα αἰτιᾶται καὶ τούτων ἔνεκεν ἀποκηρύττειν ἡμᾶς πειρᾶται, πολλοὺς κύκλους περιβαλλόμενος καὶ πάντα ἐφοδεύων καὶ «πάντα κάλων» τὸ τοῦ λόγου

¹ Cele spuse mai departe, adică.

² Literal: «cuvintele»; este vorba, însă, de scrierile sfântului Grigorie cele de după cele două sinoade, când patriarhul interzisese a se mai vorbi – ori scrie – pe temele dezbătute la respectivele sinoade.

³ Sau: contrazicere.

⁴ Adică: iarăși încercă a le da consistență și ținerere.

⁵ Aluzie la oratoria epidictică, demonstrativă, la care apelau ritorii lumești ca să fie admirați pentru iscusința lor în cuvânt.

⁶ Altfel zis: foarte necesară apologie.

⁷ Literal: calomniatorul.

⁸ Vezi Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 893D.

Și socot că – în scrisoarea de față – și minciuna celor zise mai departe este deja lesne vădită din cele deja arătate, și altfel – de la sine – date în vileag fiind ele¹. Că cine nu știe că scrierile noastre² [nu] sînt [nimic altceva decît] împotrivire [în cuvânt]³ către cei ce iarăși întocmesc dogmele lui Varlaam⁴ și nu dăscălie spre a ne arăta [lumii]⁵, ci preatrebuitoare apărare [în cuvânt]⁶ – și [întocmai] aceeași cu cea de dinainte – în fața celor ce ne învinuiesc, iarăși, de aceeași [lucruri]? Defăimătorul nostru⁷, însă, ‘adaos’ le spune acestora; și ‘dăscălie’ numește apărarea [în cuvânt]; și ca unora care – chipurile – ne împotrivim arhierestii lucrări⁸, [așa] ni se împotrivește [și el] «într-alt chip»⁹, neștiind – precum se vede – nici ce este lucrarea arhierască, ci crezând că, neapărat, doar ale arhierilor sînt cuvintele adevărului și [că] toate spre zidirea sufletelor le grăiesc ei, orișicum le-ar zice. Și cine nu știe bine-chibzuită acrivia aghioriților față de cei ce vin la ei¹⁰? iar el grăiește împotriva lor cele petrecute cu oarecare tînăr de bun neam¹¹, nepricepând [el] nici ce zice, nici despre care [lucruri] încredințează¹²; iar cel ce voiește meargă și afle adevărul. Și câți [nu] știi [pricinile] cele pentru care atîta ură a avut către noi? El, însă, rușinându-se să spună [care sînt] acelea, nimic alta decît dogmele le pune pricină și [– chipurile –] datorită acestora se zbate a ne afurisi¹³, făcându-se luntre și punte și toate uneltindu-le și trăgînd – cum se spune – toate

⁹ Vezi finalul paragrafului 32.

¹⁰ Aluzie la acuza adusă de Caleca împotriva monahilor cum că aceștia ar săvârși – în ‘concurență’ față de episcopi – lucru cuvenit doar arhierelui, și anume tunderea în monahism; vezi PG 150, 894A.

¹¹ Vezi Ioan Caleca, *Scrisoare*, PG 150, 894A.

¹² I *Timothei* 1, 7.

¹³ Excomunica, adică.

«κινῶν», ἴν' ὁμοῦ τε θύραν ἀνοίξη ταῖς τοῦ Βαβυλῶν καὶ Ἀκινδύνου κακοδοξίαις — τοῦτο γὰρ ὁ σκοπὸς ἅπας καὶ τὸ συμπέρασμα πᾶν τῆς ἐξεληλεγμένης ἄρτι ψευδογραφίας —, καὶ πάντας ἀπαξαπλῶς τοὺς ἀνθρώπους ἀφορισμοῖς καθυποβάλλη καὶ δεινοτάταις ἀποκηρύξεσι.

- 47 Πρότερον μὲν γὰρ καὶ διὰ τοῦ *Συνοδικοῦ τόμου* τοὺς κατηγοροῦντας ἡμῶν καὶ εἰσαυθίς κατηγορήσοντας, νῦν δὲ διὰ τοῦ καθ' ἡμῶν αὐτοῦ τούτου γράμματος τοὺς μὴ κατηγοροῦντας ἡμῶν ἀφώρισέ τε καὶ ἀπεκήρυξεν. Ἄρ' ἀφήκέ τινα τῶν ἀπάντων κοινωσίαν ἔχειν μετὰ θεοῦ τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον; Οὕτω κατὰ τὸ γεγραμμένον ὡς «παγίς ἐγενήθη τῇ σκοπιᾷ καὶ ὡς δίκτυον ἐκτεταμένον ἐπὶ τὸ Ἰταβύριον», φέρων μέντοι καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπιρριπτεῖ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πεπηγόσι βρόχοις καὶ περιβάλλει τῇ σαγήνῃ τῆς κοινῆς ἀπωλείας, εἰκότως· «πεσοῦνται γὰρ ἐν ἀμφιβλήστρω αὐτῶν οἱ ἁμαρτωλοί», φησὶν ἕτερος προφήτης καὶ «ἐν τῇ παγίδι ἣ ἔκρυσαν συνελήφθη ὁ ποῦς αὐτῶν». Οὗτος δὲ καὶ τούτοις ἀλίσκεται πολλαχῶς· ἐκατέρωθεν γὰρ, μᾶλλον δὲ πανταχόθεν ὡς ὑπ' αὐτοῦ τεθειμένοις ἀντικειμένοις ὑπόδικος τοῖς ἐγγράφοις τούτοις ἐπιτιμίαις ἐστὶ καὶ ἡ μετὰ τῶν καταδίκων προσθήκη τούτου, τῶν ὕστερον συνειλημμένων πάντων, ὡς καὶ παρ' αὐτοῦ μόνου περιειλημμένων, ἀφαίρεσιν ποιεῖται δικαίαν

¹ Altfel zis: tot scopul și toată concluzia.

² În grecește 'episcop' înseamnă asupra-veghețor; astfel că pasajul din Osea poate fi înțeles ca referindu-se la turma cea vegheată de către arhiereu; vezi Chiril al Alexandriei, *Tâlculire la cei 12 proroci mici*, vol. I, p. 118: «'σκοπιάν' δὲ λέγει τὴν ὑπὸ τε τῶν ιερῶν, εἴπερ ἦσαν ὄντως ἱερεῖς, καὶ ὑπ' αὐτῶν δὲ τῶν ἡγουμένων ἐπισκοπουμένην πληθύν (iar 'vegheată' numește cea de către preoți — dacă erau cu adevărat preoți [e vorba de preoți eretici; n.n.] — și de către cărmuitorii înșiși [cei politici; n.n.] asupra-vegheată mulțime)».

³ Osea 5, 1.

⁴ Termenul «obștesc» trebuie gândit din unghiul a ce s-a spus mai înainte, cum că patriarhul «pe toți oamenii laolaltă i-a supus afurisanilor».

sforile, ca, totdeodată, și să deschidă ușa relor-socotințe ale lui Varlaam și Achindin (că acesta este toată ținta și toată conchiderea¹ mincinoasei scrierii [sale], date de acum în vileag), și pe toți oamenii laolaltă să îi supună afurisanii și preacumplitelor lepădări [din Biserică].

47

Că, mai întâi, prin *Tomosul Sinodal*, i-a afurisit și i-a lepădat [din Biserică] pe cei ce ne învinuiau pe noi și [pe cei ce] iarăși ne-ar [mai] învinui, pe când acum, prin scrisoarea aceasta a sa împotriva noastră, [tocmai] pe cei ce nu ne învinuiesc; oare, pe cât i-a stat în putință, a lăsat – dintre toți – pe cineva a avea părtășie cu Dumnezeu? Astfel, după cum stă scris, «cursă s'a făcut [el] vegheatei² și ca o mreață întinsă peste Itavírion»³; ba și singur pe sine se aruncă în lațurile cele de sineși întinse și se prinde în năvodul obșteștii pieiri⁴, pe bună dreptate; căci «cădea-vor în mreața lor⁵ păcătoșii»⁶, zice alt proroc, și «în cursa ce au ascuns-o s'a prins piciorul lor»⁷. Iar el și în acestea se prinde, în multe chipuri; că dintr-amândouă [părțile]⁸ (mai bine zis: de pretutindenea) – ca unul ce le-a pus [a fi] potrivnice [întreolaltă]⁹ – stă sub epitimiile cele într-acestea înscrise; și adăugarea lui cu cei osândiți dreaptă scoatere¹⁰ de la osânda cea fără-de-judecată face¹¹ tuturor celor mai în urmă¹² puși [sub osândiri], ca unora numai de el legați¹³, izbăvind[u-i] – pe drept – și de

⁵ Literal: «în propria mreață».

⁶ *Psalmii* 140, 10.

⁷ *Psalmii* 9, 15.

⁸ Adică: și de către *Tomosul Sinodal*, și de către această *Scrisoare patriarhală*.

⁹ Cele două scrieri potrivnice întreolaltă sînt, desigur, *Tomosul Sinodal* și *Scrisoarea patriarhală*, cea scrisă în răspăr cu acela.

¹⁰ Altfel zis: justă achitare.

¹¹ Adică: lucrează, dă, aduce.

¹² «mai în urmă»: după alcătuirea numitei *Scrisori patriarhale*.

¹³ Adică: singur el fiind 'forul' ce i-a pus sub epitimii.

τῆς ἀκρίτου δίκης καὶ τῶν ἀδίκων ἐνδίκως ἀπαλλάττουσα δεσμῶν. Ὡς εἰς καιρὸν εἶναι χαίροντας ἡμᾶς ἄδειν ἐκεῖνο τὸ ψαλμικὸν «ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐρρυσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων, ἡ παγίς συνετριβή καὶ ἡμεῖς ἐρρυσθημεν».

- 48 Ἀλλ' ὁ μὲν καθ' ἡμῶν ἀνέδην ψευδογραφήσαι ποθήσας, οὕτως αὐτόθεν καθάπερ συμπεφυκυῖαν ἔχει τὴν δίκην, καὶ σχεδὸν ἄφυκτόν τε καὶ ἀναπόδραστον, καὶ μάλιστα διὰ τὴν παρακεκινδυνευμένην ἔναγχος ἐπ' Ἀκινδύνῳ χειροτονίαν, ἣν ἠκύρωσαν μὲν ὡς ἄθεσμον ἀρχιερέων οἱ τῶν ἱερῶν ἀπριξ ἀντεχόμενοι νόμων, ἐκ μέσου δὲ πεποιήκει τελέως χριστιανῶν ὡς ἄγος κοινὸν ἢ τῆς εὐσεβείας μᾶλλον ἢ τῆς ψυχῆς ἀντεχομένη κρατίστη βασιλίς. Ἡμεῖς δὲ τὸν βόρβορον τῶν αὐτοῦ ῥημάτων, οἷόν τινα κόπρον ἐκφοροῦντες καὶ διαρριπτοῦντες ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ λόγους εὐτολμίας τε καὶ ἀληθείας ταῖς τῶν φιλευσεβῶν καὶ φιλαλήθων ἀκοαῖς ἐνιέντες, οὐ μικρᾶς ὅμως οἶα βόρβορον ἀνακινοῦντες τῆς ἀηδίας ἀναπιμπλάμεθα. Ταύτη τοι καὶ παῦλαν τῷ λόγῳ δῶμεν.

¹ *Psalmii* 123, 7.

² Căci aceasta înseamnă numele lui Achindin.

³ Altfel zis: ca pe unul ce spurcă obșteea creștinilor; e vorba de Achindin.

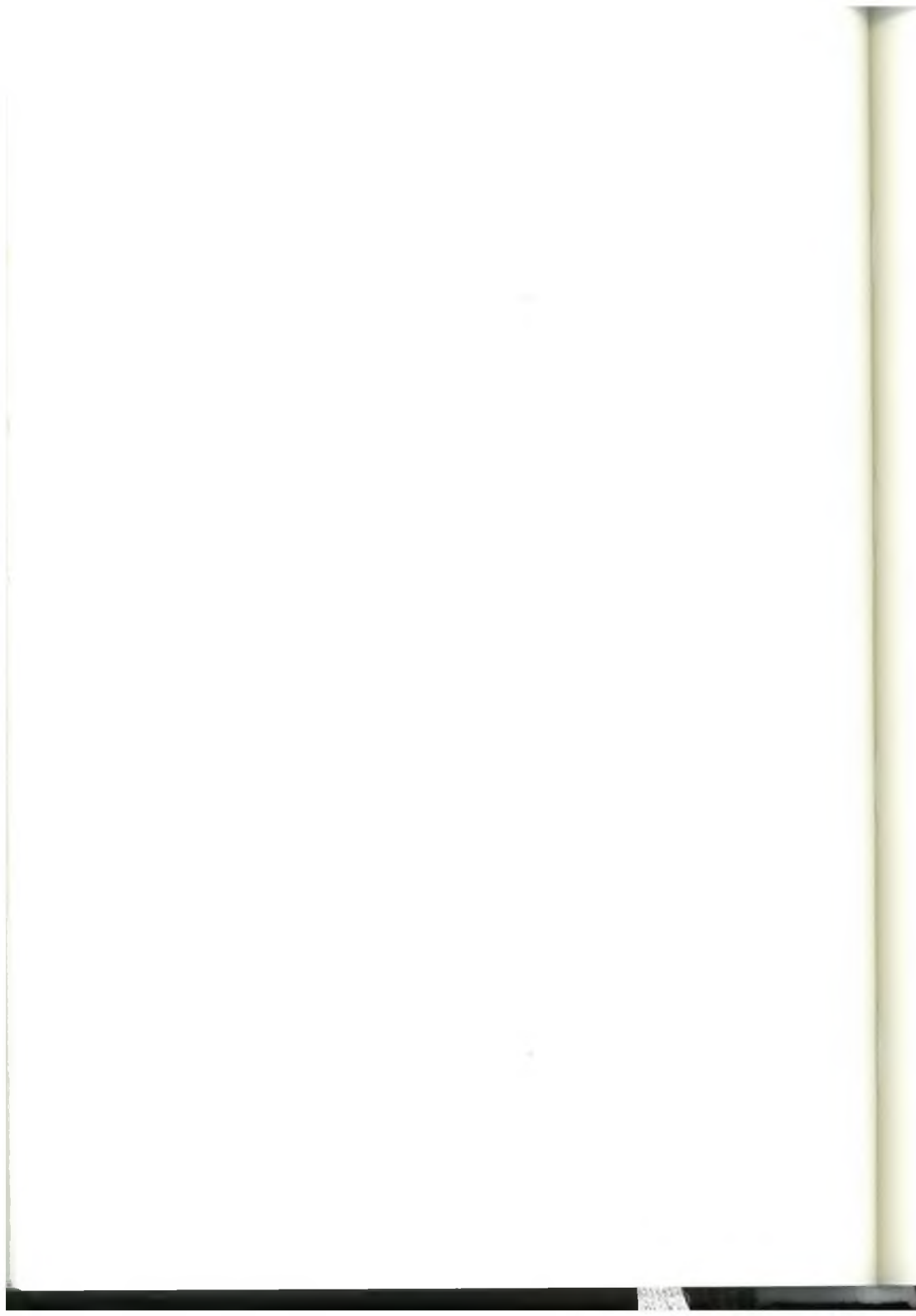
nedreptele legături [cele puse asupra lor]. Încât nimerit este, bucurându-ne, a cânta psalmicescul acela [stih] «sufletul nostru s'a izbăvit din cursa celor ce vânează; cursa s'a sfârâmat și noi ne-am izbăvit»¹.

48

Ci cel ce împotriva noastră poftit-a a scrie minciuni fără-de-stavilă [iată că] în chipul acesta, [și anume] parcă sădită în sine însuși, își are osânda, cea – am zice – de-neocolit și de-neînconjurat, și mai ales pentru hirotonia cea cu primejdie deunăzi [săvârșită] asupra lui Fără-de-primejdie², pe carea, ca [pe o] nelegiuită, o au desființat aceia dintre arhieriei care cu tărie țin sfințitele legi, din mijlocul creștinilor cu desăvârșire scoțându-l, ca pe o obștească spurcare³, aceea care ține la binecinstire mai mult decât la sufletul [ei], [și anume] preaputernica împărăteasă. Iară noi, tina vorbelor lui ca pe o scârnă scoțându-o afară și zvârlindu-o din curtea lui Hristos și cuvinte[le] bunei-îndrăzniri și [ale] adevărului punându-le în auzul iubitorilor bine-cinstirii și [ai] adevărului, nu de puțină greață – ca unii ce [a trebuit să] azvârlim spurcăciune – ne-am umplut; așa că [vreme este] să [ne] și contenim cuvântul.

4

DESFIINȚAREA
SCRISORII LUI IGNATIE

Scurtă introducere

Ignatie al Antiohiei (1342-1353) a sosit în Constantinople – pentru validarea alegerii sale – la trei ani după moartea lui Andronic al III-lea (12) și doi ani după întemnițarea lui Palama (7), adică în vara sau în toamna lui 1344. Dat fiind scopul venirii sale, încuviința toate acțiunile patriarhului Ioan Caleca împotriva lui Palama și a isihaiștilor; și, întorcându-se la tronul său arhieresc spre sfârșitul anului acestuia, a dat lui Ioan o epistolă privind părerile sale despre Palama și o alta, privitoare la Isidor.

Palama susține că patriarhul Caleca «nearătăta celor de aici ține scrisoarea aceasta», întrucât nu a găsit teren prielnic, dar a trimis o copie a sa la Thessalonic, un an după plecarea lui Ignatie în Antiohia, aceasta ajungând, în cele din urmă, la Palama (6). Acesta pare a afla pentru întâia dată despre existența ei acum, la sfârșitul lui 1345, dar lucrurile nu stau așa, pentru că o pomeneste – cam cu un an mai înainte – și în *Desființarea scrisorii lui Caleca* zicând: «cea de acum sârguință a ta împotriva binecinstirii, prin de tine numita 'scrisoare antiohiană'»¹; și: «în *Antitomosul* acela pe care, fățărindu-l pe al Antiohiei [patriarh], [nu altul decât] acesta² l-a scris împotriva noastră și a obșteștii binecinstiri»³.

Prin cuvintele acestea Palama arată că îl consideră drept adevărat autor al scrisorii pe Caleca, cum face și în *Desființarea explicării Tomosului* de către Caleca (1). Dimpotrivă, în *Desființarea scrisorii lui Ignatie* consideră drept autor pe Ignatie, care ar fi scris-o înșelat de Varlaamiți și, propriu-zis, de Caleca. Se pare că despre existența scrisorii lui Ignatie și – în linii mari – despre conținutul ei Palama avea cunoștință dintru început, dar abia

¹ *Desființarea scrisorii lui Caleca* 18.

² Caleca, adică.

³ *Desființarea scrisorii lui Caleca* 35.

spre sfârșitul lui 1345 a primit o copie a ei, când a și alcătuit *Desființarea* de față.

Scrisoarea lui Ignatie despre Isidor se păstrează, dar cea despre Palama s-a pierdut, fiind însă în mare parte cunoscută din fragmentele date de Palama în combaterea ei. Ignatie nu indică data exactă a alcătuirii scrisorii sale, «nicăieri neînsemnând obișnuitul număr al anilor și indictul» (7), foarte probabil în mod intenționat, ca să lase lui Caleca posibilitatea de a folosi scrierea oricând va fi nevoie. Autorul scrisorii folosește un ton usturător și este catalogat de Palama drept mojiç.

Palama subintitulează *Desființarea* de față «Cum că și scrisoarea [patriarhului] Antiohiei împotriva lui Palama e de-a dreptul minciună și întru toate potrivnică *Tomosului Aghioritic* și celui *Sinodal*, fapt pentru care și este împotriva tuturor binecinstitorilor și a împăratului binecinstitorilor și a binecinstirii înseși și mai vârtos, cu adevărat, împotriva însuși celui ce a fost înșelat de Varlaamiți a o scrie pe aceasta».

În partea întâia (1-25) sînt expuse diferite episoade ale controversii, spre demontarea inexactităților istorice ale lui Ignatie, celui necunoscător al evenimentelor. Scrisoarea este o mostră de minciună, pentru că excomunică bărbat căruia i s-a dat dreptate de către marele sinod, fără ca între timp să se mai fi întrunit alt sinod. Ignatie zicea că «s-a ivit un oarecare monah, Palama pe nume, scriind și propovăduind dogme străine de sfântă Biserica lui Dumnezeu», aceasta pe când era – chipurile – el de față în Constantinopole (4). Inexact este că Palama s-a ivit în Constantinopole pe când era Ignatie de față, pentru că atunci când a venit Ignatie în Constantinopole, Palama era deja de doi ani în temniță (7); apoi, Palama nu s-a ivit în Constantinopole, ci în Constantinopole s-a născut, a învățat și era preabine cunoscut aici tuturora de mai bine de treizeci de ani, tot aici și afierosindu-se lui Dumnezeu, și nu doar pe sine însuși, ci și toată casa sa (8).

Înfățișează mai apoi venirea aici a lui Varlaam, începuturile disputei, sinoadele din 1341 și – pe larg – plecarea lui Palama la Iraklia, care nu a fost fugă pe ascuns – și pot da mărturie despre aceasta protosul sfântului Munte, egumenul Filothei, nomofilaxul, sachelarul și doi slujbași bisericești (17) – și dă mărturie că împărăteasa și Alexie Apokafkos erau în acord cu Palama în privința chestiunilor bisericești. Expunerea aceasta a lui Palama este folosită și în *Tomosul Sinodal* din 1347.

În partea a doua (26-34) sînt demontate acuzații de natură dogmatică și sînt semnalate contradicțiile și inconsecvențele doctrinare ale antipalamiților. Chestiunile teologice nu sînt tratate aici amănunțit, pentru că – zice autorul – deja «pe larg și în multe rînduri a cercetat și a dat în vileag» greșelile ereticilor (34).

<ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ>

ΟΤΙ ΚΑΙ ΤΟ ΤΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ
 ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ ΓΡΑΜΜΑ
 ΨΕΥΔΟΣ ΕΣΤΙΝ ΑΥΤΟΧΡΗΜΑ ΚΑΙ
 ΤΩΙ ΣΥΝΟΔΙΚΩΙ ΤΕ ΚΑΙ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΩΙ ΤΟΜΩΙ
 ΔΙΑ ΠΑΝΤΩΝ ΑΝΤΙΘΕΤΟΝ,
 ΔΙΟ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΕΣΤΙ ΠΑΝΤΩΝ
 ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
 ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ ΑΥΤΗΣ,
 ΚΑΤ' ΑΥΤΟΥ ΔΕ ΜΑΛΛΟΝ ΩΣ ΑΛΗΘΩΣ
 ΤΟΥ ΓΡΑΨΑΙ ΤΟΥΤΟ
 ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΒΑΡΛΑΑΜΙΤΩΝ ΕΞΗΠΙΑΤΗΜΕΝΟΥ

1

Εἰς καιρὸν ἄρα τῆς Ἰερεμίου μνησθήσομαι φωνῆς, μετ' αὐτοῦ καὶ γὰρ λέγων νῦν· «ἔκστασις καὶ φρικτὰ ἐγένηθη ἐπὶ τῆς γῆς· οἱ προφῆται προεφήτευσαν ἄδικα καὶ οἱ ἱερεῖς ἐπεκρότησαν ταῖς χερσὶν αὐτῶν». Ἀλλὰ καὶ τῶν δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ θεοῦ εἰρημένων, «ὅτι ποιμένες ἠφρονεῦσαντο», «ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν

¹ Literal: prin toate [cele ce le cuprinde în ea].

² Adică: al Sinodului pro-isihast; mai bine zis: al celor două Sinoade pro-isihaste din 1341.

³ Adică: zicere.

⁴ Cu Ieremia, adică.

⁵ Termenul grecesc este celebrul *ek-stasis*, adică ieșire-din-sine, întru-ieșire-stare.

⁶ Adică: înfricoșătoare [lucruri].

<A LUI GRIGORIE PALAMA>

[CUM] CĂ ȘI SCRISOAREA [PATRIARHULUI]
 ANTIOHIEI
 ÎMPOTRIVA LUI PALAMA
 ESTE DE-A DREPTUL MINCIUNĂ
 ȘI ÎNTRU TOATE¹ POTRIVINICĂ TOMOSULUI
 AGHIORITIC ȘI [CELUI] SINODAL²,
 [FAPT] PENTRU CARE ȘI ESTE
 ÎMPOTRIVA TUTUROR BINECINSTITORILOR
 ȘI A ÎMPĂRATULUI BINECINSTITORILOR
 ȘI A BINECINSTIRII ÎNSEȘI,
 ȘI MAI VÂRTOS, CU ADEVĂRAT,
 ÎMPOTRIVA ÎNSUȘI CELUI CE A FOST ÎNȘELAT
 DE VARLAAMIȚI
 A O SCRIE PE ACEĂSTA

- 1 La [cuvenită] vreme, prin urmare, al Ieremieii pomeni-voi glas³, dimpreună cu el⁴ și eu zicând acum «spăimântare⁵ și înfricoșate⁶ se făcură pre pământ: prorocii prorocit-au nedrepte și preoții ropotiră cu mâinile lor»⁷; dar [pomeni-voi] și cele prin el de către Dumnezeu spuse, [și anume] «că păstorii și-au ieșit din minte»⁸, «păștori mulți stricară via Mea, pângăriră partea

⁷ *Ieremia* 5, 30-31.

⁸ *Ieremia* 10, 21.

ἀμπελῶνά μου, ἐμόλυναν τὴν μερίδα μου, ἤσχυναν μερίδα ἐπιθυμητήν, παρέδωκαν αὐτὴν εἰς ἀπώλειαν». Ὁ γὰρ Θεουπόλεως αὐχῶν εἶναι πατριάρχης καὶ πρόεδρος πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως παρῶν παρόντα γράμματα συντίθησί τε καὶ ἀνατίθησι, κάκεῖνον μαρτυρεῖ καὶ πρᾶξαι καὶ γράψαι τὰ πρὸς ἀπώλειαν συνωθοῦντα, τὰς ὑπὸ χεῖρα ψυχάς, ὡς ἐσχάτης δυσσεβείας τε καὶ ἀδικίας ὄντα μεστὰ καὶ παντὸς ψεύδους καὶ παντὸς σχεδὸν εἶδους συκοφαντίας ἀνάπλεω.

- 2 Ἐπὶ παντὸς γὰρ ἐγκλήματος σύνοδος συγκροτεῖται καὶ δικαστήριον προκαθίζει καὶ τοῦ ἐγκληθέντος παρόντος καὶ τοῦ ἐγκαλοῦντος κατὰ πρόσωπον ἐστηκότος, φιλαλήθης ἐξετάσις τε καὶ κρίσις—εἴπερ οἱ ἔφοροι τῆς δίκης ἀδέκαστοι—γίνεται καὶ ἡ ἀπόφασις ἔπεται καὶ τὸ ἀναπεφηνὸς ἀπὸ τῆς κρίσεως δίκαιον καταγράφεται τε καὶ ὑπογράφεται παρὰ τῶν ἱεραρχῶν τε καὶ κριτῶν εἰς βεβαίωσιν. Εἰ δὲ τις ἀρχιερεὺς τε καὶ κριτῆς εἶναι λαχῶν, εἶτα χωρὶς ἐξετάσεως τε καὶ κρίσεως ἐννόμου καὶ κανονικῆς ἀποφαίνεται, κατάκριτός ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἀλλ’ οὐ κριτῆς ἀληθῆς. Εἰ δὲ καὶ γραφῆ παραδοῦναι τολμήσει τὰς ἀκρίτους ἀποφάσεις αὐτοῦ, πόσω μᾶλλον κατακρίσεως ἄξιος; Εἰ δὲ καὶ περὶ εὐσεβείας ὁ λόγος εἶη καὶ γεγονυίας ἐξετάσεως, κρίσεως τε καὶ ἀποφάσεως, ἐπὶ συνόδου, καὶ

¹ *Jeremia* 12, 10-11. Reminiscență din *Theologul* (*Cuvântul* 21, 24), despre luptele lui Athanasie cu Arienii, cu cei dați cu Arienii.

² Acesta era numele dat Antiohiei.

³ Literal: înainte-șezător.

⁴ Semnalăm că în grecește verbul acesta (*ἀνατίθημι*) este cel ce produce și substantivul *ἀνάθεμα* (*anathemă*); credem că nu întâmplător sfântul Grigorie folosește aici – și în multe alte locuri din scrierea de față – termenul cu pricina; vezi și paragrafele 4, 5, 18, 22.

⁵ Adică ‘dă mărturie despre acela [că]’, la fel ca în troparul Bogbotezei, unde se spune «că glasul Tatălui a mărturisit Ție...» (adică zicerea Tatălui, spusă Tatălui).

Mea, rușinară parte poftită [Mie], datu-o-au pe ea spre pierzare»¹; că cela ce se laudă al Cetății-lui-Dumnezeu² a fi patriarh și întâistător³, de față stând el celui al Cetății-lui-Constantin – și acela lui [de față] – [ei bine] scrisori îi alcătuieste și îi închină⁴, și mărturisește aceluia că⁵ a și făcut și a și scris cele ce împing la pierzare sufletele cele de sub mâna [lui], ca unele⁶ ce mustesc de cea mai de pe urmă rea-cinstire⁷ și nedreptate și pline sînt de toată minciuna și de mai tot felul defăimării [mincinoase]⁸.

2 Că la toată învinuirea⁹ se adună sinod și se întrunește dicasteriu¹⁰ și, de față fiind cel învinuit și cel ce învinuiește în fața lui stînd, de-adevăr-iubitoare cercetare și judecată se face – [de bună seamă] dacă judecătorii sînt nemitarnici – și hotărâre¹¹ urmează și lucrul cel în urma judecății dovedit [a fi] drept este așternut în scris și este și iscălit de către ierarhi și de către judecători, spre adevărire. Iar de cineva, fiindu-i dat a fi și arhieru, și judecător, mai apoi hotărăște¹² fără de cercetare – și fără de judecare – legiuită și canoni[ceas]că, [atunci] *osândit* cu adevărat este [acesta], iar nu *judecător* adevărat; iar dacă și în scris va cuteza a așterne hotărârile lui cele fără-de-judecată, cu cât mai mult [nu] va fi vrednic de osîndă? Iar de va fi vorba despre [însăși] binecinstire[a de Dumnezeu] și [deja] făcută fiind cercetarea, judecata și hotărârea în sinod – ba încă [sinod] la care și împăratul

⁶ E vorba de cele făptuite și scrise de acela, de patriarhul Constantinoplei.

⁷ Altfel zis: extremă.

⁸ Calomniei, adică.

⁹ Adică: în cazul învinuirii cuiva de ceva.

¹⁰ Adică: tribunal bisericesc.

¹¹ Altfel zis: pronunțare [a sentinței].

¹² Altfel zis: [se] pronunță.

ταῦτα τοιαύτης, ἐφ' ἧς καὶ βασιλεὺς αὐτὸς προεκάθητο καὶ ἡ σύγκλητος πᾶσα καὶ οἱ καθολικοὶ παρήσαν τῶν Ῥωμαίων κριταὶ καὶ συνοδικῶν προβάτων γραμμάτων καὶ τῶν καταψηφισθέντων ἀφορισμῶ καθυποβληθέντων ἐγγράφῳ καὶ ἀναθέματι φρικωδεστάτῳ, εἰτά τις ὕστερον τοὺς μὲν ἐκεῖ τούτοις ὑποπεσόντας ἐνδίκως κοινωνοὺς προσίεται καὶ χειροτονίας ἱεραῶ ἀξιῶ καὶ συλλειτουργοὺς οἰκείους καὶ προέδρους ποιεῖται τῆς ἐκκλησίας, τοὺς δὲ παρρησία δικαιοθέντας καὶ ὡς συνηγόρους τῆς εὐσεβείας ἐπαινεθέντας καταδικάζει καὶ ἀποβάλλεται, ὁ τοιοῦτος οὐχ ἄπλῶς ὑπεύθυνος, ἀλλὰ τῆς τῶν προκαταψηφισθέντων ἐκείνων καταδίκης φανερός ἐστι κληρονόμος, κὰν ἐκεῖνοι δυσσεβεῖς, οὐδ' αὐτὸς ἐστὶν εὐσεβής.

- 3 Τούτο τοίνυν πράξαντες, μᾶλλον δὲ παθόντες οἱ ἀρχιποίμενες εἶναι τῆς ἱεραῶ ἐκκλησίας βρενθυόμενοι νῦν, ἄρ' οὐ δηλητηρίου παντὸς ὀλεθριώτερον πόμα, δυσσεβεία κεκραμένον καὶ ἀδικία διὰ τῶν ἐνταῦθα πρὸς ἐξέτασιν προτεθειμένων γραμμάτων τοῖς αὐτοῖς πειθομένοις προτείνουσιν, αὐτοὶ πρότερον οὕτω δαψιλῶς ἐμφορηθέντες τοῦ πονηροῦ καὶ δυσσεβοῦς τούτου κράματος, ὡς ἐκ κρουνῶν τινων οἶον τῶν αὐτῶν στομάτων ὑπερεκβλύζειν καὶ ἀναδίδοσθαι, φεῦ, τὸ πολυσχιδὲς ψεῦδος καὶ τὴν πολύχυτον ἀπάτην τῆς δυσσεβείας, ἧς καὶ τοῦτο τὸ γράμμα δεῖγμα; «Ἀπέρχεται μὲν γάρ», φησὶν, «ἡ μετριότης ἡμῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς, ἣν Χριστοῦ χάριτι γνησίως κεκληρωται». Ποῖος κληρὸς, ποία μερίς, τίς γνησιότης πρὸς τὴν Χριστοῦ ἐκκλησίαν, τῷ συνηγόρῳ τοῦ ψεύδους, ἐκκλησίαν, ἣ «στύλος καὶ ἑδραῖωμα τῆς ἀληθείας» κατὰ Παῦλόν ἐστιν, ἣ καὶ μένει χάριτι Χριστοῦ διηνεκῶς ἀσφαλῆς καὶ

¹ Literal: avocați.

² Pasajul ce începe cu «Iar de va fi vorba despre [însăși] binecinstire[a de Dumnezeu]» și până aici este identic cu cel din *Desființarea scrisorii lui Caleca 12*.

însuși era întâi-șezător și senatul tot și judecătorii generali ai Romanilor stat-au de față – și dându-se scrisori sinodale și cei osândiți fiind supuși la afurisanie scrisă și preainfricoșătoare anathemă, iar cineva, mai apoi, pe cei pe drept căzuți acolo sub [afurisanii] acestea îi primește părtași [luiși] și hirotoniei celei sfințite îi învrednicește și împreună-liturghisitori sieși îi face și înainte-șezători ai Bisericii, iar pe cei pe față îndreptățiți [în sinod] și laudați [a fi] apărători ai binecinstirii¹ îi osândește și îi leapădă, [atunci] unul ca acesta nu este – simplu – vinovat, ci și vădit moștenitor al osândeii acelor mai înainte osândiți², iar dacă aceia sînt rău-cinstitori, [atunci] nici acesta nu este binecinstitor.

3

Aceasta, dar, făcând-o acum – mai bine zis: pătimind-o – cei ce se laudă a fi arhipăstori ai sfințitei Biserici, oare nu băutura cea decât toată otrava mai pierzătoare, amestecată cu rea-cinstire și nedreptate, o pun dinainte – prin scrisorile cele aici puse de față spre cercetare – celor ce îi ascultă, înșiși ei, mai întâi, așa de prisositor fiind plini de băutura aceasta vicleană și rea-cinstitoare, încât ca din niște izvoare se varsă din gurile lor și se dă [mai departe], vai, cea ruptă-în-multe minciună și mult-răspândita înșelare a relei-cinstiri, căreia și scrisoarea aceasta îi este dovadă³? Că zice: «Se duce Smerenia noastră la Biserica sa, carea cu darul lui Hristos legiuit [îi] este încredințată [ca dumnezeiesc] sort». Care sort, care parte, ce legiuită înrudire cu Biserica lui Hristos [poate avea] apărătorul minciunii, [cu] Biserica cea care – după Pavel – este stâlp și întărire a adevărului, carea și rămâne – cu darul

³ Adică: mostră.

ἀκράδαντος, ἐστηριγμένη παγίως οἷς ἐπεστήρικται ἡ ἀλήθεια; Καὶ γὰρ οἱ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας τῆς ἀληθείας εἰσί· καὶ οἱ μὴ τῆς ἀληθείας ὄντες οὐδὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας εἰσί, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσον ἂν καὶ σφῶν αὐτῶν καταψεύδονται, ποιμένας καὶ ἀρχιποίμενας ἱερούς ἑαυτοὺς καλοῦντες καὶ ὑπ' ἀλλήλων καλούμενοι· μηδὲ γὰρ προσώποις τὸν χριστιανισμόν, ἀλλ' ἀληθεία καὶ ἀκριβείᾳ πίστεως χαρακτηρίζεσθαι μεμυήμεθα.

- 4 Πῶς δὲ καὶ «Χριστοῦ χάριτι τὴν ἐκκλησίαν κεκλήρωται», ὁ τὴν τοῦ Χριστοῦ θείαν χάριν εἰς κτίσμα κατασπῶν, ὡς τοῖς κατ' αὐτῆς μεμνηόσι Βαβυλῶν καὶ Ἀκινδύνων συναδῶν; Ἀλλὰ καὶ «ἀπέρχεσθαι», φησί, «σὺν θεῷ», ὁ πρὶν ἡφθαι τῆς ὁδοῦ τοῖς ἀθέοις τὴν χεῖρα χρήσας καὶ τῷ καταλόγῳ τῶν τοιούτων ἑαυτὸν ἐντεῦθεν ἐγγράψας καὶ τοῦτ' ἀντὶ πάντων εἰσενεγκῶν τῷ κοινῶν καὶ συλλειτουργοῦς προσεμένῳ, τὸν τῶν βαβυλωνίων ἀθεόν τε καὶ πολύθεον ὄμιλον, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦθ' ὡς εἰσὶν οἱ φασι προσθεῖς τῷ μισθώματι. Ἀντὶ τίνων δὴ πάντων; Καὶ τίς οὐκ οἶδεν ὅσα σχεδὸν ἡ μεγαλόπολις αὕτη πᾶσα κατὰ τῆς εὐσεβείας, κατὰ τῆς πολιτείας, κατὰ τῶν ἡθῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐβῶν, καὶ οὐδὲ νῦν πῶ βοῶντες διαλελοίπισιν; Ἀλλὰ πάντα καὶ πάντα πρὸς ὃν οὗτος τὸ καθ' ἡμῶν τουτὶ γράμμα ποιεῖται καὶ ἀνατίθησι παρ' οὐδὲν ἔθετο, μόνον ὡς εἶδεν ἐτοιμότατον ὄντα ταῖς Ἀκινδύνου δυσσεβείαις συνήγορον· ὃς ἐξῆς, «παρόντος δὲ μου», φησί, τῇ

¹ Literal: fața, rangul.

² Asupra neqiditului har, adică.

³ Expresia «mai vârtos» are aici – ca în multe alte locuri – sensul de ‘mai bine zis’, ‘mai degrabă’.

⁴ Adică: împotriva relei-cinstiri; ghilimelele de aici ne aparțin.

⁵ Este vorba de purtarea în politică, adică de comportamentul în cetate, de ‘petrecerea’ cea din consacrată formulă aghiografică «viața și petrecerea».

⁶ Adică a moravurilor.

lui Hristos – neconținut nealunecată și nezdruncinată, trainic întărită pe cele ce stă întărit și adevărul? Că cei ai Bisericii lui Hristos [aceștia] ai adevărului sînt; iar cei ce nu sînt ai adevărului [aceștia] nici ai Bisericii lui Hristos [nu] sînt, cu atît mai mult cu cît împotriva loruși mint ei, ‘păstori’ și ‘arhipăstori’ sfințiți pe ei înșiși numindu-se și fiecare de către celălalt numit fiind; că învățați am fost că nu obrazul¹ arată creștinătatea [cuiva], ci adevărul și acrivia credinței.

4 Și cum «cu harul/darul lui Hristos [îi] este încredințată [ca sortă dumnezeiesc] Biserica» celui ce în rîndul zidirii aruncă dumnezeiesc darul/harul lui Hristos, ținînd isonul lui Varlaam și Achindin, celor ce turbează asupra acestuia?² Dar zice și că «cu Dumnezeu s-a dus», el, carele înainte de-a porni la drum, celor fără-de-Dumnezeu împrumutându-le mîna [sa] și în catalogul celor de felul acesta pe sine însuși, așa, înscriindu-se și [treaba] aceasta – în schimbul a toate – aducînd-o celui ce părtași și împreună-liturghisitori a primit toată grămada Varlaamiților fără-de-Dumnezeu și totdeauna cu-mulți-dumnezei, iar mai vîrtos³, cum zic unii, și [treaba] aceasta adăugîndu-o la plată. Și în schimbul căroră ‘toate’? Păi cine nu știe cîte mai toată marea cetate aceasta le striga împotriva ‘binecinstirii’⁴, împotriva purtării⁵, împotriva năravurilor⁶ bărbatului [acestuia], și nici acum nu lipsesc a le striga? Ci – [cel] căruia acesta îi alcătuiește și îi închină⁷ scrisoarea aceasta cea împotriva-ne – pe toți și toate întru nimic le-a socotit, doar că l-a văzut a fi preagata⁸ apărător al relelor-cinstiri ale lui Achindin; carele⁹ mai departe zice: «și fiind eu de

⁷ Vezi nota de la sfîrșitul paragrafului 1.

⁸ Adică: cu totul prompt.

⁹ Ignatie, adică.

«θεοδοξάστῳ Κωνσταντινουπόλει, ἀνεφάνη τις μοναχός, Παλαμᾶς ὀνομαζόμενος, γράφων καὶ κηρύττων ἀλλότρια δόγματα τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας καὶ ἐναντία τοῖς θείοις ὄροις τῆς εὐσεβείας».

5 Τίς ταῦτ' ἀκούσας τῶν εἰδόντων τὰ κατὰ τὸν Παλαμᾶν τοῦτον οὐ πατέρα ἀποφανεῖται ψεύδους τούτους, ὅς τε καὶ πρὸς ὃν ταῦτα γράφει καὶ ἀνατίθησιν, οἱ νομίσαντες ὡς εἰ συμφώνως τὸ ψεῦδος φαῖεν, οὐκ ἂν αὐτοὶ γενήσονται ψεῦσαι περιφανεῖς, ἀλλὰ τὸ ψεῦδος ἀλήθεια; Κἂν εἰ μὴ τοῦτο — καὶ γὰρ πάντη τῶν ἀδυνάτων —, δόξει γε μὴν κλέπτον τοὺς ἐντυγχάνοντας διὰ τὴν τῶν λεγόντων ἀξίαν, ἔλαβον ἑαυτοὺς ἀντιθέτους δείξαντες ἐναργῶς, τῷ πρὸς ὃν φησιν ὁ Δαυῖδ, «ὡς ἀρχὴ τῶν λόγων σου ἀλήθεια» καὶ «ἀλήθεια προπορεύσεται πρὸ προσώπου σου» καὶ οὐ «πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ πισταί, ἐστηριγμέναι ἐν ἀληθείᾳ τε καὶ εὐθύτητι». Καὶ γὰρ ἀρχὴ τῶν λόγων αὐτοῖς τὸ ψεῦδος ἐστὶ καὶ διὰ τῶν ἐξῆς δόλω συμμιγῆς εἰς τέλος χωρεῖ, προχωροῦν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀεὶ καὶ καταλήγον, ὡς εἰπεῖν, εἰς ἔδραν ἀνέδραστον.

6 Ὁ γε μὴν ἀναδεδεγμένος ἐκ τοῦ παρ' αὐτοῦ δεδιδαγμένου τὸ ψεῦδος ἔγγραφον, χώραν οὐχ ὁρῶν ἐνταῦθα τὴν γνώμην ἔχουσαν, ἀφανὲς τοῖς ἐνθάδε τουτὶ τὸ γράμμα τηρεῖ· καὶ εἶχεν ἂν ὧδε τὸ σκότος εἰς τέλος τὸ ψεῦδος παρὰ τοῦ καθηγεμόνος τῶν τοιούτων φρουρούμενον, εἰ μὴ πρόρρωθεν, οἷόν τις κακοῦργος, φωραθέν τε καὶ συλληφθέν, δέσμιον ἦχθη πρὸς ἡμᾶς ἑναγχος. Ἄλλ' ἐνιαυτοῦ παρωχηκότος ἐνὸς ἐξ ὅτου τῶν ἐνθάδ' ἀπῆρεν ὁ τοῦτο γράψας, πρὸς Θεσσαλονίκην ὁ τοῦτ' ἔχων ἐντεθησαυρισμένον

¹ Altfel zis: din cei ce știu 'cazul' Palama.

² Sensul expresiei 'ședere neașezată' ar fi de 'construcție fără nici un fundament, fără nici o temelnicie'.

³ Adică: o ascunde celor de aici.

față în de-Dumnezeu-slăvita cetate a lui Constantin, s-a ivit un monah, Palama pe nume, scriind și propovăduind dogme străine de sfânta lui Dumnezeu Biserică și potrivnice dumnezeieștilor hotare ale binecinstirii».

Cine din cei ce știu pricina lui Palama acesta¹, auzind acestea, nu îi va numi pe aceștia tați ai minciunii, [adică] pe carele – și pe cel căruia – acestea le scrie și le închină, carii, crezând că în conglăsuire de vor zice minciuna, nu se va mai vădi a fi ei mincinoși, ci minciuna adevăr? Iar de nu se întâmplă aceasta – că e [lucru] cu totul cu neputință; și se va vădi, de bună seamă, [că încearcă] a-i păcăli pe cititori cu rangul celor ce vorbesc – [iată] că s-au arătat limpede potrivnici [Celui] Căruia zice David cum [că] «început/obârșie al cuvintelor Tale – adevărul» și «adevărul înainte-merge-va înaintea feței Tale» și ale Căruia «toate poruncile – credincioase, întărite și în adevăr, și în dreptate»; că începutul/obârșia cuvintelor le este acestora minciuna și, prin [toate] cele ce urmează, cu vicleșug amestecată, merge până la capăt, înaintând pururea spre tot mai rău și sfârșind – așa zicând – la ședere neașezată².

Iar cel ce a primit scrisa minciună – de la cel de el însuși învățat [minciuna] –, văzând că părerea nu prinde aici, nevăzută ține scrisoarea aceasta celor de aici³; și întunericul ar fi acoperit aici cu totul lucrul mincinos⁴, străjuit de căpetenia celor de teapa asta, de nu ne-ar fi fost adus deunăzi, de departe, prins și legat, ca un făcător de rele. [De]ci, trecând un an [întreg] de când s-a dus de aici cel ce a scris lucrul acesta⁵, cel ce îl are

⁴ Literal: minciuna.

⁵ Cel ce a scris minciuna aceasta, lucrul mincinos, scrisoarea mincinoasă.

ἐλπίζων ἀνύσειν τι καθ' ἡμῶν ἀποστέλλει, μηδαμῶς ἡμῶν ἐγνωκότων, παρ' ἧς ἡμῖν πεμφθὲν ἐμφανίζεται νῦν, αὐτοῦ μηδαμῶς ἐκόντος, ἐν ᾧ φησιν ὁ ψευδογράφος, «ὡς ἀνεφάνη τις μοναχὸς Παλαμᾶς ὀνομαζόμενος, παρόντος αὐτοῦ τῆ Κωνσταντινουπόλει».

7 Βαβαὶ τῆς ἀνερευθριάστου ψευδορρημοσύνης! «Παρόντος αὐτοῦ», φησίν, «ὁ Παλαμᾶς ἀνεφάνη»· ὃς μηδ' εἰς λόγους μηδ' εἰς ὄψιν ἤλθεν αὐτῷ ποτε τὸ παράπαν, οὐ καθ' ὁδόν, οὐ κατ' οἶκον, οὐ συνεκκλησιάζοντι τοῖς ἐνταῦθα προέδροις, οὐ καθ' ἑαυτὸν διατρίβοντι. Δυσὶ γὰρ ἐνιαυτοῖς πρότερον ἢ τοῦτον ἐπιδημήσαι τῆ Κωνσταντίνου, προῦδων εἴργεται διὰ τὸ μὴ συναινεῖν ἐθέλειν ταῖς κακονοίαις τοῦ τοιαῦτα γράφειν ἀναπείσαντος αὐτὸν πατριάρχου παρ' αὐτοῦ συκοφαντηθεὶς ἐπὶ τῶν κρατούντων, ὅπερ ἔθος παλαιὸν ἐστὶ τοῖς οἴοις αὐτός, ἅτε μὴ παρὰ τῆς ἀληθείας ἔχουσι τὸ δύνασθαι· «ἐὰν γὰρ τοῦτον ἀπολύσης, οὐκ εἶ φίλος τοῦ καίσαρος», τῷ Πιλάτῳ κατὰ τοῦ κυρίου προσεφώνουν οἱ Ἰουδαῖοι. Κὰν τῆ Θετταλία περὶ Παύλου καὶ Σίλα πρὸς τοὺς πολιτάρχας ἐβόων· «οὔτοι οἱ ἄνθρωποι ἀπεναντίας πράσσουσι τοῖς τοῦ Καίσαρος δόγμασι». Καὶ τὸν ἐπ' εὐσεβείᾳ μέγιστον βασιλέα κατὰ τοῦ μεγάλου κεκινήκασιν Ἀθανασίου, συκοφαντοῦντες οἱ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες, ὡς τοὺς εἰθισμένους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κωλύειν οὗτος ἐγχειρεῖ φόρους. Πῶς οὖν «αὐτοῦ παρόντος ἀνεφάνη ὁ μοναχός», ὃν φησιν οὗτος τοιοῦτος, ὁ πρὸ τοσοῦτου

¹ Lucrul scris, adică, scrisoarea.

² Adică: fără de știrea noastră.

³ De la Tesalonic, adică.

⁴ Destinatarul scrisorii; Caleca, adică.

⁵ În sensul principal: a se aduna la slujbă, în biserică.

⁶ Autorul scrisorii, adică.

⁷ Pe Ignatie, adică.

⁸ De către Caleca.

⁹ Palama, adică.

învistierit – nădăjduind [el] a izbuti ceva asupra noastră – îl¹ trimite la Thessalonic (nicidecum știind noi²), de unde³ trimis fiind nouă, iese acum la iveală (nicidecum voind el⁴), întru care minciuni-scriitorul zice cum [că] «s-a ivit un monah, Palama pe nume, fiind el de față în Constantinopole».

7 Vai, ce minciună nerușinată!; «fiind el de față», zice, «s-a ivit *Palama*», [Palama] carele nici de vorbă [nu] a stat cu el, câtuși de puțin, nici [nu] s-a întâlnit vreodată [cu el], nici pe cale, nici în casă, nici când se aduna⁵ [el⁶] cu întâistătorii de aici, nici singur petrecând [el]; căci cu doi ani mai înainte de-a veni el în [cetate]a lui Constantin [Palama] e pus la popreală pentru că nu voiește a încuviința relele-socotințe ale patriarhului, [adică] ale celui ce l-a [și] înduplecat pe el⁷ să scrie acestea, de către el⁸ [mincinos] defăimat⁹ înaintea stăpânitorilor, ceea ce este obicei vechi [al] celor de teapa lui¹⁰, de vreme ce nu de la adevăr¹¹ [își] au puterea; că «de Îl slobozești pe Acesta nu ești prieten al cezarului» strigau lui Pilat – asupra Domnului – Iudeii; și în Thessalia despre Pavel și Sila către mai marii cetății strigau «acești oameni făptuiesc [lucruri] împotriva dogmelor¹² cezarului»; și pe preamarele întru binecinstire împărat l-au pornit asupra marelui Athanasie, [mincinos] defăimându-l – cei ce cugetau ale lui Arie – cum [că] acesta¹³ încearcă a opri dările¹⁴ obișnuite în Alexandria. Cum, așadar, «fiind el de față *s-a ivit* monahul [adică ‘cel singur’]» – pe care

¹⁰ Al celor ca Caleca, așa zicând.

¹¹ Sau: ‘de la Adevăr’.

¹² Adică: hotărârilor, ‘decretelor’.

¹³ Marele Athanasie, adică.

¹⁴ Literal: impozite.

μικροῦ τοῖς πᾶσιν ἀφανῆς διαμένων, ἅτε κατάκλειστος ὢν; Καὶ σκοπεῖτε τῆς πονηρίας τὴν ὑπερβολὴν ὄση; Καὶ γὰρ αὐτοκατάγνωστον ἔχων τὸ συνειδός, ἐκ τῆς τελευτῆς τοῦ γράμματος συσκιάσαι τὸ ψεῦδος τῆς ἀρχῆς ἐπετήδευσε, μηδαμῶς ὑποσημήνας τὸν εἰωθότα τῶν ἐτῶν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἰνδικτον, ἵνα τοὺς ἔπειτ' ἐντυγχάνοντας ἐκ τοῦ μὴ τὸν χρόνον ἔχειν συνορᾶν λανθάνοι ψευδόμενος. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἤκιστ' ἔλαθε σὺν δόλῳ πραγματευόμενος. Οὐχ ὀρῶ δέ, τί τούτῳ βούλεται τὸ πολυπρόσωπον, ὡς εἰπεῖν, τοῦτο καὶ ἀλλόκοτον ψεῦδος· «μοναχός γάρ τις», φησί, «Παλαμᾶς ὀνομαζόμενος, ἀνεφάνη παρόντος αὐτοῦ τῆ Κωνσταντινουπόλει».

- 8 Τίς οὖν ὁ Παλαμᾶς οὗτος; Ἄρ' ὁ φύς ἐν τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ, κὰν τοῖς βασιλείοις τραφεῖς τε καὶ παιδευθεῖς, ὡς τῆς βασιλικῆς εὐμενείας ἐκ προγόνων ἠξιωμένος καὶ ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς ἀπάντων ἐπὶ τῇ περὶ λόγους παιδείᾳ θαυμασθεῖς οὐ μετρίως, καίτοι μῆπω παραγγείλας εἰς τοὺς ἐφήβους, ὁ μετ' οὐ πολὺ ταῦτα πάντα χαμαίζηλα παντάπασι λογισάμενος καὶ τὸ τῆς διανοίας ἀνατείνας ὄμμα πρὸς οὐρανὸν καὶ τὴν ἐκεῖ πολιτείαν, τὸν ἄζυγα δηλονότι βίον καὶ τὴν κατ' αὐτὸν ἀγωγὴν, ὅς ἐν ἐφέσει κἀπὶ ταύτῃ γεγονώς τοῦ τελείου

¹ Monah, adică; singur, singuratec. Pe lângă sublinierea faptului că autorul scrisorii mincinoase dă mărturie despre Palama că era *μοναχός*, adică singur, așadar întemnițat, Palama sugerează și un nonsens cuprins în pasajul acesta al scrisorii mincinoase: cum, așadar, să se ivească – spre împreună-petrecere cu alții – cel ce a ales a petrece singur?

² Literal: dispărut; adică nevăzut.

³ Avea, adică, domiciliu forțat.

⁴ Conștiința, adică.

⁵ I *Timothei* 4, 2.

⁶ Adică: netrecând data scrierii scrisorii.

⁷ Ignatie, adică.

⁸ Literal: «hrănit și pedepsit [instruit, adică]».

el [însuși] îl zice [a fi] de felul acesta¹ – cel ce de atâta vreme aproape tuturor le era *ne[mai]ivit*², de vreme ce era închis³? Și luați aminte câtă prisosință de vicleșug; că ‘de-sine-însăși-osândită avându-și cunoștința’^{4,5}, prin sfârșitul scrisorii s-a străduit a acoperi minciuna începutului, nicăieri [adică] neînsemnând obișnuitul număr al anilor și indictul⁶, ca celor ce vor citi mai apoi, din [faptul de] a nu vedea ei vremea [scrierii], să le rămână tănuit că minte. Ci, pe de o parte, lucrul acesta nicidecum nu le-a rămas tănuit, cum că cu vicleșug a săvârșit lucrurile; și, pe de alta, [eu] nu văd ce vrea el cu această cu-multe-fețe – așa zicând – și ciudată minciună; că zice «un monah, Palama pe nume, s-a ivit, fiind el⁷ de față în Constantinopole».

8

Cine, dar, e Palama acesta? Oare cel ce a odrăslit în mare-cetatea aceasta și, în împărăteștile [palate] crescut și învățat carte⁸, ca [unul ce] de împărăteasca bunăvoință din strămoși [s-a] învrednicit, și de către împărați și de către toți cei dimprejurul lor pentru deprinderea cuvintelor⁹ nu puțin prețuit¹⁰, măcar că încă nu se număra între juni¹¹, cel ce nu după multă vreme toate acestea țărână¹² întru toate socotindu-le și ochiul cugetului¹³ în sus tinzându-l, la cer și la petrecerea cea de acolo, adică la traiul ne[în]jugat¹⁴ și purtarea cea potrivit acestuia, carele întru dorirea

⁹ E vorba despre instruirea în științe; dar și de deprinderea raționamentelor, silogismelor.

¹⁰ Literal: admirat.

¹¹ Literal: efebi; tineri cu vârsta în jur de 18 ani.

¹² Literal: râvnitoare-de-țărână, pironite-în-țărână, [lucruri] cu-totul-pământesti.

¹³ Literal: cugetării.

¹⁴ Adică: nemarcat de instituția căsătoriei, de aspectul conjugal; este vorba, desigur, de petrecerea îngerească.

κατὰ τὴν ἐν εὐαγγελίοις θεσπεσίαν ὑποθήκην καὶ προτροπὴν, ἐπὶ τοσοῦτον ἦλθεν ἐκ πρώτης, ὡς εἰπεῖν, ἀφειρηρίας εὐθύς, ὡς καὶ τὸν οἶκον ἐγχειρῆσαι μεθαρμόσασθαι πρὸς τὴν ἴσῃν ἔφεσιν, καὶ οὐκ ἐγχειρῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ καταπράξασθαι τὸ τηλικούτον ἔργον τῆς τοῦ θεοῦ δήπου συνεφαψαμένης χάριτος, ὡς καὶ τὸν μέγαν ἐκείνον βασιλεῖα τηνικαῦτα παρηρησία φάναι θαυμάσαντα τὸ γεγονός, «Δαυῖδ μὲν εἶπεν, ‘οἶκος Ἀαρῶν’, ἐγὼ δ’ ἂν φαίην προσηκόντως νῦν, ‘οἶκος Παλαμᾶ’, ‘εὐλογῆσατε τὸν κύριον’»; Οὗτος οὖν ἄρ’ ἔστιν, «ὃς ἀνεφάνη σοῦ γε παρόντος», ὃς πρὶν ἢ σὲ φανῆναι νῦν, πλεῖν ἢ πρὸ τριάκοντα ἐνιαυτῶν γνωριμώτατος ἦν, ὁ τοὺς μὲν ἐνταῦθα περιλειφθέντας τῶν καθ’ αἶμα γνησιωτάτων, ἔστι δ’ οὖς καὶ τῶν θεραπόντων ἱεροῖς φροντιστηρίοις ἐγκαταστήσας, τοὺς ἄρρενας δὲ μόνους μεθ’ ἑαυτοῦ τῶν ἀδελφῶν λαβὼν καὶ κατὰ ζήτησιν τῆς οὐρανόφιλῆς φιλοσοφίας τῆς πατρίδος ἀπαναστὰς καὶ τὸ τῆς ἀγιότητος ἐπῶνυμον ἀναβάς ὄρος καὶ τοῖς κατὰ θεὸν ζῶσιν ἑαυτὸν ὑποθεῖς, εἶτα καὶ προκριθεὶς ὑπ’ ἐκείνων ἐν πνεύματι τῶν κατὰ πνεῦμα ζώντων ὁσημέραι προϊστασθαι; Πῶς δ’ ἂν καὶ τέλους οἴου φῆς αὐτὸς οὗτος ἔτυχεν, ἐξ ἀρχῆς ὅλον ἑαυτὸν ἀναθείς τῷ θεῷ καὶ συνδιημερεύων τοῖς θεῷ προσανέχουσι καὶ προσκαρτερῶν διὰ βίου κατὰ τὸ γεγραμμένον «ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς»; Οὐκ

¹ Palama face un paralelism între desăvârșirea educației lumesti – cea însușită de el, încă înainte a adolescenței, cum spune – și desăvârșirea celei cerești, a cărei depindere o pofteste, iarăși, încă de foarte tânăr.

² În sensul de familie; ca în *Psalmi* (134, 19-20): «casa lui Israil, casa lui Aaron, casa lui Leví».

³ Adică: la dorirea egală [cu a lui].

⁴ Public, adică.

⁵ Observăm isosilabia și isotonia – adică identitatea numărului de silabe și identitatea accentuării – celor două expresii, și anume «οἶκος Ἀαρῶν» și «οἶκος Παλαμᾶ», întâmplaște și în traducerea românească: «casa lui Aaron» și «casa lui Palama».

⁶ În Constantinopole, adică.

⁷ Amintim că *filosofia* însemna inițial *iubire-de-înțelepciune*.

și a desăvârșirii [petrecerii] acesteia făcându-se¹, după cel din evangheliile de-Dumnezeu-spus sfat și îndemn, la așa măsură [a acesteia] a ajuns – din capul locului, cum s-ar zice –, încât și [toată] casa² [sa] a încercat să o aducă la deopotrivă dorire³, și nu doar [că] a încercat, ci a și săvârșit lucrul [acela] așa de mare – darul lui Dumnezeu ajutând, de bună seamă –, încât și marele acela împărat, într-atâta minunându-se de lucrul întâmplat, spus-a pe față⁴: «David zis-a 'casa lui Aaron'; iar eu așa zice acum, pe bună dreptate, 'casa lui Palama'⁵, binecuvântați pe Domnul'» – acesta, așadar, e oare cel ce «s-a ivit, fiind tu de față», cel ce mai înainte de a te ivi tu acum, era prea[bine] cunoscut de mai bine de treizeci de ani, carele pe cele mai apropiate dintre rudele de sânge – ba chiar și dintre slujitori – așezându-i aici⁶ în sfințitele mânăstiri, iar dintre frați doar pe cei de parte bărbătească cu sine luându-i și, în căutarea filosofiei celei cerești⁷, din baștina⁸ sa sculându-se și suind în muntele cel cu sfințenia de-un-nume⁹ și celor ce după Dumnezeu trăiau¹⁰ pe sine supunându-se, mai apoi a fost și ales de către aceia a fi în duh înainte-stătător al celor ce după duh trăiesc, în toate zilele? Și cum să fi avut acesta parte [de la Dumnezeu] de sfârșitul pe care îl zici tu, dintru început întreg pe sine însuși închinându-se lui Dumnezeu și împreună-petrecând cu cei ce la Dumnezeu se ațintesc și stăruind pe viață, precum este scris, «în cereri și în rugăciuni»¹¹? Nu Îl auzi pe Cela ce zice cum [că] «nu

⁸ Înclinăm către folosirea termenului *baștină* – legat de bulgarul *bašta* (*tată*) – întrucât în românește 'patrie' (*πατρίς*, din *πατήρ*, adică *tată*) a ajuns a desemna mai degrabă țara în care trăiește cineva, nu *moșia* sa, adică locul moștenit de la moșii săi, unde s-a și născut.

⁹ Sfântul Munte, adică.

¹⁰ Adică: după voia Lui, la El ațintindu-se și pe El țintindu-L.

¹¹ *Fapte* 1, 14.

ἀκούεις τοῦ λέγοντος, ὡς «οὐκ ἂν ἐπιδοίη ζητοῦντι τῷ παιδί πατῆρ ὄφιν ἀντί ἰχθύος ἢ ἀντί ὤου σκορπίον», καὶ προστιθέντος, «εἰ οὖν ὑμεῖς οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ πατὴρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ»;

- 9 Ἀλλ' ἐν τούτοις τοῦ Παλαμᾶ καθεστῶτος, ἤκει τι τέρας ἡμῖν ἐκ Καλαβρίας ὀρμώμενον, Βαρλαᾶμ ἐκεῖνος ὁ περιβόητος ἐπὶ δυσσεβείᾳ γεγονῶς ὕστερον, ὃς εὐθὺς ἐπιστάς, πολὺς ἦν τὴν λογικὴν ἐξυμνῶν Ἀριστοτέλους φιλοσοφίαν, τὰς τε διαλεκτικὰς καὶ ἀποδεικτικὰς μεθόδους καὶ τὰς συλλογιστικὰς ἀναλύσεις διευκρινεῖν οἷός τ' εἶναι, καὶ εὐληπτα τιθέναι τοῖς αὐτῷ φοιτᾶν αἰρουμένοις ἐπηγγέλλετο ῥᾶστα. Ἐκ τοῦ αἰφνιδίου τοίνυν ὄνοματος τυχῶν οὗτοι μετρίου, ὡς τὸν πλοῦτον αὐτῷ τῆς συλλογιστικῆς ἐκχέας ἐπιστήμης, ἐς τᾶλλ' ἀσυντελῆς ἐδόκει καὶ ἀπεκρύπτετο τῇ κατ' ἀρετὴν καὶ ἐπιστήμην δόξη τῶν ἐνταῦθα σοφῶν καὶ ἱερῶν ἀνδρῶν μῶμόν τινα προστρίψασθαι τούτοις, καὶ ἐπεθύμησε καὶ ἐπεχείρησε κατὰ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζοντων ὄλος ῥυεῖς δοκῶν, εἰ τὸ εὐσεβὲς αὐτῶν μωμῆσασθαι σχοίη, ἔτι πομπεύειν ἔχειν μετὰ σοβαροῦ τοῦ φρονήματος. Οὐκέτ' οὖν λόγοις μόνοις, ἀλλὰ καὶ συγγράμμασι πολυλέσχους κατ' αὐτῶν χωρεῖ καὶ περὶ αὐτὸν μειρακίων φατρίαν οὗτοι μετρίαν στησάμενος, τούτοις ἐγχειρίζει ταῦτα καὶ διὰ πολλῶν στομάτων ἐν πολλοῖς συλλόγοις τοὺς κατὰ τῶν μοναχῶν ἐκίνει θορύβους, οἱ δὲ τᾶλλα μὲν πάντα τιθέμενοι φορητὰ, τὸν δ' ἐπ' εὐσεβείᾳ μῶμον ἀφόρητον, οὐδ' αὐτοὶ νομίζουσι

¹ Adică: o astfel de petrecere având.

² Literal: «era laudând (ἦν ἐξυμνῶν)»; ca în pasajele scripturistice «ἦν ὁ Ἰωάννης βαπτίζων (era botezând Ioan)» (Ioan 1, 28) «ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν... ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον (lumina cea adevărată era venindă în lume)» (Ioan 1, 9).

³ Adică: filosofia lui cea întemeiată întru științe și întru raționamente.

⁴ Credem că în grecește va fi fost «οἷας τ' εἶναι».

va da – pruncului care cere – tatăl șarpe în loc de pește, ori în loc de ou scorpie» și adaugă «dacă, așadar, voi știți daruri bune a da fiilor voștri, cu cât mai mult Tatăl Cel din cer»?

9

Ci întru acestea stând Palama¹, vine asupra-ne o lighioană, din Calabria pornindu-se, Varlaam acela cel vestit pentru reau-cinstire mai apoi, carele numaidecât înfățișându-se, mult lăuda² logica³ lui Aristotel filosofie și făgăduia prealesne dialecticele și apodicticele metode și silogisticele analize a le limpezi cum sînt⁴ și ușor de priceput a le face celor ce aleg a veni la dânsul⁵. Dintr-odată, deci, nu mic nume dobândind⁶, ca unul ce și-a revărsat bogăția științei silogistice, în celelalte privințe [însă] era socotit nedesăvârșit⁷ și se ferea – datorită slavei celei întru *virtute* și întru știință a înțelepților și sfințiților bărbați celor de aici⁸ – a arunca asupra acestora vreo prihană⁹; dar poftit-a și a încercat [lucrul acesta] aruncându-se întreg asupra celor ce sfințit se liniștesc, socotind că, de-ar izbuti să prihănească binecinstirea [cea proprie] lor, ar putea încă să se împăuneze cu fălosul cuget. Așa că, de acum, se pornește asupra lor nu doar cu vorbe, ci și cu scrieri mult flecarnice; și strângând în jurul său nu mică ceată¹⁰ de flăcăiandri, le încredințează acestea și, prin multe guri în multe adunări, iscă turburările cele împotriva monahilor; pe când cei ce toată prihănirea¹¹ socot că [li] se cade a o răbda, dar pe cea în privința binecinstirii ba¹², nici aceștia

⁵ Literal: a-l frecventa, a studia cu el.

⁶ Adică: mare nume dobândind, ducându-i-se vestea.

⁷ De către 'liderii de opinie' din capitala imperiului.

⁸ Din capitală, adică.

⁹ Adică: vreo învinuire, vreun reproș.

¹⁰ Literal: patrie.

¹¹ Adică: învinuirea, acuzația.

¹² Monahii, adică.

σφίσιν αὐτοῖς ἀποχρῶσαν εἶναι τὴν ἀπὸ τῆς γλώττης ἀντίθεσιν, ἀλλὰ τὸν ἱερέα τοῦ θεοῦ καὶ ναζιραῖον τῷ θεῷ Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, τοῖς θετταλικοῖς ἐμφιλοχωροῦντα τέμπεσιν, ἀπὸ τοῦ φιλοτίμου τε ἐσκηνωκότα καὶ ἐρημίαις καὶ ὄρεσιν ἐνδιατώμενον προσκαλοῦνται καὶ παρακαλοῦσι τὴν εὐσέβειαν λογογραφῆσαι καὶ λόγοις ἀντιθέτοις χρήσασθαι πρὸς τὸν κατ' αὐτῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς αὐτῶν εὐσεβείας, μεμηνότα Βαρλαάμ. Εἵκει τοίνυν ἐκεῖνος — πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν; — ἀκριβῶς μαθὼν τὴν Βαρλαάμ ἐνστασιν, ὡς ἀντιπροσωπεῖον μὲν χρῆται τοῖς μοναχοῖς, πρὸς αὐτὴν δὲ τείνει τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως καὶ πάντας τοὺς ἀσφαλῶς ἀντεχομένους αὐτῆς.

- 10 Λόγοις οὖν ἀντιρρητικοῖς ὅτι τάχιστα ψαλμικῶς εἶπεῖν τὴν τοῦ Βαρλαάμ δόξαν «εἰς χοῦν κατασκηνοῖ» καὶ τὴν τῶν ἡσύχιον ἀσπαζομένων βίον πολιτείαν τε καὶ εὐσέβειαν ἀνακηρύττει καὶ περιφανῆ τοῖς πᾶσι καθίστησιν. Ἐκμαίνεται τοῦτο μαθὼν ὁ Βαρλαάμ, ὅτι μάλιστα καὶ κύβος ἐρρίφθη φάμενος, ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας παρηρησιάζεται, πάντα ξυγκυκῶν θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα, καὶ διθεῖαν ἐγκαλῶν τῷ θεῷ μόνῳ ζῶντι Παλαμᾶ. Μετακαλεῖται πόρρωθεν οὗτος, συγκροτεῖται σύλλογος ἀρίστων, χεῖται πᾶσα ἡ πόλις αὐτεπάγγελτος πρὸς τὴν ἀκρόασιν· βασιλέως τοίνυν καὶ πατριάρχου προκαθημένων, ἱεραρχῶν τε καὶ τῶν καθολικῶν κριτῶν καὶ τῆς συγκλήτου πάσης καὶ τῶν τοῦ κλήρου λογάδων παρακαθημένων αὐτοῖς καὶ τῶν ἄλλων περιεστώτων ἀπάντων, ταῦτα ἐκεῖνα τὰ τῆς παροιμίας, «ὅς πρὸς Ἀθηναῖν ἐρίζων»,

¹ Altfel zis: contrazicătoare.

² Adică: împotriva, contra.

³ Sau potrivnicia, polemica.

⁴ Monahii reprezentau un substitut a altceva, al altora.

[nu] socot îndestulătoare loruși a le fi împotrivirea [doar] cu vorba, ci pe preotul lui Dumnezeu – și pe nazireul lui Dumnezeu – Grigorie Palama, cum tocmai a arătat-o cuvântul [nostru], pe cel iubitor de thessaliceștile văi și – departe de iubirea cinstirilor [lumești] – sălășluit în ele, și în pustii și în munți petrecând, îl cheamă și îl roagă a așterne în scris binecinstirea și cuvinte împotrivoare¹ a folosi către² Varlaam cel turbat asupra lor, mai bine zis asupra binecinstirii lor. Primește, dar, acela (cum, dară, să nu îi fi păsat?), preabine știind împotrivirea lui Varlaam³, cum [că] se folosește de monahi ca de o pricină⁴, însăși mărturisirea credinței țintindu-o, și pe toți cei ce nealunecat se țin de aceasta.

- 10 Cu cuvinte antiretice, așadar, cât mai grabnic – psalmicește zicând – «slava» lui Varlaam «în țărână o sălășluiește»⁵ și a celor ce îmbrățișează viața de liniștire petrecerea și binecinstirea o propovăduiește⁶ și cunoscută tuturor o face; înnebunește Varlaam aflând aceasta, zicând și că ‘zarurile au fost aruncate’, se înfățișează sfințitei Biserici, toate amestecându-le – și dumnezeiești, și omenești –, și de ditheism învinuindu-l pe Palama, pe cel ce Unuia Dumnezeu viețuiește. Acesta este chemat de departe, se adună soborul celor mai aleși, roiește toată cetatea, de la sine, spre a asculta; împăratul, așadar, și patriarhul înainte-șezători fiind, ierarhii și judecătorii generali și tot senatul și trimișii clerului stându-le alături și toți ceilalți împrejur, [ei bine], întocmai ca în parimie, ‘porc gâlcevindu-se *cu* Athena’ – *cu* Palama, adică,

⁵ Psalmii 7, 6.

⁶ Adică: o proclamă, o face publică.

πρὸς τὸν Παλαμᾶν ὁ Βαρλαάμ δηλονότι περιφανῶς διεδείκνυτο ἢ πεζὸς παρὰ λύδιον θεῶν ἢ διώκων πτηνόν. Ὡς δὲ καὶ τὰ συγγράμματα παρῆλθεν εἰς μέσον, εἰς οὐρανὸν τοξεύων καὶ εἰς τὸ ὕψος ἀδικίαν λαλῶν καὶ θεομαχεῖν ἐπιχειρῶν ἄντικρυς. Καταψηφισθεὶς οὐκοῦν ἐπὶ τούτοις μετάνοιαν ἐπηγγείλατο, τὴν δ' ὑστεραίαν ὦχετο φεύγων ἀδήλως «τὴν ἄδου κυνῆν», ὃ φασιν, ὑποδύς.

- 11 Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ βασιλεὺς ἐκεῖνος, ὁ παντός μᾶλλον ἐπὶ τῆς συνόδου παρρησιασάμενος καὶ κυρώσας τὸ εὐσεβές, ἀπολείπει τὸν βίον. Ἀρχονται μετ' οὐ πολὺ πάλιν ἢ περὶ τὸν Βαρλαάμ ἐκείνη φατρία θορυβεῖν ἀδεῶς καὶ μάλιστα πάντων ὁ μάλιστα κατ' ἐκεῖνον ὑπ' ἐκείνου πεπλασμένος Ἀκίνδυνος, οὐδὲ τὴν ἐκ παιδὸς πλάσιν ἀποβαλὼν, ἣν ἐκ τοῦ γένους καὶ τῶν κατὰ Μυσοῦς πατρῶν ἦκει φερόμενος, κλέπτει τοὺς πολλοὺς, ὡς μὴ τὴν βαρλααμίτιδα πλάνην ἐπεκδικῶν, ἀναθέματι πυκνὰ καθυποβάλλων ἐκεῖνον, καὶ μηδενὸς ἀναγκάζοντος θροῦς πάλιν ἐν τῇ μεγαλοπόλει πολὺς. Καὶ πάλιν ὀμήγουρις ἱερὰ τῆς προτέρας ἐκείνης κατ' οὐδὲν μείων, μόνου τοῦ βασιλέως αὐτῆς ἀπόντος, ὃς καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπῆν, καὶ πάλιν ἀνάρρησις περιφανεστάτη τῆς τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν αὐτῶ συναδόντων ἀσφαλοῦς εὐσεβείας τοῦ πρὸς αὐτοὺς ἀντιλέγοντος Πρωτέως νέου φανέντος,

¹ Psalmii 72, 8.

² În sensul deplin, de întoarcere a minții lui de la socotințele cele rău-cinstitoare de Dumnezeu, la cele binecinstitoare.

³ Vezi Homer, *Iliada*, E 854; este vorba de coiful legendar din mitologia greacă, care îl făcea nevăzut pe purtătorul lui; vezi și *Epistola a II^a către Varlaam* 54, Palama II, pp. 276-7.

⁴ Literal: patria.

⁵ Vezi *Că Varlaam și Achindin* 4 și *Epistole* 2 (*Către Ioan Gavras*) 22, unde se însemnează că Achindin era din părțile Prilepului, din neamurile cele «ce ațineau calea [drumeților] și jefuiau pe undeva pe la hotarele dinspre apus».

Varlaam – limpede se vădea, sau ‘pedestru după [car] lidian alergând’, sau ‘fugind după zburătoare’; și mai aducându-se de față și scrierile, săgetând cerul și grăind nedreptate la înălțime¹ și apucându-se a se lupta cu Dumnezeu [se mai vădea] de-a dreptul. Osândit, așadar, pentru acestea, pocăință² a făgăduit, dar a doua zi pierea, fugind pe ascuns, vârandu-se – așa zicând – sub coiful lui Hades³.

1 Nu [trecu] mult[ă vreme] la mijloc și împăratul acela – cel ce, la sinod, mai mult decât toți a propovăduit și a pecetluit binecinstirea [de Dumnezeu] – lasă viața [aceasta]. Și încep[e], nu după multă vreme, iarăși ceata aceea din jurul lui Varlaam⁴ a face tulburare, fără nici o sfială, și mai mult decât toți Achindin, cel la năravuri mai mult decât toți plăsmuit – de către acela – [a fi] asemenea aceluia, nici năravurile cele din pruncie lepădându-le, pe care le are trăgându-se din neamul și din părțile Misienilor⁵, îi fură⁶ pe cei mulți, cum că nu rătăcirea varlaamită o ar răs-buna⁷, anathemei supunându-l adesea pe acela; și, nimic silind [la aceasta], iarăși zarvă mare în cetate. Și iarăși adunare sfințită, întru nimic mai prejos decât aceea dintâi – doar că împăratul lipsește de la ea, carele și dintre oameni lipsea – și iarăși propovăduire⁸ preastrălucită a nealunecatei binecinstiri a lui Palama și a celor ce cu el conglăsuiesc, cel ce împotriva grăia acestora nou Proteu arătându-se, ori alt [soi de] cameleon, multe socotințe schimbând⁹, precum aceia înfățișările, ba uneori

⁶ Adică: îi păcălește, le fură mintea.

⁷ Vezi notele anterioare

⁸ Literal: proclamare, recunoaștere, validare.

⁹ Adică: schimbându-și opiniile, tezele, doctrina, poziția.

ἢ χαμαιλέοντος ἄλλου, πολλὰς ἐξαλλάττοντος δόξας, ὡσπερ ἐκεῖνοι μορφάς, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὰς ἀντικειμένας ἀλλήλαις ἐπιδεικνύντος. Ἐπιτιμᾶται τοίνυν καὶ οὗτος ὡς τοῦ Βαβυλωνίου μὲν διαφερόντως κακοθετέρος, τὴν δὲ κακοδοξίαν ἄλλος ἐκεῖνος ἐξεληλεγμένος ἀντικρυς Τόμος ἐπὶ τούτοις καὶ φρικώδεις ἀραι καὶ δειναὶ ῥήξεις καὶ πέρα δεινῶν, τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας ἀποκηρύττουσαι καὶ τοῦ Χριστοῦ σώματος ἀποτέμνουσαι, εἴ τις εἰς τὸ ἐξῆς τῆς τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν ἄλλων μοναχῶν εὐσεβείας κατατρέχειν τολμῶη.

- 12 Ἄλλ' ἐπανιτέον πρὸς τὸν ὡς ἀληθῶς λογοποιὸν ἀρχιποίμενα τοῦτον καὶ τοῦ περιφανοῦς ψεύδους ἀναιδιῆ λογογράφον. Οὗτος οὖν ἐστὶν ὁ Παλαμᾶς, «ὃς ἀνεφάνη παρόντος σοῦ τῆ Κωνσταντίνου πόλει»; Καὶ μὴν ἐξ ὅτου βασιλεὺς ἐκεῖνος τῆς γῆς ἀπῆρεν, ἐφ' οὗπερ ἡ σύνοδος ἐκείνη συνεκροτήθη καὶ δι' ὃν, οὐδὲ τοῖς μακρὰν ἀνήκουστος ἢ τε τοῦ Βαβυλωνίου ἡττα καὶ τὸ τοῦ Παλαμᾶ κατ' εὐσέβειαν ἀσφαλές, μέχρις ὅτου σὲ τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν ἐμπορευόμενον ἡ Κωνσταντινούπολις εἶδε, τρεῖς ἐνιαυτοὶ παρερρῆσαν ὅλοι. Πῶς οὖν «σοῦ παρόντος ἐπὶ τῆς πόλεως ταύτης οὗτος ὁ Παλαμᾶς ἀνεφάνη»; Εἰ δέ τις ἄλλος παρ' ἐκεῖνόν ἐστιν, ὃν νῦν λέγεις, πῶς τὴν ἐξελεγχθεῖσαν ὑπ' ἐκείνου πρὸ τοσοῦτου χρόνου Βαβυλωνίῳ καὶ Ἀκινδύνῳ δυσσέβειαν ἐν τοῖς ἐξῆς αὐτὸς ὑπάρχεις στηρίζων; Ἄλλ' «εἶδον», φησί, «πράξεις καὶ γράμματα Ἰωάννου τοῦ παναγιωτάτου δεσπότη μου

¹ Adică: contradictorii.

² Public, adică.

³ Adică: cacodoxia.

⁴ Adică: decât acesta.

îmbrățișându-le [chiar] pe cele în răspăr întreolaltă¹. Și acesta, prin urmare, e supus epitimiei, ca unul cu mult mai rele năravuri decât Varlaam, și [se dă] acel alt *Tomos*, ce dă în vileag – fățiș² – reaua-socotință³ în privințele acestea, și înfricoșătoare blesteme și cumplite ruperi [de Biserică] – și mai rău decât cumplite – ce vestesc a fi despărțit de la sfințita Biserică și tăiat de la trupul lui Hristos oricine – de acum înainte – ar mai cuteza a se năpusti asupra binecinstirii [de Dumnezeu a] lui Palama și a celorlalți monahi.

12

Să ne întoarcem, însă, la arhipăstorul acesta cel cu adevărat de-cuvinte-făcător și al prealimpedei minciuni nerușinat scriitor-de-cuvinte. Acesta, deci, este Palama[-ul] cel ce «s-a ivit – fiind tu de față – într-a lui Constantin cetate»? Păi *de când* împăratul acela s-a dus de pe pământ, în zilele căruia s-a adunat sinodul acela și datorită căruia nici celor de departe nu a rămas neauzită înfrângerea lui Varlaam și Nealunecarea lui Palama în privința binecinstirii, și *până când* Constantinopolea te-a văzut pe tine, carele neguțătorești vrednicia patriarhicească, trei ani întregi s-au scurs. Cum, dar, «fiind tu de față în cetatea aceasta s-a ivit Palama» *acesta*? Iar dacă vreun altul decât acela⁴ este cel despre care vorbești acum, cum de reaua-cinstire a lui Varlaam și Achindin, cea de atâta vreme dată în vileag de [Palama] acela, tu te afli sprijinindu-o mai apoi⁵? Dar – zice – «am văzut acte și scrisori ale lui Ioan întru-tot-sfântul stăpânul meu și patriarh ecumenic, [și] o preacinstită

⁵ «mai apoi»: după cele două sinoade și după alcătuirea *Tomosului*; formula e chiar cea din *Tomos*; vezi finalul paragrafului anterior.

καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐν μὲν τιμιώτατον γράμμα πρὸς τὸν Χίου κατὰ τινος Μάρκου τὰ τοῦ Παλαμᾶ φρονοῦντος».

13 Ἔστι μὲν οὖν γεγραμμένον τοῦτο τὸ γράμμα, ἀλλ' οὐ μόνον ἐπὶ τῆς νήσου τὸν γεγραφότα τηνικαῦτα κατήσχυνε, παρρησία περιωρισμένον καὶ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἀκυρωθέν, ἅτε τάληθές εἰδότην ὑπὸ τῶν ἐκεῖθεν ἐνδημούντων ταῖς συνόδοις ἐκείναις, ἐκ πολλοῦ μὲν ἀγγελέθην, τηνικαῦτα δὲ ἀναμνησθὲν ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς τοῦ Παλαμᾶ προσηγορίας, ἀλλὰ καὶ νῦν αἰσχύνη τὸν προτείνοντα τοῦτο περιβάλλει λαμπρᾶ· τῆς γὰρ ἐνδημίας αὐτοῦ καὶ τοῦτο προγενέστερον ἦν. Οὐκοῦν ἐλέγχεται κἀντεῦθεν ψευδῶς εἰπῶν «τὸν Παλαμᾶν αὐτοῦ παρόντος ἀναφανῆναι», οἷον αὐτὸς ψευδόμενος γράφει.

14 Ἀλλὰ καὶ «ἕτερον», φησὶν, «εἶδον γράμμα πατριαρχικὸν πρὸς τινὰς ἀγιορείτας γράψαντάς τι περὶ τοῦ Παλαμᾶ πρὸς αὐτόν». Καὶ μὴν ἀγιορειτικὸς κοινὸς ἐστὶ Τόμος τρανῶς ἄγαν ἀποφαινόμενος, μηδένα ποτὲ παραδέξασθαι πρὸς κοινωνίαν, ὅστις μὴ τῷ Παλαμᾶ κατ' εὐσέβειαν ὁμόφρων ἐστί. Πῶς οὖν «τι καὶ περὶ τοῦ Παλαμᾶ» καὶ «τίνες», ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ αὐτοῦ τε καὶ πάντες καὶ τούτῳ τὰ κάλλιστα μαρτυροῦντες ἔγραψαν; Ἰσασι τάληθές κἀν τούτῳ καὶ συμμαρτυρήσουσιν οἱ τῶν ἐν τέλει παρὰ τῶν αὐτῶν τὰ παραπλήσια δεξάμενοι γράμματα, καὶ πρὸς τούτοις ἡ θεοστεφῆς καὶ κρατίστη βασιλίς. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο σμικρῶν οὔτος, αὐξεὶ κἀντεῦθεν ἑαυτῷ τὸ ψεῦδος. Τό γε μὴν

¹ Adică: anulată.

² Adică: reamintit.

³ Adică: și din unghiul acesta.

⁴ Aici accentul cade pe termenul «obștesc», care atârână mult mai greu decât precedentă formulă «oarecarii aghioriți».

⁵ Adică: în comuniune euharistică.

scrisoare către [episcopul] Hiosului împotriva unuia Marcu, carele cugetă cele ale lui Palama».

- 13 Ei bine, [de scris] scrisă a fost scrisoarea aceasta, dar [de rușinat] rușinat-a nu doar pe cel ce în ostrov a scris-o pe atuncea – pe față ocărăta și de către localnici desputernicită¹, ca [de] unii [care] știau adevărul de la cei ce veniseră de acolo la sinoadele acelea, [încă] de mult vestit, iar pe atunci [iarăși] pomenit² de către însăși denumirea aceasta a lui Palama –, ci și acum în vădită rușine îl îmbracă pe cel ce o pune de față; că și aceasta era de dinaintea venirii lui; încât și de aici³ e dat în vileag că [în chip] mincinos zice că «s-a ivit – fiind el de față – Palama», cum scrie el mințind.

- 14 Dar zice că și «altă scrisoare patriarhală am văzut, către oarecarii aghioriți ce scriseră către el ceva despre Palama». Bine, dar este obștesc⁴ *Tomos Aghiorit* ce zice – limpede foarte – că nicipând nu va fi primit spre cuminecare⁵ cela ce nu este de-un-cuget cu Palama în privința binecinstirii. Cum, așadar, [zici tu că] au scris «ceva» și «despre Palama» și [doar] «oarecarii», iar nu [că au scris] 'în apărarea lui' și 'toți' și [anume] dând cele mai bune mărturii despre el? Știu adevărul și în privința aceasta – și vor da mărturie [despre el] – aceia dintre dregătorii care au primit de la ei⁶ astfel de scrisori; și, pe lângă aceștia, de-Dumnezeu-încununata și preaputernica împărăteasă. Dar și aceasta micșorându-o⁷ el, și de aici⁸ își mărește sieși minciuna. Că, iarăși, minciună este cum

⁶ De la aghioriți, adică.

⁷ Adică: și aspectului acesta scăzându-i însemnătatea, propriu-zis trecându-l sub tăcere.

⁸ Și din unghiul acesta, adică; și în chipul acesta.

ψεῦδος εἶναι πάλιν ἐκεῖνο, τὸ τοῖς ἀγιορεΐταις ἐπιστεῖλαι τολμῆσαι καθ' ἡμῶν τὸν αὐτῶ τοῦ ψεύδους ἄρξαντα πατριάρχην, μάρτυρες οἱ κατὰ τὸ ἅγιον ὄρος πάντες· οὐδεὶς γὰρ ἐκείνων οὐδέποτε οὐδὲν ἐδέξατο γράμμα πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ πατριάρχου πεμφθὲν τοιοῦτον. Εἰ δ' ὁ καθηγεμῶν αὐτῶ τῶν ψευσμάτων οὗτος, ὁ τοῖς ἐκεῖ πέμπειν οὐκ ἂν ἐθάρρησεν, ἐνταῦθα πρὸς ἀπάτην ὑπέδειξεν αὐτῶ τε καὶ τοῖς οἴοις αὐτός, τῶν αὐτοῦ τρόπων οὐδὲν ἀπαῖδον.

- 15 Ἐπεὶ καὶ τὸ τοῦ Θεουπόλεως τοῦτο γράμμα τῶν τούτου τοιοῦτων τρόπων ἀτεχνῶς ἤρηται· πόθεν γὰρ ἐκείνῳ, καὶ ταῦτ' ἐν Κωνσταντινουπόλει τόμους συντιθέναι περὶ δογμάτων; Συνόδου μὲν γὰρ ἄνευ παντελῶς ἄθεσμον. Εἰ δὲ κοινῇ συνόδῳ συγκεκροτημένη παρῆν, οὐκ ἂν αὐτὸς παρῆκε μὴ τοῦτ' εἰπεῖν· ἄλλως τε καὶ ὁ Τόμος οὗτος τοῖς δυσὶ τουτοισὶ πατριάρχαις κοινὸς ἂν ἦν. Εἰ δ' ἐκεῖνος ἰδίαν ἐποιήσατο σύνοδον οὐκ ἐν ἐπαρχία ἰδία, καὶ οὕτω καθαιρέσει τελέα κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας ὑπεύθυνος. Ἄρ' οὐ ταῦτ' ἄμφω πανταχόθεν συνάγεται τό τε ψεύδους προστάτας ἀμφοτέρους εἶναι τοὺς πατριάρχας καὶ τὸ τὸν μείζω θάτέρω προεξάρχειν τοῦ κατ' εὐσέβειαν ψεύδους, οὗ καὶ τὰ γράμματα πρόφασιν ἄτερος οὗτος ἰσχυρίζεται σχεῖν;

- 16 Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ἐμφανές τι περὶ δογμάτων ἐν τοῖς οὕτω μάρτην καὶ συντεθειμένοις καὶ προτεθειμένοις γράμμασι κεῖται. Πόθεν οὖν σὺ ταῦθ' οὕτω μεμνημένος ἐν τοῖς σοῖς ἀναφανδὸν προὔθηκας, ὁ τοσοῦτον ὑστερήσας

¹ Adică Patriarhul.

² Al Antiohiei, adică, așa cum s-a arătat la început.

³ Nu ar fi scăpat prilejul, adică.

⁴ Ignatie, adică; aflat în Constantinopole.

⁵ Adică: particular; separat de episcopii locului.

⁶ Adică: din toate pomenitele aspecte, din toate unghiurile.

⁷ Adică: pretext; sau imbold.

că aghioriților ar fi cutezat să scrie împotriva noastră patriarhul cel ce i-a început acestuia minciuna – martori [sînt] toți cei din sfântul Munte; că nimeni dintre aceia nu a primit niciodată nici o scrisoare de felul acesta, de către patriarhul trimisă. Iar dacă acesta, cel ce îl călăuzește pe el întru minciuni¹, spre înșelare i-a arătat aici lui și celor ca el ceea ce nu ar fi îndrăznit să le trimită celor de acolo – aceasta nu ar fi deloc străin de obiceiurile lui.

- 15 De vreme ce și scrisoarea aceasta a [arhiereului] Cetății lui Dumnezeu² atârnă cu totul de astfel de obiceiuri ale aceluia; că de unde îi e aceluia – și tocmai în Constantinople! – a alcătui tomosuri despre dogme? Că fără [de] sinod [a face aceasta e lucru] cu totul nelegiuit; iar de a stat de față la sinod obștesc adunat, nu ar fi lăsat deoparte³ a o spune; că atunci și *Tomos*-ul acesta ar fi obștesc acestor doi patriarhi. Iar dacă acela⁴ – nu în eparhia sa [aflându-se] – a făcut sinod aparte⁵, și așa – după sfintele canoane – este vinovat caterisirii desăvârșite. Prin urmare, nu se conchid oare, de pretutindenea⁶, [lucrurile] acestea două, [și anume] că întâistătători ai minciunii sînt amândoi patriarhii [aceștia] și că, dintre cei doi, mai întâistătător al minciunii celei în privința binecinstirii este [cel] ale căruia și scrisorile zice acesta – celălalt – că le-a avut pricină⁷ [de a scrie și el]?

- 16 Apoi, nici nu se spune ceva limpede despre dogme în scrisorile acestea cele și atât de deșert alcătuite, și [atât de zadarnic] puse înainte⁸; de unde, deci, ai fost tu așa inițiat în [lucrurile] acestea, adăugându-le – pe față – într-ale tale⁹, cel [venit] atât de în urma sinoadelor

⁸ Din motivul acesta nici sfântul Grigorie nu are un propriu-zis discurs dogmatic în scrierea de față.

⁹ Adică: în scrisorile tale.

τῶν συνόδων ἐκείνων; Παρίημι γὰρ τὰ τῆς σῆς ἀγροικίας, δί' ἦν οἴκοθεν οὐδὲν τοιοῦτον τυγχάνεις ἐξεπιστάμενος, ἀλλ' ὡς ἔοικεν ἐν γωνία καὶ πολλῶ σκότῳ τὰ τοῦ σκότους διδαχθεὶς ἀπ' ἐκείνου καὶ σαυτοῦ καταψεύδη λέγων ἐν τοῖς γράμμασιν ἰδεῖν, ὧν οὐδὲν ἔστιν ἐν αὐτοῖς γεγραμμένον. Σοί γε μὴν ὡς ὅσον οὐπω μακρὰν ἀποδημήσονται τῶν ἐνθάδε παρ' ἐκείνου φανερῶς γράφειν ἐφεῖται, ἂ γράφειν ἐμφανῶς ἐκεῖνος οὐδαμῶς εὐτολμος, τοὺς τῆς ἀληθείας οὐκ ὀλίγους οὐδὲ τοὺς τυχόντας ὄντας αἰσχυρόνμενος μάρτυρας. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν πράξεων, ἅς φῆς, αἰ μὲν εἰσι παντελῶς ψευδεῖς, αἰ δὲ μεσταὶ ψεύδους, αἰ δὲ καὶ κοινὸν ἔχουσι προσηρτημένον ἕτερον ψεῦδος παρὰ σοῦ τοῦ προστιθέντος ἐπὶ ψεύδει ψεῦδος, τὸ μὴ θεατὴν σχεῖν τὸν ἰδεῖν αὐτὰς ψευδῶς γράφοντα.

- 17 «Τὸ μὲν οὖν κληθέντας ἡμᾶς», ὡς αὐτὸς φησι, «συνόδου συγκροτηθείσης, ἀποδρᾶναι πρὸς τὴν τῆς Θράκης Ἡράκλειαν», ὄλον ψεῦδος, καὶ μάρτυς ὁ τοῦ ἀγίου ὄρους τὰ πρῶτα φέρων, ἀνὴρ εἶπερ τις αἰδεσιμώτατος καὶ πιστότατος, ἀρετῆ καὶ σοφία καὶ ἡλικία προήκων, καὶ ὁ τῶν ἐν τῷ ἀγίῳ ὄρει τῆς Φιλοθέου καλουμένης μονῆς ἠγούμενος, ὃ τε κριτὴς τῶν Ῥωμαίων, ὁ σοφὸς νομοφύλαξ, καὶ ὁ σακελλίου τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ πρὸς τούτοις δύο ἐκκλησιαστικοὶ ὑπηρέται. Καὶ γὰρ οὗτοι μέλλοντι τῷ Παλαμᾷ πρὸς Ἡράκλειαν ἀπιέναι, συνόντι τῷ πρῶτῳ τοῦ ὄρους ἐφίστανται κατὰ τὴν εἰς ὄνομα τιμωμένην μονὴν τοῦ

¹ Literal: țărănia ta.

² Adică: din pricina căreia.

³ Adică: din zestrea cunoștințelor tale; mai neaș: 'din capul tău'.

⁴ De la Caleca, adică.

⁵ Ale lui Caleca, adică.

⁶ Formula apare în actele Sinodului al VII-lea Ecumenic; vezi E. Lamberz, *Acta conciliorum oecumenicorum, Series secunda, volumen tertium: Concilium universale Nicaenum secundum*, Document 1, De Gruyter, 2008, p. 746, r. 14.

acelora? – că las deoparte mojicia ta¹, pentru carea² de la tine însuși³ nu [ave]ai cunoștință de nimic de felul acesta; ci, după cum se pare, la loc dosnic și la mult întuneric cele ale întunericului de la acela⁴ fiind învățat, și împotriva ta însuși minți zicând că ai văzut în scrisorile [acelea⁵ lucruri] dintre care nici unul nu este scris în ele. Dară ție, celui ce în scurtă vreme te vei duce departe de aici, îngăduit îți este de la acela a scrie pe față cele ce el nicidecum nu cutează a le scrie aievea, rușinându-se [el] de martorii adevărului, nu puțini fiind [ei], nici oarecarii. Că și din actele de care vorbești, unele sînt pe de-a-ntregul mincinoase, unele amestecate cu minciuna, iar altele au adăugată și altă minciună, comună, de către tine, cea ce «adaugi minciună peste minciună»⁶, [și anume] a nu-l fi avut [ele] văzător pe cel ce [în chip] mincinos a scris a [le] vedea [pe] acestea.

Ei bine, cum că noi, chemați fiind – cum zice el – la sinodul ce se întrunea, am fi fugit în Irákliia Thrakiei⁷ – [aceasta] e curată minciună; și martor [ne este] protosul sfântului Munte, bărbat ca nimeni altul de preacucernic și preacredincios, sporit cu virtutea și înțelepciunea și vârsta, și egumenul celor din mănăstirea numită 'a lui Filothei'⁸, cea din sfântul Munte, și judecătorul romanilor, înțeleptul nomofilax și sachelarul Bisericii celei mari a lui Dumnezeu și, pe lângă aceștia, doi slujbași bisericești; că aceștia [doi din urmă]⁹, [a]vînd Palama a merge la Irakliia, dimpreună aflându-se el cu protosul Muntelui, [ziceau] că au venit la mănăstirea cea cinstită

⁷ Adică: Traciei.

⁸ Adică: mănăstirea Filothéu.

⁹ Vezi și *Epistole* 12, 18.

τιμίου προφήτου προδορόμου και βαπτιστοῦ Ἰωάννου, και πεμφθῆναι παρὰ τῆς βασιλείας οἱ τῆς ἐκκλησίας ἔλεγον, ὥστε δηλῶσαι οἱ βασιλικὸν εἶναι θέλημα τοῖς βασιλείοις ἐνδημῆσαι τῆνικαῦτα τοῦτον. Ὁ δ' οὐκ εἶχε συμβαλεῖν, τί βούλεται τὸ τοὺς ὑπηρετουμένους τῇ ἐκκλησίᾳ βασιλικά κομίζεῖν μηνύματα, συνῆκε δ' ὅμως πατριαρχικὸν εἶναι δόλον, ὃν δὴ και μετ' οὐ πολὺ μεμαθήκαμεν, εἰ και προσγράψειν ἐνταῦθα τοῦτον τὸ μῆκος τῶν λόγων οὐ συγχωρεῖ.

- 18 Ἐδοξε δὴ τῷ σεβασμιωτάτῳ πρώτῳ και ἡμῖν τῶν προσηκόντων εἶναι, πέμψαντας μαθεῖν, τί ποθ' ἡ κλήσις βούλεται. Και τὸν εἰρημένον ἡγούμενον ὁ πρῶτος μετακαλεσάμενος — τῇ γὰρ μονῇ τοῦ Χριστοῦ προδορόμου και αὐτὸς αὐτῷ συμπαρῆν — πέμπει πρὸς τὸν πατριάρχην ἐροῦντα· «φήμη τις πρὸς ἡμᾶς ἦλθεν ὡς συγκροτεῖσθαι σύνοδος ἐπι μέλλει περὶ τῆς ὑπὸ Βαβλαὰμ και Ἀκινδύνου, τῶν συνοδικῶς καταδικασμένων τῆτες, κεκινημένης ὑποθέσεως τῶν δογμάτων, ἀληθῆ δ' ὅμως ἡμεῖς εἶναι τὴν φήμην ταύτην ἀποδεχόμεθα. Μόνον ἔστω γνώριμος ἡμῖν ἡ κυρία, ἵνα πάντες συνέλθωμεν· οὐ γὰρ δὴ τοῦ Παλαμᾶ μόνου τὸ τῇ παρὰ τοῦ Βαβλαὰμ και Ἀκινδύνου ἀθετουμένη εὐσεβείᾳ συνηγορεῖν». Τοῦτ' ἀκούσας ὁ πατριάρχης, ἐπανιόντι τῷ ἡγουμένῳ συναποστέλλει τὸν νομοφύλακα και τὸν σακελλίου, δι' ἐκείνων ἀποκρινάμενος· «ἐγὼ τὰς πρὸ τοῦ Συνοδικοῦ τόμου γεγενημένας συνόδους ἀποχρῶσας ἡγοῦμαι και οὐδεμίαν ἑτέραν ἐθέλω περὶ τῆς ὑποθέσεως ἐκείνης συγκροτεῖν σύνοδον, ἀλλὰ τὰ τῷ Παλαμᾶ

¹ Adică: nu bisericească, nu a conducerii Bisericii, ci a conducerii împărăției.

² Palama, adică. ³ Adică: cursă întinsă de patriarh.

⁴ Cuvintelor ce ar înfățișa cu amănuntul cele întâmplante.

⁵ Adică: nu îngăduie.

⁶ Viclesugul, cursa întinsă de patriarh.

⁷ Verbul «părutu-s-a» nu stă aici sub semnul arbitrarului, ci are noima din *Fapte* 15, 28.

întru numele cinstului prorocului înaintemergătorului și botezătorului Ioan și că sînt trimiși de împărăție – cei ai Bisericii – ziceau, ca să arate ei că împărătească voie¹ este să meargă acesta² atunci acolo. Dar el nu putea înțelege ce va să fie faptul că cei în slujba Bisericii aduc vești împărătești; ci a priceput că este [vorba de o] cursă patriarhală³, pe carea nu după mult[ă vreme] am și aflat-o – măcar că lungimea cuvintelor⁴ nu iartă⁵ a înfățișa aici care este aceasta⁶.

- 18 Ci părutu-s-a preacinstului protos și nouă⁷ că e lucru cuvenit ca, trimițând [oameni], a afla [noi] ce va să fie chemarea [aceasta]; și chemând protosul pe pomenitul egumen – că și acesta îi stătea alături, de față, în mănăstirea Înaintemergătorului lui Hristos – îl trimite la patriarh să-i zică «veste oarecare ne-a venit cum că va să se adune încă [o dată] sinod în privința chestiunii legate de dogme, celei puse în discuție de Varlaam și Achindin, anul acesta sobornicește⁸ osândiți; noi, însă, primim adevărată a fi vestea aceasta⁹; numai fie-ne¹⁰ cunoscută hotărâta [zi], ca să venim cu toții; că doară nu numai al lui Palama este a apăra [în cuvânt] binecinstirea cea lepădată de către Varlaam și Achindin». Acestea auzindu-le patriarhul, trimite – dimpreună cu egumenul, la întoarcere – pe nomofilax și pe sachelar, printr-aceia răspunzând: «eu sinoadele făcute înaintea *Tomosului sinodal* îndestulătoare le socot și nici un alt sinod nu voiesc a aduna în privința chestiunii aceleia, ci vreau să trec iarăși prin cele scrise de Palama despre aceasta». Către

⁸ Adică: sinodal, prin hotărâre sinodală.

⁹ Adică: 'bun, să zicem că vestea e adevărată'.

¹⁰ Adică: facă-ni-se.

περὶ αὐτῆς συγγραφέντα διελθεῖν αὐθις βούλομαι». Πρὸς ὃν πάλιν ἀνταπεκρινάμεθα δι' ἐκείνων, «ὡς ὧν ἔγνωσ ἡμετέρων δογμάτων τὰ ἡμέτερα συγγράμματα διελθῶν, πολλῶν παρόντων καὶ τοῦ σοφοῦ νομοφύλακος τουτουὶ καὶ ἅ μετὰ τῆς συνόδου πάσης καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ θειοτάτου βασιλέως ἡμῶν ἐκείνου καὶ αὐτὸς ἐκύρωσας, οὐτ' ἀφαιροῦμεν οὔτε προστίθεμεν, ἀλλὰ καὶ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν τὸν προστιθέντα ἢ ἀφαιροῦντα. Ὅρωμεν δέ σοι τοὺς ἀποκηρύκτους ἐκείνους συνόντας καὶ τὴν κακουργίαν ὑφορῶμενοι—πᾶν γὰρ γράμμα πρὸς κακουργίαν εὐεπιχείρητον—ταῦτ' οὐχ ἔτοιμοι παρέχειν ἐσμέν ἀρτίως». Καὶ ὃς ἀκούσας, οὐδὲν ἔτι πρὸς ἡμᾶς εἶπεν. Ὁ δὲ συγγραφεὺς τῶν ποικίλων ψευσμάτων οὗτος, «κληθέντας ἡμᾶς ἐπὶ σύνοδον οὐκ ἀπαντῆσαι», φησίν, «ἀλλὰ πρὸς τὴν Ἡράκλειαν ἀποδρᾶνα», καίτοι μεθ' ἃ νῦν ἔφημεν ἐκδημήσαντες μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον, δύο διεκαρτερήσαμεν ἐφεξῆς ἡμεῖς μῆνας ὄλους ἐν τῷ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας ἐπωνύμῳ ναῶ, σύνοδον ἐπικαλούμενοι τοῦ πρὸς ὃν ἀνέθετο ταῦτα καὶ παρ' οὗ κεκίνηται τοιαῦτα γράφειν, μὴ σύνοδον ἀθροῖσαι θαρρήσαντος.

- 19 Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς Ἡρακλείας ἡμᾶς ἐπαναχθῆναι δογμάτων ἔνεκεν, ὡς ἐκεῖ θορυβουμένων τινῶν ὑφ' ἡμῶν τούτων ἔνεκεν, οὐδεμίαν ἀπολείπει ψεύδους ὑπερβολὴν. Καὶ μάρτυς, αὐτὸς τε ὁ ἐπαναγαγὼν τηρικαῦτα Σκουταριώτης, ὁ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ἀναμνήσεων τεταγμένος, ἄνθρωπος ἀρετῆ τε καὶ λόγου παιδεία καὶ καλοκαγαθία

¹ Adică: în anturajul tău.

² Altfel zis: nu sîntem convinși că trebuie să ți le dăm pe acestea.

³ Scrierile lui Palama, adică.

⁴ În biserica sfintei Înțelepciuni adică, a Cuvântului lui Dumnezeu, numită și 'Biserica Mare a lui Hristos'; al cărei nume, din nefericire, este foarte opac tradus în românește prin formula 'Biserica Sfânta Sofia'.

carele iarăși am răspuns – prin aceia – cum [că] «*dintre* ale noastre dogme – pe care le-ai cunoscut citind [tu] scrierile noastre, mulți stând de față, [chiar] și înțeleptul nomofilaxul acesta, și pe care, dimpreună cu tot sinodul și cu senatul și cu preadumnezeiescul acela împărat al nostru, și [tu] însuși le-ai pecetluit – nici nu scoatem [vreuna], nici nu [le] adăugăm [vreuna], ci și anathemei supunem pe cel ce adaugă ori scoate; dar îi vedem pe cei osândiți cu tine [dimpreună] fiind¹; și temându-ne de măsluire – că tot lucrul scris e [și] lesne de măsluit – nu sîntem gata² a [ți] le da acum pe acestea³». Și auzind el [acestea], nimic nu a mai spus către noi. Iar scriitorul acesta al feluritelor minciuni zice că «noi, chemați la sinod, nu ne-am dus, ci am fugit la Iraklia», măcar că, după cele ce ziceam acum, plecând după întoarcerea de acolo, două luni întregi am răbdat mai apoi în biserica cea cu numele Înțelepciunii lui Dumnezeu numită⁴, cerând sinod celui căruia i-a închinat [acesta⁵ cuvintele] acestea⁶ și de carele a fost împins a scrie unele ca acestea, carele⁷ nu îndrăznea a aduna sinod.

19

Dar și spusa că am fi fost aduși din Iraklia din pricina dogmelor – ca unii ce îi tulburam pe unii acolo în privința acestora – de nici o covârșire a minciunii nu e lipsită; și martor [ne este] însuși aducătorul [nostru], Skutariótis⁸, cel peste împărăteștile aduceri-aminte rînduit, om împodobit cu virtutea și cu știința cuvântului și cu tot

⁵ Ignatie.

⁶ Lui Caleca, adică.

⁷ Caleca, iarăși.

⁸ Sau Skutariótul.

πάση κεκοσμημένος, ἅτε καὶ παιδεύμα τελῶν τοῦ πολλοῦ τὰ πάντα καὶ θαυμασιωτάτου βασιλέως ἐκείνου, τοῦ ἐπὶ πάππου τοῦ νῦν κρατίστου βασιλέως ἡμῶν, ἔτι γε μὴν καὶ τὸ γεγονὸς καὶ δι' αὐτοῦ κομισθὲν ἐκεῖθεν περὶ ἡμῶν ἐμμάρτυρον γράμμα.

20 Καὶ γὰρ ὁ Παλαμᾶς τοὺς πολιτικούς ἐκκλίνειν ἔθος ἔχων ἀεὶ θορύβους, ὡς οὐπω μὲν καιρὸν εἶχεν ἐπανελθεῖν εἰς τὸ τῆς ἀγιωσύνης φερωνύμως ἐπώνυμον ὄρος, ἦδει δὲ τὴν Ἡράκλειαν ἔχουσάν πη πρὸς ἡσυχίαν ἐπιτηδείως, ἐπ' αὐτὴν ἠκει τότε καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ πρὸς θάλατταν τετραμμένοις ἐνδιητᾶτο. Τετάρων οὖν παραρρυσθέντων μηνῶν ὁ μετὰ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐκδημίαν τοῦ φιλευσεβοῦς βασιλέως τοῖς βαρλααμίταις προσθήμενος πατριάρχης, πάλιν ἐρεθίζει κατ' αὐτοῦ τοὺς κρατοῦντας, ὡς ἄρα τοῖς αὐτοῖς πολεμοῦσιν αὐτός τι συμπράξων, ἀπόδημος ἐγεγόνει. Πέμπεται τοίνυν ὁ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων οὗτος ἐξετάσων, εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, καὶ τῷ τὴν ἀρχὴν ἐπιτετραμμένῳ τῆς πόλεως συνελθὼν διερευνᾶται παντοίως καὶ τὸ ἀναφανέν ἀληθὲς παραδοὺς γραφῇ κομίζει τοῖς πέμψασιν, ἐν ἧ καὶ ὄρκον οὐτω δόξαν αὐτοῖς προσέθηκαν, ὡς φεύγοντι τῷ Παλαμᾶ πάντας, οὐδεὶς τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐκείνην ἢ τῶν ἔξωθεν ἀφικνουμένων εἰς ὀμιλίαν αὐτῷ συνῆλθεν. Ὁ δὲ κατὰ τὴν Σολομῶντος σοφίαν παρ' ἑαυτοῦ ἐκχέων τὸ ψεῦδος ὡς μάρτυς ἄδικος, «ἐκεῖ τοῦτον», φησί, «φωραθέντα κακῶς διδάσκοντα καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἐπαναχθῆναι καὶ εἰς φυλακὴν βληθῆναι, ἵνα μὴ διαφθείρη τὴν ἐκκλησίαν»,

¹ Vezi conceptul antic al kalokagathiei, al destoiniciei întru toate.

² La Iraklia, adică.

³ Asupra lui Palama.

⁴ Literal: a împreună-făptui, a colabora.

⁵ Adică: cu potrivnicii celor de la putere.

⁶ Literal: revărsând.

⁷ În Iraklia, adică.

binele-și-frumosul¹, ca unul ce a fost ucenicul celui întru toate mare, preaminunatului împăratului aceluia, al bunicului preaputernicului nostru împărat de acum; ba încă mărturisește și scrisoarea despre noi, cea alcătuită atunci și de către el adusă de acolo.

20

Că având Palama obicei a se abate pururea de la tulburările politicești, cum nu avusese vreme a se întoarce în Muntele cel de-un-nume cu sfințenia [și] știind că Iraklia era oarecum prielnică liniștirii, venise atunci aici² și petrecea în părțile ei cele dinspre mare. Scurgându-se, așadar, patru luni, patriarhul – cel ce, după plecarea dintre oameni a de-binecinstire-iubitorului împărat, s-a adăugat Varlaamiților – iarăși îi ațâță asupra lui³ pe cei de la putere, cum că ar fi plecat spre a unelti⁴ ceva cu cei ce se luptau cu aceștia⁵. Trimite-se, deci, cel peste aducerile-aminte acesta, spre a cerceta dacă așa stau lucrurile; și, întâlnindu-se cu cârmuitorul cetății, cercetează în tot chipul și, așternând în scris adevărul ieșit la iveală, îl duce celor ce îl trimiseseră, [scrisoare] în care și jurământ – astfel socotind [ei] – au adăugat, cum [că] nimeni din cei din cetate ori din împrejurimi nu a vorbit cu Palama, tocmai fiindcă fugea de toți. Pe când cel ce – după *Înțelepciunea lui Solomon* – de la sine însuși izvorând⁶ minciuna, ca martor nedrept, zice că «acolo⁷ acesta⁸ a fost prins [în chip] rău⁹ învățând[u-i pe alții] și iarăși a fost adus în cetate[a lui Constantin] și a fost aruncat în temniță, spre a nu vătăma Biserica»; și nici de vădirea lui¹⁰ de către vreme¹¹ nu i-a păsat martorului celui

⁸ Palama, adică.

⁹ Adică greșit.

¹⁰ Cum că minte, adică.

¹¹ Adică: de către anotimp.

καὶ οὐδὲ τὸν ἀπὸ τῆς ὥρας ἔλεγχον ὁ ψευδομάρτυς ἐδυσωπήθη. Φθινοπώρου γὰρ ἀρχομένου τῆς Ἡρακλείας ἐπαναχθεὶς, μεσοῦντος ἔαρος, συκοφαντία πάλιν ἐφ' οἷς καὶ πρότερον κατ' αὐτοῦ χρησαμένου τοῦ καλοῦ πατριάρχου τῆ φυλακῆ παρεδόθη.

21 Ἀλλὰ καὶ τῶν ὠρῶν καὶ καιρῶν ἀξιοπιστοτέρα πάλιν μάρτυς, ἢ θεοστεφῆς καὶ κρατίστη βασιλις καὶ ὁ πανυπερσέβαστος αὐτῆς θεῖος καὶ ὁ μέγας ἐκεῖνος δούξ, ἵνα μὴ λέγω πάντας ἀπαξαπλῶς τοὺς ἐν τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ, πλὴν τῶν τῷ Βαρθαλάμ προσκειμένων, ὡς οὐ δογμαμάτων ἔνεκα προόδων ὁ Παλαμᾶς εἴρχθη. Καὶ γὰρ οὗτοι πάντες ὑπεραγωνίζονται παρρησία τῶν ἡμετέρων δογμαμάτων, ταῦτ' οὐκ εἰπεῖν τῆς κοινῆς χριστιανῶν εὐσεβείας, ὡς καὶ τῶν μὴ τὴν εὐσέβειαν ὁμοφρονούντων ἡμῖν, εἴ τις ὑπὸ τοῦ πατριάρχου προβιβασθεὶς εἰς ἱερωσύνην μὴ λάθοι παραυτὰ καθαριεῖσθαι. Πρὸς δὲ τοῖς πολλοῖς τούτοις καὶ περιφανεστάτοις ἐλέγχοις καὶ αἱ προφάσεις αὗται τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων τούτων ψευσμάτων πλεῖν ἢ δύο ἔτη τὴν ἐνδημίαν προὔλαβον τοῦ καθ' ἡμῶν συγγραφέως. Ὁ δέ, «παρόντος αὐτοῦ», φησὶν, «ἀναφανῆναι τὸν Παλαμᾶν τοιοῦτον» καὶ ἰδεῖν καὶ ταύτας, ἅς αὐτὸς πλάσας ἢ παρὰ τῶν πλασάντων παραλαβὼν ἐπιμαρτύρεται κατ' ἐκείνου πράξεις.

22 Ἄρ' οὐχὶ καὶ τῶν Σωσάννης τῆς πάλαι καὶ τῶν τοῦ κυρίου ποτὲ καταμαρτυρούντων χείρων οὗτος ὁ ψευδομάρτυς; Οἱ μὲν γὰρ, ὄντες δύο, ἐν εἶπον ψευδός· πολλὰ δ'

¹ Urmează acum contradicția ce reiese din spusele lui Ignatie.

² Calea, adică; tonul este, desigur, ironic.

³ Adică: anotimpurile.

⁴ Formula desemnează un rang în ierarhia curții.

⁵ Aici cu înțelesul de 'pretext'.

⁶ Adică: au premers.

mincinos; că¹ la începutul toamnei fiind adus din Iraklia, la mijlocul primăverii – de pâra mincinoasă, iarăși, în privința aceluiași [lucruri] ca mai înainte, folosindu-se bunul patriarh² – a fost dat temniței.

- 21 Însă și decât timpurile³ și vremile mai vrednică-decredință martoră este, iarăși, de-Dumnezeu-încununata și preaputernica împărăteasă și întru-tot-preacinstitul⁴ ei unchi și marele ducele acela, ca să nu zic – într-un cuvânt – de toți cei din mare-cetatea aceasta, afară de cei alăturați lui Varlaam, [că martori sînt] cum că nu din pricina dogmelor a fost Palama închis. Că toți aceștia se luptă fățiș pentru dogmele noastre – totuna cu a zice: ale obșteștii binecinstiri a creștinilor – încât, și de vreunul dintre cei ce nu sînt de-un-cuget cu noi în privința binecinstirii ar fi adus de patriarh la preoție, [acesta] nu ar scăpa numaidecât a fi caterisit. Și, pe lângă multe vădirile acestea, ce sar în ochi, [trebuie spus și că] pricinile însele⁵ ale multor și feluritelor minciunilor acestora înainte au apucat⁶ cu mai bine de doi ani venirea scriitorului [acestuia, celui] împotriva noastră. Dar acesta⁷ spune că «fiind el⁸ de față, s-a ivit Palama acesta» și că a văzut și actele acestea cele împotriva aceluia⁹ – [acte] pe care, însuși plăsmuindu-le ori de la cei ce le-au plăsmuit luându-le, le aduce drept dovezi.

- 22 Așadar, oare mincinos martorul acesta nu e mai rău și decât cei ce mărturiseau împotriva Sossanei celei de demult, și decât cei [ce mărturiseau] împotriva Domnului oarecând? Că cei dintâi, doi fiind, o minciună¹⁰ au zis;

⁷ Ignatie, adică.

⁸ Tot Ignatie.

⁹ Împotriva lui Palama, adică.

¹⁰ Adică: o singură minciună.

ούτος εἷς. Οἱ δέ, πολλὰ μὲν πλάττοντες ἦσαν, ἀλλὰ καὶ πολλοί, καθάπερ οἱ εὐαγγελισταὶ φασιν, ἦσαν. Οὗτος δ' εἷς ὢν, οὐδ' ἅ διήλθομεν ἐψεύσατο μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ὑποψηφίου Μονεμβασίας ἱεροῦ Ἰσιδώρου διαλαμβάνει, ὡς καὶ τοῦτ' ἰδὼν, ὁ μήπω τότε μηδὲ τῆ κατὰ τοῦτο παρῶν προφάσει. Πόσον μέντοι κὰν τῆ τούτου διηγήσει τὸ ψεῦδος ἐντ ἰκτουσιν οἱ καλοὶ ποιμένες οὗτοι καὶ ἀρχιποίμενες, τὸ περὶ τῶν αὐτῶν γράμμα τοῦ πρὸς ὄν καὶ τοῦτ' ἀναθέσθαι νῦν φησιν οὗτος, ὁ πρὸ ἐκείνου μὲν γράφας, μετ' ἐκείνον δὲ φωραθείς, ἐκείνο τοίνυν ἀνασκευάζοντες ἀπεδείξαμεν; Γνοίῃ δ' ἂν τις καὶ τὸ μηδὲ τούτων ἴσας εἶναι κατὰ τὸ γεγραμμένον τὰς μαρτυρίας, εἴπερ ἀμφοτέρων τὰς ψευδογραφίας διέλθοι.

23

Τί δ' ὁ πράξεις συνοδικὰς δῆθεν καθ' ἡμῶν καὶ γράμματα προφασιζόμενος; Ἄρα τῶν ἀνακηρυξάντων ἡμᾶς ἐπ' εὐσεβείᾳ μεγάλων ἐκείνων συνόδων ἀνήκοος, ὧν ἐν θατέρα μὲν καθ' ἦν τὸ κατὰ τοῦ Βαβυλωνίου κράτος ὁ Παλαμᾶς ἔσχε καὶ βασιλεὺς αὐτὸς προεκάθητο καὶ ἡ σύγκλητος παρεκάθητο πᾶσα καὶ οἱ καθολικοὶ παρῆσαν τῶν Ῥωμαίων κριταί, τῆς ἐτέρας δὲ καθ' ἦν ὁ αὐτὸς Παλαμᾶς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀντιλέγοντα τὸν Ἀκίνδυνον ἤσχυνε, πλήν τοῦ θειοτάτου βασιλέως, ἅτε πρὸς θεὸν ἐκδημήσαντος, οἱ λοιποὶ πάντες μετὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας προέδρων συμπροεδρεύοντες ἦσαν; Ἄρ' οὐχὶ τὸν ἐπὶ ταύταις εἶδε

¹ Adică: multe minciuni plăsmuiau.

² Adică: unul singur fiind.

³ Pasaj neclar.

⁴ Literal: nasc.

⁵ Literal: demontând (din punct de vedere logic).

⁶ Caleca este acesta.

⁷ Ignatie. ⁸ Ignatie, adică.

⁹ Ale lui Caleca și ale lui Ignatie, adică.

¹⁰ Literal: nici nu sînt egale.

pe când acesta multe, unul [fiind]; iar ceilalți multe [minciuni] erau plăsmuind¹, dar mulți și erau, după cum spun evangheliștii; pe când acesta, unul fiind², nu doar pe cele ce le-am înfățișat le-a mințit, ci și despre ipopsifiul Monemvasiei – [despre] sfințitul Isidor – înșiră, cum că, și [lucrul] acesta l-a văzut, [el,] cel ce atunci nu [era] încă de față, nici la lucrul acesta³. Însă câtă minciună vără⁴ și în povestirea [lucrului] acestuia bunii păstorii aceștia – și arhipăstorii – am arătat-o desființând [noi]⁵ scrisoarea despre aceleași [lucruri] a celui către care⁶ zice acesta⁷ că și [scrisoarea] aceasta de acum o închină, carele⁸ înaintea aceluia a scris, dar după acela a fost prins [cu minciuna]; iar de va citi cineva mărturiile mincinoase ale amândurora⁹, va vedea și faptul că nici deopotrivă¹⁰ nu sînt – după cum este scris – mărturiile lor.

23

Și ce [mai voiește a fi și aceasta, ceea ce face] cel ce pricinuieste¹¹ asupra noastră acte *sinodale* – chipurile – și scrisori? Oare nu a auzit de cele [două] preamari sinoade care ne-au dat biruința în privința binecinstirii, dintre care la unul – când Palama l-a biruit pe Varlaam – și împăratul însuși era întâi-stătător, și tot senatul [îi] stătea alături, și judecătorii generali ai Romanilor stăteau de față, iar la celălalt – la care același Palama l-a rușinat pe Achindin, carele [îi] grăia-împotrivă în privința aceluiași [lucruri] – afară de preadumnezeiescul împărat, mutându-se el la Domnul, toți ceilalți, cu înainte-stătătorii Bisericii, erau împreună-înainte-stătători? Oare nu știe [de] *Tomos*-ul dat la cele două preamari sinoade

¹¹ Literal: cel care pretextează, care invocă; adică: înfățișează – mincinos, în cazul de față – lucruri prin care acuză pe cineva, prin care 'caută pricină' cuiva; vezi și *Tomosul Aghiorit* 1.

ταῖς δυσὶ μεγίσταις ἐφ' ἡμῶν συνόδοις προβάντα Τόμον, ὃς τὸν μὲν Παλαμᾶν τοῦτον διὰ πάντων ἀποδείκνυσι καὶ ἀνακηρύττει λαμπρῶς, ὡς τὴν εὐσέβειαν ἀσφαλέστατον, ὡς τῆς κατ' αὐτὴν ἀκριβείας πρόμαχον ἄμαχόν τε καὶ ἀνυπόστατον, ὡς ἐν ἱερομονάχοις τιμιώτατον ὄντα, τοὺς δ' ἀντιλέγοντας αὐτῷ κατ' εὐσέβειαν πᾶν τοῦναντίον ὄντας, ὡς ἄγαν δυσσεβεῖς καὶ βλασφήμοι; Τί γὰρ δεῖ λέγειν τὰ πρὸ τοῦ Τόμου πατριαρχικὰ γράμματα κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν ἀποστελλόμενα, προτρεπτικὰ μὲν ὄντα τῆς πρὸς τὸν Παλαμᾶν κατ' εὐσέβειαν ὁμολογίας, ἀποτρεπτικὰ δὲ τῆς τῶν ἀντιλέγειν ἐπιχειρούντων τούτῳ κακοδοξίας, καὶ τὰ συγγεγραμμένα τούτοις, οὐ ἂν εὐρεθεῖεν, πυρὶ παραδίδοσθαι δικαιοῦντα καὶ ἀφορισμῷ καθυποβάλλοντα τοὺς μὴ οὕτω ποιοῦντας;

24 Καὶ τί τῶν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς ἡμῶν εὐσεβείας καὶ πεπραγμένων καὶ γεγραμμένων ἐν γωνία πέπρακταί τε καὶ γέγραπται καὶ τοῖς ἐνταῦθα πρώτοις οὐ πεφανέρωται, καθάπερ τὰ τοῦ σκότους ἄξια νέα ταῦτα καὶ τοῖς προτέροις ἀντίθετα, ῥήματά τε καὶ γράμματα! Πόσοι δὲ τῶν ὀρθῶς φρονούντων προσελθόντες ταῦθ' ὑπέδειξαν πάντα τῷ ψευδοποιίμενι καὶ ψευδομάρτυρι τούτῳ τὴν αὐτοῦ πονηρὰν ἐγχείρησιν ἀνακόπτοντες! Ὁ δέ, τοῦτ' ἀντὶ μισθοῦ διδοὺς τῷ μὴ μόνον, ὡς εἰσὶν οἱ φασί, χρημάτων ἀλλὰ καὶ τοιούτων, ὡς καταφανές ἐστι, ψευσμάτων προτιθέντι τὰς ἀρχιερωσύνας ὠνίους, ἀκατάσχετος ἦν· διὸ καὶ «τῷ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννη τὸ παρόν», φησίν,

¹ Literal: îl proclamă.

² Al acriviei binecinstirii, adică.

³ Lui Palama, adică.

⁴ Împotriva lui Palama, adică.

⁵ Scrisorile patriarhicești, adică.

⁶ Ale celor ce grăiesc împotriva lui Palama.

⁷ Locuitorilor cetății, adică.

în privința noastră [adunate], carele pe Palama acesta prin toate îl dovedește – și strălucit îl vestește¹ – prea-nealunecat întru binecinstire[a-de-Dumnezeu], de nebiruit și de nestăvilit apărător al acriviei acesteia², preacinstit între ieromonahi a fi, iar pe cei ce îi grăiesc împotriva³ în privința binecinstirii [și vedește] a fi cu totul dimpotrivă, adică rău-cinstitori și hulitori foarte? Că ce să mai vorbim de patriarhiceștile scrisori cele înaintea *Tomos*-ului trimise în toată Biserica, care sînt îndemnătoare la îmbrățișarea mărturisirii lui Palama în privința binecinstirii și la lepădarea relei-slăviri a celor ce se apucă a grăi împotriva acestuia⁴ și [care⁵] hotărâsc [ca] scrierile acestora⁶ – oriunde s-ar găsi – să fie date focului și [care] afurisaniei îi supun pe cei ce nu fac așa?

24 Și care lucru dintre cele pentru noi și a noastră binecinstire hotărâte și așternute în scris e hotărât și scris la loc dosnic, nearătându-se mai întîi celor de aici⁷, precum aceste vrednice de întunerice noi – și potrivnice celor dintîi – [patriarhale] vorbe și scrisori? Și câți dintre cei ce drept cugetă, venind, nu au arătat toate acestea mincinos-păstorului și mincinos-martorului acestuia⁸, tăindu-i reaua lui încercare? Dar el⁹ – aceasta¹⁰ dându-o în loc de plată celui¹¹ ce nu doar, cum zic unii, pentru bani, ci, cum prealimpede se vede, și pentru asemenea minciuni scoate la mezat arhierii – de neoprit era; [fapt] pentru care, «lui Ioan al Constantinopolei închinînd scrisoarea de față, o lasă bisericii acestuia, [scrisoare] care leapădă din Biserică pe Palama și pe toți cei de-un-cuget

⁸ Adică: pseudo-păstorului și pseudo-martorului acestuia, Ignatie.

⁹ Ignatie, pare-se.

¹⁰ Adică: scrisoarea aceasta.

¹¹ Lui Caleca, pare-se.

«ἀναθέμενος γράμμα τῇ κατ' αὐτὸν ἀφήσιν ἐκκλησίᾳ, τὸν μὲν Παλαμᾶν ἀποκηρύττον καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτῶ πάντας», τὸν θειότατον πάντως βασιλέα ἐκείνον, βαβαὶ τῆς τόλμης, ὃς ταῖς ὑπὲρ εὐσεβείας τὴν ψυχὴν ἐναφῆκε φωναῖς, τῆς ὑπὸ τοῦ Παλαμᾶ τῆνικαῦτα παρηρησία συνηγορουμένης, τὴν κρατίστην ἡμῶν κυρίαν καὶ δέσποιναν, ἣ νῦν σπουδῆ πάσῃ τῆς αὐτῆς εὐσεβείας ἀντιλαμβάνεται, καὶ τὰς ἔτι περιλειφθείσας ἀγαθὰς ἐλπίδας ἡμῶν τῷ γένει, τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ἄγαλμα, τὴν τῶν χαρίτων ἀπασῶν ἐστίαν, τὸν αὐτῶν λέγω γόνον καὶ τοῦ κράτους καὶ τῆς ἀκραιφνεστάτης εὐσεβείας αὐτῶν διάδοχον, ἵνα μὴ λέγω τὰ ὄρη, τὰς πόλεις, τοὺς δήμους καὶ μᾶλλον τοὺς ἐν τούτοις πᾶσιν ἐλλογίμους τε καὶ λογάδας καὶ τοὺς διὰ βίου τῷ θεῷ προσανέχοντας. Τούτους μὲν οὖν πάντας ἀποκηρύττει ὡς «ὁμόφρονας ὄντας τῷ Παλαμᾶ κατ' εὐσέβειαν, ἀποδέχεσθαι δέ», φησί, «τοὺς ἐναντιουμένους καὶ μαχομένους τῷ Παλαμᾶ κατ' εὐσέβειαν», τὸν Βαρλαάμ πάντως καὶ τὸν Ἀκίνδυνον καὶ εἰ τις κατ' αὐτούς.

25 Ἄρ' οὐ φανερώς τῷ τε Ἀγιορειτικῷ καὶ τῷ Συνοδικῷ τόμῳ τὸ γράμμα τοῦτο διὰ πάντων ἀντίθετον; Ἄρ' οὐκ ἐπὶ τε τὸν γεγραφότα καὶ τὸν ἐκ τοῦ γεγραφότος ὡς ὁμοφρονοῦντα τούτῳ προσέμενον καὶ τοῖς πόρρω πέμποντα πρὸς ἀπάτην τὰς ἐν ἐκείνῳ τῷ Τόμῳ κατὰ τῶν στοιχούντων ταῖς τοῦ Βαρλαάμ κακονοίαις ἀποκηρύξεις ἔλκει καὶ τοὺς ἀναθεματισμούς, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν ἐκεῖ γεγραμμένων πολλαπλασίους. Εἰ γὰρ κατὰ τὴν ἐγγραφον ἐκείνην ἀπόφασιν, ὅτι τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαάμ «κατὰ τῶν μοναχῶν, μᾶλλον δὲ τῆς

¹ Altfel zis: carele sufletul și l-a dat tocmai grăind întru apărarea binecinstirii.

² Adică: întruchipare a tot ce are mai bun, în genere, firea omenească.

³ Nu cele monahale, ci cele sociale.

⁴ Adică: acceptă, recunoaște.

cu el», [adică] negreșit [că] pe preadumnezeiesc împăratul acela – vai, ce îndrăzneală! – carele [tocmai] întru glasurile cele în apărarea binecinstirii și-a dat sufletul¹, a celei de către Palama fățiș apărare în cuvânt, pe preaputernica noastră doamnă și stăpână, carea acum cu toată sârguința aceeași binecinstire o ajută, și [toate] bunele nădejdi ce au mai rămas neamului nostru, [și anume] obșteasca întruchipare a firii², vatra tuturor harurilor, adică pe însuși rodul lor și moștenitorul și al stăpâniei, și al preacuratei binecinstirii lor – ca să nu mai zic [că leapădă] și munții, cetățile, obștile³ și mai vârtos pe cărturarii și învățații din toate acestea și pe cei ce pe viață s-au ațintit la Dumnezeu; pe aceștia toți, deci, îi leapădă ca [pe unii ce sînt] «de-un-cuget cu Palama în privința binecinstirii, și îi primește⁴ pe cei ce se împotrivesc lui Palama și se luptă cu el în privința binecinstirii», [adică] negreșit [că] pe Varlaam și pe Achindin și pe oricare ar mai fi ca aceștia.

- 25 Oare nu este scrisoarea aceasta – pe față – întru toate potrivnică și *Tomosului Aghioritic* și celui *Sinodal*? Oare nu asupra celui ce a scris-o și asupra celui ce – de-același-cuget [fiind] – de la cel ce a scris-o o așteaptă și o trimite celor de departe spre înșelare aduce [ea]⁵ lepădările din Biserică și anathematismele cele [scrise] în *Tomosul* acela împotriva celor ce îmbrățișează rele-socotințele lui Varlaam, ba încă înmulțit decât cele scrise acolo? Că dacă – după în scris așternută hotărârea aceea – «de s-ar ivi vreun altul care iarăși i-ar învinui pe monahi de *ceva*⁶ din cele de către Varlaam grăite și scrise

⁵ Literal: atrage.

⁶ Adică: de un singur lucru din spusele acelea.

ἐκκλησίας αὐτῆς λαληθέντων ἢ συγγραφέντων, φανείς πάλιν τῶν μοναχῶν κατηγορῶν ἢ ὅλως τούτων ἐν τοῖς τοιούτοις καθαπτόμενος ταῖς αὐταῖς ἐκείνω φρικῶδες καταδίκαις καθυποβάλλεται», πῶς οὐκ ἄξιοι πολυπλασίου τῆς καταδίκης οἱ τοσαῦτ' ἔπειτα τῶν ἐκείνου, μᾶλλον δὲ πάντα ὅσα ἐκείνος κατ' αὐτῶν αὖθις, λέγοντές τε καὶ συγγραφόμενοι καὶ παρ' ἑαυτῶν τοὺς δόλους, τὰ ψεύδη, τὰς ποικίλας προστιθέντες συκοφαντίας, οὐκ ἐφ' ὧν προαναπέφηνε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν δογμάτων;

- 26 Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὴν ἡμῶν πρὸς τὸν Βαρλαάμ ἐκείνον ἔνστασιν, ἐπὶ τῷ δεῖξαι τὴν τοῦ θεοῦ οὐσίαν ὑπὲρ πᾶσαν ἔκφανσίν τε καὶ μέθεξιν καὶ πάντα μερισμὸν γεγενημένην, ὡς τῆς θείας ἐνεργείας, ἀλλ' οὐ τῆς οὐσίας οὐσης, τῆς ἐκχεομένης ἐπὶ τοὺς ἀξίους καὶ μετεχομένης καὶ μεριζομένης, ὡς καὶ ὁ Χρυσόστομος φησι πατήρ; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ καθ' ἡμῶν μεμηνώς, ἀρτίως τοῦτο μαρτυρῶν ἡμῖν ἐνταῦθα, δηλὸς ἐστὶ τοῖς μετὰ νοῦ σκοποῦσιν. Εἴτ' αὐτὸς αὖθις μόνην εἶναι δογματίζων ἄκτιστον θεότητα τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ, εἰς μεθεκτά τε καὶ ἀμέθεκτα, ὄρατά τε καὶ ἀόρατα, νοοῦμενά τε καὶ ἀπερινόητα, διαιρεῖν ταύτην ἡμᾶς συκοφαντεῖ, σαφῶς αὐτὸς ἐντεῦθεν, νῦν μὲν ἀθέως συναλείφων καὶ δι' ἀλλήλων ἀναιρῶν τὴν θείαν οὐσίαν καὶ τὴν θείαν ἐνεργεῖαν τῷ μηδεμίαν εἶναι λέγειν αὐτῶν διαφορὰν,

¹ Adică: de atâtea opinii greșite, ce reies din opiniile aceluia.

² Adică: calomnii.

³ Literal: împotrivirea.

⁴ Acest «a fi ajuns [ea]» nu presupune o evoluție a ființei lui Dumnezeu, ci un raționament al omului și ajungerea la o concluzie în privința ființei Lui.

⁵ Adică: manifestarea.

⁶ Sau participarea; de către zidiri, desigur.

⁷ Adică: participată de către aceia.

⁸ Altfel zis: cum că o împărțim pe aceasta în împărțășite și în neîmpărțășite, în văzute și în nevăzute, în înțelese și în neînțelese.

împotriva monahilor – mai bine zis: [împotriv]a Bisericii înseși – sau în orice fel i-ar ocări pe aceștia în privința [lucrurilor] celor de felul acesta, este supus la *aceleași* înfricoșătoare osânde ca acela», cum nu vor fi vrednici de *înmulțită* osândă cei ce, mai apoi, *atâtea* dintr-ale aceluia¹ – mai bine zis: *toate* ale aceluia – le zic și le scriu, iarăși, împotriva acestora și adaugă de la ei înșiși vicleșugurile, minciunile, feluritele defăimări [mincinoase]², nu doar în privința celor ce mai înainte le-a zis [acela] sus și tare, ci și în privința dogmelor înseși?

26

Că cine nu știe de stăruirea noastră³ împotriva lui Varlaam aceluia, întru a arăta [noi] ființa lui Dumnezeu a fi ajuns [ea]⁴ mai presus de toată arătarea-în-afară⁵ și împărtășirea⁶ și de toată împărțirea, de vreme ce dumnezeiasca lucrare – iar nu [dumnezeiasca] ființă – e cea vărsată peste cei vrednici și împărtășită⁷ și împărțită, după cum și părintele cel cu gura de aur spune? Dar și acesta însuși, cel ce turbează acum asupra noastră, e vădit [de] aici – celor ce cercetează cu [luare a]minte – că mărturisește despre noi [că facem] aceasta. Apoi, dogmatizând el [însuși], iarăși, că singura dumnezeire nezidită este ființa lui Dumnezeu, ne defaimă pe noi cum că în împărtășibile și în neîmpărtășibile, în vizibile și în invizibile, în inteligibile și în neinteligibile o scindăm pe aceasta⁸, limpede [fiind] că el însuși, astfel, ba în chip fără-de-Dumnezeu⁹ contopește¹⁰ – și desființează una prin cealaltă – dumnezeiasca ființă și dumnezeiasca lucrare prin [faptul de] a zice că între ele nu este nici o diferență (fapt pentru care [și] tăgăduiește «a fi Dumnezeu înțeles

⁹ Altfel zis: în mod/spirit ateu.

¹⁰ Adică: confundă, amestecă.

διὸ καὶ ἀπαναίνεται «νοεῖσθαι τε καὶ μετέχεσθαι καὶ ἀπειρόνητον καὶ ἀμέθεκτον εἶναι τὸν θεόν, τὸ μὲν κατὰ τὴν πᾶσι παντάπασιν ἀνέπαφόν τε καὶ ἀνέκφαντον οὐσίαν, τὸ δὲ κατὰ τὴν πρόνοιαν καὶ τὸ αἴτιον καὶ τὴν ἀπλότητα» καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ σαφέστερον ἔτι καὶ περιεκτικώτερον, ἅμα δὲ καὶ δυσσεβέστερόν φησιν, ὡς «οὐ τὸ μὲν αὐτοῦ οὐσία, τὸ δὲ μὴ οὐσία» —, νῦν δὲ κατατέμνων ἀσεβῶς εἰς κτιστά τε καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα. Τὴν γὰρ τοῦ θεοῦ οὐσίαν μόνην λέγων ἄκτιστον θεότητα, τὴν δημιουργικὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα, ἣν ἀπὸ τῶν κτισμάτων νοοῦμεν, κατὰ τὸν εἰπόντα, «σοφίας καὶ τέχνης καὶ δυνάμεως, ἀλλ' οὐχὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐνδεικτικὰ ἔστι τὰ ποιήματα καὶ οὐδὲ αὐτὴν πᾶσαν τοῦ δημιουργοῦ παρίστησι τὴν δύναμιν» καὶ τὴν πρόνοιαν, ἧς μετέχομεν· «πάντα γάρ», φησί, «μετέχει προνοίας ἐκ τῆς παναιτίου θεότητος ἐκβλυζομένης», καὶ τὴν θεουργὸν ἔλλαμψιν, ἣ μόνοις τοῖς ἁγίοις, ἐκφαίνεται, «κάλλος γάρ», φησί, «μόνοις τοῖς ἀπὸ κακίας κεκαθαρμένοις θεωρητόν, τὸ περὶ τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν ἔστί», ταῦτα πάντα τῆς ἀκτίστου θεότητος ἀποτεμνόμενος ὡς διαφορὰν τινα πρὸς τὴν θείαν φύσιν ἔχοντα, εἰς κτίσμα κατασπᾶ φρενοβλαβῶς.

27 Ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ κακῶς συνάπτοντες καὶ οἱ κακῶς τὸ θεῖον διαιροῦντες, ταῦτ' οὐκ εἶπεῖν τελέως ἐκάτερον

¹ Acest din urmă aspect, adică, cel al ne-înțelegerii și ne-împărțășirii.

² Celălalt aspect, primul, cel al înțelegerii și împărțășirii.

³ Vezi și *Capete* 135.

⁴ Vezi *Romani* 1, 20.

⁵ Altfel zis: sînt indicii.

⁶ *Împotriva lui Eunomiu* 2, PG 29, 648AB; pomenit și în *Epistole* 4, 22.

⁷ Dionisie Areopagitul, *Despre cereasca ierarhie* IV 1 (ed. Ritter p. 20, r. 14); vezi și *Capete* 126, *Epistola a III^a către Achindin* 5, *Tratate dogmatice* 5, 22.

⁸ În original: «doar celui curățit la minte».

⁹ *Omilia la Psalmul* 29, PG 29, 217B.

¹⁰ Adică: greșit.

¹¹ Literal: prind-laolaltă; dumnezeiasca ființă și dumnezeiasca lucrare, adică.

și împărtășit și [totodată] de-neînțeleș și de-neîmpărtășit, una¹ [fiind spusă] din unghiul ființei celei tuturoră întru toate de-neatins și de-nearătat, iar cealaltă² [fiind spusă] din unghiul proniei și al pricinii și al simplității și [al celor] de felul acesta» și încă mai limpede și mai cuprinzător și, totodată, mai rău-cinstitor zice cum [că] «nu [e adevărat că] ceva este *ființă* a Lui, iar altceva *nu* [e] *ființă*»³), ba taie – [în chip] necinstitor – în create și necreate dumnezeirea cea una; că zicând [el] ființa lui Dumnezeu [a fi] unică dumnezeire necreată, [atunci e limpede că] puterea Lui făuritoare și înțelepciunea și bunătatea, pe care de la zidiri o înțelegem⁴ (după cel ce a spus «că ale înțelepciunii și ale meșteșugului și ale puterii [Faurului] – iar nu ale înseși ființei [Lui] – sînt arătătoare⁵ făpturile; și nu înfățișează neapărat însăși toată puterea Faurului [lor]»⁶ și pronia, de carea ne împărtășim; că «toate» – zice – «se împărtășesc de pronia ce izvorăște din dumnezeirea cea a-toate-pricinuitoare»⁷) și de-dumnezei-lucrătoare strălucire, carea doar sfinților se arată (că «frumusețe adevărată», zice, «doar celor curățiți de răutate⁸ [cu puțință a fi] văzută, cea dimprejurul dumnezeieștii și fericitei firi este»⁹), [ei bine,] pe acestea toate tăindu-le de la nezidita dumnezeire, ca având ele oarece diferență față de dumnezeiasca fire, pe treapta ziditurii le aruncă, nebunește.

27

Și fiindcă și cei ce *rău*¹⁰ unesc¹¹, și cei ce *rău* împart¹² Dumnezeiescul (adică¹³ *cu desăvârșire* făcând [ei] fiecare [din lucrurile acestea două]) politeiști îi socot – și îi și

¹² În create și necreate, adică.

¹³ Urmează explicarea chipului rău al unirii și al împărțirii: le unesc contopindu-le cu desăvârșire și le împart rupându-le cu desăvârșire, ontologic.

ποιούντες, πολυθέους τοὺς ὀρθῶς φρονούντας οἶονταί τε καὶ περιαγγέλλουσιν, οἱ μὲν ὡς ἀδαιρέτως διαιροῦντας, οἱ δὲ ὡς συνάπτοντας διηρημένως, οὗτος δὲ καὶ ὅσοι κατὰ τοῦτον ἀμφοτέραις ταύταις ταῖς ἐκ διαμέτρου δυσσεβείαις περιπίπτουσιν, ἀκολούθως τῇ σφῶν αὐτῶν κακοδοξία, πολυπλασίως ἡμῶν τὴν πολυθεΐαν καταψεύδονται, καὶ ὡς μὴ ἀνεχομένων ἀποστερεῖν καταλλήλου χάριτος καὶ λαμπρότητος καὶ ἐνεργείας τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ ἢ τὴν ἐνεργεῖαν οὐσίας καὶ οὕτω δι' ἀλλήλων ἀλλήλας ἀναίρειν καὶ τὸ εἶναι θεὸν τελέως ἀθετεῖν καὶ ὡς μὴ ἀνεχομένων τὴν θεΐαν χάριν καὶ δύναμιν καὶ ἐνεργεῖαν, ταῦτ' οὖν εἰπεῖν τὴν θεΐαν πρόνοιαν καὶ τὴν θεΐαν θέλησιν καὶ τὴν θεουργὸν ἔλλαμψιν καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς κτίσμασι συναριθμεῖν, εἰ καὶ τῆς θεΐας φύσεως ἔστιν ὡς διενηνόχασιν καὶ δι' αὐτῶν καὶ αὐτὴν τὴν θεΐαν φύσιν εἰς κτίσμα κατασπᾶν, καὶ ἔτι σαφέστερον εἰπεῖν, ὡς μὴ τρισυπόστατον μόνον, ἀλλὰ καὶ παντοδύναμον εἶναι τὸν θεὸν φρονούντων, καὶ ὡς μὴ κατὰ τὴν οὐσίαν μόνον ἄκτιστον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς θεΐας δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας.

28 Ἐτι δὲ καὶ πολλοὺς φησι λέγειν ἡμᾶς δημιουργοὺς ὁ καθ' ἡμῶν οὗτος γεγονῶς λογοποιός, μᾶλλον δὲ ὁ τὰς τῶν κακοφρόνων λογολεσχίας ἀφρόνως καθ' ἡμῶν σφετερισάμενος· πολλοὺς τοίνυν ἡμᾶς φησι λέγειν δημιουργοὺς, ἅτε μετὰ τοῦ θεοῦ Κυρίλλου καὶ τῶν ἄλλων θεοφόρων λέγοντας, ἐκ μὲν τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ τὸν υἱὸν εἶναι καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐκ δὲ τῆς κοινῆς τῶν τριῶν

¹ Cei ce uneau contopind.

² Literal: sînt diametral opuse.

³ Literal: de potrivitul dar/har și strălucire și lucrare.

⁴ Adică: de a mai exista Dumnezeu.

⁵ Literal: dumnezeiescul dar/har și strălucire și lucrare.

⁶ Adică: cugetăm în Dumnezeu o multiplicitate nu doar în unghiul Ipostasurilor Lui, ci și în unghiul puterilor Lui, adică al 'facultăților' (proniator, bun, faur, înainte-cunoscător etc).

trâmbițează [a fi] – pe cei ce drept cugetă, cei din urmă¹ ca pe unii ce [în chip] nedespărțit despart, iar ceilalți ca pe unii ce [în chip] împărțit unesc, [ei bine] acesta și câți [mai sînt] ca el cad în amândouă rele-cinstirile acestea, ce se bat cap în cap², [în chip] următor propriei lor rele-slăviri, [în chip] înmulțit ne învinuiesc – mincinos – de politheism, [adică] și pentru că nu răbdăm a lipsi ființa lui Dumnezeu de potrivita [ei] dare și strălucire și lucrare³ ori lucrarea de ființă și, așa, una prin cealaltă a le desființa și a tăgădui cu desăvârșire [faptul de] a mai fi Dumnezeu⁴, și pentru că nu răbdăm dumnezeiasca dare și putere și lucrare⁵ – carevasăzică dumnezeiasca pronie și dumnezeiasca voire și de-dumnezei-lucrătoarea strălucire și cele de felul acesta – a le număra în rîndul ziditurilor (măcar că se deosebesc întrucumva de dumnezeiasca fire) și, prin ele, și însăși dumnezeiasca fire a o arunca în rîndul zidirii și – încă și mai limpede zicând – pentru că nu doar triipostat[n]ic, ci și a-toate-puternic⁶ a fi Îl cugetăm pe Dumnezeu, și nezidit nu doar după ființă⁷, ci și după dumnezeieștile puteri și lucrări.

28 Încă spune despre noi că zicem [a fi mai] mulți fauri – acesta, cel ajuns făcător-de-cuvinte împotriva noastră [sau], mai bine zis, cel ce flecărelile rău-cugetătorilor împotriva noastră [în chip] necugetat și le-a însușit; zice, prin urmare, că zicem [a fi mai] mulți fauri, pentru că – dimpreună cu dumnezeiescul Chiril și cu ceilalți de-Dumnezeu-purtători – zicem din ființa lui Dumnezeu a fi Fiul și Duhul Cel sfânt, pe când făpturile [a fi] dintr-a Celor trei obșteasca⁸ voire și lucrare, el zicând că din

⁷ «după ființă»: din unghiul ființei.

⁸ Comuna, adică.

θείας θελήσεως καὶ ἐνεργείας τὰ ποιήματα, αὐτός, ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι λέγων τὰ ποιήματα καὶ τὴν θείαν θέλησιν καὶ ἐνέργειαν ἀδιάφορον εἶναι τῇ θείᾳ οὐσίᾳ διατεινόμενος, ὡς εἶναι κατ' αὐτὸν ἢ καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσματα ἢ καὶ τὰ κτίσματα πάντα τοῦ θεοῦ γεννήματά τε καὶ προβλήματα. Καὶ οὕτως ὁ τάλας τὰ κτίσματα θεοποιῶν καὶ κτίσμα τὸν θεὸν ποιῶν, οἶεται τῷ ἐνιαίῳ τοῦ θεοῦ συνίστασθαι καὶ τοὺς μὴ οὕτω φρονούντας πολυθέους ἀποφαίνεται, καταστρέφεται δ' ἀφρόνως εἰς πάντα τὰ τοιαῦτα τὸ τοῦ θεοῦ παντοδύναμον τελέως ἀθετῶν.

- 29 Ὅτι δὲ τοῦτο τελέως ἀναιρεῖ, σαφὲς τοῖς καὶ μικρὸν ἐπιστήσασιν· οὐδὲν γὰρ φησιν ἐν τῷ θεῷ παρηλλαγμένον εἶναι τῶν φυσικῶν τε καὶ οὐσιωδῶν. Τοιγαροῦν κατὰ τοῦτον οὐδὲν διαφέρει τῆς θείας προγνώσεως ἢ θέλησις, ὥστ' ἢ μὴ πάντα προγινώσκειν τὸν θεόν—οὐδὲ γὰρ πάντα θέλει τὰ γινόμενα—ἢ θελητὴν εἶναι καὶ τῶν πονηρῶν, ἐπειδὴ πάντα προγινώσκει· καὶ εἶναι κατ' αὐτὸν ἢ μὴ πάντ' εἰδῶτα, ταῦτο δ' εἰπεῖν οὐδὲ θεόν, ἢ θεὸν οὐκ ἀγαθόν, ταῦτο δ' ἂν εἰπεῖν οὐδὲ θεόν. Εἰ δὲ καὶ τὸ δημιουργεῖν φυσικῶς ὑπάρχει τῷ θεῷ, τοῦτο δὲ κατ' αὐτὸν ἀδιάφορον ἔσται τῇ προγνώσει τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ θεὸς ἔσται κατ' αὐτὸν ἢ πρὸ τοῦ δημιουργῆσαι μὴ εἰδῶς, ταῦτο δ' εἰπεῖν οὐδὲ θεός, ἢ τῇ προγνώσει τὰ δημιουργήματα κεκτημένος σύνδρομα, καὶ οὐδ' οὕτως αὐτὸς θεὸς τῶν ποιημάτων, αὐτοῦ μηδαμῶς ὑστέρων ὄντων, ἀλλ' οὐδὲ τὸ δημιουργεῖν ὑποκίεσται θελήσει, ὥσπερ οὐδ' ἢ πρόγνωσις. Καὶ πῶς θεός

¹ Literal: toate ziditurile sînt născăture și purcezături ale lui Dumnezeu.

² Adică diferențiat.

³ Adică: după cum socoate el.

⁴ De dumnezeiasca preștiință, adică.

⁵ Adică: va exista; vom avea cazul unui... .

⁶ Altfel zis: stă în firea lui Dumnezeu, este un 'dat' natural al Său.

ființă sînt fapturnle și încapățanându-se că dumnezeiasca voire – și lucrare – este nediferită de dumnezeiasca ființă, încat – după el – ori și Fiul și Duhul Cel sfânt sînt făpturi, ori și toate zidirile sînt născute și purcese din Dumnezeu¹; și așa, ticălosul, zidirile făcându-le dumnezei și ziditură făcându-L pe Dumnezeu, își închipuie că susține unitarul lui Dumnezeu și pe cei ce nu cugetă așa îi declară politeiști, și pierc, necugetat, întru toate acestea, a-tot-puternicia lui Dumnezeu cu desăvârșire lepădând-o.

29 Iar [faptul] că o desființează cu desăvârșire e limpede celor ce iau aminte cătuși de puțin; că zice [cum] că în Dumnezeu nimic din cele firești și ființiale nu este osebit² [de celelalte]; prin urmare, după acesta³, voirea dumnezeiască întru nimic nu se deosebește de dumnezeiasca înainte-cunoaștere⁴; încat ori Dumnezeu nu pe toate le cunoaște dinainte, că [doară] nici nu voiește toate cele ce se întâmplă, ori [dumnezeiasca voie] este voitoare și a relelor, de vreme ce pe toate le știe dinainte; și va fi⁵ – după el – ori [un dumnezeu] nu a toate știutor, deci nici dumnezeu, ori [un] dumnezeu nu bun, deci – iarăși – nici dumnezeu. Iar dacă și [faptul de] a făuri [Îi] este lui Dumnezeu în chip firesc⁶, atunci acesta⁷ – după el – va fi nediferit de înainte-cunoașterea lui Dumnezeu și Dumnezeu va fi – după el – ori neștiutor mai înainte de a făuri, deci nici dumnezeu [nu va fi], ori le va avea și pe cele făurite totdeodată cu înainte-cunoașterea, și nici așa nu [va putea fi] dumnezeu al făpturilor, de vreme ce El nu va fi de dinaintea acestora⁸; dar nici

⁷ [Faptul de] a făuri, însușirea de a fi faur.

⁸ Literal: de vreme ce acestea nu sînt posterioare Lui.

ὁ θελήσεως δημιουργῶν χωρίς; Καὶ παρήμι τὸν ἐπόμενον ἀτόπων ἔτι τὸν ἔσμον μηκύνειν οὐκ ἐθέλων·

30 Ἀλλ' οὕτω μετὰ τῆς τοῦ παντοδυνάμου ἀναιρέσεως καὶ τὸ ὅλως θεὸν εἶναι ἀναιρεῖται τοῖς μηδεμίαν διαφορᾶν λέγουσι τῶν φυσικῶς προσόντων τῷ θεῷ. Τὸ γὰρ πᾶς, ἐπὶ τῶν πολλῶν καὶ κατὰ τι διαφόρων. Οὗτος δὲ ὁ γενέσθαι σπεύσας τῶν εὐσεβῶν κατήγορος καὶ τῶν ἀσεβῶν προστάτης καὶ βεβαιωτῆς καὶ ἀπαράλλακτόν φησιν εἶναι τὸν θεόν, χωρίς τῶν κατὰ τὰς ὑποστάσεις διαφορῶν, τουτέστι μηδεμίαν ἔχειν πρὸς ἄλληλα διαφορᾶν, ὅσα κοινὰ ταῖς θείαις ὑποστάσεσιν ἔστιν, ὡς κατ' αὐτὸν τὴν ἀτρεψίαν τοῦ θεοῦ μὴ διαφέρειν τῆς φιλανθρωπίας, μηδὲ τὴν ἀπλότητα τῆς δικαιοκρισίας, μηδὲ τῆς αἰδιότητος τὴν πρόνοιαν, ἐπειδὴ περ οὐχ ὑποστατικῶς ταῦτα πρὸς ἄλληλα διαφέρουσιν. Ἐπεὶ δ' οὗτος τὸ τοῦ θεοῦ παντοδύναμον ἀνεῖλε φανερῶς, ἀθετήσας τὴν τῶν φυσικῶς προσόντων τῷ θεῷ πρὸς ἄλληλα διαφορᾶν, φανερὸν καὶ τοῦτ' ἔστιν, ὡς διὰ τοῦθ' ἡμᾶς εἶναι λέγει πολυθέους, ὅτι μὴ τρισυπόστατον μόνον, ἀλλὰ καὶ παντοδύναμον εἶναι τὸν θεὸν πιστεύομεν.

31 Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀπερινόητον εἶναι μόνον δογματίζει τὸν θεόν, ἀλλ' οὐ ληπτὸν τε καὶ ἄληπτον, «ἵνα τῷ ληπτῷ μὲν ἔλκη πρὸς ἑαυτὸν τῷ δὲ ἀλήπτῳ θαυμάζηται» κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, ἄλλος Εὐνόμιος ἐφ' ἡμᾶς

¹ Adică: următoarea aberație.

² Adică: faptul de a mai exista Dumnezeu câtuși de puțin, existența lui Dumnezeu.

³ A însușirilor lui Dumnezeu, adică; a atributelor Lui.

⁴ Adică nediferențiat.

⁵ Literal: și de-luat, și de-neluat; altfel zis: și perceptibil, și imperceptibil.

⁶ Sau: 'să fie admirat'.

⁷ Grigorie Teologul, *Cuvântul 45 (In sanctum pascha)* 3, PG 36, 628A și *Cuvântul 38 (In theophania)* 7, PG 36, 317C; Vezi și *Triade* 3, 3, 12.

[faptul de] a făuri nu se va mai supune vuirii, după cum nici înainte-cunoașterea; și [atunci] cum [să mai fie] dumnezeu cel ce făurește fără voire? Și las deoparte [a mai zice] următorul lucru nelalocul lui¹, nemaivoid a lungi șirul [acestora].

30 Ci așa, dimpreună cu desființarea a-*tot*-puterniciei, se desființează și [faptul de] a fi câtuși de puțin Dumnezeu² celor ce spun [că nu este] nici o deosebire [întreolaltă] a celor ce firește Îi sînt lui Dumnezeu³; că '*tot*' se spune [doar] în privința [mai] multora și întru ceva diferite [întreolaltă]. Pe când acesta – cel ce s-a grăbit a se face pârător al binecinstitorilor și apărător și chezășuitor al necinstitorilor – zice și că neosebit⁴ este Dumnezeu afară de diferențele cele după substări/ipostasuri, adică nici o diferență nu au întreolaltă [toate] câte sînt obștești dumnezeieștilor substări/ipostasuri; încât, după el, neschimbarea lui Dumnezeu nu va diferi de iubirea-de-oameni, nici simplitatea de dreapta-judecată, nici de veșnicie pronia, fiindcă nu ipostatic diferă acestea întreolaltă. Și fiindcă acesta desființa fățiș a-*tot*-puternicia lui Dumnezeu lepădând diferența întreolaltă a celor ce firește Îi sînt lui Dumnezeu, limpede este și lucrul acesta, [și anume] cum [că] pentru aceasta ne face politheși, [adică] pentru că nu doar triipostat, ci și a-toate-puternic a fi Îl credem pe Dumnezeu.

31 Și fiindcă și *doar de-neînțeleș* a fi Îl dogmatizează pe Dumnezeu – iar nu și [cu-putință-]de-prins, și nu-[cu-putință-]de-prins⁵, «ca prin ceea ce e cu putință de prins să atragă la El, iar prin ceea ce e cu neputință de prins să aducă minunare [de El]⁶»,⁷ după de-Dumnezeu-cuvântătorul Grigorie – alt Eunomiu asupră-ne

ἀναπέφηγε, μὴ προσιέμενος δὲ τὸ μὲν εἶναι τοῦ θεοῦ μεθεκτὸν τὸ δὲ ἀμέθεκτον, καὶ τὸ μὲν ὄρατον τοῖς ἐν πνεύματι ὀρώσι τὸ δὲ καὶ αὐτοῖς παντάπασιν ἄόρατον, ἀλλὰ καὶ ἀποφαινόμενος μόνον ἄκτιστον εἶναι τὸ πᾶσι παντάπασιν ἄόρατον, δῆλός ἐστιν ἀθετῶν τὴν ἐπιφαινομένην τοῖς ἀξίοις θείαν ἔλλαμψιν καὶ κτιστὸν εἶναι φρονῶν τὸ φῶς τῆς τοῦ κυρίου μεταμορφώσεως. Ἐπεὶ καὶ περὶ τούτου φανερώς γράφει δῆθεν καθ' ἡμῶν, ὡς ἰδίως δοξάζομεν καὶ ἀποφαινόμεθα εἶναι ὄρατὴν θεότητα ἄκτιστον τὴν τοὺς ἁγίους φωτίζουσαν, ἄλλην παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ, συναῖδιον αὐτῇ φῶς οὔσαν καὶ ληπτὸν σωματικοῖς τῶν ἁγίων ὀφθαλμοῖς. Συσκιάζει δὲ πολυειδῶς καὶ τὴν οἰκείαν δόξαν καὶ τὴν ἡμετέραν ὁ χρήσας αὐτῷ τὴν ἀνεπιστήμονα τῆς κακονοίας ταύτης ἐπιστήμην, ἅτε «κεκαυτηριασμένην» ἔχων κατὰ Παῦλον φάναι «τὴν συνείδησιν». Καὶ αὐτὸς μὲν ἀλλότρια τῆς ἀνωμολογημένης τοῖς πᾶσιν εὐσεβείας φρονῶν οὐκ ἀγνοῶν, ἡμᾶς δὲ μηδὲν τι μηδαμῆ ταύτης παρηλλαγμένον λέγοντάς τε καὶ φρονοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολυειδέσι δόλοις καὶ περικαλύμμασι καὶ πολυειδέσι δυσσεβείαις περιπίρεται, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ τρισυπόστατον ἀναιρεῖν τῆς μιᾶς θεότητος.

32 Ἐπεὶ γὰρ ἡμῶν διαφέρειν τὴν θείαν θέλησιν τῆς θείας προγνώσεως λεγόντων καὶ τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας τὴν θεουργὸν χάριν καὶ ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος καὶ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα τῆς οὐσίας ὡς ἐκείνης ἐνεργείας ὄντα, αὐτὸς ἀνισα καὶ ἀνόμοια πρὸς ἄλληλα

¹ Adică: neacceptând.

² În înțelesul de «socotim și declarăm».

³ Adică: cu putință de văzut, sfinților.

⁴ Cu ființa lui Dumnezeu, adică.

⁵ Dumnezeirea cea cu putință de văzut, adică.

⁶ Adică: socotința, părerea, opinia.

⁷ Conștiința, adică; *I Timothei* 4, 2.

s-a ivit, neprimind¹ că ceva al lui Dumnezeu este împărtășibil, iar altceva neîmpărtășibil, și ceva [al Lui este] văzut celor ce în duh văd, iar altceva și acestora cu totul de-nevăzut, ci și declarând că singurul [lucru] nezidit este ceea ce tuturora le este cu totul de-nevăzut, de bună seamă că lepădând dumnezeiasca strălucire cea arătată celor vrednici și cugetând zidită a fi lumina schimbării-la-față a Domnului; fiindcă și despre aceasta scrie pe față împotriva noastră, chipurile, cum [că] slăvim și arătam² a fi – *aparte* – văzută³ dumnezeire nezidită, cea care îi luminează pe sfinți, *alta* decât ființa lui Dumnezeu, lumină împreună-veșnică cu ea⁴ fiind [aceasta⁵] și cu puțință de luat ochilor trupești ai sfinților. Bagă în întuneric – în multe chipuri – și slava sa⁶, și pe a noastră, [el] cel ce s-a folosit de neștiutoarea știință a relei gândirii acesteia, «arsă având» – după [cum zice] Pavel – «cunoștința»⁷, și pe sineși știindu-se cugetând [lucruri] străine de binecinstirea cea de către toți mărturisită, iar pe noi nimic diferit de aceasta zicând și cugetând; dar se și încurcă în vicleșugurile cele cu-multe-chipuri și în vălurile și relele-cinstiri cele cu-multe-chipuri, încât [ajunge] să desființeze și triipostatnicul Dumnezeirii celui una.

32

Că zicând noi a diferi dumnezeiasca voire de dumnezeiasca înainte-cunoaștere, și de făuritoarea lucrare de-dumnezei-făcătoarea dare⁸ și lucrare a Duhului și [că] acestea și toate cele ca acestea ale ființei fiind, ca lucrări ale aceleia, el [în chip] mincinos ne defaimă cum că nedeopotrivă⁹ și neasemănătoare întreolaltă zicem a

⁸ Literal: de-dumnezei-făcătorul har/dar.

⁹ Adică: inegale.

ταῦτα λέγειν ἡμᾶς συκοφαντεῖ, τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις ἀκολουθῶς καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἄνισα καὶ ἀνόμοια πρὸς ἄλληλα παρίστησιν, ἐπειδήπερ διαφέρουσιν ἀλλήλων. Ἀλλὰ καὶ μετρήσει ταῦτα βαθμοῖς καὶ ὑποβάσεων, ἐπειδήπερ ὡς αἰτιατὰ δευτερεύει τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς τε καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ γὰρ ἡμᾶς οὕτω μετρεῖν συκοφαντεῖ τὸ θεῖον, ἐπειδήπερ τὴν διαφορὰν δεικνύντες τῶν ἐνεργειῶν πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ ὑπερκεῖσθαι ταύτην τῶν ἑαυτῆς ἐνεργειῶν ὡς αἰτίαν οὔσαν τούτων κατὰ τοὺς θεοφόρους ἔφημεν πατέρας.

33 Τί δ' ὅτε καθ' ἡμῶν φησι προφάσει τοῦ διαφορὰν ἡμᾶς δεικνύναι τῆς θείας οὐσίας πρὸς τὰς θείας ἐνεργείας, ὡς οὐ μίαν λέγομεν τῶν τριῶν προσώπων τὴν θεότητα, κλέπτων τοὺς ἀκούοντας, ὡς ἡμῶν δῆθεν οὐ τὴν αὐτὴν θεότητα λεγόντων εἶναι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος; Ἄρ' οὐ δῆλός ἐστιν αὐτὸς ἐντεῦθεν μὴ πάντα λέγων ἔχειν τὸν υἱὸν ὅσα καὶ ὁ πατήρ, ὡσαύτως καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν μόνην ἔχειν τὴν αὐτὴν; Διὸ καὶ οἱ ὁμόφρονες αὐτοῦ φανερώως ἀπαγορεύουσι κοινὰς ἀκτίστους ἐνεργείας εἶναι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

34 Τί δ' ὅτε πάλιν λέγει καθ' ἡμῶν, ὡς οὐ λέγομεν πανταχοῦ παρεῖναι τὸν θεὸν οὐσιωδῶς, ἐπειδὴ φαμεν ἀμέθεκτον εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ; Ἄρ' οὐχ ἑαυτὸν παρέστησε πάντα φρονούντα μετέχειν τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ καὶ τὰ λογικὰ καὶ τὰ ἄλογα καὶ τὰ ἄψυχα τῶν ὄντων καὶ αὐτὰ τὰ τῆς πονηρίας πνεύματα; Πανταχοῦ γὰρ τὸ θεῖον κατ'

¹ Expresia apartine lui Achindin; vezi *Refutatio magna*, Cuvântul 1, 7 și 42 în *Gregorii Acindyni Refutationes duae operis Gregorii Palamae cui titulus dialogus inter Orthodoxum et Barlaamitam*, CCSG 31, Turnhout, Brepols, 1995.

² Adică secundare.

³ Interzic, adică.

fi acestea; [astfel că, în chip] următor cuvintelor lui, și pe Tatăl, și pe Fiul, și pe Duhul Cel sfânt nedeopotrivă și neasemănători întreolaltă [ni-I] înfățișează, fiindcă diferă întreolaltă; ci le va și măsura pe Acestea cu 'grade și subdiviziuni'¹, de vreme ce, ca pricinuite, și Fiul, și Duhul Cel sfânt sînt de-al doilea² față de Tatăl; că așa ne defaimă el [în chip mincinos] pe noi cum că măsurăm Dumnezeuiescul, de vreme ce, arătând diferența lucrărilor față de ființă, și a sta mai presus aceasta de lucrările ei – ca pricină a acestora – ziceam, după de-Dumnezeu-purtătorii părinți.

33 Și ce [să mai spunem] când zice împotriva noastră, pe motiv că noi arătăm a fi diferență a dumnezeieștii ființe față de dumnezeieștile lucrări, cum [că] nu una zicem [a fi] dumnezeirea celor trei Fețe, păcălindu-i pe cei îl aud, cum [că] noi nu zicem – chipurile – că aceeași dumnezeire este cea a Tatălui și a Fiului și a sfântului Duh? Oare nu este el vădit, astfel, că zice că Fiul – așijderea și Duhul Cel sfânt – nu are toate câte [le are] și Tatăl, ci doar aceeași ființă? [Fapt] pentru care și cei de-un-cuget cu el fățiș opresc³ a fi⁴ lucrări nezidite *obștești* ale Tatălui și ale Fiului și ale sfântului Duh.

34 Și ce [să mai spunem] când – iarăși – zice împotriva noastră cum [că] nu zicem pretutindenea a fi⁵ Dumnezeu [în chip] ființial, de vreme ce zicem că neîmpărtășibilă este ființa lui Dumnezeu? Oare nu s-a arătat pe sine însuși a cugeta că toate se împărtășesc de ființa lui Dumnezeu, [și anume] și cele cuvântătoare, și cele necuvântătoare, și cele neînsuflețite dintre cele ce sînt⁶, ba încă și înseși

¹ Adică: a exista.

⁵ Adică: a se afla.

⁶ Adică: dintre făpturi.

ουσίαν. Τὸ δὲ τὰ τῶν ἁγίων αὐτοῖς ῥήμασιν, ὡς ἡμῶν προφέρειν καὶ ἀποβάλλεσθαι, πόσον αὐτῷ πάλιν τὴν πληθὺν αὔξει τῶν δυσσεβημάτων; Τὸ δὲ ταῦθ' οὕτω νῦν μὲν φανερώς νῦν δ' ὑπὸ πολλοῖς καὶ δολεροῖς ἄγαν προκαλύμμασι λέγοντά τε καὶ κατασκευάζοντα διὰ πολλῶν, εἴτα διατείνεσθαι τὴν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν οὕτω πρεσβεύειν καὶ τοὺς θεῖους πατέρας οὕτω παραδοῦναι, ποίαν ὑπερβολὴν οὐχ ὑπερβάλλει δυσσεβείας τε καὶ ἀναιδεΐας; Ἐμοὶ δ' ἐν πολλοῖς καὶ πολλάκις ἐξελέγξαντι τὰ τοιαῦτα, τὸ νῦν εἶναι καὶ ταῦτ' ἀρκέσει καὶ δὴ μετὰ τοῦ ψαλμωδοῦ πρὸς τὸν θεὸν εἰπών, «ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν μου κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἀλήθεια, ἡ καρδία αὐτῶν ματαιία, τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν», καταπαύω τὸ λόγον.

¹ Adică: din unghiul ființei, cu ființa Lui.

duhurile răutății? – că [doară] pretutindenea este Dumnezeiescul după ființă¹. Iar [faptul de] a zice [el] că ale noastre sînt ale sfinților [ziceri], [citate de noi] cuvânt cu cuvânt, și a le lepăda – cu cât nu îi sporește, iarăși, mulțimea relelor-cinstiri? Iar când cel ce acestea așa ba fățiș, ba cu multe și viclene acoperăminte le zice și le argumentează pe larg, mai apoi se încăpățânează [a zice] că așa propovăduiește Biserica lui Dumnezeu și așa [ne-]au [pre]dat dumnezeieștii părinți, ce covârșire nu covârșește a relei-cinstiri și a nerușinării? Mie, însă, celui ce pe larg și în multe rînduri am cercetat și am dat în vileag acestea deajuns îmi fie acum acestea; și, cu Psalmistul către Dumnezeu zicînd «din pricina vrăjmașilor mei îndreptează înaintea Ta calea mea; că nu este în gura lor adevăr, inima lor – deșartă, mormânt deschis gâtlejul lor», conțenesc cuvântul.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

A. IZVOARE

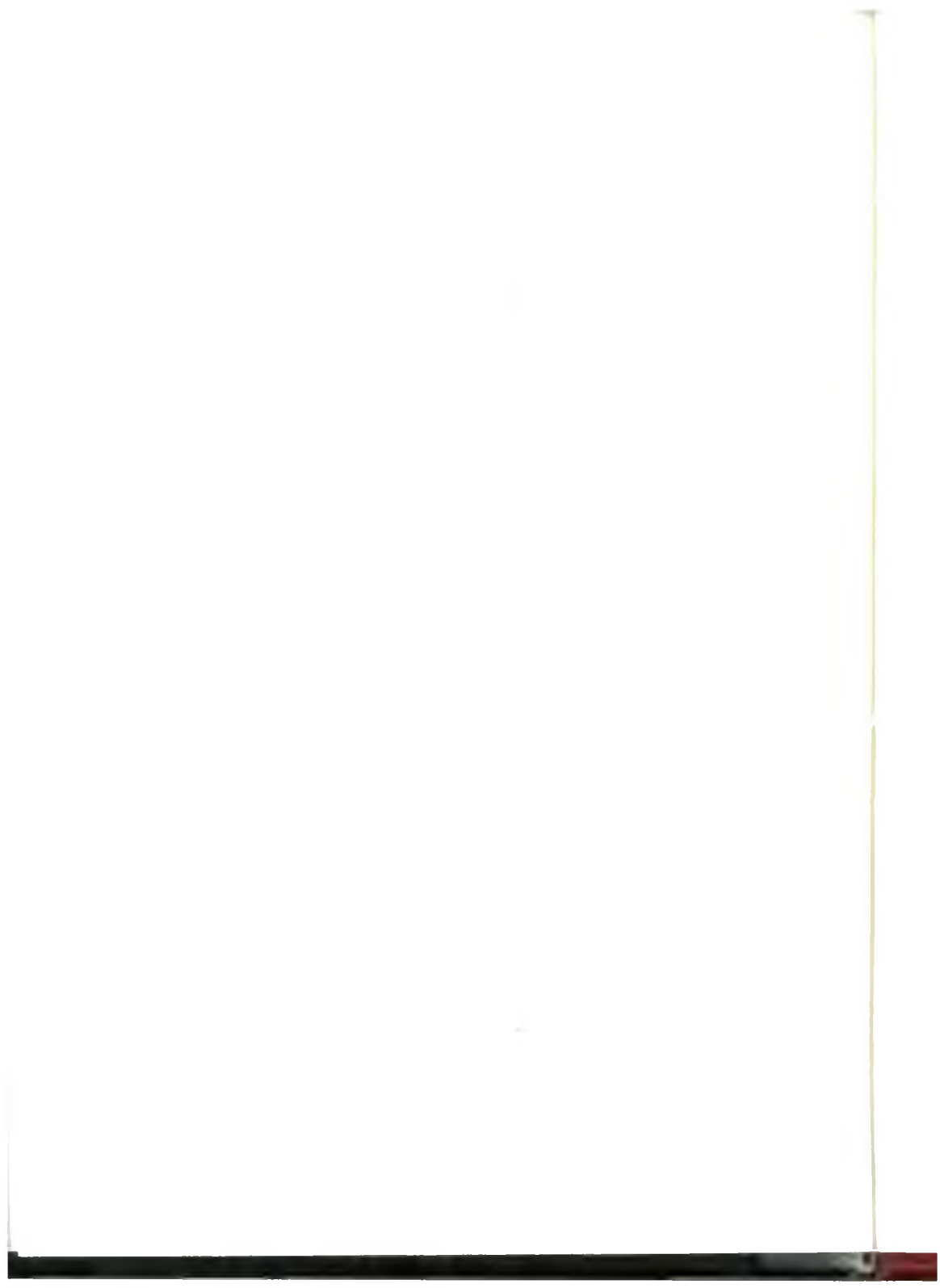
- Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, *Συγγράμματα*, volumele I-V, ed. Kyromanos, în îngrijirea lui P. Hristou, Tesalonic 1988-1992.
- Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, *Ἔργα*, I-XI, ΕΠΕ, Tesalonic 1984-1986.
- Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, PG 150-151.
- Grigorie Palama, *Opere Complete*, II, ed. Gândul Aprins, București 2013.
- Grigorie Palama, *Opere Complete*, III, ed. Gândul Aprins, București 2015.
- Grigorie Palama, *Opere Complete*, IV, ed. Gândul Aprins, București 2016.
- Grigorie Palama, *Opere Complete*, V, ed. Gândul Aprins, București 2016.
- Grigorie Palama, *Opere Complete*, VI, ed. Gândul Aprins, București 2018.
- Grigorie Palama, *Omilii*, în românește de C. Daniel, vol. I, ed. Anastasia, București 2000.
- Giovanni Mercati, *Notizie di Procoro e Demetrio Cidone, Manuele Caleca e Teodoro Meliteniota ed altri appunti per la storia della teologia e della letteratura bizantina del secolo XIV* în *Studi e testi* 56, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1931.
- Barlaam Calabro, *Epistole Greche*, ed. Schiro, Palermo 1954.
- Barlaam Calabro, *Epistole Greche* (ediția A. Fyrigos), *Dalla controversia palamitica alla polemica esicastica*, Editore Antonianum Pontificio, Roma 2005.
- J. N. Cañellas, *Gregorii Acindyni Refutationes duae operis Gregorii Palamae cui titulus dialogus inter Orthodoxum et Barlaamitam* [*Corpus Christianorum. Series Graeca* 31. Turnhout: Brepols, 1995]: 3-410.
- J. N. Cañellas, *Gregorii Acindyni Refutationes duae operis Gregorii Palamae cui titulus dialogus inter Orthodoxum et Barlaamitam* [*Corpus Christianorum. Series Graeca* 31. Turnhout: Brepols, 1995]: 413-430.
- Angela Constantinidis-Hero, *Letters of Gregory Akindynas*, Washington, 1983.
- Iosif Kalothetos, *Συγγράμματα*, ed. Tsamis, KBE, 1980.
- David Dysipatos, *Iambi împotriva lui Achindin*, ed. R. Browning, *Byzantion* 25-27, 1953-57, p. 713-742.
- Νικηφόρου τοῦ Γρηγοῦ, *Historia Romana*, Bekker and L. Schopen, *Nicephori Gregorae historiae Byzantinae*, 3 vols. [*Corpus scriptorum*

- historiae Byzantinae*. Bonn: Weber, 1:1829; 2:1830; 3:1855]: 1:3-568; 2:571-1146; 3:3-567.
- Antirrhetica priora*, H.-V. Beyer, *Nikephoros Gregoras, Antirrhetica I* [*Wiener byzantinistische Studien* 12. Vienna: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1976]: 123-431.
- Patrologia Graeca*, J.P. Migne, vol. 1-161.
- Arsenie Studitul, Αρσενίου του Στουδίτου Επιστολή προς τον Γρηγόριο Παλαμά, ed. Savvatos *în rev.* Ελληνικά, 52, 2002, p. 69-78.
- J. Uspenski, *Sinodik v nedyelyu Pravoslaviya*, *în Zapiski Imp. Novorossiiskago Universiteta* (Odessa, 1893).

B. STUDII

- Beck, H.G., *Kirche und Theologische Literatur im Byzantinischen Reich*, Munchen 1959.
- Bryer, A., *A Byzantine Family: The Gavrades*, *în University of Birmingham Historical Journal* 12, 2, 1970, p. 164-187.
- Cañellas, J. N., *Gregorio Achindino, La theologie byzantine*, CCTB 2, 2002.
- Cristian Chivu, *Θεολογία, Θεοπτία και Θέωση. Από το Συμεών το Νέο Θεολόγο στο Γρηγόριο Παλαμά*, Thessalonice 2010.
- Dentakakis, V., *Βυζαντινή Εκκλησιαστική Γραμματολογία*, IV, 1979.
- Θεοκλήτου, Μοναχού Διονυσιάτου, *Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Ἅγιον Ὄρος*- Tesalonice 1976.
- Kroumbacher, *Ιστορία της βυζαντινῆς Λογοτεχνίας*, Α'.
- Laurent, V., *Le mitropolite de Pergame, Arsène, mélode et polémiste antilatin*, REB 15, 1957, p. 128-129.
- Μαντζαρίδου, Γ., *Παλαμικά*, ed. Πουρναρά, Tesalonice 1998.
- Μαρτζέλου, Γ., *Οὐσία καὶ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον, Συμβολή εἰς τὴν ιστοριοδογματικὴν διερεύνησιν περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ed. Πουρναρά, Tesalonice 1984.
- Η θέα του θείου φωτός κατὰ τον Συμεών το Νέο Θεολόγο στο Διακονία και Λόγος, Χαριστήριος τόμος προς τιμή του Αρχιεπισκόπου Χριστοδούλου, ed. Αρμός, Atena 2004, p. 129-156.
- Ματσούκα, Ν., *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Α*, *Εισαγωγή στη Θεολογική Γνωσιολογία*, Tesalonice 1985.

- Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β', Έκθεση της ὀρθόδοξης πίστεως, Tesalonic 1999.
- Δογματική και Συμβολική Θεολογία Γ', Ανακεφαλαίωση και Ἀγαθοτοπία. Έκθεση τοῦ οἰκουμενικοῦ χαρακτήρα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, Tesalonic 1997.
- Meyendorff, J., *Introduction a l'étude de Grégoire Palama*, Paris 1959.
- *Gregoire Palamas, Defense des Saints Hesychastes*, Louvain 1959.
- J. S. Nadal, *La critique par Akindynos de l'hermeneutique patristique de Palamas*, *Istina* 3, 1974.
- Ρωμανίδου, Ι., *Ρωμαῖοι ἢ Ρωμηοὶ Πατέρες τῆς Εκκλησίας, Γρηγόριου Παλαμᾶ ἔργα, Ὑπέρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων, Τριᾶς Α*, vol. I, 1982.
- Stăniloae, D., *Viața și învătătura sf. Grigore Palama*, București 1993.
- Σταμούλη, Χ., *Ο ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς στή σύγχρονη ἑλληνική θεολογία*, ἰn *Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς στήν ἱστορία καί τό παρόν*, Vatoped 2000, p. 685-707.
- Χρήστου, Π., *Ἑλληνική Πατρολογία Α-Ε*, Tesalonic 1989-1993.
- *Εἰσαγωγή στά ἔργα τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ ἰn ΕΠΕ*, Tesalonic 1984-1986.
- Savvatos, H., *Ἀρσενίου του Στουδίτου Ἐπιστολή προς τον Γρηγόριο Παλαμᾶ*, ἰn *rev. Ἑλληνικά*, 52, 2002, p. 69-78.
- Sinkewicz, R., *Gregory Palamas, La theologie byzantine*, CCTB 2, 2002

CUPRINS

<i>Abrevieri</i>	9
<i>Notă asupra volumului</i>	11

EPISTOLE

8. <i>Către Dionisie</i>	15
<i>Scurtă introducere</i>	17
9. <i>Către Vissarion</i>	83
<i>Scurtă introducere</i>	85
10. <i>I^a către Macarie</i>	97
<i>Scurtă introducere</i>	98
11. <i>Către stareții aghioriți</i>	107
<i>Scurtă introducere</i>	109
12. <i>Către Filothei</i>	133
<i>Scurtă introducere</i>	135
13. <i>A II^a către Macarie</i>	201
<i>Scurtă introducere</i>	203
14. <i>Către Anna Paleologhina</i>	219
<i>Scurtă introducere</i>	221

TRATATE APOLOGETICE

1. <i>Tomosul Aghioritic</i>	233
<i>Scurtă introducere</i>	235

2.	<i>Înfățișarea relelor-cinstiri</i>	267
	Scurtă introducere	268
3.	<i>Desființarea scrisorii lui Caleca</i>	289
	Scurtă introducere	291
4.	<i>Desființarea scrisorii lui Ignatie</i>	391
	Scurtă introducere	393
	<i>Bibliografie selectivă</i>	457

...the first of these is the fact that the ...

...the second is the fact that the ...

...the third is the fact that the ...

...the fourth is the fact that the ...

...the fifth is the fact that the ...

...the sixth is the fact that the ...

...the seventh is the fact that the ...

...the eighth is the fact that the ...

...the ninth is the fact that the ...

...the tenth is the fact that the ...

...the eleventh is the fact that the ...

...the twelfth is the fact that the ...

...the thirteenth is the fact that the ...

...the fourteenth is the fact that the ...

...the fifteenth is the fact that the ...

...the sixteenth is the fact that the ...

...the seventeenth is the fact that the ...

...the eighteenth is the fact that the ...

...the nineteenth is the fact that the ...

...the twentieth is the fact that the ...

...the twenty-first is the fact that the ...

...the twenty-second is the fact that the ...